SAHÎHU-L-BUHÂRI

NË GJUHËN SHQIPE

3

PRISHTINË
2002

SAHÎHU-L-BUHÂRI

NË GJUHËN SHQIPE

Libri 3.

876-1394

HADITHE

Përktheu:
Feti Mehdiu

Prishtinë
2002

"Çdo gjë që ju vjen nga unë, krahasojeni me Kur'anin, dhe ajo që është në pajtim me të është thënë nga unë, e çkado që nuk pajtohet me të, nuk është nga unë".

Muhammedi a.s.

Atyre që kanë etje për t'i njohur burimisht traditën dhe themelet e Fesë Islame

Përkthyesi

Kreu 11

Namazi i Xhumasë

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

NAMAZI I XHUMASË

Namazi i xhumasë është detyrim-farz i urdhëruar me Kur'anin famëlartë nga All-llahu: **"O besimtarë, kur të thirret për namazin e xhumasë, ditën e xhumasë, lëne shitblerjen dhe shpejtoni ta falni namazin, ajo është më mirë për ju, në qoftë se e dini".**[1)]

Kur'an 62:9.

876. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman se i ka treguar Shuajbi, përmes të Ebu Zinadit se Abdurrahman b. Hurmuzu-l-E'rexh, robi i limar i Rebi'a b. Harithit, ka rrëfyer se e ka dëgjuar Ebu Hurejren r.a. duke treguar se e ka dëgjuar Pejgamberin a.s. duke thënë:

"Ne jemi të fundit në këtë botë, por të parët në ditën e Gjykimit, anipse atyre u ka ardhur shpallja para nesh. Pastaj, kjo ditë u qe caktuar atyre për ta festuar, e ata nuk u pajtuan lidhur me këtë, prandaj All-llahu xh.sh. na drejtoi neve për këtë festë, kurse bota tjetër na përcjellin neve: Hebrenjtë e festojnë ditën e nesërme (të shtunën), e të krishterët të pasnesërmen.

[1)] *Sureja* xhum'a, ajeti 9.

Lidhur me emërtimin e ditës së xhuma ka mendime të ndryshme Tha'lebiu në veprën e vet "El-emali" thekson: Dita e premte është quajtur dita e xhuma, d.m.th. dita e tubimit, për shkak se kurejshitët në këtë ditë tuboheshin në Kuvendin e tyre në Mekke dhe mbanin mbledhje me kryetarin e tyre Kusajjin".

Duket se Ka'b ibn Luj i tubonte ditën e premte në Kuvend miqtë

dhe njerëzit e vet, bisedonte me ata dhe i urdhëronte që ta respektojnë Ka'ben, duke theksuarse ngafamilja e tij do të vinte pejgamberi.

Ibn Hazm thotë: "Shprehja xhuma", është tipike islame, sepse nuk eshtë përdorur në periudhën Xhahilije. Dita e premte, gjegjësisht e xhumaja para ardhjes së Kur'arnit quhej "arubet" dhe tek pas shpalljes së Kur' anit kjo është zëvendësuar me fjalën "xhuma", nga se muslimanët në këtë ditë mblidheshin masovikisht për të falur namazin e xfeumasë".

Abda Ibn Humejd në tefsirin e vet vë në spikamë se "Muslimanët e Medifies qysh para se të shpërngulet Muhammedi a.s. në Medine, një herë nëjavë tuboheshia në numër mjaft të madh, që do të thotë se qysh përpara se të shpallet namazi i xhumasë. Ata këtë ditë e quanin xhum'a, - Dita e tubimit. Ideja për këtë u ka lindur për shkak se hebrenjtë mblidheshin masovikisht për të kryer ceremonit fetare ditën e shtunë kurse të krishterët, ditën e diel. Pas një marrëveshje ditën "arubet" e caktuan për ditë të tubimit masovik të muslimanëve. Takimet e para janë mbajtur nën udhëheqjen e Es'ad b. Zurare, të cilin Pejgamberi s.a.v.s. e kishte dërguar në Medine një vit para se të bëhet Hixhreti, me detyrë të mësuesit të fesë. Në atë kohë në Medine kishte rreth 40 muslimanë, dhe Es'adi, sa herë që u mbante tubime u therte nga një dash për drekë dhe për darkë. Një vjet para se të shkojë Muhammedi a.s. nga Mekka në Medinejanë shpallur tre ajetet e sures "al-Xhum'a"...9-11.

Namazin e parë të xhumasë, sipas normave të caktuara, e ka falur Es'ad b. Zurare me afro 40 besimtarë, shokë, në vendbanimin Hezmun-Nebit, që gjendet nja një kilometër e gjysmë larg Medines, kurse Muhammedi a.s. e ka falur për herë të parë me rastin e shpëmguljes nga Mekka në Medine, duke shkuar nga Kuba për në Medine, në luginën Salem Ibn Avf, paralagje e Medines. Dhuna epoliteistëve të Mekkes nuk lejonte që Pejgamberi a.s. ta fali namazin e xhumasë në Mekke. Zexh, Ferra, Ebu Ubejd dhe Ebu Amr konstatojnë se arabët e vjetër ditët e javës i numëronin: e shtunë - shabur, e diel - evvel, e hënë - ehvan, e mart - xhubar, e mërkur -dubar, e enjte - munis, e premte - arubet. Këtë ditë, të fundit, e xhuma e quajti Ka'ab ibn Luj, stërgjysh i Muhammedit a.s.

Ezani që përmendet në ajetin e lartpërmendur është ezani të cilin e këndojmë në xhami kur imami rri i ulur në minber para se ta këndojë hytben. Këtë e vërteton deklarata e Saib b. Jezidit që Zuhriu e transmeton në këtë variant:

- Pejgamberi i All-llahut kishte një muezin i cili kur Muhammedi a.s. ulej në minber ai këndonte ezanin, kurse kur zbriste nga minberi, i

njëjti muezin këndonte ikametin, për të falur namazin e xhumasë. Kështu është vepruar edhe në kohën e halifit Ebu Bekr dhe Umerit. Në kohën e halifit Uthman numri i muslimanëve u rrit, lagjet u rritën dhe u larguan nga xhamia, prandaj Uthmani futi në praktikë thirrjen e ezanit paraprak në një shtëpi të afert e cila quhej Zevra. Ky ezan thirrej më të hyrë të kohës së drekës, kurse ezani që e kishte praktikuar Muhammedi a.s. thirrej e.dhe mëtej në xhami para këndimit tëhutbes.

Në ajetin e lartpërmendur me fjalët *"...nëpër mendjen e All-llahut..."* mendohet për faljen e namazit të xhumasë.

Seid b. Musejjeb këtë pjesë të ajetit e komenton me fjalët "...shpejtoni të dëgjoni hytben...", kurse disa "...shpejtoni të dëgjoni hytben dhe të falni xhumanë...".

Me këndimin e dytë të ezanit muslimanit i ndalohet rreptësisht të kryejë punë të shitblerjes dhe të tjera. Në atë moment muslimani duhet ta lërë tregtinë, punët e kësaj bote dhe të shpejtojë për punë të ahiretit.

Domosdoshmëria e faljes së namazit të xhumasë është saktësuar me Kur'an, hadith, ixhma' dhe kijas (mendim unanim i dijetarëve islam dhe analogji). Tre ajetet e përmendur të sures Xhuma tregojnë shumë qartë për detyrueshmërinë e faljes së namazit të xhumasë. Teksti i ajetit *"...fes'av ila dhikril-lahi..."* që do të thotë shpejtoni të permendni All-llahun..." d.m.th. shpejtoni "të dëgjoni hytben..." Pasi që besimtari është detyruar që të dëgjpjë hytben, atëherë e ka detyrë edhe më të rëndësishme të marrë pjesë në faljen kolektive të namazit të xhumasë.

Ebu Seid Hudari dhe Xhabir thonë:

- Pejgamberi i All-llahut na mbajti një ligjëratë dhe tha: "Dine se All-llahu ua ka bërë detyrë të domosdoshme faljen e namazit të xhumasë. "Këtë hadith e ka shënuar Buhariu, kurse Ebu Davudi thekson se Alejhisselami ka thënë: "Secili musliman që dëgjon thirrjen e ezanit është i detyruar të shkojë të falë namazin e xhumasë".

Nesaiu, më anë të Hafsës transmeton se Muhammedi a.s. ka thënë: "Është detyrë për secilin muslimanë të moshërritur të shkojë të falë xhumanë".

Detyra e faljes së namazit të drekës, këtë ditë, është zëvendsuar me namazin e xhumasë, që do të thotë se xhumaja është më e rëndësishme se namazi i drekës.

Hatabi dhe numri më i madh i dijetarëve-juristë islamë, janë të mendimit se ky farz nuk mund të trajtohet si farz - detyrim kolekdv të myslimanëve, por detyrim personal për secilin besimtar dhe mohimi i

këtij detyrimi është barazi me mosbesim.

Deklaratën e vet lakonike, Muhammedi a.s. e shpjegoi më vonë me fjalët që janë evidentuar në SahThu-1-Muslim: "All-llahu e ka ruajtur ditën e xhuma nga popujt tjerë. Hebrenjve u ka dhënë ditën e shtunë kurse të krishterëve të dielën. Neve na ka udhëzuar në ditën e xhuma. Në këtë mënyrë të xhumanë, të shtunën dhe të dietën i ka caktuar si ditë festash me radhë për njerëzit, dhe me këtë rend do tëjenë edhe në ditën e kijametit. Ne kemi ardhur të fundit në këtë jetë, por në ditën e kijametit të parët do të japim llogari për veprat tona, të parët do të hyjmë në xhennet, dhe do të kemi, të parët, pozitat më të mira te All-llahu xh.sh.

Kronikët theksojnë se Hebrenjtë e kanë zgjedhur ditën e shtunë si ditë feste sepse kanë konsideruarse ajo është dita kur zoti, pas krijimit të botës për gjashtë ditë, nuk ka krijuar më, prandaj edhe këta duhet që ditën e fundit të javës të mos punojnë punë fizike poy t'i kushtohen shërbimeve shpirtërore. Të krishterët kanë marrë ditën e diel, sepse konsiderojnë se këtë ditë Zoti filloi krijimin e botës, prandaj këtë ditë duhet respektuar në mënyrë të veçantë, kurse All-llahu i udhëzoi muslimanët të zgjedhin ditën e xhuma.

Nga hadithi mund të rezultojë:

- falja e namazit të xhumasë është detyrë personale për secilin musliman;
- aktiviteti i njeriut është shprehje e vullnetit të tij të pjesërishëm, brenda kufinjve të përcaktimit të All-llahut;
- "ixhmai", vendimi unanim i dijetarëve islamë për ndonjë çështje islame është argument i pakontestueshëm;
- "kijasi" analogjia juridike nuk mund të zbatohet për çështje për të cilat në ligj janë përfshirë me tekst të qartë. Për zgjidhjen e çështjeve islame duhet drejtuar në burimet islame me këtë radhë: Kur'anit, Hadithit, Ixhmait, dhe Kijasit.

RËNDËSIA E LARJES NË DITËN E XHUMASË

dhe a janë të detyruar fëmijët dhe gratë ta falin namazin e xhumasë

877. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se e ka informuar Maliku i cili transmeton nga Nafi'u, e ky nga Abdullah b. Umeri r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Kur ndonjëri prej jush niset për në xhuma, më parë le të lahet!".[3)]

[3)] Hadithin e lartpermendur, në një verzion tjetër e kanë evidentuar edhe: Muslimi, Nesaiu, Taberaniu dhe Ibn Maxhe, kurse Ibn Hazmi e transmeton si vijon: "Secili, qoftë mashkull apo femër, që dëshiron të vijë në xhami, më parë duhet të lahet, e ai që nuk mendon të vijë, nuk është i detyruar të lahet".

Ibn Maxhe në Sunenin e tij thekson se Alejhisselami ka thënë: "E xhumaja është festë të cilën ua ka caktuar All-llahu xh.sh. muslimanëve, e ai që dëshiron të vijë në xhami le të lahet më parë!".

Dhahirinjtë, duke u mbështetur në hadithin që e ka shenuar Buhariu, konsiderojnë se të larit është detyrë edomosdoshme-vaxhib.

Juristët e shkollave tradicionaliste islame nuk e pranojnë mendimin e dhahirinjve me konstatimin se larja kërkohet për shkak të shkuarjes në namazin e xhumasë, e nëse nuk shkohet për të falë namazin e xhumasë, bie detyrimi për t'u larë. Përveç kësaj, shumë muhaddithë konsiderojnë se ky hadith është dërguar me deklaratën e mëvonshme të Muhammedit a.s. ku thuhet: "Kush merr vetëm abdest, para se të shkojë në xhuma, i mjafton plotësisht për te falur xhumanë, por kush lahet është më mirë".

Autori i "El-Hidajes" thotë: "Sipas mendimit të Ebu Jusufit larja në ditën e xhuma është bërë si normë për shkak të faljes së namazit të xhumasë".

Në veprën "Salatu-1-Xhelahij" thuhet: "Ai që lahet të enjten ose natën e premte, e ka kryer synnetin, ngase e ka arritur qëllimin e mbajtjes së higjenës".

878. - Na ka rrëfyer Abdullah b. Muhammed b. Esma se i ka transmetuar Xhuvejriu nga Maliku, e ky nga Zuhriu, ai nga Salim b. Abdullah b. Umeri, kurse ky nga Ibn Umeri r.a. se Umer b. Hattab, një ditë rrinte në minber kur në xhami hyri hjëri nga muhaxhirët e parë dhe njëkohësisht shdk i Pejgamberit a.s., dhe Umeri i briti:

- A e di ti sa është ora?!

- Isha i zënë me punë dhe kur dëgjova thirrjen e ezanit, mora abdest dhe nuk u ndala fare në shtëpi - u përgjegj ai.

- A vetëm abdest a - i tha Umeri - e ti e di se Pejgamberi s.a.v.s. ka urdhëruar edhe larjen.[4)]

[4)] Nga hadithi i përmendur rezulton:

- këndimi i hutbes duke qëndruar në këmbë në minber është synet;

vonimi i udhëheqësit për ceremonialin e përbashkët fetar arsyetohet nëse ka qenë i zënë, me punë shoqërore të cilat nuk mund të shtyhen për më vonë;

imami duhet t'u tërheq vërejtjen njerëzve për lëshimet e tyre, gabimet e tyre;

- ditën e xhuma është e lejuar të punohet deri kur afrohet këndimi i hutbes, por është e preferueshme që në xhami të shkohet para se të këndohet ezani. Aktet afariste që dalin pasi që imami të ketë dalë në minber nukjanë të ligjshme. Ky mendim është i Shafiut, Ahmedit, dhe i disa juristëve të qendrave islame.

Disa juristë, nga pjesa e fundit e vërejtjes së Umerit: "...Alejhisselami ka urdhëruar larjen", nxjerrin përfundimin se larja ditën e xhuma është detyrë e domosdoshme-farz. Hanefijtë e mohojnë këtë konkluzion, duke theksuar se po të ishte kjo larje detyrë e domosdoshme, atëherë Uthmani pas vërejtjes së Umerit do të kthehej në shtëpi të lahet. Ai nuk ka vepruar kështu, por as Umeri nuk i ka propozuar kështu, gjë që tregon se larja ditën e xhuma është punë e mirë dhe e preferuar;

- ardhja në namazin e xhumasë para se të këndohet ezani i dytë është virtyt i muslimanëve të mirë.

879. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se i ka rrëfyer Maliku përmes Safvan b. Sulejmit, e ky nga Ata'a b. Jesari, ai nga Ebu Seid El-lludari r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Larja ditën e xhumasë është detyrim-vaxhib, për secilin person të moshërritur".

TË PARFYMOSURIT PËR HIR TË NAMAZIT TË XHUMASË

880. - Na ka treguar Aliu se i ka thënë Haremije b. Umara të cilit ia ka transmetuar Shu'abeja nga Ebu Bekr b. Munkedir, i cili ka rrëfyer se si i ka treguar Amr b. Sulejm el-Ensari:

- Unë dëshmoj për Ebu Seidin që dëshmonte se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Larja - gusli, ditën e xhumasë është vaxhib për çdo person të moshërritur, të lajë edhe dhëmbët edhe të parfymoset, nëse ka". Amr b. Sulejmi thotë: "Unë dëshmojë se kjo larje është vaxhib. ndërsa a është e domosdoshme larja e dhëmbëve me misvak dhe parfymosja, më mirë e di All-Uahu xh.sh., por kjo kështu është transmetuar në këtë hadith".

Ebu Abdullah (Buhariu) thotë: **"I përmenduri (Ebu Bekr b. Mu-nkedir) është vëllai i Muhammed b. Munkedirit, por nuk është quajtur kështu. Këtë e transmeton nga Ebu Bekr b. Munkediri, Bukejr b. Eshexhxh, Seid b. Ebu Hilal dhe shumë të tjerë".**

Muhammed b. Munkedir ka pas llagapet Ebu Bekr dhe Ebu Abdullah.[5)]

[5)] Hatabi thotë se Maliku sipas tekstit të hadithit të'lartpënnendur, larjen e ka klasifikuar në detyra-vaxhib, kurse shumica e juristëve e hudhin këtë klasifikim. Ata mendojnë se kjo është vetëm një rekomandim i forcuar siç është edhe larja e dhëmbëve, parfymosja eteshave.

RËNDËSIA E NAMAZIT TË XHUMASË

881. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se e ka informuar Maliku, që transmeton nga Sumejja, rob i liruar i Ebu Bekr b. Abdurrahmanit, e ky nga Ebu Salih Semmani, ndërsa ai nga Ebu Hurejre r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Ai qe lahet ditën e xhumasë ashtu siç lahet pas marrëdhënies seksuale, e pastaj niset për në xhami në orën e parë të mëngjezit, i Ilogaritet shpërblim sikur të ketë prerë kurban një deve, ai që niset orën e dytë sikur të ketë prerë kurban një lopë, ai që niset orën e tretë sikur të ketë flijuar një dash me brinj, ai që niset orën e katërt sikur të ketë prerë kurban një pulë, kurse ai që niset orën e pestë, i llogaritet sikur të ketë flijuar një vezë.

Kur del imami në minber, edhe engjëjt kyqen ta dëgjojnë hutben.[6)]

Thuhet se Ibn Umeri i parfymoste teshat e veta sa herë që shkonte në namaz të xhumasë. Muavij b.Kurrë thotë se i mban mend nja tridhjetë as-habë që kanë vepruar kështu.

Parfymosjen dhe larjen e dhëmbëve me brushë është normëzuar për shkak të mbajtjes së higjenës personale të njeriut, për shkak të xhematit tjetër që prezentojnë në namaz dhe të tjerëve me të cilët kontakton. Larjen para se të shkohet në xhuma duhetibatuaredhe gjatë udhëtimit, kurje në udhëtim. Kështu mendojnë shumica e as-habëve.

Shafi'iu thotë; "Unë larjen e ditës xhuma nuk e Iç edhe kurjam në udhëtim, as në shtëpi, madje edhe nëseajo më kushton ari". Kështu kanë vepruarTalha, Tavusi dhe Muxhahidi, kurse Ebu Ttevr këtë e konsideronte akt të preferuar dhe të mirë.

6) Hadithin e lartpërmendur, në një verzion ca të ndryshuar, e japin edhe: Muslimi, Ebu Davud, Tirmidhiu, Nesaiu, Ibn Maxhe dhe Ahmed Ibn Hanbel në kolekcionet e tyre me hadithe.

Nesaiu, duke transmetuar hadithin në fjalë nga Ebu Hurejre, thotë:

- Ditën e premte engjëjt rrinë në dyer të xhamisë dhe shenojnë kush po vjen të falë namazin e xhumasë. Kur imami hip në minber ato mbynin tefterin dhe dëgjojnë fjalën e imamit. Ai që ka ardhur në orët e hershme

XHUMAJA ËSHTË DETYRIM I DOMOSDOSHËM

882. - Na ka treguar Ebu Nuajm se i ka transmetuar Shejbaniu nga Jahja, ai nga Ebu Selemi, ndërsa ky nga Ebu Hurejre, se Umeri r.a. një ditë xhumaje, derisa këndonte hutben, hyri në xhami një njeri dhe Umeri i tha:

- Pse vonoheni kaq shumë për namaz?

- Sapo e dëgjova ezanin për namaz, mora abdest - i tha ky.

- A nuk keni dëgjuar - tha Umeri " se Pejgamberi a.s. ka thënë:

"Kur dëshiron ndonjëri prej jush të shkojë hë xhuma, le të lahet-marrë gusul!".

PARFYMOSJA E FLOKËVE PËR NAMAZIN E XHUMASE

883. - Na ka treguar Ademi se i ka thënë Ibn Ebu Dhi'b se Seid El-Makburit i ka treguar babai i vet i cili transmeton nga Ibn Velid e ky nga Selman Farisiu, i cili tregon se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

---

të mëngjesit llogaritet sikur të ketë flijuar një deve dhe mishin e saj ua ka ndarë të varfërve: ai që vjen një orë më vonë, sikur të ketë flijuar një lopë; ai që vjen pas këtij llogaritet sikur të ketë flijuar një dele; më vonë se ky kush vjen, sikur të ketë flijuar një shotë, ai që vjen më vonë se ky, sikur të ketë flijuar një pulë, kurse ai që vjen në momentin e fundit, llogaritetsikur të ketë flijuar një ve.

Nga hadithi del përfundimi:

- Është e rekomanduar që në namazin e xhumasë të shkohet sa më heret, ngase shpërblimi është i harmomzuar me kohën dhe përpjekjet që i kushtohen këtij namazi. Për t'i kuptuar më lehtë ato shpërblime janë shprehur në formë të flijimit material, duke filluar nga deveja e deri te veza.

- njerëzit çmohen sipas kryerjes së veprave të mira;

- puna për dobi të mbarë shoqërisë dhe dhënia e sadakës meritojnë respekt pavarësisht nga vlera materiale që kanë. Kush mundet flijon deve, kurse të tjerët sipas mundësive të veta materiale, pulë ose një ve. All-llahu shpërblen si i ka hije Atij.

- sipas mendimit të Ebu Hanifes, Shafi'iut dhe disajuristëve të tjerë, për kurban është më së miri të presesh deve, pastaj nga kafshët e trasha, pastaj vijnë dhentë, ndërsa Imam Maliku përfill rendin vijues: dashi, lopa, e pastaj deveja, duke theksuar se Muhammedi a.s. ka prerë edhe dash, e dashi ishte kurbani i h. Ibrahiniit që preu për djalin Ismail.

Ebu Hanife dhe të tjerët bashkmendimtarë i përimbahen tekstit të hadithit të lartpërmendur, e sa i përket faktit se Alejhisselami ndonjëherë ka prerë dash, kjo nuk do të thotë se këtë e ka bçrë pse kjo është më narë, por që të tregojë se radhitja sipas hadithit të lartpënnendur nuk është e domosdoshme.Për të njejtën arsye ai në haxhin Lamtumirës ka prerë, në emer të kurbanit, lopë për bashkëshortet e veta. Ebu Davud në "Sunenin" e vet thekson se Halifi Aliu, në Kufe, nga minberi ka thënë - Ditën e xhuma shejtanët nxitojnë, nisen me flamujt e vet nëpër vendbanime dhe i mashtrojnë njerëzit me dredhitë e tyre që mos tështkojnë në xhami. Meleqët, gjithashtu, nxitojnë dhe zënë vend në hyqe tëxhamive dhe shënojnë secilin që shkon në xhami deri në kohën kur imami hip në minber. Pasi që xhemati zënë vendin në xhami ashtu që mund të shohë imamin dhe të dëgjojë fjatën e tij, dhe kur hesht, gjatë mbajtjes së hutbes, ai fiton shpërblim të dyfisht nga All-llahu xh.sh. Nëse xhemati vendoset më larg imamit dhe nuk mund ta dëgjojë fjalën e tij por hesht, ai do të fitojë një shpërblim. Ai i cili vendoset ashtu që mund ta shohë imamin dhe ta dëgjojë fjalën e tij, por nuk hesht, ai ngarkohet me përgjegjësi e mëkat. Kush i thotë shokut të vet, gjatë kohës së hutbes, që e ka pranë "Më tutje!" ose "Hesht" namazin e xhumasë e ka të pavlefshëm dhe nuk ka çka të presë prej asaj. Këtë - thotë Aliu r.a. - e kam dëgjuar nga Pejgamberi s.a.v.s.

"Ai që lahet ditën e xhumasë, pastrohet sa është e mundshme më mirë, parfymos flokët ose parfymoset me kozmetikë nga shtëpiarët e vet, dhe del në xhami më heret, në mënyrë që të mos i pengojë tjetrit në safa-rreshta, pastaj fal çka është e paraparë, mandej në heshtje dëgjon hutben e imamit, All-llahu do t'ia falë mëkatet e bëra ndërmjet këtyre dy xhumave.[7])

---

[7]) Ibni Maxhe në "Sunenin" e vet, përmes të Ebu Dherr-it, ka shënuar se Alejhiselami me një rast ka thënë:

- *Ai i cili ditën e xhuma lahet sa me mirë, pastrohet dhe vishet me teshat më të bukura që i ka, parfymoset dhe nisetpër nëxhuma dhe kur hyn në xhçmi nuk i ndan as dy vetë në rresht, do t'i falën mëkatët që i ka ndaj All-llahut xh.sh. në periudhën midis dy namazeve të xhumasë: prej xhumasë së kaluar deri te e sotmja.* Për faljen e mëkateve janë kushtet vijuese:

- larja solide, ditën e xhuma, para se të shkohet në xhami,
- mirëmbajtja e pastërtisë së teshave dhe i dukjes si ka hije: shkurtimi i flokëve, mustaqeve, prerja e thonjve, heqja e kimeve nga nënsjetulla e të tjera,
- flokët, trupi dhe teshat duhet të jenë të parfymosura. Secili mashkull duhet të ketë parfem në shtëpi, në të kundërtën mund të shërbehet me kozmetikë të anëtarëve të familjes së vet,
- në xhami duhet të shkohet heret dhe të zihet vend sipas dëshirës, pa i shtyr ata që janë ulur më heret në rreshta,
- në xhami duhet të falën reqate të parapara dhe derisa imami këndon hytben mos të flitet asgjë.

Në hadithe të tjerajepen edhe këto kushte:

- muslimani të shkojë në xhami në këmbë edhe të kthehet poashtu në këmbë. Bën përjashtim largësia e madhe, mundësia për vonesë, pasiguria në rrugë e tjera, me ç'rast duhet shfrytëzuar mjete për udhëtim,
- duke shkuar në xhami askush mos të ofendohet ose të dëmtohet materialisht,
- në xhami të shkohet qetë, seriozisht, pa shtyrje e zhurmë,
- të ulesh sa më afër imamit dhe të dëgjohet me kujdes hytbeja.

884. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman se i ka transmetuar Shuajbi nga Zuhriu se Tavusi ka thënë:

"I kam thënë Ibn Abbasit: "As-habët thonë se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Lahuni ditën e xhuma dhe lajeni mirë kryet, madje edhe nëse nuk jeni xhunub, dhe parfymosuni!".

- Po, ashtu është, sa i përket larjes, kurse për parfymosje nuk di - u përgjegj Ibn Abbasi.

885. - Na ka treguar Ibrahim b. Musa se e ka informuar Hishami se i ka kumtuar Ibn Xhurejxhi, këtij Ibrahim b. Mejsere, i cili transmeton nga Tavusi, e ai nga Ibn Abbasi r.a. i cili përmend deklaratën e Pejgamberit s.a.v.s përkitazi me larjen ditën e xhuma, dhe unë e kam pyetur Ibn Abbasin:

- A parfymosej ai edhe tek shtëpiarët e vet me parfym ose levant, nëse gjente?

- **Këtë nuk e di** - u përgjegj Ibn Abbasi.

PËR TË SHKUAR NË XHAMI VISHEN TESHAT MË TË MIRA

886. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se e ka informuar Maliku i cili transmeton nga Nafiu'u, ky nga Abdullah b. Umeri, se Umer b. Hattabi r.a. e pa para dyerve të xhamisë një rrobe të mëndafsht dhe tha:

- O Pejgamber i All-Ilahut, sikur ta blejshe këtë uniformë dhe ta veshje ditën e xhuma dhe kur të pranosh delegacionet që të vijnë!

Pejgamberi i All-llahut iu përgjegj: **"Këto tesha i vesh vetëm personi që nuk dëshiron të ketë shpcrblim në ahiret"**

Më vonë Pejgamberit të All-llahut i erdhën disa uniforma të tilla si dhuratë, dhe njërën prej tyre ia dhe

Umer b. Hattabit r.a.

- O Pejgamber i All-Ilahut, tha Umeri, më mbulove me këtë, por për teshat e Utaridit the çka pate me thënë!?

Pejgamberi i All-llahut iu përgjegj: **"Nuk të mbulova me të që ti t'i veshësh".**

Pastaj Umer b. Hattab r.a. me atë mbuloi vëllaun e vet prej nëne, politeist në Mekke.[8)]

LARJA E DHËMBËVE DITËN E XHUMA

Ebu Seid El-Huderi tregon se Pejgamberi s.a.v.s rregullisht i lante dhëmbët me misvak.

887. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se i ka thënë Maliku i cili transmeton nga Ebu Zinadi, ky nga A'arexhi të cilit i ka thënë Ebu Hurejre se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

[8)] Nga hadithi i përmendur rezulton:

- për meshkujt është e ndaluar - haram, veshja e teshave të mëndafshta. Tirmidhiu në "Sunenin" e vet transmeton nga Ebu Musa Esh'ariu deklaratëa e Muhammedit a.s.:

"Është e ndaluar për meshkujt të veshin tesha të mëndafshta dhe të zbukurohen me stoli ari, kurse për femrat këto janë të lejuara".

Lidhur me këtë temë Tirmidhiu ka shënuar deklaratën e halifit Umer që e ka thënë në minber: "Pejgamberi s.a-v.s. e ka ndaluar për meshkujt veshjen e mëndafshit, me përjashtim të një sipërfaqeje prej 1-4 gishta të dorës".

- teshat për veshje, të cilat nuk lejohet të vishen, mund të mbahen në pronësi, mund të shiten, dhurohen ose këmbehen,

- është e lejuar që të bëhet tregti afër xhamisë,

- tregtia me nder i bën nder njeriut që punon,

- të varfërin duhet ndihmuar materialisht, qoftë ai musliman ose jomusliman,

- është e nevojshme që dhëmbët të lahen me brushë para se të shkohet në ndeje dhe ceremoniale të përbashkëta fetare. Hudari transmeton se Alejhisselami ka thënë: "Njëra nga disa detyrat e muslimanëve është që të premten t'i lajnë dhëmbët me misvak, të veshin teshat më të mira që i kanë dhe nëse kanë parfum të parfumosen".

"Sikur të dija se pasardhësit e mi, gjegjësisht njerëzit, nuk do t'i ngarkoja me ndonjë vështirësi, do t'i urdhëroja t'i lajnë dhëmbët me misvak (brushë) për secilin namaz".[9)]

[9)] Is-hak b. Rahuvije thotë: "Larja e dhëmbëve me misvak para hyrjes në namaz është vaxhib dhe ai që e lë me qëllim, namazin nuk e ka të vlefshëm". Këtë qëndrim e përfill edhe Ebu Davudi, por nuk mendon se kjo është parakusht për vlefshmërinë e namazit.

Imam Shafi'iu nga hadithi i përmendur nxjerr përfundimin: "Përdorimi i misvakut nuk është vaxhib. Sikur të ishte vaxhib - detyrë, Pejgamberi s.a.v.s. do t'i udhëronte as-habët për këtë, pavarësisht në vështirsitë eventuale".

Autori i "El-Hidajes" thotë: "Përdorimi i misvakut është synhet, sepse Pejgamberi a.s. këtë e bëntë rregullisht, kurse komentatori i "El-Hidajes" shotn: "...Alejhisselami e përdorte rregullisht, shumë rrallë e lënte pa përdorur".

Larjen e dhëmbëve me misvak disa juristë islam e radhisin në synnete të abdestit, të tjerët në synnete të namazit, kurse Ebu Hanifeja në synnete të përgjithshme në fe. Ai e arsyeton këtë me deklaratën e Ebu Ejjubit që gjendet në kolekcionet e haditheve nga Ahmedi, Tirmidhiu dhe Taberaniu, në këtë formë: *"Katër veprime të muslimanit bëjnë pjesë në veprat-synnet për të gjithëpejgamberët, dhe atajanë: bërja synet (circumcisio'.) përdorimi i misvakut, parfymosja e trupit dhe teshave dhe martesa".*

Ebu Hurejre ka deklaruar: "Pastrimi i përsosur, në nivel, arrihet me estetikën që përfshin:

prerjen e mustaqeve, heqjen e qimeve prej nënsjetullave dhe avretit, prerja e thonjve dhe përdorimi i misvakut".

Në "Muhit" dhe në disa vepra tjera të sheriatit theksohet se misvakun duhet shfrytëzuar kur merr abdest, kurse disa thonë: "Pikërisht kur të lahet goja".

Sipas mendimit të Ebu Hanifes përdorimi i misvakut bën pjesë në synnete të përgjithshme dhe duhet praktikuar gjithmonë kur është e mundshme.

Në "Kafi" theksohet: "Misvakun duhet përdorur para se të merret abdest".

Imam Shafi'iu thotë: "Përdorimi i misvakut është synnet: para se të merret abdest, para se të hyhet në namaz pavarësisht nga ajo se abdestin mund ta kesh marrë më heret, dhe pas çdo ushqimi a pije".

Gjatë larjes së dhëmbëve misvakun duhet mbajtur me dorë të djathtë dhe ujin, gjatë larjes, duhet ndërruar tri herë a më tepër.

Duke larë dhëmbët është mirë të këndohet lutja: All-llahun me tahhir femi, ve nevvir kalbi ve tahhir bedeni, ve harm-im xhesedi alen-nari ve ed-hilni bi rahmetike fi-1-ibadis-salihin", që do të thotë: "O Zot, ma pastro gojën time, zdritma zemrën, pastroma trupin dhe rauna nga zjarri i xhehennemit, dhe, Ti me mëshirën tënde më radhit me njerëzit e mirë'".

Ai që nuk ka misvak, dhëmbët do t'i fërkojë me gishta. Bejheki në "Sunenin" e vet, nga Ebu Hurejre ka sjellë fjalët e Pejgamberit s.a.v.s.:

- Misvakun duhet bërë nga druri erak.

Ebu Hurejre as-Sabahi ka deklaruar: "Kam qenë në një delegacion me Pejgamberin a.s.,

na fumizoi me dru erak dhe na tha: Pastroni dhëmbet me këtë dru!".

Taberiu në "Evsat" thekson se Muadh Ibn Xhebel ka thënë:

- E kam dëgjuar Pejgamberin duke thënë: *"Misvak i mirë është ai nga dru i ullirit, pastron gojën dhe i jep erë të mirë. Ai është misvaku im dhe i pejgamberëve përpara meje "*. Përdonmi i misvakut nga druri erak rekomandohet për mbajtjen më me sukses të higjienës së dhëmbëve. Pas analizave profesionale është konstatuar se druri erak përmban një materie kimike që Vepron me efikasitet në shkrirjen e gurit të dhëmbëve dhe heqjen e tyre. Prandaj është me interes të përdoret misvaku përpara secilit namaz. Çdo ceremonial duhet kryer sa më i pastër dhe i veshur, ngase ashtu bëhesh më i denjë për të adhuruar All-llahut.

Ebu Derda ka thënë: "Përdore misvakun ngase aty do të gjeni 24 dobi, prej te cilave më të dobishmetjanë: Fiton kënaqësinë e All-llahut, e rrit vlerën e namazit për 70 shkallë, e ngrit disponimin dhe komoditetin shpritëror, largon erën e keqe nga goja, e zbut kokëdhembjen, forcon dritën e syve. Me njerëzit që kanë dhëmbë të bardhë dhe fytyrë të pastër meleqtë përshendeten më me kënaqësi.

Ahmed Ibn Hanbel dhe Ibn Habban, nga Aisheja, transmetojnë fjalët e Pejgamberit a.s.:

"Misvaku është mjet për pastrimin e dhëmbëve dhe fitimin e kënaqësisë së All-llahut". Evzaiu e konsideron larjen e dhëmbëve me misvak si pjesë të abdestit dhe tërheq vërejtjen që të përdoret misvaku, për të hyrë në namaz, për të kënduar Kur'an, pas fjetjes, nëse në gojë ka ndonjë ndryshim, para se të shkohet në namazin e xhumasë, para fjetjes, pas të ngrënit dhe në mëngjez, Nga hadithi mund të rezultojë:

- mëshira, dhëmbja, e Alejhisselamit ndaj muslimanëve;
- metoda e ixhtihadit shfrytëzohet për ato çështje fetare, të cilat nukjanë të zgjidhura me Kur'an ose hadith;
- është e nevojshme që dhëmbët të lahen me bmshë para se të shkohet në ndonjë ndejë ose manifestim fetarë kolektive.

888. - Na ka treguar Abu Ma'mer se i ka thënë Abdu-l-Varith të cilit i ka treguar Shuajb b. Habhab, e këtij i ka rrëfyer Enesi se Pejgamberi i All-llahut ka deklaruar:

"Ju kam folur shumë për përdorimin e misvakut".

889. - Na ka treguar Muhammed b. Kethir se i ka transmetuar Sufjani nga Mensuri dhe Husejni, kurse ata dy nga Ebu Vaili të cilit Ebu Hudhejfe i ka thënë:

"Kur ngritej në mëngjes Pejgamberi s.a.v.s. pastrohej, edhe dhëmbët i lante me misvak".

LARJA E DHEMBEVE ME MISVAK TE HUAJ

890. - Na ka treguar Ismaili të cilit i ka rrëfyer Sulejman b. Bilal se Hisham b. Urve i ka treguar që i ka thënë babai i vet se Aisheja r.a. ka thënë:

- Abdurrahman b. Ebu Bekr hyri në dhomën time me misvak në dorë, me të cilin lante dhëmbët. Pejgamberi i All-llahut e shikonte Abdurrahmanin, kurse unë i thash Abdurrahmanit: "Abdurrahman, ma jep atë misvak!" Ai ma dha, kurse unë e shtypa ca me dhëmbë dhe ia dhash Peigamberit a.s., e ai, mbështetur në krahun tim, me atë i lau dhëmbët".[10)]

ÇKA KËNDOHET NË NAMAZIN E SABAHUT DITËN E XHUMA

891. - Na ka treguar Ebu Nuajm i cili thotë se i ka treguar Sufjani nga Sa'd b. Ibrahimi, ky nga Abdurrahmani, e ky

---

10) Nga ky hadith del përfundimi:
- lejohet përdorimi i misvakut të tjetrit nëse është i shëndosh;
- përdorimin e misvakut nuk duhet lënë anash as në rast të sëmundjes.

është Ibn Hufmuz, të cilit Ebu Hurejre i ka tbënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. në ditën e xhuma për namaz të sabahut këndonte "Elif lam, mim, tenzilu-l-kitabe..." dhe "Ve hel eta ale-l-insa ni..."[11].

(Kur'ân, Sexhde dhe Insân.)

FALJA E NAMAZIT TË XHUMASË NË FSHATRA DHE QYTETE

892. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna se i ka rrëfyer Ebu Amir El-Akadi të cilit ia ka transmetuar Ibrahim b. Tahman nga Ebu Xhemre ed-Dubai, e ky nga Ebu Abbasi, i cili ka thënë:

"Namazi i parë i xhumasë pas faljes së xhumasë në xhaminë e Pejgamberit a.s., është falur në xhaminë Abdu-l-Kajs në fshatin Xhevath të Bahrejnit".[12]

---

[11] Pejgamberi a.s. këndonte edhe sure tjera. Dahhaku e ka pyetur Nu'man b. Beshir: "Çka këndonte Muhammedi a.s. në namazin e xhumasë?".

Suren "Al-Xhum'a" dhe "Al-Gashije" u përgjegj ai.

Ebu Hurejre thotë se Alejhisselami shpeshherë e ka kënduar në namaz të xhumasë suren "Al-Xhum'a" dhe "Al-munafikun".

Maliku rekomandon që në namazet e Bajrameve të këndohet sureja "Al-A'la" dhe "Ash-Shams". Ebu Kudame në "Mugnij" thekson: "Është e pëlqyeshme që reqatin e parë për bajram të këndohet" "Al-A' la" kurse në të dytin "Al-Gashije". Këtë mendim e pranon edhe ImamAbmedi.

ShafTiu rekomandon këndimin e sures "Kaf" dhe "Al-kamar", sepse, sipas deklaratës së haUfit Umer, këto sure dëshironte t'i këndojë edhe Pejgamberi a.s.

Imam Maliku, Davudi b. Ali dhe Ebu Thever konsiderojne se është mirë, e pëlqyeshme, të këndohet sureja "Al-Xhum' a" dhe "Al-Munafikun", ngase aty bëbet Çalë për krijimin e njeriut, shkatërrimin e botes dhe Ditën e gjykimit, e keto kanë efekt pozitiv në moralin njerëzor.

[12] Përkitazi me vendbanimet ku mund të falet namazi i xhumasë mendimet janë të ndara; ka mendime të ndryshme.

Maliku thotë: "E kanë për detyrë të falin namazin e xhimiasë banorët

që jetojnë në një vend, qoftë edhe fshat, ku ka xhami ose treg", kurse Shafi'iu dhe Ahmedi: "Xhumaja është e detyrueshme të falet në një vend kujetojnë 40 meshkuj të moshërritur, në shtëpi qëjanë afër njëra tjetrës, qofshin ato shtëpi të ndërtuara prej guri, tullash, balte apo ndonjë materiali tjetër".

Xhumaja nuk është e vlefshme te nomadët dhe shetitës tjerë (çergar) që i ndërrojnë vendbanimet, verës dhe dimrit.

Nomadët që janë të vendosur përherë në një vend dhe i kanë tendat grupe grupe, sipas mendimit të Imam Malikut nuk janë të ngarkuar të falin namazin e xhumasë, madje as nuk u vlen ajo, ndërsa Imam Ahmedi dhe Davudi konsiderojnë se e kanë për detyrë ta falin xhuman dhe në aso kushtesh ajo është e vlefshme. Sipas mendimit të Ebu Hanifes namazi i xhumasë është i vlefshëm vetëm në xhaminë ose mesxhidin kryesor të qytetit. Nuk është e pëlqyeshme, madje as e lejuar që xhumaja të falet në fshatra, kurse ne Minne lejohet nëse kryetari i atij vendi është në të njëjtën kohë edhe udhëheqës i haxhilerëve, ose kur në Minne është prezent mbreti. Të gjithë muxhtehidët kanë mendim unanim se xhumaja nuk mund të falet në Arefat. Juristët e shkollës hanefite kanë mendime të ndryshme për definicionm qytet, në të cilin mund të falet xhumaja.

Ebu Jusufi thotë: "Qytet konsiderohet çdo vendbanim ku veprojnë zejtarë të ndryshëm, ka artikuj të ndryshëm të përdorimit të gjerë, dhe aty ka gjykatës dhe organ ekzekutiv të pushtetit".

Disa mendojnë se "Qytet është vendbanimi që ka 10.000 banorë", kurse të tjerë: "...10. luftëtarë". Dikush mendon se qytet është çdo vendbanim ku ka xhami me minber dhe shërbimin juridik të pushtetit, kurse dikush tjetër mendon se qytet është vendbanimi, banorët e të cilit nuk i merr as xhamia më e madhe e atij vendi. Disajuristë të shkollës hanefite thonë: "Çdo vendbanim trajtohet si qytet nëse zejtarët e atij vendi mund tëjetojnë brenda vitit, nga të ardhurat e zejes së vet, pa u marrë me punë të tjera".

Imam Muhammedi konsideron se qytet është vendbanimi që ka imam (udhëheqës) ose zëvendës që ka autorizim për kryerjen e shërbirtieve juridike të qytetit. Ebu Hanifeja mendimin e vet e mbështet në deklaratën e Aliut: "Nuk mund të falet xhumaja, bajrami dhe të merret tekbir në asnjë vend tjetër përveç në xhaminë e qytetit, gjegjësisht në qytet". Kjo deklaratë është majtur në kolekcionin e haditheve nga Ibn Ebi Shejbe dhe muhaddithëve të tjerë.

Darkutni ka shënuar hadithin e transmetuar nga nëna e Abdullah

893. - Na ka treguar Bishr b. Muhammed el-Mervizi të cilin e ka informuar Abdullahu se ia ka transmetuar Junusi nga Zuhriu i cili thotë se i ka treguar Salim b. Abdullah që transmeton nga Ibn Umeri r.a. që thotë:

"E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke thënë: "Të gjithë ju jeni barinj..."

Lejthi i shton Senedit të përmendur, se Junusi ka thënë:

- Ruzejk b. Hukejm i ka shkruar Ibn Shihabit deri sa gjendeshim unë dhe ai në Vadi-l-Kura: "Çka mendon,

---

Devsij: "Namazin e xhumasë e kanë detyrë ta falin të tjithë banorët e vendbanimit ku ka imam, madje edhe në rast se aty nuk ka më shumë se katër veta, burra". Ëbu Davud në "Sunenin" e tij shenon se Abdurrahman b. Ka'b b. Malik ka thënë se babai i tij Ka'b ibn Malik e ka lutur All-llahun ta mëshirojë Es'ad b. Zurare, sa herë që e dëgjonte ezanin e xhumasë.

- Pse e bënë këtë? - e ka pyetur Abdurrahmani, babën e vet.

- Për shkak se Es' ad b. Zurare është i pari që na ka falur namazin e xhumasë në paralagjën e Medines, në Hezmun-Nebit, vendbanim i fisit Benu Bejda në luginën Hadimat, një kilometër e gjysmë larg Medines - u përgjegj Ka'bi.

- Sa veta keni qenë atëherë? - e kam pyetur unë.

- Dyzet - u përgjegj Ka'b ibn Maliku.

Këtë dialog e kanë shënuar në koleksionet e tyre të haditheve edhe: Ibn Maxhe, Ibn Huzejme dhe Bejheki, duke shtuar se kjo ka qenë para se të shpëmgulet Pejgamberi a.s. në Medine.

Muhammed ibn Muslim Az-Zuhri thotë se Alejhisselami në Medine ka dërguar, pas takimit të dytë me parinë e Medines në Akabe, Mus'ab Umejrin si mësues të fesë. Në Medine ai i ka falur xhumatë, kurse atëherë kishte vetëm 12 myslimanë. Në këtë mënryë, thotë Ajni, Mus'ab ibn Umejri është i pari në historinë islame që ka falur namazin e xhumasë.

Ne pajtim me deklaratat e Ka'b b. Malikut dhe Muhammed az-Zuhri, Bejhekiu thotë:

"... ata 12 veta që përmend Zuhriujanë 12 veta nga paria e Medines të cilët sapo e kishin pranuar fenë islame dhe ishin mbrojtje e Mus'abit, kurse me numrin 40 të cilëve u ka falur xhumanë Es'ad ibn Zurare, mendohet në ata që kanë falur xhumanë bashkë me ta dhe ata që ishin bërë muslimanë më heret.

a është e nevojshme ta fali xhumanë?".

Ruzejku në atë kohë kujdesej për një kompleks pasurie që e punonte. Aty kishte një grup sudanezësh dhe disa të tjerë, përveç atyre, kurse Ruzejku atëherë ishte mëkëmbës i Ejles. Ibn Shihab i shkruante, e unë e dëgjoja si i urdhëronte, të falë namazin e xhumasë, duke e informuar se Salim b. Abdullah i ka treguar se Abdullah b. Umer ka thënë:

- E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut duke thënë: "Të gjithëju jeni barinj dhe të gjithë do tëjepni llogari për tufën tuaj: Prijsi, kryetari, është bari dhe ai do të merret në pyetje për atë që i është besuar, burri është bari i familjes së vet dhe ai do të merret në pyetje për shtëpiarët e vet, gruaja është bareshë për shtëpinë e bashkëshortit të vet dhe është përgjegjëse për çka i është besuar asaj, shërbëtori është bari për pasurinë e zotëriut të vet dhe është përgjegjës për atë që i besohet, dhe më duket, thotë Junus, se ka thënë edhe: "Njeriu është bari për pasurinë e babait të vet dhe është përgjegjës për atë. Të gjithë jeni barinj dhe të gjithë do të jeni përgjegjës për tufën e tuaj".[13)]

[13)] Në hadith janë përmendur përgjegjësi të ndryshme të disa kategorive të strukturave shoqërore: mbreti dhe udhëheqësi janë përgjegjës për zbatimin e ligjshmërive me konsekuencë; i zoti i shtëpisë për marrëdhënie të drejta të anëtarëve të familjes, për edukimin dhe furnizimin e tyre; bashkëshortja për udhëheqjen e punëve të shtëpisë me mençuri, për ruajtjen e pasurisë dhe nderin e shtëpisë së vet; shërbëtori ruan gjithë çka i beson zotëriu i tij, e ai që nuk ka familje duhet të kujdeset për raportet korrekte me shokët e vet dhe dashamirët. Secili do të përgjigjet për punën që i është besuar dhe mënyrën e angazhimit të tij. Moskujdesi ndaj detyrave të lartpërmendura konteston përparimin e shoqërisë dhe meriton çdo dënim. Nga hadithi mund të nxirret përfundimi:

Shafi'iu dhe Maliku konsiderojnë se namazi i xhumasë është i vlefshëm dhe pa ndonjë leje të veçantë të mbretit - përgjegjësit të

shoqërisë - nëse e kryen ndonjë organ i pushtetit, sepse atij që i janë besuar punët e përgjithshme shoqërore, është e logjikshme se atij i besohet edhe kryerja e namazit të xhumasë.

Imam Ahmedi dhe Ebu Hanife thonë: "Vlefshmëria e namazit të xhumasë është e kushtëzuar që imami te ketë lejen e organit kompetent për këtë funksion". Të parët mbështeten në rastin e Aliut, i cili në vend të halifit Osman, ua ka falur xhumanë xhematit, pa ndonjë leje të veçantë nga Osmani.

Hanefijtë mendojnë se ky ishte rasti i jashtzakonshëm dhe ishte situatë që lejon zgjedhjen e përkohshme të imamit për të kryer namazin e xhumasë, por nuk përjashtohet mundësia e pëlqimit të Osmanit me heshtje.

Ibn Mundhir dhe Hasan Basriu thonë: "Është synnet që namazin e xhumasë ta kryejë mbreti ose personi i autorizuar prej tij, në rast të kundërt xhemati falin vetëm namazin e drekës".

Nga Maliku është transmetuar: "Nuk është e vlefshme xhumaja të cilën, xhematit prezentë, ua fal dikush pa autorizimin e mbretit", kurse nga Habib b. Ebu Thabit transmetohen fjalët: "Nuk ka namaz xhumaje pa princin dhe pa këndim të hutbes". Këtë qëndrim e kanë edhe: Evzai, Muhammed b. Mesleme dhe Jahja b. Umer.

Ebu Jusufi konsideron se kujdestari i organeve të rendit publik mund t'ia falë namazin e xhumasë xhematit dhe është e vlefshëme.

Disajuristë mendojnë se edhe në fshat duhet të falet namazi i xhumasë, ngase Ibn Shihab i ka urdhëruar Ruzejkut të falë xhumanë në një vendbanim të vogël Vadi-l-Kura në Ejl. Hanefijtë duke pranuar rastin e lartpërmendur tërheqin vërejtjen se ajo xhumaështë falur nga Ruzejku, zëvendës i mëkëmbësit të krahinës, dhe çdo vendbanim ku gjendet komandanti i bashkisë, ose zëvendësi i tij ka status të qytetit.

Gjykimi dhe vendimi i dy burrave të drejtë që i shqiptohet personit të tretë, e obligon këtë që ta respektojë.

A E KANË VAXHIB LARJEN GRATË, FËMIJËT DHE TË TJERËT, TË CILËT NUK E KANË DETYRË TË FALIN NAMAZIN E XHUMASË

Ibn Umeri thotë: **"Larja ditën e xhumasë është vaxhib vetëm për ata që janë të detyruar të falin namazin e xhumasë".**

894. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman se e ka informuar Shuajbi që transme-ton nga Zuhriu i cili ka thënë se ka dëgjuar nga Salim b. Abdullahu i cili e ka dëgjuar Abdullah b. Umerin duke thënë:

"E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut se ka thënë: "Ai që dëshiron të vijë në namazin e xhumasë, le të lahet, para se të vijë!".

895. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme i cili transmeton nga Maliku, e ky nga Safvan b. Sulejmi, e ai nga Ata'u b. Jesar, kurse ky nga Ebu Seid Hudari r.a. se Pejgamberi s.a-v.s. ka thënë:

"Larja ditën e xhumasë është detyrë për çdo person të rritur".

896. - Na ka treguar Muslim b. Ibrahim se i ka rrëfyer Vuhejbi, të cilit i ka transmetuar Ibn Tavusi nga babai i tij, e këtij i ka treguar Ebu Hurejre se Pejgamberi i All-llahut ka thënë:

- Ne jemi populli i fundit në këtë botë, por të parët në ditën e Gjykimit. U është dhënë shpallja para nesh kurse neve pas atyre. Kjo ditë - e xhumaja - është ditë për të cilën ata nuk janë pajtuar, andaj All-llahu na ka udhëzuar neve në këtë. Dita e nesërme është festë e hebrenjve, kurse e pasnesërmja e të krishterëve.

897. - Heshti për një moment, dhe prapë tha:

- Për secilin musliman të moshërritur është detyrë që brenda shtatë ditëve të javës të lahet prej majës së kresë deri në fund të këmbëve.

898. - Hadithin e përmendur e transmeton edhe Ebban b. Salih nga Muxhahidi, ai nga Tavusi, kurse ky nga Ebu Hurejre i cili thotë se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

- Çdo musliman e ka për detyrë të lahet cilëndo ditë qoftë gjatë ditëve të javës.

899. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed se i ka thënë Shebabe që i ka transmetuar Verka nga Amr b. Dinar, e ai nga Muxhahidi, kurse ky nga Ibn Umeri se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Lejoni gratë të shkojnë në xhami natën!".

900. - Na ka treguar Jusuf b. Musa se i ka rrëfyer Ebu Usame që i ka transmetuar Ubejdullah bin Umer nga Nafiu, e ky nga Ibn Umeri i cili thotë:

- Bashkëshortja e Umerit (Atika bint Zejd) prezentonte në xhami në faljen e namazit me xhemat për sabah dhe jaci, prandaj iu tha: Pse po del kur e di se Umeri e urren këtë dhe është kategorik në këtë!".

- Po kush e ndal që të ma ndalojë krejtësisht? pyeti ajo.

- E pengon, u përgjegj ai që edhe e pyeti, deklarata e Pejgamberit s.a.v.s.". Mos i pengoni robëreshat e All-llahut për në xhamitë e All-lla-hut!".[14]

---

[14] Ai që nuk e ka detyrë të falë namazin e xhumasë, nuk është i detyruar as të lahet atë ditë, por larjen mund ta zbatojë si punë të pëlqyeshme.

LEHTËSIMI PËR ATË QË NUK MUND TË SHKOJË NË XHUMA PËR SHKAK TË SHIUT

901. - Na ka treguar Musedded dhe ka thënë që i ka rrëfyer Ismaili se e ka informuar Abdu-l-Hamid Sahibu-z-Zijad të cilit i ka treguar Abdullah b. Harith djalë i mixhës së Muhammed b. Sirin, se Ibn Abbasi një ditë me shi, i ka thënë muezinit të vet:

- Kur të thërrasësh "**Esh-hedu enne Muhammeden resulu-ll-llah**" mos thuaj **"Hajje ala-s-salah!"** (Ejani në namaz), por thuaj: **"Sal-lu fi bujutikum"** (Faluni në shtëpitë tuaja)!."

Njerëzit sikur e morën këtë për të keqe, dhe të urrejtur, prandaj Ibn Abbasi tha: **"Kështu ka vepruar edhe ai që ka qenë më i mirë se unë. Xhumaja është detyrim i domosdoshëm, por unë nuk dëshiroj t'ua vështirësoj, t'u nxjerr nëpër këtë baltë e rrëshqitje".**[15]

PREJ NGA VIHET NË XHUMA DHE PËR KËND ËSHTË E DETYRUAR

All-llahu i lartmadhëruar thotë: *"... kur të thirret për namazin e ditës së xhumasë shpejtoni ta falni namazin!".*

Ata u ka thënë: **"Nëse je në vendbanim të shpeshtë, me shtëpi afër njëra tjetërës, dhe thirret ezani i xhumasë, e ke për detyrë të prezentosh në atë namaz me xhematë,**

---

[15] Mendimin e Ibn Abbasit e kanë pranuar edhe: Ibn Sirin, Abdurrahman b. Semure, madje edhe Ahmedi dhe Is-haku. Mirëpo kur e kanë pyetur Malikun se a mundet që për shkak të shiut të lihet namazi i xhumasë, mos të shkohet në xhuma, ai tha:

- Nuk kam dëgjuar për atë hadith.

Në vërejtjen se Alejhisselami u ka thënë as-habëve:"... faluni në

e dëgjove apo nuk e dëgjove ezanin, njëlloj".

Enesi r.a. banonte në oborrin e vet dhe herë e falte xhumanë herë nuk e falte. Oborri i tij gjendej në një kënd dy fersah larg Basrës (rreth 16 km.).

902. - Na ka treguar Ahmedi që i ka rrëfyer Abdullah b. Vehb se i ka transmetuar Amr b. Harith nga Ubejdullah b. Ebu Xha'fer të cilit i ka treguar Muhamed b. Xhafer b. Zubejr i cili transmeton nga Urve b. Zubejri, kurse ky nga Aisheja, bashkëshorte e Muhammedit a.s., e cila ka thënë:

- Njerëzit vinin grupe grupe nga shtëpitë e tyre edhe Avalej për namazin e xhumasë. Vinin nëpër pluhur dhe të djerësitur. Djerësa u shkonte si krua. Ndonjë prej tyre vinte te Pejgamberi i All-llahut derisa ai ishte ende në dhomën time, dhe Pejgamberi s.a.v.s. i thoshte: "Duhet të ishe pastruar për këtë ditë, nga pluhuri dhe djersa!".[16]

---

tendat tuaja..." Maliku tha se ajo deklaratë ka të bëjë me rast udhëtimi, kurse mungesa nga namazi i xhumasë mund të jetë nga ndonjë arsye tjetër, e jo për shkak të shiut. Ibn Kasimi transmeton se Imam Maliku e lejon mungesën në namaz të xhumasë për individin që është i angazhuar në përgatitjen e xhenazes së vëllait të vet, kurse Ibn Habban thotë se Maliku e lejon mungesën edhe për atë që është në shërbim të ndonjë të sëmuri vdekja e të cilit pritet për çdo moment.

Ata u thotë: "Nëse babai të thërret për ndonjë ndihmë në momentin kur këndohet hutbeja, lere xhuman dhe shko të babai!". Ibn Habban transmeton se Pejgamben a.s. e ka lejuar mungesën në namaz të xhumasë për banorët e vendbanimeve të largëta nga Medina me të cilët në mëngJez kishte falur namazin e bajramit. Kështu edhe halifi Uthman ua ka lejuar banorëve të vendbanimit Avali, në lindje të Medines nja 2-8 milja larg.

[16] Përkitazi me detyrën e namazit të xhumasë për ata që jetojnë jashtë qytetitjuristët islamë kanë mendime të ndryshme.

Një numër i madh as-habësh dhejuristësh konsiderqjnë se xhumaja është e detyrueshme për individin i cili jeton jashtë qytetit por që pas kryerjes së namazit të xhumasë, të njëjtën ditë, mund të kthehet në shtëpi të vet, deri në mbrëmje. Ebu Davudi në koleksionin e tij të haditheve shenon se Pejgamberi a.s. ka thënë:

"Namazin e xhumasë e kanë detyrë vetëm ata që mund të dëgjojnë ezanin". Disa juristë mendojnë se namazi i xhumasë është detyrim-farz për qytetarët, ejo për ata që jetojnë jashtë qytetit, e dëgjuan apo nuk e

KOHA E NAMAZIT TË XHUMASË ËSHTË KUR KALON DIELLI ZENITIN

Kështu transmetohet nga Umeri, Aliu, Nu'aman b. Beshir dhe Amr b. Hurejthr.a.

903. - Na ka treguar Abdan se e ka informuar Jahja b. Seid që e ka pyetur Amrën për larjen ditën e xhuma, e ajo iu përgjegjej, se Aisheja r.a. i ka thënë:

- Disa njerëz punonin punët e veta dhe kur shkonin në xhuma, shkonin me të njëjtat tesha dhe në sjelljen që ishin, andaj u thuhej:

"Duhet të laheshit, pastroheshit!".[17]

---

dëgjuan ezanin". Ebu Hanife mendon se banorët e fshatrave ose shkretëtirave nuk e kanë për detyrë të falin namazin e xhumasë derisa të mos vendosen në qytet. Në "Jenabi'a" gjejmë të shënuar: "Muslimani që banonjashtë qytetit nuk e ka detyrë të vijë në qytet për të falë namazin e xhumasë". Këtë mendim e tumirin një pjesë e madhe e dijetarëve islamë.

Në "Zahiri" thuhet: "Xhumanë e ka detyrë ta falë ai që banon në qytet ose në periferi të qytetit, porjo ai që banon në rrethinë të qytetit, qoftë larg ose afër". Imam Muhammedi, Maliku dhe Lejthi thonë: "Për namazin e xhumasë është i detyruar të shkojë myslimani i cili jeton 1-3 milja largësi nga qyteti, që është barazi me 4.000 .-12.000 hapa. Ka juristë islam dhe as-habë që konsiderojnë se në namazin e xhumasë duhet të vijnë nga largësia prej 24.000 hapa, madje edhe nga 40.000 hapa largësi. Imam Muhammedi këtë largësi e llogarit nga shtëpia deri te xhamia e qytetit, kurse Muhammed b. Abdu-1-Hakemi e llogarit nga shtëpia deri në kufi të qytetit. Në viset tona, si edhe në këtë kohë të zhvillimit të lidhjeve në komunikacion, për largësi nuk duhet diskutuar fare dhe namazin e xhumasë duhet ta falin të gjithë, pavarësisht se ku banojnë. Nga ky hadith del përfundimi:

- mësuesi duhet të jetë i urtë dhe me taktikë;
- në tubime duhet të shkohet me trup e tesha të pastra, si edhe i veshur me elegancë;
- suksesi në punë varet nga shkalla e angazhimit për atë qëllim.

[17] - Nga hadithi rezulton:

- koha e namazit të xhumasë është koha e drekës;
- është e preferuar të larit para shkuarjes në xhuma, madje është mirë edhe parfymosja.

904. - Na ka treguar Surejxh b. Nu'man se i ka rrëfyer Fulejh b. Sulejman me anë të Osman b. Abdurrahman b. Osman Tejmijes, kurse ky nga Enes b. Maliku r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. e falte namazin e xhumasë kur kalonte dielli zenitin[18)]

905. - Na ka treguar Abdan, këtij Abdullahu, të cilit i ka rrëfyer Hamidi që transmeton nga Enesi i cili ka thënë:

"E falnim xhumanë heret e pas xhumaje flenim, bënim pushim".[19)]

[18)] Pjesa më e madhe e juristëve islamë konsiderojnë se koha e namazit të xhumasë fillon me kalimin e diellit nga zeniti, kurse Imam Ahmedi, Ata'u dhe Lejthi e lejojnë faljen e namazit të xhumasë edhe para se të kalojë dielli zenitin. Abdullah b. Mes'udi dhe Xhabiri thonë se xhumanë kështu e kanë falur Sa'adi dhe Muaviu. Ibn Kudame në "Mugnijj" thotë: "Njëri nga kushtet e vlefshmërisë së namazit të xhumasë është që të falet me kohë, e koha e këtij namazi fillon kur fillon koha e namazit të bajramit".

Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, duke transmetuar nga babai i vet, thotë: "Ne kemi shkuar në namazin e xhumasë njëlloj sikur në namaz të bajramit. Juristët e shkollës hanbelite i përmbahen me përpikëri deklaratës së Muhammedit a.s.:

"All-llahu e ka caktuar xhumanë festë të muslimanëve". E xhumaja është quajtur festë, kurse çdo festë fillon në orët e mëngjezit, prandaj edhe namazi që është pjesë e kësaj feste mund të falet kur fillon ajo kohë, pikërisht sikur namazi i bajramit. Hanefijtë mendojnë se normat e ceremonialit të namazit të bajramit nuk mund të zbatohen sikur tek namazi i xhumasë. Kështu, për shembull, sipas mendimit të gjithë juristëve islamë është e ndaluar të agjërohen (mekruh-i tenzihij) ditët e bajramit, kurse ditët e xhumaja vetëm janë të papëlqyeshme.

[19)] - Hadithi i përmendur nuk i bie ndesh përmbajtjes së hadithit paraprak, sepse me shprehjen "kunnanubekkriu..." d.m.th. "shkonim heret..." nuk mendohet se as-habët kanë shkuar në mëngjez, por që kanë shkuar në xhuma më heret, më parë se të këndohet ezani. Shprehja "heret" përdoret për çdo rast kur në ndonjë vend arrihet më heret se sa është koha e paraparë. Kështu përdoret edhe shprehja "shkova heret në sabah", shkova heret në aksham ose jaci", që do të thotë se ka ardhur ende pa kënduar ezani. Me shprehjen, "kemi fjetur pas namazit të xhumasë" mendohet se këtë e kanë bërë vetëm ditën e xhuma, pikërisht në kundërshtim me traditën te namazi i përditshëm i drekës.

NËSE TË PREMTEN MERR NXEHTË XHUMAJA SHTYHET KUR TË FRESKOHET

906. - Na ka treguar Muhammed b. Ebu Bekr El-Mukaddemi se i ka thënë Haremi b. Umare të cilit i ka rrëfyer Ebu Halde, e ky është Halid b. Dinar, dhe i ka thënë se ka dëgjuar Enes b. Malikun duke thënë:

- Kur merrte kohë e freskët Pejgamberi s.a.v.s. e falte më heret namazin e xhumasë, por kur merrte shumë nxehtë, e shtynte faljen e namazit derisa freskohej.

Junus b. Bukejri thotë se me sa u tha më lart e ka informuar Ebu Halde duke thënë: **"...vetëm namazin, por nuk e ka përmendur xhumanë...".**

Bishr b. Thabit deklaron se këtij i ka treguar Ebu Halde: **"Mëkëmbësi e ka fal me ne namazin e xhumasë, e pastaj e pyeti Enesin r.a.: Si e falte drekën Pejgamberi s.a.v.s.?"**[20]

MËNYRA E SHKUARJES NË NAMAZIN E XHUMASË

I lartmadhërishmi thotë: **"Shpejtoni të falni namazin!"** Shpejtimi (sa'-ji) do të thotë shkosh, ecësh, mundohesh, sepse

---

[20] Të njëjtin rast, Bejhekiu e prezenton si vijon:

"Pejgamberi s.a.v.s. kur merrte ftohtë namazin e drekës e falte më heret, kurse verës e shtynte për më vonë derikur freskohej. Iqmdinë e falte derisa dielli ishte akoma i nxehtë dhe bënte dritë". Mëkëmbësi i paemëruar në hadith është pa dyshim Hakemi b. Ebu Ukajl ath-Thekafi i cili e zëvendësonte mixhën e vet, Haxhxhaxh b. Jusufin dhe ditëve të xhumaja mbante hutbe të gjata, ashtu që namazin e falte pak para se i kalonte koha. Tirmidhiu thotë: "Namazi i xhumasë falet në kohën e namazit të drekës, pasi të kalojë dielli zenitin. Kur bënte shumë nxehtë mund të shtyhet derisa të freskohet koha, duke pasur parasysh kohën e caktuar të mos kalojë".

All-llahu xh.sh. thotë **"...kush mundohet do të paguhet...".**

Ibn Abbasi r.a. thotë: "Atëherë - kur thërret ezani - ndalohet shit-blerja", **kurse Ata'u:** "Ndalohen të gjitha punët", **ndërsa Ibrahim b. Sa'ad i cili transmeton prej Zuhejrit thotë: "Kur e thërret muezini ezanin për namaz të xhumasë, muslimam është i detyruar ta falë xhumanë, qoftë edhe udhëtarë rasti".**[21)]

[21)] Deklaratë e plotë e Ibn Abbasit është: "Kur ditën e premte thirret ezani për namazin e xhumasë, të gjitha punët e tregtisëjanë të pavlefshme, e pasi të kryhet namazi i xhumasë, atëherë bleni dhe shitni!".

Në këtë temë janë shënuar shumë deklarata të as-habëve dhejuristëve islamë. Zexhxhaxhi thotë: "Shitblerja është e ndaluar që nga koha kur dielli arrin në zenit e deri kur të kryhet falja e namazit të xhumasë".

Ferra mendon: "Kur e thërret muezini ezanin, është e ndaluar shitblerja e mallërave". Xhabiri transmeton se Alejhisselami me një rast ka thënë: "Kur të fillojë thirrja e ezanit ndalohet tregtia, dhe kur të fiilojë të këndohet hutbeja, të pranishmëve u ndalohet të bisedojnë. Biseda lejohet pasi të kryhet hutbeja, kurse tregtia pasi të falet xhumaja". Muslim ibn Jesari tërheq vërejtjen: "Ditën e xhuma posa të kuptosh se ka hyrë koha e mesditës mos vepro në asnjë tregti!".

Muxhahidi thotë: "Kushdo që shet diçka pasi të ketë kaluar dielli zenitin, shitblerjen e ka të paligjshme dhe të pavlefshme".

Autori i "El-Hidajes" thekson: "Ndalimi i punëve hyn në fuqi me këndimin e ezanit në xhami, kur imami vendoset në minber". Ky është mendim i Ebu Hanifes dhejuristëve të tjerë të shkollës së tij, por e miraton edhe Imam Shafi'iu, ndërsa sipas mendimit të Malikut dhe Ahmedit, ky ndalim fillon prej kohës kur thirret ezani i parë në minare.

Të punosh, bësh afarizëm, ndërmjet dy ezaneve është punë e ligjshme por e papëlqyeshme. Në këtë periudhë të kohës nuk është e ndaluar që dikujt t'i japësh hua, dhuratë ose sadakë.

Ibn Kasim thotë: "Kurora e lidhur në këtë kohë nuk është e pavlefshme, sikurse edhe dhurata".

Imami Shafi'iu në "Ummu" thekson: "Nuk është e ndaluar, por as e urrejtur shitblerja ndërmjet njerëzve që nuk e kanë detyrim namazin e xhumasë, por nëse janë të detyruar të falin xhuman, dhe këtë e bëjnë pasi që dielli hyn në zenit, dhe para se të dalë imami në minber dhe këndimit të ezanit në xhami, ai afarizëm do të hyjë në punët e papëlqyeshme. Mirëpo, kur imami ulet në minber e muezini fillon thirrjen

907. - Na ka treguar Ali b. Abdullah se i ka rrëfyer Velid b. Muslim të cilit i ka treguar Jezid b. Ebu Merjem që i ka thënë se Ababe b. Rifa'a i ka treguar si vijon:

- Derisa shkoja për ta fal namazin e xhumasë më arriti Ebu Abbasi dhe më tha: "E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s duke thënë: "Ai që bën këmbët me pluhur për hirë të All-llahut, All-llahu do ta ruajë nga zjarri i xhehennemit".[22)]

908. - Na ka treguar Ademi të cilit Ibn Ebu Dhi'b i ka thënë se i ka transmetuar Zuhriu nga Seidi dhe Ebu Selemi, kurse këta dy nga Ebu Hurejra r.a. kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s.; gjithashtu na ka treguar Ebu-l-Jeman se i ka transmetuar Shu'be nga Zuhriu të cilin e ka informuar Ebu Seleme b. Abdurrahman se Ebu Hurejre ka thënë:

E kam dëgjuar Pejgamberin e All-Ilahut që thotë: "Kur të thirret ikameti për namaz, mos vraponi, por ejani

---

e ezanit, shitblerja është rreptësisht e ndaluar-haram, qofshin të dyja palët apo vetëm njëra palë e detyruar të falë namazin e xhumasë". Abd Ibn Humejdi në tefsirin e vet shenon se Xhurejxhi e ka pyetur Ata'un:

- A ka edhe ndonjë send tjetër të ndaluar, përveç tregtisë, pas thirrjes së ezanit të parë të xhumasë?

- Është e ndaluar zbavitja dhe shitblerja, por edhe mjeshtritë edhe punët tjera janë njëlloj sikur edhe tregda. Në këtë ndalesë bën pjesë edhe shkruarja e letrës, vizita e farefisit dhe anëtarëve të familjes.

[22)] Thënien e përmendur, në një variant ca të ndryshuar, e kanë evidentuar në koleksionet e tyre me hadithe edhe: Nesai, Tirmidhiu, Taberaniu, kurse Ibn Asakir e sjell si vijon:

"Nuk ka njeri i cili e pluhuros fytyrën e vet për hirë të rrugës së All-llahut, e që All-llahu të mos ia ruajë nga zjarri i xhehennemit; dhe nuk ka njeri që pluhuros këmbët e veta për hirë të rrugës së All-llahut, e që All-llahu të mos ia ruajë në Ditën e Gjykimit nga zjarri". Verisioni i thënies së Muhammedit a.s'. që e ka ruajtur Aisheja është: "Ai i cili i pluhuros këmbët e veta në rrugë të All-llahut, ai nuk do të hyjë në xhehennem".

me ecje mesatare; çka arrini e falni, ajo që u ka kaluar plotësone vetë!"

909. - Na ka treguar Amr b. Ali se i ka thënë Ebu Kutejbe të cilit i ka transmetuar Ali b. Mubarek nga Jahja b. Ebu Kethir, kurse ky nga Abdullah b. Ebu Katade, kurse unë (thotë Ebu Abdullah Buhariu) këtë deklaratë e di vetëm nga babai i tij, e ai nga Pejgamberi s.a.v.s që ka thënë:

"Mos u ngritni në këmbë derisa nuk më shihni mua, dhe, hyni në namaz pa nxitim, qetë!"

XHEMATI DITËN E XHUMA, SA ËSHTË NË RRESHT, NUK NDAHET

910. - Na ka treguar Abdani se e ka informuar Abdullahu të cilit i ka transmetuar Ibn Ebu Dhi'b nga Seid El-Makburi, e ky nga babai i vet, ndërsa ai nga Ibn Vedi'u kurse ky nga Selman Farisiu i cili ka thënë.se Pejgamben s.a.v.s. ka thënë:

"Ai i cili ditën e xhuma lahct, pastrohet sa është e mundshme më mirë, i lyen flokët me levant ose parfymoset, pastaj shkon heret në xhami dhe nuk i ndan as dy veta xhemat, dhe fal çka është e paraparë, e pastaj kur del imami në minber ky hesht, do t'i falen mëkatet e bëra ndërmjet kësaj dhe xhumasë së kaluar".[23]

---

[23] Në xhami duhet të shkohet me kohë dhe të zihet vendi në radhët për t'u falur. Nuk është e pëlqyeshme të kapërcehen njerëzit qëjanë të rreshtuar dhe të hyhet në mes të tyre. Në "Muvetta" është evidentuar deklarata e Ebu Hurejres: "Për secilin prej jush është më mirë që ta falë drekën në rërën e nxehtë dhe gurët që të djegin, sesa të presësh derisa imami të hypë në minber e pastaj të shkojë në xhami dhe të kalojë nëpër njerëz të cilët më heretjanë rreshtuar në radhë për t'u falur".

Ka'bi thotë: "Më mirë ta lerë namazin e xhumasë se sa të shkojë vonë në xhami dhe të kapërcejë nëpër njerëz e të zëjë vend".

Selman Farisiu ka deklaruar: "Shmangiu kapërcimit të njerëzve dhe

DITËN E XHUMA NUK DUHET TA NGRESH TJETRIN PER T'U ULUR VET

911. - Na ka treguar Muhammedi se e ka informuar Mahled b. Jezid i cili thotë se i 'ka kumtuar Ibn Xhurejxhi se e ka dëgjuar Nafi'un duke thënë se ka dëgjuar prej Ibn Umerit r.a. këtë:

" Pejgamberi s.a.v.s. ka ndaluar që njeriu ta ngritë vëllaun e vet nga vendi ku ai është ulur, për t'u ulur në vendin e tij.

E kam pyetur, thotë Xhurejxhi, Nafi'un: "A vetëm për namazin e xhumasë kështu?".

- Për xhuma dhe çdo namaz tjetër - u përgjegj ai.[24]

---

ulu prapa!". Kështu është qëndrimi edhe i Ata'ut, Thevriut, Imam Ahmedit dhe i shumë as-habëve. Tirmidhiu në "Sunenin" e vet shënon deklaratën e Alejhisselamit "Ai që ditën e xhuma kalon nëpër njerëz në xhami, në Ditën e Gjykimit do të shërbejë si urë përmbi xhehennem".

Nesaiu në koleksionin e tij të hadithеve ka shënuar se Nadr b. Kurejbi ka thënë:

- Një ditë të xhuma kemi qenë me Abdullah b. Busra, shok i Pejgamberit a.s.. Në atë moment erdhi një njeri dhe filloi t'i kapërcejë njerëzit dhe Alejhisselami i thirri: "Ulu, a do të shqetësosh njerëzit!"

Hanefijtë këtë veprim e quajnë të papëlqyeshëm, me përjashtim nëse në vendin e lirë në radhët e para nuk mund të vihet në tjetër mënyrë,. Ky është qëndrim i shumë as-habëve dhe juristëve autoritativë islamë.

Ibn Mundhir konsideron se kapërcimi nëper njerëz nuk është i lejuar në asnjë mënyrë, sepse ajo është shqetësim i të pranishëmve, e kjo është e ndaluar gjithkund dhe gjithmonë.

Sipas mendimit të Tirmidhiut dhe Neveviut imamit i lejohet të tejkalojë njerëzit dhe të kapërcejë nëpër rreshta vetëm për të arritur në mihrab dhe në minber, nëse nuk ka tjetër rrugëdalje.

[24] - Njerëzit para All-llahut janë të barabartë. Ai që zë vendin i pari në xhami, ai ka të drejtë në atë vend. Të pranishmit rreshtohen në radhë, pavarësisht nga thirrja, pozita apo gjendja materiale. Kapërcimin nëpër njerëz dhe shtyrjen në radhë mund ta bëjnë vetëm arrogantët dhe të paedukuarit dhe për këtë feja islame i gjykon.

EZANI NE DITEN E XHUMA

912. - Na ka treguar Ademi të cilit i ka thënë Ibn Ebu Dhi'b nga Zuhriu, ai nga Saib b. Jezid i cili ka thënë:

"Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s., të Ebu Bekrit dhe Umerit r.a. ezani i parë ditën e xhuma këndohej pasi të ulej imami në minber. Kur u zgjodh për halif Osmani r.a. dhe u rrit numri i muslimanëve, u shtua ezani i tretë në Zevra".[25]

913. - Na ka treguar Ebu Nuajm se i ka rrëfyer Abdul-l-Aziz b. Ebu Seleme el-Mexhishun i cili transmeton nga Zuhriu, e ky nga Saib b. Jezid, se **Osman b. Affan r.a. është ai që e shtoi të këndohet ezani i tretë ditën e xhuma, pasi**

Ibn Kudame lejon që dikush të dërgojë një zëvendës për t'ia ruajtur vendin derisa të arrijë personalisht. Kështu bënte Ibn Sirini i cili ditën e xhuma dërgonte një djalosh që ulej në xhami në një vend, dhe kur vinte Ibn Sirin, djaloshi ngritej e në vendin e tij ulej ky.

Është e lejuar të kalosh përpara dhe të zësh vendin që ta ofron ndokush që ka shkuar përpara teje në xhami, ose të kalosh përpara në vend të zbrazët në mënyrë që ta dëgjosh më mirë hutben.

Ebu Tajjibi lejon që xhematliun ta ngritësh nga vendi në tri raste: nëse është ulur në vendin e imamit» në vendin kah duhet të kalojnë njerëzit dhe nëse është ulur përpara radhëve dhe i pengon të tjerët gjatë faljes së namazit, prish rendin e namazit.

[25] "Zevra" është një vend në qarshinë e Medines, kurse Batali thotë se ky ka qenë një gur i madh i vendosur pranë dyerve të xhamisë së Muhammedit a.s. Shprehja "ezanejn" d.m.th. dy ezana do të thotë ezani që këndohet kur imami hyp në minber dhe ikameti që këndohet para fillimit të faljes së farzit të xhumasë. Uthmani ka futur në praktikë thirrjen e ezanit të tretë, të cilin ne sot e thërrasim në minare. Nga hadithi mund të nxirren përfundimet:

- *imami e dëgjon ezanin i ulur në minber, kurse hutbeja fillon sapo tëjetë kënduar ezani;*

- ezanin e thërret një person, por mund ta thërrasin edhe më shumë, por secili do të këndojë në tërësi fjalinë e filluar.

që popullata e Medines u shumua, e Pejgamberi s.a.v.s. kishte vetëm një muezin dhe ezani, ditën e xhuma thirrej kur ulej imami, - Jezidi thotë - në minber.[26]

IMAMI E KËNDON NË HESHTJE EZANIN NË MINBER, DERISA E DËGJON EZANIN E MUEZINIT

914. - Na ka treguar Ibn Mukatil të cilit Abdullah b. Mubarek i ka transmetuar nga Ebu Bekr b. Osman b. Sehl b. Hunejf, se Ebu Umame b. Sehl b. Hunejf ka thënë:

" Kam dëgjuar Muavij b. Ebu Sufjanin i cili derisa rrinte ulur në minber e muezini thirrte ezanin dhe thoshte: All-llahu ekber, All-llahu ekber, edhe Muaviu shqiptonte, pas tij "All-llahu ekber, All-llahu ekber. Muezini thoshte: Eshhedu en la ilahe il-lall-llah, kurse Muaviu thoshte:

"Edhe unë". Kur muezini thoshte "Eshhedu enne Muhammeden resu-lull-llah", Muaviu përsëri thoshte: "Edhe unë".

Kur e kreu muezini ezanin, Muaviu tha: **"Burra, unë e kam dëgjuar, në këtë vend, Pejgamberin e All-llahut duke shqiptuar atë çka e ndëgjuat ju tash nga unë, derisa muezini thirrte ezanin.[27]**

---

[26] Te xhamia e Muhammedit a.s. në Medine, muezini për namazet e ditës ishte Bilal Habeshij, kurse për namaze të natës ishte Ibn Ummi Mektum. Me rastin e qëndrimit të shkurtër të Alejhisselamit në Kuba muezin ishte Sa'ad Kureza ndërsa në Mekke Ebu Mahzur.

Duket se thirrja e ezanit të xhumasë jashtë xhamisë, në Mekke, i pari e ka praktikuar Haxhxhaxhi kurse në Basra mëkëmbësi Zijad.

Nga hadithi rezulton se:

- hutben por edhe ndonjë fjalim rasti duhet mbajtur në ndonjë vend të ngritur, tribinë.

[27] Nga hadithi i përmendur mund të rezultojë:

- imami duhet t'i mësojë të pranishmit për normat fetare-morale në çdo tubim, e në mënyrë të veçantë në xhuma dhe për bajram;

TË ULURIT NË MINBER GJATË THIRRJES SË EZANIT

915. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr se i ka transmetuar Lejthi me anë të Ukajlit, ky nga Ibn Shihabi, të cilit Saib b. Jezid i ka kumtuar se, **thirrjen e ezanit të dytë (që sot thirret në minare - H.SH.) e ka urdhëruar Osmani kur u rrit numri i frekventuesve në xhami, sepse fillimisht këndimi i ezanit ditën e xhuma bëhej kur ulej imami në minber.**

THIRRJA E EZANIT PARA HUTBES

916. - Na ka treguar Muhamed b. Mukatil se e ka informuar Abdullahu të cilit i ka transmetuar Junusi se Zuhriu ka thënë:

- E kam dëgjuar Saib b. Jezidin duke thënë: "Ezani i parë ditën e xhuma, për namazin e xhumasë në kohën e Pejgamberit s.a.v.s., të Ebu Bekrit dhe në kohën e Umerit r.a. këndohej kur ulej imami në minber. Në kohën e hilafetit të Osmanit r.a. muslimanët u shumuan, dhe ai urdhëroi ezanin e tretë të xhumasë, dhe u thirr në Zevra', kështu që u bë i përhershëm".

KËNDIMI I HUTBES NË MINBER

Enesi thotë: "Pejgamberi s.a.v.s. këndonte hutben në minber".

917. Na ka treguar Kutejbe b. Seid të cilit i ka rrëfyer Jakub b. Abdur-rahman b. Muhammed b. Abdullah b. Abd

---

- këndimin e ezanit e përsërisin të pranishmit dhe imami në vete fjali pas fjalie, ose shqipërojnë shprehje të shkurtëra konstatuese, siç ka vepruar Muaviu;

- në xhami lejohet të flitet para se të fillojë këndimi i hutbes. Të pranishmit hutben e dëgjojnë në rreshta.

El-Karij El-Kurejshi El-Isken-derani se Ebu Hazim b. Dinar i ka treguar që kanë ardhur disa njerëz te Sehl b. Sa'd Es-Saidi, për shkak se kishin dyshim në llojin e dmrit të minberit (të Muhammedit a.s.) dhe e pyetën, kurse ai u përgjegj:

- Pasha Zotin, unë shumë mirë e di prej çka ishte ai dru. Unë e kam parë ditën e parë kur është vendosur edhe ditën e parë kur aty është ulur Pejgamberi i All-llahut. Pejgamberi s.a.v.s. filan fllanes, një grua, të cilën e emroi Sehli, i dha këtë porosi "Urdhëroje sherbëtorin tënd, zdrukthtar, të ma mbarojë diçka prej druri ku do të ulesha kur të mbajë ligjëratë, hutbe!". Ajo i urdhëroi sherbëtorit dhe ai e bëri këtë nga druri i frashërit dhe e solli dhe ajo ia dorëzoi Pejgamberit s.a.v.s., e ky dha urdhër të vendoset këtu.

Më vonë e kam parë Pejgamberin e All-llahut duke u falur në të, këndonte tekbir dhe bënte ruku derisa ishte ende mbi të, e pastaj zbriste, duke shkuar prapa dhe bënte sexhden në patosin e minberit dhe prapë kthehej, hipte mbi të, por kur e kreu këtë, u kthye kah njerëzit dhe tha: **"Burra, unë këtë e bëra vetëm për arsye që ju të më përcillni më lehtë dhe të mësoheni nga namazi im.**[28]

---

[28] - Ubej b. Ka'b tregon:

- Pejgamberi a.s. falej pranë një panje derisa xhamia u mbulua me dega të panjave dhe hutben e këndonte mbi atë panjë, prandaj njëri nga as-habët i tha: O Pejgamber i All-llahut, a do të ta bëjë një tribunë mbi të cilën ditën e xhuma do t'u mbajsh ligjëratë njerëzve që të dëgjojnë më mirë?"

- Po - u përgjegj ai.

Atëherë ai i bëri minberin me tri shkallë dhe vendosi aty sipas porosisë së Pejgamberit a.s.

Shafi'iu, Ahmedi dhe Ibn Maxhe mendojnë se ajo panjë ka qëndruar në xhami, e çarë, deri në shembjen përfundimtare, me ç'rast e mori Ubej b. Ka'bi dhe e ka ruajtur deri kur e hëngri krimbi.

Pasi që myslimanët numerikisht u shumuan Muaviu i urdhëroi Mervanit, mëkëmbës i Medines, të ndërtojë një minber më të lartë, por tri shkallët e mëhershme të Alejhisselamit do të ngriten më lart, kurse

918. - Na ka treguar Seid b. Ebu Merjem të cilit i ka rrëfyer Muhammed b. Xhafer se e ka informuar Jahja b. Seid dhe i ka thënë se i ka kumtuar Ibn Enes i cili ka dëgjuar Xhabir b. Abdullahun duke thënë:

- Në xhami kishte një panjë mbi të cilën qëndronte Pejgamberi s.a.v.s., dhe kur u vu minberi, nga ajo panjë dëgjuam një zë sikur i deves kur pjellë, që zgjati derisa Pejgamberi a.s. zbriti dhe e vuri dorën mbi panje.

Sulejmani, duke transmetuar nga Jahja, thotë: **"më ka informuar Hafs b. Ubejdullah b. Enes që e ka dëgjuar Xhaferm..."**

919. - Na ka treguar Ademi të cilit i ka transmetuar Ibn Ebu Dhi'bi nga Zuhriu, kurse ky nga Salimi, babai i të cilit ka thënë:

- E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke kënduar hutben në minber dhe thoshte: "Ai që vjen në xhuma, le të lahet më parë!"

---

gjashte të tjerat do të vehen më poshtë. Në këtë mënyrë të pranishmit kishin mundësi të dëgjojnë më mirë këndimin e hutbes.

Ibn Nexhar konsideron se minberi i përmirësuar nga ana e Mervanit është ruajtur deri në vitin 54 sipas Hixhretit, kur ngazjarri që e përfshiu xhaminë u dogj edhe minberi. Në vitin 56 një minber urdhëroi të ndërtohet, Muzafferi, mëkëmbës i Jemenit, kurse pas 20 vjetësh (në vitin 76, vër. e përkth.) një minber të bukur e ka vendosur Zahiri.

Edhe halifi Muejjed, në kohën e vet, ka vendosur një minber edhe më të bukur.

Nga hadithi i përmendur del:

- për ndonjë pune tënden jo të rëndomtë, të pranishmit duhet njoftuar për shkakun, dhe të japësh sqarime;
- një hap deri dy hapa që bëhen gjatë namazit nuk e prish namazin;
- minberi e ka madhësinë në proporcion me madhësinë e xhamisë;
- në mungesë të minberit hutbeja mund të këndohet në ndonjë vend tjetër të ngritur: gurë, panjë, dru e të ngjashme;
- para se të fillohet një punë e mirë është mirë të falet namaz nafile.

KËNDIMI I HUTBES NË KËMBË

Enesi thotë: "Pejgamberi a.s. e ka kënduar hutben para nesh duke qëndruar në këmbë".

920. - Na ka treguar Ubejdullah b. Umer El-Kavariri se Halid b. Harith i ka rrëfyer që i ka transmetuar Ubejdullahu nga Nafi'u, kurse ai prej Ibn Umerit r.a. i cili ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka mbajtur hutben duke qëndruar në këmbë, pastaj ulej, mandej prape ngritej në këmbë, sikur që po veproni ju tash".[29]

GJATE KËNDIMIT TË HUTBES IMAMI KTHEHET KAH XHEMATI -KURSE XHEMATI KTHEHET KAH IMAMI

Ibn Umeri dhe Enesi r.a. ktheheshin kah hatibi

921. - Na ka treguar Muadh b. Fedale të cilit i ka

[29] Sipas mendimit të Imam Shafi'iut dhe Ahmedit qëndrimi në minber është kusht për vlefshmërinë e hutbes, me përjashtim nëse hatibi është i sëmurë, i dobët. Juristët e shkollës hanefite dhe Imam Maliku këtë qëndrim e konsiderojnë vetëm praktikë të Alejhisselamit (sunnet), dhe hutbeja, sipas këtyre është e vlefshme, qoftë ta këndoj imami në këmbë ose i ulur.

Ebu Davudi, Nesaiu dhe Ibn Maxhe gjithashtu shënojnë se Alejhisselami, ditën e xhuma, këndonte dy hutbe midis të cilave ulej.

Ibn Ebi Shejb që transmeton nga Tavusi thotë: "Hutben e kanë kënduar duke qëndruar në këmbë: Alejhisselami, Ebu Bekri, Umeri dhe Uthmani, kurse i pari që filloi ta mbajë hutben ulur është Muaviu". Sha'biu e ka plotësuar këtë me fjalët: "Muaviu këtë e ka bërë për shkak të barkut të madh dhe peshes së tepruar". Hanefijtë e mbështesin qendrimin e tyre edhe në deklaratën e Ebu Seid Hudariut, të cilën Buhariu e sjell në këtë variant: "Pejgamberi a.s. njëherë u ul në minber, kurse ne u ulëm rreth tij..." si edhe me'deklaratën e Sehlit se Alejhisselami ka thënë: "...urdhei:oje sherbëtorin tënd të ma bëjë nje minber në të cilin do të mund të ulem kur t'u mbajë njerëzve ligjëratë..."

transmetuar Hishami nga Jahja, kurse ai nga Halil b. Ebu Mejmun, të cilit i ka rrëfyer Ata'u b. Jesar se e ka dëgjuar Seid Hudariun duke thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. një ditë u ul në minber, kurse ne u ulëm përreth tij".[30]

KUSH THA NË HUTBE "Emma ba'du", E PASTAJ

Ikrime transmeton nga Ibn Abbasi, e ai nga Pejgamberi s.a.v.s. kurse Mahmudi thotë:

922. - Na ka treguar Ebu Usame të cilit i ka thënë Hisham b. Urve se i ka rrëfyer Fatime b. Mundhir e cila transmeton se Esma b. Ebu Bekr ka thënë:

- Hyra te Aisheja, derisa njerëzit faleshin, dhe e pyeta: **"Ç'është puna me këta njerëz?"** Ajo ngriti kryet kah qielli.

- Ndonjë fenomen? - e pyeta unë. **Atëherë ajo, me kokë, e pranoi se po.**

Pejgamberi i All-llahut e ka zgjatur aq shumë namazin sa që thotë Fatimeja, filluan të më mirren mendtë. Pranë meje ishte një janxhik me ujë dhe unë e hapa dhe fillova të qes ujë

---

[30] Rastin e lartpërmendur, në variante të ndryshuara, e sjellin në koleksionet e tyre të haditheve: Muslimi, Nesaiu, Tirmidhiu, Teberaniu, kurse Bejhekiu në "Sunenin" e tij e transmeton në këtë formë: "Kur iu afrua Alejhisselami minberit, u dha selam atyre që gjendeshin rreth tij, e kur hypi aty u kthye me fytyrë kah opinioni".

Taberaniu thekson se Alejhisselami kur hypte në minber, përsëri u jepte selam të pranishëmve.

Hadithet e përmendura flasin për nevojën e dëgjimit të hutbes dhe meditimin për domethënien e hutbes, kurse ata që gjenden në radhët e para nuk duhet të kthehen kah hutbeja, ngase ata ashtu siç janë i dëgjojnë mjaft mirë fjalët e hutbes.

Imami nuk jep selam nga minberi sipas mendimit të juristëve të shkollës hanefite dhe malikije.

mbi krye timin. Pastaj Pejgamberi a.s. e kreu namazin, por edhe dielli filloi të dalë, dhe u mbajti burrave një ligjëratë, falënderoi AIl-llahun ashtu si i ka hije atij, e pastaj tha: "E pastaj..."

Disa gra të Ensarëve bënin zhurmë dhe unë iu drejtova atyre që të heshtin, e pastaj e pyeta Aishen: **"Çka tha Pejgamberi a.s.?"**

- ka thënë, tha ajo: "Nuk ka asgjë që nuk më është shfaqur e që nuk e kam parë shumë mirë në këtë vend, madje edhe xhennetin edhe xhehennemin. Më është shpallur se do të vëheni në sprovë në vorre njëlloj ose ngjashëm sprovimit të dexhallit mashtrues. Secilit do t'i bëhet pyetja: "Çka di ti për këtë njeri? (Muhammedin)

Hishami dyshon, a ka thënë kush është besimtarë apo ka thënë kush është i bindur në profetësinë time, **do të përgjigjet: "Ai është Pejgamber i All-llahut, Muhammedi s.a.v.s. i cili na ka sjellë argumentet e All-llahut dhe udhëzimin (shpalljen). Ne i kemi besuar, i jemi përgjegjur, e kemi pasuar dhe e kemi pranuar".**

Atëherë do t'i thuhet: **"Bëfsh gjumë të këndshëm! e kemi ditur se ti i beson!"**

Kurse ai që është dyfytyrësh e hipokrit, thotë Hishami, do t'i thuhet:

"Ç'din ti për këtë njeri?"

- Nuk di asgjë, do të përgjigjet. Kam dëgjuar njerëzit se po flasin diçka.

E kam pyetur (për këtë Fatimen) thotë Hishami, e ajo m'u përgjegj. **Unë e kuptova me sa përmendi ajo se ai e ka vështirë.**

923. - Na ka treguar Muhammed b. Ma'amer të cilit i ka transmetuar Ebu Kasimi me anë të Xhafer b. Hazimit se ky e ka dëgjuar Hasan (Basriun) duke thënë se i ka rrëfyer Amr b. Taglib se Pejgamberit s.a.v.s. i kanë sjellë një pasuri

(zeqat nga Bahrejni) apo ndonjë plaçkë lufte e ai e shpërndau në atë mënyrë që disa njerëzve u dha e disa të tjerëve nuk u dha.

Më vonë ka dëgjuar se ata të cilëve nuk u pat dhënë gjë e kritikuan dhe ky i falënderoi All-llahut dhe e madhëroi, e pastaj tha: "E tash, pasha Zotin, unë dikujt i dhash e dikujt nuk i dhash ndihmë. Atë të cilit nuk i kam dhënë e dua më shumë se atë të cilit i kam dhënë nga ajo ndihmë. Disa njerëzve u kam dhënë nga ajo pasuri ngase e dija mosdurimin dhe luhatshmërinë e zemrave të tyre. Tek disa njerëz jam mbështetur në pasurinë dhe mirësinë që u ka dhuruar All-llahu zemrave të tyre".

Amr b. Taglib thotë: **"Pasha AII-llahun, nuk e kam dashur pasurinë e kuqe sa desha fjalët e Pejgamberit të All-llahut. Më tepër dua fjalën e tij se sa pasurinë që do të ma jepte".**

924. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr se i ka thënë Lejthi përmes Ukajlit, e ky nga Ibn Shihabi të cilit i ka transmetuar Urve se e ka informuar Aisheja se **Pejgamberi s.a.v.s., një natë kah gjysma e natës doli dhe shkoi të falet në xhami. Pas tij faleshin edhe disa burra. Të nesërmen njerëzit treguan për këtë dhe u tubuan edhe më shumë se herën e parë dhe u falën me të. Kur agoi, njerëzit treguan dhe numri i vizitorëve në xhami, natën e tretë, u rrit edhe më shuinë. Pejgamberi i All-llahut doli dhe bashkërisht falën namazin. Kur erdhi nata e katërt xhamia nuk i nxinte gjithë ata vizitorë, kurse ai doli tek para agimit për namazin e sabahut. Pasi kreu faljen e sabahut, u drejtua kah njerczit, këndoi "Eshhedu en la i lahe il-lall-Ilah..." dhe tha: "E pastaj, nuk brengosem për pozitën tuaj, por u frikësova që ky namaz (i teravisë) mos po bëhet detyrim-farz, dhe ju nuk do të mund ta kryeni".**

Në një version tjetër transmetuesish, Amr b. Taglibin e pason Junusi.

925. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman të cilit i ka transmetuar Shuajbi nga Zuhriu, i cili thotë se i ka transmetuar Urve nga Ebu Humejd Es-Saidi që e ka informuar se **Pejgamberi s.a.v.s. u ngrit një natë, pas namazit (jacisë), këndoi teshehhudin, falënderoi All-llahun si i ka hije, e pastaj tha: "E pastaj..."**

Në transmetimin tjetër Urven e pason edhe Ebu Muaviu dhe Usame që e përcjellin nga Hishami, ky nga babai i vet, e ai nga Ebu Humejdi, kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s. se ka thënë:

- E pastaj...

Në një tjetër verzion të transmetuesve pas Urves pason Adenij i cili e transmeton hadithin nga Sufjan (b. Ujejne) vetëm: **"E pastaj..."**

926. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman se i ka transmetuar Shuajbi nga Zuhriu, se, Ali b. Husejn i ka transmetuar nga Misver b. Mehreme që ka thënë:

- ...Pejgamberi s.a.v.s. u ngrit, këndoi teshehhudin, saqë e dëgjoja edhe unë, dhe pastaj tha: "E pastaj..."

Në transmetimin tjetër Shuajbin e pason Zubejdi i cili të njejtin rast e transmeton nga Zuhriu.

927. - Na ka treguar Ismail b. Eban se i ka rrëfyer Ibn Gasil, i cili thotë se i ka transmetuar Ikrime nga Ibn Abbasi r.a. që thotë:

- Pejgamberi s.a.v.s. hipi në minber, kjo ishte ulja e tij e fundit që e ka bërë me pelerinën hudhur krahve, kurse kryet e kishte mbështjellë me shall të zi, falënderoi All-llahim e mandej tha:

- O burra, afrohuni më afër, ejani kah unë! Ata u tubuan rreth tij, e ai tha: "E pastaj! Ky fis i Ensarëve po zvogëlohet, kurse popullata tjetër muslimane po shumohet, prandaj ai i cili do të ketë pushtetin, nga

pasardhësit e Muhammedit s.a.v.s., dhe do të ketë mundësi që në një kohë të caktuar t'iu bëjë dëm, gjegjësisht t'iu bëjë' dobi, le ta pranojë të mirën, kurse të keqen le ta tejkalojë!"[31]

TË ULURIT NDËRMJET DY HYTBEVE DITËN E XHUMA

928. - Na ka treguar Museddedi të cilit Bishr b. Mufaddal i ka transmetuar nga Ubejdullahi, e ky nga Nafi'u, e ai nga Abdullahu i cili ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka mbajtur nga dy hutbe, ndërmjet të cilave ulej".[32]

---

[31] Me një rast tjetër Pejgamberi a.s. ka thënë: "Ensarijtë do të pakësohen numerikisht dhe do të mbesin sikur krypa në ushqim" Nga hadithi del përfundimi:

- temat dhe problemet aktuale duhet shtruar nga minberi;
- hutben duhet filluar me falënderim All-llahut dhe lëvdim si i ka hije, e pastaj të prezentosh këshilla dhe porosi.

[32] - Të njëjtin hadith e kanë evidentuar në koleksionet e tyre Muslimi, Nesaiu, Ibn Maxhe dhe muhaddith tjerë të merituar.

Ebu Davudi në "Sunenin" e vet shënon: "Pejgamberi a.s. mbante nga dy hutbe. Kur hipte në minber, ulej, e kur muezini kryente ezanin, ngritej dhe mbante fjalimin, pastaj ulej dhe heshte ca kohë, mandej përsëri ngritej dhe mbante fjalimin e dytë".

Ebu Hanife dhe Maliku uljen ndërmjet dy hutbeve e konsiderojnë sunnet, kurse Shafiu e konsideron si vaxhib. Autori i veprës "Furu'" mendon se ndënnjet këtyre dy hutbeve duhet tëjetë një pushim i shkurtër, si një ulje, heshtje, dhikr ose ndonjë fjalim i ngjashëm.

Sipas mendimit të Ibn Kudames kjo ulje është një veprim i preferuar, por në "Tevdih" shënon: "Pushimi ndërmjet dy hutbeve është vaxhib. Ky është pushim aq sa mund të këndohet diçka me gjatësi të sures "Ihlas".

Hutbeja është e vlefshme edhe nëse nuk realizohet ulja e lartpërmendur. Tahaviu thotë:

"Asnjëri nga muxhtehidët, përveç Shafi'ut, nuk ka thënë se të ulurit ndërmjet dy hutbeve është e nevojshme - vaxhib".

Imam Ahmedi sjell konstatimin e Ibn Is-hakut se halifi Ali me një

TË DËGJUARIT E HUTBES DITËN E XHUMA

929. - Na ka treguar Ademi se Ibn Ebu DhTbi i ka rrëfyer prej Ebu Abdullah Ensariut, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Ditën e xhuma para dyerve të xhamisë qëndrojnë engjëjtë dhe i shenojnë me rend emër për emri. Besimtari që vjen më heret është sikur ai që ka flijuar një deve, mandej ai që vjen pas tij është sikurse me flijuar një lopë, kush vjen pas këtij është sikur të ketë flijuar një dash, pastaj një pulë, kurse ai i fundit është sikur ai që flijon ve, dhe kur imami del në minber engjëjtë mbyllin tefterët e vet dhe dëgjojnë këndimin e hutbes". [3 3)]

---

rast mbajti hutben dhe nuk u ul deri kur e kreu këndimin.

Sipas mendimit të Shafi'iut dhe Ahmedit për vlefshmërinë e xhumasë është kusht të këndohen dy hutbe, ndërsa Ebu Hanife, Maliku dhe një numër i madh i juristëve islamë dhe as-habë konsiderojnë se xhumaja është e vlefshme edhe me këndimin e vetëm një hutbeje, por është mirë të këndohen dy hutbe duke bërë një pushim të shkurtër ndërmjet tyre.

[33)] Të pranishmit janë të detyruar të dëgjojnë hutben. Biseda, sipas mendimit të Malikut, Evzaiut, Ebu Hanifes dhe Ahmedit, është rreptësisht e ndaluar. Është e detyrueshme heshtja në xhuma si për atë që e dëgjon këndimin e hutbes si për atë i cili nuk e dëgjon. Halifi Uthman thotë: "Ai që nuk e ndien kendimin e hytbes por hesht, ka të njëjtin shpërblim sikurse ai i cili e ndien dhe heshtë që ta dëg|ojë". Imam Ahmedi konsideron se nuk është mëkat për atë që nuk ndien të këndojë Kur'an ose të bëjë dhikr, në kohën kur këndohet hutbeja. Ibn Abdu-l-Bem thotë: "Juristët islam kanë mendim unanim lidhur me heshtjen për atë që ndien këndimin e hutbes, por ka mendime të ndryshme përkitazi me atë që nuk ndien". Juristët e shkollës hanefite konsiderojnë se të pranishmit duhet të dëgjojnë hutben dhe të sillen sikurse në namaz, e këtë qëndrim të tyre e mbështesin në ajetin: "...Festemi'u lehu ve ensitu...", "...ndëgjone atë dhe heshtni...!" Secila hutbe është e gërshetuar me ajete dhe hadithe dhe logjikisht vëhet nën urdhërin e ajetit të lartpërmendur. Madje është e njohur edhe porosia e Alejhisselamit: "Nëse shokut tënd që e ke pranë në rresht i thua, hesht, bën gabim!". Në bazë të kësaj që u tha është

KUR E SHEH IMAMI NDONJË NJERI SE VJEN NË XHAMI DERISA PO E KËNDON HUTBEN, DO T'I URDHËROJË TË FALË DY REQATE

930. - Na ka treguar Ebu Nu'man të cilit i ka transmetuar Hamad b. Zejd, i cili transmeton nga Amr b. Dinar, e ky nga Xhabir b. Abdullahu që ka thënë:

- Derisa Pejgamberi këndonte hutben ditën e xhuma, erdhi një njeri, e ky i tha: "O filan, aje falur?"

- Jo, u përgjegj ai.

- Çohu dhe falu! - i tha Pejgamberi s.a.v.s.[3 4)]

---

mekruh të kthesh përshëndetjen si edhe t'ia bekosh tjetrit të teshurit. Ebu Hanife konsideron se atij që të jep selam duhet përgjegjur me zemër, kurse Ebu Jusufi lejon edhe përgjegjen me fjalë, ndërsa imam Muhammedi mendon se këtë duhet bërë me fjalë sapo të përfundojë hutbeja.

Ka mendime të ndryshme lidhur me heshtjen e atij që për shkak të largësisë nuk e ndien hutben. Është miratuar mendimi se edhe ai person duhet të heshtë.

Imam Shafi'iu dhe Nasr b. Jahja thonë: "Ai që nuk e ndien këndimin e hutbes, do të këndojë, në vete, Kur'an ose tesbih". Disajuristë islamë mendojnë se më mirë është që të këndojë Kur'an ose tesbih se sa të heshtë.

Sipas qëndrimit të Ebu Hanifes, të pranishmit duhet të heshtin kur hip imami në minber e deri kur të kryhet hutbeja, ngase në hadithin e lartpërmendur thuhet: "...kur del imami në minber melekët mbyllin tefterët e vet dhe dëgjojnë këndimin e hutbes..."

Imamët: Maliku, Thevri, Ebu Jusufi, Muhammedi, Evzaiu dhe Shafi'iu mendojnë se të pranishmit duhet të heshtin kur të fillqjë imami të këndojë hutben.

[34)] Rastin e përmendur e kanë shenuar në koleksionet e tyre: Muslimi, Ibn Maxhe, Tirmidhiu, Tahaviu dhe Darkutni. Sipas hadithit të lartpërmendur Shafi'iu, Ahmedi dhe Is-haku preferqjnë faljen e dy reqateve nafile edhe në kohën kur imami këndon hutben, nëse nuk e kanë bërë këtë më heret. Këtë nuk e lejojnë: Maliku, Lejthi, Ebu Hanife, Sufjan Thevriu, Umeri, Uthmani, Aliu dhe shumë as-habë të tjerë.

AI QË ERDHI DERISA IMAMI KËNDONTE HUTBEN DHE FALI DY REQATE

931. - Na ka treguar Ali b. Abdullah të cilit i ka kumtuar Sufjani, nga Amri i cili ka dëgjuar Xhabirin se ka thënë:

- Një ditë hyri në xhami një njeri, kurse Pejgamberi s.a.v.s. këndonte hutben dhe i tha: "Aje falur?"

- Nuk jam falur - u përgjegj ky.

- Fali, pra, dy reqate! - tha Alejhisselami.

Hanefijtë e plotësojnë hadithin e transmetuar nga Buhariu me hadithin të cilin Darkutni në "Sunenin" e tij e ka shënuar në variantin vijues:

- Derisa Muhammedi a.s. këndon hutben hyri në xhami një njeri dhe ky i tha: "Çohu dhe fali dy reqate (nafile), kurse unë do ta ndërpres këndimin e hutbes derisa ti të kryesh namazin". Këtë tekst të hadithit e sjellë edhe Imam Ahmedi në "Musnedin" e vet. Nesaiu duke evidentuar këtë rast në "Sunenin" e vet, shenon se një njeri ka hyrë në xhami kur Pejgamberi a.s. ishte ulur në minber dhe i urdhëroi të falë dy reqate nafile derisa nuk e ka filluar këndimin e hutbes.

Rasti i përmendur ka mund të ndodhë në ditët e para të përhapjes së fesë islame, në kohën kur bisedat e ndërsjella gjatë namazit dhe hutbes nuk ishin të ndaluara. Zijadi thotë: "Ebu Bekri, Umeri dhe Uthmani nuk i lejonin njerëzit të falen kur këndohej hutbeja". Kështu kanë vepruar shumë as-habë dhe dijetarë të kohëve të mëvonshme. Tahaviu në koleksionin e tij të haditheve thekson se Utbe b. Amir ka thënë: "Është mëkat të falesh kur hatibi këndon hutben", kurse deklaratën e Tha'leb b. Ebu Malikut e përcjell si vijon: "Me daljen e imamit në minber, ndërpritet falja e çdo namazi". Tahaviu thekson se Hisham b. Urve e ka parë Abdullah b. Safvan kur një ditë xhumaje ka hyrë në xhami derisa Abdullah b. Zubejri këndonte hutben dhe ky preku shymën e derës, dha selam dhe u ul menjëherë, pa falur namaz nafile. Deklaratat e lartpërmendura dhe sjelljet e as-habëve tregojnë se hadithi i evidentuar te Buhariu është deroguar ose ka të bëjë vetëm me rastin e dialogut të përmendur midis Alejhisselamit dhe Sulejhit.

NGRITJA E DUAREVE NE HUTBE

932. - Na ka treguar Museddedi i cili thotë se Hammad b. Jezid i ka transmetuar nga Abdu-l-Azizi, kurse ai nga Enesi, ndërsa sipas transmetimit tjetër (Museddedi rrëfen nga Hammad b. Zejd) nga Junusi, ky nga Thabiti, e ai nga Enesi që ka thënë:

- Derisa Pejgamberi s.a.v.s. mbante hutben ditën e xhuma, u ngrit një njeri dhe tha: "O Pejgamber i All-llahut, shkuan poshtë kuajt dhe të tjerat, andaj lute All-llahun për ujë, të shuajmë etjen!", e ai i hapi duart dhe u lut, bëri dua.

LUTJA PËR SHI NË DITËN E XHUMASË

933. - Na ka rrëfyer Ibrahim b. Mundhir të cilit i ka treguar Ebu-l-Velid se i ka transmetuar Ebu Amr dhe i ka thënë që Is-hak b. Abdullah b. Ebu Talha i ka treguar se Enes b. Maliku ka thënë:

- Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. vendin e përfshiu thatësia, ishte moti shumë i thatë, dhe derisa Pejgamberi s.a.v.s. këndonte hutben në minber, një beduin u ngrit dhe i tha: "O Pejgamber i All-llahut, bagëtia shkuan posht, e familja vuan për bukë, lute All-llahun për ne!" Atëherë ai i ngriti duart, por në qiell nuk shihej asnjë fije re. Po betohem në atë në duart e të cilit është jeta ime, akoma pa i lëshuar duart ai poshtë, retë mbi ne u bënë sikur male. E shihja shiun si po binte në mjekër të tij, e ai akoma nuk kishte zbritur nga minberi. Atë ditë u lagëm aq shumë, por edhe të nesërmen, edhe të pasnesërmen e deri të xhumanë e ardhme, kur u ngrit po ai beduini ose një tjetër, thotë Enes b. Maliku, dhe tha:

"O Pejgamberi i All-llahut, u shembën shtëpitë dhe

u përmbytën kafshët! Lute All-llahun për ne". Atëherë ai përsëri i ngriti duart dhe u lut:

"O Zoti ynë, lësho shiun rreth nesh, e jo mbi ne!" Dhe kështu, gati se akoma pa bërë me dorë kah rrethina e retë u shkarkuan dhe Medina u duk si një fushgropë, kurse luginës Kanat ka rrjedhur uji një muaj ditë. Secili që vinte nga ajo luginë rrëfente për atë shi aq të madh.[35]

HESHTJA DERISA DITEN E XHUMA IMAMI KENDON HUTBEN

934. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr të cilit i ka transmetuar Lejthi nga Uteajli, ai nga Ibn Shihabi i cili thotë se e ka informuar Seid b. Musejjeb se Ebu Hurejre i ka kumtuar që Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

Nëse ujeriu i thotë shokut të vet që e ka pranë "Hesht!" do të gabojë. (E humb shpërblimin e xhumasë).

Selman Farisiu ka transmetuar nga Pejgamberi s.a.v.s. **"...dhe derisa imami këndon hutben ditën e xhuma, ai**

---

35) Nga hadithi i përmendur mund të rezultojë:

- është e preferuar të këndohet lutje e përbashkët për ndaljen e shiut të tepruar, për shkak të thatësisë ose ndonjë të papriture tjetër.

Shumë juristë islam thonë: "Është sunnet që gjatë këndimit të lutjes, duas, për të larguar ndonjë fatkeqësi, të ngrihen duart duke i kthyer shuplakët kah toka, që do të thotë në kundërshtim me mënyrën për lutjet e zakonshme.

Malik b. Jeser transmeton se Pejgamberi a.s. ka thënë:

- Kur të bëni dua, lutje, ktheni shuplakët lartë kah qielli!

Tinnidhiu evidenton se Alejhisselami ka deklaruar: "All-llahu është i gjallë dhe fisnik, ai turpërohet që besimtarin i cili ngrit duart duke iu lutur ta lëjë duarthatë".

As-habët n-allë i kanë çuar duart gjatë këndimit të lutjes në hutbe. Ibn Sirin thotë se këtë ka filluar i pari ta bëjë Ubejdullah b. Abdullah b. Ma'mer.

hcsht...”

- Nëse i thua shokut tënd që e ke pranë. “hesht!”, derisa imami këndon hutben ditën e xhuma, do të gabosh.[36]

---

[36] - Një pjesë e hadithit të transmetuar nga Selman Farisiu është shënuar në tërësi te komenti i hadithit 929, kurse hadithin e lartpërmendur e kanë përfshirë në koleksionet e tyre:

Muslimi, Nesaiu, Tirmidhiu, Ibn Maxhe dhe muhadith tjerë.

Ibn Shejbe në “Musannafin” e tij me anë të Xhabirit ka shënuar se Sa’d b. Ebu Vekasi i ka thënë një ditë xhumaje një njeriu: “Ky nuk është kurrfarë namazi”. Me ankesë të këtij njeriu, Alejhisselami e thirri Sa’din dhe e pyeti: - Sa’d, pse i ke thënë ashtu?

- Derisa ti po këndoje hutben, ai fliste - u përgjegj Sa’d.

- Sa’di ka thënetë vërtetën - tha Alejhisselaml.

Imam Ahmedi në “Musnedin” e vet, kurse Taberaniu në “Kebir” sjellin deklaratën e Alejhisselaaut: “Ai që flet ditën e xhuma derisa imami këndon hutben i ngjan gomarit që bart një barrë librash, por ai që i thotë “hesht” humb shpërblimin e xhumasë”.

Taberaniu sjell edhe dialogun që vijon: “Alejhisselami një ditë xhumaje këndonte një sure në minber, kurse Ebu Derda i bëri me shenj Ubejj b. Ka’bit dhe e pyeti: “Kur është zbritur kjo sure? Unë nuk e kam dëgjuar deri tash’.” Ubejji, gjithashtu me mimikë i tha hesht, dhe kur u falen i tha: “Namazi yt është një rrokullisje pa lidhje dhe punë e padobishme”. Ebu Derda e lajmëroi për këtë Pejgamberin a.s., e ky i tha: “Ubejji ka thënë të vërtetën”.

Ebu Davudi në “Sunenih” e vet përmes Abdullah b. Amr sjell deklaratën e Alejhisselamit:

Në namazin e xhumasë ka tre lloj njerëzish: ai i cili kur këndohet hutbeja flet pa nevojë, do të ketë dënim për këtë; ai që i drejtohet All-llahut xh.sh. me lutje, All-llahu mund t’ia pranojë ose ta refuzojë; dhe ai i cili kur hyn në xhami nuk kapërcen njerëzit përmbi krye dhe as që shqetëson njen duke shkuar në xhami, këtij i falen mëkatet e vogla që ka bërë ndaj All-llahut në periudhën midis dy xhumave, sepse All-llahu i lartmadhëruar thotë:

“Kush bën vepër të mirë, fiton shpërblim të dhjetëfisht”.

MOMENTI FATLUM NË DITËN E XHUMA

935. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme që transmeton nga Maliku, e ky nga Ebu Zinadi, kurse ai nga A'rexhi, e ky nga Ebu Hurejre se Pejgamberi s.a.v.s. e përmendi ditën e xhuma dhe tha:

"Në këtë ka një moment, në të cilin nëse muslimani, i cili vazhdimisht fal namaz, e lut All-llahun për ndonjë send, këtë Ai do t'ia japë".

Pastaj me dorë tregoi se ai moment është i shkurtër.[37]

---

[37] - Disa as-habë kanë menduar se momenti i përmendur ka të bëjë vetëm me të kaluarën. Kështu që Abdullah b. Jahja e pyeti Ebu Hurejren:

- Njerëzit mendojnë se momenti - ora e lumturisë, ditën e xhumasë nuk është më?

- Kush ta tha këtë, të ka gënjyer - u përgjegj Ebu Hurcjre.

- Ai moment, pra, është për çdo xhuma?

- Po - tha Ebu Hurejre.

Hakemi dhe Hudhejme në "Sahihët" e tyre theksojnë se si Ebu Seid i drejtohet Ebu Hurejres me fjalët:

- Çka di për momentin e ditës xhuma, në të cilin All-llahu i pranon lutjet, bekimet e mallkimet?

- E kam pyetur Pejgamberin - thotë Ebu Hurejre, - dhe ai më dha këtë përgjegje: "Kohën e atij momenti e kam ditur, por e kam harruar sikurse natën e Lejletu-l-kadr". Ebu Kudame dhe shumë autorë tjerë konsiderojnë se termini i atij momenti është i pacaktuar, në mënyrë që njerëzit të angazhohen më shumë në punë të mira.

Ebu Hurejre konsideron se ai moment është, ditën e xhuma, nga agimi e deri në lindje të diellit, ose prej iqindije e deri në aksham.

Ibn Mundhir transmeton se Aisheja ka thënë: "E xhumaja është sikurse dita e Arefatit. Këtë ditë hapen dyert e mëshirës së All-llahut. Në këtë ditë ka një moment kur çfardo që t'i lutet njeriu All-llahut, Ai do t'ia pranojë".

Kur e pyetën për atë moment, u përgjegj: "Ai moment është pas këndimit të ezanit për namazin e xhumasë".

NËSE NJERËZIT DITËN E XHUMA SHKOJNË, PAS FARZIT, NAIVIAZI I IMAMIT DHE TË TJERËVE ËSHTË PLOTËSISHT I VLEFSHËM

936. - Na ka treguar Muavi b. Amr se i ka transmetuar Zaida nga Husejni, ai nga Salim b. Ebu Xha'di i cili thotë se i ka rrëfyer Xhabir b. Abdullahu sa vijon:

- Derisa falnim xhumanë me Pejgamberin s.a.v.s arriti një karvan i ngarkuar me ushqim dhe të pranishmit, xhemati, iu drejtuan atij aq sa me Pejgamberm s.a.v.s. mbetëm vetëm dymbëdhjetë veta, prandaj është shpallur ky ajet: "...e kur shohin ndonjë tregti apo argëtim, ata shkojnë atje, kurse ty të lënë në këmbë..."[38]

---

[38] - Shkaku i shpalljes së ajetit të lartpërmendur është arritja e karvanit të Abdurrahman b. Avfit nga Siria që e udhëhiqte Dihje. Ardhjen e karvanit me ushqim e lajmëruan me trumbeta dhe defa, andaj as-habët vrapuan të fumizohen me ushqim. Në xhami mbeti Bilali, Ibn Mes'udi dhe nja dhjetë as-habë të cilëvet u është premtuar xhenneti.

Nga hadithi mund të arrihet në përfundim:

- Xhumaja është e vlefshme edhe në atë rast kur pjesa më e madhe e lëshojnë xhaminë.

Sufjan Thevri thotë: "Nëse mbesin dy veta me imamin, ai me ata do të falë xhumanë, por nëse mbetet një, do të fal drekën.

Ebu Hanife ka deklaruar: "Kur vendosin të pranishmit të falin namazin e xhumasë, dhe shpëmdahen para se të kryhet ruquja, dhe sexhdeja e reqatit të parë, dhe imami mbetet vetëm në namaz, do të vazhdojë namazin e drekës", kurse Ebu Jusufi dhe Muhammedi shtojnë: "...imami do të vazhdojë të falë namazin e xhumasë siç e ka bërë nijet".

Nëse të pranishmit shpërndahen pasi që është kryer ruquja dhe sexhdeja e reqatit të parë, imami vazhdon të falë namazin e xhumasë. Kështu mendon Ebu Hanife, Ebu Jusufi dhe Muhammedi, ndërsa imam Zuferi konsideron se imami duhet të vazhdojë të falë namazin edrekës.

Për vlefshmërinë e xhumasë, përveç kushteve të lartpërmendura, duhet të jenë edhe tre xhemat përveç imamit. Ky qëndrim është i imam

TË FALURIT PARA DHE PAS NAMAZIT TË XHUMASË

937. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se e ka informuar Maliku, duke transmetuar nga Nafi'u e ai nga Abdullah b. Umeri, se **Pejgamberi s.a.v.s falte para drekës dy edhe pas drekës dy reqate, dy reqate pas namazit të akshamit në dhomën e vet dhe dy reqate, pas (farzit) të jacisë. Pas namazit të xhumasë nuk falte asgjë derisa të këthehej në shtëpi, ku përsëri i falte dy reqate.**[39]

Zuferit, Lejthit, Sa'dit, Evzaiut dhe Ebu Thevrit, kurse sipas mendimit të Ebu Jusufit, Muhammedit dhe Hasan Basriut mjaftojnë edhe dy veta, përveç imamit.

Sipas qëndrimit të Ikrimes për vlefshmërinë e namazit të xhumasë duhet të prezentojnë nëntë veta, sipas mendimit të Rebi'ut 12 veta, sipas Malikut 13, gjegjësisht 20-30 veta, ndërsa sipas kushteve të Imam Ahmedit 50 veta.

Të pranishmit duhet të jenë të shëndoshë, të moshërritur dhe banorë të atij vendi mos jenë udhëtarë rasti.

[39] - Muslimi, Ebu Davudi dhe Nesaiu në koleksionet e tyre kanë evidentuar deklaratën e Alejhisselamit: "Kush dëshiron te falë diçka nga namazi, pas kryerjes së xhumasë, le të falëkatërreqate!". Seid Ibn Mensur në "Sunenin" e tij ka evidentuar se Ebu Abdurrahman Selmij ka thënë:

Ibn Mes'udi na ka mësuar që të falim katër reqate pas namazit të xhumasë, nafile, por kur erdhi hazreti Aliu na mësoi të falim nga gjashtë reqate. Namazin nafile (fakultativ) është më mirë ta falësh në shtëpi se sa në xhami. Pejgamberi a.s. sunnetin e xhumasë e falte në shtëpi gjithmonë, kurse të drekës nganjëherë. Imam Maliku thotë:

- Kur e kryen imami farzin e xhumasë, në xhami nuk duhet të falësh asgjë më, sepse ashtu ka vepruar Muhammedi a.s. dhe këtë mund ta bëjnë edhe të pranishmit tjerë, por nëse falin namaz nuk bëjnë gabim.

Halifi Ali, Ebu Musa dhe Thevri konsiderojnë se pas farzit të xhumasë falen më së paku gjashtë reqate: një herë dy, e pastaj katër, kurse Ebu Jusufi propozon rendin e kundërt. Imam Shafi'iu thotë: "Sa më tepër reqate namaz nafile të falet pas kryerjes së farzit të xhumasë, aq është më mirë". Halifi Umer, pas farzit të xhumasë falte edhe nga gjashtë reqate.

Falja e namazit të akshamit mbështetet në deklaratën e Ibn Mes'udit,

KUR TA KRYENI NAMAZIN E XHUMASË SHPËRNDAHUNI NËPËR TOKË DHE KËRKONI DHUNTITË E ALL-LLAHUTI Kur'an,

938. - Na ka treguar Seid b. Ebu Merjem të cilit i ka rrëfyer Ebu Gassan, i cili thotë se i ka kumtuar Ebu Hazimi *nga Sehl, si vijon:*

"Ishte një grua në mesin tonë e cila në tokën e vet, buz lumit, mbillte rrepa. Ajo për çdo xhuma këpuste disa copa rrepe, i vënte në enë, hidhte në të një grusht elb të bluar dhe ato copa rrepe bëheshin sikur qebapë.

---

të cilën Tirmidhiu e prezenton në këtë formë: "Nuk kam mundësi t'i numëroj, sa herë e kam dëgjuar Pejgamberin a.s. duke kënduar suren "kafirun" dhe "ihlas" në dy reqate të sunnetit pas farzit të akshamit dhe në dy reqate të sunnetit para farzit të sabahit". Deklarata të ngjashme janë regjistruar nga as-habët, në koleksionet e haditheve të përpiluara nga Taberaniu, Nesaiu, Ibn Maxhe dhe të tjerë që konsiderojnë se sunneti i akshamit hyn në sunnete të radhës së parë, kurse Hasan Basriu e fut në grupin e vaxhibeve. Ibn Habban në veprën e vet "Eth-thevabu ve fedailu a'amal" përmes Aishes transmeton deklaratën e Alejhisselamit: "Për All-llahun nuk ka namaz më të dashur se namazi i akshamit. Ai i cili fal pas farzit të akshamit edhe dy reqate sunnet, para se të flasë me shokun që e ka pranë, ky namaz do ta ngritë në rrethin e njerëzve të afërt, dashur, të All-llahut".

Farzi i akshamit falet para sunnetit për shkak se koha e akshamit është shumë e shkurtër dhe mundet që shumë shpejtë të kalojë, kurse sunneti si namaz nafile nuk është i kufizuar me kohë dhe mund të falet kurdo që jepet rasti më i mirë.

Është e preferuar që sunneti e akshamit të falet në shtëpi sikurse edhe nafilet tjera. Pejgamberi a.s. thotë: "Namazi më i vlefshëm është ai që e kryen njeriu në shtëpi, përveç farzeve".

Reqatet nga dy, përjaci dhe sabah, janë sunnete të rendit të parë ngase Alejhisselami i falte rregullisht.

Ne duke u këthyer nga xhumaja i jepnim selam, e ajo na afronte nga ai ushqim dhe ne e shijonim, hanim. Neve na pëlqente shumë ai ushqim ditën e xhuma".[40]

939. - Hadithin e lartpërmendur na e ka treguar Abdullah b. Mesleme dhe thotë se ia ka treguar Ibn Ebi Hazim i cili transmeton nga babai i vet, kurse ky nga Sehli i cili ka thënë edhe këtë: **"...Nuk kemi fjetur e as kemi ngrënë deri pas faljes së namazit të xhumasë".**[41]

PUSHIMI PAS NAMAZIT TË XHUMASË

940. - Na ka treguar Muhammed b. Ukbe Esh-Shejbani të cilit i ka transmetuar Ebu Is-hak El-Fezari nga Humejdi që thotë:

- E kam dëgjuar Enesin duke thënë: "Ne kemi nxituar për namaz të xhumasë, e pas namazit kemi pushuar (fjetur)".

941. - Na ka treguar Seid b. Ebu Merjem se i ka rrëfyer Ebu Gassan të cilit i ka transmetuar Ebu Hazimi nga Sehli që thotë:

"Ne me Pejgamberin e falnim namazin e xhumasë e pastaj kishim pushim".

---

40) - Enes b Maliku thotë se me tekstin:".. .kërkoni dhëntinë e Allahut...!" urdhërohet puna dhe prodhimi, por edhe urdhër për të vizituar të sëmurët, të përcillen të vdekurit dhe të vizitohet farefisi.

Hasan Basriu, Seid b. Xhubejri dhe Mekhul ajetin e lartpërmendur e kanë komentuar me fjalët: "...Kërkoni dijeni dhe dëgjoni ligjërata të dobishme për etikën...!"

41) - Nga hadithi i përmendur rezulton:

- femra mund t'i shërbejë, me ushqime, shoqërinë me mashkuj;
- Muhammedi a.s. dhe as-habët kanë ngrënë ushqim modest;
- garat e as-habëve në punë devotshmërie.

Kreu 12.

Namazi në kohë lufte

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

NAMAZI NË KOHË LUFTE

Nuk është për ju mëkat ta shkurtoni të falurit kur jeni në udhëtim, nëse keni frikë se u bëjnë ndonjë dëm ata që kanë mohuar. Mosbesimtarët i keni, me siguri, armiq të hapur.

Kur të jeshë ti me ata dhe kur t'ë vendosish ta kryejsh namazin bashk me ta, një grup le ta kryejnë të falurit me ty ndërsa ata tjerët le t'i kapin armët e tyre dhe derisa të jeni ju duke u falur ata le të qëndrojnë pas jush, e pastaj le të vijë grupi tjetër, të cilët nuk e kanë kryerfaljen, dhe, le të falen edhe ata me ty, por le t'i mbajnë armët, dhe të jenë të kujdesshëm. Mosbesimtarët mezi presin t'u befasojnë juve te annët dhe mjetet tjera t'ë luftës, e t'ju sulmojnë të gjithë përnjëherë. Nëse u pengon shiu ose në qoftë se jeni të sëmuarë, nuk është mëkat t'i leni armët, por kini kujdes! All-llahu u ka përgatitur mosbesimtarëve vuajtje të turpshme.

"Kur'an, 4:101-102" [1)]

[1)] Ajetet 101 dhe 102 nga sureja Nisa që u përmendën flasin për mënyrën se si ta kryejnë ushtarët namazin në fushë të betejës, kurse mendimi sintetik është dhënë me ajetin 103 nga e njëjta sure ku thuhet:

"Dhe sa herë që kryeni tëfalurit, përmendeni All-llahun: në këmbë, ulur dhe ratë. Por në kushte të sigurta të falurit kryeni plotësisht, sepse të falurit është caktuar për besimtarët në kohë të caktuar".

Shkurtimi i namazit në fushë të betejës dhe gjatë udhëtimit është detyrë e domosdoshme sipas mendimit të Ebu Hanifes. Kështu ka qenë urdhëri i parë, por aty nuk ka qenë fjala për shkurtim, por për kryerjen e detyrës plotësisht, ndërkaq ShafTiu këtë e lë në vullnetin e lirë të besimtarit.

942. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman të cilit i ka transmetuar Shuajbi nga Zuhriu, që thotë:

- E kam pyetur Zuhriun a e falte Pejgamberi s.a.v.s. namazin, mendoj namazin kur ishte në rrezik?

- Më ka informuar Salimi, thotë Zuhriu, se Abdullah b. Umer r.a. ka thënë: "kam qenë në luftë me Pejgamberin e All-llahut kah Nexhdi, zumë pozitat kundër armikut dhe u rreshtuam përballë tij. Pastaj Pejgamberi i All-llahut u ngrit të na falë dhe me te u ngrit një grup, kurse grupi tjetër rrinte në gatishmëri kundër armikut. Pejgamberi s.a.v.s. bëri ruqu dhe dy sexhde me ata që ishin ngritur të falen me te, dhe ata u kthyen në pozitat e grupit që nuk ishte duke u falur. Tash erdhën këta dhe hyn në namaz dhe Pejgamberi i All-llahut e kreu me ata një reqate me dy sexhde dhe dha selam, e mandej secili prej tyre u ngrit dhe e fali edhe dyë reqate me dy sexhde.[2)]

Hanefijtë mbështeten në disa hadithe. Buhariu dhe Muslimi në "Sahihët" e tyre transmetojnë deklaratën e Aishes, si vijon:

- Secili namaz, në shkallën e parë, ka qenë i caktuar prej nga dy reqate, prandaj edhe gjatë udhëtimeve ka mbetur njëlloj, kurse kur falet në shtëpi shtohet. Ibn Abbasi thotë: "All-llahu xh.sh. pënnes të Pejgamberit ua ka caktuar që në shtëpi të falni nga katër reqate, në udhëtim nga dy reqate, kurse në luftë apo ndonjë ngushtësi tjetër me rrezik për jetë, nga një reqate".

Në koleksionet e Nesaiut, Ibn Mexhes dhe Ibn Habbanit është evidentuar deklarata e halifit Umer: "Namazi gjatë udhëtimit, namazi i xhumasë dhe namazi i bajramit kanë nga dy reqate. Këta nuk janë namaze të shkurtuara, por kështu janë të urdhëruara në themel".

Is-haku thotë: "Në fushën e luftës është i mjaftueshëm një reqate farz, madje edhe nëse *kryhet me mimikë, ose të paktën le të kryhet sexhdeja vetëm me mimikë, por nëse nuk mund të realizohet as kjo, luftëtari do të këndojë vetëm tekbirin, ngase edhe kjo është një formë për të përkujtuar* All-llahun". Këtë mendim e ka miratuar edhe Dahhaku.

[2)] Rastin e përmendur, nga një varg i gjatë i transmetuesve e kanë evidentuar në koleksionet e tyre me hadithe: Muslimi, Nesaiu, Ebu Davudi dhe Tinnidhiu.

NAMAZI NË KOHË RREZIKU, TË FALURIT NË KËMBË DHE KALUAR

"Raxhlun" d.m.th. në këmbë.

943. - Na ka treguar Seid b. Jahja b. Seid El-Kureshij të cilit i ka treguar babai i vet, por që i ka transmetuar Ibn Xhurejxhi nga Musa b. Ukbe, kurse ky nga Naf'iu e ai nga Ibn Umeri, njëlloj sikurse edhe Muxhahidi:

Pejgamberi a.s. pas mbarimit të luftës me fisin Benu Nadir ka qëndruar në Medine dy ditë të muajit Rebiu-1-ahir dhe disa ditë në xhumadu-1-ula e pastaj u nis për Nexhd, tek Benu Muharib dhe Benu Tha'leb, degë të fisit Gatafan. Ky aksion është ndërmarrë në vitin e katërt sipas Hixhrës dhe është i njohur me emrin "Dhatur-rika"".

Bejhekiu, me anë të Ibn Abbasit, thekson edhe më qartë sjelljen e Alejhisselamit, kur thotë:

Pejgamberi a.s. në luftë e ka kryer namazin në atë mënyrë që, formonte një rresht me as-habët, kurse rreshti tjetër qëndronte përballë armikut. Kur e falte Pejgamberi një reqatë me këtë grup, ky grup këthehej drejt annikut, e në vend të tyre hynte në namaz grupi tjetër, dhe Pejgamberi me ata falte edhe një reqate, reqatin e dytë me radhë (dhe jepte selam, ndërsa ata ngriteshin dhe e falnin vetë edhe një reqatë, mandej jepnin selam dhe shkonin në front. Pastaj vinte përsëri ai grupi i parë i luftëtarëve, e falnin vetë reqatin që u kishte kaluar, të dytin, dhe jepnin selam.

Verzione të ndryshme në transmetimin e hadithit janë si rezultat i faktit se Pejgamberi a.s. në raste konkrete ka vepruar në mënyrë të ndryshme, duke iu përshtatur mundësive në rrethana konkrete. Kështu që Ebu Bekri ka transmetuar se Alejhisselami në një rast i ka falur me të dy grupet nga dy reqate, që gjithsejt bëjnë katër reqate. Në këtë rast, thotë Shafi'iu, imami duhet tëjapë selam me grupin e parë që prezentojnë në ketë namaz, pas kryerjes së reqatit të dytë, e pastaj të vazhdojë të falë dy reqatet tjera me grupin e luftëtarëve të tjerë që vijnë, dhe me ata prapë të japë selam. Si duket Pejgamberi kështu e ka falur namazin në luginën-Nahl.

Numri i atyre që hyjnë në namaz caktohet sipas gjendjes ekzistuese në mesin e luftëtarëve.

"Kur përzihen muslimanët me armikun, tërë namazin do ta kryejnë duke qëndruar vetëm në këmbë" porse Ibn Umeri i cili transmeton nga Pejgamberi s.a.v.s. ka shtuar: "Por nëse armiku është numerikisht më i fortë, le të falen në këmbë (pa formuar saf) ose kaluar".[3)]

DERISA FALET NAMAZI NË KOHË RREZIKU TË RUAJNË NJËRI-TJETRIN

944. - Na ka treguar Hajve b. Shurejh të cilit i ka transmetuar Muhammed b. Harb nga Zubejdi, ky nga Zuhriu, ai nga Ubejdullah b. Abdullah b. Utbe, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a. se ka thënë:

"Është ngritur Pejgamberi s.a.v.s, e bashkë me të edhe njerëzit tjerë, mori tekbir, e bashkë me të morën tekbir edhe të tjerët. Mandej u përkul në ruqu', me të shkoi edhe një pjesë e atyre tjerëve, pastaj ra në sexhde dhe ata ranë në sexhde me të. Mandej është ngritur në

---

3) Ka as-habë dhe juristë islamë të cilët nuk e lejojnë që namazet që janë farz të falen kaluar, po edhe sikur të mos ketë asnjë farë mundësie që të zbritet nga mjeti. Këta qëndrimin e tyre e mbështesin në deklaratën e Hudhejfes, të cilën Buhariu dhe Muslimi e kanë përcjellë si vijon:

- Ishim të penguar ta falim iqindinë dhe Alejhisselami, atë ditë, nuk e kishte falur deri kur kishte praruar dielli.

Kjo ka ndodhur në kohën e luftës së Hendekut.

Mendim të kundërt kanë shprehur: Sufjan Thevri, Ebu Hanife, Ebu Jusufi, Muhammedi, Zuferi, Maliku dheAhmedi, që thonë:

- Kalorësi në valën e luftimit nuk do të falet, por kalorësi që momentalisht nuk lufton, porse rrethanat nuk i lejojnë të zbresë nga kali, do të falet ulur mbi kalë.

Tahaviu duke e komentuar rastin e lartpërmendur thekson se Pejgamberi a.s. nuk e ka falur iqindinë i hipur mbi kafshën e vet, në luftën e hendekut, vetëm për arsye se akoma nuk ka pasur leje dhe udhëzim se si të veprojë.

reqatin e dytë, kurse ata që e kishin kryer sexhden me të, u ngritën dhe ruanin me vigjilencë vëllezërit e tyre. Në këtë moment arriti grupi i dytë i luftë-tarëve edhe këta e bënë me Pejgamberin a.s. ruqu' dhe sexhden (e reqatit dytë). Të gjithë njerëzit ishin në namaz, por njëkohësisht edhe e ruanin njëri-tjetrin".[4)]

FALJA E NAMAZIT GJATË DOMINIMIT DHE BALLAFAQIMIT ME ARMIKUN

Evzai thotë: **"Nëse është bërë përgatitja, në tërësi, për ta pushtuar, kurse luftëtarët nuk janë në gjendje të falin namazin, do të falen secili për vete me anë të mimikës. Por nëse nuk kanë mundësi as me mimikë, këtë namaz do ta shtyjnë deri kur të mbarojë sulmi luftarak, ose derisa të sigurohen luftëtarët me ardhjen e përforcimit ushtarak. Atëherë do të falih dy reqate, po nëse nuk janë në gjendje ta bëjnë as këtë, do ta falin vetëm**

[4)] Të njejtin rast e përshkruan Nesaiu në "Sunenin" e tij dhe e përfundon me fjalët: "...dhe grupi i parë i luftëtarëve, më nuk e ka falur, më vonë, reqatin e dytë". Hadithi i lartpërmendur tregon mënyrën si të falet namazi farz kur në fushëbetejë ndodhet armiku i vendosur në drejtimin ndërmjet muslimanëve dhe Kibles. Në atë rast luftëtarët musliman rreshtohen në dy rreshta dhe të gjithë në të njëjtën kohë marrin tekbirin e parë të namazit. Pastaj, ruqu dhe sexhden e reqatit të parë do ta bëjnë, me imamin, vetëm luftëtarët e rreshtit të parë, që janë menjëherë pas imamit, kurse luftëtarët e rreshtit të dytë do t'i majnë nga armiku. Pasi që luftëtarët e rreshtit të parë kryejnë ruqunë dhe sexhden e reqates së parë dhe ngriten në reqaten e dytë, do të tërhiqen pak prapa, dhe në vendin e tyre vijnë luftëtarët e rreshtit të dytë dhe do të bëjnë me imamin ruqunë dhe sexhden e reqatës së dytë. Në këtë mënyrë të gjithë pjesërisht marrin pjesë në namaz. Me sa u thapo shihet se ka dy mënyrë për faljen e luftëtarëve në fushëbetejë të shpërndarë kundër armikut në dy pozicione të ndryshme.

një reqate me dy sexhde. E nëse nuk kanë mundësi as për këtë, do ta shtyjnë derisa të sigurohen, ngase vetëm marrja e tekbirit nuk mjafton".

këtë e ka thënë edhe Mekhul.

Enesi thotë: **"Kam marrë pjesë në pushtimin e fortifikatës Tuster (në Huzsstan), në agim. Lufta ishte ndezur në kulminacion dhe luftëtarët nuk ishin në gjendje të falin namazin e sabahut, prandaj e kemi falur sabahun tek pasi është zdritur krejtësisht. E kemi falur derisa ishim me Ebu Musanë, kurse fortifikata atëhërë ishte e pushtuar".**

Enesi ka deklaruar edhe këtë: **"Këtë namaz nuk e jap as për tërë botën dhe gjithçka ka në të".**

945. - Na ka treguar Jahjau se i ka thënë Veki'i duke transmetuar nga Ali b. Mubarek, ky nga Jahja b. Ebu Kethir, kurse ky nga Ebu Selemi, e ai nga Xhabir b. Abdullahu që ka thënë:

- Në ditën e luftës së Hendekut erdhi Umeri dhe filloi t'i shajë politeistët kurejshitë dhe tha: "O Pejgamber i Zotit, gati më mbeti pa e fal namazi i iqindisë deri në prarim të Diellit!"

- Pasha Zotin, u përgjegj Pejgamberi s.a.v.s as unë akoma nuk e kam falur. Pastaj u lëshuan në But-han. Aty Muhammedi a.s. mori abdest dhe e fali iqindinë, pas prarimit të Diellit, e pas kësaj e fali edhe akshamin.[5)]

[5)] Pejgamberi a.s. në kohën e luftës së Hendekut e ka falur iqindinë në kohën e akshamit për shkak se ka qenë tepër i zënë në luftë me armikun, ose për shkak se akoma nuk ka pasë udhëzim për mënyrën se si duhet të falë namazin kaluar në kohë të luftës. Kush e fillon luftën me armikun para se të kryejë namazin e filluar, ai namaz nuk i vlen, prishet, sipas mendimit të juristëve të shkollës hanefite, ndërsa Shafi'ija, Maliku dhe Ahmedi përfaqësojnë mendim të kundërt.

NAMAZI I KËRKUESIT DHE TË KËRKUARIT, KALUAR DHE ME MIMIKË

Velid b. Muslimi thotë:

- **"Ia përmenda Evzaiut namazin e Sherahbil b. Simtit dhe të shokëve të tij gjatë kalërimit dhe ai u përgjegj: "Ashtu veprohej tek ne kur kishte rrezik (nga armiku ose kapërcimi i kohës)".**

Velidi këtë e mbështet edhe me deklaratën e Pejgamberit s.a.v.s.

- Askush prej jush mos ta falë iqindinë përveçse në Benu Kurejz. [6]

946. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed b. Esma'se i ka thënë Xhuvejri duke transmetuar nga Naf'iu e ky nga Ibn Umeri i cili ka deklaruar:

- **Pejgamberi s.a.v.s. pas kthimit nga Lufta e Hendekut na ka thënë:**

"Secili prej jush le ta falë iqindinë vetëm tek fisi Benu Kurejza!"

Disa prej tyre koha e iqindisë i zuri në rrugë, andaj dikush tha: **"Nuk do ta falim deri kur të arrijmë atje", kurse tjetri ia priti: Jo, kurrsesi, ne do ta falim, sepse nga ne nuk është kërkuar një gjë e tillë!"** Kjo, më vonë, iu prezentua Pejgamberit s.a.v.s., e ai nuk e kritikoi askënd për këtë. [7]

---

[6] - Përgjegja e Sherahbilit ka qenë e vlefshme, sipas mendimit të disa juristëve, vetëm para shpalljes së ajetit për mënyrën e faljes së namazit ne kohë lufte. Juristët e shkollës hanefite konsiderojnë se Alejhisselami me urdhërin e vet aludon në lëvizje më të shpejtë të luftëtarëve, në mënyrë që te kalaja e fisit Kurejz të arrijnë deri në iqindi, ejo që iqindinë ta falin, patjetër, atje.

[7] - Lufta e Hendekut ose lufta Ahzab, është zhvilluar në muajin shevval, vitin e pestë sipas hixhretit. Pas mbarimit të luftës Pejgamberi

KENDIMI I TEKBIRIT, TERRI I MENGJEZIT DHE FALJA E NAMAZIT NË RAST LUFTE E SULMI

947. - Na ka treguar Musedded të cilit i ka transmetuar Hammadi nga Abdu-l-Aziz b. Suhejb dhe nga Thabit El-Bunnani, kurse këta nga Enes b. Maliku, se **Pejgamberi s.a.v.s. ka falur namazin e sabahut në terr (para Hajberit), i ka hipur deves dhe tha: "All-llahu ekber! u shkatërroftë Hajberi!" Kur zbritëm në paralagjë tha: "Mëngjez i zi ka gdhirë për ata të cilet më' kot janë thirrur (të cilëve më kot u është tërhequr vërejtja)!**

Hebrenjtë nxitonin (në punë) dhe thonin: **"Shihe, Muhammedi dhe ushtria!" Shprehja "El-hamisu", do të thotë ushtri.**

Atëherë, me të vërtetë, u paraqit Muhammedi a.s. Ata që i kundërshtuan me armë, u vranë, kurse familjet u robëruan. Safia një herë ra tek Dihjetu-1-Kelebi, e pastaj tek Pejgamberi s.a.v.s. Ky vuri kurorë me të, dhe në emër të shpërblimit për kurorë e liroi nga robëria.

Abdu-l-Azizi e pyeti Thabitin: O Ebu Muhammed, e ke pyetur Enesin se çka i dha Alejhisselami asaj për shpërblim kurore, mehr?

-I caktoi mehr, shpërblim, personalitetin e saj, dhe qeshi Thabiti.

---

a.s. erdhi në Medine, dhe muslimanët i lanë armët. Të nesërmen Alejhisselami merr vesh për punën e tradhtisë nga fisi ebreit Benu Kurejz dhe i dha urdhër Bilalit të shpallë:

- Kush dëshiron të jetë i dëgjueshëm ndaj All-llahut dhe Pejgamberit të Tij, le të mos e fal iqindinë askund gjetiu, por te fisi Benu Kurejz!

Pas këtij lajmi menjëherë u nisën 3000 muslimanë për të kryer detyrën e shtruar dhe shumë shpejtë e mundën armikun.

Kreu 13.

Festa e Bajrameve

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

ZBUKURIMI PËR BAJRAM

948. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, këtij i ka thënë Shuajbi që transmeton nga Zuhriu se Salim b. Abdullahu e ka informuar se Abdullah b. Umeri ka thënë:

"Umeri bleu një xhybe të mëndafshtë që shitej në treg. Kur e mori, shkoi te Pejgamberi s.a.v.s. dhe i tha: - O Pejgamber i All-llahut, bleje këtë xhybe, vishe për Bajram dhe me rastin e pritjes së delegacioneve!"

Pejgamberi i All-llahut iu përgjegj: ***"Ajo teshë është vetëm për atë i cili nuk mendon të ketë hise në ahiret". Umeri mbeti i shtangur, Një Zot e di se sa kohë. Pak më vonë Pejgamberi i All-llahut i dërgoi Umerit një xhybe të mëndafsht Umeri e pranoi dhe përsëri ia çoi Pejgamberit s.a.v.s. dhe i tha: "Ti o Pejgamber i All-llahut, më heret ke pas thënë: -Kjo teshë është për atë i cili nuk mendon të ketë hise në botën e ardhme, kurse tani ma ke dërguar këtë xhybe mua!" Pejgamberi s.a.v.s. iu përgjegj: "Do ta shesish për të plotësuar ndonjë nevojë familjare!"***[1]

---

[1] - Nga hadithi i pënnendur rezulton:

- *Për festën e Bajramit, tubimet dhe takimet me masa të* gjëra. *dhe solemnitete tjera, është e preferuar që të vishen teshat më të bukura, me përjashtim të teshave të mëndafshit. Dijetarët e devotshëm të mëvonshëm, dialogun në hadithin e lartpërmendur e kanë trajtuar sikur të ketë të bëjë vetëm për kohën e Muhammedit a.s. dhe rrethanat e atëhershme, prandaj fillojnë që vetë ata të vishen me tesha të mëndafshta. Një ditë dijetari Hasan Basriu doli në shoqëri me tesha të mëndafshtajemenase, kurse Ferkadi me tesha të pambukta dhe duke soditur uniformën e Hasanit, me habi filloi ta pyeste:*

PËRDORIMI I SHIGJETAVE DHE MBUROJAVE TË LËKURËS PËR BAJRAM

949. - Na ka treguar Ahmed b. Isa të cilit i ka thënë Ibn Vehbi se e ka informuar Amri që i ka rrëfyer Muhammed b. Abdurrahman Esedi, i cili transmeton nga Urve se Aisheja r.a. ka thënë:

Hyri Pejgamberi i All-llahut te unë, a në dhomën time ishin dy shërbëtore që këndonin këngën Buath, Ai u shtri në dyshek dhe ua ktheu shpinën. Në atë moment hyri Ebu Bekri, më përzuni dhe tha: "A kavalli i dreqit tek Pejgamberi i All-llahut?" Atëherë atij iu kthye Pejgamberi i All-llahut dhe i tha: "Leri, le të këndojnë"

Kur Ebu Bekri ktheu shpinën, unë ua bëra me shenjë dhe ato dolën.

950. - Ajo ditë ishte ditë Bajrami kur Sudanezët luajnë me shigjeta e mburoja. E kam pyetur Pejgamberin s.a.v.s., apo më tha ai vet: **"A dëshiron t'i shikosh?"**

- Po, iu përgjegja.

"O Ferkad, i tha Hasan Basriu, këto teshajanë të njerëzve të xhennetit, kurse ajo xhubeja jote është e atyre të xhehennemit: klerikëve të krishterë dhe murgjve. O Ferkad, devotshmëria nuk është hë tesha, por në besimin e sinqertë me zemër që dëshmohet me punë dhe vepra të mira",

- interesimi i gjallë dhe pyetjet e pareshtura të as-habëve përkitazi me qëllim që të mirret qëndrim i drejtë,

- të bësh tregti me tesha të mëndafshta është e lejuar, si edhe t'ia japësh dikujt si dhuratë.

Ai më vuri pas vetes, ashtu që fytyra ime ishte drejt fytyrës së tij, dhe tha: "Vazhdoni o Erfidij".

Kur fillova të mërzitem, ai më pyeti: "A **është mjaft?"** **Po,** u përgjegja unë. **Hajde, pra, ec!**[2)]

[2)] - Muslimi në koleksionin e tij me hadithe shenon se ky rast ka ndodhur në Minne, në kohën e haxhit Lamtumirës dhe Muhammedi a.s. duke u shtrirë në dyshek, është mbështjellë, gjegjësisht është mbuluar me këmishën e vet. Autori Nihaje thotë se "Buath" quhet një fortifikatë e fisit Evs, i vendosur në rrethinë të Medines, kurse Ebu-1-Ferexh thotë se kështu quhet një regjion pjellor ku janë te vepdosur fisi Benu Kurejz.

Hatabiu thekson se dita "Buatha" është një nga ditët legjendare tek arabët, në të cilën ditëjanë zhvilluar dyluftime midis njerëzve më të guximshëm, nga fisi Evs dhe Hazrexh, e pastaj vazhdonte lufta fisnore.

Kjo luftë vëllavrasëse dhe hakmarrëse ka zgjatur 120 vjet, herë në njërin teren herë në tjetër, kurse lufta që përmendet te Buhariu ka ndodhur tre vjet para se të pranojnë fenë islame fiset e përmendura. Të gjitha këto lufta vëllavërasëse ndërfisnore janë kënduar dhe përjetësuar me shumë këngë trimërie. Luftëtarëve u kushtonin këngë heroike pjesëtaret e fisit të vet, kurse kundërshtarët i përqeshnin dhe i paraqitnin si qyqarë.

Ibn Is-hak, Hisham b. Kelbi dhe të tjerë historianë thonë:

Kur erdhën në Medine Evsi dhe Hazrexhi, aty gjetën të vendosur ebreitët. Këta me hebrenjtë jetonin në qëtësi dhe i njihnin udhëheqjen e tyre dhe qeverisjen supreme. Më vonë këta u liruan nga hebrenjtë, morën në duart e veta pushtetin dhe të dy këto fise arabe çoninjetë të lumtur në përbashkësi. Lufta e parë e përgjakur e hakmarrëse midis fisit Evs dhe Hazrexh ka ndodhur nja 120 vjet përpara se të pranojnë fenë islame. Kjo luftë është e njohur me emrin "Lufta e Sumejrive".

Shkak i kësaj lufte ndërfisnore ka qene Ka'bi nga fisi Benu Tha'aleb, i cili shkoi te Malik b. Axhlan, që i përkiste fisit Hazrexh, dhe ky e mori në mbrojtje. Më vonë Ka'bin, për shkak të nje zënke, e vrau Sumejri nga fisi Evs. Hazrexhitët e ndien vetën të fyer dhe menjëherë i shpallin luftë fisit Evs. Kjo ishte luftë hakmarrëse dhe beteja e parë u quajt sipas emrit të atij që e filloi - Sumejrit - "Lufta e Sumejrive". Më vonë u rreshtuan betejat njëra pas tjetrës, nga të cilat më e njohura është: "Dita e Surares", "Dita e Feries", "Dita e Fuxhant të parë", "Dita e Fuxharit të dytë", "Beteja e Husejn b. Esletit", "Beteja e Hatib b. Kasit" dhe lufta më e fundit "Dita Bua'tha". Komandant i fisit Evs në Buath ishte Hudajri, babai i Usejdit i cili në luftë u plagos rënd, dhe më vonë vdiq nga plagët që kishte marrë. Fisin Hazrexh e komandonte Amr b. Nu'man. Si të gjitha tjerat edhe kjo luftë ishte objekt i krijimeve poetike, kurse populli në tubime dhe ndeja të ndryshme u këndonte dhe evokonte kujtime për luftërat dhe trimat e rënë nga fisi i vet.

Hashimi transmeton se Muhammedi a.s., përveç asaj që ka evidentuar Buhariu, ka thënë edhe këtë: "O Ebu Bekr, secili popull ka festën e vet, e kjo është festajonë!". Me këtë Pejgamberi a.s. e qetësoi Ebu Bekrin, i cili kishte menduar se robëreshat e kanë filluar këngën krye në veti, aq më tepër kur ky e gjeti Muhammedin a.s. fjetur, i mbuluar me xhyben e vet.

Nesai dhe Ibn Hibban në koleksionet e tyre, përmes një numri të madh të njerëzve të besueshëm, transmetojnë se Enesi ka thënë: "Kur u shpëmgul Muhammedi a.s. nga Mekka në Medine, banorët e këtij qyteti kanë pasur dy festa, kur këta zbaviteshin e gëzonin, prandaj Muhammedi a.s. tha: "All-llahu ua ka zëvendësuar ato dy festa me dy festa tjera më të mira, e atojanë: Bajrami i Ramazanit dhe Bajrami i Kurbanit". Ahengun dhe gëzimin duhet kaluar me muzikë të denjë, që ka ndikim kulturor, edukativ e moral, dhe nuk është e ndaluar.

Ebu Jusufin e kanë pyetur: "A është mekruh që gruaja të zbavitet me def në banesë të vet, përkatësisht fëmiu, për zbavitje të zakonshme të kohëpaskohshme?" "Nuk është mekmh - u përgjegj ai. Mirëpo muzika që nxit ndjenjat për akte seksuale këngë të seks-zhanrit, bëjnë pjesë te punët e papëlqyeshme-mekruh". Nga hadithi i përmendur rezulton edhe sa vijon:

- të ushtrosh përdorimin e armës, qoftë për qëllime lufte apo për qëllime sportive është e lejuar;
- duhet që shtëpiarëve tu t'ua mundësosh që ditët e festës fetare t'i kalojnë në lumturi, me forma të lejuara për zbavitje;
- manifestimi publik i gëzimit për festë fetare llogaritet si simbol i fesë;
- babai ka të drejtë të hyjë te bija e vet e martuar që gjendet në dhomë me bashkshortin e saj, në kohë të rëndomtë të ditës - madje edhe pa lajmëruar më parë. Aq më tepër nëse këtë e ka pasë zakon edhe më parë;
- babai është i detyruar që bijën e vet të martuar ta mësojë si duhet të sillet, të ketë sjellje të denjë islame. Këtë duhet ta bëjë gjithmonë, madje edhe në prezencë të burrit të saj;
- mashkulli duhet të jetë i sjellshëm ndaj gruas dhe të ketë taktikë, të mos jetë arrogant, në mënyrë që edhe ato të kenë mendim të mirë për meshkujt;
- në shoqëri të njerëzve të devotshëm dhe me autoritet nuk duhet bërë muzikë me asnjëfarë instmmenti, por as të këndosh pa pëlqimin e tyre. Kjo nuk është mëkat, por është shenjë e moskujdesit ndaj tyre;
- nxënësi mund t'ua tërheqë vërejtjen të pranishëmve për ndonjë sjellje të palieshme. Kjo nuk konsiderohet nënçmim për mësuesin, por shenjë e një kujdesi më të theksuar ndaj tij;

TRADITA E MUSLIMANËVE PËR FESTËN E BAJRAMIT

951. - Na ka treguar Haxhxhaxh b. (Munhal), të cilit i ka thënë Shu'be se e ka informuar Zubejdi i cili ka dëgjuar Sha'biun që përcjell nga Bera'a se ka thënë:

"E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. që mbante ligjeratë dhe thoshte: - Akti i parë me çka e flllojmë këtë festë të Bajramit të kurbanit është të falim namazin e Bajramit, pastaj kthehemi në shtëpi dhe therim kurbanin. Ai që vepron kështu ndjek traditën tonë të ngulitur".[3)]

952. - Na ka treguar Ubejd b. Ismail, këtij Ebu Usame i cili transmeton pga Hishami, ai nga babai i vet, kurse ky nga Aisheja r.a. e cila ka thënë:

- përgjigjen për ndonjë pyetje të shtruar mund tajapë edhe nxënësi përpara mësuesit të tij, nëse e di mendimin e mësuesit të vet përkitazi me çështjen konkrete. Disa theksojnë se Ebu Bekri e kritikonte bijën e vet Aishen, që mos t'ia nxjerrë gjumin me atë kavall Muhammedit a.s., i cili, siç e tregojnë disa ishte duke fjetur dhe e kishte kryet mbuluar;

- kujdesi dhe taktika e Pejgamberit a.s. ndaj grave dhe maturia ndaj te tjerëve, sidomos ndaj më të vjetërve.

3) - Nga hadithi i lartpërmendur del përfundimi:

- Maliku dhe Shafi'iu mendojnë se falja e namazit të Bajramit bën pjesë në sunnete të pashmangshme, Imam Ahmedi dhe Ibn Ebi Lejla konsiderojnë se namazi i bajramit është detyrim-farz kolektiv (farz-i kifaje), ndërsa Ebu Hanife dhe juristët e shkollës së tij mendojnë se është vaxhib.

Autori i "El-Hidajes" thotë: "Ai që e ka detyrë të falë namazin e xhumasë, ai e ka detyrë edhe namazin e Bajramit."

Në librin "Muhtasar" të Ebu Musa Ad-Daririt është shënuar: "Të falurit e namazit të Bajramit hyn në farz-i kifaje (detyrim kolektiv)". Kështu thuhet edhe tek Gazneviu. Në Kinë theksohet se është farz; po kështu e ka transmetuar edhe Kurtubiu nga Asmaiu. Kush është i detymar që ta dëgjojë hutben pas namazit të bajramit?

Përkitazi me këtë çështje ka mendime të ndryshme. Nga Nafi'u transmetohet mendimi se këtë e ka detyrë vetëm ai që e ka detyre të falë namazin e xhumasë. Këtë qëndrim e përkrah Lejthi dhe disa juristë tjerë

islamë. Mendimit të lartpërmendur Rebi'a i shton edhe kushtin e largësisë prej një fersah ose diçka më pak, që është tre milja, përkatësisht 2.250 m. Sipas llogaritjes së tij milja është 750 m. Besimtari, sipas mendimit të Rebi'it, i cili nga vendi ku po falet bashkërisht namazi i bajramit, është më larg se 2.250 metra nuk është i detyruar të dëgjojë hutben.

Evzaiu ka deklaruar: "Ai i cili pas kryerjes së namazit mund të arrijë për konak në shtëpi të vet, e ka për detyrë të shkojë të falë namazin e xhumasë dhe namazin e Bajramit". Dijetarët e shkollës juridike të hanefijve konsiderojnë se namazi i Bajramit, bashkë me hutbe, bën pjesë në vaxhib, ngase Muhammedi a.s. i ka falur vazhdimisht, asnjëherë nuk i kalënë.

Në llogari të këtij qëndrimi hanefijtë sjellin ajetin: "ve litukebbirull-llahe ala ma hedakum..." d.m.th. "Ta madhroni All-llahun për atë që u ka udhëzuar...", dhe theksojnë se me shprehjen "ve litukebbirull-llahe..." urdhërohet falja e namazit të Bajramit me hutbet dhe tekbiret e bajramit.

Përveç kësaj që u përmend më sipër, shumëjuristë islamë dhe komentatorë të Kur'anit janë te mendimit se urdhëri i All-llahut në ajetin "Fe sal-li lirabbike venhar!" - Fal namaz dhe prej kurban! ka të bëjë me faljen e namazit të Kurban Bajramit dhe prerjen e kurbanëve,

- është synnet që hutbeja të këndohet pas faljes së namazit të bajramit. Buhariu dhe Muslimi, me anë të Ibn Umrit transmetojnë se kështu ka vepruar Pejgamberi a.s., Ebu Bekri dhe Umeri r.a.

Ibn Batali thotë: "Falja e namazit të Bajramit është sunnet, kurse ligjërata e rastit dhe prerja e kurbanit kryhen pasi të falet namazi".

Kennani konsideron se hutbeja kryhet para se të falet namazi. Për këtë mendim mbështetet në shprehjen e hadithit ku thuhet "jahatubu..." d.m.th. "Muhammedi këndonte hutben", e cila shprehje është përmendur para shprehjes e cila i referohet faljes së namazit dhe therjes së kurbanit.

Përfaqësuesit e shkollës tradicionaliste (ortodokse) komentimin e Kermanit që i bën këtij hadithi e hudhin posht si të gabuar. Hutbeja e namazit të Bajramit është shtesë për namazin e Bajramit, por nëse behet ky namaz bëhet pa hutbe, është i vlefshëm, kurse hutbeja te namazi i xhumasë është pjesë përbërse e namazit të xhumasë dhe kjo nuk mund të lihet. Nga teksti i hadithit nënkuptohet Muhammedi a.s. e mbante hutben pikërisht pas kryeqes së namazit të Bajramit, në të cilin e prezentonte rendin e programit të festës së Bajramit,

- kurban pritet pas faljes së namazit të Bajramit, përkatësisht pasi të këndohet hutbeja.

"Me ka ardhur brenda (në tendë) Ebu Bekri, derisa dy ensarije këndonin këngë të cilat (Ensarijtë - Medinasit) i këndojnë për ditën e Buathës. Këto nuk ishin këngëtare profesionale, thekson Aishja. Ebu Bekri u bërtiti: "A në shtëpinë e Pejgamberit të All-llahut kavallat e dreqit a?". Kjo ishte ditë Bajranu. Pejgamberi s.a.v.s. tha:

"O Ebu Bekr, secili popull ka festën e vet, kjo është festa jonë".[4)]

NGRENIA PARA SHKUARJES NE XHAMI PËR BAJRAMIN E RAMAZANIT

953. – Na ka treguar Muhammed b. Abdurrahimi të cilit i ka thënë Seid b. SuleJmani, këtij Hushejmi që Ubejdullah b. Bekr, b. Enes transmetojnë se Enesi ka thenë:

"Pejgamberi s.a.v.s. nuk dilte në mëngjes për Bajramin e Ramazanit pa i ligrënë disa hurma".

Murexhxhe' b. Rexha thotë: **"Më ka thënë Ubejdullahu, këtij Enesi i ka transmetuar se Pejgamberi s.a.v.s. i hante (hurmat) në numër tek.**[5)]

---

4) - Nuk është e ndaluar dhe nuk është e dëmshme të merresh me këngë dhe instrumente muzikore si shkencë e artit, si edhe të komponosh e të interpretosh këngë për zbavitje personale ose të shoqërisë në momente të caktuara. Kjo, madje, për festa, në një farë mënyre edhe preferohet. Veshja e teshave festive për Bajram dhe manifestimi i gëzimit, me fjalë dhe vepra, bën pjesë në amblem të fesë dhe manifestimin e përkatësfsë të bashkësisë tënde.

Në ditët e Bajramit besimtarët edhe shpirtërisht edhe fizikisht freskohen, vizitohen ndërveti, të pranishëmve ua urojnë festën e Bajramit me gojë, kurse farefisit që nuk mund ta takojnë ia urojnë me letra, bëjën më tepër ibadet kurse interesat e kësaj bote i lenë pak më pas, Të tëra këto janë manifestime me ndikim pozitiv dhe efikas në vetedijen fetare dhe si të tilla duhet përkrahur dhe kultivuar.

5) - Muhadithët tjerë sjellin rastin konkret në një variant tjetër. Kështu për shembull Ibn Habban thotë: "... Pejgamberi a.s. nuk dilte në mëngjez në Bajram para se të hante tri, pesë ose shtatë hurma, ose ca më pak a më shumë, por gjithmonë në numër tek.

Nga ky hadith del:

- është sunnet të hash disa hurma, në numër tek, para se të shkosh në namaz të Bajramit. Për ta mbështetur këtë mendim janë evidentuar një serë argumentesh. Lidhur me këtë Burejde ka deklaruar: "Pejgamberi i All-llahut, në mëngjez, për Bajram të Ramazanit, nuk dilte pa ngrënë diçka, kurse për namaz të Kurban - Bajramit nuk hante asgjë deri kur kthehej nga namazi i Bajramit". Këtë deklaratë e kanë përfshirë në koleksionet e tyre edhe: Ibn Maxhe, Termidhiu, ndërsa Bejhekiu kësaj i shton: "...Pasi kthehej në shtëpi, hante mushkëri nga kurbani i vet".

Ebu Seid Huderi ka thënë: "Pejgamberi a.s. në Bajramin e Ramazanit hante diçka, dhe këtë e bënte para se të dalë nga shtëpia për në vendin ku faleshin bashkëdsht namazin e Bajramit". Deklaratën e pënnendur e ka shënuar edhe Ibn Ebi Shejbe në "Musannaf', ndërsa Bezaz në "Musnedin" e tij ka shtuar edhe këtë: "Pejgamberi a.s. kur dilte nga shtëpia, me masën e tubuar falte dy reqate të namazit të Bajramit, e pas kthimit në shtëpi i falte edhe dy reqate. - Para namazit të Bajramit nuk falte asgjë".

Timiidhiu dhe Darkutni në koleksionet e tyre me hadithe kanë evidentuar se h. Aliu ka thënë: "Është sunnet që njeriu ditën e parë të Bajramit të Ramazanit, të hajë diçka në mëngjes, para se të dalë nga shtëpia". Deklarata të ngjashme janë përcjellë edhe nga Ibn Musejjeb. Urve b. Zubejr dhe Saib b. Jezid.

Ibn Abbasi ka deklaruar, kurse Maliku në "Muvatta" shenon se Ibn Musejjeb ka deklaruar: "As-habët urdhëronin që të hahet diçka në mëngjes, ditën e parë të Bajramit të Ramazanit, para se të dilet për në namazin e Bajramit".

Ibrahim Nehai deklaron: "Është mirë që në mëngjesin e Bajramit të Ramazanit të hahet diçka, por nëse nuk hahet, nuk ka gjë të keqe".

Darkutni transmeton se Ibn Mes'udi ka thënë: "Nëse dëshiron besimtan le të hajë diçka, por nëse nuk i hahet mos të hajë".

Në bazë të kësaj që u tha po shihet se ka pasë as-habë të cilët nuk kanë ngrënë asgjë në; mëngjes ditën e parë të Bajramit të Ramazanit. Ngrënia e hurmave është mustehab ngase ato janë shumë të ushqyeshme,. të lehta për tretje, kanë efekt pozitiv në pënnirësim të pamurit dhe normalizimin e urinimit - nevojës së vogël. Hurma, njëlloj sikurse edhe mjalti, është artikull i vlefshëm ushqimor. Përveç kësaj trupi i hurmës në lindje është lis i bekuar që krahasohet me muslimanin e mirë e të dobishëm për tërë shoqërinë.

NGRËNIA NË DITËN E KURBAN BAJRAMIT

954. - Na ka treguar Museddedi të cilit i ka transmetuar Ismaili nga Ejjubi, ky nga Muhammedi, e ai nga Enesi i cili thotë se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Ai që pret kurbanin para namazit të Bajramit, le ta përsërisë kurbanin!" Mandej u ngrit njëri dhe tha: **"Kjo është ditë kur mishi është i mirëpritur". Përmendi nevojën e fqinjve të vet, dhe këtë sikur edhe Pejgamberi s.a.v.s. ia arsyetoi.**

- Kam, vazhdoi ky, një dhen tetë muajsh dhe e dua më shumë se dy dhen. Pejgamberi s.a.v.s. edhe këtë ia miratoi.

"Unë nuk e di, tha Enesi, a ishte ai miratim edhe për të tjerët apo jo!"[6)]

[6)] Nga hadithi i përmendur rezulton:

- nuk lejohet që kurbani të pritet pa e fal namazin e bajramit. Ishaku, Ahmedi dhe Ibn Mensur kanë thënë: "Kurbani mund të pritet pasi të kalojë koha e mëngjesit kur ka mundur të falet namazi i bajramit dhe të këndohet hytbeja përkatëse, pavarësisht a e fali imami namazin apojo, qoftë në qytet a në fshat".

Juristët e shkollës hanefite konsiderojnë se qytetarëve nuk u lejohet ta presin kurbanin deri sa imami të mos e kryej namazin e bajramit, kurse fshatarët mund ta presin sapo të kalojë mëngjesi ngase koha reale për prerjen e kurbanit është prej ditës së parë, të bajramit pasi të kalojë mëngjesi, e deri para prarimit të diellit në ditën e tretë të bajramit,

- duhet pasur kujdes ndaj fqinjve, t'i çmosh dhe t'u bësh mirë pavarësisht nga përkatësia fetare dhe ajo kombëtare,

- leja konkrete ka të bëjë vetëm me Ebu Burden. Të gjithë juristët tonë janë të një mendimi unanim, se dhia tetëmuajshe nuk mund të prehet për kurban, kurse qengji me të njëjtën moshë, që është i zhvilluar, mund të bëhet kurban.

Është transmetuar se Evzai dhe Ata'u kanë lejuar që në emër të kurbanit të bajramit të theret rrunza tetëmuajshe nga të gjitha kafshët e kurbanit, madje edhe nga dhitë.

Hanefijtë thone, duket se Evzai dhe Ata'u nuk e kanë ditur hadithin

955. - Na ka treguar Osmani të cilit i ka transmetuar Xheriri nga Mensuri, e ky nga Sha'biu, e ai nga Bera'a b. Azib r.a., që thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. duke mbajtur hutben ditën e Kurban Bajramit, pas faljes së namazit të Bajramit ka thënë: "Ai që e fal këtë namaz nga devotshmëria dhe pret kurbanin, është pasues i rrugës - traditës tonë, kurse kush e pret kurbanin para se të falet namazi i Bajramit, do t'i llogaritet se e ka prerë para namazit dhe sipas kësaj nuk i llogaritet si kurban".

Atëherë Ebu Burde b. Nijar, daja i Berait tha: **"O Pejgamber i All-lla-hut, unë e kam therur delen para namazit të bajramit, ngase kam menduar se kjo ditë është ditë për të ngrënë dhe pirë, dhe mendova se kjo do të jetë delja e parë që do të theret në shtëpinë time, prandaj e thera, dhe kam ngrënë mëngjez para se të vij për namazin e Bajramit".**

- Delja jote është prerë vetëm për mish - u përgjegj Muhammedi a.s.

"O Pejgamber i All-llahut, ne kemi një edh të vogël tetë muajsh, që

e dua më shumë se dy dhen, a më mjafton ai (për kurban)".

Po, por pas teje askujt më nuk do t'i mjaftojë - u përgjegj Muhammedi a.s:[7)]

---

e lartpërmendur të transmetuar nga Buhariu.

- Prerja e kurbanit është vaxhib. Sikur të mos ishte vaxhib Muhammedi a.s. nuk do të urdhëronte që të pritet kurban tjetër në vend të atij që ishte prerë para se te falet namazi i bajramit, gjegjësisht para se të hynte koha e paraparë.

[7)] - Nga hadithi i lartpërmendur del përfundimi:

-Hutbeja e namazit të bajramit këndohet pasi të falet namazi i bajramit,

- është mustehab që në ditën e parë, në mëngjes, të bajramit të

DALJA NË MUSAL-LA PA MINBER

956. - Na ka treguar Seid b. Ebi Merjem të cilit i ka thënë Muhammed b. Xhafer se e.ka informuar Zejdi duke transmetuar nga Ijad b. Abdullah b. Ebu Serh, ky nga Ebu Seid Hudariu që thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. dilte në musal-la ditën e parë të Bajramit të Ramazanit dhe të Kurbanit. Këtu kryente faljen e namazit të Bajramit. * Pastaj kthehej kah njerëzit dhe qëndronte, derisa ata akoma rrinm në vendet e tyre, u mbante ligjëratë, hutben, i këshillonte dhe i porosiste edhe i urdhëronte për punë të dobishme. Nëse dëshironte të formojë ndonjë delegacion, e formonte, apo të urdhëronte diçka, urdhëronte, e pastaj shkonte në shtëpi".

Ebu Seidi thotë: "Kështu vepronin njerëzit gjatë tërë kohës, derisa një ditë të bajramit të Ramazanit a të Kurbanit, dola me Mervanin i cili në atë kohë ishte guverner i Medines. Kur erdhëm në musal-la, aty ishte vendosur minberi, të cilin e kishte punuar Kethir b. Salt. Kur dëshiroi Mervani të hypë aty, para se të falte namazin, unë e tërhoqa për mange, por edhe ai mua, doli në minber dhe mbajti hutben para faljes së namazit. Unë i thash: "Pasha All-llahun e ndërrove rendin!"

---

kurbanit të mos hahet, derisa të falet namazi i bajramit. Ibn Batali thotë se kjo nuk është e ndaluar, nuk është haram të hash, sepse edhe Muhammedi a.s. nuk i bëri Ebu Burdes ndonjë vërejtje qortuese pse e kishte prerë dashin e vet para namazit të bajramit dhe mishin e tij ua kishte përgatitur të varfërve për ushqim. Ajo është, pra, një mirësi që meriton kujdes prandaj Muhammedi a.s. i lejoi dhe i rekomandoi që pas namazit të bajramit të presë kurban tjetër, qoftë edhe që nuk e ka plotësuar një vit.

- O Ebu Seid, m'u përgjegj ai, atë çka di ti ka kaluar.

- Pasha All-llahun, shtova unë, atë çka di unë, është më mirë se ajo që nuk e di.

Njerëzit tek ne, vazhdoi ai, nuk do të rrinin pas faljes së namazit, prandaj unë e mbajta ligjëratën para namazit".[8)]

[8)] Nga ky hadith nxirret përfundimi:

- Pejgamberi a.s. e ka kënduar hytben e bajramit në musal-la, duke qëndruar në tokë, pa minber. Minberi, pra, në kohën e Muhammedit a.s. nuk ishte në musal-la.

Sipas deklaratës së Ebu Seid Hudariut, të cilën e ka evidentuar Buhariu, minberin fillimisht e ka ndërtuar Mervan b. Hakemi, mëkëmbës i Medines në kohën e hilafetit të Muaviut.

Muslimi në koleksionin e vet, versionit të Buhariut i shton: "Kam dalë me Mervanin, thotë Ebu Seid Hudariu, dhe kur erdhëm në musal-la, Kethir b. Salt e kishte ngritur një minber me plita e baltë.

Bin Seid ka thënë se shtëpia e Kethir b. Salt ishte në luginën Buthan të Medines afër mesxhidit, dhe kjo ishte në anën e kibles.

Ibn Ebi Shejbe në "Musannafin" e tij shënon se ky minber është ndërtuar në kohën e hilafetit të Umerit r.a.e disa mendojnë se është ndërtuar në kohën e Uthmanit. Kadi Ijad përkrah mendimin se mmberin e parë e ka ndërtuar Zijadi në Basra në kohën e hilafetit të Muaviut. Historianët, ndërkaq, përfillin versionin e Buhariut dhe të Muslimit.

- namazi i bajramit falet para se të këndohet hutbeja. Për këtë arsye Ebu Seid Hudari i bën vërejtje serioze Mervanit kur e mbajti hutben para se të falet namazi i bajranut. Synnetin e Pejgamberit e kanë zbatuar me përpikëri dhe në mënyrë të denjë: Ebu Bekri, Umeri, Uthmani, Aliu, Muaviu, Ebu Mes'ud dhe Ibn Abbasi. Të njëtën gjë e kanë bërë edhe: Thevriu, Evzaiu, Ebu Thevr, Is-hak dhe të katër përfaqësuesit e shkollave tona tradicionale dogmatike (Ha-Mą-Sha-Han). Dijetarët e shkollës juridike hanefite e malikite thonë:

"Lejohet që hytbeja të këndohet para namazit por kjo është mekruh, se i bie ndesh sunnetit të Pejgamberit a.s.".

Në vrejtjen e Kermanit se si ka mundur Mervani krye në veti të prishë rendin e ceremonialit të zbatuar nga Pejgamberi a.s., juristët islam iu përgjigjën: "Mervani këtë ka mundur ta bëjë për shkak se falja e namazit të bajramit para se të këndohet hutbeja ftuk bën pjesë në vaxhibe,

por është praktikë e zakonshme e Muhammedit a.s.". Ibn Batali thotë: "Me rastin konkret as nuk është çrregulluar sunneti i Pejgamberit a.s., ngase Muhammedi a.s. në namazin e xhumasë hutben gjithmonë e ka kënduar para se të falet farzi i xhumasë. Përveç kësaj muxhtehidi me rastin e zgjidhjes së ndonjë problemi ka mundësi që në interes të përgjithshëm ta ndërrojë ose të heqë dorë nga vendimi i tij i mëparshëm.

Në këtë mënyrë Mervani, duke e parë se eshtë krijuar një situatë e re ne mesin e njerëzve, xhematit, e ka parë të arsyeshme që qëllimi themelor i hutbes është ta dëgjojnë të gjithë të pranishmit, dhe se është më me rëndësi të ruhet kjo se sa forma si janë të radhitura këto gjatë kryerjes së namazit të bajramit. Aq më parë kur hytbeja nuk është kusht për vlefshmërinë e namazit të bajramit,

- të urdhërosh dhe të propagandosh mirësi, dhe të ndalosh e të pengosh të keqen e ngatrresat është detyrë e çdo muslimani, madje edhe nëse ajo ndalesë ka të bëjë me vetë udhëheqësin,

- minberi në musal-la ka qenë ngritur me plita të përforcuar me baltë, ejo nga druri, siç e kanë ngritur nëpër xhamia, ngase si të tillë nuk e prek askush dhe nuk mund ta përdorë për nevoja personale, ndërtim a djegie,

- për nevojat e realizimit të hytbessë bajramit, në musal-la mund të sillet përkohësisht minberi nga ndonjë xhami e afert,

- folësi, gjegjësisht imanu gj'atë mbajtjes së hytbes duhet të qëndrojë përpara opinionit prezent dhe me fytyrë i kthyer kah ata,

- është sunnet që namazin e bajramit ta falësh në mesxhid (mula;-la). Namazi i bajramit në xhami falet vetëm për shkaqe të ndonjë nevoje: nëse është tereni i lagët, kur bie shi ose është ftohtë, ose ka ndonjë pengesë tjetër,

- është e lejuar të betohesh për ndonjë të vërtetë dhe lidhur me këtë të zhvillosh diskutim me bashkëbiseduesin,

- mendimin dhe sjelljen e njeriut të dijshëm duhet çmuar, përfillur dhe duhet zbatuar në praktikë,

- me rastin e bajramit apo solemniteteve tjera myslimanëve duhet mbajtur ligjërata rasti me përmbajtje morale-fetare,

- gjendja në botën islame kapësuar ca ndryshime qysh në kohën e Muaviut dhe Mervanit, në raport me kohën e Pejgamberit a.s. dhe katër halifëve të parë.

SHKUARJA NË NAMAZIN E BAJRAMIT NË KËMBË DHE KALUAR -PËR FALJEN E NAMAZIT PARA HUTBES, PA EZAN DHE PA IKAMET

957. - Na ka treguar Ibrahim b. Mundhir se Enesi i ka transmetuar nga Ubejdullahu, e ky nga Nafi'u, ai nga Abdullah b. Umer, **se Pejgamberi s.a.v.s. së pari falte namazin e bajramit, edhe të Kurbanit edhe të Ramazanit, e pastaj e këndonte hutben, pas namazit.**

958. - Na ka treguar Ibrahim b. Musa se e ka informuar Hishami e këtë Ibn Xhurejxhi, të cilit Ata'u i ka transmetuar nga Xhabir b. Abdullahu i cili thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. doli në ditën e Bajramit të Ramazanit dhe filloi me faljen e namazit para këndimit të hutbes".

959. - Ata'u më ka kumtuar, thotë Ibn Xhurejxh se Ibn Abbasi e dërgoi te Ibn Zubejri menjëherë **pas shprehjes së besnikërisë, se në ditën e Bajramit të Ramazanit nuk është kënduar ezan (në kohën e Muham-medit a.s.), ndërsa hutbeja ka qenë pas namazit të bajramit.**

960. - Ndërkaq Ata'u më ka informuar, duke transmetuar dekla-ratën e Ibn Abbasit dhe Xhabir b. Abdullahut: **"Për namazin e Bajramit të Ramazanit dhe të Kurbanit nuk është thirrur ezan".**

961. - Është transmetuar nga Xhabir b. Abdullahu se ka thënë: **"E kam dëgjuar Ibn Xhurejxhin duke thënë: Pejgamberi s.a.v.s. u** ngrit dhe së pari filloi të falë namazin (e bajrainit), e mandej këndoi hutben. Pasi që e kreu Pejgamberi s.a.v.s. hutben, kaloi te gratë dhe duke u

mbështetur në krah të Bilalit u mbajti një ligjëratë, kurse Bilali shtroi xhyben ku ato hidhnin sadaka".

I kam thënë Ata'ut (thotë Ibn Xhurejxhi): **"A konsideron se edhe tani është detyrë e imamit që pas kryerjes së hutbes të shkojë e t'u mbajë ligjëratë grave?"**

"Kjo është, pa dyshim, edhe tash detyrë e tyre - u përgjegj Ata'u -por fatkeqësisht që këtë nuk e bëjnë!"[9]

---

[9] - Nga ky hadith del:

- është e nevojshme të dilet në musal-la dhe aty të falet namazi i bajramit,

- para faljes së namazit të bajramit nuk këndohet ezani as ikamet. Muslimi në Sahih të tij shënon, se , Xhabir b. Semure ka thënë: "Kam falur shumë namaze të bajramit me Pejgamberin a.s. dhe këtë e kemi bërë pa kënduar ezan as ikamet".

Ebu Davudi në "Sunenin" e tij shënon se Ibn Abbasi ka thënë: "Pejgamberi a.s. i ka falur namazet e bajramit pa ezan dhe pa ikamet". Ibn Maxhe në "Sunenin" e tij të njëjtën deklaratë e transmeton Sa'd b. Ebi Vekas.

Taberaniu në "Evsat" evidenton se Bera b. Azeb ka thënë: "Pejgamberi a.s. e ka falur namazin e Bajramit të kurbanit pa kënduar ezan dhe ikamet". Prapë në "Kebir" thekson se i biri i Ebu Rafiut, që transmeton nga gjyshi i vet, ka thënë: Pejgamberi s.a.v.s në namazin e bajramit shkonte më këmbë në musal-la, dhe namazin e bajramit e falte pa ezan dhe pa ikamet".

Ibn Shejbe ka thënë se Semmak ka deklaruar: "E kam parë Mugir b. Shu'be, Dahhakun dhe Zijadin, si po e falin namazin e bajramit të ramazanit dhe të kurbanit, pa ezan dhe pa ikamet".

Disa megjithatë, për namaz të bajramit, kanë thin-ur ezan. Ibn Musejjeb ka deklaruar se Muaviu i pari ka filluar te këndojë ezan për namaz të bajramit, kurse Ibn Evs dhe Huseini këtë ia përshkruajnë Zijadit, Ibn Habib këtë ia lë Hishamit, kurse disa tjerë Mervanit, mëkëmbës i Muaviut në Medine. Juristët islamë këtë veprim të tyre e kanë gjykuar dhe e kanë futur në inovacione të dëmshme.

Shafi'iu, por edhe juristë të tjerë lejojnë që para fillimit të namazit të bajramit të pranishmit të lajmërohen me fjalët "Es-salatu xhamiatun!", d.m.th. "bashkohuni për namaz!" Tirmidhiu në "Sunenin" e vet shënon se hafiz Zejnuddin ka thënë se Shafi 'iu ka deklaruar:

HUTBEJA KËNDOHET PAS NAMAZIT TË BAJRAMIT

962. - Na ka treguar Ebu Asim se e ka informuar Ibn Xhurejxh, të cilit i ka transmetuar Hasan b. Muslimi nga Tavusi, kurse ky nga Ibn Abbasi i cili kathënë:

"Kam falur namaz të bajramit me Pejgamberin s.a.v.s., por edhe me Ebu Bekrin, Umerin dhe Uthmanin r.a., dhe të gjithë këta e falnin namazin e bajramit para hutbes".

963. - Na ka treguar Jakub b. Ibrahim e këtij Ebu Usame, kurse këtij Ubejdullahu qe transmeton nga Nafi'u se Ibn Umeri ka thënë:

"Pejgamberi i All-llahut, Ebu Bekri dhe Umeri r.a. e falnin namazin e bajramit para hutbes"

964. - Na ka treguar Sulejman b. Harb të cilit Sha'bi i ka transmetuar nga Adijj b. Thabit, ky nga Seid b. Xhubejri,

---

"Imami e ka për detyrë të përkujtojë muezinin që para fillimit të namazit të bajramit t'u thërrasë xhematit: "Es-salate xhamiaten!".

Nuk ka gjë të keqe nëse muezini thërret: "Helumme ilas-salati" d.m.th. "Hajdeni këtu në namaz"! ose "Hajjeales-salati", "Ejani në namaz"! Maverdiu, ndërkaq, në "Hevijj" të tij thekson se Shafl'iu përdorimin e këtyre shprehjeve të fundit, njëlloj sikurse edhe shprehjen "kad kametis-salatu" i trajton si mekruhe,

- vetëdijen për të dhënë sadakë duhet ngjallur edhe te femrat,

- për stolitë duhet që për çdo vjet të jepet përqindja e caktuar e zekatit,

- Tirmidhiu në "Sunenin" e vet thekson se h. Aliu e konsideronte sunnet që besimtarët të shkojnë në këmbë për namaz të bajramit.

Ibn Maxhe në "Sunenin" e tij thekson se Abdullah b. Umeri ka thënë: "Pejgamberi a.s. për namazin e bajramit shkonte më këmbë dhe në shtëpi kthehej më këmbë".

Sa'd b. Vekasi lidhur me këtë rast ka thënë: "Pejgamberi a.s. shkonte për bajram një rruge dhe kur kthehej këthehej një rruge tjetër, në këmbë".

kurse ai nga Ibn Abbasi, se **Pejgamberi s.a.v.s. ditën e Bajramit të Ramazanit falte dy reqate, por përpara dhe pas tyre nuk falte asgjë. Pas kësaj u mbante ligjëratë grave, bashkë me të edhe Bilali, dhe i urdhëronte të japin sadakë. Ata dhuronin, për sadakë, florinjtë e veshit dhe qaforet".**[10)]

965. - Na ka treguar Ademi me anë të Shu'bes dhe Zubejdit i cili ka dëgjuar Sha'biun duke transmetuar nga Bera' a b. Azib, se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Puna e parë që e fillojmë në këtë festë tonën është të falim bajramin, e pastaj të kthehemi e të presim kurbanin".

Ai që vepron kështu, është nisur rrugës tonë, e kush e pret kurbanin para namazit të bajramit, ky është vetëm mish i zakonshëm që e ka përgatitur për anëtarët e familjes së vet, e nuk është kurrfarë kurbani për bajram.

Atëherë një Ensari i quajtur Ebu Burde b. Nijar, tha: **"O Pejgamber i All-llahut, unë e kam prerë kurbanin, por kam një edh tetë muajsh që është më i mirë se delja njëvjeçare".**

"Bëre këtë kurban, në vend të dashit njëvjeçair por kjo nuk do t'i mjaftojë, gjegjësisht nuk do t'i lejohet askujt pas teje".

[10)] Nga hadithi i përmendur rezulton.

- namazi i bajramit përbëhet prej dy reqateve,

- para dhe pas namazit të bajramit nuk falet kurrfarë namazi nafile.

Lidhur me këtë ka mendime të ndryshme në mesin e juristëve islamë. Ebu Hanife dhe Thevri lejojnë që të falet nafile pas kryerjes së namazit të bajramit, por në prak të këdj namazi nuk lejojnë, kurse Shafi'iu lejon faljen e nafiles edhe para edhe pas namazit të bajramit. Ibn Vehbi dhe Eshhebi transmetojnë nga Maliku se ky nuk e lejon këtë para namazit të bajramit, kurse pas faljes së namazit të bajramit e lejon, sikurse edhe Ebu Hanifeja. Në veprën "Bedrij" është shënuar: "Namazi nafile lejohet

edhe para edhe pas namazit të bajramit por në shtëpi".

Në "Zahiri" theksohet: "Menjëherë para se të falet namazi i bajramit nuk bëhet kurrfarë ceremonie fetare".

Kerhiu ka deklaruar: "Është mekruh që në xhami të falësh namaz nafile në prak të namazit të bajramit". Në komentimin e veprës "El-Hidaje" thuhet se Muhamed b. Mukatil al-Mervizi ka thënë:

"Nuk është keq që për bajramin e Kurbanit të falësh nafile në shtëpi, para se të shkosh në xhami".

Pjesa dërmuese e juristëve këtë nafile e fusin në kategori të veprimeve të papëlqyeshme-mekruh.

Shaf'iu këtë nafile e ka falur edhe para edhe pas namazit të bajramit. Ibn Maxhe transmeton se Seid Hudariu ka deklaruar: "Pejgamberi a.s. në prak të namazit të bajramit nuk ka falur asgjë, kurrfarë namazi, por kur kthehej në banesë të vet falte dy reqate". Ibn Maxhe gjithashtu shënon se h. Aliu dhe disa bashkohanikë tjerë të tij kanë deklaruar:

"Pejgamberi a.s. nuk ka falur namaz nafile as para as pas namazit të bajramit, mirëpo kush dëshiron të veprojë kështu mund ta falë, e kush nuk dëshiron mundet edhe të mos i falë".

Taberaniu në "Kebir" shënon këtë deklaratë të Ibn Mes'udit: "Të falurit e nafiles, menjëherë para se të hyjë imami në namaz të bajramit nuk bën pjesë në traditën e Pejgamberit a.s."

- është mustehab që për bajram t'u mbahet ligjëratë përkatëse, e rastit, edhe grave, nëse kjo nuk shkakton ndonjë çrregullim,

- sadaka vullnetarisht është e vlefshme edhe pa aktin e pranim-dorëzimit të palëve, të shqiptuar me fjalë. Këtu mjafton vetëm akti i dorëzim-pranimit. Kjo shihet qartë nga rasti kur gratë dhuronin stolitë, të cilat Bilali i tubonte pa asnjë fjalë, dhe Muhammedi a.s. i depononte për nevoja të ndryshme të bashkësisë,

- prezentimi i grave në namaz të bajramit është i lejuar. Dijetarët e kohëve të hershme kanë dhënë mendime të ndryshme: Ebu Bekri, Aliu, Abdullah b. Umer dhe bashkëkohanikë tjerë të tyre këtë e konsideronin detyrë të domosdoshme të grave.

Ebu Kilabet ka thënë se Aisheja ka deklaruar: "Gratë rregullisht dilnin në musal-la për namazin e bajramit të ramazanit dhe të kurbanit".

Bashkëshortet e Alkames dhe të Esvedit kanë marrë pjesë rregullisht në faljen e namazit të bajrameve, kurse burrat ua kanë pasë ndaluar namazin e xhumasë.

Ibn Nafiu rrëfen se Maliku ka thënë: "Për gratë nuk është e ndaluar të marrin pjesë në ceremoninë e kryerjes së namazit të bajramit dhe të

MEKRUH ËSHTË BARTJA E ARMEVE DITËN E BAJRAMIT DHE NË HAREM

Hasan Basriu thotë: "Ishte e ndaluar (për as-habët) të mbajnë armë për bajram, me përjashtim nëse ka rrezik nga armiku".

966. - Na ka treguar Zekerija b. Jahja Ebu Sukejn, të cilit i ka thënë Muharibi, e këtij Muhammed b. Suka i cili transmeton nga Seid b. Xhubejr i cili thotë:

"Kam qenë pranë Ibn Umerit kur maja e shigjetës e goditi mu në shputë të këmbës dhe këmba iu ngjit për kafshën ku ishte hipur. Zbrita dhe ia nxora atë shigjetë. Kjo ishte në Minne". Ky rast iu prezentua Haxhxhaxhit dhe ky e vizitoi dhe tha:

- Sikur ta dinim kush të qëlloi?

- Më qëllove ti - u përgjegj Ibn Umeri.

- Si ashtu? pyeti Haxhaxhi.

- Ke mbajtur armë atë ditë kur nuk mbahen armë dhe ke futur armë në Harem të Qabes, kurse në Harem armë nuk janë futur - tha Ibn Umeri.

---

xhumasë, por ato nuk janë të ngarkuara me atë detyrë". Izolimin e grave, largimin, nga këto ceremoni, e përfaqësojnë:

Urvet, Kasim, Nehaiu, Jahja nga Medineja dhe Ebu Jusufi. Ebu Hanifeja në fillim e lejonte këtë, kurse më vonë e ndaloi.

Në bazë të tekstit të hadithit, duhet dhënë përparësi lejimit, nëse nuk shkaktohen çrregullime me pasoja.

- Në tubimet e përbashkëta gratë duhet tëjenë të ndara nga meshkujt,

- bashkëshortja mund ta shpëmdajë pasurinë e vet sipas vullnetit të vet dhe në mënyrë të pakufizuar, në emër të sadakës. Maliku këtë e lejon por këtë duhet bërë, sipas tij, vetëm deri në një shumë prej një të tretës së pasurisë së përgjithshme nga pasuria e saj. Shpërndarja më tepër se një e treta e pasurisë duhet bërë me lejen e bashkëshortit dhe pëlqimin e tij.

967. - Na ka treguar Ahmed b. Jakub të cilit i ka transmetuar Is-hak b. Sçid b. Amr b. Seid b. As, nga babai i vet i cili thotë:

- Haxhxhaxhi hyri te Ibn Umeri (në tendë), a edhe unë isha te ai, dhe e pyeti si është?"

- Mirë, u përgjegj ai. Kush të qëlloi? e pyeti Haxhxhaxhi.

- Më ka qëlluar ai i cili ka urdhëruar të mbahen armë në atë ditë kur nuk është e lejuar të mbahen. Me këtë kishte për qëllim, thotë transmetuesi, Haxhxhaxhin.[11)]

PLAGOSJA NË NAMAZIN E BAJRAMIT

Abdullah b. Busr thofë: "Ne **në atë moment e kishim kryer namazin dhe ishte koha për tesbih, në namazin e Bajramit".**[12)]

11) - Bartja e armëve në tubimet e mëdha është e ndaluar, por kjo lejohet në rast rreziku nga anniku.

Ibn Maxhe me anë të Ibn Abbasit shënon: "Pejgamberi a.s. e ka ndaluar që për bajram të barten armë në qytetet e myslimanëve, me përjashtim të rasteve kur është rrezik nga anniku". Nga hadithi ne fjalë del përfundimi:

- Minna bën pjesë në rrethin e Haremit të Qabes,

- është e ndaluar që në kohën e kryerjes së haxhit të barten armët në rrethin e Haremit të Qabes, për shkak se mund të ndodhë, në atë ngushtësi, ndonjë incident që cënon sigurinë e haxhilerëve.

Për arsyet e pënnendura Muhammedi a.s. një as-habi i cili nëpër xhami, në masën e njerëzve ecte me heshtë në dorë, i thirri "Mbaja majën që të mos varrosësh ndonjë mysliman të pranishëm!"

Hasan Basriu ka thënë: "Në rast të ndonjë rreziku, All-llahu xh.sh. e ka lejuar bartjen e armëve gjatë namazit".

12) Abdullah b. B usr është as-hab me autoritet, i cili ka pasur atë fat të falet me Muhammedin a.s. qysh atëherë kur faleshin në drejtim të Mesxhidu-l-Aksa, e pastaj edhe kah Qabeja. Vdiq në vitin 88 sipas Hixhretit në Hims në momentin kur ishte duke marrë abdest. Ai ka bërë vërejtje duke thënë: "Ne në këtë kohë e kishim pas kryer namazin, e ajo ishte koha e faljes së namazit të kurban bajramit".

968. - Na ka treguar Sulejman b. Harb, këtij Shu'be i cili i transmeton nga Zubejdi, e ai nga Shabiu, kurseky nga Bera'a i cili ka thënë: **"Pejgamberi s.a.v.s. duke mbajtur hutben e kurban Bajramit ka thënë:**

"Akti i parë Bie çka e fillojmë festimin në këtë ditë tonën është të falim bajramin, pastaj kthehemi dhe presim kurbanet. Ai që vepron kështu e ka gjetur rrugën tonë, kurse ai që e ka prerë kurbanin para se ta falë bajramin, ai është vetëm mish i zakonshësm që e ka përgatitur për anëtarët e familjes së vet, ai nuk është kurrfarë kurbani".

Atëherë është ngritur daja im Ebu Burd b. Nijar dhe i tha: **"O Pejgamber i All-llahut, unë e kam prerë para** se **ta falë namazin, por e kam një edh tetëmuajsh qe është më imirë** se **dashi njëvjeçar?"**

- Bëre kurban atë rië vend të dashit - i tha Muhammedi a.s., ose i ka thënë: "Preje, por ashtu edh tetëmuajsh, pas teje nuk do t'i lejohet askujt më".[13)]

[13)] - Koha e shkuarjes së as-habëve në namazin e bajramit ka qenë në mënyra të ndryshme. Abdullah b. Umer dhe Seid b. Musejjeb e falnin namazin e sabahut të veshur me teshat e bajramit, e pastaj niseshin për në musal-la.

Rafi b. Hudejxh rrinte në xhami me djalin e vet dhe kur dielli lindte plotësisht, gjegjësisht kur dielli largohej nga vendi ku lind, falnin dy reqate nafile, e pastaj niseshin për në musal-la për të falur namazm e bajramit të ramazanit ose të kurbanit.

Urvet shkonte në namazine bajramit kur dielli shkëlqente plotësisht, pas lindjes së plotë. Kështu vepronte edhe Ata'u dhe Sha'biu.

Në "Mudevven" theksohet se Maliku nisej nga shtëpia, përkatësisht nga xhamia, kah musal-la, kur dielli lindte plotësisht.

Ali b. Zijad ka thënë: "Nuk ka asgjë të keqe nëse shkohet në musal-la para se të lind dielli, por tekbir nuk duhet të këndohet deri kur të lind dielli".

Imami nuk ka nevojë të shkojë në musal-la deri kur të hyjë koha e faljes së namazit të bajramit.

Shafi'iu deklaron: "Në musal-la shkohet: për namazin e bajramit të kurbanit kur del dielli plotësisht, kurse për bajramin e ramazanit diçka pak më vonë".

RËNDËSIA E PUNËS NË DITËT E BAJRAMIT TË KURBANIT (tri ditë të para)

Ibn Abbasi thotë: **"Përmendne All-llahun në ditët e shënuara: në dhjetë ditët e para të muajit dhu-l-hixhxhe dhe në ditët e caktuara, d.m.th. në tri ditët e para të Bajramit të Kurbanit (11,12, dhe 13. dhu-l-hixhxhe)".**

Ibn Umeri dhe Ebu Hurejre dilnin në qytet dhjetë ditët e para të dhu-1-hixhes duke kënduar tekbir. Kur e mësuan ata tekbirin, e mësuan edhe njerëzit tjerë.

Muhammed b. Ali këndonte tekbir edhe pas namazit nafile.[14)]

969. - Na ka treguar Muhammed b. Ar' ara, të cilit i ka transmetuar Shu' be nga Sulejmani, kurse ky nga'Muslim al-Betin, e ai nga Seid b. Xhubejri, ai nga Ibn Abbasi, kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s.

"Në ditët e teshrikut (Kurban Bajramit) nuk ka punë më të vlefshme se këndimi i tekbirit të zakonshëm në këto dhjetë ditët e para (të dhu-l-hixhes)".

- As lufta për hir të rrugës së All-llahut? - pyetën as-habët.

- **As lufta** - u përgjegj Muhammedi a.s, me përjashtim

[14)] Autori i "Tevdihut" shënon: "Ibn Umeri shkonte për bajramin e ramazanit në musal-la, pasi që lindte dielli dhe këndonte tekbirin me zë deri kur arrinte në musal-la. Pastaj vazhdonte edhe në musal-la derisa imami të ulej para mihrabit. Atëherë ky ndalej së kënduari tekbir".

Sipas mendimit të Ebu Hanifes është vaxhib që tekbiri të këndohet pas çdo namazi farz, duke filluar nga sabahu i ditës së Arefatit (9. dhu-1-hixhe) e deri pas kryerjes së namazit të iqindisë në ditën e parë të Bajramit, qoftë të falen ato namaze me imam ose vetëm. Ebu Jusufi dhe Muhammedi konsiderojnë se tekbir-i teshrik këndohet deri pas namazit të iqindisë së ditës katërt të Bajramit. Tek ne është pranuar ky mendimi i fundit.

të luftës së njeriut i cili ka dalë të luftojë kundër armikut me mish e me shpirtë e nuk kursen asgjë".[15]

TEKBIRËT NË DITËT E MINNES DHE NË MËNGJEZIN E ARAFATIT

Umeri r.a. këndonte tekbir në shatorin e vet kurse njerëzit tjerë në xhami, duke dëgjuar këtë, këndonin edhe ata, madje edhe burrat nëpër vendet e tyre të punës, këndonin aq shumë tekbir sa Minna ushtonte nga tekbiret.

Ibn Umeri këndonte tekbir edhe në Minne, në këto ditë, edhe pas kryerjes se namazit, në dyshek dhe në shator, edhe në ndejë, madje edhe rrugës kah ecte në ditët e haxhit.

Mejmun këndonte tekbir ditën e parë të Bajramit të Kurbanit, por edhe gratë tjera këndonin tekbir pas Eban b. Uthmanit dhe me Umer b. Abdu-l-Azizin gjatë netëve të Bajramit të Kurbanit, në xhami bashkë me burrat.[16]

---

[15] - Nga hadithi i shënuar shihet.

- se është detyrë serioze dhe e rëndësishme të luftosh për hirë të All-llahut, shkallëzimi i asaj detyre nga të cilat më e larta është flijimi personal dhe angazhimi për këtë çështje,

- se ka edhe vende, ashtu edhe ditë, që janë më të lavdëruara njëra nga tjetra. Muslimi në "Sahih" nga Ebu Hurejre ka shënuar hadithin: "Dita e xhuma është dita më e mirë që e nxe dielli. Prandaj, ditët e Bajramit ku bie edhe dita e xhumajanë edhe dy herë më të bekuara".

[16] - Ky hadith flet për rëndësinë që ka këndimi i shpeshtë i tekbirit në namazin e Kurban-Bajramit, si edhe për detyrat që pasojnë pas kryerjes së namazeve të detyrueshme.

Për këtë tekbir dhe kohën se kur këndohen tekbirët ka mendime të ndryshme. Ebu Hanife mendon se këndimi i tekbirit është vaxhib për banorët e qytetit pas namazit - farz, që kryhet me xhemat. Sipas kësaj tekbiri nuk këndohet pas namazit të vitrit, pas namazit të bajramit, pas sunnetit dhe namazeve tjera vullnetare. Sipas të njëjtit qëndrim, tekbirin nuk e ka për detyrë udhëtari, si edhe ai që namazin e fal vetëm pa xhematë. Këtë mendim e kanë edhe Ibn Mes'udi, Thevriu dhe Ahmedi.

Ebu Jusufi dhe Muhammedi konsiderojnë se tekbir duhet të këndojë secili individ që kryen namazin e detyrueshëm, qoftë udhëtar rasti ose që është në vendin e vet, qoftë të

falet vetëm apo së bashku me imam. Këtë mendim e kanë edhe Evzai dhe Maliku. Sipas mendimit të juristëve të shkollës shafi'ite këto tekbire këndohen pas kryerjes së çdo namazi, qoftë farz ose sunnet, ose nafile, madje edhe për namaz të xhenazes.

Gjatë namazit të përbashkët femrat nuk janë të detyruara të këndojnë tekbir me zë, nëse në mesin e tyre nuk ka asnjë mashkull, dhe gjithashtu as udhëtarët e rastit nëse në mesin e tyre nuk ka asnjë vendës.

Mendime të ndryshme ka edhe me kohën e këndimit të tekbirit:

Sipas Ebu Hanifes tekbirët fillojnë të këndohen pas faljes së farzit të sabahut në ditën e nëritë dhu-1-hixhe, dhe përfundojnë pas farzit të iqindisë, në ditën e dhjetë dhu-1-hixhe. Këtë mendim e përfillin edhe Abdullah b. Mes'ud, Alkame, Esved dhe Nehaiu.

Mendimi i Ebu Jusufit dhe i Muhammedit është që tekbiri të përfundojë ditëft e katërt të Bajramit të kurbanit pas namazit të iqindisë. Po kështu mendon edhe h. Umeri, Aliu, Abdullah b. Abbasi, e me këta pajtohen edhe: Sufjan b. Ujejne, Ebu Thevr, Ahmedi, kurse sipas një versioni edhe Shafi'iu. Në "Tahrir" shënon se po i këtij mendimi ishte edhe h. Uthmani, kurse në "Mufid", edhe Ebu Bekri.

Tek ne zbatohet ky mendim dhe konsiderohet më i drejti.

- është transmetuar nga Ibn Mes'udi se këto tekbire kryhen pas namazit të drekës, në ditën e parë të bajramit.

Sipas këtij qëndrimi, tekbirët kendohen gjithsejt vetëm pas shtatë namazeve farz, të njëpasnjëshëm, dhe këtë: pesë namaze të ditës së nëntë dhu-1-hixhe, dhe dy namaze nga dita e dhjetë e muajit dhu-1-hixhe. Sipas qëndrimit të Ebu Hanifes kjo do të thote se tekbiri këndohet pas tetë namazeve farz, të kryera rregullisht, kurse sipas mendimit të Ebu Jusufit dhe Muhammedit pas 23 namazeve të detyrueshme, të kryera njëri pas tjetrit.

Sipas qëndrimit të Shafi'iut dhe Malikut tekbirët e bajramit këndohen prej kohës së drekës, në ditën e parë të bajramit, dhe përfundojnë në sabah të ditës katërt, pas farzit, kurse sipas mendimit të Ibn Abbasit dhe Seid b. Xhubejri, këto tekbire këndohen prej namazit të drekës në ditën e nëntë dhu-1-hixhe (ditën e arfës bajramit), dhe kryhen në iqindi të ditës katërt të bajramit.

Ka disa dijetarë që përfaqësojnë mendimin, që këto tekbire të fillojnë të këndohen nga namazi i drekës, ditën e dhjetë të dhu-l-hixhes, (dita e

970. - Na ka treguar Ebu Nuajm, këtij Malik b. Enes, atij i ka treguar Muhairimed b. Ebu Bekr ath-Thekafij, i cili thotë:

E kam pyetur Enesin, derisa ne të dy ishim nisur më heret nga Mina për në Arefat, për telbijen: **"Si e keni pas kryer ju me Pejgamberin s.a.v.s.?"**

"Haxhiu e këndonte ,telbijen vazhdimisht, për çka

---

parë e Bajramit) dhe përfundojnë me namazin e drekës, me 12. dhu-l-hixhe.

Ebu Thevr dhe Ebu Ujejne përmbajnë mendimin se banorët e Minnes fillojnë këndimin e tekbirit prej namazit të drekës, në ditën e dhjetë dhu-l-hixhe, kurse qytetarët prej sabahit të ditës nëntë dhu-l-hixhe.

Ibn Mundhiri ka evidentuar se dikush ka përkrahur mendimin që tekbiri teshrik duhet kënduar prej ditës së nëntë dhu-l-hixhe e deri në ditën e dhjetë pas namazit të drekës, po në këtë muaj, kurse disa,siç ka transmetuar Kadihan, që të këndohen deri në aksham në ditën e dhjetë dhu-l-hixhe.

Tekstet e tçkbirit të bajramit janë të ndryshëm. Sipas dekl.aratave të Umerit, Aliut, Ibn Mes'udit, Thevriut, Ahmedit dhe Is-hakut tekbiri përbëhet nga një tekst i shqiptuar si vijon: "All-llahu ekber, All-llahu ekber, la ilahe il-lall-llah, All-llahu ekber, All-llahu ekber, ve lil-lahi-l-hamd", do të thotë: "All-llahu është më i madhi, All-llahu është më i madhi, nuk ka zot për veç Një të vetmit All-llah. All-llahu është më i madhi, All-llahu është më i madhi dhe Atij i përket çdo falënderim!".

ShafTiu konsideron se tri tekbire të shqiptuara njëri pas tjetrit përbëjnë një tekbir. Maliku mendon se pas shprehjes së dytë të tekbirit, duhet ndalur për një pushim, e pastaj të këndohet edhe "All-llahu ekber, la ilahe il-lall-llah".

Tekbiri të cilin e transmeton Ibn Abbasi është: "All-llahu ekber, All-llahu ekber, ndërsa nga Ibn Umeri: "All-llahu ekber, All-llahu ekber, la ilahe il-lall-llahu vahdehu la sherike leh, lehu-l-muklku ve lehu-l-hamd ve huve ala kul-li shejin kadir".

Varianti tjetër i tekbirit që e transmeton Ibn Abbasi bën: "All-llahu ekber, All-llahu ekber, la ilahe il-lall-llahu, Huvelhajju-l-kajjumu, juhji ve jumitu ve huve ala kul-li shej'inkadir".

Nga Abdurrahmani është transmetuar teksti vijues: "All-llahu ekber, All-llahu ekber, la ilahe il-lall-llahu, All-llahu ekber ve-l-hamdu lil-lah".

nuk është bërë yërejtje, por këndonte (ndërkohë) edhe tekbir, por edhe për këtë nuk i është bërë vërejtje" - u përgjegj ai.

971. - Na ka treguar Muhammedi se Umer b. Hafs i ka transmetuar nga babai i vet i cili transmeton nga Asim, ai nga Hafsa kurse kjo nga Ummi Atije, e cila ka thënë:

"E kemi pas urdhër që në Bajram të dalim në musal-la, ashtu që e nxirrnim edhe vajzën nga dhoma e vashërisë, madje edhe gratë me menstruacion. Ato rrinin pas burrave, e thoshin tekbirin bashkë me tek birin e asaj mase, këndonin lutje bashkërisht me ata, me shpresë për bekim të asaj dite dhe pastërtisë së asaj dite".[17]

---

[17] - Hatabi dhe ibn Batal konsiderojnë se Muhammedi a.s. e ka praktikuar këndimin e . tekbirit në grup për t'ua tërhequr vërejtjen në mënyrë më të qartë që kurbanin ta presin vetëm në emër të All-llahut, ejo në emër të idoleve siç veprohej në periudhën xhahilije.

Nga ky hadith kuptohet edhe:

- femrat në tubimet masovike fetare renditen, rrinë, pas mashkujve,
- për këndim të tekbirit dhe lutjeve femrat janë të barabarta me mashkujt,
- femrave u lejohet që për bajram të dalin në musal-la, madje edhe atyre që janë me menstruacion, me kusht që ato kur falet bajrami tërhiqen anash, jasht musal-las, duke zënë pozitë të përshtatshme prej nga do të dëgjojnë ligjëratën e imamit.
- është mustehab që për bajram të këndohen sa më shumë tekbire. Ebu Katade këndonte tekbir sapo dilte nga shtëpia e deri në musal-la. Ibn Umeri këndonte tekbir për bajram me zë të lartë, prej shtëpisë së vet deri në musal-la. Kështu është edhe qëndrimi i Malikut dhe Evzaiut.

Maliku ka thënë: "Muslimani duhet të këndojë tekbir edhe në musal-la derisa imami të dalë në minber, e kur të hip imami në minber, tekbiri ndërpritet deri kur të kthehesh në shtëpi".

Shafi'iu ka thënë: "Unë kam shumë dëshirë të këndoj tekbir në bajramin e kurbanit pas kryerjes së namazeve, qysh në ditën e arfës bajramit, kurse për bajramin e ramazanit, që nga orët e mëngjezit, kur nisem për në musal-la e deri kur hip imami në minber". Ebu Hanife

FALJA E NAMAZIT KAH SHIGJETA NË DITËN E BAJRAMIT

972. - Na ka treguar Muhammed b. Beshar, nga Abdulvehabi, këtij Ubejdullahu i cili transmeton nga Nafi'u, ai nga Ibn Umeri, se **Pejgamberi s.a.v.s. lejonte që për Bajram të Ramazanit dhe të Kurbanit një shigjetë e shkurtër të ngulet përpara tij, e pastaj falej.**

BARTJA E MBUROJES OSE SHIGJETËS SË SHKURTËR NË PREZENCË TË IMAMIT PËR BAJRAM

973. - Na ka treguar Ibrahim b. Mundhir, të cilit Velidi, përmes të Ebu Amrit i transmeton se Ibn Umeri ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s shkonte heret në mesxhid. Përpara tij nxirrej një shkop i mprehtë dhe në mesxhid ngulej përpara tij. Ai falej i kthyer kah ai shkop".

---

konsideron se tekbiret duhet kënduar rregullisht pas kryerjes së namazeve farz, në ditën e bajramit të kurbanit. Me kalimin e bajramit edhe tekbiret ndërpriten, pikërisht me iqindinë e ditës së katërt të bajramit. Tahaviu thotë, ata që këndojnë tekbir në bajramin e ramazanitjanë mbështetur ne ajetin:

"Ve litukkebbirull-llahe ala ma hedakum", "...Madhërone All-llahun për atë që u ka udhëzuar...!" Këtë qëndrim e ka edhe Zejd b. Eslemi. Ai konsideronte se madhërimi i vërtetë i All-llahut arrihet jo vetëm me punë, por edhe me fjalë, aq më parë qe në Kur'an thuhet: "Ve kebbirhu tekbira!", pra, "Madhërone Atë me Tekbir!". Të dy namazet e bajramit kanë nga dy reqate dhe hutben përkatëse, prandaj është e logjikshme që në të dy bajramet këndohet tekbir, pa bërë asnjë dallim ndërmjet këtyre festave.

ARDHJA E GRAVE ME MENSTRUACION NË MUSAL-LA

974. - Na ka treguar Abdullah b. Abdu-1-Vehab, këtij Hammadi i cili transmeton nga Ejjubi, ai nga Muhammed b. Sirin, kurse ky nga Ummi Atije e cila ka thënë:

"Na është urdhëruar t'i nxjerrim vashat, që janë në bylyk, nga dhomat e vashërisë".

Njëlloj sikur teksti i lartpërmendur është transmetuar edhe nga Ejjubi, kurse ai nga Hafs (b. Sirin), i cili i shton deklaratës së Hafsës: **"...ose Hafsa ka thënë: - Të nxjerrim vashat e rritura, edhe ato nga dhomat e grave, kurse ato që janë me menstruacion të shmangen nga musal-la".**

ARDHJA E DJALOSHIT NË MUSAL-LA

975. - Na ka treguar Amr b. Abbas, këtij Abdurrahmani kurse këtij Sufjani i cili transmeton nga Abdurrahmani i cili e ka dëgjuar Ibn Abbasin duke thënë:

"Kam dalë me Pejgamberin s.a.v.s. një Bajram të Ramazanit apo të Kurbanit, në musal-la. Ai e fali namazin e Bajramit e pastaj e këndoi hutben, mbajti fjalim, e mandej u foli grave, u tërhoqi vërjetjen për dënim dhe i përkujtoi për shpërblim dhe i ka urdhëruar që të japin sadakë".[18)]

[18)] - Hadithi i lartpërmendur me përmbajtjen e vet përputhet edhe me titullin, ngase Abdullah b. Abbasi shkonte në musal-la dhe falej me Muhammedin a.s. për bajram, qysh si femijë 12-13 vjeçarë.

- Nga ky hadith del edhe përfundimi:

- prezentimi i fëmijëve në musal-la është i lejuar, qofte për të falur namazin e bajramit, për të marrë pjesë në ceremonitë fetare, qoftë për të dëgjuar ligjëratë,

- prezenca e femrave në ligjëratën e bajramit në musal-la është e

IMAMI GJATË HUTBES SË BAJRAMIT I DREJTOHET XHEMATIT

Ebu Seid Hudari thotë: **"Pejgamberi s.a.v.s ka qëndruar i kthyer kah xhemati që prezentonte".**

976. - Na ka treguar Ebu Nuajm, të cilit i ka transmetuar Muhammed b. Talha nga Zubejdi, ky nga Sha'biu, e ky nga Bera që thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. doli në Bekij'a në ditën e Bajramit të Kurbanit dhe fali dy reqate të namazit të Bajramit, pastaj u kthye kah ne dhe tha:

- Veprimi i parë i yni në këtë ditë tonën është të fillojmë të falim bajramin, mandej të kthehemi e të presim kurbanet, dhe ai që vepron kështu është në rrugën tonë, kurse ai i cili e pret kurbanin më heret, ai eshtë ngutur për shkak të anëtarëve të familjes së vet. Ai nuk është kurrfarë kurbani".

Dikush u ngrit dhe tha: **"O Pejgamber i All-Ilahut, unë tani më e kam prerë kurbanin, por kam një edh të ri tetëmuajsh që është më i mirë se dashi njëvjeçarë?"**

- Preje atë, por asi kurbani nuk do t'i lejohet askujt pas teje, u përgjegj Muhammedi a.s.

---

lejuar, patën ose nuk patën abest, qofshin me menstruacion ose të pastra, si zakonisht,

- namazi i bajramit falet para se të këndohet hutbeja,
- është e nevojshme të organizohet ligjëratë adekuate për femrat, ngase atojanë themel i edukatës familjare, moralit islam dhe traditave popullore.

SHENJIMI I MUSAL-LASË

977. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja që transmeton nga Sufjani, të cilit i ka treguar Abdurrahman b. Abis se ka dëgjuar dikënd duke e pyetur Ibn Abbasin:

"A ke prezentuar në faljen e namazit të Bajramit me Pejgamberin s.a.v.s.?"

- Po, kam prezentuar - u përgjegj ai, sikur të mos kisha pasur besim qysh në rini, unë, nuk do të kisha prezentuar.

"Pejgamberi s.a.v.s ecte deri kur arrinte tek shenja që ishte te shtëpia e Kethir b. Saltit dhe aty falej, mbante hutben, e pastaj shkonte te gratë, e bashkë me të edhe Bilali. Aty u mbante ligjëratë këshilluese. lu tërhiqte vërejtjen për dënimet, u përkujtonte shpërblimet dhe i urdhëronte të japin sadakë. I kam parë duke lëshuar dorën për të lënë sadakë në xhyben e Bilalit, e mandej shkonin edhe ai edhe Bilali, në shtëpinë e tij".

LIGJËRATA E IMAMIT PËR GRATË, DITËN E BAJRAMIT

978. - Na ka treguar Is-hak b. Ibrahim, këtij Abdurezaku, e këtij Ibn Xhurejxhi të cilin e ka informuar Ata'u që transmeton nga Xhabir b. Abdullahu se e ka dëgjuar duke thënë:

Pejgamberi s.a.v.s. ditën e Bajramit të Ramazanit u ngrit dhe u fal, e filloi me faljen e namazit, e pastaj mbajti hutben. Pasi mbaroi hutben, zbriti (nga minberi) dhe shkoi te gratë ku i mbështetur në duart e Bilalit u mbajti ligjëratë. Mandej Bilali e shtroi xhyben e vet në të cilën gratë hidhnin sadakë.

E kam pyetur Ata'un (thotë Ibn Xhurejxhi): **"A ishte ai zeqatë apo sadakatu-l-fitr"?**

- Jo - u përgjigj ai, - **por ajo ishte sadakë që e jepnin ato në atë moment. I hidhnin unazat e veta po edhe stoli tjera.**

E kam pyetur përsëri Ata'un (thotë Xhurejxhi): **"A është detyrë e imamit që edhe grave t'u mbajë ligjëratë?"**

- Ata padyshim kanë për detyrë ta bëjnë këtë - u përgjegj Ata'u po **çka i pengon ata ta bëjnë cdhe tash këtë!**

979. Ibn Xhurejxh thotë se e ka informuar Hasan b. Muslim i cili transmeton nga Tavusi, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a. se ka thënë:

"Kam prezentuar në faljen e bajramit të Ramazanit bashkë me Pejgamberin s.a.v.s., pastaj me Ebu Bekrin, Umerin dhe Uthmanin r.a., dhe të gjithë e falnin namazin para hutbes, e mandej këndohej hutbeja. Pejgamberi s.a.v.s. ka dalë, më duket sikur tash po e shoh, dhe me dorë i prekte njerëzit për të liruar rrugën për të ardhur te gratë. Bashkë me të ishte dhe Bilali. Muhammedi a.s. u citoi ajetin:

"O Pejgamber! Kur të vijnë besimtaret që të obligohen para teje se nuk do t'i bëjnë shok All-llahut asnjë send, dhe se nuk do të vjedhin, nuk do të bëjnë amoralitet se nuk do t'i mbysin fëmijët e vet dhe se nuk do tegënjejnë duke shpifur me çka kanë në duar dhe këmbët e tyre dhe se nuk do të kundërshtojnë në çka dihet, prano obligimin e tyre dhe lute All-llahun t'i falë. Me t'ë vërtetë All-llahu fal, është mëshirëplotë."

"Kur'an, 60:12"

Kur përfundoi citimin e ajetit, tha: **"Ju këto i keni pranuar më heret?"**

Njëra nga gratë, këtë, e pohoi me fjalë: **"Po, ashtu është"**, dhe përveç asaj nuk foli askush tjetër. Hasani thotë nuk di se kush ishte ajo grua.

- Atëherë, pra, jepni sadakë! - tha Muhammedi a.s.

Bilali e shtroi xhyben e vet dhe thirri: **"Hajdeni këtej, ju gra! Unë do të kisha flijuar për këtë edhe babën edhe nënën!"**

- Atëherë gratë hudhën unaza **"EI-fetah"** në xhyben e Bilalit, kurse Abdurezaku thekson: **"El-fetah"** është unazë e madhe që bahej në periudhen Xhahilije.[19]

NËSE GRATË NUK KANË FEREXHE XHILBABE

980. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, këtij Abdu-l-Varith, kurse atij Ejjubi që **transmeton nga Hafs b. Sirin, e cila ka thënë:**

"Ne ua kemi pas ndaluar vajzave tona që ditën e Bajramit të shkojnë në musal-la. Më vonë na erdhi një grua dhe u vendos në shtëpinë e Benu Halefit. Une e kam vizituar dhe ajo më ka rrëfyer se burri i motrës së saj ka marrë pjesë në 12 luflëra me Pejgamberin s.a.v.s., dhe bashkë me të, në gjashtë prej atyre luftërave, ka marrë pjesë edhe motra e saj, dhe ajo ka treguar: "U kemi

---

[19] Nga hadithi në fjalë rezulton:

- është e preferueshme, nëse nuk ka pasoja, që namazin e bajramit, në musal-la, veçmas nga mashkujt, ta falin edhe femrat, ashtu që pas kryerjes së hutbes të ketë mundësi t'u mbahet ligjëratë adekuate për ato,
- taktika dhe matuna e nëpunësve në raport me palët me rastin e tubimit të kontributeve vullnetare nga njerëzit,
- me ndaq'en e sadakës arrihet të ndërtohet raport miqësor në nivel më të lartë midis të pasurëve dhe të varfërve, si edhe shmangia e një serë veprimesh të papëlqyera mbarë shoqërore,
- çdo tubim duhet shfrytëzuar për të përhapur dijen islame, të udhëzohen të pranishmit në punë të mira dhe të largohen nga të ligat,
- është e lejuar që haptazi dhe publikisht të kërkohet sadaka nga të pasurit në emër të ndihmës për të varfërit,
- përgjegja e një njeriu në emër të pranishmëve tjerë është e plotfuqishme për të tjerët që janë prezentë aty,
- namazi i bajramit falet para këndimit të hytbes.

shërbyer të sëmurëve dhe kemi shëruar të plagosurit".

Ajo më vonë ka thënë:

"O Pejgamber i All-llahut, secila prej nesh është e zhgënjyer kur nuk ka farexhe dhe nuk mund të dalë në mesxhid".

- Le ta marrë shoqja e vete dhe ta mbulojë me ferexhen e vet dhe së bashku le të prezentojnë në punë të mira dhe lutje me besëdrejtët, u përgjegj Muhammedi a.s.

Kur erdhi edhe Ummi Atija, rrëfen Hafsa, shkova te ajo dhe e pyeta: **"A ke dëgjuar për këtë e këtë?"**

- Po, pasha babën, ose e bafsha kurban babEn, e ajo rrallë herë e përmendte Pejgamberin s.a.v.s., e të mos thotë: "Babën e bëj kurban për Atë".

Ai ka thënë: **"Le të dalin vashat e rritura nga dhomat e grave", ose ka thënë: "...vashat e rritura, madje edhe ato nga dhomat e grave", nuk e di me siguri, thotë Ejjubi se si pat thënë saktësisht Pejgamberi s.a.v.s., bile edhe ato me menstruacion, le të dalin. Individet me menstruacion do të tërhiqen nga musal-la (gjatë namazit) por edhe ato le të prezentojnë në punë të mirë dhe lutje bashkë me besëdrejtët!"**

Pastaj e ka pyetur Atijën (thotë Hafsa); **"A edhe ato që kanë men-struacion?"**

- Po, u përgjegj ajo - **a nuk ka prezentuar gruaja me menstruacion në Arafatë, ka prezentuar këtu e këtu (në Muzdelife), madje dhe në iks vende (hudhjen e guralecëve?)**[20]

---

[20] Ibn Tin thotë: "Me këtë hadhith theksohet nevoja që femrat të dalin në musal-la me ferexhe të huaj, prej nga del përfundimi se kjo është detyre prioritare për ato të cilat kanë teshat e nevojshme, përkatëse, për të dalëjashtë shtëpisë". Tahaviu vëren se kjo me siguri, ka qenë, e nevojshme në ditët e para të përhapjes së fesë Islame, kur muslimanët ishin numër i vogël, andaj me prezencën e femrave manifestohej masoviteti dhe përkrahja, kurse sot nuk është prezente ajo nevojë.

TËRHEQJA E INDIVIDIT ME MENSTRUACION NGAMUSAL-LA

981. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna, të cilit i ka transmetuar Ibn Ebi Adij nga Ibn Avni, kurse ky nga Muhammed (b. Sirin), se Ummi Atija ka thënë:

"Kemi qenë të urdhëruara që për Bajram të dalim dhe të marrim me vete dhe ato me menstruacion, vashat e rritura edhe ato nga dhomat e grave". Ndërkaq Ibn Avni transmeton: "...vashat e rritura nga dhomat e grave, kurse sa u përket atyre që kanë menstruacionin, ato prezentonin në tubimin e muslimanëve, në lutjen e tyre, por largoheshin nga musal-la".[21]

PRERJA E KURBANIT NË DITEN E BAJRAMIT NË MUSAL-LA

982. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf nga Lejthi, kurse ky transmeton nga Kethir b. Ferkad të cilit Naf'iu i ka treguar nga Ibn Umeri, **se Pejgamberi s.a.v.s. ka therur deve apo ndonjë kafshë tjetër në musal-la".**[22]

---

[21] Nga hadithi në fjalë mund të përfundohet:

- femrave u lejohet të shërojnë të plagosurit dhe të sëmurit, mashkuj që nuk i kanë farefis,

- vajzat nuk duhet të prezentojnë në tubimet masive të përziera për bajram, pa lejen e kujdestarit, ndërsa për gratë, si po shihet rekomandohet,

Mirëpo Urve, Kasimi, Jahja, Maliku, e sipas një versioni tjetër edhe Ebu Hanife e Ebu Jusufi, nuk e preferojnë pjesëmanjen e grave në musal-la për festën e bajramit për shkak të mundësisë që të ndodhë ndonjë ekces që ul moralin islam.

[22] Imami e pret kurbanin në musal-la për të shpallur se ka hyrë koha e prerjes së kurbanit, dhe që t'iu tregojë mënyrën se si pritet sipas traditës. Gjithashtu edhe për të treguar se kurbanin duhet prerë haptazi në mënyrë që të nxiten edhe tjerët.

FJALA E IMAMIT DHE E XHEMATIT QË PREZENTOJNË NË HUTBEN E BAJRAMIT

(Pyetja drejtuar imamit derisa ai mban hutben)

983. - Na ka treguar Museddedi, këtij Abu-l-Ahvesi, këtij Mensur b. Mu'temir duke transmetuar nga Sha'biu se Bera b. Azib ka thënë:

"Pejgamberi i All-llahut na ka mbajtur hutben ditën e Bajramit të Kurbanit, pas faljes së namazit të Bajramit dhe ka thënë: "Ai që e fal këtë namaz, sikurse ne, dhe bën kurban për bajram, sikurse ne, e ka gjetur rrugën e kurbanit, por kush e ka prerë kurbanin para namazit të bajramit, ai mish është vetëm mish i zakonshëm prej deleje".

Pastaj është ngritur Ebu Burde b. Nijar dhe tha:

"O Pejgamber i All-llahut, pasha Zotin unë e kam prerë kurbanin para se të vij pcr të falur namazin e bajramit dhe kam menduar se sot është ditë për ngrenie e pije, prandaj kam nxituar dhe kam ngrenë, u kam dhënë të hanë anëtarëve të familjes sime edhe fqinjve të mi".

Pejgamberi s.a.v.s. për këtë u përgjegj: **"Ai është mish deleje i zakon-shëm, (por Ebu Burde shtoi):**

- Unë kam një edh në muajin e tetë dhe është më i mirë se dy dele, a më mjafton ky?

- Po - u përgjegj Muhammedi a.s. - por nuk do t'i lejohet pas teje askujt më.

Në "Muvetta" theksohet se Abdullah b. Umer, kur ishte i sëmur dhe nuk mund të vinte në musal-la, për namazin e bajramit, e ka urdhëruar Nafiun të presë kurbanin e tij publikisht, në musal-la.

Ibn Habib konsideronte se është mustehab të blehet kurban publikisht dhe u prehet publikisht me qëllim të nxitjes së të tjerëve për të vepruar njëlloj.

984. - Na ka treguar Hamid b. Umer, të cilit i ka transmetuar Hamad b. Zejdi nga Ejjubi, e ky nga Muhammedi se Enes b. Maliku kishte thënë:

"Pejgamberi i All-llahut e ka falur namazin ditën e parë të Bajramit të kurbanit, mbajti hutben dhe urdhëroi të përsërisin prerjen e kur-banit, secili që e kishte prerë kurbanin para faljes së namazit te bajramit".

Pas kësaj u ngrit një Ensar dhe tha: **"O Pejgamber i Zotit, unë kam fqinj, ose, thotë Encsi, ka thënë se ata janë të uritur apo të varfër, prandaj unë për shkak të tyre e kam therur kurbanin para namazit të bajramit. E kam një dhi pa mbushur një vjet dhe e dua më shumë se dy dhen".**

- Muhammedi a.s. ia lejoi që ta bëjë kurban.

985. - Na ka treguar Muslimi të cilit i ka transmetuar Shu'be nga Enesi se Xhundebi ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. ditën e parë të bajramit të Kurbanit është falur, pastaj ka mbajtur hutben, e mandej ka prerë kurbanin dhe ka thënë:

"Ai që e ka prerë kurbanin para se të falet, në vend të tij le ta presë

tjetrin, por kush nuk e ka prerë, le ta presë tash në emër të All-llahut!"[2 3)]

[23)] - Në bazë të haditheve të lartpërmendur Ebu Hanife përfundon së preqa e kurbanit bën pjesë në detyrat-vaxhib, për muslimanët. Këtë qëndrim e kanë edhe imamët Muhammedi, Zyferi dhe Hasani, ndërsa Maliku, Lejthi, Rebi'a, Thevri, Evzaiu dhe Ëbu Jusufi, këtë flijim e quajnë sunnet. Po kështu mendon edhe Imam Shafi'iu, Ahmedi dhe disajuristë tjerë.

Tahaviu konstaton se Ebu Hanife prerjen e kurbami e konsideron vaxhib, kurse Ebu Jusufi dhe Muhammedi sunneti muekkede. Këta të fundit e mbështesin mendimin e tyre në deklaratën e Muhammedit që e kanë shënuar Muslimi, Nesaiu, Ebu Davidi, Ibn Maxhe dhe Ahmedi në

KTHIMI NË DREJTIM TJETËR PAS FALJES SË NAMAZIT TE BAJRAMIT

986. - Na ka Çreguar Muhammedi të cilin e ka informuar Ebu Numajle Jahja b. Vadih, i cili transmeton nga Fulejh b. Sulejman, kurse ky nga Seid b. Harith, kurse ky nga Xhabiri i cili thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. kthehej në tjetër rrugë (prej mesxhidi) ditën e bajramit

Në versionin tjetër Junus b. Muhammedi transmeton (të njëjtin hadith) nga Fulejhi. Hadithi i Xhabirit - thotë Buhariu - është më i besueshëm".

NËSE DIKUJ I KALON NAMAZI I BAJRAMIT, DO TË FALË DY REQATE: KËSHTU DO TË VEPROJË EDHE GRUAJA EDHE ANËTARËT TJERË TË FAMILJES QË JANË NË FSHATRA

Sipas fjalëve të Pejgamberit s.a.v.s. **"O popull Islam, kjo është festa jonë!"**

---

koleksionet e tyre, me anë të Ummi Selemes, sipas variantit vijues:

"Ai që e sheh hënën e re në dhu-1-hixhe dhe mendon të presë kurban, le ta mbajë për këmbësh, le ta bëjë gati".

Prerja e kurbanit është lënë në vullnetin e muslimanit. Ebu Hanife mendimin e vet e mbështet në disa nga hadithet vijuese:

Ibn Maxhe, përmes Ebu Hurejres ka evidentuar këtë deklaratë të Muhammedit a.s.:

"Kushdo që ka mundësi materiale, e nuk pret kurban, le të mos i afrohet xhamisë "musal-las". Të njëjtën deklaratë, në koleksionet e tyre e theksojnë edhe: Ahmedi, Is-haku, Ebu Ja'la, Darkutni dhe Hakemi në "Mustedrekun" e tij. Darkutni ka shënuar me anë të Aliut se Muhammedi a.s. ka thënë: "Kurbani i bajramit i ka eliminuar prerjen dhe flijimet tjera, kurse agjërimi në ramazan ka eliminuar të gjitha agjërimet tjera të mëherëshme".

Enes b. Maliku i ka urdhëruar robit të vet të liruar, Ibn Ebi Utbes në Zavije, dhe ai i tuboi shtëpiarët edhe djemtë dhe ua fali namazin e bajramit, siç falet edhe në qytet, me tekbire.

Derime thotë: **"Beduinët do të tubohen për bajram dhe do të falin dy reqate ashtu siç vepron imami".**

Ata u thekson: **"Nëse dikuj i kalon namazi i bajramit, do të falë dy reqate".**[24]

---

[24] Nga titulli i temës merret vesh që nëse të kalon ditën e parë falja enamazit të bajramit, ne mënyrë të përbashkët, kjo mund të arrihet në ditët e mëvonshme të Bajramit. Për detyrueshmërinë e faljes së namazit të Bajramit me vonesë, ka mendime të ndryshme:

Maliku dhe dijetarët e shkollës së tij konsiderojnë se namazi i Bajramit që të ka mbetur pa falur, nuk është e domosdoshme ta falësh me vonesë. Juristët e shkollës hanefite e kanë saktësuar qëndrimin e lartpënnendur dhe thonë:

"Njeriu të cilit i ka kaluar, nuk e ka arritur, namazi i përbashkët i Bajramit, nuk do të falë më vonë këtë vetë, por nëse kjo u ka ndodhur bashkë me imamin, d.m.th. tërë xhematit, ata bashkërisht, këtë namaz të bajramit, do ta falin tjetër ditë bashkë me imamin". Kadihan, Thevriu, Ahmedi, Is-haku dhe Ibn Mundhir... thonë: "Nëse imami bashkë me xhematin-pa arsye e lënë pa falur namazin e bajramit, në ditën e parë, ata më nuk do ta falin, por nëse kjo ka ndohur për ndonjë arsye, do ta falin ditën e dytë të bajramit në orët e paraditës. Kështu mendojnë juristë të shkollës Hanefite të cilët shtojnë edhe këtë: "... e nëse nuk e falin as ditën e dytë të Bajramit, qoftë me ndonjë arsye apo pa arsye, më nuk do ta falin fare".

Shafi'iu ka deklaruar: "Atij që i kalon namazi i përbashkët i bajramit pa e falur, ai pastaj do ta falë vetëm ashtu sikur falet pas imamit".

Shafi'iu dhe Maliku konsiderojnë se njeriu të cilit i ka kaluar pa e falur namazin e Bajramit me imam, i fal vetë dy reqate. Ëbu Thever e komenton këtë qendrim dhe thotë se kjo sipas mendimit të Malikut mustehab, e jo vaxhib. Evzaiu thotë se njeriu i tillë, edhe pse nuk është i detyruar të falë me vonesë namazin e bajramit, do të falë dy reqate pa tekbiret që mirren me imam, por vetëm me këndimin, në vete, çka është e nevojshme. H. Aliu, Ibn Mes'ud, Thevriu dhe Ahmedi kanë deklaruar: "Njeriu i tillë, nëse do, mund të falë katër reqate".

987. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr, këtij i ka transmetuar Lejthi nga Ukajli, kurse këtij Ibn Shihabi,e ky nga Urve, ndëra ky nga Aisheja, **se Ebu Bekri i ka ardhur ditën e Minnes, dhe kur ka hyr te ajo ishin dy sherbëtore që** u binin defave dhe bënin muzikë, kurse Pejgamberi s.a.v.s.

Ebu Hanife thotë: "Njeriu i tillë, nëse do, mund ta falë namazin e bajramit më vonë, por nëse nuk do nuk është i detyruar, nëse do mund të falë katër reqate, por nëse nuk do, mund të falë vetëm dy reqate".

Njëlldj duhet vepruar edhe femrat, të cilat nuk kanë dalë në musalla, sikurse edhe ata njerëz që rastësisht kanë mbetur në shtëpi të veta apo në katund. Ibn Ebi Shejbe thekson se disa pasardhës të Enesit të birit të Malikut (nip iUbejdullahut), e kanë informuar Junusin, se Enesi shpeshherë për Bajram i tubonte shtëpiarët e vet dhe nuqtë, dhe Abdullah b. Utbe ua falte dy reqatë namaz të Bajramit. Bejhekiu në" Sunenin" e vet, me sened, transmeton:" Kur i kalonte Enes b. Malikut falja e namazit të bajramit, në mënyrë të përbashkët me imamin, ai atëherë i tubonte shtëpiarët e vet dhe me ata falej njëlloj sikur imami që e fal bajramin".

Është ruajtur kujtimi kur Enesi ndodhej në shtëpi të vet në Zavije, 16 km nga Basra, hëse ai nuk prezentonte për namazin e Bajramit në Basra, ai i tubonte robët e vet të liruar dhe fëmijët e vet, e pastaj i urdhëronte Abdullah b. Ganiut dhe ky të gjithve ua falte, si imam, dy reqate të namazit të bajramit, njëlloj sikurse namazi i qytetarëve, dhe me ata këndonte edhe tekbirin sikurse tek biri i tyre.

Deklaratën e Ata'ut, të përmendur ca më parë, muhaddithët e tjere e kanë evidentuar ca në version të ndryshuar.

Ferjabiu në "Musannaf" të tij, me sened, transmeton se Ata'u ka thënë: "Atij që i kalon namazi i bajramit me imam, le të falë vetëm dy reqate!" Të tjerët, tekstit të njëjtë i shtojnë:

"...do të falë dy reqate duke kënduar tekbirin e bajramit".

Deklaratën komplet të Ikrimes, Ibn Ebi Shejbe e ka evidentuar me sened, në këte version:

"Muslimanët do të tubohen në një vend dhe do të falin namazin e bajramit, dhe njëri nga mesi i tyre do tëjetë imam. "Këtë deklaratë Irkime e ka dhënë për banorët që gjenden në fshat dhe në udhëtim gjatë ditëve të bajramit të ramazanit apo të bajramit të kurbanit.

ishte mbuluar. Ebu Bekri deshi t'i përzinte të dyja, por Pejgamberi s.a.v.s. zbuloi fytyrën e tij dhe tha: **"O Ebu Bekr, lëri! Këto janë ditë Bajrami, madje dite të Minnës".**[25]

988. - Aisheja rrëfen e kam parë **Pejgamberin s.a.v.s. që më mbulonte, fshehurazi, derisa po shikoja Etiopianët në xhami duke luajtur (me armë). Umeri i ndaloi, porse Pejgamberi s.a.v.s. i tha: "Lëri! Mos kini dert o Erfidi!"**

NAMAZI PARA DHE PAS NAMAZIT TË BAJRAMIT

Ebu Mual-la rrëfen: "Kam dëgjuar Seid (b. Xhubejrin) që transmeton nga Ibn Abbasi se nuk e ka pëlqyer namazin para namazit të bajramit

(e ka konsidemar mekruh).

989. - Na ka treguar Ebu-l-Velid të cilit Shu'be i ka përcjellë nga Adij b. Thabiti sa vijon:

"Kam dëgjuar Seid b. Xhubejrin i cili transmeton nga Ibn Abbasi, se Pejgamberi s.a.v.s ka dalë ditën e parë të Bajramit të Ramazanit dhe i ka falur dy reqate namaz të bajramit, por para dhe pas këtyre dy reqateve nuk ka falur asgjë. Bashkë me të ishte edhe Bilali".

---

[25] - Kermaniu konsideron se muzika e përmendur ka të bëjë, dhe është e kufizuar, vetëm me ditët e bajramit. Bedruddin Ajni thotë se muzika është shprehje e gëzimit dhe manifesdmit festiv, dhe sa herë që përgatitet ndonjë zbavitje, është e lejuar që kjo të shprehet me anë të muzikës dhe këngëve që u ka hije, sikur në dasmë, syneti, kthimi nga udhëtimi e të ngjashme me to.

Kreu 14

Namazi i vitrit

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

NAMAZI I VITRIT

990. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf të cilin e ka informuar Maliku nga Nafi'u dhe Abdullah b. Dinari, ky nga Ibn Umeri se dikush e ka pyetur Pejgamberin s.a.v.s për namazin e natës, në çka Pejgamberi s.a.v.s. është përgjigjur:

"Namazet e natës përbëhen prej nga dy reqatësh, por nëse dikush prej jush ka frikë se mos është koha e namazit të sabahut, do të falë edhe një reqate i cili do t'i llogaritet si vitër bashkë me ato që ka falur më heret".[1)]

[1)] - Në bazë të përmbajtjes së hadithit të parë që u përmend, Ebu Jusufi, Muhammedi, Maliku, Shafi'iu dhe Ahmedi konsiderojnë se në namazet nafile që falen gjatë natës selami jepet pas çdo dy reqatësh. Ebu Hanife mendon se selamin duhet dhënë pas kryerjes së reqatit të katërt, si tek namazet nafile që falen ditën ashtu edhe te ato që falen natën. Ebu Jusufi dhe Muhammedi pajtohen me Ebu Hanifen vetëm për namazet që falen ditën, kurse për namazet e natës e ndajnë mendimin dhe i bashkohen mendimit të Malikut dhe Ahmedit.

Shafi'iu konsideron se edhe te namazet nafile të ditës edhe tek ato namaze që falen natën, selami jepet pas reqatit të dytë. Këtë e argumenton me një varg hadithesh, që janë evidentuar në katër koleksionet e njohura të haditheve, në të cilat deklarata e Muhammedit a.s. është transmetuar me anë të Ibn Umerit, ku thuhet: "Nafilja e ditës dhe e natës përbëhet prej nga dy reqatesh". Ebu Hurejre ka transmetuar: "Namazi i natës dhe namazi vullnetarisht, nafile, falen nga dy reqate". Të njëjtën deklaratë e ka transmetuar edhe Aisheja. Ebu Hanife e mbështet qëndrimin e vet në hadithet vijues:

a - Ebu Davud në "Sunenin" e vet ka shënuar se e kanë pyetur Aishen për namazin e Pejgamberit a.s. gjatë natës, e ajo është përgjigjur: "Ai e falte farzin ejacisë me xhematë, mandej kthehej në shtëpi, dhe në familje i falte edhe katër reqate, e pastaj shtrihej në dyshek".

Ahmed b. Hanbel në "Musnedin" e vet shënon, se, Abdullah b.

Zubejri ka thënë: "Kur e falte Pejgamberi a.s. namazin ejacisë, ai falte edhe katër reqate, duke iu bashkangjitur edhe një reqatë, në emër të vitrit, e pastaj binte". b - për nafile të ditës:

Muslimi tregoh se Muadha e ka pyetur Aishen: "Me nga sa reqate e falte Pejgamberi a.s. namazin duha (nafile e drekës)?"

- Nga katër reqate, e mandej i shtonte akoma, sipas dëshirës së tij - u përgjegj Aisheja. Ebu Ja'lanë "Musnedin" e vet thekson se Muadha ka deklaruar se e ka dëgjuar Aishen që tëthotë: "Pejgamberi i All-llahut e falte duha namazin nga katër reqate, ndërmjet tyre bënte një pushim pa bërë asnjë fjalë për qëllime të kësaj jete".

Ebu Hanife nuk e hudh tërësisht mendimin e Shafi'iut, por konsideron që njerëzit nga të cilët është majtur: kjo deklaratë më të sigurtë përkah mbamëndja, se ata në të cilët mbështetet Shafi'iu, prandaj këta i mban si më të besueshëm.

Shafi'iu, me hadithin e evidentuar sipas Buhariut argumenton se namazi i vitrit falet nga një reqate. Ai e arsyeton mendimin e vet edhe me deklaratën e Aishes, të cilën Ebu Davudi e ka shenuar në këtë variant: "Pejgamberi a.s. natën falte dhjetë reqate, vitrin me një reqate dhe dy reqate pasi që fillonte agu, që gjithsejt bëjnë 13 reqatë". Ebu Hanife konsideron se qëndrimi i Shafi'iut nuk mund të përfillet sepse nuk ka namaz prej një reqati, në kundërshtim me një numër të madh hadithesh të sakta. Ebu Hanife ngul këmb që deklaratën e Aishes, e cila është evidentuar në koleksionin e Davudit, duhet kuptuar ashtu që Muhammedi a.s. e ka falur vitrin me një reqate, të cilin e bashkonte me dy reqatet e kryera më parë, dhe ashtu namazi i vitrit, për atë, bëhej tri reqate. Namazi nafile i kryer më parë prej tetë reqatesh, dy reqate synneti i sabahut, dhe kur u shtojmë edhe tri reqate të vitrit bëhen plotësisht 13 reqate. Sikur të ishte namazi i vitrit prej një reqati, siç mendon Shafi'iu, gjithsejt do të bëheshin 11 reqate, që do të thotë dy reqate më pak nga ai numër të cilin e përmendi Aisheja.

Ebu Hanife mendimin e vet e arsyeton edhe me hadithet vijuese: Nesaiu në "Sunen" të vetin sjellë një deklaratë të Aishes sipas këtij versioni: "Pejgamberi i All-llahut nuk ka dhënë selam pas kryerjes së dy reqateve të namazit të vitrit".

Hakemi në "Mustedrek" shkman se Aisheja ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. e ka falur namazin e vitrit prej tri reqatesh, kurse selam jepte pas kryerjes së namazit në fund". Hakemi thotë se ky është hadith i besueshëm dhe i plotëson kushtet për te Buhariu dhe Muslimi, ani pse ata nuk e kanë përfshirë në "Sahihajn".

Darkutni dhe Bejhekiu me sened transmetojnë se Abdullah b. Mesud ka thënë se Muhammedi a.s. ka deklaruar: "Namazi i vitrit përbëhet prej tri reqatesh, sikurse edhe hamazii ditës- i akshamit"

Nesaiu në "Sunen" të vet ka evidentuar me anë të Abdullah b. Umerit, se Muhammedi a.s. ka thënë: "Namazi i akshamit është namaz vitri, prandaj falne edhe vitër namazin e natës në numër tek-reqatesh!".

Të gjithë njerëzit nga të cilët është dëgjuar kjo deklaratë i plotësojnë kushtet që parasheh Buhariu dhe Muslimi.

Tahaviu thekson se Abdullah b. Umerin e ka pyetur një njeri për namazin e vitrit, e ai i . është përgjegjur: "E di ti vitër namazin e ditës?" Po, e di. Ai është namazi i akshamit - u përgjegjai.

- Ke folur të drejtën - tha Abdullahu.

Tahaviu evidenton edhe këtë, se Ebu Halidi e ka pyetur Ebu Aliun për namazin e vitrit, .kurse Ebu Aliu i është përgjegjur: "As-habët e Pejgamberit të All-llahut na kanë mësuar se vitri është sikur namazi i akshamit. Ai është vitër i natës kurse akshami i ditës". Tahaviu transmeton se Enesi ka thënë: "Vitri përbëhet prej tri reqatesh". Ky gjithashtu ka shënuar se Ibn Mandhem ka thënë: "Ebu Bekrin e kemi varrosur natën, prandaj Umeri na ka thënë: Akoma nuk e kam falur namazin e vitrit". Umeri atëherë është ngritur në këmbë, kurse nejemi renditurpas tij në rreshta. Ai ka falur tri reqate dhe selam ka dhënë vetëm në fund të tri reqateve".

Ibn Ebi Shejbe në "Musenedin" e vet thekson se Hafs b. Umeri ka transmetuar nga Hasani se ka thënë: "Është mendim unanim i botës islame që namazi i vitrit përbëhet prej tri reqatesh dhe selamijepet vetëm në fund të namazit". Këtë konstatim e sjell edhe Kerhi dhe shton se me një rast Sa'd b. Ebi Vekasi e ka falur vetëm një reqatë vitr, dhe Ibn Mesudi menjëherë i ka bërë vërejtje që një veprim i tillë nuk ka qenë i njohur në kohën e Pejgambeiit a.s. Abdullah b. Kajsi e kapyeturAishen: "Sareqatë të namazit të vitritka falurPejgamberi?" "Ai vitrin e ka falur: katër duke i shtuar pastaj edhe tri reqate, gjashtë duke i shtuar tri, tetë duke i shtuar edhe tri, madje edhe nëntë, duke i shtuar pastaj edhe tri reqate". Në bazë të kësaj deklarate ai nuk ka falur namaz të vitrit më pak se tri reqate, përkatësisht namaz nafile të natës, më pak se shtatë apo më shumë se 13 reqate. Hadithi në të cilin përmendet se Muhammedi a.s. ka thënë: "Kush dëshiron le ta falë vitrin një reqate e kush dëshiron le ta falë prej tri reqatesh ose pesë reqatesh!" i referohet periudhës kur namazi akoma nuk ishte ngulitur tek një opinioh i cili sapo e kishte pranuar fene islame, dhe kur normat e namazit nuk ishte e mundshme që të kuptohen dhe të

991. Nga Naf'iu është transmetuar se **Abdullah b. Umeri jepte selam në një dhe dy reqate të namazit të vitrit, me qëllim që të kërkojë diçka çka ishte e nevojshme.**

992. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme se i ka thënë Maliku e këtij Mehreme ibn Sulejman, kurse këtij Kurejbi të cilin e ka informuarlbn Abbasi se ka bujtur te Mejmuna, tezja e vet.

- Jam shtrirë (rrëfen Abbasi) tërthorazi nedyshek, kurse Pejgamberi s.a.v.s me familjen e vet ka rënë përsëgjati. Ka fjetur deri në gjysmë të natës ose perafërsisht aq, u zgjua dhe i fërkoi sytë për të larguar gjumësmë, këndoi dhjetë ajete nga sureja Al-u Imran, u ngrit dhe iu qas një janxhiku, mori abdest duke i larë

---

pranohen lehtë.

Nga teksti i hadithit të evidentuar te Buhariu: "...do të falë edhe një reqate, i cili kur të bashkohet me ato reqatet e kryera më heret do tëjetë vitër", tregon shumë qartë se nuk ka namaz vitri njëreqatësh.

Vitrin trereqatësh me një selam në fund të namazit e kanë pranuar: Umeri, Aliu, Ibn Mes'udi, Hudhejfe, Ubej b. Ka'bi, Ibn Abbasi, Enesi, Umer b. Abdu-1-Aziz dhe shumë as-habë tjerë dhejuristë islamë.

Nesaiu, me anë të Ubej b. Ka'bit ka evidentuar: "Pejgamberi i All-llahut e ka falur namazin e vitrit me suret: A'la, kafirun, dhe ihlas".

Tinnidhiu në koleksionin e vet me hadithe shënon se Aliu ka deklaruar: "Pejgamberi s.a.v.s. e ka falur vitrin me tri reqate".

Namzi i vitrit falet në kohën ejacisë, dhe nëse nuk kryhet me kohë, duhet, sipas mendimit të shumicës, të bëhet kaza.

Në komentunin për "Muhedhdheb" shënon: "Shumica absolute e juristëve islamë konsideron se koha për faljen e vitrit zgjat deri kur të gjdhijë, në agim, kurse disa mendojnë se zgjat edhe pas agimit, deri kur të falet namazi i sabahut".

Tavusi ka thënë: "Vitri falet pas namazit të sabahut".

Ebu Thevr, Evzaiu dhe të tjerë kanë deklaruar: "Vitrin duhet falur qoftë edhe pas lindjes së diellit".

mirë të gjitha pjesët dhe filloi të falet Edhe unë veprova sikurse ai dhë qëndroja pranë tij. Ai vuri dorën e tij të djathtë në kokën time, më zuri për veshi dhe ma përdrodhi, mandej fali dy reqate, pastaj prapë dy, edhe njëherë dy, pas kësaj edhe dy reqate, prapë edhe dy, e më në fund edhe namazin e vitrit (gjithsej 13)

Pas kësaj ra dhe ashtu vazhdoi deri kur erdhi muezini. Mandej u ngrit, fali dy reqate (sunnet të sabahut), doli në xhami dhe fali farzin e sabahut.

993. - Na ka treguar Jahja b. Sulejman, këtij Ibn Vehbi të cilin e ka informuar Amri se i ka rrëfyer Abdurrahman b. Kasim i cili transmeton nga babai i vet, ndërsa ky nga Abdullah b. Umeri që tregon se Pejgamberi s.a.v.s. kathënë:

"Namazet e natës janë nga dy e dy reqate, por kur të dëshirosh t^i kryesh, fale edhe një reqate, i cili bashke me të tjerat që tanimë i ke falur, do tëjetë namaz i vitrit".

Kasim b. Muhammedi thotë: **"Kemi parë, prej se mbaj mend, shumë lyerëz që falin vitrin me tri reqate. Secila mënyrë (me një a me tri reqate është e lejuar dhe shpresoj se aty nuk ka kurrfarë dëmi.**[2)]

---

2) - Për rastin konkret Tahaviu ka evidentuar se Bekr b. Abdullahu ka thënë: "Ibn Umeri i ka falur dy reqate dhe i ka thënë djaloshit: A e kemi shalën? Pastaj është ngritur dhe e ka falur edhe një reqatete vitrit". Ky rast, thotë Tahaviu, gjithashtu tregon se namazi i vitrit përbëhet prej tri reqatesh, me ndryshimin se Ibn Umeri e ka ndarë të fundit, me fjalë të zakonshme, nga reqatet e falura më parë.

Ibn Umer nuk përfill mendimin për namazin e vitrit prej një reqati. Kjo shihet nga dialogu i përmendur, kure pyeti bashkbiseduesin: "E di ti vitër namazin e ditës?"

- E di, ai është namazi i akshamit - u përgjegj bashkëbiseduesi.

- shumë blikur, ke thënë të vërtetën - i tha Umeri.

994. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, këtij Shu'beja i ka transmetuar nga Zuhriu, ridërsa këtë e ka informuar Urve se Aisheja i ka kumtuar se **Pejgam-bëii i All-llahut falte nga 11 reqatë. Ky ka qenë namazi i natës për të, mendonte të thotë Aisheja, mandej bënte sexhde dhe në sexhde rrinte pa e ngritur kryet aq sa dikush nga ju mund të këndojë 50 ajete, por falte dy reqate para farzit të sabahut. Mandej binte në krah të djathtë dhe ashtu rrinte deri kur vinte muezini të falin farzin".**[3)]

---

3) - Rastin e njëjtë muhaddithët tjerë e prezentojnë në një tjetër variant:

Ebu Davudi thekson se Aisheja ka thënë: "Muhammedi a.s. falte natën 13 reqate, ndërsa kur dëgjonte ezanin në sabah, falte edhe dy reqate synnet të sabahit".

Nesaiu shkruan së Aisheja ka thënë: "Muhammedi natën falte nga 10 reqate, të cilëvë u shtonte edhe një, i cili bashkë me ato që ishin falur bënin namazin e vitrit, madje edhe në sabah dy reqate në emër të sunnetit të sabahut, që gjithçej bëhen 13 reqate".

Ebu Davudi ne "Sunenin" e vet shënon se Seid b. Hisham e ka pyetur Aishen: "Më trego tërë çka di për namazin e Pejgamberit gjatë natës?" Ajo i ka treguar ashtu siç është përmendur në deklaratat e lartpërmendura, kurse ky përsëri i ka thënë: "Më trego tërë çka di për vitër Bamazin e tij?"

- Ai namazin e vitrit eialte ashtu që bashkë me nafilen e kryer i bëheshin tetë reqate dhe ulej edhe pas reqatit të tetë edhe pas reqatit të nëntë, kurse selam jepte pas reqatit të nëntë. Pas kësaj i falte edhe dy reqate, i ulur, që gjithsejt bëheshin 11.

Pastaj, o biri im, kur hyri në vjet, u plak, dhe u rëndua, e falte vitrin ne atë mënyrë që kur bashkohej me ato nafilet e mëherëshme bëheshin shtatë reqate, duke u ulur pas reqatës së gjashtë dhe të shtatë, porse selamjepte pas kryerjes së reqates së shtatë. Mandej i falte edhe dy reqate ulur që bëjnë gjithsejt nëntë reqate". Tahaviu me sened e ka shënuar deklaratën e Aishes, që Muhammedi në namazin e vitrit këndonte: **Ihlas, Felek** dhe **Nas.**

Umeri, pra, deklaron se Muhammedi a.s. ka falur natën namaz nafile në vitër namaz këndonte: suret: **A'la, Kafirun** dhe **Ihlas.**

Me sa u tha po shihet se Muhammedi a.s. ka falur natën nafile prej 7,9,13, dhe 17 reqate. Muhammedi a.s., pra, falte namaz nafile sipas mundësive të tij dhe rrethanave e kohës konkrete, ndërsa as-habët kanë transmetuar vetëm atë çka e kanë parë dhe si e kanë parë:

disa kanë transmetuar atë që ai rrallë herë e bënte, e disa përapë atë që ai e bënte shpesh; disa atë që e bënte në ditët e para të Shpalljes e disa tjerë atë që ka punuar në ditët e fundit të jetës së tij.

KOHA E FALJES SË NAMAZIT TË VITRIT

Ebu Hurejre thotë: "Më ka rekomanduar Pejgamberi s.a.v.s. që namazin e vitrit ta fali para se të bie për të fjetur".

995. - Na ka treguar Ebu Numan këtij Hammad b. Zejdi, kurse këtij Enes b. Sirin që e ka pyetur Ibn Umedn:

"Çfarë mendimi ke ti për dy reqatët e para namazit të mëngjesit, unë këndojë Kur'an më gjatë aty".

Ibn Umeri u përgjegj: **"Pejgamberi s.a.v.s. falte natën vetëm nga dy reqate dhe vitrin e kryente me një reqate. Ai falte nga dy reqate para namazit të sabahut (farzit), derisa po e dëgjonte ezanin duke u thirrur".**[4)]

- Shpejt e shpejtë fillonte namazin - shton Hammadi.

996. - Na ka treguar Umer b. Hafs se i ka rrëfyer babai i vet, e këtij A'meshi të cilit i katransmetuarMuslimi nga Mesruku, kurse ky e ka dëgjuar Aishen duke treguar:

"Tërë nata ishte kehë kur Pejgamberi s.a.v.s. falte vitrin, por dallohej ajo kohë kur afrohej agimi".[5)]

[4)] Nga hadithi i lartpërmendur del:

- namazet nafile natën falen prej nga dy reqate,

Shafi'iu me hadithin e përmendur argumenton se vitër namazi përbëhet prej një reqateje. Ai konsideron se parafjala "bi" në kontekstin "bi rek'atin" është e tepërt dhe pa asfarë funksioni, kurse Ebu Hanife konsideron se parafjala ka funksionin normal dhe ka kuptimin "bashkimin, të lidhurit me..." reqatin paraprak, - menjëherë, ne prak të farzit të sabahut, falen dy reqate sunnet,

- në reqatet e sunnetit të sabahut këndohen suret më të shkurtëra.

[5)] Muhammedi a.s. ka falur namazin e vitrit pas jacisë, në të tretën e parë të natës, në gjysmën e natës dhe në të tretën e fundit të natës, deri në prak të agimit. Më së mirë është ;

që vitri të falet në përfundim të natës. Këtë e praktikojnë njerezit e devotshëm të cilët mund të zgjohen me kohë. Në të tretën e parë të natës vitrin e kanë falur: Ebu Bekri, Uthamni, Ebu Hurejre, Rafi', kurse në

PEJGAMBERI I ZGJONTE ANETARET E FAMILJES PËR NAMAZ TË VITRIT

997. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja, ndërsa atij Hishami të cilit i ka rrëfyer babai i vet se Aisheja ka thënë:

'' "Pejgamberi s.a.v.s falej derisa unë bija tërthorazi dyshekut. Kur dëshironte të falë vitrin, më zgjonte dhe unë (merrja abdest) dhe e falja namazin e vitrit".

AI QË FAL NAMAZIN, LE TË JETË NAMAZI I VITRIT I FUNDIT!

998. - Na ka treguar Museddedi nga Jahja b. Seid i cili transmeton nga Ubejdullahu, kurse ky nga Nafi'u të cilit i ka treguar Abdullahu se Pejgam-beri s.a.v.s. ka thënë:

"Përpiquni që namazi i juaj i fundit gjatë natës le të jetë namazi i vitrit!"[6)]

---

fund të natës: h. Umeri, Aliu, Ibn Mes'udi, Ebu Derda, Ibn Abbasi, Ibn Umeri dhe shumë bashkohanikë tjerë të tij.

Ibn Hudhejme transmeton se Muhammedi a.s. e pyeti Ebu Bekrin: "Kur e fal vitrin?"

- Para se të flejë - u përgjegj ai.

Pastaj e pyeti Umeri: "Ti kur e fal namazin e vitrit?"

Flejë njëherë, e pastiij ngrihem dhe e fali - u përgjegj ky. Ti, O Ebu Bekr i përmbahesh asaj që është e sigurt, kurse ti Umer forcës dhe vendosmërisë tënde - u tha Muhammedi a.s.

6) -Nga hadithi i përmendur rezulton:

është mustehab që namazi i vitrit të shtyhet sa më vonë,

- falja e vitrit bën pjesë në vaxhib.

Ebu Tajjib thotë: "Shumica e juristëve islamë, ku hyn edhe Ebu Jusufi dhe Muhammedi, të falurit e vitrit e konsiderojnë sunnet, kurse Ebu Hanifeja e trajton për vaxhib. Ebu Hanife, mendimin e vet e mbështet në një serë hadithesh:

Ebu Davudi në "Sunenin" e vet, përmes Burejde, thekson: "E kam

dëgjuar, thotë Burejde, Pejgamberin s.a.v.s duke thënë: Të falurit e vitrit është detyrë, dhe kush nuk e fal ai nuk është me ne". Këtë konstatim Muhammedi a.s. e përsëriti tri herë, dhe e shenoi edhe Hakemi në "Mustedrek".

Deklarata të tilla të Muhammedit a.s. mund t' u referohen vetëm detyrave të rëndësishme, siçjanë detyrat vaxhib, e në asnjë mënyrë nuk kanë të bëjnë me sunetet. Tirmidhiu, Nesaiu dhe Ibn Maxhe kanë shënuar se AIiu r.a. ka thënë: "E kam dëgjuar Pejgamberin a.s. se ka thënë: Të gjithë, kush di diçka nga Kur'ani, falne namazin me reqate tek-vitrin. All-llahu është tek dhe e do tekun".

Nga çdo urdhëresë, madje edhe nga ajo e hadithit të lartpëmendur, nxirret përfundimi për detyrat vaxhib.

Tahaviu thekson se Hudhafe Adevij ka deklaruar se e ka dëgjuar Pejgamberin a.s. që thotë: "All-llahu u kaq ndihmuar me namazin më të vlefshëm se një kope gjedhesh për bartjfe (deve e kuaj), me namazin që kryhet nga koha ajacisë deri në agim. Ai është vitri". Të njejtin tekst, gati, e ka shënuar edhe Tirmidhiu, madje edhe Hakemi në "Mustedrek" duke theksuar se të gjithë njerëzit me anë të të cilëve ka arritur ky hadith janë të mirë e korrektë.

Ahmedi në "Musned" ka shënuar se Ebu Hurejre transmeton deklaratën e Muhammedit

a.s.: "All-llahu u ka shtuar edhe një namaz, prandaj ruane këtë! Ai është namazi i vitrit!"

Hakemi në "Mustedrekun e tij" shënon se Ebu Seid Hudari ka ruajtur deklaratën vijuese të Muhammedit a.s.: "Ai që flen pa e fal vitrin, ose harron ta falë, le ta falë të nesërmen kur të gdhijë, përkatësisht kur t'i kujtohet". Hakemi këtë hadith e konsideron të besueshëm dhe që plotëson kushtet e Buhariut dhe Muslimit.

Taberaniu me sened transmeton, se Muhammedi a.s. ka thënë: "Lani dhëmbët me misvak, majeni pastërtinë dhe kryene namazin me reqate tek - vitrin. All-llahu është tek dhe e do tekun".

Një numër i madh hadithesh e urdhëron ose të paktën e preferon faljen e namazit të vitrit.

Kjo gjithsesi flet për rëndësinë dhe nevojën e kryerjes me rregull të këtij namazi.

FALJA E NAMAZIT TË VITRIT KALUAR

999. - Na ka treguar Ismaili të cilit Maliku i transmeton nga Ebu Bekr b. Umer, b. Abdurrahman, b. Abdullah, b. Umer b. Hattab, që thotë se Seid b. Jesari ka thënë:

"Kam udhëtuar me Abdullah b. Umerin për në Mekke, por pasi kisha frikë se (mos) gdhin, thotë Seidi, zbrita (nga devja?) e fala vitrin dhe prapë iu bashkëngjita".

- Ku ishe? - pyeti Abdullah b. Umeri.

- Kisha frikë, i thash se po gdhin, prandaj zbrita e fala namazin e vitrit.

"A nuk e ke ti shembullin më të përsosur te Pejgamberi i All-Ilahut?"

Pyeti Abdullahu.

- Po, pasha Zotin - i thash.

- Pejgamberi i All-Ilahut, pra, (thotë Ibn Umeri) vitrin e falte i hipur në deve.[47]

---

[47] Nga hadithi i përmendur del përfundimi:

Me hadithin e përmendur Ata, Hasan Basriu, Maliku, Shafi'iu, Ahmedi, Is-haku dhe të tjerë dijetarë argumentojnë se udhëtari mund ta falë namazin e vitrit hipur në kafshën e vet me të cilën udhëton. Ibn Ebi Shejbe në "Musannafin" e tij shënon se Abdullah b. Umeri e ka falur një namaz i hipur në kafshën transportuese, e pastaj kështu e fali edhe namazin e vitrit dhe ka thënë: "Pejgamberi a.s. e ka falur vitrin hipur në kafshën transportuese".Këso deklarate është përcjellë edhe nga Aliu dhe Ibn Abbasi.

Maliku ka thënë: "Në kafshën për transport mund të falet *vetem* me rastin e udhëtimit, në të cilin udhëtim personi ka të drejtë të shkurtojë namazin farz".

Evzaiu dhe Shafi'iu konsiderojnë se në rastin konkret nuk mirret parasysh gjatësia e rrugës dhe e udhëtimit, kurse Ibn Hazm thotë: "Njeriu mund ta fatë vitrin në këmbë ose i ulur pa ndonjë arsye, madje edhe në kafshën transportuese".

Ibrahim Nehaiu, Urve, b. Zubjer, Ebu Hanife, Ebu Jusuf dhe

NAMAZI I VITRIT GJATË UDHËTIMIT

1000. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Xhuvejri b. Esma, nga Nafi'u, se Ibn Umeri ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s gjatë udhëtimit e falte namazin e natës, përveç farzeve, i hipur në deven e vet dhe në cilëndo anë që kthehej ajo, gjatë rrugës, ai ashtu falej me mimikë. Namazin e vitrit e falte kaluar".[8)]

Muhammedi nuk e lejojnë faljen e vitër namazit ndryshe, përveç se të zbritur në tokë, njëlloj sikur namazet tjera që janë farz. Ibn Ebi Shejbe në "Mussannef" shënon se ky ka qenë qëndrimi i h. Umerit dhe djalit të tij Abdullahut.

Thevriu ka thënë: "Fale namazin farz dhe vitrin në tokë, por nuk ka gjë të keqe nëse vitrin e fal në kafshën transportuese".

Me anë të Muxhahidit është transmetuar se Abdullah b. Umeri gjatë udhëdmit falej hipur në kafshën transportuese, kahdo që kthehej ajo, porkurdëshironte të falë namazin e vitrit, zbriste nga kafsha në tokë.

Imam Ahmedi në "Musned" të tij, me anë të Seid b. Xhubejrit shënon se Abdullah b. Umeri, namazet nafile i falte në kafshën transportuese, por kur dëshironte të falë vitrin, zbriste në tokë. Veprimi i kundërt i transmetuar nga Abdullahu, komentohet që të ketë lidhje me moshën e tij të re dhe se ai këtë ka mund ta shohë te Muhammedi a.s. vetëm në ditët e para të Shpalljes, kur vitri akoma nuk ishte përforcuar në mesin e as-habëve.

[8)] Nga hadithi i lartpërmendur rezulton si vijon:

- Shafi'iu dhe Maliku me hadithin konkret argumentojnë se namazin e vitrit gjatë udhëtimit mund ta falësh kaluar,

- namazi farz nuklejohet të falet kaluar, pa ndonjë arsye të fortë, në rast të ndonjë nevoje të madhe,

- gjatë udhetimit eshtë e lejuar të falësh me mimikë namazet nafile kaluar, duke u kthyer kah shkon kafsha transportuese.

Maliku konsideron se kaluar mund të falet vetëm udhëtari gjatë udhëtimit kur lejohet shkurtimi i namazit farz.

Kuduriu thotë: "Këtë të drejtë e ka udhëtari që ndodhetjashtë qytetit". Disajuristë islamë këtë e lejojnë pas largimit nga vendi i banimit për dy fersah (16 km) disa thonë tre fersah, d.m.th. 24 km, kurse disa më shumë se milje, që ka 4000 hapa. Ebu Hanife dhe Ebu Jusufi e lejojnë faljen e

LUTJA E KUNUTIT PARA DHE PAS RUQUJE

1001. - Na ka treguar Museddedi, këtij Hammad b. Zejd i cili transmeton nga Ejjubi, ndërsa ky nga Muhammedi se e kanë pyetur Enesin:

"A e ka kënduar Pejgamberi s.a.v.s. lutjen e kunutit në namazin e sabahit?"

- Po, - u përgjegj ai. Pastaj dikush e pyeti:

"A e ka kënduar lutjen e kunutit para ruqusë?"

- Pas ruquje e ka kënduar, menjëherë, u përgjegj ky.[9)]

---

namazit nafile kaluar vetëm udhëtarit.

Ne veprën "Salatu-1-Fetava" theksohet: "Falja e namazeve farz kaluar lejohet me arsye të fortë. yjë nga ato arsye është nëse bie shi".

Nga Muhammedi a.s. është transmetuar: "nëse njeriu udhëton kur bie shi dhe nuk mund të gjejë vend të terur për t'u falur ai do ta ndalë kafshën transportuese, do ta kthejë kah Kibleja dhe do të falët i ulur mbi të, me mimikë, e nëse nukmund ta ndalë e ta qetësojë, do të falet duke u kthyer, vetëm, kah Kibla. Ky beneficion shfrytëzohet kur është tereni aq i lagët e me baltë sa që fytyra e falësit përlyhet duke bërë sexhde. Njëri nga arsyet që përfillen është edhe nëse ka frikë nga grabitës të ndryshëm, egërsira, si dhe pleqëria ose sëmurja e kalorësit, i cili pa ndihmën e tjetrit nuk mund të hip më në kafshën e vet".

Sa i përket sunnetit, për ato vlejnë normat e namazit nafile, me përjashtim që në sunnetin e sabahit duhet, thotë Ebu Hanife, të zbritet nga kafsha, ngase ky këtë sunnet e konsideron vaxhib.

Namazi i vitrit është vaxhib, siç është thënë decidivisht edhe në deklaratën e Ebu Katedes.

Maliku ne "Muvatta" shenon se Ibn Umerin e kanë pyetur: "A është vitri vaxhib?"

- Vitrin e falnin edhe Pejgamberi edhe muslimanët - u përgjegj ai.

Ky është, pra, zakon i ngulitur dhe drejtim i muslimanëve, dhe ai që nuk fe fal hyn në grupin e atyre, për të cilët All-llahu xh.sh. ka thënë: "Ai nuk ndjek dhe nuk ec rrugës së besëdrejtëve".

[9)] Muslimi në "Sahih" thekson se e kanë pyetur Enesin për këndimin e lutjes së kunutit, a bëhet para apo pas kryerjes se ruqusë, e ai u përgjegj: "Para ruqusë".

Ebu Davudi sjell nga Enesi këtë deklaratë: "Pejgamberi këndonte

1002. - Na ka treguar Museddedi, këtij Abdu-1-Vahid të cilit Asimi i ka thënë:

"Për lutjen e kunutit e kam pyetur Enes b. Malikun.

- Lutja e kunutit është kënduar - tha Enesi.

- Para ruquje apo pas? - e pyeta unë.

- Para ruquje - u përgjegj.

- Mirëpo fllan fisteku më ka informuar, duke të cituar ty, shton Asimi, se ke thënë që lutja e kunutit ka qenë pas ruquje!

- Nuk të ka treguar të vërtetën - tha Enesi. Pejgamberi i All-llahut lutjen e kunutit e ka bërë pas ruquje vetëm një muaj. Më duket se i ka dërguar burrat "Kura", kështu quheshin, nja shtatëdhjetë veta, te një popull politeist nie të cilin Pejgamberi s.a.v.s kishte marrëveshje për paqë. Atëherë Pejgamberi s.a.v.s. në lutjen e kunutit një muaj ditë i ka mallkuar ata.

1003. - Ahmed b. Junus na ka informuar, këtij i ka treguar Zaidi i cili transmeton nga Tejmije se Ebu Mixhlezit i ka thënë Enesi:

---

lutjen e kunutit pas i i ruqusë një muaj, e pastaj e la këtë mënyrë". Disa muhaddith mendojnë se kjo zgjati vetëm

20 ditë. Deklaratat e përmendura flasin qartë se këndimi i lutjes së kunutit ka qenë me karakter të përkohshëm dhe kjo për të gjitha namazet farz, por pastaj është deroguar - tërhequr. Këndimi i kunutit pas ruqusë është përfillur nga: Shafi'iu, Ebu Bekri, dhe Uthmani.

Ndërkaq sipas mendimit të Ahmed b. Hanbelit, Ejjub b. Temim dhe disa dijetarëve tjerë, kjo i lihet në vullnet të lirë atij që fal namazin.

Këndimin e kunutit para ruqusë e përfillin: Ebu Hanife, Ibn Mundhir, Umer, Aliu, Ibn Mes'ud, Ebu Musa, Esh'shariu, Ibn Umer, Ibn Abbasi, Enesi, Mafiku, Is-haku, Ibn Mubarek dhe shumë juristë.

"Pejgamberi s.a.v.s. e ka kënduar lutjen e kunutit një muaj dhe ka mallkuar (fiset) Ri'al dhe Dhekvan".[10]

---

[10] Në muajin safer, në vitin e katërt sipas Hixhretit, Muhammedi a.s. ka dërguar në Nexhd 70 hafiza që të përhapin fenë islame dhe t'i mësojnë këndimin e Kur'anit. Në vendin Bi'r Muene, papritmas i sulmon Amir b. Tufel me pjesëtarët e fisit Ri'al, Zevkan dhe Asije.

Në këtë luftë u vranë të gjithë hafizët përveç Ka'ab b. Zejdit - Medinasit. Historianët shenojnë se vitin e përmendur erdhi te Muhammedi a.s., në Medine, Ebu Ber'a Amir b. Malik dhe propozoi që në Nexhd të dërgohen një grup misionarësh të pajisur mirë me edukatë islame dhe ky garanton se nuk do t'u ndodhi asgjë e keqe. Opinioni i atjeshëm, sipas fjalëve të tij, është i interesuar për fenë Islame, prandaj i duhet të dilet në ndihmë. Muhammedi a.s. dyshoi në sinqeritetin e tij me fjalë dhe në propozimin e tij, por prapëseprapë përgatiti 70 hafizë, ne krye me Mundhir b. Amrin. Kur arritën në Bi'ar Meune, këta përmes Hiram b. Malikut i dërguan shkresën e Muhammedit a.s. Amr b. Tufelit të lartpërmendur, kujdestarit të fiseve përreth, por ai nuk deshi fare as të shikojë. Menjëherë e likuidoi letërsjellësin, e pastaj pjestarët e fiseve Asij, Ri'al dhe Zekvan i tuboi dhe i ndëseu kundër këtij grupi të hafizëve dhe as-habëve. Në një përieshje të gjatë të gjithë u vranë, përveç Ka' ab b. Zejdit. Këtë e lëshuan të plaguar rëndë, me qëllim që t'i tregojë Muhammedit a.s. tmerrin e përleshjes. Në veprën Mu'xhem theksohet se ai gmp ishte i përbërë prej 30 hafizësh, dhe atë 26 ishin nga Medineja kurse 4 muhaxhirë nga Mekka, kurse disa shënojnë se gmpi i kishte 40 veta. Nga hadithi i përmendur del përfundimi:

- lutja e kunutit gjithmonë është kënduar para ruqusë, por Muhammedi a.s. e ka kënduar pas ruqusë në të gjithë namazet, vetëm një muaj, kur i mallkonte njerëzit e fiseve të lartpërmendura. Për këtë rast tragjik Ibn Abbasi ka dhënë një deklaratë shumë të përpikët, si vijon:

Muhammedi a.s. e ka këriduar lutjen e kunutit një muaj ditë pa ndërprerë, në fund të namazit të drekës, iqindisë, akshamit dhe namazit të sabahut, dhe këtë e bënte në reqatin e fundit pasi thoshte "semiall-llahu limen hamideh!". Këtë deklaratë e ka shënuar Ebu Davudi në "Sunen" të vet, kurse Hakemi në "Mustedrek", duke theksuar se është e besueshme dhe i plotëson kushtet e paraqitura sipas Buhariut. Enesi në deklaratën e tij nuk ka thënë asgjë për këndimin e lutjes së kunutit në namazin e vitrit, por Ibn Maxhe, me sened të plotbesueshëm, me anë të Ubejj b. Ka'bit shënon se Pejgamberi a.s. duke falur vitrin kunutin e

1004. - Na ka treguar Museddedi se Ismaili i ka transmetuar nga Halidi, të cilit Ebu Kilabe i tregon se Enesi kishte thënë:

"Lutja e kanutit është kënduar në aksham dhe në sabah".[11)]

---

këndonte para ruqusë. Tirmidhiu në "Sunenin" e vet shënon se Hasan b. Aliu ka thënë: "Pejgamberi më ka mësuar që në namazin e vitrit, në vend të kunutit të them kështu: "All-llahummedhdini fi men hedejte, ve afini fi men afejte, ve tevel-leni fi men tevel-lejte, ve barik fi ma a'atejte ve kini sherre ma kadajte, fe inneke takdi ve lajukda alejke, ve innehu lajedhil-lu men valejte. Tebareke rabbena ve tealejte".

Muhaddithë të tjerë shënojnë edhe lutje tjera, sidomos lutjen e kunutit që është praktikuar në vendin tonë (All-llahumme inna...)

Ibn Maxhe thekson në mënyrë të veçantë se Pejgamberi a.s. duke falur vitrin, e këndonte lutjene kunutit para ruqusë.

Ibn Ebi Sbejbe në "Musanafin" e vet shënon se Ibn Mes'udi ka thënë: "Pejgamberi duke falur vitrin e ka kënduar kunutin para ruqusë, ndërsa Darkutni shton se Ibn Mes'ud një herë ka bujtur te Pejgamberi a.s. për të parë se kur dhe si e fal namazin e vitrit, kurse nje herë tjetër e ka dërguar nënën e vet te njëra nga bashkëshortet e tij që edhe ajo të shohë se si e fal Pejgamberi namazin e vitrit, dhe pas kësaj ka deklaruar: "Pejgamberi e këndonte lutjen e kunutit para ruqusë".

Ka mendime të ndryshme lidhur me kohën se kur këndohet lutja e kunutit në namazin e vitrit.

Kunuti këndohet para ruqusë, menjëherë pasi të kryhet këndimi i Kur'anit, sipas mendimit të: Ibn Mes'udit, Sufjan Thevrije, Ibn Mubarekut, Seid b. Xhubejrit, Ebu Musa Esh'ariut, Ebu Hanifes dhe shumë bashkëkohanikëve të tyre.

[11)] Shafi'iu me hadithin e përmendur argumenton se kunuti duhet kënduar në fund të namazit farz të sabahut. Mendimin e vet e mbështetë në deklaratën e Bera' të cilën Ebu Davud e përcjell në këtë variant: "Pejgamberi a.s. lutjen e kunutit e kakënduar në namazin e sabahut", kurse Ibn Muadhi shton: "...edhe në aksham".

Hadhithi i përmendur te Buhariu është evidentuar edhe nga muhaddithë tjerë të pranuar.

Hanefijtë konsiderojnë se hadithi konkret, që gjendet te Buhariu ka të bëjë me vrasjen e 70 hafizave të përmendur në Bi'ar Meune, kurse hadithet ku vëhet në pah se Muhammedi a.s. deri në fund të jetës së tij e

ka kënduar kunutin në sabah, nuk janë fort të sigurtë. Aq më tepër kur dihet me siguri se kunutin në sabah nuk e kanë kënduar: h. Umeri, Ibn Abbasi, Abdullah b. Umeri, Ibn Zubejr, Ebu Bekr, Seid b. Xhubejr, Ibrahim Nehaiu dhe shume të tjerë.

Ibn Umeri dhe Tavusi kanë deklaruar: "Të kënduarit e lutjes së kunutit në namazin e sabahut është inovacion (bidat)".

Tinnidhiu shënon se Ebu Malik Eshxhaiu, nga babai i vet, ka transmetuar: "Jam falur me Pejgamberin a.s. dhe ai nuk e këndoi lutjen e kunutit. Më vonë jam falur pas Ebu Bekrit, Umerit, Uthmanit dhe Aliut, por as këta nuk kanë kënduar lutjen e kunutit në namazin e sabahut. Kjo, biro, është risi e trilluar". Kjo deklaratë, thotë, Tirmidhiu është e besueshme dhe e pranuar në praktikë nga pjesa dërmuese e dijetarëve, ndërsa deklarata me përmbajtje të kundërt është trillim.

Kreu 15

Lutja për shi

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

LUTJA E PEJGAMBERIT S.A.V.S. QË TË BJERË SHI

1005. - Na ka treguar Ebu Nuajmi se i ka transmetuar Sufjani nga Abdullah b. Ebu Bekr, këtij Abdullah b. Temim, të cilit axha i vet i ka thënë:

Pejgamberi s.a.v.s. ka dalë në musal-la për t'u lutur që të bjerë shi. Xhyben e vet e ktheu përmbys".[1)]

LUTJA E PEJGAMBERIT S.A.V.S.

"O Zot, jepi vite të rënda (fisit Mudar) sikur vitet e Jusufit!"

[1)] Rrotullimi i xhybes aludon kah ndërrimi i kohës. Xhybeja rrotullohet në atë mënyrë që mënga e djathtë futet në krahun e majtë kurse mënga e majtë në krahun e djathtë. Mirëpo nëse është teshë që nuk vishet, fjala vjen çarshafi a ndonjë tjetër, atëherë ajo këthehet në anën e kundërt nga bartja e zakonshme. Nga hadithi i pënnendur nxirret përfundimi se:

- ceremoniali për të kërkuar shi përbëhet, sipas Ebu Hanifes, vetëm nga lutja për shi dhe lutja për faljen e gjynaheve, kurse falja e namazit në mënyrë kolektive nuk është ritual i zakonshëm. Autori i "El-Hifdajes" këtij mendimi i shton: "Nëse të pranishmit dëshirojnë namaz nafile ta falin individualisht, kjo është e lejuar. Këtë mendim e përkrah edhe Ibrahim Nehaiu.

Ibn Ebi Shejbe në Musannaf thekson se Ata'a b. Mervan ka qenë me h. Umerin në një lutje për shi dhe Umeri me atë rast bëri lutje All-llahut xh.sh. vetëm për faljen e gjynaheve, gabimeve. Sipas mendimit të Ebu Jusufit dhe Muhammedit, imami do të falë dy reqate kolektivisht me të pranishmit, njëlloj sikurse falen për namazin e bajramit. Këtë mendim e kanë edhe:

Maliku, Shafi'iu dhe Imam Ahmedi.

1006. - Na ka treguar Kutejbe, këtij Mugire b. Abdurrahmani nga Ebu Zinadi, e këtij A'arexhi, të cilit Ebu Hurejre i ka treguar **se Pejgamberi s.a.v.s. pasi ngritej, prej ruqusë së fundit thoshte:**

"O Zoti im, shpëtoje Ajjash b. Ebu RebFa! O Zot, shpëtoje Selem b. Hishamin! O Zot, shpëtoje Velid b. Velidin! O Zoti im, shpëtoji be-simtarët e pafuqishëm!"

O Zoti im, rrite shtypjen tënde kundër fisit Mudar dhe bëre, o Zot, të përjetojë vitet e urisë së Jusufit!"

Pejgamberi s.a.v.s thoshte edhe këtë: **"Fisin Gifar All-llahu e falt, kurse fisin Eslem All-llahu e shpëtoftë!"**

Ibn Ebi Zinadi shton, nga babai i vet: **"E tërë kjo ndodhte në namazin e sabahut".**[2)]

1007. - Na ka treguar Uthman b. Ebi Shejbe të cilit i ka transmetuar Xheriri nga Mensuri, kurse këtij i ka rrëfyer Xheriri prej Ebu Duha, kurse ky nga Mesruku i cili ka thënë:

---

2) Fiset Gifar dhe Eslem, të pënnendura në hadith kanë kaluar në fenë islame në saje të lutjes së Muhammedit a.s. Kjo ndodhi në fazën e parë të përhapjes së fesë Islame dhe ka qenë e dobishme për fenë Islame si edhe për fiset e përmendura sepse ata shpëtuan nga mashtrimet e mëhershme. Nga ky hadith del përfundimi si vijon:

- ashtu siç mund të bekohet miku besimtar, në të njëjtën mënyrë edhe armiku mund të mallkohet. Disa juristë mendojnë se lejohet mallkimi vetëm i atyre armiqve që nuk respektojnë ligjet e All-llahut dhe i rrezikon muslimanët, kurse për të tjerët duhet lutur që All-llahu t'i drejtojë në rrugë të drejtë. Kështu kanë vepruar edhe shokët e Pejgamberit s.a-v.s.

Ky hadith sikurse dhe ai i mëparshmi tregojnë se këndimi i duasë në namazin e sabahut ishte në fonnë të bekimit ose mallkimit, e cila ka qenë kënduar vetëm përkohësisht dhe për një qëllim të caktuar. Disa juristë islamë theksojnë se Muhammedi a.s. lutje, dua konkrete ka kënduar edhe në namazin e jacisë, e disa tjerë thonë se kështu ka vepmar edhe në namazin e drekës.

Kemi qenë te Abdullahu (b. Mes'udi) dhe ai tha:

"Kur hetonte Pejgamberi s.a.v.s. se njerëzit largohen nga feja Islame, thoshte: O Zot, dënoi ata me shtatë vjet, sikurse ata shtatë vjetët e Jusufit!"

Ata i godiste viti i thatësisë kur u tha tërësisht ashtu që patën ngrënë lëkura, xhenaze dhe coftina. Nëse dikush shikonte kah qielli, nga uria, shihte vetëm pluhur e tym. Atëherë i erdhi Ebu Sufjani dhe i tha: "O Muhammed, ti po urdhëron, kërkon dëgjueshmëri ndaj All-Bahut dhe lidhje familjare ndër veti, kurse populli yt po shkatërrohet, lute All-lla-hun për këta!"

Muhammedi a.s. u përgjegj se All-llahu i Lartmadhërishëm ka thënë: "Prite ditën kur qielli do tëjetë përplotë tym!"...dhe citoi deri... ju me siguri do të këtheheni prapë; por atë ditë kur do t'i rrëmbejmë me tërë forcën, njëmend do t'u hakmerremi" (Kur'an, 44:10,16).

Shprehja **"rrëmbejmë"** ka të bëjë, thotë Ibn Mes'udi, me ditën e humbjes së politeistëve në Bedr, kurse fjala **"tym", "dënim"** dhe **"argu-ment për Bizantinët"** janë shpjeguar më parë.[3)]

---

3) -I nxitur nga politeistët e Mekkes, Muhammedi a.s. i mallkoi ata, dhe kur i goditi ky mallkim, ata e lutën Muhammedin a.s. me anë të Ebu Sufjanit për bekim. Muhammedi a.s., si përgjegje, i citoi Ebu Sufjanit gjashtë ajete nga sureja Duhan: (ajeti 10-16 nga su/44).

All-llahu xh.sh. në këto ajete i paralajmëroi se urinë dhe mjerimin ua largon vetëm përkohësisht, prandaj sapo t'u kthehen idhujve të tyre, Ai do t'i përfshijë me dënim dhe do t'i zhdukë.

Të gjitha premtimet e Pejgamberit a.s. janë përmbushur, qoftë menjëherë, qoftë më vonë. Kështu është plotësuar edhe kjo që u përmend në hadithin e cituar.

Luftërat ndërmjet persianëve dhe Perandorisë Romake të lindjes që janë zhvilluar në shekullin e VII, kanë zënë vend edhe në Kur'an. Persianët në fund të vitit 616 i zunë të gjitha krahinat e Bizantit në Lindje dhe iu afruan Stambollit, me ç'rast kanë vrarë me qindra mijë të krishterë

XHEMATI MUND TË KËRKOJË NGA IMAMI TË LUTET PËR SHI

1008. - Na ka treguar Amr b. Ali, këtij Ebu Kutejbe, këtij Abdurrahman b. Abdullah b. Dinar, të cilit babai i vet i ka thënë:

"E kam dëgjuar Ibn Umerin i cili sillte një shembull me kasiden e Ebu Talibit:

"Ai është i bardh - fytyrëndritur, e shiu lypet në emër të tij. Ai është që shuan etjen e të varfërve dhe mbron besnikët".

1009. - Umer b. Hamza rrëfen se i ka treguar Salimi që transmeton nga babai i vet:

"Fjalët e këtij poeti i kam përmendur shumë herë, duke shikuar në fytyrë të Pejgamberit s.a.v.s derisa po lutej për shi. Vazhdonte të lutet deri kur rridhnin përrenjtë e Medines.

---

dhe hebrej. Muslimanëve u erdh keq për të krishterët ngase këta jane pasues të Ingjilit, kurse politeistëve u vinte mirë, gëzoheshin, dhe i ngacmonin muslimanët duke iu thëne se një ditë të njejtën gjë do ta bënin edhe me muslimanët.

Si përgjegje në provokimet e tyre janë shpallur 10 ajetet e para të sures Rum. Në ajetin e parë dhe të dytë pranohet disfata e Bizantinëve, kurse prej të tretit e tutje flitet se ata, "disa vite më vonë do të fitojnë:", kundër Persianëve. Ky lajm i gëzoi muslimanët. Ebu Bekri në bisedë me Ebu Xhehlin u lidhën me kusht se Bizantinët, brenda pesë vjetëve, do t'i mundin Persianët. Ebu Bekri, për këtë kusht, kaull, që asokohe akoma ishte i lejuar, e informoi Muhammedin a.s., i cili i tha: "Shprehja e Kur'anit - bid'a sisnin - disa vjet, ka kuptimin e një periudhe prej 3-9 vjet. Në vitin e nëntë, pas shpalljes së këtij ajeti, që bie në vitin e katërt pas Hixhretit, pikërisht me disfatën e politeistëve në Bedr, Bizandnët i mundën mexhusijt Persianë. Me këtë, paralajmërimi i Kur'anit u bë realitet para tërë botës.

"Ai është i bardh - fytyrëndritur, shiu lypet në emër të tij.

Ai është që shuan etjen e të varfërit dhe mbronë besnikët" janë vargje të Ebu Talibit.[4)]

1010. - Na ka treguar El-Hasan b. Muhammed, të cilit i ka transmetuar Muhammed b. Abdullah Ensari nga babai i vet Abdullah b. Muthenna, ky nga Thumam b. Abdullah b. Enes, ndërsa ky nga Enesi, **se Umer b. Hattab r.a. kur i godiste thatësia, lutej për shi me Abbas b. Abdu-l-Muttalibin, dhe thoshte: "O Zot, ne të jemi lutur me Pejgamberin tonë dhe na shuajte etjen me shi. Tash po të lutemi me axhën e Pejgamberit tonë, na shuaj etjen!"**

Dhe, thotë Enesi, **etja na u shuajt me shi.**[5)]

[4)] Abdullah b. Umeri ka cituar vetëm një varg nga Lamija e Ebu Talibit, që i ka 110 vargje. Ai këtu paraqet disponimin armiqsor të politeistëve ndaj Muhammedit a.s., virtytet e tij dhe simpatinë që tregonin ndaj tij farefisi dhe miqtë e tij.

Muhammedi a.s. Itotje për shi ka bërë vetëm në Medine, kurse Ebu Talibi Laminë e përmendur e ka kënduar qysh në Mekke, kur Abdu-l-Muttalibi bënte lutje me Kurejshitët, me ç'rast Muhammedi a.s. si fëmijë, qëndronte pranë tij. Përmbajtja e shumë vargjeve të Lamijes parathotë pfofetësinë e Muhammedit a.s., të cilën Ebu Talibi e ka ditur më heret nga deklarimi i Behires nga Busra.

Këtë rast e përmendin në koleksionet e tyre edhe Ibn Maxhe, Nesai dhe Ahmedi.

[5)] Ibn Kudame konsideron se kjo ka ndodhur në vitin Rimad, e ky ishte viti i 18. sipas hixhretit, me ç'rast thatësia e madhe nëntmujore i dogji tëra bimët dhe pemët dhe shumë regjione i shëndiroi në shkretëtirë të vdekur me rërë. Nga hadithi i përmendur del si përfundim se:

- në lutjen për shi duhet të prezentojnë njerëz të mirë dhe të devotshëm,
- respekti i madh i Abbasit dhe modestia e Umerit,
- pjesëmarrja në lutjen për shi i lejohet secilit që dëshiron.

RROTULLIMI I XHYBES ME RASTIN E LUTJES PËR SHI

1011. - Na ka treguar Is-haku, këtij Vehbi të cilin e ka informuar Shu'be me anë të Muhammed b. Ebi Bekrit, të cilin e ka informuar Abad b. Temim nga Abdullah b. Zejdi **se Pejgamberi s.a.v.s. është lutur për shi dhe me atë rast e rrotullonte xhyben e vet.**

1012. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani, këtij Abdullah b. Ebi Bekri, kurse ky ka dëgjuar nga Abbad b. Temim se i tregonte babait të këtij (Ebu Bekrit), duke transmetuar nga axha i vet Abdullah b. Zejdi, se **Pejgamberi doli në musal-la dhe u lut për shi. Me atë rast u kthye kah Kibla, e rrotulloi xhyben e vet dhe fali dy reqate.**

Ebu Abdullahi thotë: **"Ka treguar Ujejne se Abdullah b. Zejd ka propozuar ezanin. Mirëpo ajo nuk është e vërtetë. Ezanin e ka propozuar Abdullah b. Zejd b. Asim Mazini nga fisi Mazini nga Medineja".**[6)]

LUTJA PËR SHI NË SECILËN XHAMI AKTIVE

1013. - Na ka treguar Muhammedi, këtij Ebu Damr Enes b. Ijad, të cilit i ka transmetuar Sherik b. Abdullah b. Ebu Namir, se e ka dëgjuar Enes b. Malikun duke rrëfyer se një ditë të xhumaje hyri dikush kah dyert e xhamisë që ishin

---

[6)] - Nga hadithi i përmendur del:

- Muhammedi a.s. për të bërë lutjen për shi dilte në terren të hapur e të gjërë. Këtë e bënte sigurisht me qëllim që të marrin pjesë numër më i madh i besimtarëve dhe për ta treguar më mirë e në mënyrë të denjë devotshmërinë dhe përuljen ndaj All-llahut xh.sh. Ibn Habban mendon se ky ceremonial konkret i Muhammedit a.s. ka qenë në muajin Ramazan, vitin e 6. pas hixhretit,

- këndimi i lutjes për shi është akt i normëzuar...

Ibn Maxhe, Taberi, Bejheki, Ebu Davud e të tjerë janë shprehur në favor të mendimit të drejtë të Ebu Hanifes, që ceremoniali i lutjes për

kah minberi, **në kohën kur Pejgamberi s.a.v.s ishte duke kënduar hutben, iu drejtua Pejgamberit të All-llahut dhe i tha:**

"O Pejgamberi i All-llahut, bagëtia po shkojnë posht edhe rrugët po ndërpriten, prandaj lute All-llahun për ne të na ndihmojë!"

Pejgamberi i All-llahut i ngriti duart, tregon Enesi, dhe shqiptoi: **"O Zoti im, shuanaj etjen! O Zot, shuanaj etjen, O Zot, shuanaj etjen!"**

- Pasha All-llahun, vazhdon Enesi, në qiell nuk hetuam fare re, a më asgjë fare. Ndërmjet nesh dhe Sel'it (një mal) nuk kishte asgjë që të na pengonte, as shtëpi apo diçka tjetër. Pas malit Sel'a u paraqit reja sikurse mburoja dhe kur arriti në mesin e qiellit, u shpërnda dhe ia filloi shiu.

Pasha Zotin, shton Enesi, nuk e kemi parë diellin gjashtë ditë. Të xhumanë e ardhme, derisa Pejgamberi i All-llahut qëndronte dhe këndonte hutben, në të njëjtat dyer hyri dikush, iu drejtua Pejgamberit të All-llahut dhe i tha: "O Pejgamber i Zotit, kafshët shkuan poshtë, edhe rrugët u shkatërruan, prandaj lute Zotin të ndalë shiun!"

Pejgamberi s.a.v.s i ngriti duart dhe shqiptoi: **"O Zoti im, le të jetë rreth nesh, e jo mbi ne! O Zot, brigjeve, rrafshlartave, maleve, në lugina e bimë!"**

Shiu u ndal, dolëm dhe u kthyem, e koha ishte me diell.

- E kam pyetur Enesin, thotë Sheriku," **A ishte ai, ai njeriu i parë?"**

- Nuk e di - u përgjegj Enesi.[7)]

---

shi përbëhet vetëm nga lutja për shi dhe lutja për faljen e gjynaheve, porse falja e namazit nafile individualisht është e lejuar, por nukështë akt i normëzuar si sunnet.

[7)] Nga ky hadith rezulton se:

- dialogu me imamin i cili ka hipur në minber mund të zhvillohet vetëm nëse është i nevojshëm,

LUTJA PËR SHI NË HUTBEN E XHUMASË PA U DREJTUAR KAH KIBLA

1014. - Na ka treguar Kutejbe b. Seid, të cilit Ismail b. Xhafer i ka transmetuar nga Sheriku, kurse ky nga Enes b. Maliku se një ditë hyri në xhami një njeri, nga hyrja që ishte kah "Daru-l-kadi" - kah shtëpia e Umerit, **në kohën kur Pejgamberi i All-llahut mbante hutben. Ai njeri iu drejtua Pejgamberit s.a.v.s. dhe i tha:**

- O Pejgamber i All-llahut, kafshët shkuan posht dhe rrugët u shkatërruan, prandaj lute All-llahun të na ndihmojë me shi!

Pejgamberi i All-llahut, ngriti duart dhe u'lut: **"O Zot, furnizona me shi! O Zot, jepna shi! O Zot, jepna shi!"**

Pasha All-llahun, thotë Enesi, nuk kemi parë në qiell kurrfarë reshë, as sa thërrmia. Ndërmjet nesh dhe kodrës Se'l nuk kishte asnjë ndërtesë, a shtëpi, që do të na pengonte të mos e shohim qiellin. Në atë moment, pas Se'lit u paraqit një vranësirë sikur mburoja, dhe, kur arriti midis qiellit u shpërnda dhe ia filloi shiu. Pasha All-llahun nuk e kemi parë diellin gjashtë ditë!

- hutbeja këndohet në këmbë dhe kjo nuk ndërprehet, përkatësisht të prishet ky rend, për shkak të pyetjeve nga xhemati, ose për shkak të rënies së shiut.

- është e lejuar dhe e preferuar të luten njerëzit e mirë dhe të devotshëm që ata të bëjnë lutjen, duanë, për shi,

- lutja për shi mund të përsëritet shumë herë,

- lutjen për shi hatibi mund ta këndojë gjatë hutbes në minber, duke e përfshirë në lutjet e zakonshme në hutbe,

- nuk është detyrë e domosdoshme që imami, e as të pranishmit tjerë, të rrotullojnë teshat në anë të kundërt dhe të kthehen kah kibleja,

- ceremoniali për lutjen për shi përbëhet nga lutja dhe lutja për faljen e gjynaheve, kurse dy reqatë nafile mund t'i falin vetëm.

Të xhumanë e ardhme, **derisa Pejgamberi s.a.v.s qëndronte në këmbë duke mbajtur hutben, hyri një njeri nga e njëjta hyrje, iu drejtua Muhammedit a.s. dhe i tha: "O Pejgamber i All-llahut, kafshët shkuan posht kurse rrugët u shkatërruan, andaj lute All-llahun ta largojë prej nesh shiun!"**

Pejgamberi i All-llahut i ngriti duart, thotë Enesi, dhe tha: "O Zot, le tëjetë rreth nesh ejo mbi ne! O Zot, qoftë mbi kodrina, në rrafshlarta, në lugina e pyje, pemishte!"

Dhe shiu, rrëfen Enesi, u tërhoq. Dolëm dhe shetitëm në kohë me diell. Sheriku thotë e kam pyetur Enes b. Malikun: **"a ishte ai njeriu i njëjti?**

- Nuk e di - u përgjegj Enesi.[8)]

LUTJA PËR SHI NË MINBER

1015. - Na ka treguar Museddedi, këtij i ka transmetuar Ebu Avanet nga Katade, kurse ky nga Enesi i cili ka thënë:

[8)] - Shprehja "Daru-l'Kada" është shkurticë nga "Daru-l-kadai dejni Umere". Kjo është shtëpi e h. Umerit që me porosi e ka lënë në pronësi të bashkësisë ku do të mirret rroga e halifit nga arka e bashkësisë Islame.

Titulli konkret i shtëpisë së përmendur është ca më i gjatë dhe i papërshtatshëm për ta shqiptuar, dhe sipas traditës është shkurtuar dhe ka mbetur vetëm në pjesën e parë të emrit dhe në këtë mënyrë emri i shtëpisë së Umerit është ruajtur me shkurticën "Daru-l-kada".

Përkitazi me kalimin e kësaj shtëpie në pronësi të bashkësisë Islame, historianët theksojnë se h. Umeri rrogën e vet si halif për punët që kryente e merrte nga arka shoqërore dhe me këtë mbante veten dhe familjen e vet. Secilën sasi të hollave që mirrte i kishte shënuar dhe në prag të ndërrimitjetë i la porosi të birit të vet Abdullahut, ta shesë shtëpinë dhe me paratë që do të marrë prej saj t'ia kthejë bashkësisë shumën që ky e kishte marrë në kohën e vet nga arka e shtetit, si rrogë, në emër të ardhurave personale. Pas vdekjes së tij, djali i tij e shiti shtëpinë Muaviut për 28.000 dërhem, dhe arkës shoqërore menjëherë ia dorëzoi pjesën që i përkiste.

- Derisa Pejgamberi i All-llahut, një ditë xhumaje mbante hutben, erdhi një njeri dhe tha: "O Pejgamber i All-llahut, ka marrë shumë thatë, prandaj lute All-llahun të najapë shi". Bëri lutje dhe ne u lagëm, akoma pa arritur në shtëpiat tona. Kështu ra shi deri të xhumanë e ardhme, pa u ndalur.

I njejti njeri, apo dikush tjetër, thotë Enesi, u ngrit dhe tha: ***O Pejgamber i All-llahut, lute All-llahun që ta largojë prej nesh!" Pejgamberi i All-llahut u lut: "O Zot, le të jetë rreth nesh e jo mbi ne!"***

-I kam parë retë, thotë Enesi, si po shpërndahen djathtas e majtas dhe lagnin njerëzit, por Medinasit nuk lageshin.

TË JESH I KËNAQUR ME NAMAZIN E XHUMASË GJATË LUTJES PËR SHI

1016. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme, i cili transmeton nga Maliku, ky nga Sherik b. Abdullah, ndërsa ky nga Enesi që thotë:

- Erdhi një njeri te Pejgamberi s.a.v.s. dhe i tha: "Kafshët janë në rrezik, por edhe rrugët u shkatërruan!" Pejgamberi s.a.v.s. këndoi lutje dhe ne jemi lagur nga shiu prej të xhumasë deri të xhumanë tjetër. I njëjti njeri erdhi të xhumanë tjetër dhe tha: "U shembën shtëpitë, rrugët u ndërprenë, kafshët janë në rrezik, andaj lute All-llahun ta ndërprejë!"

- Pejgamberi i All-llahut u ngrit dhe shqiptoi këtë lutje: "O Zot, le të bjerë kodrinave, rrafshlartave, luginave e pyjeve".

Retë u tërhoqën nga Medineja.

LUTJA ALL-LLAHUT KUR NDËRPRITEN RRUGËT NGA SHIU I MADH

1017. - Na ka treguar Ismaili, këtij ia transmeton Maliku nga Sherik b. Abdullah b. Ebu Nemir, ky nga Enes b. Maliku i cili i ka rrefyer:

- Erdhi te Pejgamberi s.a.v.s. një njeri dhe i tha: "O Pejgamber i All-llahut, kafshët po rrezikohen, e rrugët u shkatërruan prandaj lute All-llahun!"

Pejgamberi i All-llahut këndoi lutjen dhe shiu ia filloi, prej ditës xhuma deri xhumanë tjetër. Më vonë përsëri i erdhi një njeri Pejgamberit s.a.v.s. dhe i tha:

- O Pejgamber i All-llahut, u shembën shtëpitë, rrugët janë ndërprerë dhe kafshët janë në rrezik. Pejgamberi i All-llahut u lut:" O Zot, çoje maleve e kodrinave, pyjeve e luginave!"

Pas kësaj vranësirat u tërhoqën përmbi Medine.

PEJGAMBERI S.A.V.S. NUK E KTHENTE XHYBEN E VET SPRAPTHI DITËN E XHUMA GJATË LUTJES PËR SHI

1018. - Na ka treguar Al-Hasan b. Beshir, këtij Muafa b. Imran, i cili transmeton nga Evzaiu, kurse ai nga Is-hak b. Abdullah, ky nga Enes b. Maliku, se dikush iu ankua Pejgamberit a.s. se po i dëmtohen kafshët dhe për vështirësi familjare, prandaj Muhammedi a.s. i lutetAll-llahut që të bjerë shi.

Enesi nuk ka përmendur (tregon Is-haku) që Muhammedi a.s. të ketë këthyer xhyben sprapthi, me atë rast, dhe as që është kthyer kah Kibleja.

KUR XHEMATI KËRKON PREJ IMAMIT TË KËNDOJË LUTJE PËR SHI AI NUK DUHET T'I REFUZOJË

1019. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, të cilin e informon Maliku duke transmetuar prej Sherik b. Abdullah b. Ebu Nemir, kurse ky na Enes b. Maliku i cili ka thënë:

- Erdhi një njeri te Pejgamberi s.a.v.s. dhe i tha: "O Pejgamber i All-llahut, kafshët po dëmtohen, rrugët po shkatërrohen, prandaj lute All-llahun për shi!"

Ai iu lut All-llahut dhe ne u lagëm prej asaj xhumaje deri në xhumanë tjeter. Pastaj i erdhi Pejgamberit a.s. një njeri tjetër dhe i tha: **"O Pejgamber i All-llahut, shtëpitë u shembën, rrugët u shkatërruan edhe kafshët po shkojnë dëm!"**

Dhe Pejgamberi s.a.v.s u lut: **"O Zot, lëshoje shiun në kodrina e male, në lugina e kopshtije!".** Retë u tërhoqën nga Medina dhe u shpërndan përreth sikurse teshat në trupin e njeriut.

POLITEISTËT KËRKOJNË INTERVENCEN E MUSLIMANËVE NË RAST THATËSIE DHE SKAMJE

1020. - Na ka treguar Muhammed b. Kethir, i cili transmeton nga Sufjani, të cilit i kanë thënë Mensur dhe A'meshi, që e kanë dëgjuar Ebu Duhaun, kurse ky Mesrukun i cili ka thënë:

- Erdha te Ibn Mes'udi, e ai më tha: "Kurejshitët po largohen nga feja Islame dhe Pejgamberi s.a.v.s. i ka mallkuar, i ka goditur vit i thatë, pa bereqet, dhe shumica e kanë pësuar: Kanë hëngër coftina dhe eshtra. Atëherë i erdhi Ebu Sufjani (ky ishte politeist) dhe i tha: "O Muhammed, ke ardhur të urdhërosh vizitën dhe ndihmën farefisit e njerëzit

po vuajnë, lute All-llahun për ata!"

Alejhisselami këndoi ajetin: **"Prit ditë'n kur do të bjerë nga qielli tymi!"**[9]

Ata, thotë Buhariu, përsëri iu kthyen politeizmit të vet. Kësaj i referohet Fjala e të Lartmadhërishmit **"...dita kur do t'i rrëmbejmë me forcë"**[10], dita e Bedrit.

Esbat (b. Nasr) shton, thotë Buhariu (rastit të Mekkes dhe rastin tjetër nga Medina), duke transmetuar nga Mensuri: **"... Pejgamberi i All-llahut këndoi lutjen, bëri dua, dhe u ra shi shtatë ditë. Njerëzit u ankuan për shkak të shiut të madh, prandaj Muhammedi a.s. u lut: "O Zot, le të jetë rreth neshje mbi ne!"**

Në këtë moment retë u tërhoqën dhe njerëzit mbetën të ngopur.

LUTJE KUR BIE SHUMË SHI:
" ...QOFTË RRETH NESH , JO MBI NE!"

1021. - Na ka treguar Muhammed b. Ebi Bekr, këtij Mu'temir, i cili transmeton nga Ubejdullahu, ky nga Thabid, ndërsa ai nga Enesi i cili ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. një të xhumaje këndonte hutben, kur njerëzit u ngritën dhe thirrën: O Pejgamber i All-llahut, është shumë thatë, pyjet u dogjën e kafshët mbaruan, lute All-llahun të na japi shi!"

Atëherë Muhammedi a.s. tha dy herë: **"O Zot na jep shi!"**

Po të bëj be në All-llahun se në qiell nuk kemi parë asnjë re. Menjëherë u paraqit vranësira, filloi një rosë shi, kurse Ai zbriti nga minberi dhe fali namazin. Shiu binte dhe

---

[9] -Kur'an,44:10.

[10] -Kur'an,44:16.

binte, ded të xhumanë e ardhme. Kur u ngrit Pejgamberi a.s. të këndojë hutben, xhemad prapë thir.i: **"U shembën shtëpitë e rrugët u ndërprenë, lute All-llahun ta ndalë!"**

Pejgamberi s.a.v.s. buzëqeshi e pastaj tha: " **O Zot, rreth nesh, e jo mbi ne!".** Vranësirat u tërhoqën nga Medina. Shiu ia filloi të bjerë rreth Medines kurse në qytet asnjë pikë. Unë kam shikuar kah Medina, ishte sikur në kornizë.

TË KËNDUARIT E LUTJES PËR SHI NË KËMBË

1022. - Na ka rrëfyer, thotë Buhariu, Ebu Nuajm, i cili transmeton nga Zuhriu kurse ky nga Ebu Is-haku, se Abdullah b. Jezid-Ensariu doli (kah Kufa në shkretëtirë). Bashkë me të ishin edhe Bera' b. Azib dhe Zejd b. Erkam r.a., **Abdullah b. jezid lutej për shi duke qëndruar me ata, në këmbë, por nuk ishte në minber. Së pari u lut për faljen e gjynaheve, pastaj fali dy reqate duke kënduar Kur'anin me zë. Nuk këndoi ezan as ikamet.**

Abdullah b. Jezid, rrëfen Ebu Is-haku, **e ka parë Pejgamberin a.s. duke vepruar kështu.**

1023. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman të cilin e ka informuar Shuajb, që transmeton nga Zuhriu, e këtij i ka treguar Abbad b. Temim, se e ka lajmëruar axha i vet (Abdullah b. Zejd), e ky ishte njëri nga shokët e Pejgamberit a.s., **se Pejgamberi i All-llahut doli (në musal-la me xhematin), të lutet për shi, qëndroi në minber dhe u lut duke qëndruar në këmbë. Pastaj u kthye kah Kibleja, e ktheu sprapthi xhyben e vet dhe (filloi shiu) u furnizuan me shi, u ra shi.**

KENDIMI I KUR'ANIT ME ZE ME RASTIN E LUTJES PËR SHI

1024. - Na ka treguar Ebu Nuajmi të cilit Ebu Dhi'bi i ka transmetuar nga Zuhriu, kurse ky nga Abbad b. Temim, e ky nga mixha i vet që ka thënë:

- Pejgaxnberi s.a.v.s. doli në musal-la të lutet për shi. U drejtua me fytyrë kah Kibleja, këndoi lutjen, e ktheu xhyben e vet sprapthi e pastaj fali dy reqate, në të cilat Kur'anin e këndonte me zë.

PEJGAMBERI IA KTHEU SHPINËN XHEMATITTËPRANISHËM

1025. - Na ka treguar Ademi, këtij Ibn Ebu Dhi'bi, kurse atij i ka rrëfyer Zuhriu me anë të Abbad b. Temimit, e ky nga mixha i vet;

- E kam parë Pejgamberin s.a.v.s. kur ka dalë të lutet për shi. Ia ktheu shpinën xhematit - rrëfen Abbadi - kurse fytyrën kah Kibleja dhe këndoi lutje, e mandej e ktheu xhyben e vet sprapthi dhe na fali dy reqate namaz ku e këndonte Kur'anin me zë.

NAMAZI PËR LUTJEN PËR SHI I KA DY REQATE

1026. - Na ka treguar Kutejbe b. Seid, këtij Sufjani i cili transmeton nga Abdullah b. Ebu Bekri, e ky nga Abbad b. Temim, kurse ai nga mixha i vet, **se Pejgamberi a.s. është lutur të bjerë shi, pastaj ka falur dy reqate dhe e ka kthyer xhyben sprapthi.**

LUTJA PËR SHI NË MUSAL-LA

1027. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed, këtij Sufjani, këtij i tregon Abdullah b. Ebu Bekri që ka dëgjuar Abbad b. Temimin i cili ka dëgjuar nga axha i vet se:

Pejgamberi s.a.v.s ka dalë në musal-la të lutet për shi, është kthyer kah Kibleja, ka falur dy reqate namaz, kurse xhyben e vet e kishte kthyer sprapthi.

Sufjani shton: **"Mua më ka informuar Mes'udi, që transmeton nga Ebu Bekri: "...anën e djathtë të xhybes e vuri në anë të majtë".**

KTHIMI KAH KIBLEJA ME RASTIN E LUTJES PËR SHI

1028. - Na ka treguar Muhammedi se e ka informuar Abdu-1-Vehabi që i ka rrëfyer Jahja b. Seid, kurse këtë e ka informuar Ebu Bekr b. Muhammed, kurse këtë e ka informuar Abbad b. Temim se i ka transmetuar Abdullah b. Zejdi nga Medineja, se **Pejgamberi s.a.v.s. ka dalë në musal-la të falet. Pasi e këndoi duan ose, Jahja b. Seid thotë, dëshironte ta këndojë, u kthye kah Kibleja dhe e ktheu xhyben e vet sprapthi.**

Ebu Abdullah Buhariu thotë: **"Ky Ibn Zejdi është Mazinij, kurse ai i pari (që u përmend në senede të kaluara) është nga Kufeja, ai është Ibn Jezidi".**

KUR BEHËT LUTJE PER SHI TË PRANISHMIT NGRITEN DUART ME IMAMIN

1029. - Ejjub b. Sulejraan ka thënë: **"Më ka treguar Ebu Bekr b. Ebi Uvejs nga Sulejman b. Bilal, të cilit i ka thënë Jahja b. Seid"**

- E kam dëgjuar Enes b. Malikun kur ka thënë: "Një ditë xhumaje i ka ardhur Pejgamberit s.a.v.s. një beduin nga shkretëtira dhe i tha: O Pejgamber i All-llahut, shkuan dëm kafshët, e pësuan familjet, i tërë populli e pëson, dhe Pejgamberi s.a.v.s. ngriti duart të lutet për shi. Edhe të pranishmit i ngritën duart, të luten për shi.

Akoma nuk kishim dalë nga xhamia e shiu ia nisi të bjerë, dhe kështu ra deri të xhumanë e ardhme - rrëfen Enesi.

Me vonë, ky njeri i erdhi përsëri Pejgamberit a.s. dhe i tha:

O Pejgamher i All-lIahut, njerëzit janë neveritur, madje edhe rrugët janë të penguara!"[1 1)]

1030. - Uvejsi thotë: **Na ka treguar Muhammed b. Xhafer, i cili ka dëgjuar Jahja b. Seidin dhe Sherikun këta të dy kanë dëgjuar Enesin se Pejgamberi s.a.v.s. i ngriti duart aq, sa, ia pash bardhësinë nënsjetull".**

---

11) - Nga ky hadith dfae ata të mëparshmit del:

- ngritja e duarve kah qielli gjatë lutjes është mustehab (punë e preferuar), sepse me këtë tregohet plotëfuqishmëria e AIl-llahut xh.sh. dhe dobësia e njeriut

Muhammedi a.s. me një rast ka thënë: "AIl-llahu është i gjallë dhe Atij i vjen turp qe duart e robit të vet që i drejtohen Atij, t'i kthejë të zbrazëta". Maliku konsideron se në rastin e lutjes për shi duart ngriten nën nivelin e krahërorit, por me shuplaka të kthyera teposhtë kah toka dhe gishta të lëshuar teposhtë.

Neveviu thekson se dijetarët e shkollës hanefite e konsiderojnë si sunnet që duart te ngriten por me shuplaka të kthyera kah toka, sa herë që bëhet dua, lutje, për largimm e ndonjë fatkeqësie. Ndërsa, tek lutjet tjera, duart ngriten me shuplaka lart.

IMAMI I NGRIT DUART KUR LUTET PËR SHI

1031. - Na ka treguar Muhammed b. Beshar, këtij i tregoi Jahja (b. Seid) dhe Ibn Ebi Adijj, duke transmetuar nga Seidi, ky nga Katade ndërsa ai nga Eftes b. Maliku:

- Pejgamberi s.a.v.s i ngritte duart lart, por për lutjen për shi i ngritte aq lart sa që mund t'ia shihje bardhësinë nën sjetulla".

ÇKA KËNDOHET KUR FILLON TË BJERË SHI

Ibn Abbasi thotë: **"Shprehja, kesajjib' në Kur'an do të thotë, shi kurse të tjerët thonë se kjo shprehje rrjedh nga sabe dhe esabe jesubu, që do të thotë derdhur, bie shi.**

1032. - Na ka treguar Muhammed b. Mukatil Ebu-l-Hasan el-Mervezi, të cilin e ka informuar Abdullahu, këtë Ubejdullahu i cili transmeton nga Nafi'u, kurse ky nga Kasim b. Muhammedi, ndërsa ky nga Aisheja, se Pejgamberi i All-llahut, sa herë që shihte shiun, thoshte:

"O Zot, na dhuro shi të dobishëm!"

Në transmetimin tjetër, Abdullahun (e lartpërmendur) e pason el-Kasim b. Jahja që transmeton nga Ubejdullahu...

Hadithin e lartpërmendur e kanë transmetuar edhe Evzaijj edhe Ukajli, që e përcjellin nga Nafi'u.[1 2)]

---

12) Ebu Davudi në koleksionin e tij me hadithe shënon:

"Pejgamberi a.s. kur shihte në horizont grumbullim jo të zakonshëm të reve, e lënte punën, madje edhe sikur të ishte në namaz, dhe këndonte: "O Zoti im, mbështetem tek ti, më mbro nga e keqja!". Por pasi që të kishte filluar shiu, thoshte: "O Zot, dhurona shi të mirë, pa rrëmujë!"

Ibn Maxhe e transmeton rastin e njejtë në këtë variantë: "Kur

U LAG NGA SHIU SA QË SHIU I ECTE NEPËR MJEKËR

1033. - Na ka treguar Muhammed (b. Mukatil), këtë e ka informuar Abdullahu, këtë Evzaijj, kurse këtij i ka treguar Is-hak b. Abdullah b. Ebu Talha Ensariu, ndërsa këtë Enes b. Maliku r.a.:

- Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. popullin e goditi një thatësi, mori vit thatësie. Derisa Pejgamberi një ditë xhumaje këndonte hutben në minber, u ngrit një beduin dhe i tha: "O Pejgamber i All-llahut, pasuria na shkoi, familjet kanë uri, lute All-llahun për ne, le të najapë shi!"

Pejgamberi i Zotit - tregon Enesi - ngriti duart. Në atë moment nuk kishte në qiell fare mjegull.

Menjëherë, retë u ngritën sikur kodër, dhe Muhammedi a.s. nuk kishte zbritur nga minberi, unë e shikoja shiun si i lagte mjekrën.

- Shiu na ka lagur - thotë Enesi - atë ditë, të nesërmen, të pasnesërmen dhe kështu me radhë deri në namazin e xhumasë së ardhme, kur ai i njëjti beduin, apo një tjetër, u ngrit dhe tha: "O Pejgamber i All-Ilahut, u shembën ndërtesat, u përmbyt pasuria jonë, andaj lute All-llahun për Pejgamberi i All-llahut i ngriti duart dhe u lut: "O Zot, le të jetë rreth nesh, jo mbi ne!"

Dhe pothuaj akoma pa bërë me dorë kah qielli, retë u tërhoqën, ashtu që Medina mbeti sikur në rreth, kurse luginës rrodhi shiu një muaj ditë sikur të ishte ndonjë kanal. Nuk kishte njeri që vinte, nga të gjitha anët, e të mos rrëfente për atë shi të madh - thotë Enesi.

Pejgamberi s.a.v.s shihte në qiell re, e ndërpriste punën, madje edhe kur ishte në namaz, drejtohej në atë drejtim dhe shqiptonte: "O Zot, kërkoj ndihmën, mbrojtjen Tënde, nga e keqja e saj!" Por, pasi që të kishte filluar shiu, thoshte dy-tri herë: "O Zot, na jep dhuratë të dobishme!" Pasi që shkarkoheshin retë dhe ndalej shiu, ai përsëri e falënderonte All-llahun".

ÇKA DUHET BËRË KUR FRYEN ERA

1034. - Na ka treguar Seid b. Ebu Merjem, të cilin e ka informuar Muhammed **b. Xhafer, ketë Humejdi, se ka** degjuar nga Enesi që ka thënë.

- Sa herë që frynte erë e fortë hetohej nga fytyra e Pejgamberit a.s.[13]

DEKLARATA E PEJGAMBERIT A.S.

"Më ka ndihmuar era e mëngjezit"

1035.- Na ka treguar Muslimi, këtij Shu'be i cili transmeton nga Muxhahidi, e ky nga Ibn Abbasi se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

---

13) - Enesi me një rast tjetër ka deklaruar: "Kur frynte erë e fortë, Pejgamberi këndonte një lutje sikur kjo: "O Zoti im, të lutem përtë mirën që mundesh vetëm Ti tajapësh, dhe të kërkoj mbrojtjen tënde nga e keqja të cilën vetëm Ti mund ta shmangësh!", kurse Taberiu thekson: "Kur frynte erë e fortë, Muhammedi a.s. kthehej me fytyrë drejt asaj, ulej në gjunj dhe thoshte: *"O Zot, bëje këtë të mirëpër ne, si edhe atë me çka e ke dërguar, dhe kërkoj mbrojtjen tënde nga e keqja e saj dhe e keqja e saj me çka është dërguar! O Zoti im, bëje këtë mëshirëpër ne, ejo dënim! O Zot, bëje këtë gëzim dhe lumturi për ne, ejo rrëmujë të tmershme"*

Muslimi në "Sahih" thekson se Aishejar.a. ka thënë: "Kur frynte erë e fortë, Muhammedi këndonte lutjen: *"O Zoti im, të lutem bëje të mirëpër ne, edhe atë çka kjo bart me vete, dhe kërkoj mbrojtjen tënde nga e keqja e asaj dhe e keqja me të cilën është dërguar kfo!"* Sa herë që grumbulloheshin retë, Muhammedi a.s., thotë Aisheja, bëhej merak i ndërrohej pamja në fytyrë, dilte nga shtëpia dhe përsëri kthehej brenda, kthehej dhë shiqonte kah qielli, dhe kur fillonte shiu të bjerë normalisht, ai gëzohej. Këtë e vërente haptazi Aisheja te ky, dhe me një rast e pyeti, kurse ai iu përgjegj: "Mjegulla ndonjëherë mund tëjetë edhe katastrofale, sikurse ishte ajo mjegulla që iu dërgua popullit Ad, anipse, sikurse thuhet në Kur'an, ata e pritën me gëzim".

"Unë jam i ndihmuar me erën e mëngjezit (nga lindja), kurse populli Ad është shkatërruar nga era e perëndimit".[14]

PËR TERMETET DHE FENOMENET TJERA

1036. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman se i ka thënë Shuajbi, të cilin e ka informuar Ebu Zinad që transmeton nga Abdurrahman A'rexhi, kurse ky nga Ebu Hurejre:

---

[14] Muhammedi a.s. dhe muslimanët i ka ndihmuar era e lindjes me rastin e luftës në Hendek. Ajo ishte erë e fortë, e ftohtë, e përzier me shi, që gjatë natës i shuajti zjarret e armikut, i nxorri hunjtë e shatoreve, kurse shatorët pjesërisht i grisi e pjesërisht, disa i hudhi përtej kodrave me tërë ushqimin që kishin dhe pajisjet për luftë, Në këtë Lindje (erë lindore) aludohet në një ajet të Kur'anit ku thuhet; "Kundër tyre dërguam erën dhe ushtri të cilën ata nuk e panë".

Populli Ad jetonte në regjionin Ahkaf e deri te Hadremevti. Këtojanë terrenejopjellore. Këtyre u ka ardhur pejgamberi Hud, por siç konstatojnë historianët iu përgjegjën diçka rreth 4.000 banorë. Për shkak të mbrapshtive të tyre dhe mosdëgjueshmërisë së tyre, All-llahu xh.sh. i zhduku me uraganin e quajtur "perendim", që pat ftyrë shtatë netë dhe tetë ditë. Hudi dhe ata që pasuan thirrjen e tij, u shmangen me kohë dhe i shpëtuan këtij tmerri.

Uragani i përmendur ishte aq i fortë sa i nxirrte lisat me rrënjë, i bartte lart deri në qiell, deri te retë e pastaj i kthente në vendbanimet e popullit Ad dhe shtëpitë i rrafshonte me rradhë për toke. Ndërkaq njerëzit dhe orenditë shtëpiake me anë të frymës fluturonin sikurse fluska shiu dhe fije kashte.

Ibn Abbasi e ka përshkruar shkatëmmin e popullit Ad me këto fjalë: "Kush arriti të strehohet në shtëpi të ndërtuar fort, era ia bante kulmin, dyert dhe dritaret i shkatërronte dhe në hapësirën e shtëpisë e mbushte me rërë e gurë, ashtu që njerëzit të mbuluar nën këtë peshë, për 7-8 ditë dalëngadalë kanë dhënë shpirtë". Hadithi i përmendur tërheq vërejtjen për një ligj të dëshmuar në të gjitha rendet shoqërore se: "Kush çka bën, ia bën vetes". Ai që bën keq mos të shpresojë mirë. Fjala e urtë siç thotë "Kush mbjell erë korrë furtunë".

- Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Nuk bëhet Dita e Kijametit pa u zhdukur dituria, pa u shumuar tërmetet, pa e humbur koha kuptimin e vet të paraqiten lloj-lloj ngatërresash dhe të shpeshtohen tollovitë dhe vrasjet, dhe të shumohet kapitali - pasuri më tepër se nevojat". [15]

---

15) - Me zhdukjen e dijes aludohet në vdekjen e dijetarëve të mirëfilltë, rënien e shoqërisë në mashtrime e dekadencë dhe keqpërdorimin e zbulimeve teknike. Tërmetet dhe fenomene tjera në gjithësi janë pasoja të ligjeve të ndryshme specifike natyrore, të cilat njerëzve në të njejtën kohë u shërbejnë si mësim dhe si vërejtje për veprime të palejuara. All-llahu është i durueshëm por që i arrin të gjitha. Me këtë kuptim është shpallur edhe ky ajet: "Ne i dërgojmë fenomenet natyrore për vërejtje dhe frikësim". Në kohën e halifit Umer në Medine ndodhi një tërmet i vogël, andaj ai në tubim tha publikisht: "O Medinas, çka po bëni? Pasha All-lahun, nëse edhe një herë përseritet ky, unë do të largohem nga mesi i juaj".

Me një rast e kanë pyetur Muhammedin a.s. "A do të shkatërrohemi derisa në mesin tonë ka njerëz të mirë?"

- Po, do të shkatërroheni - u përgjegj Muhammedi a.s. dhe ajo do të ndodhë kur të shumohen veprat e këqia, por njerëzit e mirë All-llahu do t'i ngjallë me qëllimet e tyre të mëparshme të mira. Shprehja "jetekair-rrebuz-zemanu" ka kuptim të shumfisht:

Ibn Xhevziu e komenton në këtë mënyrë: Njësitë për matjen e kohës siçjanë, ditaJava, muaji dhe vjeti do të afrohen ndërmjet veti përkah distanca kohore. Si rrjedhim i çrregullimit të lëvizjeve të trupave qiellore edhe dielli edhe hëna mund të marrin rrugëtim tjetër në lëvizjen e vet, kurse toka ta shpejtojë rrotullimin e vet, aq sa, për një muaj të arrijë atë që më parë e bënte për një vjet, kurse për njëjavë, atë që më parë e kishte arritur për një muaj, për një ditë, atë që më parë e bënte për njëjavë, për një orë të kalojë rrugën që më parë e kalonte për një ditë, kurse për një sekond, atë që e arrinte më parë për një orë. Me këtë njësitë e kohës do të shkurtohen proporcionalisht dhe do të duken afër njëratjetrës. Kjo, sipas ligjeve të natyrës, është e mundshme ngase kushtet për lëvizjen e trupave qiellor me siguri një ditë do të marrin tjetër domethënie, tjetër kurs të lëvizjes së vet, dhe nën kushte të reja do të fillojnë lëvizje të re të ndryshuar. Disa thonë se me shprehjen e lartpërmendur mendohet në kohën kur dielli do të marrë drejtim formal të lëvizjes së vet dhe qëndrim kur gjatësia e ditës do të barazohet me gjatësinë e natës.

1037. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna se i ka treguar Husejn b. Hasan nga Ibn Avni, i cili transmeton nga Nafi'u kurse ky nga Ibn Umeri i cili ka thënë:

"O Zot, na jep bekimin tënd dhe përparim në Sirinë tonë dhe Jemenintonë!"

- As-habët, thotë Naf'iu, shtuan: "Edhe në Nexhdin tonë!"

Ibn Umeri e përsëriti: **"O Zot, na drejto kah bekimi Yt në Sirinë tonë dhe në Jemenin tonë!",** rrëfen Nafi'u.

As-habët përsëri thanë: **"Edhe në Nexhdin tonë!"**

Umeri pastaj, thotë Nafi'u, ka thënë: **"Këtu do të bëhen tërmete të ndryshme dhe tollovi, kurse atje do të paraqiten shoqëri djallëzore"**

FJALET E ALL-LLAHUT: "JU NË VEND TË MIRËNJOHJES, PËRGËNJESHTRONI"

Kur'an, 56:82.

Ibn Abbasi në vend të shprehjes **"rizkakum"** - furnizimi juaj - ka shqiptuar shprehjen **"shukrekum"** - falenderimin tuaj.

1038. - Na ka treguar Ismaili, këtij Maliku i cili transmeton nga Salih b. Kejsan, ky nga Ubejdullah b. Abdullah b. Utbe, kurse ai nga Zejd b. Halid Xhuheniji i cili ka thënë:

- Pejgamberi i All-llahut na e ka falur namazin e sabahut në Hudejbij pasi që kishte rënë shi gjatë natës. Kur e kreu namazin Pejgamberi s.a.v.s. u kthye kah

---

Të tjerët thonë se me shprehjen konkrete mendohet në shkurtimin e moshës së njerëzve, e cila do të jetë rezultat i mungesës së kushteve të mira të njerëzve. Pikërisht për shkak të mjerimit dhe varfërisë.

Kurse disa tjerë mendojnë se me shprehjen e përmendur aludohet në barazimin e përafërt të situatës së rënd ndërkombëtare, qoftë në shqetësime, qoftë në mjerim dhe pasiguri, kohë në të cilën nuk sundon logjika, por ligji i dhunës së të fortit.

xhemati dhe tha: "A e dini çka u thotë All-llahu?"

- Më së miri e di All-llahu dhe i dërguari i Tij - u përgjigjën.

- Nga robërit e mi disa besojnë e disa nuk besojnë në Mua. Ai që, thotë "Ka rënë shi fal All-llahut dhe mëshirës së Tij", më beson Mua, dhe nuk u beson yjve, kurse ai që thotë "Ka rënë shi me rënien e filan "yllit", ai nuk më beson Mua, por u beson yjve.

VETËM ALL-LLAHU E DI SE KUR DO TË BJERË SHI

Ebu Hurejre, duke transmetuar nga Pejgamberi a.s., ka thënë:

"Pesë fshehtësi janë të cilat i di vetëm All-llahu".

1039. - Na ka treguar Muhammed b. Jusuf, këtij Sufjani i ka transmetuar nga Abdullah b. Dinar, kurse ky nga Ibn Umeri:

- Pejgamberi i All-llahut ka thënë: Çelsinë e pesë fshehtësive nuk e di askush përveç All-llahut: Askush nuk e di se çka do të ndodhë nesër, askush nuk e di se çka do të formohet në mitër, asnjë njeri nuk mund ta dijë se çka e pret nesër, askush nuk e di se ku do të vdesi, dhe askush nuk e di se kur do të bjerë shi".[16)]

---

16) - Në gjithësi ka shumë fshehtësi dhe për mendjen e njeriut të pakapshme, fshehtësi, siç thuhet edhe në Kur'an: "Ushtritë e Zotriut tënd All-llahut, nuk di askush veç Atij..." Përmendja e pesë fshehtësive nuk përjashton mundësinë e ekzistimit edhe të shumë tjerave, jo vetëm në gjithësi por edhe në vetë planetin Tokë.

Pesë fshehtësitë e përmendura Muhammedi a.s. i ka theksuar, përveç tjerash, që të demantojë konstatimet e magjistarëve dhe astrologëve që deklaronin se dinë fshehtësitë.

Kreu 16

Namazi kur zehet Dielli

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

FALJA E NAMAZIT ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT

1040. - Na ka treguar Amr b. Avn, të cilit i ka transmetuar Halidi nga Junusi, ky nga Hasani, ndërsa ky nga Ebu Bekri i cili ka thënë:

- Kemi qenë te Pejgamberi i All-llahut kur ndodhi zënia e Diellit. Pejgamberi s.a.v.s. u ngrit dhe u nis duke terhequr xhyben e vet deri kur arriti të hyjë në xhami. Hymë edhe ne. Aty na fali dy reqate. Pastaj u lirua Dielli dhe Pejgamberi s.a.v.s. na sqaroi: "Zënia e Diellit dhe e Hënës nuk ndodh për shkak të vdekjes së ndokujt. Kur të vëreni diçka të tillë, faluni dhe lutuni derisa ajo gjendje të largohet!"[1)]

[1)] - Përkitazi me namazin që falet në rastin e zënies së Diellit dhe Hënës nuk ka kurrfarë kontesti lidhur me arsyeshmërinë e këtyre namazeve. Vlefshmëria e namazit konkret është dëshmuar edhe me Kur'an, hadith dhe ixhma.

Ne Kur'anin famëlartë All-llahu xh.sh. thotë: "Ne japim fenomene të ndryshme natyrore që t'i frikësojmë njerëzit". Zënia e Diellit është një nga shumë fenomenet natyrore, me të cilat All-llahu xh.sh. edhe i frikëson njerëzit a edhe tërheq vërejtjen për nevojën që njerëzit të largohen nga veprat e këqia dhe të kthehen në jetën normale moralisht, në pajtim me ligjet e All-llahut.

Muhammedi a.s. thotë: *"Sa herë që të shihni ndonjë dukuri të tmerrshme, falni namaz'"* Bazat për këtë namaz nuk i ka mohuar asnjë jurist islam. Kushtet për të qenë ky namaz i vlefshëmjanë njëlloj sikurse edhe për namazet tjera. Falja e këtij namazi bën pjesë në namazet synnet, kurse disa, sikurse Ebu Avane e trajtojnë si namaz vaxhib, ndërsa Imam Maliku e konsideron sikur namazin e xhumasë. Ky namaz kryhet në xhaminë kryesore të qytetit ose në musal-la, dhe kjo bëhet në kohët kur lejohet falja e namazit. Shafi'iu mendon se nuk eshtë mekruh në rast se ky namaz falet edhe në kohën tjetër, kur është e ndaluar falja e namazit,

1041. - Na ka treguar Shihab b. Abdullah, këtij Ibrahim b. Humejd i cili transmeton nga Ismaili, ai nga Kajsi kurse ky ka dëgjuar nga Ebu Mes'udi, i cili thotë se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Zënia e Diellit dhe e Hënës nuk bëhet për shkak të vdekjes së dikujt. Këto janë dy dukuri të All-llahut. Kur

---

siç është në prak të lindjes së Diellit, në zenit etj. Muxtitehidët kanë mendime të ndryshme lidhur me mënyrën e kryerjes së këtij namazi. Lejth b. Sa'd, Maliku, Shafi'iu, Ahmedi dhe Ebu Thevr konsiderojnë se ky namaz përbëhët prej dy reqatesh, dhe secila reqate ka nga dy ruqu dhe nga dy sexhde. Tavus, Habib b. Ebu Thabit dhe Abdu-1-Melik b. Xhurejxhi mendojnë se namazi konkret përbëhet prej dy reqatesh, por secila reqate ka nga katër ruqu dhe dy sexhde. Është transmetuar se këte mendim e ka mbështetur edhe h. Aliu dhe Ibn Abbasi. Katade, Ata b. Ebi Rebbah, Is-haku, Ibn Mundhir konsiderojnë se ky namaz ka dy reqate, kurse secila reqate ka tri ruqu dhe dy sexhde, ndërsa Seid b. Xhubejr, Is-hak b. Rahuvije dhe disa tjerë që i përkasin shkollës shafiite konsiderojnë se ky namaz duhet vazhduar derisa Dielli të kthehet në gjendjen normale. IbrahimNehai, Sufjan Thevri, Ebu Hanife, Ebu Jusufdhe Imam Muhammedi mendojnë se ky është namaz prej dy rcqatesh dhe secila reqate ka vetëm një ruqu dhe dy sexhde, njëlloj sikurse edhe namazet e tjera. Këtë mendim e kanë edhe: Ibn Umer, Ebu Bekr, Sumure b. Xhundeb. Abdullah b. Amr, Kubejse Hilali, Nu'man b. Beshir, Abdurr-rrahman b. Semure dhe Abdullah b. Zubejr. Në Muhit është evidentuar se Ebu Hanife ka thënë: "Nëse dëshirojnë njerëzit, mund të falin dy reqate, e nëse nuk dëshirojnë dy reqate i falin katër.". Në Badal'a shtohet edhe kjo: "...e nëse dëshirojnë munden edhe më tepër se kaq". Dhahirinjtë thonë: "Nëse Dielli zihet, errësohet, ndërmjet lindjes dhe kohës së drekës, do të falen dy reqate, ndërsa nëse zihet pas kohës së drekës e deri në prarim, do të falen katër reqate, sikur namazi i drekës dhe i iqindisë. Nëse Hëna zihet në kohën prej akshamit deri në jaci, do të falen tri reqate, njëlloj sikur namazi i akshamit, por nëse zënia ndodh pas namazit tëjacisë deri në agim, do të falet namazi me katër reqate, sikurse namazi i jacisë". Këta e mbështesin qëndrimin e tyre në hadithin që e ka transmetuar Nu'man b. Beshir:

"Kur ndodh zënia e Diellit ose Hënës, falni namaz sikurse ai namaz që është i rregullt në atë kohë!"

të shihni zënien e Diellit ose të Hënës, çohuni dhe falni namaz (nafile)!"

1042. - Na ka treguar Esbeg (b. Ferexh), kurse këtë e ka informuar Ibn Vehbi, atë Amri nga Abdurrahman b. Kasimi, ndërsa këtij i ka rrëfyer babai i vet qe transmeton nga Ibn Umeri r.a. kurse ai ka dëgjuar nga Pejgamberi s.a.v.s.

"Zënia e Diellit dhe e Hënës nuk ndodh për shkak të vdekjes së ndokujt e as të jetës së ndokujt, por ato janë dy dukuri të All-llahut, prandaj kur t'i shihni kështu, falni (namaz nafile)"

1043. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed, këtij Hashim b. Kasim, te cilit i ka transmetuar Zijad b. Ilaka Shejban Ebu Muavija, e ky nga Mugire b. Shu'be që ka thënë:

"Në kohën e të Dërguarit të All-llahut xh.sh., në ditën kur vdiq Ibrahimi, ndodhi zënia e Diellit, dhe njerëzit thonin: "Dielli është zënë **për shkak të vdekjes së Ibrahimit'. Pejgamberi i All-llahut me të dëgjuar këtë, u shpjegoi njerëzve: "Zënia e Diellit dhe e Hënës nuk bëhet për shkak të vdekjes së ndokujt, por as për shkak të jetës së dikujt. Kur të shihni këtë, faluni dhe lutjuni All-llahut!"**[2)]

[2)] Nga Hadithi i përmendur del si përfundim:

- namazi me rastin e zënies së Diellit ose Hënës përbëhet prej dy reqatesh. Ky është qëndrimi i dijetarëve hanefitë që mbështetet në deklaratat e shumë as-habëve. Ibn Huzejme ka evidentuar deklaratën që vijon nga Ibn Mes'udi: "U zu dielli dhe njerëzit thonin është zënë Dielli për shkak të vdekjes së Ibrahimit, të birit të Muhammedit. Muhai Amedi a.s., me atë rast u ngrit dhe fali dy reqatë namaz".

Muslimi në "Sahih" thekson se Abdurr-rrahman b. Semure ka thënë "Ndodhi zënia e Diellit dhe u nisa te Muhammedi a.s. Ai qëndronte në këmbë, bënte tesbih, tekbir dhe pastaj këndoi lutjen derisa Dielli u paraqit përsëri si normalisht. Ai me atë rast fali dy reqate dhe këndoi dy sure".

Tahavi thekson se Abdullah b. Amr ka thënë: "Në kohën e Pejgamberit është zënë Dielli dhe ai.bashkë me xhematë filloi namazin.

Ta merrte mendja se nuk do të ngritet nga ruquja, por u ngrit. Gjithashtu të dukej se nuk do të përkulej nga kijami, por ai megjithatë ra në sexhde. Në sexhde qëndroi aq gjatë sa ta merrte mendja se nuk do të ngritet, por u ngrit. Ashtu e kreu edhe reqaten e dytë dhe kur e ngriti kryet nga sexhdeja, Dielli ishtë normalizuar".

Ebu Davudi dhe Nesaiu në "Sunene" të tyre shenojnë se Kubejse Halali ka deklaruar:

"Në kohën e Pejgamberit të All-llahut është zënë Dielli, dhe ai i frikësuar, duke tërhequr zvarr xhyben, doli nga shtëpia. Kjo ndodhi në Medine kur isha edhe unë me atë, dhe ai atëherë fali dy reqate".

Imam Ahmedi në "Musnedin" e vet shkruan se A'meshi ka deklaruar: "Ndodhi zënia e Diellit dhe Aliu fali namaz nafile. Në reqatin e parë këndoi suren Jasin apo ngjashëm me të përkah gjatësia. Mandej ra në ruqu dhe ndejti aq sa mund të këndohet sureja e lartëpërmendur. Pastaj u drejtua në këmbë dhe këndoi: "Semiall-llahu limen hamideh!", pastaj ra në sexhde. Kështu e kreu edhe reqatin e dytë, e mandej u ul dhe këndoi lutje deri sa Dielli u lirua të ndriçojë si normalisht. Pas kryerjes së namazit tha se kështu ka bërë edhe Pejgamberi i All-llahut.

- Kryerjen e namazit konkret duhet zgjatur deri sa të kthehet Dielli ne ndriçim normal. Tahaviu e ka plotësuar këtë mendim dhe e ka sqaruar me deklaratën e Abdullah b. Umerit i cili ka thënë: "Dielli dhe Hënajanë shenja të All-llahut dhe ato nuk errësohen për shkak të vdekjes së ndokujt apo lindjes së dikujt, prandaj kur të shihni diçka të tillë, lartësone All-llahun xh.sh. dhe falni namaz!" Kjo deklaratë, thotë Tahaviu, tregonjo vetëm për faljen e namazit por edhe për çdo lloj devotshmërie tjetër ndaj All-llahut xh.sh., në këndim të lutjeve, kërkim falje për gjynahet dhe dhënien e sadakës",

- zënia e Diellit ose Hënës nuk është parashenjë ose pasojë e ndonjë fatkeqësie në tokë,

- Devotshmëria dhe respekti i Muhammedit a.s. ndaj All-llahut xh.sh. dhe nxitja e tjerëve për ta fituar këtë veti,

- është e lejuar të vishesh bukur, nëse me këtë nuk dëshirohet të të shfaqet mendjemadhësia,

- duhet berë gara për të bërë vepra të mira,

- Shafi'iu, Ahmedi, Is-haku, Thevriu dhe disa muhaddith të tjerë konsiderojnë se edhe gjatë kohës kur zihet Hëna, namazi konkret duhet të falet në mënyrë kolektive. Ebu Hanifeja këtë veprim nuk e konsideron synnet, por megjithatë e lejon. Ebu Hanife mbështetet në deklaratën e

Muhammedit a.s. "Namazi më i vlefshëm për njeriun është ai që e kryen në shtëpi të vet, përveç namazeve farz". Megjithate, namazi kolektiv nafile natën, një një kohë të pa paralajmëruar, për njerëzit do të paraqiste vështirësi të madhe. Muhal-lebi thotë: "Ndoshta Muhammedi a.s. faljen e këtij namazi në mënyrë kolektive e ka lënë për shkak të dhëmbshurisë ndaj besimtarëve, për të mos i lëshuar shtëpiat e tyre dhe t'u ndodhin vjedhje. Në dobi të këtij fakti flet edhe shpallja e sures Tevbe, me ç'rast Ummi Selema i tha Muhammedit a.s. që menjëherë t'ua kumtojë muslimanëve.

- Frikohem, tha Muhammedi a.s., t' i tuboj kur është natë, sepse mund t' i sulmojë ndokush nëpër terr. Përveç kësaj më vjen edhe keq t'ua prish qetësinë e natës. Në Kur'an është thënë: "All-lahu, nga mëshira e vet ua ka dhuruar ditën dhe natën që të pushoni". Ibn Kethir ka thënë: "Zënia e Hënës ndodh natën, kur njerëzit zakonishtjanë në gjumë të thellë, dhe është vështirë të përgatiten për të ardhur në xhami. Errësimin e Hënës nuk duhet krahasuar me zënien e Diellit që po ndodh ditën, kur njerëzitjanë të zgjuar dhe të gatshëm për punëjashtë shtëpiave. Namazi kolektiv me rastin e zënies së Diellit kryhet, pra, ditën siç janë namazet: i xhumasë, bajrameve ose namazi ne rastin e lutjes për shi". Nga hadithi mund të përfundohet edhe sa vijon:

- Dielli dhe Hëna, njëlloj sikur trupat tjerë qiellorjanë të nënshtruar ligjevete caktuara të All-llahut për gjithësinë. Lëvizin sipas ligjeve të përcaktuara në gjithësi, dhe ndryshimet e kohëpaskohshme, prapë i bën ai që ka krijuar, Krijuesi i tyre.

- Dielli dhe Hëna janë trupa qiellor të nënshtruar All-llahut dhe si të tillë nuk meritojnë që dikush tu gjunjezohet, t'ia dhurojë.

- Zënia e Diellit ose e Hënës aludojnë kah mundësia e çrregullimit të vërtetë jo vetëm të Diellit dhe të Hënes, por për të gjithë trupat qiellor. Kjo është tërheqje vërejtjes për ndonjë çrregullim eventual i tërë gjithësisë, dhe shkatërrim të botës kur të dojë All-llahu xh.sh. për të ndodhur kjo.

- Zënia e Diellit dhe Hënës e pastaj kthimi i tyre në gjendje normale çon kah nevoja për t'iu frikësuar dënimit të All-llahut, por njëkohësisht edhe kah shpresa në mëshirën dhe faljen e gjynaheve nga anae Tij,

- dënimi mund të përfshijë edhe krijesat e pafajshme të Zotit,

- fenomene të ndryshme të trupave qiellorjanë shenja të fuqisë së All-llahut. Zhvillimi i këtyre ligjeve në gjithësi tregojnë, flasin, për forcën e ligjvenësit të tyre.

SADAKA ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT

1044. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme që transmeton nga Maliku kurse ai nga Hisham b. Urve, e ky nga babai i vet, kurse ai nga Aisheja r.a. e cila ka thënë:

"Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. ndodhi zënia e Diellit, dhe Pejgamberi i All-llahut fali namaz me xhematin. Qëndroi në këmbë dhe këtë qëndrim e zgjati; ra në ruqu, edhe këtë ruqu e zgjati; u drejtua dhe qëndroi gjatë kohë, por më shkurt se qëndrimin e parë; prapë shkoi në ruqu dhe e zgjati por jo si në të parën, pak më shkurt, ra në sexhde dhe sexhden e zgjati. Në reqatin e dytë veproi sikurse në të parin dhe pastaj u kthye, dha selam, kurse Dielli ishte liruar. Atëherë u mbajti një fjalim njerzëve ku falënderoi All-llahun dhe e lartëmadhëroi, e pastaj tha:

"Dielli dhe Hëna janë dy argumente të All-llahut. Zënia e tyre nuk ndodh për shkak të vdekjes së dikujt ose të jetës së dikujt. Kur e vëreni këtë, drejtohuni All-llahut me lutje, merrni tekbir, faluni dhe jepni sadakë dhe vazhdoi - thotë transmetuesi - O pasardhës të Muhammedit, pasha All-llahun, askush më tepër se All-llahu nuk dëshiron që robi a robëresha të mos i bejë amoralitet. O pasardhës të Muhammedit, pasha All-llahun po ta dini atë çka di unë, ju më pak do të qeshnit e më shumë do të kishit qarë".[3)]

- Ibrahimi është djali i Muhammedit a.s. që i lindi me bashkëshorten e krishtere Marije, të cilën princi Egjiptian Mukavkis ia dha si dhuratë Muhammedit a.s., qysh në vitin e shtatë sipas Hixhretit. Ajo në muajin dhu-l-Hixhe të vitit tetë hixhri e lindi djalin Ibrahim, i cili vdiq vitin e dhjetë hixhri në moshën 18 muajshe dhe është varrosur në Beki. Disa historianë shenojnë se Ibrahimi ka vdekur 16 muajsh, e disa pasi ka mbushur 17 muaj e 8 ditë, kurse disa thonë pasi mbushi 20 muaj e 6 ditë.

3) Falja e namazit nafile me rastin e zënies së Diellit ose Hënës është saktësuar me shumë deklarata që i kanë shënuar Buhariu, Muslimi, në Sahihët e tyre, si edhe Tirmidhiu, Nesaiu dhe Ibn Maxhe në Sunene të tyre.

NAMAZI KOLEKTIV ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT APO HËNËS

1045. - Na ka treguar Is-haku se e ka informuar Jahja b. Salih të cilit i ka rrëfyerMuavi b. Sel-lam b. Ebi Sel-lam Hebeshij nga Damasku, e këtij Jahja b. Ebi Kethir, kurse këtë e lajmëron Ebu Selem b. Abdurrahman b. Avf-Zuhriu që transmeton nga Abdullah b. Amr r.a. i cili ka thënë:

"Kur ka ndodhur zënia e Diellit në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. është dhënë kumtimi: "Falja e namazit është kolektive pa ezan dhe pa ikamet".

Ibn Abbasi ka deklaruar se Muhammedi a.s. në reqatin e parë këndoi suren Bekare, kurse në të dytin një sure të gjatë sikur sureja Al-u Imran. Sipas mendimit të Shafi'iut këndimi i Fatihas në reqatin e parë dhe të dytë është e domosdoshme, njëlloj sikurse edhe i sureve. Sipas mendimit të Shafi'iut, Xheririt dhe disa dijetarëve tjerë pas këtij namazi është mustehab të këndohet hytbe. Ebu Hanifeja, Maliku dhe Ahmedi mendojnë se nuk duhet kënduar hytbe. Nga hadithi i përmendur gjithashtu del:

- është e nevojshme të bëhen gara për të kryer namaz, tekbir dhe për të dhënë sadaka me rastin e zënies së Diellit, Hënës apo ndonjë fenomeni tjetër natyror, si: tërmeti, vërshimi, fortuna etj.

- të qeshurit e tepruar është veti e sharllatanëve dhe e njerëzve joseriozë,

- paraqitja e një dukurie jonormale në natyrë nuk do të thotë se kjo është parashenjë ndonjë ndërrimi në tokë,

- All-llahut xh.sh. duhet drejtuar me përulje e devotshmëri,

- kryerjen e veprave të mira duhet nxitur gjithmonë, sidomos dhënien e sadakës, ndihmën materiale nevojtarëve, posaçërisht atyre nga bashkësia jote fetare. Më këtë propagandë janë të ngarkuar të gjithë myslimanët, sidomos dijetarët,

- namazi me rastin e zëmes së Diellit ose Hënës përbëhet prej dy reqatësh kur lexohet Kur'an shumë gjatë dhe me qëndrim të gjatë në kijam, me shumë ruqu dhe sexhde për secilën reqate.

HUTBEJA KUR ZIHET DIELLI

Aisheja dhe Esma thonë: "Pejgamberi a.s. ka mbajtur hutbe"

1046. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr, këtij Lejthi i ka transmetuar nga Ukajli kurse ai nga Ibn Shihabi, ndërsa (sipas Senedit tjetër): na ka treguar Ahmed b. Salih me anë të Anbese, të cilit i ka transmetuar Junusi nga Ibn Shihabi, kurse këtij i ka rrëfyer Urve i cili transmeton nga Aisheja, bashkëshorte e Pejgamberita.s., e cila ka thënë:

- Në kohën sa ishte gjallë Pejgamberi s.a.v.s. ndodhi zënia e Diellit. I Dërguari i All-llahut doli në xhami dhe njerëzit u rreshtuan pas tij, e ai merrte tekbir. Pejgamberi s.a.v.s. këndoi Kur'an gjatë, këndoi tekbir, u përkul në ruqu, ndejti në ruqu dhe pastaj tha: Semiall-llahu limen hamideh! ndejti, pa bërë sexhde, por këndoi bukur gjatë, ama pak më shkurt se herën e parë, mori tekbir dhe u përkul në ruqu duke qëndruar më gjatë, por jo sa herën e parë, tha Semiall-llahu limeh hamideh, Rabbena leke-l-hamd! dhe ra në sexhde. Kështu bëri edhe në reqatin e dytë. Fali katër reqate me katër sexhde. Dielli u lirua para se t'i drejtohej ai masës. Atëherë u ngrit, falënderoi All-llahun si i ka hije dhe shtoi:

"Këtajanë dy argumente të All-llahut. Zënia e Diellit dhe e Hënës nuk ndodhin për shkak të vdekjes së dikujt as të jetës së dikujt. Kur të vëreni këtë, kërkoni prehje në namaz!"

Kethir b. Abbas tregonte se Abdullah b. Abbasi r.a. ka rrëfyer për ditën kur ka ndodhur zënia e Diellit. Njëlloj është edhe deklarata e Urves e cila transmetohet nga Aisheja. Unë i kam thënë (thotë Bari) Urves: **"Vëllau yt (Abdullah b. Zubejr) ditën kur është zënë Dielli në Medine nuk ka shtuar asgjë më tepër se dy reqate, por i ka falur njëlloj**

sikur sabahun".

- Po - u përgjegj Urve, ngase **ka bërë gabim në synnetin e Muhammedit a.s..**[4)]

A DUHET THËNË "KESEFETISH-SHEMSU" apo "HASEFETISH-SHEMSU"?

All-llahu i Lartmadhëruar ka thënë: **"Hasefe-1-kameru" - U errësua Hëna".**

Kur'an, 75:8.

[4)] - Disa dijetarë kanë shprehur mendimin se edhe ky namaz përbëhet prej dy reqatësh dhe falet sikurse edhe nafilet tjera me ruqu dhe me një sexhde. Këtë qëndrim të tyre e mbështesin në deklaratën e h. Aliut të cilën Tahaviu e transmeton në këtë variant:

"Muhammedi a.s. ka caktuar katër lloje të namazeve:

1. - namazin në shtëpi që përbëhet prej katër reqatësh,

2.- namazin në udhëtim prej dy reqatësh,

3.- namazin kur zihet Dielli ose Hëna, prej dy reqatësh, dhe

4.- namazin kur pret kurbanin, prej dy reqatësh.

Pasi që të gjitha namazet e permendura në deklaratën e Aliut kanë vetëm nga një ruqu dhe nga një sexhde, ngjashëm me këtë do të veprohet edhe me namazin kur zihet Dielli, gjegjësisht, Hëna.

Nga ky hadith mund të kuptohet edhe:

- namazi me rastin e zënies së Diellit ose Hënës falet në mënyrë kolektive në xhami ose në musal-la. Ibn Habib këtë zgjedhje, ku do ta falin namazin, ia lë imamit dhe xhematit. Disa dijetarë konsiderojnë se ky namaz në qytet të madh mund të falet edhe në xhaminë e lagjes, kurse në vendbanime të vogla xhemati duhet të tubohen në xhaminë qendrore të atij vendi,

- imami gjatë kryerjes së këtij namazi do të qëndrojë para xhematit prezentë, njëlloj sikur të namazet tjera të rregullta,

- fatkeqësitë janë rezultat i gabimeve njerëzore dhe i gjynaheve të tyre, prandaj çdo sprovim i këtillë është thirrje për pendim dhe për t'u kthyer në rrugë të All-llahut.

1047. - Na ka treguar Seid b. Ufejr, të cilit i ka thënë Lejthi me anë të Ukajlit duke transmetuar nga Ibn Shihabi se këtë e ka informuar Urve b. Zuhejri, se Aisheja, bashkëshorteja e Pejgamberit s.a.v.s. **ka thënë se Pejgamberi i All-llahut, ditën e zënies *"Hasefe"* të Diellti është falur, mu kështu: qëndroi në këmbë, mori tekbirin e parë të fillimit të namazit, këndoi Kur'an gjatë, pastaj u përkul në ruqu dhe ndejti gjate, mandej ngriti kryet dhe *tha semiall-lhihu limen hamideh,* dhe prapë qëndroi në këmbe, këndoi Kur'an gjatë, por ca më shkurt se këndimi i parë, pastaj bëri ruqu të gjatë, por ca më shkurt se në reqatin e parë, mandej bëri sexhde, duke ndejtur gjatë në sexhde. Njëlloj veproi edhe në reqatin e dytë dhe pastaj dha selam. Dielli tanimë ishte liruar. U mbajti xhematit një ligjëratë dhe u foli për zënien e Diellit dhe të Hënës, *"Kusuf"* duke iu thënë: "Këto janë dy argumente të All-llahut. Zënia e tyre nuk ndodh për shkak të vdekjes së dikujt, as të jetës së dikujt. Kur t'i vëni re këto, kërkoni prehje e strehim në namaz!"**

"ALL-LLAHU U TËRHEQ VËREJTJEN ROBËRVE TË VET ME ZËNIE TË DIELLIT"

janë fjalë të Pejgamberit s.a.v.s., që i ka kumtuar Ebu Musa, i cili transmeton nga Pejgamberi s.a.v.s.

1048. - Na ka treguar Kutejbe b. Seid, këtij Humejd b. Zejdi i ka transmetuar prej Junusit, ai nga Hasani, kurse ky nga Ebu Bekri, i cili thotë:

- Pejgamberi i All-llahut ka thënë: "Dielli dhe Hëna janë dy argu-mente të All-llahut. Zënia e tyre nuk ndodh për shkak të vdekjes së dikujt, por All-llahu i Lartmadhëruar me këtë i frikëson robërit e vet."

Ebu Abdullahu thotë se Abdu-l-Vanth, Shu'be, Halid b. Abdullah, Hammad dhe Seleme, të cilët transmetojnë nga Junusi, nuk e kanë thënë shprehjen: **"All-llahu me këtë i frikëson robërit e vet"**

Në trasmetimin tjetër, Junusin e pason Musa që transmeton nga Mubareku, ky nga Hasan Basriu, Basriun e ka informuar Ebu Bekri i cili transmeton nga Pejgamberi s.a.v.s **"All-llahu i Lartmadhëruar me këtë (zënien e Diellit e të Hënës) i frikëson robërit e vet".**

Në një sened tjetër Mubarekun (b. Fadale) e pason Esh' ath, që këtë hadith e transmeton nga Hasan Basriu.

KËRKIMI I SHPËTIMIT NGA DËNIMI NË VARR NË RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT

1949. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme, i cili transmeton nga Maliku, ky nga Jahja b. Seidi, ky nga Amra - e bija e Abdurrahmanit, kurse kjo nga Aisheja, bashkëshorte e Pejgamberit s.a.v.s., se i ka ardhur një hebreje dhe e ka pyetur:

"A kërkon ti shpëtim te All-llahu nga dënimi i varrit?" Aisheja r.a. i drejtohct Pejgamberit s.a.v.s dhe e pyet: **"A dënohen njerëzit në varret e tyre?"**

Pejgamberi i All-llahut u përgjegj: **"Kërkoj mbrojtjen e All-llahut nga ky dënim!"**

1050. - Pejgamberi a.s. në mëngjez i hipi deves (ndonjë kafshe bartëse) dhe shkoi, por diçka më vonë u zu Dielli. U kthye kah dreka, kaloi pas banesave të bashkëshorteve të veta dhe erdhi në xhami, qëndroi në këmbë dhe fali namaz. Pas tij qëndronin burra të pranishëm. Qëndroi gjatë, u përkul në ruqu dhe ndejti gjatë edhe në ruqu, u ngrit dhe qëndroi në këmbë bukur

gjatë, por ca më pak se në qëndrimin e parë; përsëri u përkul në ruqu dhe ndejti gjatë, por ca më shkurt se ne ruqun e parë, u ngrit e pastaj ra në sexhde. Pas sexhdes u ngrit në këmbë dhe qëndroi gjatë por më pak se herën e parc, u përkul në ruqu, ndejti gjatë në ruqu, por më pak se në ruqunë e parë, mandej u ngrit dhe në këmbë qëndroi shumë gjatë, por pak më shkurt se në qëndrimin e parë, ra në ruqu dhe ndejti pak më shkurt se në ruqunë e parë, mandej u ngrit dhe u drejtua, e pastaj ra në sexhde, iu drejtua xhematit dhe tha atë çka deshti All-llahu. Më në fund i urdhëroi as-habët të kërkojnë ndihmën e All-llahut nga dënimi i varrit".[5)]

[5)] Në "Musnedin" e Siraxhit është evidentuar se Aisheja r.a. ka thënë: "Erdhi një hebreje dhe më pyeti: "A ke dëgjuar që Pejgamberi i All-llahut të ketë folur diçka për dënimin e varrit?"

- Jo - u përgjegj Aisheja.

- A ka vallë vuajtje në varr? - pyeti Aisheja.

- Pyete për këtë Muhammedin a.s.!

Më vonë erdhi Muhammedi a.s. dhe Aisheja e pyeti për dënimin në varr.

- Dënimi në varr - u përgjegj Muhammedi a.s. - është i vërtetë. Pas kësaj bisede, sa herë që falte namazin, e kam dëgjuar vazhdimisht se kërkonte mbështetjen e All-llahut nga dënimi i varrit.

Për dënimin në varr hebrenjtë kanë ditur qysh më heret. Ata kanë mësuar nga tekstet e Tevratit, e disa edhe nga burime tjera të asaj kohe. H. Aisheja, por edhe disa as-habë tjerë nuk kanë ditur asgjë për dënimin e varrit deri me rastin e kësaj bisede konkrete. Nga hadithi rezulton edhe si vijon:

- dënimi i varrit mund të jetë i rëndë prandaj Muhammedi a.s. urdhëron që të kërkohet mbrojtja e All-llahut nga ky dënim,

- koha e faljes së namazit konkret ka qenë intervali i pasdrekës. Ibn Tin konsideron se kjo është një kohë kur mund të falet çfarëdo namazi nafile tëjetë, pikërisht kur falet kaza edhe namazi i sabahut.

- Maliku thotë: "Namazi i rastit të zënies së Diellit falet diçka para dreke ejo pas dreke.

Ky namaz falet në kohën kur zakonisht falet namazi i bajramit".

Shafi'iu thotë: "Namazi në fjalë mund të falet në çdo kohë të dites,

ZGJATJA E SEXHDES GJATË ZËNIES SË DIELLIT

1051. - Na ka treguar Ebu Nuajm, të cilit Shejban i ka transmetuar nga Jahja, e ky nga Ebu Seleme kurse ky nga Abdullah b. Amri:

- Pasi që në kohën e Pejgamberit të All-llahut ndodhi zënia e Diellit, u dha kumtimi: "Falet namaz i përbashkët"! Dhe Pejgamberi a.s. bëri dy ruqu me një sexhde, u ngrit në këmbë dhe prapë i bëri dy ruqu në një sexhde dhe u ul. Atëherë Dielli ishte liruar.

"Kurrë nuk kam bërë sexhde më të gjatë se kjo" tha Aisheja, siç ka theksuar Abdullah b. Umer".

NAMAZI FALET BASHKËRISHT

Ibn Abbasi është falur bashkërisht me as-habët në afërsi të Zemzemit. Ali b. Abdulla b. Abbas i tubonte njerëzit, kurse Ibn Umeri e falte namazin.

---

pas iqindisë, madje edhe pas sabahut".

Hanefijtë konsiderojnë: "Namazi konkret falet vetëm në kohët e lejuara për të falur namaz, njëlloj sikurse edhe namazet e tjera. Rrjedhimisht ky namaz nuk mund të falet në kohët të cilat, sipas normave të fikhut është mekruh. Këtë mendim e përmbajnë edhe:

Hasan Basriu, Ata'u, Ebi Ribah, Amr b. Suajb, Katade, Ejub, Ismail b. Alijj dhe Imam Ahmed.

Is-haku ka thënë: "Besimtarët mund ta falin këtë namaz edhe pas iqindisë, derisa Dielli nuk e ka humbur shkëlqimin e vet, por mundet edhe menjëherë pas namazit të sabahut".

Nëse Dielli zihet në prag të prarimit namazi konkret nuk do të falet. Ky është qëndrimi i të gjithë dijetarëve Islamë. Nëse Dielli lind i errësuar, namazi konkret nuk do të falet deri kur të hyjë koha kur është e lejuar të falet namazi nafile. Këtë mendim e mbështesin:

Ahmedi, Maliku, Ibn Mundhiri dhe shumë të tjerë.

1052. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme i cili transmeton nga Maliku, ky nga Zejd b. Eslem, ai nga Ata'u b. Jesar, ndërsa Ata'u nga Abdullah b. Abbasi se ka thënë:

- Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s ndodhi zënia e Diellit dhe Pejgam-beri a.s. u fal. Qëndroi gjatë në kijam, qëndroi aq sa mund të këndohet sureja Bekare, shkoi në ruqu dhe këtu ndejti shumë, u drejtua dhe qëndroi shumë në këmbë, por më pak se herën e parë. Përsëri ra në ruqu dhe ndejti shumë, por më pak se herën e parë e pastaj bëri sexhde.

U ngrit dhe prapë qëndroi shumë në këmbë, por më shkurt se në kijamin e parë; ra në ruqu dhe ndejti gjatë, por më shkurt se në ruqun e parë, e bëri sexhden dhe u kthye kah xhemati. Dielli tanimë ishte liruar dhe Pejgamberi i All-Ilahut tha: "Dielli dhe Hëna janë dy argumente të All-llahut! Zënia e tyre nuk bëhet për shkak të vdekjes së dikujt, as të lindjes së dikujt. Sa herë që ta shihni kctë, përkujtone All-llahun!"

- O Pejgamber i All-llahut, i thanë të pranishmit, ne të pamë se duke qëndruar në kijam në namaz diçka kapshe me dorë, e pastaj tërhiqeshe prapa?

Muhammedi a.s. u përgjegj:

"Kam parë Xhennetin dhe dëshiroja të arrijë një kalavesh, dhe sikur të kisha arritur, do të kishit ngrënë edheju diçka nga ai dhe më nuk do të ishte kjo botë.

Më është prezentuar edhe Xhehennemi dhe nuk kam parë diç më të tmerrshme kurrë deri sot. Vura re se gratë ishin pjesa dërmuese e banorëve të tij".

- Përse, o Pejgamber i All-llahut - e pyetën as-habët.

- Për shkak të mosbesimit të tyre.

- Nuk besojnë në All-llahun? - pyeti dikush.

- Nuk i besojnë burrit dhe janë jomirënjohëse për bëmirësinë që u afrohet. Nëse ndonjërës gjithmonë i ke bërë mirë, por vetëm një herë t'i bësh ndonjë të padëshiruar, do

të thotë: "Prej teje kurrë nuk kam parë asgjë të mirë!"[6)]

GJATË ZËNIES SË DIELLIT FEMRAT JANË BASHKË ME MASHKUJT NË NAMAZ

1053. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf të cilin e ka informuar Maliku nga Hisham b. Urve, kurse ky nga bashkëshortja e vet Fatime b. Mundhir, kjo nga Esma, e bija e Ebu Bekrit, e cila ka thënë:

"Kam ardhur te Aisheja r.a. bashkëshorte e Pejgamberit a.s., kur është zënë Dielli, dhe aty burrat faleshin, qëndronin në kijam, edhe Aisheja qëndronte dhe falej ".

- Ç'është me këta njerëz? - pyeta unë.

Bëri me dorë kah qielli dhe tha: **"Qoftë lartësuar All-llahu!"**

- Ndonjë dukuri? - pyeta unë.

- Pastaj unë hyra në namaz - thotë Esma - dhe vazhdova namazin derisa filloi të më mirren mendtë. Fillova ta lagi kryet me ujë.

---

6) Nga hadithi i përmendur mund të dalë përfundimi:

- shihet mrekullia e Muhammedit a.s. si dhe shfrytëzimi i çdo rasti për të propaguar veprimet e xnira dhe per të larguar nga e keqja,

- ata që nuk dinë duhet të pyesin të diturit për çështjet e paqarta. Njerëzit e diturjanë të detyruar që aftësitë e veta t'i shfrytëzojnë maksimalisht për të sqaruar gjërat e paqarta dhe të udhëzojnë për në qëndrime të drejta,

- është ndaluar të jeshë jomirënjohës për të mirën e bërë,

- besimtari do të dënohet për gjynahet e bëra në këtë jetë, nëse All-llahu xh.sh. nuk ia fal,

- nëse bën ndonjë lëvizje njëherëshe me një dorë në namaz, namazi nuk prishet. Nëse vepron diçka me të dyja duart, çfarëdo qoftë, namazi prishet.

Kur Pejgamberi a.s. e kreu namazin, falënderoi All-llahun dhe e lartmad-hëroi, e pastaj tha: **"Nuk ka mbetur asgjë që e kam parë më heret e të mos e kem parë mu nga ky vend tash, madje edhe xhennetin dhe xhehennemin. Më është shpallur se në varr do të sprovoheni njëlloj, apo përafërsisht, sikurse sprovimi i dexhalit". Nuk e di, thotë Esma, cilën shprehje e përdori prej atyre dyjave. "Secili ngaju do të pytet: "ç'din ti për këtë njeri, (Muhammedin)?"**

Besëdrejti, gjegjësisht besimtari i sinqertë, do të thotë: **"Muhammedi s.a.v.s është Pejgamber i All-llahut, na ka sjellë argumente të qarta dhe udhëzime dhe ne i jemi përgjegjur, i kemi besuar dhe kemi pasuar rrugën e tij".**

Pastaj do t'i thuhet: **"Bëfsh gjumin e mirë"!** Ne e kemi ditur se ti je me të vërtetë besimtar i bindur, kurse hipokriti, gjegjësisht ai që ka **dyshuar**, nuk e di thotë Esma, cilën prej këtyre dy shprehjeve ka përdorur, do të thotë:

"Nuk di asgjë. Kam dëgjuar se njerëzit diçka thoshin, dhe unë thosha ashtu".

LIRIMI I ROBËRVE ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT

1054. - Na ka treguar Rebi' b. Jahja, këtij Zaida që transmeton nga Hishami, ai nga Fatimja, kurse kjo nga Esma e cila ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. urdhëronte të lirohen robër me rastin e zënies së Diellit".

NAMAZI NË XHAMI ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT

1055. - Na ka treguar Ismaili, të cilit Maliku i ka transmetuar nga Jahja b. Seidi, ky nga Amra, e bija e Abdurrahmanit, kurse kjo nga Aisheja r.a. të cilës i ka ardhur

një hebreje dhe e ka pyetur:

"A kërkon ti mbrojtjen e All-llahut nga dënimi në varr?"

Aisheja e ka pyetur Pejgamberin e All-llahut: **"A do të dënohen njerëzit në varret e tyre?" Pejgamberi i All-llahut u përgjegj: "Edhe unë, për këtë, kërkoj ndihmën e All-llahut".**

1056. - Pejgamberi i All-llahut, të nesërmen i hipi kafshës (deve a?) kur ndodhi zënia e Diellit. U kthye kah dreka dhe shkoi në xhami, pas banesave të bashkëshorteve të veta, u ndal të falet, kurse njerëzit u ndalën pas tij në rreshta. Qëndroi gjatë, pastaj shkoi në ruqu dhe qëndroi gjatë, u drejtua dhe qëndroi gjatë, por ca më shkurt se në qëndrimin e parë, prapë u përkul dhe ndejti shumë kohë, por më pak se herën e parë, mandej u drejtua dhe pastaj ra në sexhde ku ndejti gjatë, u ngrit nga sexhdeja dhe në kijam qëndroi gjatë, por ca më pak se në të parën, bëri ruqu ku ndejti bukur gjatë por më pak se në ruqun e parë, u ngrit dhe qëndroi gjatë, por më pak se në qëndrimin e parë. Përsëri ra në ruqu dhe ndejti gjatë në ruqu por jo sa në ruqunë e parë, mandej bëri sexhde, që ishte më e shkurtër se ajo paraprake dhe iu drejtua xhematit.

Mandej Pejgamberi i All-llahut tha çka do All-llahu që të thotë ky, e pastaj i urdhëroi as-habët të kërkojnë ndihmën e All-llahut nga mundimet në varr.

ZËNIA E DIELLIT NUK BËHET PËR SHKAK TË VDEKJES AS JETËS SË DIKUJT

Këtë deklaratë e ka transmetuar Ebu Bekri, Mugire, Ebu Musa, Ibn Abbasi dhe Ibn Umeri r.a.

1057. - Na ka treguar Musedded, këtij Jahja i cili

transmeton nga Ismaili, të cilit i ka rrëfyer Kajs nga Ebu Mes'udi se Pejgambed s.a.v.s ka thënë:

"Zënia e Diellit dhe e Hënës nuk ndodhin për shkak të vdekjes së dikujt as për shkak të jetës së dikujt, por këto janë dy argumente të qarta të All-llahut, dhe kur të vëni re këtë falni namaz!"

1058. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed të cilit i ka thënë Hishami se e ka informuar Ma'meri duke transmetuar nga Zuhriu dhe Hisham b. Urve, kurse Urve nga Aisheja r.a.:

- Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. ndodhi zënia e Diellit dhe Pejgam" beri a.s. u ngrit dhe bashkë me njerëzit tjerë fali namaz. Këndimin e Kur'amt e zgjati, mandej u përkul në ruqu edhe këtë e zgjati, ngriti kryet dhe Kur'anin përsëri e këndoi gjatë, por më shkurt se në qëndrimm e parë. Prapë bëri ruqu dhe ndejti gjatë, por më shkurt se në të parën, e drejtoi kryet, bëri dy sexhde, u ngrit në këmbë dhe në reqatin e dytë veproi njëlloj. Në fund të namazit u ngrit në këmbë dhe tha: "Zënia e Diellit dhe 6 Hënës nuk bëhet për shkak të vdekjes së dikujt as të jetës së dikujt, por këto janë dy argumente të qarta të All-llahut që u tregon robërve të vet, prandaj kur të veni re këtë, kërkoni mbrojtje në namaz!"

DHIKRI KUR ZIHET DIELLI

1059. - Na ka treguar Muhammed b. A'la, të cilit i ka transmetuar Ebu Usame nga Burejd b. Abdullahu, kurse ky nga Ebu Burda, ndërsa ky nga Ebu Musa:

- Ndodhi zëniae Diellit dhe Pejgamberi a.s. u ngrit i shqetësuar, me frikë se mos po ndodh Dita e Kijametit. Erdh në xhami dhe fali namaz me kijam të gjatë, ruqu dhe sexhde,

gjithashtu të gjatë që nuk i kisha parë kurrë më parë. Pas kësaj tha: "Këto dukuri që i prezenton All-llahu nuk janë për shkak të vdekjes së ndokujt, as për shkak të lindjes së dikujt, porse All-llahu me këtë frikëson robërit e vet, prandaj kur të hetoni diçka të tillë, kërkoni shpëtim duke përmendur All-llahun, në namaz, duke u lutur dhe duke kërkuar falje, prej Tij".

LUTJA GJATË ZËNIES SË DIELLIT OSE HËNËS

Këtë e ka thënë Ebu Musa dhe Aisheja r.a. duke transmetuar nga Pejgamberi s.a.v.s.

1060. - Na ka treguar Ebu-l-Velid, këtij Zaida, këtij Zijad b. Ilaka, që ka dëgjuar nga Mugire b. Shu'be, i cili thotë:

- Atë ditë kur vdiq Ibrahimi ngjau zënia e Diellit dhe njerëzit thoshin se kjo ndodhi për shkak të vdekjes së Ibrahimit. Pasi dëgjoi këtë, Pejgamberi s.a.v.s. tha: "Dielli dhe Hëna janë dy argumente të All-lla-hut, dhe zënia e tyre nuk bëhet për shkak të vdekjes së dikujt as të jetës së dikujt. Kur të shihni diçka të tillë, lutjuni All-llahut dhe falni namaz derisa të lirohet - kthjellohet".[7)]

[7)] - Vajzat e Shem'unit, Marijen dhe Sirinën bashkë me Me'burin kushëririn e tyre, mbreti i koptëve, Mukavkisi, ia dhuroi Muhammedit a.s., në vitin e 7 hixhri. Bashkë me këtë dhuratë Mukavkisi i dërgoi edhe një mushkë, të cilën Muhammedi a.s. e quajti Duldul dhe e kalëronte personalisht. Sirinën, Muhammedi a.s. ia dha Hasan Thabitit, poet, me të cilën lindi djali Abdurrahmani. Marijen e ndali për vete Muhammedi a.s. dhe kjo në vitin e 8. hixhri i lindi djalin Ibrahim, në një paralagje të Medines ku ishte e vendosur. Ditën e shtatë pas lindjes Muhammedi a.s. i vuri emrin, i preu flokët dhe sa peshonin flokët shpërndau sadaka në ar, e pastaj flokët i futi në dhe. Me rastin e këtij ceremoniali ka prerë edhe dy desh. Pastaj voglushin e dorëzoi për edukim te mëndesha, bashkëshorte e Ebu Sejfit. Më vonë Ibrahimi u sëmurë dhe Muhammedi a.s. bashkë me Enesin shkoi ta vizitojë. Ebu Sejfin e gjetën duke ndezur zjarrin e farkëtarisë së vet në lokalin që e kishte në hyrje të shtëpisë.

FJALËT E IMAMIT"e pastaj "
NË HUTBEN KUR ZIHET DIELLI

1061. - Ebu Usame thotë: - Më ka treguar Hishami, këtë e ka la-jmëruar Fatimja, bija e Mundhirit, e cila transmeton nga Esma e cila ka thënë:"... Dhe Pejgamberi s.a.v.s. iu drejtua (xhematit, pas namazit), kurse Dielli ishte liruar. Ai atëherë mbajti ligjëratë falënderoi All-llahun ashtu si e meriton Ai dhe shtoi: *"e pastaj!"*

Shtëpia ishte mbushur plot tym, prandaj Enesi hyri i pari dhe u tha: "O Ebu Sejf, ndalu pak!" Në këtë moment në shtëpi hyri edhe Muhammedi a.s. këndoi një dua për voglushin, e mori në ngrykë, para duarsh, pështpëriti diçka, u përlot dhe pastaj tha: "Syrin e kam të përlotur dhe zemrën e pikëlluar, por ne nuk mund të dëshirojmë asgjë tjetër përveç asaj që do All-llahu xh.sh. O Ibrahim, për ty jam merak!"

Sëmundja u keqësua, më vonë dh'e Ibrahimi vdiq si fëmijë 18 muajsh. ditën e martë, me 10 rebiu-1-evvel, në vitin e 10 Hixhri.

Marija dhe motra e saj Sirina filluan, sipas traditës së koptëve të vajtojnë fëmiun, por Muhammedi a.s. ua ndaloi. Muhammedi a.s. qau pak për këtë dhe u përiot, prandaj Abdurrahman b. Afani i tha: "A nuk e ndale pak më parë të qarit për të vdekurin?"

- Jo - u përgjegj Muhammedi a.s. Unë kam ndaluar dy bërtima marroçe: a - vajtimin me rastin e ndonjë të papriture dhe b - bërtimën gjatë të kënduarit. Kjo është mëshirë e All-llahut, dhe kush nuk bën mëshirë ndaj tjetdt, le ta dijë se edhe ndaj tij nuk do të bëhet mëshirë".

Është transmetuar se Muhammedi a.s. me këtë rast u kthye kah një kodër e Medinës, mori frymë thell dhe tha: "O mal, sikur të kishe ti peshën që e bart unë, ti do të ishe shembur! Por të gjithëjemi te All-llahut dhe të gjithë do të kthehemi te Ai".

Ibrahimin e lau Fadil b. Abbas dhe ky me Usamen e kanë lëshuar në varr, në Beki. Muhammedi a.s. me atë rast u ul pranë varrit të mbuluar, e stërpiku me ujë dh&mbi varr vuri mshanin - gurin. Gjatë lëshimit të djalit në varr Muhammedi a.s ka kënduar lutjen:

"O Zot shoqëroje me tëparët tonë të mirë, me Uthman bin Madh'unin!"

NAMAZI ME RASTIN E ZËNIES SË HËNËS

1062. - Na ka treguar Mahmudi, këtij Seid b. Amri që transmeton nga Shu'be, e ky nga Junusi, ai nga Hasani, ndërsa ky nga Ebu Bekri r.a. i cili ka thënë:

"Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s ngjau zënia e Diellit, dhe ai ka falur dyreqate namaz".

1063. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, të cilit Abdu-l-Varithi edhe Junusi i transmetojnë nga Hasani, kurse ky nga Ebu Bekri që thotë:

"Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s ka ndodhur zënia e Diellit, kurse ai duke tërhequr me vete xhyben e vet, doli në xhami. Njerëzit u tubuan rreth tij dhe ai bashkë me ata fali dy reqate. Në atë moment edhe Dielli u lirua, andaj tha: "Dielli dhe Hëna janë dy argumente të All-llahut dhe zënia e tyre nuk ngjet për shkak të vdekjes së dikujt, dhe kur të ndodhi kjo, faluni dhe lutjuni deri kur të lëshohet!"

Kjo ka ndodhur, thotë Enesi, kur ka vdekur djali i Pejgamberit s.a.v.s., i cili quhej Ibrahim, dhe njerëzit flisnin për këtë.

REQATEJA E PARË GJATË ZËNIES SË DIELLIT ËSHTË MË E GJATË

1064. - Na ka treguar Mahmudi të cilit i ka thënë Ebu Ahmedi, këtij Sufjani që transmeton nga Jahja, kurse ky nga Amra, kjo nga Aisheja r.a. se Pejgamberis.a.v.s. është falur me ata me rastin e zënies së Diellit, duke bërë katër ruqu për dy reqate. Ruquja e parë, edhe te njëra edhe te tjetra, ka qenë më e gjatë se e dyta.

KËNDIMI I KUR'ANIT ME ZË KUR ZIHET DIELLI

1065. - Na ka treguar Muhammed b. Mihran, te cilin Velidi e ka informuar përmes të Ibn Nemirit, i cili ka dëgjuar Ibn Shihabin duke transmetuar nga Urve, ndërsa ky nga Aisheja r.a.

"Pejgamberi s.a.v.s këndonte me zë Kura'nin në namaz gjatë zënies së Diellit dhe kur e kryente këndimin, merrte tekbir dhe shkonte në ruqu.

Kur drejtohej nga ruquja thoshte " Semiall-llahu limen hamideh, Rabbena ve leke-1-hamdu!" dhe prapë ia niste të këndojë Kur'an në namazin me rastin e zënies së Diellit që ishte me katër ruqu në dy reqate dhe katër sexhde".

1066. - Evzaijj r.a. dhe të tjerët thonë:

"E kam dëgjuar Zuhriun, ky transmeton nga Urve, ndërsa ai nga Aisheja r.a. se në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. ka ndodhur zënia e Diellit dhe ai ka dërguar një njeri të kumtojë:

"Falet namaz i përbashkët!", dhe Muhammedi doli përpara, fali dy reqate me katër ruqu dhe katër sexhde".

Velidi thotë:

"Më ka informuar Abdurrahman b. Nemir se edhe ai e ka dëgjuar të njetin verzion nga Ibn Shihabi", kurse Zuhriu shton:

"E kam pyetur (Urve b. Zubejrin):

"Çka ka bërë vëllau yt Abdullah b. Zubejri?", "Ai kur e ka falur atë namaz në Medine, ka falur dy reqate sikurse as-habët!"

- Po - u përgjegj Urve, **- por ai ka gabuar në atë që është e zakonshme.**

Në senedin tjetër Ibn Nemirin e pason Sufjan b. Husein

dhe Sulejman b. Kethir, që transmetojnë hadithin nga Zuhriu lidhur me këndimin e Kura'nit me zë.[8)]

[8)] Të njëjtin rast në variant ca të ndryshuar e kanë shënuar në koleksionet e tyre me hadithe edhe Ebu Davudi dhe Nesaiu.

Tirmidhiu thekson se Aisheja ka deklaruar: "Pejgamberi a.s. ka falur namaz me rastin e zënies së Diellit dhe të Hënës dhe me atë rast ka kënduar Kur'an me zë". Përmbajtjen e këtij hadithi besnikërisht e kanë zbatuar Imamët: Ahmedi dhe Is-haku, por transmetohet se kështu ka vepruar edhe Aliu.

Neveviu në komentin e vet që i bën Muslimit thotë: "Mendimi im është mendim i Ebu Hanifes, Malikut, Lejth b. Sa'dit dhe i një numri të madh juristësh, se Kur'ani me zë këndohet kur zihet Hëna, ndërsa kur zihet Dielli këndohet në vete. Këndimin me zë të Kur'anit në të dy rastet e kanë mbështetur: Ebu Jusufi, Muhammed b. Hasan, Ahmedi dhe Is-haku.

Muhammed b. Xherir Taberiu konsideron se të dy këto qëndrime meritojnë vëmendjen dhe namazi është i vlefshëm, qoftë të këndohet Kur'ani me zë apo në heshtje. Deklaratat e Ibn Abbasit se është falur pranë Muhammedit a.s. dhe nuk ka dëgjuar asnjë shkronjë të Kur'anit nga Pejgamberi gjatë tërë namazit, nuk janë të sigurta dhe nuk është mirë të zbatohen në praktikë.

Kreu 17

Sexhdet e Kur'anit

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

SEXHDET NË KUR'AN DHE MËNYRA E KRYERJES SË TYRE

1067. - Na ka treguar Muhamed b. Beshshar, se i ka treguar Gunder kurse këtij Shu'be, i cili transmeton nga Ebu Is-haku, e ky e ka dëgjuar Esvedin të transmetojë nga Abdullahu (b. Mes'udi) r.a., i cili ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s këndoi suren Nexhm në Mekke dhe gjatë kë-ndimit bëri sexhde ai edhe ata që ishin me të, përveç një plaku i cili mori një grusht rërë apo pluhur, e ngriti këtë kah balli dhe tha: "Më mjafton kjo..."

Më vonë e kam parë - rrëfen Abdullahu - **kur është vrarë si mosbe-simtar.**[1)]

[1)] - Shembulli praktik për detyrimin e sexhdes së Kur'anit është citimi i ajetit ku përmendet sexhdeja konkretisht, dhe kjo, njëlloj si për individin që e lexon, ashtu edhe për atë që e dëgjon këtë lexim nga tjetri. Ky është mendim i përfaqësuesve të shkollave tradicionale. Vetëm ndonjëri prej tyre konsiderojnë se vetë të dëgjuarit e këtij ajeti nga tjetri, nuk e detyron dëgjuesin të bëjë sexhde.

Taberiu thotë: "Detyrimi-vaxhib është të bëjë sexhde:

- ai që personalisht e lexon ajetin e sexhdes, ai që e dëgjon këtë ajet prej ndonjë tjetri dhe,

- ai që fal namazin me imam i cili lexon ajetin e sexhdes, madje edhe në rastin kur individi-xhemati, nuk e ka dëgjuar leximin e atij ajeti. Përkitazi me klasifikimin se kush duhet të bëjë këtë sexhde ka mendime të ndryshme. Ebu Hanifeja dhe dijetarët e shkollës së tij këtë sexhde e fusin në detyrat-vaxhib, si për lexuesin ashtu edhe për dëgjuesin, pavarësisht se a është lexuar ky ajet me qëllim apo rastësisht.

Autori i "El-Hidajes" këtë sexhde e klasifikon në detyrat vaxhib në bazë të fjalëve të Muhammedit a.s.: *"Sexhdeja e Kur'anit është e detyrueshme si për atë që e lexon ashtu dhe për atë që e dëgjon nga tjetri".*

H. Othmani sexhden konkrete e ka trajtuar si vaxhib edhe të atyre

që e dëgjojnë në bazë të disa ajeteve të Kur'anit, si për shembull: "Ç'është me ata, a nuk besojnë ata, dhe kur u këndohet Kur'ani nuk bëjnë sexhde!" Pastaj: "Bëni sexhde All-llahut dhe adhurone Atë!".

Nga Nafi'a dhe Seid b. Xhubejri është transmetuar se kanë thënë: "Kush e dëgjon sexhden e Kur'anit është i detyruar të bëjë sexhde". Ibrahim Nehaiu ka thënë: "Nëse njeriu duke u falur e dëgjon sexhden e Kur'anit, le ta kryej atë sexhde!".

Hammad dhe Seid b. Xhubejrkanë deklaruar: "Nëse sexhden e Kur'anit e dëgjon personi i papastër-xhunub, do të pastrohet pastaj do ta kryejë sexhden konkrete".

Është transmetuar me sened nga h. Osmani që personi me menstruacion, e cila dëgjon recitimin e ajetit të sexhdes "Do ta kryejë sexhderLme lëvizje të kokës duke shqiptuar:

O Zot, unë kështu të bëj sexhde".

Hasan Basriu ka thënë, njeriu që harron të bëjë sexhden konkrete në fillim të namazit, d.m.th. atëherë kur e ka kënduar, por kujtohet në reqatin e fundit, do të bëjë tri sexhde rresht, d.m.th. një për sexhden e Kur' anit dhe dy të namazit. Nëse për këtë sexhde kujtohet në ndejën e fundit, por para se të japë selam do të bëjë vetëm një sexhde të Kura'nit, por nëse për këtë sexhde kujtohet pasi të ketë dhënë selam, madje edhe ka folur diçka, namazin do ta përsëritë në tërësi".

Nga Ibrahim Nesaiu është transmetuar deklarata: "Nëse ai që fal namaz harron ta bëjë sexhden e Kur'anit, le ta bëjë në namaz kur do që të kujtohet, në cilindo reqatë qoftë".

Është e preferueshme që sexhde-i tilavetin- e Kur'anit, të kryehet menjëherë pasi të lexohet ajeti konkret, por mund të bëhet edhe më vonë. Kjo sexhde është e vlefshme kurdo që të kryhet. Leximi i ajetit të sexhdes dhe moskryerja e sexhdes mbeten borxh i përhershëm për besimtarin. Disa as-habë këtë sexhde e kanë kryer më vonesë, pas disa ditësh, pikërisht ashtu siç janë kujtuar.

Shafi'iu, Maliku, Is-haku, Evzaiu dhe Davudi sexhden e Kur'anit e rradhisin në sunnete. Këtë mendim e kanë mbështetur edhe: Umeri, Ibn Abbasi, Lejthi dhe disa bashkëkohanikë tjerë të tyre. Dijetarët e shkollës Malikite kanë tjetër mendim: disa këtë sexhde e trajtojnë si sunnet, kurse të tjerët vetëm virtyt të njerëzve të mirë. Këta të fundit mbështeten në deklaratën e Umerit: "All-llahu nuk na ka ngarkuar neve të kryejmë sexhden e Kur'anit, vetëm nëse ne dëshirojmë vetë".

Lidhur me numrin e sexhdeve në Kur'an ka mendime të ndryshme, por sipas mendimit të dijetarëve të shkollës hanefite këto janë katërmbëdhjetë, dhe janë në suret: A'raf, Ra'd, Nahl, Benu Israil, Merjem, Haxhxh, Furkan, Neml, Elif, Lam, Mim, Tenzilul..., Sad, Hâm mîm, Nexhm, Inshikâk dhe Alek.

SEXHDEJA E SURES "ELIF LAM MIM

1068. - Na ka treguar Muhammed b. Jusuftë cilit Sufjani i ka transmetuar nga Sa'd b. Ibrahim, ky nga Abdurrahmani, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. i cili thotë:

- Pejgamberi s.a.v.s. ditën e xhuma në sabah këndonte suren; "Elif lam mim, Tenzilun..." në të cilën ka sexhde dhe "Hel eta 'ala-l-insani hmun..."

SEXHDEJA E SURES "SAD"

1069. - Na ka treguar Sulejman b. Harb dhe Ebu Nu'man, të cilëve u ka transmetuar Hammadi nga Ejjubi, ky nga Ikrime, kurse ai nga Ibn Abbasi r.a. i cili ka thënë:

"Sexhdeja e sures "Sad" nuk është detyrë e domosdoshme. Mirëpo e kam parë Pejgamberin s.a.v.s që bënte sexhde duke e kënduar këtë".[2)]

[2)] - Nga hadithi i përmendur kuptohet se:

Ndërmjet hanefijve dhe shafi'ijve nuk është kontestuese a ka sexhde në suren Sad. Mendimet ndryshojnë vetëm në atë se, sexhdeja e përmendur në suren Sad a është vaxhib, apo nuk bie në vaxhibe. Shafi'ijtë këtë sexhde e rradhism në mustehabe - e preferueshme, por kurrsesi në detyra - vaxhib. Shafi'ijët thonë nëse kjo sexhde, në Sad, këndohet në namaz, kjo nuk mund të bëhet saje në namaz, por tek pasi të kesh kryer namazm.

Ebu Hanife dhe dijetarët e shkollës së tij konsiderojnë se kjo sexhde është detyrë e domosdoshme. Këtë mendim e kanë mbështetur edhe: Ibn Shurejh, Ebu Is-hak Mervizi dhe Imam Malik.

Shafi'iu dhe bashkëmendimtarët e tij i përmbahen me përpikshmëd hadithit të larpërmendur tek Buhariu dhe citimin e Nesaiut siç ka thënë Ibn Abbasi: "Pejgamberi a.s. e ka kryer sexhden e sures Sad dhe ka thënë: Këtë sexhde e kabërë Pejgamberi Davud për pendim, kurse ne e bëjmë për falënderim All-llahut". Dijetarët hanefijë konsiderojnë se deklaratat e përmendura të Ibn Abbasit janë, gjithashtu, në favor të qëndrimit të hanefijve. Parësore është se Muhammedi a.s. ka bërë sexhde,

SEXHDEJAES URES "NEXHIM"

Për këte sexhde Ibn Abbasi transmeton fjalët e Pejgamberit a.s.

1070. - Na ka treguar Hafs b. Umer, këtij Shu'be i ka transmetuar nga Ebu Is-haku, ky nga Esved, kurse ai nga Abdullahu r.a., se **Pejgamberi s.a.v.s e ka kënduar suren *"Nexhm"* dhe ka bërë sexhde, madje të gjithë (të pranishmit) bënë sexhde.**

Njëri nga të pranishmit mori një grusht rërë apo pluhur, e ngriti drejt fytyrës së vet dhe tha: *"Edhe kjo më mjafton"*. Më vonë e kam parë (shton Abdullahu) se ky është vrarë si mosbesimtarë.

SEXHDEJA E MUSLIMANIT QË KRYHET ME POLITEISTËT

Politeisti është i papastër, rrjedhimisht pa abdest.

---

ndërsa motivi i saj është me rëndësi periferike, të dorës së dytë.

Ebu Davudi në koleksionin e vet me hadithe ka shënuar se Ebu Seid ka deklaruar:

"Pejgamberi i All-llahut në hutbe ka cituar suren Sad dhe kur e ka lexuar ajetin në të cilin është sexhdeja, zbriti nga minberi dhe ka bërë sexhde".

Taberiu në "Evsatin" e vet, me anë të Ebu Hurejres transmeton: "Pejgamberi duke kënduar suren Sad e ka bërë sexhden". Këtë deklaratë e ka shënuar edhe Dari Kutni në librin e vet.

Muhammed Zuhriu ka deldaruar: "Unë nuk e kam bërë sexhden gjatë këndimit të sures Sad deri kur më rrëfeu Saibi se këtë sexhde e ka kryer rregullisht h. Osmani". Seid b. Xhubejr ka transmetuar se sexhden konkrete e ka kryer rregullisht edhe h. Umeri. Këtë sexhde rregullisht e kryente edhe: Tavus, Hasan Basriu, Nu'man b. Beshir, Mesruk, Ebu Abdurrahman dhe Dahhak b. Kajs. Ebu Derda ka deklaruar: "Sexhden e sures Sad e kam bërë së bashku me Pejgamberin".

Ibn Umeri r.a. sexhden e leximit të Kur'anit e bënte edhe pa abedst.

1071. - Na ka treguar Musedded, këtij Abdu-l-Varith, këtij Ejjubi që transmeton nga Ismaili, e ky nga Ibn Abbasi r.a., se: **Pejgamberi s.a.v.s gjatë këndimit të sures *"Nexhm"* binte në sexhde. Bashkë me të sexhde bënin të gjithë muslimanët e pranishëm, edhe politeistët, edhe exhinët dhe njerëzit.**

Këtë rast e tregojnë edhe Ibn Tahman, i cili transmeton nga Ejjubi.[3)]

Zejd b. Thabiti KËNDOI TEKSTIN KU PËRMENDET SEXHDEJA, POR SEXHDE NUK BËRI

1072. - Na ka treguar Sulejman b. Davud Ebu Rebi'a, të cilin Ismail b. Xhafer e informoi me anë të Jezid b. Husajfe që transmeton nga Ibn Kusejti, ky nga Ata'b. Jaser i cili informon se e ka pyetur Zejd b. Thabitin r.a. dhe ky ka vërtetuar se si» **përpara Pejgamberit e ka kënduar suren *"Nexhm"*, dhe sexhde nuk ka bërë.**

1073. - Na ka treguar Adem b. Ebu Ijas, këtij Ibn Ebi Dhi'b, të cilit i ka transmetuar Jezid b. Abdullah b. Kusej nga A' ala b. Jesar, ndërsa ky nga Zejd b. Thabiti që ka treguar:

[3)] Është transmetuar se Ibn Umeri e ka kënduar ajetin e sexhdes duke mos qenë me abdest, dhe sexhden konkrete e ka bërë në këmbë duke mos u kthyer as kah kibleja, me një lëvizje të vogël koke.

Muhammedi a.s. suren Nexhm e ka kënduar në harem të Qabes, dhe kur e ka lexuar ajetin: "E fe reeijtum..." që do të thotë: "A e patë..." dikush nga politeistët e pranishëm me zë bërtiti: "Tilke garaniku-l-ula ve inne sheatehum turtexha", që do të thotë: "Atajanë shumë të çmuar dhe ndërmjetësimi i tyre jep shpresë". Në atë moment Muhammedi a.s. duke mos dëgjuar këtë shtesë, ra në sexhde. Politeisët që ishin prezentë,

"Para Pejgamberit s.a.v.s. kam kënduar suren *"Nexhm"* dhe ai me këtë rast nuk bëri sexhde".[4)]

duke llogaritur se edhe këta fjalët e fundit i citoi Muhammedi personalisht, dhe se me këte edhe ai tregoi respekt ndaj idhujve të tyre, bashkë me muslimanët ranë në sexhde, e kryen këtë sexhde. Në bazë të rastit të përshkruar Ebu Hanife, Sufjan, Thevri, Shafi'iu, Ahmedi, Is-haku, Abdullah b. Vehbi dhe Ibn Habib, njëri nga shkolla malikite, sexhden e sures Nexhm e konsiderojnë detyrë të domosdoshme-vaxhib.

Mendim të kundërt me këtë kanë: "Seid b. Xhubejr, Seid b. Musejjeb, Hasan Basriu, Ikrime, Tavus dhe Imam Maliku. Këta i përmbahen deklaratës Zijad b. Thabitit të cilën e shenon Buhariu, në kapitullin vijues. Hanefiu por edhe dijetarë tjerë të mendimit të tij, krahas hadithit të lartpërmendur sjellin edhe një sër deklaratash tjera të as-habëve, me të cilat e arsyetojnë qëndrimin e tyre. Në këtë mënyrë Ahmedi në "Musened", me anë të Ebu Hurejres ka shënuar: "Pejgamberi ka bërë sexhde me muslimanët duke kënduar suren Nexhm, kurse dy nga kurejshitët nuk kanë bërë sexhde".

Ebu Derda (Ummi Derda) sikurse shenon Tirmidhiu, ka thënë: "Me Pejgamberin kam bërë 11 sexhde, ndërmjet tyre ka qenë edhe ajo që përmendet në suren Nexhm".

Nesaiu në "Sunen shënon se Xhafer b. Muttalibi ka deklaruar: "Muhammedi a.s. në Mekke e ka kënduar haptazi suren Nexhm dhe ka bërë sexhde publikisht me të pranishmit. Unë e kam ngritur kryet dhe nuk desha të bije në këtë sexhde ". Ky rast ka ndohur para se ta pranonte Xhaferi fenë Islame, ngase ky më vonë ka qenë muslim i mirë dhe i vendosur për flijim.

Exhinët si krijesa të gjalla mund të prezentohen në formën materiale, njëlloj sikurse edhe engjëjtë.

[4)] Nga dy hadithet e përmendura del përfundimi:

- Maliku, Shafi'iu dhe Ebu Thevre në "Kadim" dëshmojnë me shembull konkret se gjatë leximit të sures Nexhm nuk duhet bërë sexhde. Po kështu mendon edha Ata b. Musejjeb, Ikrime dhe Tavus, por mendohet se ky ishte qëndrim edhe i Ibn Abbasit, Zejdit b. Thabitit. Tahaviu konsideron se hadithi i përmendur nuk mund të jete si argument që në suren Nexhm të mos bëhet sexhde si e domosdoshme. Ka mundësi që këtë sexhde Muhammedi a.s. ta ketë shtyrë për shkak se ka qenë pa abdest, ose është e mundshme që te ketë qenë koha kur është mekruh apo e ndaluar të bëhet sexhde, përkatësisht të falet namaz ose ndonjë pjesë e namazit, e kjo nuk do të thotë se ai nuk e ka kryer këtë sexhde më

SEXHDEJA E SURES "INSHIKAK"

1074. - Na ka treguar Muslim dhe Muadh b. Fedale të cilëve Hishami u ka transmetuar nga Jahja, kurse ky nga Ebu Seleme që ka thënë:

"E kam parë Ebu Hurejren kur e ka kënduar suren *"Idhas-sevnaun shekkat"* dhe me këtë rast bëri sexhde. E Pyeta: "Ebu Hurejre, a nuk të pash duke bërë sexhde?"

- Sikur të mos e kisha parë Pejgamberin s.a.v.s, u përjgegj ai, se po bën sexhde, nuk do të kisha bërë as unë.[5)]

---

vonë. Ndoshta Muhammedi a.s. këtë sexhde e ka lëshuar për të bërë me dije se kryerja e kësaj sexhdeje i lihet në dëshirën e lexuesit, dëgjuesit, nëse dëshirojnë mund ta bëjnë por nuk e kanë detyrim të domosdoshëm.

- Imam Ahmedi dhe disa dijetarë me këtë rast argumentojnë se dëgjuesi pas leximit të ajetit të sexhdes është i detyruar të bëjë sexhden vetëm nëse ai që e lexon e bën personalisht menjëherë sexhden.

Ebu Hamid dhe dijetarët e Bagdadit thonë: "Dëgjuesi duhet ta bëjë sexhden konkrete, madje edhe në qoftë se ai që e lexon nuk e bën". Këtë mendim e përkrahin edhe dijetarët e shkollës Malikite.

Dijetarët e drejtimit hanefit thonë: "Sexhden, në rastin konkret, e kanë detyrë ta bëjnë edhe ai që e lexon edhe ai që e dëgjon. Nëse ndonjëri e lë, nuk duhet ndjekur rrugën e tij".

5) - Ebu Hanife, Shafi'iu dhe Ahmedi, duke u mbështetur në këtë hadith, konsiderojnë se në suren Inshikak sexhdeja e Kur'anit është e domosdoshme. Muxhahidi, Basriu, Ata'u b. Rebah dhe disa shafi'ij tjerë thonë "Muhammedi a.s. ka bërë sexhde në suren "Mufessal", vetëm derisa ishte në Mekke, por kur u shpërngul në Medine, këtë e la". Ata mbështeten në deklaratën e Ibn Abbasit të cilën Ebu Davudi e përcjell sipas këtij varianti: "Pejgamberi i All-llahut, kur u shpëmgul në Medine nuk e bënte sexhden e Kur'anit në suren "Mufessal".

Tahaviu dhe disa të tjerë muhaddith këtë deklaratë e konsiderojnëjo të saktë, aq më tepër kur Buhariu dhe Muslimi nuk e kanë përfshirë në koleksionet e tyre me hadithe.

BËRJA E SEXHDES PËR SHKAK TË ATIJ QË E LEXON

Ibn Mes'udi i ka thënë Temim b. Hedhlemit, derisa ende ishte fëmij, kur e lexoi ajetin e sexhdes: **"Temim, kryeje sexhden, ngase ti në këtë rastje imami jonë!"**[6)]

[6)] Autorë të tjerë pënnendin edhe raste tjera të ngjashëm. Bejhekiu, me sened, thekson se Sulejman b. Hanzal ka thënë: "E kam kënduar sexhden e Kur'anit në prezencë të Ibn Mes'udit, e ai më shikoi dhe më tha: "Ti, me këtë rastJe imamijonë. Bëne sexhden kurse ne do ta bëjmë bashkë me ty!"

Bejhakiu, gjithashtu, shënon se Ata'a b. Jaser ka deklaruar: "Kam dëgjuar se një njeri e lexoi para Pejgamberit a.s. një ajet i cili përmban sexhden. Pastaj ai njeri e bëri sexhden, e bashkë me te edhe Muhammedi a.s. Më vonë ai njeri lexoi ajetin tjetër, ku gjithashtu ka sexhde, dhe priste që edhe Muhammedi a.s. të bëjë sexhde. Pasi që Pejgameri a.s. nuk bëri sexhde, ky i tha: "O Pejgamber, unë lexova ajet të sexhdes por ti nuk e bëre?".

"Ti më këtë rast, u përgjegj Muhammedi a.s. je imami jonë. Sikur ta kishe bërë ti sexhden konkrete, do ta kishim bërë edhe ne".

Hanbelijtë mendojnë se dëgjuesi e ka detyrë ta bëjë sexhden vetëm nëse e kryen ai që e lexon personalisht.

Hanefijtë konsiderojnë se kjo është detyrë njëlloj, si për lexuesin, si për dëgjuesin, prandaj kryerja ose moskryerja nga ana e lexuesit nuk ka të bëjë me detyrimin që duhet ta kryej dëgjuesi.

Bejhekiu thotë: "Nëse ai që e lexon nuk bën sexhde, sexhden nuk do ta bëjë edhe ai që e dëgjon. Nëse e lexon ajetin e sexhdes në namaz, edhe sexhden do ta bëjë sa është në namaz, qoftë të falet vetëm apo tëjetë imam. Edhe xhemati, si dëgjues do të bëjnë sexhden në të njëjtën kohë bashkë me imamin e tyre. Nëse imami nuk bënë sexhden konkrete, nuk do ta bëjnë as xhemati i pranishëm. Nëse e bën ndonjë nga xemati individualisht, namazi i prishet".

Ebu Hanifeja konsideron se xhemati këtë sexhde duhet ta kryejë pasi të kryhet namazi, por nëse e bën gjatë namazit, pa imam, namazi nuk i prishet por sexhdeja nuk është e vlefshme, prandaj duhet të bëjë sexhden pasi të kryhet namazi. Autori i "El-Hidajes" thotë, e njëjta qëndron edhe në "Nevadir": "Kryerja e sexhdes së Kur'anit në namaz, ia prish namazin atij që bën sexhden".

1075. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja duke transmetuar nga Ubejdullahu këtij i ka rrëfyer Nafi'u që transmeton nga Ibn Umeri r.a.

- Pejgamberi s.a.v.s na e mësonte suren ku kishte sexhde dhe ai bëri sexhde. Bashkë me të bëmë edhe ne sexhde, e dikush prej nesh nuk gjente dot vend ku të vejë ballin".

NGUSHTËSIA E NJERËZVE KUR IMAMI KËNDON AJETIN E SEXHDES

1076. - Na ka treguar Bishar b. Adem, këtij Ali b. Mushir, kurse këtij i ka transmetuar Ubejdullahu nga Nafiu, e ai nga Ibn Umeri:

" Pejgamberi s.a.v.s. e ka kënduar sexhden në Kur'an derisa ne ishim rreth tij. Ai bëri sexhden dhe bashkë me të edhe ne. Ishte aq ngusht sa dikush prej nesh nuk gjente dot vend të vejë ballin, e as vend të bëjë sexhde.[7)]

[7)] Ibn Batali shënon se h. Umeri ka thënë: "Ai që nuk ka mundësi, për shkak të ngushtësisë, ta bëjë sexhden e rregullt në namaz, në tokë, do të bëjë në shpinë të vllaut të vet". Këtë mendim e përmbajnë edhe: Thevrij, dijetarët e shkollës së Kufes, Shafi'iu, Ahmedi, Is-haku dhe Ebu Thevr.

Nafi'u, rob i liruar i Ibn Umerit, ka thënë: "Sexhdeja konkrete do të bëhet me lëvizje të vogël të kokës, me isharet, ndërsa Aliu dhe Zuhriu thonë: "Do të përmbahet nga sexhdeja e menjëhershme dhe do ta bëjë menjëherë pasi të ngritet nga sexhdeja".

Maliku ka thënë: "nëse xhemati e bën sexhden në shpinën e vëllaut të vet - xhematit tjetër - ai do të përsëritë namazin".

Ibn Sha'ban në "Muhtesar" thekson se Maliku ka thënë: "Namazin konkret duhet ta përsërisë, qoftë në kohën e vet qoftë pasi t'i ketë kaluar koha atij namazi". Ndërkaqë Esh-hebi shkruan: "Do ta falë namazin përsëri, mirëpo derisa është në kohën e caktuar të atij namazi".

SEXHDEJA E KUR'ANIT NUK ËSHTË FARZ (KONSIDEROJNË DISA)

Imran b. Husajnit i thanë: **"Një njeri e dëgjoi ajetin e sexhdes dhe nuk u ul?", çka mendon ti?**

Imrani u përgjegj se është dashur të ulet (të kryej sexhden). (Buhariu këtë e sqaron) sikur Imrani nuk e konsideronte se ai njeri që e dëgjoi tekstin e ajetit, e ka farz sexhden.

Selmani (Fadsiu) pyet: **"Përse sexhde? E dëgjuam rastësisht".**

Uthmani r.a. thekson: "Sexhdeja e Kur'anit është farz ***për atë i cili me qëllim dëgjon Kur'anin, ajetin e sexhdes", kurse Zuhriu thotë: "Sexhden e bën vetëm personi i pastër. Kur të bësh këtë sexhde, a nuk je udhëtar rasti, kthehu kah Kibleja, por nëse je kaluar nuk është e domosdoshme të kthehesh kah Kibleja, mund ta kryesh kah do që je i kthyer.***

Saib. b. Jezid nuk bënte sexhde nëse ligjëmesi rastësisht e citonte ajetin e sexhdes.

1077. - Na ka treguar Ibrahim b. Musa, këtë e ka informuar Hisham b. Jusuf se u ka kumtuar Ibn Xhurejxhi të cilit i ka transmetuar Ebu Bekr b. Ebu Mulejke nga Uthman b. Abdurrahman Tejmije, kurse ky nga Rebi'a b. Abdullah b. Hudejr et-Tejmijj, për të cilin Ebu Bekri thotë: "Reb'ia ka qenë një nga njerëzit e mirë", ky është rrëfimi për prezentimin e Rebi'ut në xhuma, kur Umer b. Hattabi r.a. një ditë xhumaje

---

H. Umeri ka thënë: "Bëne sexhden e namazit, qoftë edhe në shpin të vllaut tënd!" Analogjikisht me këto mendime dijetarët e shkollës hanefite lejojnë që edhe sexhdeja e Kur'anit, sexhde-i tilaveti, në rast nevoje, të bëhet mbi shpinë të xhematit tjetër.

në minber citoi suren "Nahl". Kur arriti Umeri te ajeti i sexhdes, zbriti dhe bëri sexhde, e kështu bënë edhe të pranishmit tjerë. Të xhumanë e ardhme Umeri përsëri e këndoi të njëjtën sure dhe kur erdhi te ajeti i sexhdes tha:

"Burra, po e kalojmë sexhden. Kush bën sexhde bën mirë, por kush nuk bën, nuk bën gabim". Umeri me atë rast nuk ka bërë sexhde.

Nafi'u shton, duke transmetuar nga Ibn Umeri r.a.: "All-llahu nuk na e ka bërë farz sexhden e Kur'anit, dhe ne e bëjmë sipas mundësisë tonë".[8)]

[8)] - Bejhekiu dhe autorë tjerë shënojnë se Selmani - Persiani, ka hyrë te një xhami me një shok të vetin, në të cilën njerëzit dëgjonin Kur' an. Kur u lexua ajeti i sexhdes, të gjithë bënë sexhde. Në këtë moment shoku i tij i tha: "O burrë, edhe ne duhet t'i bashkohemi!" - Pse - tha Selmani. Ne kemi ardhur rastësisht dhe ajetin e sexhdes e kemi dëgjuar pa qëllim".

Autorë dhe muhaddith tjerë theksojnë se si Osmani me një rast kaloi pranë një vaizi -ligjëruesi, i cili këndoi ajetin e sexhdes në mënyrë që edhe h. Osmani të bëjë sexhde. Mirëpo, Osmani nuk e bërri këtë sexhde, por vazhdoi rrugën dhe tha: "Sexhden e ka detyrë ta kryejë ai që e dëgjon me qëllim, dhe jo ai që e dëgjon rastësisht".

Rastin që e ka evidentuar Buhariu, Tinnidhiu në "Sunenin" e tij e shtron diçka më hollësisht: "Umeri një ditë xhumaje citoi në minber një ajet të sexhdës, mandej zbriti dhe bashkë me të pranishmit bëri sexhde. Në xhumanë e ardhme e citoi të njëjtin ajet dhe xhemati u përgatit të kryejnë sexhden, mirëpo Umeri u tha: "Sexhdeja e Kur'anit nuk është për ne detyrë e domosdoshme dhe ne nukjemi të detyruar ta bëjmë, por vetëm nëse dëshirojmë e bëjmë. Umeri këtë sexhde nuk e bëri, as as-habët tjerë nuk e bënë".

Hanefijtë konsiderojnë se deklarata e Umerit i referohet mohimit vetëm të urdhëresës kategorike-farzit, për sexhden e Kur'amt. Me fjalë tjera, sipas tyre, kjo sexhde nuk është farz. Mirëpo nuk e mohojnë faktin se është e nevojshme që kjo të kryhet, është vaxhib. Përveç kësaj, rasti konkret nuk do të thotë se Umri absolutisht, as më vonesë, nuk do ta ketë bërë këtë sexhde, por tregon vetëm atë se ai nuk e ka bërë në xhami, menjëherë.

LEXIMI DHE KRYERJA E SEXHDES NË NAMAZ, MENJËHERË

1078. - Na ka treguar Musedded, kurse këtij Mu'temiri:

- E kam dëgjuar babën tim, të cilit ia ka transmetuar Bekri nga Ebu Rafi'u, duke thënë: "Kam falur jacinë me Ebu Hurejren. Ai këndoi suren *"Idhassemaun-shekkat"* dhe bëri sexhde".

Çka është kjo? - e pyeta. Kështu kam bërë sexhde duke u falur pas Ebu-1-Kasimit s.a.v.s., dhe do ta bëj sa të jem gjallë.[9)]

[9)] Nga hadithi i përmendur rezulton:

- Thevriu dhe Shafi'iu, duke u mbështetur në rastin e pënnendur, vijnë në përfundim se nuk ka gjë të keqe nëse ai që fal namazin farz, nëse këndohet ajeti i sexhdes, menjëherë gjatë atij namazi ta kryejë edhe sexhden e Kur'anit, kurse Maliku këtë e konsideron mekruh-punë të papëlqyeshme.

Ibn Habibi ka thënë: "Imami nuk duhet ta këndojë ajetin e sexhdes në namazet kur këndohet Kur'ani pa zë, kurse në namazet e tjera mund ta lexojë".

Taberiu thekson se Ebu Mixhledh nuk e ka lejuar kryerjen e sexhdes në namazet farz. Ai këtë e konsideronte shtesë të panevojshme namazit përkatës. Mendimi i Mixhledhit është në kundërshtim flagrant me rastin e përmendur, me praktikën e as-habëve dhe me qëndrimin e përfaqësuesve të medhhebeve të pranuara. Ibn Mes'udi ka thënë: "Nëse ai që fal namaz, duke kënduar suren këndon ajetin e sexhdes, ai nëse dëshiron mund ta bjerë menjëherë në sexhde, e pastaj të ngritet dhe të vazhdojë leximin e Kur'anit. Por nëse dëshiron mund të bëjë ruqun e namazit, mandej sexhdet e rregullta të namazit të cilat njëkohësisht do tëjenë edhe sexhdet e Kur'anit". Autori i "El-Hidajes" thekson: "Kur e këndon imami ajetin e sexhdes, ai do ta bëjë sexhden, e bashkë me të edhe ata që falen pas tij. Nëse ajetin e sexhdes e këndon vetëm ai që falet pas imamit, por këtë këndim e dëgjon imami dhe të pranishmit tjerë, sexhden konkrete nuk e bën as imami as xhemati tjetër, as në këtë namaz e as pas këtij namazi". Ky mendim është i Ebu Hanifes dhe Ebu Jusufit ndërsa imam Muhammedi konsideron se sexhden duhet ta kryejnë

pas kryerjes së namazit. Malikijtë nuk lejojnë që sexhdeja e Kur'anit të kryhet në namazet qëjanë farz, por vetëm tek namazet nafile.

Bejhekiu në "Hilafijjat" ka shenuar se Ebu Hanife konsideron që sexhdet e Kur'anit nuk bëhen në namazet tek të cilët Kur'ani këndohet pa zë, në heshtje, dhe në bazë të këtij qëndrimi dijetarët e shkollës hanefite mendojnë se ai që falet nuk duhet të këndojë në ato namaze sure në të cilat ka ajete të sexhdes. Autori i "El-Hidajes" thekson: "Nuk prish punë që njeriu të këndojë ajetin e sexhdes kurse ajetet tjera përpara t'i lëjë". Imam Muhammedi ka thënë: "Unë e simpatizoj shumë këndimin e nja dy ajeteve përpara atij të sexhdes nga respekti ndaj Kur'anit". Shumë dijetarë rekomandojnë këndimin e Kur'anit në vete, pa zë, për shkak të kalimtarëve të rastit të cilët nukjanë të përgatitur të dëgjojnë këndimin e K.ur'anit. Në Muhit është shënuar: "Kur është vetëm ai që këndon, mund të këndojë si të dojë: me zë apo në heshtje, por kur është në shoqëri me tjerë dhe konsideron se të pranishmitjanë të gatshëm për ta kryer sexhden e Kur'anit, dhe se kjo nuk u paraqet vështirësi, atëherë Kur' anin do ta këndojë me zë, në mënyrë që edhe të pranishmit të mund ta kryejnë bashkë me të këtë sexhde. Në të kundërtën Kur'amn duhet kënduar në heshtje, pa zë". Në "Jenabi'a" thuhet: "Nëse duke u falur këndon ajetin e sexhdes që gjendet në fund të sures, është më mirë që të shkohet në ruqu, pastaj të bëhen sexhdet e namazit, por nëse ajeti i sexhdes është në mes të sures, ai që falet do të shkojë drejt në sexhden e Kur'anit, pastaj do të ngritet në këmbë dhe ta vazhdojë këndimin e sures së filluar, e mandej të shkojë në ruqu dhe në sexhdet e namazit. Nëse pas ajetit të sexhdes ka edhe 2-3 ajete, ai që falet mund t'i këndojë e pastaj të përkulet në ruqu, por mund të shkojë edhe drejtpërsëdrejti në sexhden e Kur'anit, e mandej të ngritet në këmbë dhe të vazhdojë rendin e namazit. Para se të shkojë në ruqu, në vend të sexhdes, duhet ta bëjë nijet se kjo bashkë me sexhdet është njëkohësisht e vlefshme edhe për sexhden e Kur'anit. Sexhden e Kur'anit duhet ta bëjnë secili moshrritur që e ka detyrë namazin, madje edhe në rast se këtë ajet e dëgjon nga femra, fëmiu, jomuslimani ose individi që nuk ka abdest. Ky është qëndrimi i Ebu Hanifes, Shafiu'ut dhe Gazzaliut. Malikijtë thonë: "Dëgjuesi nuk e ka detyre të bëjë sexhden e Kur'anit që e dëgjon nga personi i cili nuk i plotëson kushtet për të qenë imam". Thevriu ka deklaruar: "Kur e dëgjon muslimani ajetin e sexhdes nga femra, ai përsëri do ta lexojë edhe njëherë

NUK GJETI VEND PËR SEXHDE PËR SHKAK TË NGUSHTËSISË

1079. - Na ka treguar Sadeka b. Fadl, të cilin e ka informuar Jahja që transmeton nga Ubjedullahu, ky nga Nafi'u, ndërsa ai nga Abdullah b. Umeri r.a.

"Pejgamberi s.a.v.s. e këndonte suren që ka ajete të sexhdes dhe menjëherë e bënte sexhden. Edhe ne kemi bërë sexhde, ashtu që disa prej nesh nuk gjenin dot vend ku ta vejnë ballin".

---

vetëm, e pastaj do të bëjë sexhden konkrete". Lejthi prapë ka thënë: "Nëse muslimani e dëgjon ajetin e sexhdes nga fëmiu, do ta bëjë sexhden. Zejnudini thotë: "Sexhdeja e Kur'anit nuk bëhet nëse këndohet nga personi të cilit i ndalohet këndimi i Kur'anit, siç janë pijanecët dhe të papastrit, ata që janë xhunub".

Kreu 18

Shkurtimi i namazit

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

NË CILAT RASTE UDHËTARI MUND TË SHKURTOJË NAMAZIN

1080. - Na ka treguar Musa b. Ismail të cilit Ebu Avane i ka transmetuar nga Asimi dhe Hysejni, këta nga Ikrime, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a.

"Pejgamberi s.a.v.s. ka qëndruar (në Mekke me rastin e çlirimit) 19 ditë me ç'rast e ka shkurtuar namazin, prandaj edhe ne kur qëndronim në rrugë 19 ditë e shkurtonim namazin, por kur rrimm më shumë e falnim namazin e pa shkurtuar".[1)]

[1)] - Lidhur me kohën e qëndrimit të Muhammedit a.s. në Mekke ka versione të ndryshme. Enesi thotë, Muhammedi a.s. ka qëndruar në Mekke dhjetë ditë; Ibn Abbasi se ka qëndruar 19 ditë, gjë që e ka evidentuar edhe Buhariu, ndërkaq te Ebud Davudi figuron:

në njërin version 17 ditë kurse në versionin tjetër 18 ditë. Nesaiu dhe Ibn Maxhe shenojnë se qëndrimi i Muhammedit a.s. në Mekke ka zgjatur 15 ditë.

Hanefijtë, nga së është thënë, nxjemn një përfundim me kompromis dhe konsiderojnë:

Qëndrimi i Muhammedit a.s. në Mekke, në kohën e haxhit Lamtumirës ka zgjatur gjithsejt 10 ditë. Tri ditë tjera ka qëndruar në Minne, pa i llogaritur ditën e nisjes dhe ditën e kthimit. Kur llogariten të gjitha këto del se tërë kjo kohë ka zgjatur 15 ditë.

Ka mendime të ndryshme edhe për atë se kur pushon statusi i udhëtarit. Më së shpeshti dalin në sipërfaqe mendimet vijuese:

Ibn Sa'd b. Xhubejr ka thënë: "Sapo të ndalesh në një vend, namazin fale në tërësi!"

Rebi'u përkrah kohëzgjatjen prej 22 orësh. Ibn Musejjeb 3 ditë, kurse Shafi'iu, Maliku dhe Ahmedi 4 ditë. Shafi'iu ka shtuar edhe këtë

se në udhëtim nuk llogantet dita e fundit në vendin gjegjës.

Ibn Rushdi thekson se Ahmedi dhe Ebu Davudi përkrahin qëndrimin prej katër ditësh. Ibn Kudame në "Mugnij" shënon se qëndrimi i Ahmedit është se udhëtari duhet të bëjë nijet të qëndrojë në një vend aq sa mund të fal 22 namaze, farz, në kohën e tyre të rregullt.

Nga Aliu është transmetuar mendimi se ky ka miratuar kohëzgjatjen prej 10 ditësh, Ebu Umeri 12 ditë, më vonë edhe 13 ditë.

Ebu Hanife, Thevr dhe Ibn Umeri përkrahin mendimin për 15 ditë qëndrimi, kurse Lejthi kohën prej 16 ditësh.

Disa dijetarë të shkollës Shafi'ite mendojnë se duhet pranuar 17 ditë kurse disa tjerë 18 ditë. Is-hak b. Ibrahim thotë 19 ditë, ndërsa Ibn Hazmi 20 ditë.

Disa thonë se udhëtar trajtohet secili njeri që udhëton, tërë kohën sa është në rrugë deri kur të arrijë në ndonjë qytet të madh ose deri kur të kthehet në shtëpi të vet. Sa'd b. Xhubejri ka thënë: "Kur të vendosësh të qëndrosh në një vend më shumë se 15 ditë, ose 15 ditë, mos e shkurto farzin!"

Dahhak në tefsirin e vet thotë se Muhammedi a.s. deri kur bëri hixhret nga Mekka në Medine namazin e drekës e ka falur dy reqate, të ikindisë dy reqate, namazin e akshamit tri reqate, jacinë dy dhe sabahun dy reqate. Kur u shpall urdhëri që në namaz të kthehet kah Kibleja, Muhammedi a.s. e kishte falur namazin e drekës, dy reqate, i kthyer kah Jerusalemi. Xhebraili i kumtoi se deri tash kishte falur nga dy reqate, kurse prej tash do të falë: drekën, ikindinë dhe jacinë nga katër reqate, akshamin tri reqate, ndërsa sabahin dy reqate. Namzi farz i llojit të parë, të lartpërmendur, mbetet vetëm për udhëtarin dhe luftëtarin".

H. Aliu ka deklaruar se disa tregtarë kanë pyetur: "0 Pejgamber i All-llahut, ne shpesh udhëtojmë, si duhet të falemi?"

Për pyetjen e tyre Muhammedit a.s. i erdhi shpallje: *"Kur udhëtoni nuk është mëkat ta shkurtoni namaz.in-farz.."* Ky ajet është shpallur vitin e katër pas hixhretit.

Në tefsirin e Tha'lebiut theksohet se Ibn Abbasi r.a. ka thënë: "Namazin e parë të cilin Muhammedi a.s. e ka falur të shkurtuar është namazi i iqindisë, të cilin e fali në Asfan, në luftën Dhu Enmar".

1081. - Na ka treguar Ma'mer, këtij Abdu-l-Varith, këtij Jahja b. Ebu Is-hak i cili ka dëgjuar nga Enesi se ka thënë:

"Kemi dalë (me rastin e haxhit Lamtumirës) me Pejgamberin s.a.v.s. nga Medina kah Mekka dhe ai i falte nga dy reqate, tërë kohën, derisa u kthyem në Medine".

- E kam pyetur: "A keni qëndruar në Mekke ndopak?"

- Kemi qëndruar aty dhjetë ditë - u përgjegj ai.[2)]

[2)] Muhammedi a.s. arriti në Mekke ditën e diel, me 4 dhu-l-Hixhxhe, në mëngjes dhe bujti në Muhasse. Nga Mekka, Muhammedi a.s., ka dalë më 14 dhu-l-hixhxhe, në mëngjes, që do të thotë se në Mekke me rrethinë qëndroi krejtësisht 10 ditë.

Shafi'ijtë duke u mbështetur në rastet e prezentuara thonë: "Nëse udhëtari mbetet në një qytet 4 ditë, ai do ta shkurtojë namazin - farz, por nëse rri më tepër se 4 ditë, ai konsiderohet banorë i përhershëm, si vendës, dhe namazin nuk mund ta shkurtojë, madje dhe nëse nuk e ka bërë nijet për këtë qëndrim". Ky mendim është përkrahur edhe nga:

Maliku, Ahmedi dhe Ebu Thevre.

Neveviu dhe Rafi'u konsiderojnë se në qëndrimin dhjetëditësh në Mekke Enesi nuk e ka llogaritur ditën kur Muhammedi a.s. ka arritur në Mekke dhe ditën kur është larguar nga Mekka.

Hanefijtë thonë: "Nëse udhëtari bën nijet të banojë në një vend më pak se 15 ditë, ai nuk do ta shkurtojë namazin, për shkak se kohëzgjatja është e caktuar 15 ditë, gjë që është transmetuar edhe nga Ibn Abbasi dhe Ibn Umeri: "Nëse vendosesh në ndonjë qytet me qëllim që aty të kalosh 15 ditë, fali namazet - farze, në tërësi, por nëse nuk e di se kur do të nisesh nga ai qytet, të marrësh udhë, atëherë shkurtoje namazin!". Këtë e ka evidentuar edhe Tahaviu.

Ebu Shejbe në Musannef të vet shënon se Ibn Umeri ka falur namazin plotësisht gjithmonë kur qëndronte në një vend 15 ditë.

Transmetohet se Ibn Musejjebi ka thënë: "Nëse udhëtari qëndron 15 ditë në një vend, ai do t'i falë namazet me reqate të plota, në numër, kurse më pakse 15 ditë le t'i shkurtojë!" Personi që vendos për kohën e qëndrimit në një vend duhet tëjetë i pavarur për të marrë këtë vendim, mos të jetë i varur a i kushtëzuar nga askush. Së këndejmi nuk është i plotfuqishëm vendimi: për nxënësin, për mësuesit; për ushtarin para eprorit të vet, ose për gruan përpara burrit të vet.

NAMAZI NE MINNE

1082.- Na ka treguar Museddedi të cilit i transmeton Jahja nga Ubejdul-lahu të cilin e ka informuar Nafi'u që transmeton nga Abdullahu r.a.:

"Kam falur me Pejgamberin s.a.v.s. dy reqate në Minne, pastaj me Ebu Bekrin, me Umerin, madje edhe me Uthmanin, në fillim të hilafetit të tij. Më vonë Uthmani e falte namazin pa shkurtim".[3)]

---

3) - Muslimi në Sahih të tij shënon, se Osmani i ka falur nga katër reqate, ndërsa Abdullah b. Umeri nga katër kur falej me imam, kurse nga dy kur falej vetëm. Ibn Batali ka thënë: "Juristët islamë janë unanim në mendimin se haxhiu kur arrinë ne Mekke, e shkurtun namazin në Mekke, në Minne dhe në vendet tjera përreth Mekkes". Mekkasit, thotë Maliku, në kohën e haxhit, në Mekke do t'i falin farzet në tërësi, kurse në Minne në fo^në të shkurtuar, ndërsa banorët e Minnes do të veprojnë të kundërtën. Ata'u, Zuhriu, juristët e Kufës, Ebu Hanife, Shafi'u, Ahmedi Ebu Thevr dhe disa tjerë konsiderojnë se Mekkasit nuk mund ta shkurtojnë namazin në Minne dhe Arefat, ngase aty nuk ka largësi 18 orësh udhëtim mesatar në këmbë, që llogaritet rreth 80 km. Tahaviu thotë: "Haxhi si i tillë nuk është kusht për ta shkurtuar naniazin, prandaj banorët e Minës dhe Arefatit kur të kryejnë haxhin do ta falin namazin në tërësi. Shkurtimi bëhet për shkak të udhëtimit. Mekkasit nuk mund të konsiderohen udhëtarë kur e kryejnë haxhin, sepse nuk e kanë largësinë e paraparë për status udhëtari. Dijetarët kanë mendime të ndryshme për gjatësinë e udhëtimit. Ebu Hanife dhe dijeitarët e Kufës thonë: "Për ta shkurtuar namazin udhëtimi duhet të zgjasë tri ditë e tri netë, me ecje mesatari këmbësore, përkatësisht ecje të deves", Ebu Jusufi thotë: "Dy ditë dhe pjesa më e madhe e ditës së tretë".

Ibn Sumame, i cili transmeton nga Imam Muhammedi, thotë: "Me deklaratat e lartpërmendura nuk është për qëllim udhëtimi i pandërprerë, ditë e natë, por vetëm udhëtimi ditën, ngase All-llahu xh.sh. natën e kacaktuar për pushim". Nëse njeriu niset në rrugë të largët tri ditë udhëtim, por ky duke kaluar ndonjë rruge tjetër këtë largësi e kalon për një ditë, ai ka të drejtë në formën e shkurtuar të namazit. Maliku dhe Ahmedi thonë: "Për ta shkurtuar namazin është e nevojshme rruga prej 48 milash hashimitë, e kjo ka 16 fersah. Një fersah ka tre mila, kurse mila ka 6000

1083. - Na ka treguar Ebu-1-Velid, këtij Shu'be, këtë e ka informuar Ebu Is-hak, kurse ky ka dëgjuar nga Harith b. Vehbi, i cili ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. na ka falur në Minne dy reqate, nën masa të sigurisë së plotë".[4)]

kut, arshina, ndërsa një arshin është 24 gishta dore".

Ka dijetarë që konsiderojnë se namazi mund të shkurtohet edhe kur shkon në pemishte apo në arë, jashta qytedt apo vendbanimit të përhershëm. Është transmetuar se Abdullah b. Umeri ka thënë: "Kur të dalësh nga vendbanimi i përhershëm, një milë larg, namazin do ta falësh të shkurtuar", kurse të tjerët transmetojnë se ka thënë: "tre mila". Ibn Abbasi largësinë konkrete e llogarit më së paku tri mila.

Në Musannef është shënuar se Ebu Seidi ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. kur udhëtonte një fersah e shkurtonte namazin". Disa autorë evidentojnë se h. Aliu kashkuar një ditë jashtë Medines, në pemishte, dhe atje e ka falur drekën dhe iqindinë nga dy reqate, e të njëjtën ditë është kthyer në Medine dhe ka thënë: "me këtë kam dëshiruar t'ua demonstrojë sunnetin e Pejgamberit".

Hudhejfe ka shkurtuar namazet katërreqatëshe në dy reqate në udhëtim prej Kufe në Medine. Ibn Abbasi e ka shkurtuar namazin në largesi një ditë udhëtimi. H. Umeri dhe i biri i tij Abdullahu e kanë shkurtuar namazin në rrugë të gjatë prej tre milash. Ka mendime të ndryshme përkitazi me faktin se Osmani r.a. në moshë të shtyerë namazin e falte të pashkurtuar. Disa thonë se këtë Osmani e bënte vetëm në Mine. Ebu Umeri thotë se shumë as-habë, nga veprimet e Osmanit kanë nxjerrë përfundimin se të dy format e namazit për udhëtarin janë të lejuara, njëlloj, sikuse që është rasti me agjërimin e muajit Ramazan, dhe se Osmani nga devotshmëria e madhe dëshironte të fale namazin pa e shkurtuar.

Disa thonë se Osmani ka falur në Minne katër reqate, në mënyrë që ata të cilët sapo e kanë pranuar fenë Islame, por edhe të tjerë, të shohin se dreka, iqindia dhejacia në realitet i kanë nga katër reqate, ndërsa disa tjerë mendojnë se ai kështu vepronte për arsye se që më parë e kishte bërë nijet të qëndrojë aty kohë më të gjatë, se sa ajo e haxhxhit, edhe pas kryerjes së haxhit.

[4)] Rreziku dhe pasiguria nga armiku, vetvetiu, nuk janë kusht për shkurtimin e namazit. Namazi shkurtohet për shkak të vështirsive të udhëtimit. Kur e pyeti Umeri r.a, lidhur me këtë, Pejgamberin s.a.v.s., mori këtë përgjegje: *"Kjo është mëshirë që ujep All-llahu, prandaj pranone këtë!"*

1084. - Na ka treguar Kutejbe, të cilit Abdurrahmani i transmetoi nga A' meshi që i ka treguar Ibrahimi, i cili ka dëgjuar nga Abdurrahman b. Jezidi sekathënë:

- Uthman b. Affan r.a. në Minne ka falur katër reqate. Më vonë këtë dikush ia përcolli Abdullah b. Mes'udit r.a. i cili tha: "Inna lil-lahi ve inna ilejhi raxhi'un", e pastaj shtoi: "Unë me Pejgamberin e All-llahut i kam falur në Minne dy reqate. I kam falur me Ebu Bekrin në Minne dy reqatë, i kam falur edhe me Umerin r.a. në Minne dy reqate, e ku ta kem atë fat të më takojë shpërblimi i katër reqatëve sikur prej dy reqatëve tëpranuara te All-llahu".[5)]

---

5) - Nga ky dialog nënkuptohet se Ibn Mes' udi lejon edhe formën e pashkurtuar të namazit gjatë udhëtimit. Ebu Davudi shënon se Ibn Mes'udi në moshë tështyer i ka falur hga katër reqate, në çka i kanë bërë vërejtje se si ky pikërisht për këtë e ka kritikuar Osmanin.

- Ndaqa është e keqe - u përgjegj Ibn Mes' udi.

Kjo do të thotë se Ibn Mes'udi nuk e konsideron si obligim shkurtimin e namazit, por e trajton si virtyt të muslimanit.

Sipas mendimit të Ebu Hanifes është vaxhib që udhëtari ta shkurtojë namazin. Umer b. Abdu-l-Aziz kathënë: "Namazi gjatë udhëtimit përbëhet prej dy reqatësh dhe nëse kryhet në tjetër mëriyrë nuk është i vlefshëm".

Evzaiu ka deklaruar: "Ai që do të falë katër reqate, me të ngritur në reqatin e tretë ka bërë gabim, dhe në fund duhet të bëjë sehvi sexhde".

• Hasan b. Hajj dhe b. Ebu Sulejmani thonë: "Nëse udhëtari me qëllim i fal katër reqate, ai përsëri duhet ta falë namazin përkatës".

Tirmidhiu thekson: "Duhet vepruar ashtu si ka vepruar Pejgamberi s.a.v.s., Ebu Bekri, dhe Umeri, e kjo do të thotë ta shkurtosh namazin përkatës. Këtë mendim e mbështesin edhe Muhammed b. Suhun, Thevrij, Hammad, Umeri, Aliu, Xhabiri, Ibn Mes'udi, Ibn Umeri, kurse sipas një versioni tjetër edhe Maliku dhe Ahmedi.

Shafi'ijtë konsiderojnë se shkurtimi i namazit përkatës nuk bën pjesë në detyrime -vaxhib. Dijetarët e të gjitha drejtimeve thonë: "Kur udhëtari hyn në namaz pas imamit vendës (mukim), ai do ta falë namazin me numër të plotë reqatësh, e sikur të ishte shkurtimi detyrë - vaxhib. udhëtari do t'ishte i detyruar ta bëjë edhe në rastin konkret.

SA KOHË QËNDROI PEJGAMBERI A.S. NË HAXH

1085. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Vuhejbi, këdj Ejjubi i cili transmeton nga Ebu-l-Alijjetu-l-Bera, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a.:

"Pejgamberi s.a.v.s. erdhi, bashkë me te edhe shokët e tij, ditën e katërt në mëngjez (të dhu-1-hixhes) duke kënduar telbijen për haxh, dhe i urdhëroi që këtë ta bëjnë umre, me përjashtim të atyre që kishin kurban me vete".

Në sened tjetër, Ebu-l-Alijen e pason Ata'u, i cili transmeton hadithin nga Xhabiri.[6)]

Hanefijtë mendojnë se Udhëtari në rastin konkret nuk e shkurton namazin për arsye se ai nuk është i pavurur në vendosje; ai këtu është i lidhur pas imamit dhe është i detyruar të bëjë njëlloj sikur bën imami. Xhemati, qoftë edhe udhëtar, nuk ka të drejtë të zgjedhë.

Hanefijtë, si mbështetje për konstatimin e vet, përveç tjerash, e kanë edhe atë se h. Aisheja r.a. ka thënë: "Namazi fillimisht ishte i caktuar nga dy reqate. Pastaj këtë formë e ruajti gjatë udhëtimit, kurse gptë qëndrimit në shtëpi është rritur", Këtë deklaratë e kanë evidentuar në koleksionet e tyre edhe Buhariu dhe Muslimi. Muslimi thekson se Ibn Abbasi ka thënë: "All-llahu xh.sh. përmes gjuhës së Pejgamberit tuaj ka caktuar që falja e namazit në shtëpi të jetë prej katër reqatesh, në udhëtim prej dy reqatesh, kurse në rast rreziku përjetë prej një reqateje".

Taberaniu thekson: "All-llahu e ka caktuar namazin gjatë udhëtimit të jetë nga dy reqate, njëlloj sikurse e ka caktuar që në shtëpi të jetë nga katër reqate.

H. Umeri ka thënë: "Nga dy reqate i kanë namazet: gjatë udhëtimit, duha namazi, bajrami dhe xhumaja".

6) - Në hadithin e përmendur më parë, të cilin e transmetonte Enesi, është përmendur se Muhammedi a.s. në Mekke ka qëndruar 10 ditë. Në këtë hadith theksohet se Muhammedi a.s. me shoqërinë e vet erdhi në Mekke ditën e diel, ditën e katërt të muajit dhu-1-hixhe, fali sabahun në Dhu Tuva, dhe e bëri nijet që të kryejë haxhin natën e ejte. Në Mekke kaloi natën, para ditës së ejte, dhe ditën e ejte në mëngjes Muhammedi a.s. niset për në Minne dhe atje qëndron atë ditë dhe natën e xhuma. Të xhumanë në mëngjes niset për në Arefat dhe në Nimiret, afër Arafatit, mbajti një ligjëratë dhe qëndroi deri në aksham. Prej këtu është nisur

natën e shtunë për në Muzdelife dhe aty qëndroi një pjesë të natës. Aty fali sabahun, e pastaj ditën e shtunë, d.m.th. ditën e parë të Bajramit është kthyer në Minne dhe aty, menjëherë kreu hudhjen e guralecëve në Akabe. Pas kryerjes së këtij akti u nis menjëherë për Mekke dhe tavafin rreth Qabes e ka kryer të njëjtën ditë, para dreke, e mandej është kthyer menjëherë në Minne dhe aty kaloi kohën tjetër nga dita e shtunë, ndërsa ditën e diel, të hënën dhe ditën e martë deri në drekë, do të thotë ditën e fundit të teshrikut, e pastaj u nis për në Muhassab. Këtu Muhammedi a.s. fali drekën dhe kaloi natën e mërkurë. Këtë natë Aisheja ka shkuar në Ten' im, atje ka bërë nijet të kryej umren, e mandej ka ardhur në Mekke dhe ka kryer tavafin lamtumirës rreth Qabes, ditën e mërkur, diçka para namazit të sabahut. Kjo ishtë dita e 14 e dhu-1-hixhxhes, dhe dita e 10 e qëndrimit të Muhammedt a.s. në haxhillak. Ditën e 11, Muhammedi a.s. është nisur për në Medine. Muhammedi a.s. është nisur për haxh, nga Medina, ditën e ejte, katër ditë para se të kalonte muaji dhu-l-kade, dhe kur arriti në Dhu-1-Hulejfe, fali namazin e drekës dhe hyri në ihram. Nga hadithi i pënnendur del si përfundim se:

- Imam Muhammedi dhe Davudi lejojnë që në vend të haxhit të çrregulluar, gjegjësisht të pavlefshëm, mund të bëhet umreja. Këtë mendim e ka edhe Ibn Abbasi. Mirëpo pjesa më e madhe e dijetarëve dhe e as-habëve këtë nuk e lejojnë. Ibn Abdi Berri ka thënë:

"Nuk di asnjë as-habë, përveç Ibn Abbasit, i cili ka lejuar kështu".

Hanefijtë dhe dijetarët e medhhebeve tjera konsiderojnë se kjo ishte e lejuar për as-habët vetëm në rastin e caktuar në hadith, sepse Bilal b. Hanth ka deklaruar, se e ka pyetur: "O Pejgamberi i All-llahut, a është ndërprerja e haxhit vetëm e drejta jonë, apo edhe e atyre pas nesh?"

- Kjo është vetëm për ju, dhe e drejta juaj - u përgjegj Muhammedi a.s. Këtë dialog e kanë evidentuar në koleksionet e tyre me hadithe: Davudi, Ibn Maxhe dhe Tahaviu.

KUR SHKURTOHET NAMAZI

Intervalin prej një dite dhe një nate Pejgamberi a.s. e konsideron udhëtim.

Ibn Umeri dhe Ibn Abbasi r.a. e kanë shkurtuar namazin dhe agjërimin nuk e kanë mbajtur në largësinë prej katër berid që është një largësi prej gjashtëmbëdhjetë fersah.[7)]

---

7) - Udhëtar konsiderohet individi që udhëton një ditë e një natë (18 orë), ecje këmbësori të zakonshëm, duke llogaritur prej shtëpisë së vet deri në cakun e dëshimar. Përkitazi me udhëtimin e Ibn Umerit ka shumë versione:

- Nafi'u ka thënë, se Ibn Umeri kishte në Hajber një pasuri dhe sa herë që shkonte atje, ai e shkurtonte namazin, e ndërmjet Medines dhe Hajbent ka 96 mila.

Veki'u thotë: "Ibn Umeri e ka shkurtuar namazin në udhëtimin ndërmjet Medines dhe Suvejdit, e largësia ndërmjet këtyre është 72 mila. Abdurrezaku ka transmetuar se Ibn Umeri ka udhëtuar në Rejm, larg 30 mila nga Medina, dhe me atë rast e ka shkurtuar namazin.

Muharibi thotë: "E kam dëgjuar Ibn Umerin duke thënë: "Unë po të udhëtoja një orë këmbë, do ta kisha shkurtuar namazin".

Versioni më i sigurt është ai i Nafi'ut, i cili ka thënë se Ibn Umeri e ka shkurtuar namazin në udhëtimin që zgjaste tërë një ditë, përkatësisht në largësi prej katër beridash. Një berid i kapërafërsisht 12 mila.

'"Autori i El-Hidajes thotë: "Udhëtimi që ndikon në ndryshimin e nonnave duhet të zgjasë tri ditë e tri netë ecje këmbësod ose deveje".

Ebu Jusufi ka caktuar që ai udhëtim të jetë dy ditë dhe pjesa më e madhe e ditës së tretë. Këtë mendim e ka transmetuar edhe Hasan Basriu nga Ebu Hanifeja. Mirginani thotë: "Gjatësinë e udhëtimit dijetarët e kanë llogaritur me fersah: disa thonë duhet 21 fersah, e tjerët 18 fersah, dhe kësaj duhet përmbajtur". Fersahu është përafërsisht 8 km., pikërisht 3 mila hashimite. Mila është distanca prej atij që shikon, subjektit, deri ku arrin shikimi i tij - te objekti. Konsiderohet se mila ka 3000 arshina. Disa thonë se mila arrin 4000, e disa më shumë arshina. Disa llogarisin se mila i ka 1000 hapa të deves. Ndonjë tjetër konsideron se rrula është largësia prej te një individ deri te tjetri, aq sa nuk mund të njohësh kush është, me shikim të thjeshtë, gjegjësisht a është mashkull apo femër, gjegjësisht nuk dallohet a ec ai person apo qëndron në një vend.

1086. - Na ka treguar Is-hak b. Ibrahim Hanzalijj se i ka thënë Ebu Usames:

- U ka rrëfyer Abdullahu nga Naf'iu, kurse ai nga Ibn Umeri r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Gruaja mos të shkojë në rrugë të gjatë tri ditë, vetëm se nëse me të është njeriu më i afërt (mahrem)".

1087. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja i ka transmetuar nga Ubejdullahu, ai nga Nafi'u kurse ky nga Ibn Umeri r.a., i cili përcjell nga Pejgamberi s.a.v.s:

"Gruja mos të udhëtojë tri ditë rrugë vetëm, por vetëm në shoqëri me muhrimin e vet!".

Në senedin tjetër Ubjedullahun, e pason Ahmed (b. Muhammed) pastaj Ibn Mubarek, i cili ka dëgjuar nga Ubejdullahu, ky nga Nafi'u ai nga Ibn Umeri, kurse ky nga Pejgamebi s.a.v.s.

1088. - Na ka treguar Ademi, këtij Ibn Ebu Dhi'ëb, këtij Seid Makburi i cili transmeton nga babai i vet, ky nga Ebu Hurejre r.a. se Pejgamberi s.a.v.s.ka thënë:

"Gruaja që i beson All-llahut dhe Ditës Kijametit nuk e ka të lejuar të udhëtojë një ditë e një natë,e me atë të mos jetë i afërmi me të cilin sipas sheriatit nuk mund të vejë kurorë".

Në sened tjetër, Ibn Ebu Dhi'ëbin e pason Jahja b. Ebi Kethir, Suhejli dhe Maliku të cilët e transmetojnë këtë hadith nga Makburi, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a.[8)]

---

8) Nga hadithet e lartpërmendura Ebu Hanife dhe dijetarët e shkollës së tij nxjerrin përfundim se per të kryer haxhin një grua, që nuk e ka burrin e vet, e nëse udhëtimi zgjat tri ditë e tri net është kusht që ta shoqërojë një burrë nga familja e afërt me të cilin e ka të ndaluar kurorën.

Shafi'iu dhe Maliku konsiderojnë se bashkëshortja mund të kryejë haxhin e detyrueshëm - farz, edhe pa përcjellje të bashkëshortit të vet

UDHËTARI E SHKURTON NAMAZIN

Aliu r.a. ka dalë nga Kufa dhe e ka shkurtuar namazin, a shtëpia e tij akoma dukej. Kur u kthye i thanë: **"Kjo është Kufa!"**

- Nuk është, derisa nuk kemi hyrë aty - u përgjegj Aliu.[9)]

---

ose ndonjë të afërmi nga familja, kurse Ata'u, Seid b. Kejsan dhe Zahirijt këtë e lejojnë për distancë më të afërt se një bedd, por për largësi më të gjatë se kjo gruaja pa tjetër të jetë e shoqëruar me një muhrim. Këta e mbështetin konstatimin e vet në deklaratën e Muhammedit a.s., të cilin e transmeton Ebu Hurejre si vijon: "Gruaja të mos udhëtojë vetëm, një berid, përveçse në shoqëri me bashkëshortin e vet ose të afërmin me të cilin, sipas sheriatit, nuk mund të bëjë kurorë". Këtë deklaratë e kanë shënuar: Tahaviu, Bejhekiu dhe Ebu Davudi.

Sha'biu, Tavus, dhe disa dhahirij thonë: "Gmaja nuk e ka të lejuar të udhëtojë vetëm, qoftë ai udhëtim i shkurtër a i gjatë, përveçse me të afërmin me të cilin e ka të ndaluar kurorën, sipas sheriatit". Këta e mbështetin mendimin e vet në hadithin që Ebu Hurejre e transmeton në variantin që pason: "Gruaja mund të udhëtojë vetëm në shoqëri me muhrimin, d.m.th. me të afërmin me të cilin e ka të ndaluar niqahin - kurorën".

Tahaviu thotë: "Të gjithë juristët pajtohen se udhëtimi i gruas në udhëtim të gjatë tri ditë e më tepër, pa përcjellje të muhrimit është e ndaluar, kurse për udhëtim më të shkurtër se tri ditë mendimetjanë të ndryshme".

[9)] Dijetarët kanë mendime të ndryshme përkitazi me kohën dhe rrethanat kur udhëtari ka të drejtë, gjegjësisht detyrë, ta shkurtojë namazin. Dijetarët e shkollës hanefite konsiderojnë se namazi - farz, shkurtohet me të kaluar të shtëpiave të paralagjës nga vendbanimi i vet.

Shafi'ijtë thonë: "Këtu është kusht të kapërcehet fortifikata e qytetit, porjo edhe shtëpiat jashtë fortifikatës, madje edhe sikur ato tëjenë të ngritura për fortifikatën e qytetit". Ibn Kudame në Mugnij thekson: "Udhëtari nuk e shkurton namazin deri kur të kalojë shtëpiat e fundit të qytetit të vet, ose të katundit të vet, ashtu që t'i mbeten pas shpine. "Këtë mendim e përkrahin edhe: Maliku, Evzaiu, Ahmedi, Shafi'iu, Is-haku dhe Ebu Thevri.

1089. - Na ka treguar Ebu Nuajm, këtij Sufjani i ka transmetuar nga Muhammed b. Munkedir dhe Ibrahim b. Mejser, e këta nga Enesi r.a.

"Kam falur me Pejgamberin s.a.v.s. në Medine katër reqate, kurse në Dhu-1-Hulejfe dy reqate te iqindisë".[10)]

1090. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed, këtij Sufjani i cili transmeton nga Zuhriu, ky nga Urve, e ky nga Aisheja r.a.:

"Namazi i parë që është bërë farz ka qenë prej dy reqatësh. Pastaj është vendosur që ky të jetë namazi i udhëtimit, kurse në shtëpi të plotësohet".

E kam pyetur Urven, thotë Zuhriu: **"Përse Aisheja e falë në tërësi?"**

Ata'u dhe Sulejman b. Musa i lejojnë udhëtarit shkurtimin e namazit ende pa dalë nga qyteti, gjegjësisht nga vendbanimi i tij.

Është transmetuar nga Harith b. Ebi Rebi se ky kishte bërë nijet të udhëtojë dhe pastaj në prag të nisjes në rrugë fali me xhematë namazin katërreqatësh në banesën e vet, me vetëm dy reqate.

Nga Ata'u transmetohet se ka thënë "Kur të hyjë koha e namazit për udhëtarin, pasi që ka dalë nga banesa e vet, por akoma nuk ka dalë nga qyteti dhe nuk i ka kaluar shtëpiat e fundit, i lejohet shkurtimi i namazit".

Muxhahidi ka deklaruar se kur udhëtari niset në rrugë ditën, nuk ka të drejtë ta shkurtojë namazin derisa të bëhet natë, por nëse ka marrë rrugë natën, nuk do ta shkurtojë namazin deri kur të bëhet dita.

[10)] Udhëtimi i theksuar në hadith ka të bëjë me haxhin lamtumirës të Muhammedit a.s.. Ai e ka shkurtuar namazin - farz, pasi që ka dalë nga Medina. Namazi i parë që e zuri në këtë rmgë ishte namazi i iqindisë dhe ky këtë e fali në fonnën e dy reqateve, në Dhu-1-Hilejfe ku u ndal dhe bëri konakun e parë. Dhu-1-Hulejfe është larg nga Medina rreth gjashtë mila.

Namazi nuk shkurtohet në bazë të vendimit për udhëtim. Namazi shkurtohet pasi të dalësh nga vendbanimi i përherëshëm. Namazi nuk shkurtohet derisa të jesh akoma në vendbanimin tënd.

- Ajo këtë e sqaroi ashtu siç e pat sqaruar edhe Uthmani - u përgjegj Urve.[11)]

[11)] - Nga dialogu i zhvilluar mirret vesh se Osmani ka konsideruar që udhëtari ka mundësi, sipas dëshirës së vet, ta shkurtojë namazin ose ta falë plotësisht me të gjitha reqatet. Bejhekiu shënon hadithin konkret në versionin që vijon: Aishejar.a. ka thënë: "All-llahu ia ka caktuar namazin Pejgamberit të Vet qysh në Mekke prej nga dy reqate, përveç akshamit, por kur emigroi në Medine, All-llahu dy reqatë të mëparmë ia rriti edhe për dy, me përjashtim të akshamit".

Dulabiu ka deklaruar: "Namazi është shtuar prej dy në katër reqate, për personin që është në shtëpi, ditën e martë në drekë, me 12 Rebiu-l-ahar, pikërisht një muaj pas ardhjes së Muhammedit a.s. në Medine, ndërsa në kohën e udhëdmit ka mbetur edhe më tej vetëm dyreqate". Muhal-lebi i ka shtuar deklaratës së Dulabiut edhe këtë: "Përveç akshamit. Ky është i vetmi që është caktuar tri reqate, sepse të gjithë tjerët ishin caktuar prej nga dy reqate". Umer b. Abdul-l-Aziz ka thënë: "Namazi gjatë udhëtimit përbëhet vetëm prej dy reqatesh dhe nëse e kryen në tjetër formë nuk vlen". Ky sundimtarë i devotshëm si edhe disa bashkmendimtarë tjerë të tij e konsiderojnë shkurtimin e namazit katërreqatësh, gjatë udhëtimit, si punë të detyruar - farz, dhe nuk lejojnë që të falet në tjetër formë. Ata thonë, muslimanit, kur falet në shtëpi nuk i lejohet që namazit katërreqatësh t'i shtojë tëpestin. Nëse bën kështu namazi nuk i vlen. Analogjikisht me ketë nuk i lejohet as udhëtarit që namazit prej dyreqatësh t'i shtojë e ta bëjë katër. Kjo sipas mendimit të tyre, do të ishte ndërrim me dhunë i parimit fetar.

Këtë qëndrim e kanë edhe Ebu Hanife dhe disa dijetarë Malikitë. Transmetohet se Maliku ka thënë: "Ai që fal namazin me katër reqate, gjatë udhëtimit, do ta falë përsëri të shkurtuar.

Namazi gjatë udhëtimit, pra, është prej dy reqatësh. Kjo nuk trajtohet si shkurtim i namazit. Ky namaz kështu është i caktuar. Dëklaratën e përmendur e ka sjellë edhe Nesaiu në Sunen të vet. Muslimi ka evidentuar se Ibn Abbasi ka thënë: "All-llahu nëpërmjet të Pejgamberit - ua ka caktuar faljen e namazit, në shtëpi nga katër reqate, kurse në udhëtim, të njejtat namaze, nga dy reqate". Në Tahmid thuhet, se një njeri nga fisi Benu Amir erdhi te *Pejgamberi a.s. dhe ky i tha:*

"All-llahu e ka liruar udhëtarin nga agjërimi dhe gjysma e namaz.it". Është transmetuar se Ibn Abbasi ka thënë: "Ai që fal katër reqate të namazit farz, gjatë udhëtimit, është njëlloj sikurse ai që falet në shtëpi dhe i shkurton nga dy reqate". Hasan b. Hajj thotë: "Nëse njeriu i

NAMAZI I AKSHAMIT GJATË UDHËTIMIT
FALET ME TRI REQATE

1091. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, të cilin e ka informuar Shu'be që transmeton nga Zuhriu, këtë e ka informuar Salimi nga Muhammed b. Umeri r.a.

- E kam parë Pejgamberin e All-llahut se kur shpejtonte për në rrugë, e shtyente namazin e akshamit, aq sa në Muzdelife e bashkoi me jacinë. Kështu veproi edhe Abdullah (b. Umeri) kur shpejtonte për rrugë.

1092. - Lejthi shton, duke përcjellë nga Junusi, ai nga Ibn Shihabi, e ky nga Salimi:

"Ibn Umeri r.a. e bashkonte në Muzdelife akshamin e jacinë:

"Ibn Umeri, një herë, e shtyri akshamin dhe qau pran varrit të bashkëshortes së vet Safijes, e bija e Ebu Ubejdit", rrëfen Salimi.

*- **Ësbtë koha e namazit! i thash.***

*- **Shko!** - u përgjegj.*

*- **Është koha e namazit!** - ia përsërita.*

*- **Vetëm ti shko!** - ma bëri.*

Kur i kaloi një dy a tri milja, u ndal, u fal dhe tha: **E kam parë Pejgamberin s.a.v.s. duke u falur kështu, kur ngutej për në rrugë".**

Abdullahu thotë: **"E kam parë Pejgamberin s.a.v.s se kur shpejtonte për rrugë, e shtynte faljen e akshamit dhe i falte tri reqate, dhe jepte selam. Kalonte pak kohë dhe ngrihej për jaci dhe e falte me dy reqate dhe jepte selam.**

---

fal me qëllim namazet farz katërreqatësh, ai duhet t'i përsërisë ato namaze dhe t'i falë nga dy reqate, përveçse në qoftë fjala për udhëtim të gjatë dhe shumë namaze të mbetuara sikur këta.

Pas namazit të jacisë nuk falte kurrfarë namazi nafile deri natën shumë vonë".[12]

FALJA E NAMAZIT NAFILE KALUAR KAHDO QË SHKON KAFSHA

1093. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Abdu-l-A'la, këtij Ma'meri që transmeton nga Zuhriu, ai nga Abdullah b. Amir, kurse ky nga babai i vet:

"E kam parë Pejgamberin s.a.v.s duke u falur kaluar, pavarësisht në çfarë drejtimi shkonte kafsha mbi të cilën ishte".[13]

---

[12] - Shafi'itë, duke u mbështetur në këtë hadith, konsiderojnë se akshami në Muzdelife mund të falet bashkë me jacinë në kohë të saj.

Hanefijtë thonë se nga përmbajtja e hadithit konkret nënkuptohet vetëm shtyrja e faljes së namazit të akshamit, deri në kohën ejacisë dhe falja e jacisë menjëherë sapo t'i vijë koha e vet. Sipas kësaj secili namaz konkret është falur në kohën e vet të caktuar.

Nga hadithi mund të kuptohet edhe kjo:

- Muhammedi a.s. në udhëtim ka falur nafile natën,

- namazi i akshamit, gjatë udhëtimit, falet me tri reqate njëlloj sikurse edhe në shtëpi.

H. Aliu r.a. ka thënë: "Kam falur namazin katërreqatësh me Pejgamberin a.s., në një rast të rrezikshëm përjetë, vetëm me dy reqate, me përjashtim të akshamit. Gjithashtu i kam falur bashkë me të edhe gjatë udhëtimit, nga dy reqate përveç akshamit".

Një djalosh nga fisi Eslem e ka pyetur Imran b. Husejnin për mënyrën e faljes së Pejgamberit s.a.v.s., e ai iu përgjegj: "Pejgamberi i All-llahut sa herë që merrte udhë, namazet që përbëhen prej katër reqatësh i falte nga dy reqate, përveç akshamit".

Taberiu në Evsat thekson se Hudhejme b. Thabiti ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. gjatë udhëtimit e ka bashkuar akshamin me jacinë, ashtu që e falte në fillim akshamin me tre reqate, e pastaj dy reqatë, dhe këtë me një ikamet".

[13] Udhëtari kaluar duke falur namazin nafile mund të jetë i kthyer nga cilado anë qoftë. Këtë qëndrim e kanë të gjithë dijetarët e tëra shkollave juridike, por kanë mendime të ndryshme kur falet në shtëpi.

1094. - Na ka treguar Ebu Nuajm, të cilit Shejbaniu i ka transmetuar nga Jahja, ky nga Muhammed b. Abdurrahmani, se Xhabir b. Abdullahu e ka informuar, se Pejgamberi s.a.v.s. e ka falur namazin nafile kaluar, pa u kthyer kah Kibleja.

1095. - Na ka treguar Abdu-l-A'la b. Hammad, këtij Vuhejbi, kurse këtij i ka transmetuar Musa b. Ukbe nga Nafi'u:

"Ibn Umri r.a. falej kaluar (gjatë udhëtimit), madje edhe namazin e vitrit dhe thoshte se edhe Pejgamberi ka vepruar kështu".[14)]

Ebu Jusufi dhe njëri nga dijetarët shafiit Ebu Seidi këtë e lejojnë edhe në shtëpi. Disa juristë të shkollës shafiite e lejojnë faljen e namazit nafile kaluar edhe në shtëpi, por me kusht që gjatë gjithë kohës ai që falet të jetë i kthyer kah kibla. Ebu Hanife dhe Muhammedi nuk ia lejojnë këtë individit që është në shtëpi - nuk është udhëtar. Këta bazohen, për këtë, në hadithin të cilin Buhariu e evidenton më poshtë. Nga hadithi i përmendur rezulton edhe:

- falja e namazit nafile në mënyrën e mbarshtruar kaluar i lejohet udhëtarit, porjo edhe këmbësorit.

dijetarët e shkollës shafiite këtë ia lejojnë edhe këmbësorit me kusht që ai të jetë i kthyer kah kibla në momentin kur e thotë tekbirin e fillimit dhe kur bën ruqu dhe sexhden.

Udhëtari në anije është në pozitë më të mirë se kalorësi dhe ai ka mundësi të kthehet saktësisht në drejtim të Kibles, pavarësisht a ec anija apo qëndron më një vend. Sipas kësaj udhëtari në anije nuk mund të falet në cilëndo anë qoftë. Ky udhëtar duhet të jetë i kthyer patjetër kah Kibla.

[14)] Ata b. Rebah, Hasan Basriu, Salim b. Abdullah dhe Nafi'u rob i liruar i Ibn Umerit, në mbështetje të hadithit të lartpërmendur, udhëtarit i lejojnë të fal namazin e vitrit kaluar. Këtë mendim e kanë edhe: Shafi'iu, Ahmedi dhe Is-haku, kurse disa kanë transmetuar se mendim të njejtë kanë edhe: H. Aliu dhe Ibn Abbasi.

Maliku ka deklaruar: "Vetëm individi që ka statusin e udhëtadt mund të falë namazin e vitrit kaluar, Evzaiu dhe Shafi'iu këtë e lejojnë, pa bërë dallim udhëtimin e gjatë a të shkurtër.

FALJA E NAMAZIT ME MIMIKË, KALUAR

1096. - Na ka treguar Musa, këtij Abdu-l-Aziz b. Muslim, kurse këtij Abdullah b. Dinar:

"Abdullah b. Umeri r.a. namazin nafile gjatë udhëtimit e falte kaluar, me mimikë, dhe pa marrë parasysh se kah ishte i drejtuar".

Abdullahu përmend se kështu bënte edhe Pejgamberi s.a.v.s.

Ibn Hazm ka thënë: "Besimtari mund ta falë vitrim në këmbë, por edhe i ulur për ndonjë arsye, madje edhe pa arsye".

Dijetarët hanefitë konsiderojnë se namazi i vitrit nuk mund të falet duke ndenjur ulur mbi kafshë bartëse, por duhet zbritur në tokë si për çdo namaz farz. Kështu mendojnë edhe Muhammed b. Sirin, Urve b. Zubejr, Ibrahim Nehai, h. Umeri dhe i biri i tij Abdullahu. Këta i përmbahen deklaratës së Nafiut, të cilën Tahaviu e përçjell, me sened, në këtë variant: "Abdullah b. Umeri falte nafile kaluar, kurse namazin e vitrit e falte në tokë, dhe thotë se kështu ka vepruar edhe Pejgamberi s.a.v.s."

Tahaviu thekson se Muxhahidi ka transmetuar që Ibn Umeri falej gjatë rrugës mbi deven e vet, i kthyer në drejtimin kah ishte deveja e kthyer, por para agimit zbriste dhe në tokë falte namazin e vitrit.

Imam Ahmadi në Musenedin e tij shënon se Ibn Umeri namazin nafile e falte mbi kafshën për bartje, por kur dëshironte të falë namazin e vitrit, zbriste dhe falej në tokë. Versioni se Muhammedi a.s. dhe ashabët, gjatë udhëtimit, e falnin namazin e vitrit mbi kafshë, kaluar, është i saktë. Mirëpo kjo ka të bëjë vetëm me vitet e para të përhapjes së fesë Islame në Mekke, sepse kjo praktikë nuk njihet në Medine. Imam Ahmedi në Musned, Hakemi në Mustedrek, si dhe Dar Kutni dhe Tahaviu në koleksionet e tyre me hadithe shënojnë se Ibn Abbasi ka thënë: *"E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut duke thënë: "Tri gjëra për nuajanë detyrim -farz., kurse për jujanë nafile, e ato janë:falja e namaz.it të vitrit, falja e bajramit dhe dy reqate të sunnetit të sabahut".*

ZBRITJA NGA KAFSHA PËR TË FALUR NAMAZIN FARZ

1097. - Naka treguarJahja b. Bukejr se i ka transmetuar Lejthi nga Ukajli, ky nga Ibn Shihabi, ky nga Abdullah b. Amir b. Rebi'a, se Amir b. Rebi'a i j ka treguar:

"E kam parë Pejgamberin s.a.v.s deri sa ende ishte kaluar falte nafile, duke bërë lëvizje me krye drejt asaj ane kah ishte Kibleja". Këtë Pejgamberi a.s nuk e bënte tek namazet farz.

1098. - Lejthi shton se i ka rrëfyer Junusi, me anë të Ibn Shihabit se Salimi ka thnë:

"Abdullahu falej natën si udhëtar, kaluar, mbi kafshë dhe nuk i vente veshin kah ishte i drejtuar".

Ibn Umeri rrëfen: **"Pejgamberi i All-llahut falte namaz nafile kaluar, kahdo që të ishte e kthyer kafsha e tij. Kështu e falte edhe namazin e vitrit, por nuk i falte namazet tjera farz".**

1099. - Na ka treguar Muadh b. Fedale, këtij Hisham, i cili transmeton nga Jahja, ky nga Muhammed b. Abdurrahman b. Thevban, të cilit i ka treguar Xhabirb.Abdullah:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka falur namaz naflle kaluar, e kafsha ishte e kthyer kah lindja, por kur dëshironte të falë namazin farz, zbriste dhe këthehej kah Kibleja".

FALJA E NAMAZIT NAFILE HIPUR NË GOMAR

1100. - Na ka treguar Ahmed b. Seid, këtij Habbani të cilit i ka rrëfyer Hemmam nga Enes b. Sirin:

"E kemi pritur Enesin (b. Malikun) kur kthehej nga Siria. E takuam në Ajni Temr. E pamë duke u falur i

hipur në gomar, e fytyrën e kishte drejt Kibles, d.m.th. nga ana e majtë e Kiblës".

- Unë i thash, thotë Enesi, "Të kam parë se po falesh pa u drejtuar kahKibleja!"

" Po të mos e kisha parë Pejgamberin s.a.v.s se po vepron kështu, as unë nuk do të kisha vepruar". Kështu rrëfen edhe Ibn Tahman i cili transmeton nga Haxhxhaxhi kurse ai nga Enes b. Sirin, e ky nga Enes b. Maliku r.a. i cili përcjell këtë nga Pejgamberi s.a.v.s.

MOSFALJA E NAMAZIT NAFILE GJATË UDHËTIMIT PARA DHE PAS FARZEVE

1101. - Na ka treguar Jahja b. Sulejman, nga Ibn Vehbi, të cilit Umer b. Muhammed i ka treguar nga Hafs b. Asim, se si Ibn Umeri r.a. ka udhëtuar, dhe shton:

- Kam qenë bashkëudhëtar i Pejgamberit s.a.v.s dhe nuk kam parë të falë nafile gjatë udhëtimit, kurse i Lartmadhërishmi Zot thotë: "Në Pejgamberin e All-llahut keni shembullin më të mirë".

1102. - Na ka treguar Museddedi, të cilit Jahja i ka transmetuar nga Isa b. Hafs b. Asim, të cilit babai i vet i tregoi se ai e ka dëgjuar Ibn Umerin duke thënë:

"Kam qenë në shoqëri me Pejgamberin e All-llahut dhe ai, gjatë udhëtimit, nuk u shtonte asgjë dy reqateve farz. Madje kam qenë bashkëudhëtarë edhe i Ebu Bekrit, Umerit dhe Uthmanit r.a., edhe ata ashtu vepronin".[15]

---

[15] Muhammedi a.s. gjatë udhëtimit nuk falte sunnete e as tjetër nafile, as përpara e as pas farzit. Pas vdekjes së Muhammedit a.s., as-habët, thotë Tirmidhiu lidhur me këtë kishin mendime të ndara.

Imam Ahmedi dhe Is-haku konsiderojnë se udhëtari, pa vërejtje, mund të falë sunnete dhe nafile tjera, plotësisht pa i shkurtuar.

Disa mendojnë se mosfalja e sunnetit gjatë udhëtimit, është vetëm

FALJA E NAMAZIT NAFILE GJATE UDHËTIMIT, POR JO MENJËHERË PARA E PAS FARZIT

Pejgamberi s.a.v.s. ka falur, gjatë udhëtimit, dy reqate sunnet të sabahut.

1103. - Na ka treguar Hafs b. Umer, këtij Shuebe i cili transmeton nga Amri, ky nga Ibn Ebi Lejla:

"Askush tjetër përveç Ummi Hanit nuk na ka transmetuar se e ka parë Pejgamberin s.a.v.s. të ketë falur duha namazin. Ajo përmend se Pejgamberi s.a.v.s., në ditën e çlirimit të Mekkes është larë në dhomën e saj dhe i ka falur tetë reqatë".

- Më heret nuk është falur ashtu shpejt, por ruqu dhe sexhden i kryente plotësisht si duhet.

1104. - Lejthi thotë se i ka rrëfyer Junusi, i cili transmeton nga Ibn Shihabi të cilit i ka tregur Abdullah b. Amr, se babai i vet e ka informuar se **e ka parë Pejgamberin s.a.v.s. natën duke falur namaz nafile kaluar, i kthyer atje kah ishte e drejtuar kafsha".**

---

një lehtësim për udhëtarin, prandaj është më mirë, nëse mundet që t'i falë.

Pjesa dërmuese e dijetarëve këtë e lënë në vullnet të udhëtarit. Nëse dëshiron i fal sunnetet, numrin e plotë, e nëse dëshiron t'i lejë i lë krejtësisht.

Serhasi në Mebsut thotë: "Sunnetet nuk shkurtohen, por nëse i fal edhe në udhë, kjo është virtyt i njerëzve të devotshëm".

Disa thonë; është më mirë që udhëtari mos t'i falë sunnetet gjatë udhëtimit, por kur të pushoj, rrijë në vendin ku buan, mund t'i fale.

Hishami ka thënë: "E kamparë Pejgamberin s.a.v.s. shumë herë që gjatë udhëtimit aktiv nuk i falte sunnetet para dhe pas drekës. *Mirëpo, ai nuk i lënte ato dy reqatet sunnetpara farz.it të sabahut dhe dy reqate pas akshamit.* Nuk e kam parë të falë sunnet para farzit të iqindisë dhe tëjacisë. Pas farzit tëjacisë falte vetëm namazin e vitrit".

1105. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, të cilin e ka informuar Shuajbi që transmeton nga Zuhriu, të cilin e ka informuar Salim b. Abdullahu, duke transmetuar nga Ibn Umeri r.a. **se Pejgamberi s.a.v.s. ka falur namaz nafile duke bërë shenjë me krye, i hipur mbi kafshë, në drgjtimin kah ishte kafsha e kthyer. Kështu ka vepruar edhe Ibn Umeri.**[16]

---

[16] Ibn Ebi Lejli thekson se vetëm Ummi Haneja ka informuar për duha namazin që falte Muhammedi a.s. Mirëpo, këtë e kanë vërejtur dhe e kanë transmetuar edhe as-habë tjerë. Ashtu që Ebu Hurejre ka transmetuar se Muhammedi a.s. ka thënë: "All-llahu i *Lartmadhëruar më ka rekomanduar që deri sa të jem gjallë të mos i lë tri tradita; "Tri ditë agjërim për secilin muaj, faljen e duha namaz.it dhefjetjen para namazit të vitrit".*

Ibn Umeri ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. e ka falur duha namazin dy ditë: ditën që ka ardhur në Mekke, para çlirimit, dhe ditën kur e kanë informuar se është vrarë Ebii Xhehli". Tirmidhiu thekson se Ebu Seid Hudariu ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s rregullisht e falte duha namazin, aq sa kemi menduar se asnjëherë nuk do ta lëshonte pa e falur, por më vonë e la, sa që menduam se nuk do ta falë më kurrë".

Taberaniu në Kebir, me sened ka shënuar se Muhammedi a.s. ka thënë: "Ai që e fal bashkarisht namazin e sabahut, dhe qëndron në të njëjtin vend deri kur te lindë dielli e pastaj fal duha namazin do të ketë shpërblimin e atij që viziton Qa'ben".

Shumë muhaddith theksojnë se Muhammedi a.s. ka thënë: "Ai i cili pas faljes së namazit të sabahut nuk largohet nga vendi i faljes, mbetet i ulur në ibadet, e më vonë fal duha namazin dhe nuk flet asgjë të keqe, vetëm mirë, diçka me dobi, do t'i falen mëkatet e vogla që ka ndaj All-llahut, madje në qofshin edhe sa shkuma e detit.

Taberaniu në Kebir thekson se Abdullah b. Umeri ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. dërgoi një çetë për një aksiori ushtarak dhe ajo u kthye shumë shpejt me pre të luftës. Bota flisnin për vetflijimin e luftëtarëve dhe e stërbisedoi këtë pre lufte, prandaj Muhammedi a.s. ka thënë: "Veni re! Do t'u drejtoj te një njeri që ka bërë heroizëm edhe më të madh, ka fituar pre më të madhe lufte, e ndoshta është kthyer edhe më shpejt, e ai është njeriu që merr abdest dhe shkon në xhami të fal vullnetarisht duha namazin. Njeriu i tillë është më afër heroizmit dhe ngadhnjimtar me fitim më të madh".

BASHKIMI I AKSHAMIT DHE JACISË GJATË UDHËTIMIT

1106. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, të cilit i ka thënë Sufjan, se e ka dëgjuar Zuhriun të përcjellë nga Salimi, kurse ky nga babai i vet:

"Pejgamberi s.a.v.s. e ka bashkuar faljen e namazit të akshamit dhe jacisë kur shpejtonte për në udhëtim".

1107. - Ibrahim b. Tahman thotë, duke transmetuar nga Husejn al-Mual-lim, ky nga Jahja b. Ebu Kethir, ai nga Ikrime, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a.

"Pejgamberi i All-llahut i bashkonte drekën dhe iqindinë, sa herë që ishte i shtërnguar të shpejtojë për rrugë, e po kështu e bashkonte edhe akshamin e jacinë".

1108. - Duke përcjellë prej Husejnit (Ibrahim b. Tahman), e ky nga Jahja b. Ebu Kethir, ai nga Hafs b. Ubejdullah b. Enes, kurse ky ngaEnes b. Maliku:

Pejgamberi s.a.v.s. gjatë udhëtimit i bashkonte faljen e namazit të akshamit me namazin e jacisë".

Në transmetimin tjetër, Husejnin e pason Ali b. Mubarek dhe Harb (b. Seddad), që transmeton nga Jahja, ky nga Hafs, **kurse ky nga Enesi, se Pejgamberi s.a.v.s. gjatë udhëtimit e falte bashkë akshamin dhe jacinë.**[17]

---

[17] - Ka shumë deklarata të as-habëve për këtë temë.

Ebu Davudi ka evidentuar këtë deklaratë të h. Aliut: "Kur udhëton njeriu pas perëndimit të diellit aq sa bie terr i madh i natës, nuk është keq që ai të zbresë nga kafsha, ta fali akshamin, të hajë darkë dhe ta falë jacinë. E kam parë, ka thënë Aliu, Pejgamberin e All-llahut duke vepruar kështu".

Imam Ahmedi në Sunen të vet thekson se Amr b. Shuajbi ka thënë: "Pejgamberi i All-llahut në rastin e luftës kundër Benu Mustalikëve e ka bashkuar faljen e dy namazeve". Këtë e vërteton edhe Xhabiri.

A E THËRRET EZANIN DHE IKAMETIN, UDHËTARI, KUR I FAL SË BASHKU AKSHAMIN DHE JACINË

1109. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, këtë e ka informuar Shuajbi që transmeton nga Zuhriu, te cilin e ka informuar Salimi që transmeton nga Abdullah b. Umeri r.a.:

"E kam parë Pejgamberin e All-llahut se po ngutej në rrugë dhe e shtyri faljen e namazit të akshaniit, ashtu që e bashkoi me jacinë - i fali së bashku".

Salimi thotë: **"Kështu ka vepruar edhe Abdullah (b. Umeri), kur shpejtonte për rrugë. Ai këndonteikamet për aksham, i falte tre reqate dhejepte selam, dhe së shpejti këndonte ikametin përjaci. E falte këtë me dy reqate dhejepte selam. Ndërmjet këtyre namazeve nuk falte asnjë reqate nafile, e asnjë sexhde (reqate) pas kryerjes së jacisë, derisa kur ngritej natën vonë".**

Imam Ahmedi shënon deklaratën e h. Aishes ku thohet: "Pejgamberi s.a.v.s. gjatë udhëtimit e shtynte faljen e namazit të drekës deri kur i vinte momenti i fundit, kurse e shpejtonte namazin e iqindisë. Faljen e akshamit e vononte, ndërsa tëjacisë e ngutte".

Dijetarët kanë mendime të ndryshme lidhur me bashkimin e dy namazeve. Disa këtë ua lejojnë udhëtarëve pa asnjëfarë kushtëzimi. Në këtë bëjnë pjesë: Aliu, Sa'ad b. Ebu Vekasi, Seid b. Zejd, Sufjan Thevriu, Shafi'iu, Ahmedi, Is-haku, Ebu Thevri, Eshhebi, Maliku dhe disa tjerë.

Të tjerët këtë e lejojnë nëse udhëtari nxiton shumë. Ithtarë të këtij mendimijanë: Ilm Umeri, Maliku dhe ndonjë tjetër.

Ka dijetarë të cilët këtë veprim e trajtojnë si mekruh, kurse Hasan Basriu, Ibn Sirin, Ibrahim Nehai, Ibn Mes'ud dhe Ebu Hanife këtë e lejojnë vetëm për haxhiun në Arefat dhe në Muzdelife.

Nga hadithet e lartpërmendura, por edhe të tjerëve, shihet se këtu është fjala vetëm për afrimin e namazeve konkrete, e jo për bashkim të namazeve, ngase secili, gjithmonë, është falur në kohën e vet të caktuar, ashtu sikurse është thënë edhe në Kur'an:

"Besimtarët e kanë namazin në kohë të caktuar".

1110. - Na ka treguar Is-haku me anë të Abdu-s-Samedit, këtij Harbi, kurse atij Jahja nga Hafs b. Ubejdullah b. Enes se Enesi **ka treguar që Pejgamberi i All-llahut, gjatë udhëtimit, i bashkonte faljen e këtyre dy namazeve, d.m.th. akshamin dhe jacinë.**

KUR NISET UDHËTARI NË RRUGË PARA SE E KALON DIELLI ZENITIN, NAMAZIN E DREKËS E SHTYNË DERI NË IQINDI

Këtë e përcjell Ibn Abbasi nga Pejgamberi s.a.v.s.[18)]

1111. - Na ka treguar Hasan Vasitijj, këtij Mufaddal b. Fedele, që transmeton nga Ukajli, ky nga Ibn Shihabi, kurse ai nga Enes b. Maliku r.a.:

---

18) Imam Ahmedi në Sunen, me sened, ka evidentuar se Ibn Abbasi ka thënë: "A dëshironi t'ju informoj për namazin e Pejgamberit gjatë udhëtimit?

- Po - u përgjegjën as-habët.

- Ai kur ishte në banesë të vet, e dielli kishte kaluar zenitin, ai i lidhte namazin e drekës dhe të iqindisë para se t'i hipte deves, ndërsa kur ishte në banesë në kohën kur dielli ende nuk e kishte kaluar zenitin, ai nisej në rrugë dhe kur hynte koha e iqindisë, zbriste dhe e lidhte namazin e drekës dhe të iqindisë".

Këtë deklaratë e ka shënuar, në sunen dhe Tirmidhiu, me theks të veçantë se është fjala për hadith "hasen" dhe "garib".

Ebu Davudi ka shënuar nga Kutejbe b. Seidi se Muadh Ibn Xhebel ka deklaruar: "Pasi që u nis Pejgamberi s.a.v.s me ushtrinë për në Tebuk, para se të kalonte dielli zenitin, ai e shtyri faljen e namazit të drekës, e bashkoi me të iqindisë, ashtu të dy namazet i fali përmjëherë. Kur nisej Muhammedi a.s. pasi dielli e kalonte zenitin, ai e falte drekën dhe iqindinë në banesë a në shator të vet e pastaj udhëtonte. Nëse ai nisej para akshamit, e shtynte kohën e akshamit ashtu që i falte bashkë me jacinë.

Këtë deklaratë e shënon Tirmidhiu në Sunen dhe thotë se është hadithi "hasen" por fare pak i njohur nga muhaddithët.

"Kur nisej për rrugë Pejgamberi s.a.v.s., para se të kalonte Dielli zenitin, drekën e shtynte deri pak para iqindisë dhe të dy këto namaze i bashkonte, ndërsa kur Dielli e kalonte zenitin, ai e falte drekën, pastaj kalëronte kalin ose deven".

NËSE NISET UDHËTARI PASI TË KALOJË DIELLI ZENITIN, DO TA FALË DREKËN, PASTAJ DO TË KALËROJË DHE DO TË UDHËTOJË

1112. - Na ka treguar Kutejbe, këtij Mufaddal b. Fedale që transmeton nga Ukajli, ky nga Ibn Shihabi, ky nga Enes b. Maliku:

"Kur nisej Pejgamberi i All-llahut në rrugë para se të kalonte Dielli zenitin, drekën e shtynte deri kur hynte koha e iqindisë. Atëherë zbriste dhe i falte të dy namazet, por nëse Dielli kalonte zenitin para se të nisej në rrugë, e falte drekën e pastaj kalëronte (kalin a deven) dhe udhëtonte".

KRYERJA E NAMAZIT ULUR

1113. - Na ka treguar Kutejbe b. Seid që transmeton nga Maliku, ky nga Hisham b. Urve, ai nga babai i vet, kurse ky nga Aisheja r.a.:

- Pasi që Pejgamberi i All-llahut ishte i dobët, i sëmurë, falej në dhomë. Falej ulur, kurse njerëzit pas tij në këmbë, prandaj ua bëri me dorë të ulen. Pasi e kreu namazin tha: "Imami është për atë, që nga ai të udhëhiqeni në tërësi, andaj kur të përkulet ai në ruqu, përkuluni edhe ju, dhe kur të drejtohet në këmbë, ngrituni edhe ju!"

1114. - Na ka treguar Ebu Nuajm, këtij Ibn Ujejne i cili transmeton nga Zuhd, e ai nga Enesi r.a.:

- Pejgamberi s.a.v.s. u rrëzua nga kali dhe iu gërvish lëkura në këmbën e djathtë dhe shkuam e vizituam. Në atë kohë hyri koha e namazit dhe ai u fal ulur, andaj edhe ne u falëm ulur. Me atë rast tha:

"Imami caktohet që të shkohet pas tij, andaj kur të marr tekbir merrni edhe ju tekbir, kur përkulet në ruqu, përkuluni edhe ju, kur të ngritet ngrituni edhe ju, e kur të thotë: "Semiall-llahu limen hamideh", ju thuani: "Rabbenaleke-l-hamd!"

1115. - Na ka treguar Is-hak b. Mensur, këtë e ka informuar Revh b. Ubade, ketë Huseini që transmeton nga Abdullah b. Burejda, ky nga Imran b. Husejni r.a. se e ka pyetur Pejgamberin s.a.v.s., kurse sipas transmetimit tjetër (Buhariu thotë). Na ka informuar Is-haku të cilin e ka informuar **Abdu-s-Samed, e ky ka dëgjuar nga baba i vet, të cilit i ka rrëfyer Husejni duke transmetuar nga Ibn Burajde, ndërsa këtij i ka rrëfyer Imran b. Husejni që kishte gjakderdhje në prostatë:**

- E kam pyetur Pejgamberin s.a.v.s. për namazin të cilin njeriu e kryen i ulur.

"Nëse e fal në këmbë është më mirë, tha, por nëse e fal ulur ka gjysmën e shpërblimit nga ai në këmbë, dhe kush falet ratë, ai ka gjysmën e shpërblimit nga ai që falet ulur".[19]

---

[19] Hanefijtë dhe shumë dijetarë të tjerë konsiderojnë se hadithi i pënnendur ka të'bëjë me faljen e namazit nafile. Autori i El-Hidaje, duke u mbështetur në këtë hadith, thotë: "Të falësh namaz vullnetar bën edhe ulur, pavarësisht nga aftësia për ta falur në këmbë. Baxhiu, njëd nga dijetarët malikitë, konsideron se hadithi i lartpërmendur ka të bëjë me atë që fal namazin farz i cili ka arsye, gjegjësisht ka pengesa, si edhe për atë që fal nafile, pavarësisht a ka ky arsye apo nuk ka.

Në komentimin e Sunenit të Tirmidhiut është shënuar: "Të falurit e

NAMAZI ME MIMIKË I PERSONIT I CILI RRI ULUR

1116. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, këtij Abdu-l-Varith këtij Husejn al-Mual-lim, i cili transmeton nga Abdullah b. Burejda se Imran b. Husejn që kishte gjakderdhje në prostatë, kurse një herë tjetër prapë Ebu Ma'meri ka transmetuar drejtpërdrejt nga Imrani:

- E kam pyetur Pejgamberin s.a.v.s. për namazin e atij që e kryen i ulur, dhe ai u përgjegj:

"Ai që falet në këmbë është më mirë. Ai që falet ulur ka shpërblim përgjysmë më të vogël se ai që falet në këmbë, dhe kush falet ratë, shpërblimin e ka përgjysmë më pak se ai që falet ulur".

KUSH NUK MUND TË FALET ULUR DO TË FALET RATË

Ata'u thotë: "Nëse nuk mund të kthehet kah Kibleja, do të flalet në atë drejtim kah është i kthyer".

1117. - Na ka treguar Abdan që transmeton nga Abdullahu, ai nga Ibrahim b. Tahman që i ka rrëfyer Husejn al-Mual-lim nga Ibn Burejde, kurse ky nga Imran b. Husejn r.a.:

"Kam pas majesil (hemoroide) dhe e pyeta Pejgamberin s.a.v.s. për faljen e namazit". ai më tha:

---

namazit farz i ulur nuk i vlen atij që ka mundësi të qëndrojë në këmbë". Dijetarët e shkollës hanefite thonë:

"Nëse myslimani mënyrën e tillë të falurit, pa arsye e konsideron të lejuar dhe të rregullt, ai del nga feja Islame, dhe sipas tyre zbatohen normat qëjanë në fuqi për të konvertuarit. Personi i tillë trajtohet njëlloj sikurse edhe ai që e konsideron të lejuar amoralitetin, alkoolin, kamatën dhe akte tjera të ndaluara në fenë Islame".

"Falu në këmbë, nëse nuk mundësh ashtu, atëherë ulur, por nëse edhe ashtu nuk mundesh, atëherë falu ratë".[20]

NËSE PERSONI QË FALET ULUR VËREN LEHTËSIM, SHEROHET, DO TA KRYEJË NAMAZIN

Hasan Basriu thotë: **"I sëmuri nëse do, do të falë dy reqate në këmbë, kurse dy tjerët ulur".**[21]

---

[20] Ahmed Ibn Hanbeli ka deklaruar: "I sëmuri rëndë do ta mbështesim dhe kthejmë kah Kibla". Kjo është pikërisht ashtu sikurse që i vdekuri vendoset në vorr. Ky mendimin e vet e mbështet në fjalët e Muhammedit a.s. i cili thotë: "Qa'ben e keni Kible, ndo të gjallë ndotëvdekur".

Sipas mendimit të Ebu Hanifes i sëmuri rënd do të mbështetet përkatësisht shtrihet në shpinë, në mënyrë që këmbët t'i ketë në anë të Kibles, dhe ai në këtë pozitë me lëvizje të vogla të kresë dhe syve do të bëjë ruqu dhe sexhde.

Rafi'u transmeton qëndrimin e disa dijetarëve që të sëmurin duhet mbështetur kah Kibla në krah të djathtë.

Ka mendime të ndryshme lidhur me pozitën e të sëmurit gjatë faljes së namazit. Muhammedi transmeton se Ebu Hanife thotë: "Nëse i sëmuri rënd fillon të falet i ulur, mund të rrijë do si do, pikërisht si i vjen më mirë e më lehtë".

Individi i sëmurë lirohet nga disa rukne të namazit, andaj është e logjikshme të lirohet edhe nga mënyrë specifike e të ndejurit në namaz.

Nëse i sëmuri nuk është në gjendje të rrijë ulur, do të shtrihet në shpinë me këmbët e kthyera kah Kibla dhe ai në këtë pozitë vetëm me lëvizje të vogla të kokës do të kryejë ruqunë dhe sexhden. Hamidudini thotë edhe sa vijon: "Të sëmurit të tillë do t'i vihet nën krye një jastek i trashë, ashtu që merr pozitën sikur është i ulur". Të sëmurit të tillë i epet mundësia që t'i kryejë më lehtë mqun dhe sexhden me anë të mimikës. Aktet e përmendura është vështirë të kryhen në pozitë të shtrirë, madje edhe për të shëndoshin; e lëre për individin e sëmurë.

[21] Ebu Hanife, Maliku, Shafi'iu dhe Ebu Jusufi kanë thënë: "Nëse i sëmud falet i ulut, por gjatë namazit shërohet ose ndihet më mirë sa mund të falet edhe në këmbë, pjesën tjetër të namazit do ta vazhdojë në këmbë".

Këtë mendim e ka edhe Hasan Basriu, ndërsa Muhammed b. Hasani konsideron, se personi i tillë duhet ta fillojë atë namaz rishtazi.

1118. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, që e ka informuar Maliku, i cili transmeton nga Hisham b. Urve, ky nga babai i vet **kurse ky nga Aisheja r.a. nëna e besdrejtëve, se e ka informuar që ajo kurrë nuk e ka parë Pejgamberin s.a.v.s. ta falë namazin e natës ulur, deri kur hyri në vjet pleqërie. Atëherë këndonte Kur'an ulur, por kur deshte të bëjë ruqu, çohej dhe këndonte edhe 30-40 ajete, e pastaj shkonte në ruqu.**[22)]

1119. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, se e ka informuar Maliku, i cili transmeton nga Abdullah b. Jezid dhe ebu Nedr, rob i liruar i Umer b. Ubejdullahut, ky nga Ebu Seleme b. Abdurrahmani, **kurse ky nga Aisheja r.a., nëna e besimtarëve, se Pejgamberi a.s. falej ulur, edhe Kur'an këndonte ulur, dhe kur i mbeteshin nga Kur'ani**

[22)] Nga hadithi i përmendur del përfundimi:

- në namaz është e lejuar që në një pjesë të tij të rrish në këmbë, kurse në pjesën tjetër të rrish ulur dhe e kundërta. Kështu mendojnë Ebu Hanife, Maliku, Shafi'iu dhe një numer i madh i dijetarëve. Ka dijetarë, madje edhe as-habë, të cilët veprimin e tillë nuk e lejojnë, me arsyetim se kjo ka qenë e lejuar vetëm për Muhammedin a.s.;

- Në namazet e natës Kur'an këndohet sa më gjatë. Shafi'iu konsideron se më mirë është që më gjatë të qëndrohet në këmbë, se sa të zgjatet ose të shtohen ruqutë dhe sexhdet. Ebu Jusufi ka thënë: "Namazi më i mirë i zakonshëm është ai që përbëhet nga më shumë reqate, ose namazi kur këndohet më së gjati Kur'an në këmbë". Imam Muhammedi ijep përparësi namazit me më shumë ruqu dhe sexhde;

- namazi vullnetar lejohet të falet edhe në pozitë ulur, ani pse personi ka mundësi të falet edhe në këmbë.

rreth 30-40 ajete, ngritej dhe i këndonte në këmbë, e pas kësaj bënte ruqu dhe sexhde. Kështu bënte edhe në reqatin e dytë. Kur e kryente naniazin, më shikonte, dhe po të isha e zgjuar bisedonte me mua, e nëse isha fjetur, binte.[2 3)]

[23)] Tirmidhiu në Sunen, me sened, thekson se Hafsa ka deklaruar: "Nuk e kam parë Pejgamberin e All-llahut të ketë falur namazin nafile i ulur, deri në kohën para vdekjes, nja një vjet para se të vdesë. Atëherë nafilen e ka falur i ulur dhe ka kënduar sure të gjata".

Kreu 19

Namazi nafile

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

FALJA E NAMAZIT GJATË NATËS dhe Fjalët e ALL-LLAHUT:

"Falu edhe natën. Këtë e ke namaz nafile"!
Kur'an, 17:79

1120. - Na ka treguar Ali B. Abdullah se e ka dëgjuar Sufjanin, të cilit Sulejman b. Ebi Muslimi i ka transmetuar nga Tavusi, i cili e ka dëgjuar Ibn Abbasin r.a.:

- Sa herë që ngritej Pejgamberi s.a.v.s. të falet natën, thoshte: O Zot Ty të falënderoj! Ti je krijues i qiejve, tokës dhe tërë asaj çka ka në to. Ti qofsh lartësuar! Ty të takon pushteti në qiej dhe në tokë dhe mbi të gjitha çka ka në to. Ty të falënderoj! Ty, dritë e qiejve dhe e tokës! Ty të lartësoi! Ti je e vërteta e pamohuar. Premtimi yt është i saktë, edhe takimi me ty është i vërtetë. Fjala Yte është e vërtetë. Xhenneti është i vërtetë, por edhe Xhehennemi është i vërtetë. Pejgamberët janë të vërtetë dhe Muhammedi është, padyshim, i vërtetë. Dita e gjykimit është e vërtetë.

O Zot, unë jam besnik i Yti, Ty të besoj, vetëm në Ty mbështetem dhe Ty të drejtohem. Në emër Tendin u kundërvihem të tjerëve dhe për këtë Ty të kam dëshmitar. Më fal atë që kam bërë dikur, edhe atë që do ta bëj, atë çka e kam bërë haptazi dhe atë çka e kam bërë fshehtazi!

Ti je i pari dhe do të jesh i fundit. Vetëm ti je Zot, nuk ka tjetër zot përveç teje!"

Sufjani thotë se Abdu-l-Kerim Umejje ka shtuar se

Muhammedi a.s. ka thënë edhe kështu:

"Nuk ka ndërrime as ka forcë tjetër përveç All-llahut".

Sufjani thekson se Sulejman b. Ebu Muslim e ka dëgjuar këtë nga Tavusi, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a. e ky nga Pejgamberi s.a.v.s.

RËNDËSIA E NAMAZIT TË NATËS

1121. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed, të cilit i ka rrëfyer Hishami se e ka informuar Ma'meri; kurse sipas senedit tjetër - Buhariu thotë - më ka rrëfyer Abdurrezaku që e ka informuar Ma'meri i cili transmeton nga Zuhriu, e ky nga Salimi, ndërsa ai ka dëgjuar babën e vet r.a.

- Në kohën e Pejgamberit ishte një njeri i cili sa herë që ëndërronte diçka, ia rrëfente Pejgamberit të All-llahut, prandaj edhe mua mu ngjall kurreshtja të ëndërroj ndonjë ëndërr të mirë dhe t'ia rrëfej Pejgamberit të All-llahut. Atëherë kam qenë fëmijë. Një ditë, në kohën e Pejgamberit a.s., flejta në xhami dhe pashë në ëndërr se si më morën dy melaqe dhe më shpien deri në xhehennem. Xhehennemi dukej i rrumbullakët, sikur bunari, i ndarë në dy pjesë dhe aty pashë njerëz të cilët i njihja. Fillova të flas: "Më ruaj Zot nga zjarri i xhehennemit!" Na doli përpara meleku tjetër dhe tha: "Mos u frikëso!"

1122. Këtë ëndërr ia tregoya Hafsës. Hafsa ia rrëfeu Pejgamberit të All-llahut dhe ai tha: ***"Abdullahu është njeri i mirë! Sikur të falte dhe nafile gjatë natës!"***

Pas kësaj Abdullahu flente fare pak gjatë natës.[1)]

[1)] - Nga hadithi i lartpërmendur rezulton:

- lejohet të ëndërrosh ëndërra të mira, të vlefshme dhe të lakmosh në këto;

- Lejohet të flesh në xhami. Tirmidhiu ka shënuar se Ibn Abbasi ka thënë: "Mos i shndërroni xhamiat në bujtina e fjetore". Këtë mendim e

ZGJATJA E SEXHDES GJATË NAMAZIT TË NATËS

1123. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman se ka dëgjuar Shuajbin i cili ia transmeton nga Zuhriu, këtë e ka informuar Urve të cilit Aisheja r.a. i ka thënë **se Pejgamberi i All-llahut natën falte nga 11 reqate. Këto përbënin namazin e tij. Secilën sexhde, gjatë këtij namazi, e bënte aq sa dikush prej jush do të kishte kënduar pesdhjetë ajete derikur ai të ngriste kryet nga sexhdeja. Para farzit të sabahut falte nga dy reqate, pastaj shtrihej në krah të djathtë dhe kështu rrinte deri kur vinte muezini për farzin e sabahut.**

I SËMURI I LË NAMAZET E NATËS - NAFILET

1124. - Na ka treguar Ebu Nuajm të cilit i transmeton Sufjani se Esvedi e ka degjuar Xhundebin duke thënë:

---

përkrah edhe një numër i dijetarëve, kurse Ibn Arebi thotë: "Deklarata e Ibn Abbasit ka të bëjë vetëm me banorët e vendit, ata që kanë shtëpitë e veta, dhe në asnjë mënyrë s'ka të bëjë me të huajt, kalimtarët e rastit dhe mu'tekifët, për të cilët xhamia është vetëm një pushimore e përkohshme".

Muhammedi a.s. në kohën e vet ka kurdisur shatorin në xhami për ta shëruar Sa'din e plagosur. Në bazë të kësaj xhamia në rast nevoje mund të përdoret sikur ent shëndetësor. Maliku dhe Ibn Kasimi mendojnë se është mekruh në xhami të flejnë e të kalojnë natën njerëzit e shëndosh, kurse për të sëmurët edhe këta konsiderojnë se nuk është mekruh;

- kur flitet për të metat e njerëzve nuk duhet përmendur emrin;

Abdullah b. Umeri ishte i turpërueshëm, prandaj ëndërrën e vet ia rrëfeu vetëm Hafsës e cila ia transmetoi Muhammedita.s.;

- nëse fal natën ndonjë reqate nafile është virtyt i mirë për besimtarin;

- veprat e devotshmërisë së të riutjanë më të dashura te All-llahu xh.sh. se sa të vjetrit;

- të fjeturit e tepërt është e urrejtur-mekruh, dhejo e shëndoshë. Nëse flen shumë bëhesh përtac, përtacia është varferi për këtë botë dhe për botën tjetër.

"Pejgamberi s.a.v.s. është ankuar se është sëmurë dhe nuk ka falur nafile një a dy netë".[2)]

---

2) - Muhaddithët tjerë për të njëjtën rast theksojnë se Xhundeb me një rast tjetër ka thënë:

"Pejgamberi ishte si i sëmur dhe një a dy netë nuk fali namaz nafile, dhe i erdhi një grua (Ummu Xhemilja, bashkëshortja e Ebu Xhehlit) dhe i tha: "O Muhammed ja, nuk e shoh më atë shejtanin tënd. Ai që të paska lënë?!"

Këto fjalë të kësaj janë shkak i shpalljes së ajeteve: *"Pasha drekën! Edhe natën kur mbulon! Zoti yt nuk të ka lënë pas dore dhe nuk të ka urrejtur..."* Kur'an, 93:1-3. Disa mufessir duke komentuar suren "Duha", thonë se Xhundebi ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s ka qenë i sëmur, dhe nuk ka falur nafile 2-3 net rresht, prandaj i erdhi një grua dhe i tha: 0 Muhammed, shpresoj se të ka lënë përgjithmonë shejtani yt, se ka dy tri net që nuk po e vërej te ti!". Pas kësaj është shpallur sureja *"Duha"*, fillimi i të cilës është përkthyer pak më parë.

Ibn Abbasi ka deklaruar: "Shpallja që i vinte Muhammedit a.s. u ndal për nja 40 ditë, prandaj politeisti Ka'b Ibn Eshrefi thoshte: "Krijuesi ia ka fikur Muhammedit dritën dhe ia ka ndërprerë revelatën". Pastaj erdhi Xhebraili me shpalljen: "Ne nuk vijmë pa urdhëresën e Krijuesit tënd", dhe me shpalljen e sures "Duha".

Nesefiu në tefsirin e vet duke komentuar suren "Duha" ka shënuar se Ibn Xheriri ka thënë: "Politeistët kanë folur se Muhammedin e ka harruar Zoti dhe e urren. Po të kishte pas shpallje prej zotit nuk do t'i ndërpritej, zoti do t'ia dërgonte vaxhdimisht ashtu siç ka bërë me pejgamberët e mëparshëm. Besimtarët, në anën tjetër, e pyetnin: "0 Pejgamber i All-llahut, pse nuk të vjen shpallje?"

- Si mund të më vijë shpallje kurju nuk i preni thonjtë dhe nuk i pastroni nyjet tuaja - u përgjegj Muhammedi a.s.

Në këto vërejtje është shpallur sureja "Duha", pas të cilës Muhammedi a.s. tha: "O Xhebrail, ti nuk erdhe derisa më mori malli!"

Mua edhe më tepër më ka marrë malli, por unë jam i dëgjueshëm dhe vij ekskluzivisht me urdhër të Zotit tënd, All-llahut - u përgjegj Xhebraili.

Përkitazi me ndërprerjen e shpalljes ka mendime të ndryshme. Disa konsiderojnë se ajo ndërprerje ka zgjatur 40 ditë, disa 25 ditë, kurse disa mendojnë se vetëm 15 ditë, ndërkaq nga Ibn Xhurejxhi transmetohet se ajo ndërprerje zgjati gjithsejt 12 ditë.

1125. - Na ka treguar Muhammed b. Kethir qëe ka informuar Sufjani i cili transmeton nga Esved b. Kajsi, ky nga Xhundeb b. Abdullahu:

- Xhibrili u vonua me shpallje për Pejgamberin s.a.v.s. dhe njëri nga kurejshitët tha: "E la shejtani i vet". Atëherë është shpallur sureja Duha:

"Pasha drekën! Edhe natën kur mbulon! Zoti yt nuk të ka lënë pas dore dhe nuk t'ë ka urrejtur..."

Kur'an, 93:1-3.

PEJGAMBERI NXISTE PËR FALJE TË NAMAZIT NATËN DHE NAMAZ NAFILE

pa i konsideruar si farze, dhe natën vinte te Fatimja dhe Aliu për t'i zgjuar të falin namaz

1126. - Na ka treguar Ibn Mukatil, këtë e ka informuar Abdullahu të çilit i ka transmetuar Ma'meri nga Zuhriu, ky e ka dëgjuar Hindën të bijën e Harithit, kurse kjo Ummi Selemen r.a. se Pejgamberi a.s. është zgjuar një natë dhe ka thenë:

"Subhanall-llah! Çfarë sprovash janë lëshuar sonte, çfarë pasyrie u është caktuar atyre që i kanë zgjuar të zotët e këtyre dhomave! O Zot, sa e sa prej tyre të pajisura në këtë botë do të jenë të zbrazura në Ahiret".[3)]

1127. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, këtë e ka informuar Shuajbi, i cili ka dëgjuar nga Zuhriu, kurse këtë e ka informuar Ali b. Husein se Husein b..

[3)] Hadithi i lartpërmendur, megjithse u referohet bashkëshorteve të Muhammedit a.s., ai ka domethënie të gjërë dhe përmban vërejtje për të gjitha femrat e kohës. Ky hadith paralajmëron përhapjen e fesë Islame dhe marrjen e vendeve fqinje, por njëkohësisht edhe vërejtje për rrezikun nga lakmia në pasuritë materiale dhe vrapim i pamatur pas kapitalit.

Aliu i ka rrëfyer se Ali b. Ebi Talibi i ka thënë se Pejgamberi s.a.v.s. erdhi një natë te Fatimja dhe te ky dhe tha:

"Ejani, falm nafile!"

- O Pejgamberi i All-Ilahut, i thash, shpirtërat tonëjanë në dorë të' AIl-Ilahut. Kur të dojë të na zgjojë, do të na zgjojë. Kur i thame kështu, ai u kthye dhe nuk na kthej përgjegje. Pasi që u kthye, e kam dëgjuar duke u rënë kofshëve dhe thoshte: "Njeriu është ngucakeq i madh".

1128. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf që ka dëgjuar nga Maliku i cili transmeton nga Ibn Shihabi, ky nga Urve, kurse ai nga Aisheja:

- Pejgamb6ri i All-llahut i lente disa punë, përkundra dëshirës që t'i punojë, nga frika se mos po i punojnë edhe njerëzit tjerë dhe kjo u imponohet si detyrë e domosdoshme.

Pejgamberi s.a.v.s kurrë nuk e ka falur rregullisht namazin duha, por unë e fali".[4)]

1129. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf të cilin e ka informuar Maliku që transmeton nga Ibn Shihabi, ky nga Urve, kurse ai nga Aisheja r.a., se **Pejgamberi i All-llahut u fal një natë në xhami. Me këtë i tërë xhemati e kanë falur të njëjtin namaz. U fal edhe natën e ardhme dhe**

---

4) - Deklarata e Aishes r.a. meriton vëmendje, por në raport me deklaratat e as-habëve tjerë, praktikisht është e papranuar. Muhammedi a.s. në kohën e duha namazit rrallëherë ishte te Aisheja. Ai zakonisht në këtë kohë ndodhej në xhami, në rrugë i shoqëruar nga as-habët, ose i zënë me ndonjë punë tjetër. Kur marrim para sysh se ai në kohën e duha namazit, edhe në past qenë te Aisheja, kjo ndodh një herë në javë, përkatësisht çdo të nëntën ditë. Kjo është për shkak të rendit që i bie, pas bashkëshorteve tjera. Prandaj për Aishen është e pamundur të dijë a e falte Muhammedi a.s. rregullisht apo kohë pas kohe duha namazin.

frekuenca e xhematit u rrit. Natën e tretë dhe të katërt përsëri u mblodh xhemati, por Pejgamberi s.a.v.s. nuk u priu. Kur agoi, ai tha: "E pash se çka keni bërë. Për të dalë edhe unë më ka penguar vetëm frika që ky namaz po u bëhet detyrë e domosdoshme".

- Kjo ka ndodhur në Ramazan - tha Aisheja.[5)]

QËNDRIMI I PEJGAMBERITA.S. NË NAMAZ, NATËN, GJATË SA QË I AJESHIN KËMBËT

Aisheja r.a. shton..."sa që këmbët i çaheshin".

1130. - Na ka treguar Nuajmi, këtij Mis'ar, që ka dëgjuar Zijadin, ky ka dëgjuar Mugiren r.a. duke thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. qëndronte natën në këmbë me qëllim që t'i lutet All-llahut, aq sa këmbët, gjegjësisht shputat i ajeshin. Dikush i bëri vërejtje, kurse ai iu përgjegj: "A të mos jemë rob mirënjohës!?"

[5)] - Hamiduddini thotë: "Namazi i teravisë është nga namazet sunnet, kurse të falurit e këtij namazi me xhemat është mustehab".

Hasan Basriu ka transmetuar nga Ebu Hanife se falja e teravisë është sunnet që nuk lejohet të mos e kryesh. Ka dijetarë që thonë: "Namazi i teravisë është sunneti muekkede (Sunneti i fortë), ndërsa të falunt e këtij namazi më xhemat është detyrim-vaxhib". Në veprën "Revdatu-l-Hanefijj është evidentuar se falja e teravisë me xhematë është virtyt i të devotshëmve. Disa dijetarë faljen kolektive (në xhematë) e trajtojnë 'si detyrë kolektive sunnet - sunnet ale-l-kifaje.

Namazi i teravisë përbëhet prej 20 reqatësh. 'Kështu mendon Ahmedi, Shafiu dhe Ebu Hanife.

Dijetarët e shkollës shafi'ite, hanebilite dhe hanefite mbështeten në deklaratën e Saib b. Jezidit të cilën e shënon Bejhekiu, se as-habët në kohën e Umerit, Uthmanit dhe Aliut e kanë falur namazin e teravisë nga 20 reqate.

Teravija falet pasi të falet namazi ijacisë dhe para namazit të vitrit. Koha e këtij namazi është prej kohës së jacisë dhe deri në agim.

TË FJETURIT PARA AGIMIT

1131. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani që ka dëgjuar nga Amr b. Dinar se Amr b. Evsi e ka informuar nëpërmjet të Abdullah b. Amr b. As r.a. se Pejgamberi i All-llahut i ka thënë:

"Namazi më i dashur për All-llahun është namazi i Davudit, kurse agjërimi më i dashur, agjërimi i Davudit. Davudi flente gjysmë nate, një të tretën i lutej All-llahut, një të gjashtën përsëri flente, dhe një ditë e agjëronte e një ditë jo".

1132. - Na ka treguar Abdan të cilit i ka thënë babai i vet, i cili i transmeton nga Shu'be, ky nga Esh'as, i cili ka dëgjuar babën e vet, kurse ky e ka dëgjuar Mesrukun kur ka thënë:

"E kam pyetur Aishen r.a. se cilën punë e ka dashur më shumë Pejgamberi s.a.v-s.?"

- Atë që e bënte rregullisht dhe pa ndërprerë - u përgjigj ajo.

- Kur ngrihej natën? - e kam pyetur.

- Ngrihej kur dëgjonte gjelat - tha ajo.[6)]

- Na ka treguar Muhammed b. Selam të cilin e ka informuar Ebu-l-Ahves që ka dëgjuar Esh'athin:

"Kur i dëgjonte gjelat, ngrihej dhe falte namaz"

Në "Muhit" thuhet: "Nuk është e lejuar që namazin e teravisë ta falësh para farzit të jacisë, kurse pas vitrit mund të falet".

Është sunnet që ndonjëri nga imamët e një vendi të falin namazin e teravisë me hatme, do të thotë për secilën natë të këndojë nga një xhuz (20 faqe), kështu që gjatë tërë ramazanit tërë Kur'anin.

[6)] Hadithi i përmendur është nxitje për muslimanët:

- tëjenë këmbëngulës në kryërjen e veprave të devotshmërisë. Kryerja e punëve të vogla të devotshme, vazhdimisht, është më e lavdëruar se ndonjë punë e madhe por që kryhet ndonjëherë. Ibadeti i shkurtër, Sikurse

1133. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Ibrahim b. Sa'd të cilit babai i vet i ka thënë se e ka dëgjuar Ebu Selemen, kurse ky Aishen r.a.

"Agimi nuk e ka gjetur te unë, përveç se të zgjuar nga gjumi". Ajo mendonte për Pejgamberin a.s.

NGRËNI PARA AGIMIT DHE NUK FJETI DERISA E FALI SABAHUN

1134. - Na ka treguar Jakub b. Ibrahim që i ka treguar Revh, këtij Seidi i cili ka dëgjuar nga Katade, ai nga Enes b. Maliku r.a. **se Pejgamberi s.a.v.s. dhe Jezid b. Thabit hëngrën para agimit, dhe pasi e kryen ngrënien, Pejgamberi a.s. u ngrit të falë namaz.**

E pyetëm Enesin: **"Çfarë distance kishte ndërmjet syfyrit (ngrënies) dhe faljes së namazit?"**

Aq sa mund të lexojë njeriu pesëdhjetë ajete - u përgjigj.

---

edhe punët tjera që nuk zgjasin shumë, bëhen më me kënaqësi dhe kontribuojnë në kuldvim shpirtëror dhe fizik të trupit. Punët tjera të vështira kalojnë në monotoni dhe mund ta lodhin shpirtin dhe trupin.

- muslimani duhet të jetë i matur si në ibadet ashtu edhe në punët tjera për këtë botë. Muslimi thekson se Mesruku e kapyetur Aishen për punën më të dashur të Muhammedit a.s., dhe ajo është përgjegjur: "Muhammedi më së shumti e donte punën e cila kryhej vazhdimisht dhe rregullisht.

- Kur e falte namazin nafile? - pyeti Mesruku.

- Kur dëgjonte se këndojnë gjelat, ngritej dhe falej.

Pasi që gjelat më së shumti këndojnë në pjesën e tretë të fundit të natës, do të thotë se Muhammedi a.s. më së shumti dëshironte të falë nafile para agimit.

Ibn Batali thotë se Muhammedi a.s. ka fjetur para agimit, vetëm kur ishin netët e gjata, me përjashtim të muajit ramazan.

QËNDRIMI I GJATË NË KËMBË GJATË NAMAZIT TË NATËS

1135. - Na ka treguar Sulejman b. Harb që e ka dëgjuar Shu'ben, ai nga A'meshi, ky ng Ebu Vail e ky nga Abdullahu r.a:

"Një natë jemi falur me Pejgamberin s.a.v.s. dhe ai qëndroi në këmbë aq gjatë sa që mendova të veproj jo mirë".

- Çka ke menduar - e pyetëm.

- Të ulem, e Pejgamberin a.s. ta lë në këmbë.[7)]

Dikush e pyeti: "O Pejgamber i All-llahut, si falet namazi natën?"

- Nga dy reqate - u përgjegj ai, por nëse ke dro se të zë agimi, bëri tek dhe me nga një reqate!"

---

7) Hadithi i lartpërmendur flet për rëndësinë që ka qëndrimi më i gjatë në këmbë gjatë namazeve nafile të natës. Disa juristë islamë mendojnë se është më mirë, duke falur nafile, të bësh më shumë sexhde se sa të qëndrosh në këmbë. Këta mbështeten në transmetimin e Ibn Maxhes se Ubade b. Samit ka dëgjuar Muhanunedin a.s. duke thënë: "Secilit njeri që bën një sexhde All-llahu i cakton një shpërblim për një vepër të mirë, e të njëjtën kohë ia fshin dënimin për një punë të keqe, dhe këtë e bën më të vlefshëm për një shkallë. Prandaj bëni sa më shumë sexhde'."

Tahaviu, Bejhakiu dhe Imam Ahmedi evidentojnë në koleksionet e tyre se Muharriku thotë: "U nisëm te Haxhxhaxhi dhe e gjetëm pranë Rebezetit. Aty gjetëm Ebu Dherrin duke u falur. Qëndrimin në këmbë nuk e zgjaste, porse mqu dhe sexhden e zgjaste shumë.

- Unë - thotë Muhamku - i bëra vërejtje, e ai m'u përgjegj: "Asgjë nuk kam shkurtuar, vetëm se kam bërë diçka më mirë. E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut duke thënë:

"Ai që bën një ruqu dhe lëshohet në sexhde, All-llahu e ngrit një shkallë më lartë te ai dhe ia fshin një mëkat që ka bërë ndaj All-llahut.

Mesruk, Ibrahim Nehaiu, Hasan Basriu, Shafi'iu, Ebu Hanife dhe shumë dijetarë të vonshëm i japin rëndësi qëndrimit sa më të gjatë në

1138. - Na ka treguar Musedded të cilit i ka transmetuar Jahja nëpërmjet Shuebes, këtij i ka thënë Ebu Xhemre i cili ka dëgjuar Ibn Abbasin r.a.

"Namazi i Pejgamberit a.s. kishte trembëdhjetë reqate", d.m.th. namazi natën.

1139. - Na ka treguar Is-haku, se ka dëgjuar nga Ubejdullahu, këtë e ka informuar Israil nëpërmjet Ebu Husajnit, ky nga Jahja b. Veththabi, ky nga Mesruku:

"E kam pyetur Aishen r.a. për namazin e Pejgamberit a.s. gjatë natës dhe ajo u përgjegj: Shtatë, nëntë, edhe njëmbëdhjetë reqate përveç atyre dy reqateve (sunnet) të sabahut".[8)]

---

këmbë. Këta mbështetën në hadithin e lartpërmendur që e ka shënuar Buhariu.

Muslimi në Sahih të vet ka evidentuar rastin kur Xhabiri e ka pyetur Muhammedin a.s.:

"Cili namaz. është më i miri ? "

- Ai në të cilin qëndrohet më së shumti në këmbë - u përgjegj Muhammedi a.s. Kësi dialogu midis Muhammedit a.s. dhe Abdullah b. Xhabirit ka shënuar edhe Ebu Davudi në Sunenin e vet.

8) - Nesaiu në Sunen e tij ka shënuar se Aishja r.a. ka thënë: "Muhammedi falte natën nga nëntë reqate nafile, por kur hyri në vjet (u moshua) falte nga shtatë".

Maliku në Muvatta thekson se Hishami ka transmetuar nga Aisheja se Muhammedi a.s. ka falur natën nga 13 reqate, dhe kur dëgjonte ezanin e sabahut, i falte edhe dy reqate sunnet të sabahut. E di se ka falur gjithsejt 15 reqate, përkatësisht 13 gjatë natës kurse 2 pas agimit".

Muslimi shënon se kur e pyeti Ebu Seleme Aishen ajo u përgjegj: "Muhammedi a.s. as në Ramazan as në muajt tjerë nuk i ka shtuar numrin e reqateve të namazit nafile, më tepër se 11 reqate: ai i falte katër reqate dhe mos pyet sa bukur e sa gjatë, pastaj përsëri katër e mos pyet sa bukur e sa gjatë, e mandej edhe tre reqatë". Këtu shihet qartë se Aisheja ka llogaritur nafilen që ai e falte netëve jashta Ramazanit, kurse sunnetin e sabahut nuk e ka përmendur duke menduar se bie në nafile të ditës, apo këtë herë e ka harruar rastësisht ta numërojë.

1140. - Na ka treguar Ubejdullah b. Musa, këtij Hanzale që ka dëgjuar nga Kasim b. Muhammed, kurse ky nga Aisheja r.a.

"Pejgamberi s.a.v.s. natën falte nga trembëdhjetë reqatë ku bën pjesë edhe vitri edhe dy reqate të sabahut (sunneti)".

NAMAZI DHE FJETJA E PEJGAMBERIT S.A.V.S.

dhe ajo çka është deroguar, te namazi natën, me fjalë të All-llahut:

"O i mbështjellur! Ngritu natën, përveç një pjesë të vogël!
Gjysmën e saj ose diçka mëpak se kjo: Ose, pak më shumë se ajo, dhe Kur'anin shqiptoje qartë e me kujdes! Ne do të dërgojmë, njëmend fjalë të rënda. Qetësia e natës, me siguri është më efektive dhe më qartë theksohet. Ti, nj'ëmend, ditën ke shumëpunë."

Kur'an 73: 1-7.

si dhe fjalët e të Lartmadhërishmit:

"...Ai e di se ju atë nuk mund ta llogaritni dhe ua fal, kurseju nga Kur'ani lexoni atë që është e lehtë. Ai e di se në mesin tuaj do të ketë të sëmurë dhe t'ë tjerë që të udhëtojnë nëpër botë dhe do të kërkojnë dhuntitë e All-llahut, dhe të tjerë që do të luftojnë në rrugë të Zotit, prandaj lexoni nga Kur'ani çka u vjen më lehtë edhe faljen kryen,

---

Muslimi, me tjetër sened, shënon edhe këtë: "Namazi i natës i Pejgamberit ishte 10 reqatë, të cilin ai bënte tek duke ia shtuar edhe një. Më vonë kur agonte falte edhe dy reqate sunnet të sabahut, që gjithsejt bëjnë trembëdhjetë reqatë". Nga sa u tha shihet se Muhammedi a.s. namazet nafile të natës i falte herë më shumë reqatë herë më pak, varësisht sipas gjendjes shëndetësore, rrethanave të kohës dhe mundësisë, dhe ashtu si e kush e shihte duke u falur, ashtu edhe ua porosiste të tjerëve.

edhe lëmoshe jipni, dhe All-llahut me gjithë zemër jipni hua! Ndërsa të mirat që tek All-llahu i siguroni p'ër vete qysh më parë, do t'i gjeni edhe më të mëdha tek All-llahu dhe do të fitoni shpërblim edhe më të madh. Por lutne All-llahun t'ua falë se All-llahu fal dhe është i mëshirshëm."

Kur'an 73:20.

Fjala ***"Neshe'e "*** në etiopishte do të thotë **"të falesh, qëndrim në këmbë gjatë namazit natën",** kështu e shpjegon Ibn Abbasi r.a.

Buhariu ka thënë: **Fjala *"Vitaen"* do të thotë "MuvataatuH-l-Kur'ani - veprimi i Kur'anit" që më së shumti i përgjigjet prirjes së Muhammedit a.s. zemrës, syrit të tij, kurse shprehja *"Lijuvâtiu"* d.m.th. t'i harmonizojë, t'i barazojë".**

1141. - Na ka treguar Abdu-l-Aziz b. Abdullah, ketij Muhammed b. Xhabiri i cili ka dëgjuar nga Humejdi, e ky nga Enesi r.a. që thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. gjatë muajit hante sa që mendonim se nuk agjëron fare në këtë muaj, por ai përsëri agjëronte, sa që mendonim se agjëron tërë muajin pa ndërprerë. Ti nuk ke mund ta shohësh natën duke u falur përveç se si zakonisht, por as ta shohësh duke fjetur përveç se si e ke parë më përpara".

Ne senedin tjetër Muhammed b. Xhaferin e pason Sulejmani dhe Ebu Halid Ahmeri të cilët deklaratën e përmendur e përcjellin nga Humejdi

FRENI I SHEJTANIT NË KRYE TË ATIJ QË NUK FALET NATËN

1142. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Maliku i cili e ka dëgjuar nga Ebu Zinadi, ky nga A'rexhi, ky nga Ebu Hurejre r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Shëjtani ia vë frerin secilit nga ju kur flen, dhe ia lidh tre nej dhe nëse cilin prej këtyre nyjeve troket dhe thotë:Nata është e gjajtë! Shtriju, flej! Nëse ai zgjohet dhe e përmend All-llahun, njëri nyje zgjidhet, nëse merr edhe abdest zgjidhet edhe nyja e dytë, por nëse edhe falet atëherë zgjidhet edhe nyja e tretë dhe ai gdhihet i lumtur, i disponuar, në të kundërtën ai gdhihet i padisponuar dhe përtac".[9)]

1143. - Na ka treguarMua mmel b. Hisham, këtij Ismaili, këtij Avfi kurse këtij Ehu Rexha i cili ka dëgjuar ngaSemure b. Xhundeb r.a. kurse ai ka dëgjuar Pejgamberin s.a.y.s. lidhur me ënderrat **"...Sa i përket atij që i mshon kresë vet me gur, ai është që e ka pranuar Kur'anin, pastaj e ka hudhur dhe në kohën e namazit të detyruar (jaci dhe sabah), flenë i qetë".**

NËSE MUSLIMANI BIE TË FLEJË PA U FALUR, SHEJTANI I BËN SHURREN NË VESH

1144. - Na ka treguarMuseddedi, këtij Ebu-l-Ahves, këtij Mensuri që ka dëgjuar nga Ebu Vail, kurse ai nga Abdullahu

---

9) - Disa muhaddithë konsiderojne se hadithi konkret ka të bëjë me muslimanin që flen irë jaci, kurse shumica prej tyre mendojnë se i referohet faljes së çfardo namazi qoftë gjatë natës.

r.a. i cili ka deklaruar se në prezencë të Pejgamberit s.a.v.s., u përmend dikush për të cilin u tha, flen deri kur të agojë - nuk falet.

- Në veshin e tij pështurr shejtani - tha Muhammedi a.s.".[10]

LUTJA DHE FALJA E NAMAZIT NË FUND TË NATËS

1145.- Na ka treguar Abdullah b. Mesleme se ka dëgjuar nga Maliku, ky nga Ibn Shihabi, ai nga Ebu Seleme dhe Ebu Abdullah-Egarri, kurse ai nga vEbu Hurejre se Pejgamberi s.a. ka thënë:

"I lartmadhërishmi Zot i kushton kujdes të veçantë pjesës së fundit të natës, e treta e mbramë, dhe thotë:

"Kush më lutet i përgjigjem, kush lyp prej meje ia jap! Ai që kërkon falje, Unë ia fali!"[11]

---

[10] - Kurtubiu thotë se ky hadith mund të kuptohet fjalë për fjalë, për shkak se ekziston bota shpirtërore (djall-exhin) dhe ajo ka nevojat e veta personale njëlloj sikurse edhe njerëzit. Të tjerët këtë hadith dhe atëparaprak e kuptojnë në mënyrë figurative. Hatabi konsideron se me hadithin konkret aludohet në përtacinë, parregullsine jetësore, në njeriun ngatrraq dhe me pamje të vrazhdë, njeri i rëndë kah veshët por edhe më i rëndë për vetëdisiplinë dhe ndejë për rend në jetë.

Namazet nafile-vullnetare të natës nukjanë të kushtëzuara me ndonjë kohë të caktuar, por edhe nukjanë të kufizuara. Mund tëjenë: namaz, këndim Kur'ani, lutje të ndryshme, bën sexhde ose ndonjë akt tjetër të denjë për devotshmëri njerëzore dhe madhërim të Krijuesit - All-llahut xh.sh.

[11] Ngjashëm me hadithin që e gjejmë tek Buhariu edhe Dar Kutni shënon në "Kitabus-sunneti" se h. Aliu ka thënë që e ka dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. i cili ka thënë:

"Sikur të mos ishte e rëndë për pasardhësit e mi, do t'u kisha urdhëruar ta përdor'm misvakun sa herë që tëfalin namaz kursefaljen ejacisë ta shtynë deri kur të kalonte një e treta e parë e nates, ngase kur kalon një e treta e natës, engjëjt koncentrohen në qiellin e kësaj toke, aty

FJETJA NE FILLIM TE NATES DHE ZGJUARJA NË FUND TË NATËS

Selman Farisiu i ka thënë Ebu Derda r.a. **"Flej!"** Por kah fundi i natës i ka thënë: **"Çohu!" - "Selmani ka vepruar drejt"-tha Pejgamberi s.a.v.s.**[1 2)]

---

rrinë deri në paraqitje të agimit dhe ndonjëri prej tyre thërret: "A ka ndonjë që lyp diçka t'ijepet! A ka ndokush që lutet për ndonjë send t 'i plotësohet!" Këtë deklaratë e ka evidentuar edhe Ahmedi në Musnedin e tij.

Dar Kutni, në të njëjtën vepër, ka shënuar se h. Aliu ka deklaruar që Muhammedi a.s. ka thënë: "All-llahu xh.sh. qysh në fillim të natës, për çdo të xhuma, deri në agim, urdhëron engjullin të thërrasë: "A kërkon dikush diçka që t'ia jap! A ka ndonjë që pendohet, t'a pranoj pendimin! A kërkon kush falje, t'ia fal! Bëmirës! drejtomuni mua! Kriminelë, pushoni së vepruari keq."

Taberaniu në Mu'xhemu-1-Kebir ka shënuar se Ebu Derda ka transmetuar nga Muhammedi a.s. se ka thënë: "All-llahu xh.sh. u përgjigjet lutjeve të robërve të vet posaçërisht në tri orët e fundit të natës: në të parën, në Librin për të cilin vetëm ai di, fshin çka do' dhe le aty çka don; në të dytën i kushtohet kujdesi Xhennetit Adn, ku janë shpirtërat e pejgamberëve, shehidët dhe njerëzve të mirë e besnikë të All-llahut, dhe ku ka gjëra që nuk t'i ka parë syri kurrë, por as ndërmend nuk i ka shkuar kurrë askujt; ndërsa në orën e tretë All-llahu xh.sh. i urdhëron engjëllit përkatës që deri në agim të thërrasë:

"A ka ndonjë që kërkon falje, t'ia fali! A kërkon ndokush ndonjë send, fiajap! A lutet ndokush për ndonjë send, t'ia plotësoj! . Këtë hadith duhet kuptuar figurativisht.

12) - Hadithin në tërësi për këtë mendim, Buhariu e ka shënuar në kapitullin për Edukatën, ku transmeton se Ebu Xhuhejfe ka thënë: "Pejgamberr All-llahut i vëllazëroi Selmanin dhe Ebu Derdaun". Më vonë Selmani e vizitoi Ebu Derdan dhe e pa se Ummu Derda, bashkëshorte e Ebu Derdas ishte shumë e shqetësuar.

- Çka ke - e pyetí Selmani.

- Vëllau yt Ebu Derda nuk ka nevojë për kënaqësi në këtë botë.

Në këtë moment erdhi Ebu Derda, i bëri ushqim dhe i tha: "Ha! Unë agjëroj".

1146. - Na ka treguar Ebu-1-Velid, këtij Shu'be se ka dëgjuar Sulejmanin, këtij Shu'be i ka transmetuar nga Ebu Is-haku, kurse ky nga Esvedi:

"E kam pyetur Aishen r.a. si falej Pejgamberi a.s. natën?"

- Ai në fillim flente, kurse para fundit të natës ngrihej dhe falej. Mandej këthehej dhe binte në shtrojë dhe kur e thirrte muezini ezanin, ngrihej dhe nëse kishte nevojë lahej, e nëse jo, merrte abdest dhe dilte në xhami - u përgjegj Aisheja.[13)]

NAMAZI I PEJGAMBERIT S.A.V.S. NATËN, NË RAMAZAN DHE JASHTË TIJ

1147. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtë e ka informuar Maliku që e ka dëgjuar Seid b. Ebu Seid Makburin,

---

- Nuk do të ha derikur të hash edhe ti! - tha Selmani. Ashtu që hëngrën bashkë, edhe Ebu Derda hëngri. Kur u bë natë, Ebu Derda u ngrit të falet.

- Flej - i tha Selmani - dhe ky me të vëretë ra. Më vonë përsëri dëshiroi të ngritet të falet, por Selmani i tha: "Flej!"

Kur ishte diku kah fundi i natës, Selmani i tha: "Tash zgjohu!" Tani, ka thënë Ebu xhuhejneJanë falur të dy, kurse pastaj Selmani i tha Ebu Derdaut: "Ti ke detyrime ndaj All-llahut, ndaj vetes, si edhe detyrime ndaj shtëpiarëve tu, prandaj secilitjepi atë çka u takon.

Më vonë Ebu Derda shkoi te Pejgamberi s.a.v.s dhe ia paraqiti rastin konkret.

- Mirë ka thënë Selmani - u përgjegj Pejgamberi s.a.

13) - Nga hadithi del si përfundim:

- Muhammedi a.s. disa herë, pas marrëdhënieve seksuale, flente edhe pa u larë,

- namazin dhe detyrimet tjera fetare duhet kryer me vullnet e jo i padisponuar,

- detyra fetare e caktuar ose vetëm e praktikuar kryhet para marrëdhëmes me bashkëshorten.

ky nga Ebu Selame b. Abdurrahman i cili i ka rrëfyer se ka pyetur Aishen r.a.:

"Çfarë namazi bënte Pejgamberi s.a.v.s. gjatë Ramazanit?"

- Pejgamberi i All-llahut, tha Aisheja, nuk u shtonte asgjë njëm-bëdhjetë reqateve as gjatë Ramazanit as në kohë tjetër. Falte katër reqate dhe mos pyet sa bukur dhe gjatë! Pastaj i falte edhe katër dhe mos pyet për bukurinë dhe sa gjatë, e mandej i falte edhe tre reqate.

Pastaj e pata pyetur: **"O Pejgamber i All-llahut, a po flen para se të falish namazin e vitrit?** - thotë Aisheja.

- Aishe, dy syt e mi flejnë, por zemra ime nuk flen - tha.

1148. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna, këtij Jahja b. Seid që ka dëgjuar nga Hishami, ky ka dëgjuar nga babai i vet i cili transmeton nga Aisheja, e cila thotë:

"Nuk e kam parë Pejgamberin e All-llahut të këndojë, gjatë namazit të natës, asgjë i ulur, por kur hyri në vjet, këndonte edhe ulur, por kur i mbeteshin tre-katërdhjetë ajete nga sureja, ngrihej në këmbë dhe i këndonte, e pastaj përkulej në ruqu".

RËNDËSIA E PASTRIMIT NATËN DHE DITËN

1149. - Na ka treguar Is-hak b. Nasr, këtij i ka treguar Ebu Usame se e ka dëgjuar nga Ebu Hajjan, ai nga Ebu Zufa, kurse ky nga Ebu Hurejre se Pejgamberi s.a.v. i ka thënë Bilalit në kohën e namazit të sabahut:

"O Bilaly më trego nga cila punë që ke bërë në fenë Islame ke shpresë më shumë, sepse (kam parë në ëndërr) kam dëgjuar, rrapllimën e nallaneve tua në xhennet".

- Puna në të cilën unë kam më së shumti shpresë,

tha Bilali, është ajo që unë sa herë qëjam pastruar (qoftë të lahem ose të marr abdest) qoftë ditëh apo natën, i kam falur gjithë ato që i kam pasur borxh.

Ebu Abdullah Buhariu thotë: **"Deffe na'alejke" do të thotë "lëvizjen tënde".**[14]

TEPRIMI QË EDHE NË NAMAZ ËSHTË PUNË E PAPËLQYER

1150. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, këtij Abdu-l-Varithi, të cilit i tregoi Abdu-l-Aziz b. Shuhejbi se ka dëgjuar nga Enes b. Maliku i cili ka thënë:

"Kur hyri Pejgamberi s.a.v.s. në xhami gjeti dy litarë të lidhur ndërmjet dy shtyllave".

- Ç'është ky litar? - pyeti ai.

- Ky është litari i Zejnebes - u përgjegjën as-habët - **kur ajo lodhet mbështetet për litari.**

- Nuk bën kështu! Zgjidhne! Sedli nga ju le të falet sa ka forcë, dhe kur të lodhet le të ulet - tha Muhammedi a.s.

---

[14] - Nga hadithi i përmendur rezulton:

- namazi është njëra nga punët dhe detyrat më të vlefshme për muslimanin,

- të ngrihesh natën, te marrësh abdest dhe të falësh nafile është virtyt i njerëzve të mirë,

- autoriteti dhe rëndësia e Bilal b. Rebahut ndër muslimanët. Ky ishte dhe robi i liruari Ebu Bekrit, muezin i xhamisë së Muhammedit a.s. në Medine,

- është e lejuar të interesohesh për punën e të rinjve me qëllim nxitje për të bërë punë të mira dhe të largohen nga punët e këqia.

Tinnidhiu lidhur me këtë rast sjell deklaratën e Burejdes: "Pejgamberi s.a.v.s. kur gdhini i thirri Bilalin dhe i tha:" O Bilal, me çfarë punësh ma ke kaluar? Sa herë që kam ëndërruar se po hyjë në xhenriet, aty dëgjoja rrapllimën e këpucëve tua. Ashtu edhe mbrëmë kam hyrë në xhennet

1151. - Abdullah b. Mesleme thotë se ka dëgjuar nga Maliku, ky nga Hisham b. Urve, kurse ky nga babai i vet, i cili ka dëgjuar nga Aisheja r.a. se ka thënë:

"Ishte te unë një grua nga fisi Benu Esed, kur Pejgamberi i All-llahut hyri dhe pyeti":

- Kush është kjo?

- Filan gruaja e cila natën nuk flen - u përgjigja unë. Pastaj biseduam per namazin e saj dhe Muhammedi a.s. tha:

"Lereni atë! Bëni vetëm ato punë që mundeni. All-llahut nuk i vjen rënd (t'u shpërblejë) derisa juve nuk ju vjen mundim në punë".[15)]

---

dhe përsëri i kam dëgjuar këpucët tua. Pas kësaj iuqasa një ndërtese me një ballkon që dukeji artë.

- Për kënd është ndërtuar ky pallat? - pyeta unë.
- Për një arab.
- Edhe unë jam arab.
- Për kënd, konkretisht?
- Për një kurejshit.
- Po kurejshitjam unë.
- Për cilin është ndërtuar?
- Për një pasardhës të Muhammedit.
- E Muhammedi jam unë.
- Por, seriozisht, për kënd është ndërtuar?
- Për Umer b. Hattabin - u përgjegjën roja.

Bilali, pastaj, tha: "Unë o Pejgamber i All-llahut, kurrë nuk e kam kënduar ezanin e të mos fal, të paktën dy reqate, dhe kurrë nuk më ka ndodhur të kemë nevojë për abdest e të mos marr abdest ose të lahem, e të mos fal, së paku, dy reqate namaz nafile".

- Me atë e paske arritur këtë shkallë - tha Muhammedi. Krahasimin e jetës në xhennet mejetën në këtë botë, për të cilin bëhet fjalë këtu, duhet kuptuar figurativisht.

15) - Nga Hadithi del përfundimi:

- maturia në ibadet është e nevojshme njëlloj sikur edhe për punët tjera. Namazi nafile duhet të falet aq sa ka kohë dhe disponim për këtë punë. Të tepruarit nuk është e lavdëruar as në ibadet.

- edhe për gratë lejohet të falin nafile në xhami.

- është mekruh që gjatë faljes të mbështesh për muri, për litari apo diçka tjetër. Të falurit e namazit nafile ndërpritet sapo të hetohet lodhja.

NUK ËSHTË E PËLQYESHME TË HEQË DORË NGA NAMAZI I NATËS AI QË E KA BËRË ZAKON T'I KRYEJË ATO NAMAZE

1152. Na ka treguar Abbas b. Husejn, këtij Mubeshshiri që ka dëgjuar nga Evzaiu, por më ka rrëfyer edhe Muhammed b. Mukatil Ebu-1-Hasan të cilit i ka thënë Abdullahu se i ka treguar Evzaiu që ka dëgjuar nga Jahja b. Ebu Kethir dhe ka deklaruar se këtij i ka thënë Ebu Seleme b. Abdurrahman se i ka transmetuar Abdullah b. Amr b. As r.a. i cili ka thënë:

"Pejgamberi i All-llahut më ka thënë: O Abdullah, mos u bën si filan fisteku i cili është falur natën, por më vonë e ka lënë këtë!"

Hishami thotë: **më ka thënë Ibn Ebi Ishrin, këtij i ka treguar Evzai, këtij Jahja i cili ka dëgjuar nga Umer b. Hakem b. Thevban, kurse këtij ia ka rrëfyer këtë Ebu Seleme se të njëjtin hadith e përcjell nga Evzaiu.**

1153. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani i cili ka dëgjuar nga Amri, ky nga Ebu-l-Abbasi, kurse ai nga Abdullah b. Amr.

"Pejgamberi s.a.v.s. më ka thënë: A nuk jam informuar se natën falesh e ditën agjëron?

- Unë pikërisht ashtu veproj - tha ai.

- Nëse vepron ashtu, do të dobësohet të pamurit, dhe ti do të raskapitesh. Ti ke të drejtën tënde për trupin tëndë por

---

- nuk është e lavdëruar të kalohet tërë nata në ibadet. All-llahu xh.sh. në Kur'an thotë:

"Nuk ka dhune në fe!" dhe "All-llahu nuk e ngarkon askënd përtej mundësive t'ë veta..." Kur'an, 2-.256-286.

edhe familjajote kanë të drejtë në ty. Prandaj, agjëro, por edhe pusho, falu, por edhe fli".[16]

RËNDËSIA E NAMAZIT NATËN NË QETËSI DHE FALJA E NAFILEVE

1154. - Na ka treguar Sadeka b. Fadl të cilin e ka informuar Velidi që e ka dëgjuar nga Evzaiu, këtij i ka thënë Umejr b. Hani, këtij Xhunade b. Ebi Umejje, kurse këtij i ka rrëfyer Ubade b. Samit, i cili transmeton nga Pejgamberi s.a.v.s. që thotë:

- Kushdo që lutet natën dhe thotë: "La ilahe il-lall-llahu vahdehu la sherike lehu, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve ala kul-li shej'in kadir. Elhamdu lil-lahi ve subhanall-llahi ve la ilahe il-lall-llahu vall-llahu ekber, ve la havle ve la kuvvete il-la bil-lah" e pastaj shton: "All-llahum-magfir li!" ose lutje tjetër, do t'i pranohet. Nëse merr abdest edhe namazi do t'i pranohet".

1155. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr, këtoj Lejthi i cili ka dëgjuar nga Junusi, ky nga Ibn Shihabi të cilin e ka informuar Hajthem b. Ebi Sinan, e ky ka dëgjuar nga Ebu

---

16) - Nga hadithi i lartpërmendur del si përfundim:

- lejohet të theksosh veprat e mira të tjetrit dhe të bisedosh për ato për t'u dhënë shembull të tjerëve,

- i zoti i shtëpisë ose kujdestari në familje duhet të interesohet për punët e atyre që i ka në mbikëqyrje, dhe t'i udhëzojë në punë të mira e të dobishme,

- në jetë duhet t'i jepet përparësi asaj që është më e rëndësishme, ashtu edhe në aktet fetare së pari duhet kryer ato që janë detyrime, e pastaj atë që është e preferuar. Në senedin tjetër, Junusin e pason Ukajli:

- të tepruarit është e urrejtur, sepse ka shumë pasoja,

- angazhimi për t'iu mësuar punë të mira duhet të jetë i vazhdueshëm dhe me maturi, qofshin ato edhe ceremoni fetare.

Hurejre në momentin kur e ka përmendur Pejgamberin s.a.v.s. që ka thënë:

"Vllau juaj nuk thotë keq", mendonte në Abdullah b. Revah, i cili recitonte:

- Në mesin tonë është Pejgamberi i All-llahut, këndon Librin e All-llahut,

- Edhe në kohën kur shkëlqimi i mëngjezit vërehet qartë,

- Na ka treguar udhëzimin, pas verbërisë, e zemrat tona

- U bën të bindura, si tërë ajo çka thotë është e vërtetë.

- Natën ngrihet nga shtroja (të falet)

- Derisa shtroja e politeistëve është e rënduar.

Në senedin tjetër Junusin e pason Ukajli.

Zubejdi (Muhammed b. Velid) thotë se e ka informuar Zuhriu, i cili përcjell nga Seidi dhe A'rexhi, e këta nga Ebu Hurejre r.a.

1156. - Na ka treguar Ebu Nu'man, këtij Hammad b. Zejd i cili ka dëgjuar nga Ejjubi, ky nga Nafi'u, ndërsa ky nga Ibn Umeri r.a. i cili ka thënë:

- Në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. pashë në ëndërr sikur e kisha në duar një copë mëndafshi të trashë dhe sikur nuk dëshiroja të jem në xhennet, por vetëm të shkoj deri aty. Në atë moment pashë si m'u afruan dy veta me qëllim që të më shpiejnë në xhehennem. Atëherë u doli përpara një engjull dhe tha: "Mos u frikëso! Lereni atë!"

1157. - Hafsa ka treguar shumë ëndërra të miat Pejgamberit të All-llahut dhe Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Abdullahu është njeri i mirë, por ku t'i ishte fati të falte edhe namaz nafile natën!"

Dhe Abdullahu prej atëherë - thotë Nafiu - **falej natën.**

1158. - As-habët shpeshherë i tregonin Pejgamberit s.a.v.s se Nata e Kadrit është natën e shtatë nga dhjetë ditët e fundit të Ramazanit, prandaj edhe Pejgamberi a.s. u tha: **"Mendoj se ëndërrat tuaja janë të sakta, përputhen se është në dhjetë ditët e fundit (të Ramazanit), kushdo që dëshiron ta gjejë, le ta kërkojë në dhjetë ditët e fundit (të Ramazanit)".**

INSISTIMI PËR FALJEN E DY REQATEVE SUNNET TË SABAHUT

1159. - Na ka treguar Abdullah b. Jezidi, këtij Seid b. Ebi Ejjub, këtij Xhafer b. Rebia i cili ka dëgjuar nga Irak b. Maliku, ky nga Ebu Selemi, kurse ai ngaAishejar.a.:

"Pejgamberi s.a.v.s e falte farzin ejacisë, pas kësaj falte tetë reqatë, e mandej dy reqate i ulur, edhe dy reqatë ndërmjet dy thirrjeve (ezanit dhe ikametit të sabahut) që nuk i ka lënë kurrë".[17]

---

17) - Nga hadithi i përmendur mund të nxirret përfundimi:

- synneti i sabahut është namazi më i lavdëruar nga nafilet. Hasan Basriu sunnetin e sabahut e konsideron vaxhib, malikijtë si sunnet të zakonshëm, kurse hanefijtë e trajtojnë sunnet të fortë.

Ebu Davudi thekson se Ebu Hurejre ka transmetuar që Muhammedi a.s. ka thënë: *"Mos i lëni pa falur dy reqate sunnet të sabahut, madje edhe nëseju ndjek kalorësia!"* Sipas kësaj që u tha hanefijtë thonë: "Nëse individi e zë imamin në farz të sabahut dhe konsideron se mund të arrijë, të paktën, në reqatin e dytë, ky do të falë sunnetin jasht radhës së xhematit, e pastaj do të hyjë në namaz-farz, me imamin. Në të kundërtën e lë sunnetin dhe i bashkohet imamit në farz".

SHTRIRJA NË ANËN E DJATHTË PAS FALJES SË SUNNETIT TË SABAHUT

1160. - Na ka treguar Abdullah b. Jezid, këtij Seid b. Ebi Ejjub i cili ka dëgjuar nga Ebu-1-Esved, i cili transmeton nga Urve b. Zubejri, kurse ky nga Aisheja r.a. e cila tregon:

"Pasi i falte Pejgamberi s.a.v.s. dy reqate (sunnetin e sabahut), shtrihej në krah të djathtë".[18]

---

[18] - Nga ky hadith nënkuptohet:

Muhammedi a.s. pasi e falte sunnetin e sabahut binte, pikërisht në krah të djathtë i mbështetur, e priste ezanin e pastaj e falte farzin e sabahut.

Muslimi thekson se Aisheja r.a. ka thënë: "Muhammedi a.s. rregullisht i falte dy reqate

sunnet të sabahut, dhe po të isha unë e zgjuar në atë kohë, ai bisedonte me mua, nëse jo ai binte".

Sipas kësaj Muhammedi a.s. pasi e falte sunnetin e sabahut disa herë binte e ndonjëherë jo.

Ka mendime të ndryshme për tretmanin e kësaj shtrirje, ramje; Shafi'ijtë e konsiderojnë sunnet. Bejhekiu ka shënuar, se Shafiu e sheh të nevojshme që dy reqatët konkrete të ndahen nga falja e farzit qoftë me të shtrirë, fjetje, ose me bisedë. Mustehab e konsiderojnë: Ebu Musa, Esh'ariu, Enes b. Malik, Ebu Hurejre, Muhammed b. Sirin, Urve b. Zubejr, Seid b. Musejjeb dhe shumë bashkëkohanikë të tyre. Ibn Maxhe ka shënuar: "Sa herë që e falte Muhammedi a.s. sunnetin e sabahut, ai mbështetej pak në krah të djathtë".

Abdullah b. Umer dhe shumë as-habë tjerë këtë shtrirje e konsiderojnë vetëm si akt të preferuar. Ka as-habë që këtë e quajnë novatori - novatori të papëlqyer, sikurse Abdullah b. Mes'ud, Muxhahid, Ibn Shejbe, Ibrahim Nehaiu dhe të tjerë. Muhaddithët kanë evidentuar se Abdullah b. Umer ka parë disa njerëz që pushojnë pas sunnçtit të sabahut, prandaj u ka rekomanduar që tjetër herë mos të veprojnë ashtu.

- Ne kemi menduar se kjo është sunnet - i thanë ata.

- Informoni se ajo është mekmh-e papëlqyeshme, tha Abdullah b. Umeri. Me sa u tha po shihet se Muhammedi a.s. ka menduar që ndërmjetsunnetit të sabahut dhe të farzit të sabahut duhet bërë një pushim të shkurtër dhe me këtë t'u mundësohet njerëzve të arrijnë në xhami për të falë namazin me xhematë, të falin farzin bashkarisht.

BISEDA, PA U SHTRIRË, PAS DY REQATEVE TË SUNETIT TË SABAHUT

1161. - Na ka treguar Bishr b. Hakem, këtij Sufjani të cilit i ka treguar Salim Ebu Nadr që ka dëgjuar nga Ebu Seleme, kurse ky nga Aisheja r.a. se **Pejgamberi s.a.v.s. kur e falte (nafilen konkrete), nëse isha e zgjuar ai bisedonte me mua, në të kundërtën ai shtrihej derisa thërriste ezani për namaz.**

NAMAZI NAFILE FALET NGA DY REQATE

Kështu transmetohet, thotë Buhariu, nga Ammad, Ebu Dherri, Enesi, Xhabir b. Zijad, Ikrime dhe Zuhriu r.a.

Jahja b. Seid Ensarij thotë: **"Nuk mbaj mend asnjë dijetar të botës që të mos ketë dhënë selam në çdo dy reqate, gjatë faljes në cilëndo kohë qoftë të ditës".**

1162. - Na ka treguar Kutejbe, këtij Abdurrahman b. Ebu-1-Mevali i cili ka dëgjuar nga Muhammed b. Munkedir, ky nga Xhabir b. Abdullahu r.a. i cili tregon:

- Pejgamberi i All-llahut na mësonte istiharin - të zgjedhim punët, sikur që na mësonte secilën sure të Kur'anit dhe thoshte: "Kur të vendos ndokush prej jush për ndonjë punë, le të falë më parë dy reqate nafile dhe le të thotë: "O Zot, Ty të lutem që me ndihmën e dijes Tënde të zgjedh çka është e mirë. Të lutem më ndihmo me forcën Tënde! Të lutem për mëshirën Tënde të pakufishme. Ti je i fortë e jo unë. Ti e di e unëjo. Ti i di të gjitha fshehtësitë.

O Zot, nëse në dijen Tënde kjo punë për mua dhe fenë timc, edhe jetën time dhe përfundimi i punës time - ose thotë transmetuesi ka thënë, për punën time në këtë

botë dhe çështje të botës së ardhme - do të jetë e mirë, ma lehtëso, më ndihmo ta kryej dhe më jep përparim në këtë punë. Por nëse kjo punë e imja, për mua edhe fenë time jetën dhe përfundimin e punës time, ose thotë transmetuesi, ka thënë: për punën time në këtë botë dhe çështjet e botës së ardhme, do të jetë e keqe, largoje prej meje dhe mua më largo prej saj! Ma bën nasib mirësinë kudo qoftë dhe më frymëzo që të jemë i kënaqur me të!"

Ka thënë edhe këtë: **"Lutësi mund të emërtojë konkretisht kërkesën e vet".**[19)]

1163. - Na ka treguar Mekij b. Ibrahim që ka dëgjuar nga Abdullah b. Seid, ky nga Amr b. Abdullah b. Zubejr, ky nga Amr b. Sulejm-Zurekije i cili ka dëgjuar Ebu Katade b. Rib'i Ensariun r.a. kur ka thënë se Pejgamberi s.a.v.s. tha:

"Kur të hyjë dikush prej jush në xhami, mos të ulet pa i falur dy reqate!" (nafile).

---

19) - Nga ky hadith nënkuptohet:

- është mirë dhe e preferueshme ta falësh namazin istihar, me të cilin dëshiron saktësimin e sugjestionit apo ndonjë ëndërr, për ndonjë punë të planifikuar.

- namazi istihar, me lutjen e lartpërmendur, përbëhet prej dy reqatësh por nuk prish punë nëse falen edhe katër,

- mëshira dhe kujdesi i Pejgamberit s.a.v.s për rezultatet e punëve të pasardhëseve të tij,

- aftësitë e njeriut, si intelektuale ashtu edhe fizike, janë të kufizuara dhe është e nevojshme të kërkohet ndihmë nga Krijuesi. Krahas investimit të energjisë personale duhet të shpresohet edhe në ndihmën e All-llahut dhe në caktimin e Tij, për çdo punë.

Imam Gazaliu dhe Neveviu në veprat e tyre theksojnë se është mustehab që në reqaten e parë të këndosh, pas fatihas, suren Kafirun, kurse në reqaten e dytë suren Ihlas. Zejnuddini thotë se nuk ka hadith më të cilin precizohet këndimi i Kur'anit, sureve, dhe kjo i lihet të zgjedhë ai që e fal namazin istihare.

1164. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf të cilit i ka transmetuar Maliku nëpërmjet të Is-hak b. Abdullah b. Ebu Talhe, kurse ky nga Enes b. Maliku r.a. i cili ka thënë:

"Pejgamberi i All-llahut na i falte dy reqate e pastaj kthehej (kah xhemati)"

1165. - Na ka treguar Ibn Bukejr, të cilit i ka thënë Lejthi se ka dëgjuar nga Ukajli, ky nga Ibn Shihabi, kurse këtë e ka informuar Salimi i cili përcjell nga Abdullah b. Umeri r.a. se ka thënë:

"I kam falur dy reqate (nafile) me Pejgamberin s.a.v.s. para farzit të mesditës, dy pastaj, kurse dy reqate pas namazit të xhumasë dy pas akshamit dhe dy reqate pas farzit të jacisë".

1166. - Na ka treguar Ademi, këtë e ka informuar Shu'be, këtë Amr b. Dinar i cili ka dëgjuar nga Xhabir b. Abdullah r.a. kur ka thënë se Pejgamben i All-llahut duke mbajtur hytben tha:

"Kur dikush prej jush vjen (në xhuma) dhe imami këndon hytben ose ka hipur në minber, le t'i falë dy reqatë!"

1167. - Na ka treguar Ebu Nuajm, këtij Sejfb. Sulejman el-Mekkij i cili ka dëgjuar nga Muxhahidi si vijon:

"Erdhi një njeri te shtëpia e Ibn Umerit dhe i tha: "Pejgamberi s.a.v.s. hyri në Qabe". U drejtova në atë anë dhe pashë (thotë Xhabiri) Pejgamberin e All-llahut që kishte dalë, kurse Bilali qëndronte në derë të Qabes"

- O Bilal, i thash, a falet Pejgamberi në Qabe?

- Po - u përgjegj ai.

- Po ku? e pyeta.

- **Ndërmjet këtyre dy shtyllave** - tha (Bilali) dhe del e i fal dy reqate i drejtuar kah Qabeja.

Ebu Abdullah Buhariu thotë se Ebu Hurejre ka treguar: **"Pejgamberi s.a.v.s. më ka preferuar faljen e dy reqateve të duha-namazit".**

Itbani thotë: **"Më kanë ardhur Pejgamberi a.s. dhe Ebu Bekri kur dita ishte në ngrysje dhe ne u rreshtuam pas tij, e ai na fali dy reqate (duha-namaz)"**

BISEDA PAS FALJES SË DY REQATEVE - SUNNET - TË SABAHUT

1168. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani të cilit ia ka transmetuar Ebu Nadr nga Ebu Seleme, kurse ky nga Aisheja r.a., se **Pejgamberi s.a.v.s i ka falur nga dy reqate** (sunnet të sabahut) **dhe nëse isha e zgjuar, më tregonte ndonjë send, nëse jo atëherë binte.**

Sufjanit i kam thënë - thotë Ali b. Abdullah: "Dikush po transmeton se ato dy reqate janë sunnet i sabahut?"

- Ashtu është - u përgjegj Sufjani.

KUJDESI NDAJ SUNETIT TË SABAHUT DHE TRAJTIMI I TYRE SI NAFILE

1169. - Na ka treguar Bejan b. Amr, këtij Jahja b. Seid, kurse këtij Ibn Xhurejxh i cili ka dëgjuar nga Ata'u, ky nga Ubejd b. Umejri, ndërsa ky nga Aishejar.a.:

"Pejgamberi s.a.v.s. nuk është kujdesur për asnjë nafile më tepër se për dy reqate të sunnetit të sabahut".

ÇKA KËNDOHET NË SUNETIN E SABAHUT

1170. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf se e ka informuar Maliku që ka dëgjuar nga Hisham b. Urve, ky nga babai i vet, kurse ai nga Aisheja r.a.:

"Pejgamberi s.a.v.s natën falte trembëdhjetë reqate, e pastaj, kur e dëgjonte ezanin e sabahut, falte edhe dy reqate por nuk i zgjaste shumë".

1171. - Na ka treguar Muhammed b. Beshar, këtij Muhamed b. Xhafer,

këtij Shu'be se ka dëgjuar nga Muhammed b. Abdurrahman kurse ky nga tezja e vet Amra e cila ka dëgjuar Aishen r.a., kurse sipas senedit tjetër ka treguar Ahmed b. Junus, këtij Zuhejri, kurse këtij Jahja i cili ka dëgjuar nga Ibn Seid, ai nga Muhammed b. Abdurrahman, ky nga Amra dhe kjo nga Aishejar.a.:

"Pejgamberi s.a.v.s. ato dy reqate para farzit të sabahut i falte shkurt, ashtu që unë (në vete) thosha: a thua e këndoi Fatiha-n".[20]

---

[20] - Hanefijtë faljen e sunnetit të sabahut e konsiderojnë sunnet i fortë - muekkede, pra një detyrë që duhet kryer rregullisht. Në sunnetin e sabahut Kur'an këndohet sa më shkurt. Është shënuar se Enesi ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s në sunnetin e sabahut ka kënduar: Kulja ejjuhal-kafirun dhe suren ihlas". Ebu Davudi në sunnenin e tij thekson se Ebu Hurejre e ka dëgjuar Pejgamberin a.s. se në sunnetin e sabahut ka kënduar, në reqatin e parë: Kul amenna bil-lahi ve ma unz.ile ilejna" dhe "Rabbena anienna bi md enzelete vet-tebeanarr-rresule fektubna meash-shahidin". Përkitazi me këndim të Kur'anit në sunnetin e sabahut ka mendime të ndryshme:

Malikijtë konsiderojnë se duhet kënduar vetëm Fatiha, kurse Shafi'ijtë mendojnë se pas Fatihas këndohet edhe një sure e shkurtër,

Muxhahidi dhe Ibrahim Nehaiu konsiderojnë se nuk prish punë nëse

FALJA E NAFILES PAS KRYERJES SË NAMAZIT TË DETYRUAR-FARZIT

1172. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja b. Seid që ka dëgjuar nga Ubejdullahu, këtë e ka informuar Nafi'u nëpërmjet të Ibn Umerit r.a.:

"Me Pejgamberin s.a.v.s i kam falur dy reqate përpara dhe dy pas (farzit) të drekës, dy reqate pas akshamit, dy reqate pas jacije dhe dy reqate pas (farzit) të xhumasë. Sunnetet e akshamit dhe të jacisë i falte në banesën e vet.

1173. - Më ka treguar motra ime Hafsa se **Pejgamberi a.s. i falte dy reqate, shkurt, pas agimit, e kjo ishte një kohë kur unë nuk hyja te Pejgamberi s.a.v.s."**

Ibn Ebu Zinadi që transmeton nga Musa b. Urve, kurse ky nga Nafi'u, thotë: **"...edhe pas jacisë, në familje të vet".**

---

krahas sures Fatiha këndohet ndonjë sure e gjatë. Është transmetuar se Ebu Hanifeja në dy reqatët e sunnetit të sabahut ka kënduar nga një hizb.

Këndimi i Kur'anit në sunnet të sabahut porositet të mos jetë i gjatë, të këndohen sure të shkurtëra, në mënyrë që të mbetet kohë për të kënduar më gjatë në farz të sabahut, dhe me këtë u jepet mundësi njerëzve të arrijnë farzin.

Këndimi më vëllimor i Kur'anit në namaz në përgjithësi është punë e lavdëruar. Muhammedi a.s. ka thënë: "Namazi më i vlefshëm është ai ku këndohet më gjatë Kur'an". Me një rast tjetër Muhammedi a.s. ka deklaruar: "Këndimi i gjatë në namaz është shenjë e mbamendjes të fortë të atij që falet". Disa muhaddithë kanë shënuar këto fjalë të Muhammedit a.s. "Nëse dikush prej jush falet vetëm, le ta zgjasë këndimin sa të dojë, me përjashtim të rasteve specifike (siç është sunneti i sabahut, tehijjetu-l-mesxhid) etj.

Në senedin tjetër Ubejdullahun e pason Kethir b. Ferkad, por edhe Ejjubi i cili hadithin e përcjell nga Nafi'u.[21]

---

[21] Nga hadithi del përfundimi:

- është sunnet që para drekës të falësh edhe dy reqate nafile, mirëpo, Buhariu, Ebu Davudi dhe Nesaiu theksojnë se Aisheja r.a. ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. asnjëherë nuk e ka lënë pa i falur katër reqate nafile para farzit të drekës". Muslimi, Ebu Davudi, Nesaiu dhe Tirmidhiu shënojnë se Abdullah b. Shekik ka thënë:

"E ka pyetur Aishen për nafilen e Pejgamberit.

- Ai i falte katër reqate para dreke në dhomën time.

Tirmidhiu shënon me sened nga h. Aliu: "Pejgamberi s.a.v.s. i ka falur para namazit të drekës katër reqate, kurse pas farzit edhe dy reqate".

Tirlnidhiu konsideron se ky hadith është i verifikuar dhe në praktikë e kanë zbatuar pjesa dërmuese e as-habëve. Këtë hadith e kanë përfillur edhe: Sufjan Thevriu, Ibn Mubarek

dhe Is-hak.

Muslimi, Ebu Davudi dhe Ibn Maxhe theksojnë se Ummu Habiba ka deklaruar se ka dëgjuar nga Pejgamberi s.a.v.s. kur thotë: "Ai që fal 12 reqate nafile në ditë, All-llahu urdhëron t'i ndërtohet, falësit, një pallat në xhennet". Sipas versionit të Tinnidhiut dhe Mesaiut, deklarata e sipërme përfundon: "...katërreqate para farzit të drekës dhe dy reqate pas farzit të drekës, dy reqate pas farzit të akshamit dhe të jacisë, si dhe dy reqate para

farzit të sabahut". Këtë deklaratë e transmeton edhe Hakend në Mustedrek dhe thotë se është deklaratë e besueshme. Nesaiu evidenton "dy reqate para farzit të iqindisë" në vend të "dy reqate pasjacisë".

Në mbështetje të kësaj që u tha më lart dijetarët e shkollës hanefite konsiderojnë se krahas pesë kohëve farze, namaze farz, ka edhe 12 reqate sunnet i fortë-muekkede, dhe këto janë: dy reqate para farzit të sabahut, katër përpara dhe dy pas farzit të drekës, si edhe nga dy reqate pas farzeve të akshamit dhe jacisë.

Shumica e dijetarëve të shkollës shafi'ite mbështesin mendimin për dhjetë reqate sunnet, e atoj janë: dy reqate para farzit të sabahut, nga dy reqate para dhe pas farzit të drekës, si dhe nga dy reqate pas farzeve të akshamit dhe të jacisë. Disa shafi'ij falin nga katër reqate para farzit të drekës, njëlloj sikur hanefijtë.

- pas farzit të drekës është sunnet i fortë të falen dy reqate namaz. Ebu Davudi nëpënnjet Ummi Habibes ka shënuar se Muhammedi a.s.

ka thënë: "Ai që kujdeset për faljen e katër reqateve para dhe katër pas farzit të drekës rregullisht, All-llahu do ta ruajë nga zjarri i xhehennemit". Këtë hadith e kanë shënuar në koleksionet e tyre: Tirmidhiu, Nesaiu dhe Ibn Maxhe. Tirmidhiu konsideron se ky hadith është i besueshëm. Në bazë të përmbajtjes hyn në radhën e haditheve me të cilët theksohet ose rckomandohet falja e dy reqateve pas farzit të drekës, gjë që do të thotë se edhe njëra edhe mënyra tjetërjanë të mira dhe të praktikuara nga Muhammedi a.s. dhe as-habëve të tij,

- pas farzit të akshamit falen dy reqate sunnet. Ebu Davudi në Sunen të tij ka shënuar se Muhammedi a.s. ka thënë: "Falni dy reqatë nafile para farzit të akshamit!" Disa as-habë, madje më vonë edhe disa dijetarë e lejonin këtë veprim. Ibrahim Nehaiu këtë nafile e konsideronte novatori të urrejtur dhe thekson se kjo mund të ketë qenë e arsyeshme vetëm në fillim të shpalljes së fesë Islame, me qëllim që njerëzit të informohen për perëndim të diellit dhe të përgatiten për ta arritur farzin e akshamit me xhematë.

- pas farzit tëjacisë është sunnet të falen dy reqate. Bejhekiu thekson se Muhammed a.s. ka preferuar dhe i ka falur katër reqate sunnet,

- pas farzit të xhumasë falen edhe dy reqate sunnet, përveç atyre tetë reqateve që janë bërë praktikë te ne.

Tirmidhiu ka evidentuar nëpërmjet Ebu Hurejres se Muhammedi a.s. ka, thënë: "Ai që fal edhe nafile pas namazit të xhumasë, le t'i falë katër reqate". Tirmidhiu konsideron se ky hadith është i pranuar dhe e zbatojnë shumë dijetarë. Abdullah b. Mes'udi e kishte bërë zakon të fali edhe përpara edhe pas xhumaje nga katër reqate. Kështu kanë vepruar edhe Sufjan Thevriu dhe Ibn Mubareku. Është transmetuar se h. Aliu rekomandonte që pas farzit të xhumasë të falen dy reqate, e pastaj edhe katër. Ibn Kudame në Mugnij thotë, se Imam Ahmedi ka thënë: "Ai që fal nëse do pas xhumaje le t'i falë dy reqate, nëse do i fal katër, e nëse do mund t'i falë edhe gjashtë reqate". Është transmetuar se nga gjashtë reqate i kanë falur: Aliu, Ebu Musa, Ata Muxhahid, Humejd b. Abdurrahman dhe Sufjan Thevriu. Ka as-habë të cilët këto nafile i falnin në shtëpia të tyre. Transmetohet se Ubejde asnjëherë nuk ka falur nafile pas kryerjes së farzit me xhematë në xhami, deri kur arrinte në shtëpi të vet. Ibn Batali thotë: As-habet nuk dëshironin të falin në xhami sunetet-nafilet, në mënyrë që masa e painformuar të mos mendojë se këto reqatejanë farz dhe duhet patjetër të falen më në xhami, si edhe me qëllim që sa më mirë të ruhen nga hipokrizia. Të lihen anash të gjitha këto supozime, është punë e mirë dhe e preferuar që edhe në xhami të falet

MOSFALJA E NAFILES PAS NAMAZIT FARZ

1174. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani i cili transmeton nga Amri, e ky e ka dëgjuar nga Ebu Sha'ath Xhabiri, kurse ky nga Ibn Abbasi:

- Kam falur bashkë me Pejgamberin s.a.v.s. tetë reqatë farz, (drekë dhe iqindi), dhe përsëri shtatë bashkërisht (aksham e jaci).

I thash: "O Ebu Sha'ath, mendoj se drekën e ka vonuar (deri në momentin e fundit), kurse iqindinë e ka shpejtuar (në kohën kur sapo hyn koha e saj), a edhe akshamin e ka vonuar, kurse jacinë e ka shpejtuar?"

- Edhe unë ashtu mendoj - u përgjegj ai.

DUHA NAMAZI GJATË UDHËTIMIT

1175. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja i cili transmeton nga Shu'be, e ky nga Tevbeja, ky nga Muvemku, i cili thotë:

"E kam pyetur Ibn Umerin: - A e fal rregullisht duha namazin?

- Jo, u përgjegj ai.

- Po Umeri? - e pyeta përsëri.

---

namaz nafile.

- para farzit të iqindisë falen katër reqate sunnet. Ebu Davudi dhe Tirmidhiu, nëpërmjet të Ibn Umerit kanë evidentuar se Muhammedi a.s. ka thënë: *"All-llahu e mëshiroftë personin që fal, para iqindisë, katër reqatë nafile"*.

Taberaniu shënon rastin se si Abdullah b Amr, nip i Asit, e gjeti Muhammedin a.s. ndër shokët e vet, në mesin e të cilëve ishte edhe Umer b. Hattabi dhe Muhammedi a.s. ka thënë: "Ai që fal katër reqate para farzit të iqindisë, nuk do ta prekë zjarri i xhehennemit".

Duke u mbështetur më sa u tha deri këtu dijetarët hanefij këtë nafile e radhisin në mustehabe, kurse të tjerët në sunnet.

- **Jo** - u përgjegj.
- **Po Ebu Bekri?** i thash prapë.
- **Jo** - ma ktheu ai.
- **E Pejgamberi s.a.v.s.?** - e pyeta.
- **Nuk e di (a e ka falur rregullisht)** - tha Ibn Umeri.

1176. - Na ka treguar Ademi se ka dëgjuar nga Shu'be, ky nga Amr b. Murre, kurse ky ka dëgjuar Abdurrahman b. Ebi Lejla që thotë:

"Askush tjetër, përveç Ummi Hanes, nuk na ka treguar se e ka pare Pejgamberm s.a.v.s. të ketë falur duha namazin. Ajo thotë se Pejgamberi s.a. ka hyrë në dhomën e saj ditën e çlirimit të Mekkes, u la dhe fali tete reqate, Kurrë nuk kam parë reqate më të shkurtër, por ruqu dhe sexhde i ka bërë plotësisht".[22)]

[22)] - Deklarata e Abdurrahmanit është vetëm pjesërisht e saktë, sepse Tirmidhiu, nëpërmjet të Enesit, shënon se Muhammedi a.s. ka thënë: "Atij që i fal dymbëdhjetë reqate duha-namaz, All-llahu do të urdhërojë t'i ndërtojnë në xhennet një pallat që duket si të ishte prej ari". Muslimi thekson se Ebu Hurejre ka thënë: *"Miku im, All-llcihu e mëshiroftë dhe e shpëtoftë, më ka porositur të agjëroj tri ditë në çdo muaj, të fal dy reqate duha-namaz. dhe ta fal namazin e vitritpara se të flej".*

Shumë as-habë kanë deklaruar që duha-namazin e kanë falur bashkërisht me Muhammedin a.s.

Numri i reqateve të duha-namazit mund tëjetë: dy, katër, tetë, dhjetë dhe dymbëdhjetë. Zejd b. Eslem, sipas transmetimit të Bezarit, ka thënë se e ka dëgjuar Abdullah b. Amrin duke i thënë Ebu Dherrit: "Më prefero ndonjë namaz nafile!" - Më ka pyetur për diçka që unë më parë e kam pyetur Pejgamberin a.s., e ai më ka thënë:

"Ai që fal dy reqate duha-namaz nuk do të shënohet te njerëzit e pakujdesshëm, ai që i fal katër do të shënohet tek të devotshmit, ai që fal gjashtë reqate, me ndihmë të All-llahut, do të jetë i ruajtur atë ditë nga gjynahi i madh, ai që fal tetë, te All-llahu radhitet me të devotshmit besnikë, e ai që falë dymbëdhjetë reqate, All-llahu urdhëron t'i ndërtohet një vendqëndrim i bukur në xhennet".

Është transmetuar se Muhammedi a.s. ndonjëherë ka falur dy reqate,

DUHA NAMAZI MUND TË FALET JO RREGULLISHT

1177. - Na ka treguar Ademi, këtij Ibn Ebi Dhi'bi që ka dëgjuar nga Zuhriu, ky nga Urve, e ky nga Aisheja r.a.:

"Pejgamberin nuk e kam parë se ka falur duha namazin nafile, por unë e fali".

DUHA NAMAZI NË SHTËPI

1178. - Na ka treguar Muslim b. Ibrahim të cilin e ka informuar Shu'be të cilit i ka rrëfyer Abas. b. Xhurejri b. Ferruh që transmeton nga Ebu Uthmaç-Nehadi, kurse ky ng Ebu Hurejre r.a.:

"Miku im - Alejhisselami - ka porositur tri gjëra që të mos i lë deri sa të jem gjallë: agjërimin tri ditë në çdo muaj, faljen e duha namazit dhe fjetjen pas namazit të vitrit".[23]

---

ndonjëherë katër, herë gjashtë e herë tetë, kurse ndonjëherë edhe dymbëdhjetë reqate duha-namaz, e ndonjëherë nuk ka falur fare.

Numër i madh dijetarësh konsideron se falja e duha-namazit është mustehab, porse për Pejgamberin ka qenë vaxhib ose sunnet.

Në duha-namaz këndohen suret më të shkurtëra, dhe falet, pasi të jetë larguar dielli, pas lindjes, nja dhjetë metra nga vija e horizontit e deri në kohën e drekës.

[23] - Nesaiu ka evidentuar se Ebu Dherri ka thënë: "Më ka preferuar miku im a.s. tri gjëra, të cilat, në dasht All-llahu kurrë nuk do t'i lë: faljen e duha-namazit, faljen e vitrit para fjetjes dhe agjërimin nga tri ditë për çdo muaj".

Ebu Hurejre dhe Ebu Dherr kanë qenët i varfër, prandaj Muhammedi a.a. ua ka preferuar punët e përmendura me të cilat do të amjnë shpërblim identik me shpërblimin e atyre të cilëtjapin sadakë nga pasuria e vet për qëllime bëmirësie. Me hadithet e përmendura sinjalizohet për vlerën që ka falja e duha-namazit dhe agjërimi nga tri ditë për secilin muaj.

Falja e namazit të vitrit menjëherë pas namazit tëjacisë, e përpara fjetjes, duhet ta kryejë ai që nuk është i sigurtë se do të zgjohet kah fundi i natës, përndryshe namazi i vitrit është më mirë të falet para agimit.

1179. - Na ka treguar Ali b. Xha'd se e ka informuar Shu'be i cili ka dëgjuar nga Enes b. Sirin, kurse ky nga Enes b. Maliku:

"Një Ensar, burrë i madh, i tha Pejgamberit s.a.v.s.:

- Nuk kam mundësi ta fali namazin pas teje (për shkak të të pamurit të dobët, nuk shoh). Pastaj përgatiti për Pejgamberin a.s. një drekë, e thirri në shtëpi të vet dhe njërën anë të hasrës e stërpiku me ujë, kurse Muhammedi a.s. aty fali duha namazin, dy reqate nafile".

Filan Filani (Abdu-l-Hamid b. Mundhir) b. Xhamd e ka pyetur Enesin r.a.: **"A ka falur Pejgamberi s.a.v.s duha namaz?"**

"Nuk e kam parë të ketë falur asnjëherë, përveç atë ditë - u përgjigj Enesi.

DY REQATE PARA FARZIT TË DREKËS

1180. - Na ka treguar Sulejman b. Harb, këtij Hammad b. Zejd i cili transmeton nga Ejjubi, ky nga Naf'iu, kurse ky nga Ibn Umeri:

"Nga Pejgamberi s.a.v.s.mbaj mend dhjetë reqate: dy reqate para farzit të namazit të drekës dhe dy pas tij, dy reqate pas akshamit që i falte në shtëpi dhe dy reqate pas farzit të jacisë, edhe këto në shtëpi, edhe dy reqate para namazit të sabahut, por disa herë ishte kohë që nuk hyhej te Pejgamberi a.s.".

1181. - Më ka treguar Hafsa se **ai kur agonte dhe muezini thirrte ezanin falte dy reqate.**

1182. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja i cili transmeton nga Shu'be, ai ka dëgjuar nga Ibrahim b. Muhammed b. Munteshir, e ky nga babai i vet, i cili ka dëgjuar Aishen duke thënë: **"Pejgamberi a.s. nuk e lente**

pa i falur katër reqatë para (farzit) drekës dhe dy reqate para farzit të sabahut.

Në senedin tjetër Jahjan e pason Ibn Ebi Adijj dhe Amri të cilët gjithashtu transmetojnë nga Shu'be.

NAMAZI PARA FARZIT TË AKSHAMIT

1183. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, këtij Abdu-l-Varith i cili transmeton nga Huseini, ky nga Ibn Burejde që ka dëgjuar nga Abdullah el-Muezenni i cili përcjell nga Pejgamberi s.a.v.s.:

"Falni para farzit të akshamit! (dy reqatë?). Kur e përsëriti për së treti herë, shtoi: "...kush dëshiron, duke mos dashur që njerëzit këtë ta marrin si sunnet".

1184. - Na ka treguar Abdullah b. Jezid, këtij Seid b. Ebu Ejjub, këtij Jezid b. Ebu Habib i cili ka dëgjuar Mersad b. Abdullah Jezeniun i cili thotë:

- Erdha te Ukbe b. Amr Xhuhenijj dhe i thash: "Ja, ti po më habit o Ebu Temim, përse i fal dy reqate para farzit të akshamit".

- Ne të lyejtën gjë e bënim - tha Ukbe - në kohën e Pejgamberit të All-llahut.

- E tash çka të pengon nga kjo? - e pyeta.

- Puna - u përgjigj ai.[24]

---

[24] - Lidhur me nafilen para farzit të akshamit ka mendime të ndryshme. Ndokush nga as-habët, madje dhe gjenerata pas tyre, këtë e lejojnë në mbështetje të rastit të lartpërmendur. Po ashtu është transmetuar se shumë as-habë edhe gjenerata të mëvonshme nafilen e përmendur nuk e kanë falur fare. Seid b. Musejjeb ka thënë: "Nuk kam parë asnjë dijetarë që i fal dy reqate nafile në prag të farzit të akshamit, me përjashtim të Esad b. Ebu Vekasit. Ibn Hazmi thekson se këtë nafile e ka falur Abdurrahman b. Avf, e këtë e kanë bërë edhe: Ubej b. Ka'ab, Enes b. Malik, Xhabiri dhe ndonjë as-habë tjetër.

FALJA E NAMAZIT NAFILE ME XHEMATË

Këtë e përmend Enesi dhe Aisheja r.a. dhe e përcjellin nga Pejgamberi.

1185. - Na ka treguar Is-haku, këtij Jakub b. Ibrahim, i cili ka dëgjuar nga babai i vet, kurse ai nga Ibn Shihab, të cilin e ka informuar Muhammed b. Rebi-Ensariu se **ky mban mend Pejgamberin e All-llahut dhe ka mbajtur mend kur e ka stërpikur me ujë nga bunari në shtëpi të tyre.**

1186. - Mahmudi thotë se ka dëgjuar Itban b. Malik Ensariun, e ky është nga ata që kanë marrë pjesë në Bedr me Pejgamberin s.a.v.s. dhe thoshte:

Ibn Batali thotë: "Kjo nafile është e lejuar të falet edhe sipas mendimit të Imam Ahmedit dhe Is-hakut".

Në Mugnij theksohet: "Kjo nafile nuk është sunnet, por është e lejuar". Ibn Musejjeb ka deklaruar: "Nafilen konkrete nuk e kanë falur muhaxhirët, kurse Ensarët e falnin". Ebu Umame ka thënë: "Ne në kohën e Pejgamberit s.a.v.s. nuk e kemi lënë pa falur dy reqatet para akshamit".

Ibrahim Nehaiu ka thënë: "Këtë nafile nuk e ka falur Ebu Bekri, Umeri dhe Osmani, dhe kjo është risi e urrejtur". Mendimin e Nehaiut e kanë përkrahur: Maliku, Shafi'iu dhe Ebu Hanife,

Dijetarët hanefitë konsiderojnë se ato dy reqate nafilejanë falur para akshamit vetëm në ditët e para të përhapjes së fesë Islame, në mënyrë që masat që sapo e kanë pranuar fenë islame të bëhen me dije për perëndim të diellit, dhe se ka kaluar koha kur është e ndaluar të kryhen ceremoni fetare, dhe ka ardhur koha e akshamit.

Ibn Shihab konsideron se hadithet te Buhariu që i përkasin kësaj temejanë të deroguar me deklaratën e mëvonshme të Muhammedit a.s. "Ndërmjet secilit ezan dhe ikamet ka dy reqatë nafile, përveç te namazi i akshamit".

Ebu Davudi ne Sunen të tij shënon se e kanë pyetur Ibn Umerin për faljen e nafiles prej dy reqatesh para farzit të akshamit, e ai është përgjegjur: "Në kohën e Pejgamberit nuk kam parë kënd që e fal".

"Ua kam falur njerëzve, xhematit tim, në fisin Benu Salim. Na ndante lugina dhe kur binte shi më vinte vështirë të shkoja te xhamia e tyre, prandaj erdha te Pejgamberi i All-llahut dhe i thash: "Nuk jam i sigurt në sytë e mi, nuk shoh mirë, e lugina që gjendet ndërmjet meje dhe xhematit tim, kur bie shi fryhet prandaj e kam vështirë ta kaloj, dhe do të më vinte mirë që ti të vish e të falesh në një vend në shtëpinë time, dhe unë pastaj do ta merrja atë vend si musal-la, vend për t'u falur".

- Këtë do ta bëj, u përgjegj Pejgamberi s.a.v.s.

Pasi gdhiu erdhi Pejgamberi a.s. dhe Ebu Bekri r.a. Pejgamberi i All-lla- hut kërkoi leje për të hyrë dhe unë i lejova. Ende pa u ulur pyeti: **"Ku dëshiron që të falem, këtu në shtëpi tënden?" I bëra me shenj kah vendi ku dëshiroja të falem dhe Pejgamberi a.s. mori qëndrim në këmbë dhe mori tekbirin për namaz, kurse ne u rreshtuam pas tij. Fali dy reqate (nafile), pastaj dha selam, dhe ne, gjithashtu, dhamë selam bashkë me të. Unë pastaj e ndala për drekë dhe kisha përgatitur një mish me miell, posaqërisht për atë. Fqinjët dëgjuan për ardhjen e Pejgamberit s.a.v.s. në shtëpinë time dhe u mblodhën disa prej tyre, ashtu që u bënë shumë te unë. Pastaj njëri nga ata tha: "Çka ka bërë Maliku?" Nuk e shoh këtu.**

- Ai është dyfytyrësh - tha njeri prej tyre, ai nuk e do All-llahun as Pejgamberin e tij.

Pejgamberi i All-llahut, pastaj, tha: **"Mos fol ashtu! A nuk sheh se ai e dëshmon: nuk ka Zot tjetër përveç All-llahut, me dëshirë që të arrijë kënaqësin e All-llahut!**

- All-llahu dhe i dërguari i Tij e dinë më mirë - u përgjegj ai, - por ne, pasha Zotin nuk e shohim dashurinë e tij as fjalët e tij ndryshe përveç si të një hipokriti.

Pejgamberi i All-llahut përsëri tha: **All-llahu ia ndalon zjarrit të xhe-hennemit ta djegë atë i cili thotë dëshminë:**

nuk ka Zot tjetër përveç All-Hahut Një, me shpresë se do të arrijë kënaqësinë e All-llahut".

- Mandej - tregon Mahmudi - **këtë ia tregova njerëzve ndër të cilët ishte edhe Ebu Ejjubi, shok i Pejgamberit s.a.v.s. pikërishtë në ushtrinë e tij (në Stamboll) në tokë të Bizantit, ku e ka dhënë edhe jetën, të cilën ushtri e komandonte Jezid b. Muaviu, e këtë Ejjubi ma mohoi me këto fjalë: "Pasha Zotin, unë kurrë nuk mendoj se Pejgamberi i All-llahut ka thënë atë çka e thua tash!.**

Kjo më ka ardhur shumë rënd, prandaj pata bërë be në All-llahun se nëse më shpëton e këthehem i gjallë nga kjo luftë, për këtë do ta pyes Itban b. Malikun r.a., dhasht Zoti ta gjejë gjallë, në xhami para popullit të vet. Unë u ktheva, mandej bëra nijet të kryej haxhin dhe umren dhe udhëtova (nga Siria) deri në Medine. Mandej shkova te fisi Benu Salim, kur qe, Itbani i verbëruar i vjetër, falej me xhematin e vet. Pasi dha selam, e përshëndeta dhe iu prezentova, e pastaj e pyeta për deklaratën e lartpërmendur. Ai këtë ma tregoi njëlloj sikurse edhe herën e parë".[25]

---

[25] - Nga ky hadith nënkuptohet:

- as-habë (shok i pejgamberit) konsiderohet personi që e ka parë ose mbajtur mend Pejgamberin a.s. ose ndonjë punë të tij,
- mëshira dhe taktizimi i Muhammedit a.s. ndaj fëmijëve,
- njeriu duhet të ketë kujdes për vete dhe ndonjëherë të pushojë në mesin e shokëve të vet,
- njeriu i sëmurë dhe i verbër mund të bëhet imam,
- në rast shiu të madh, fortune apo balte, mund të hiqet dorë nga falja e namazit me xhematë në xhami,
- namazet farz dhe vullnetar mund të kryhen edhe në shtëpi,
- njerëzit e ditur dhe me autoritet duhet nderuar edhe me thirrje në ndeja e takime rasti,
- namazet nafile të ditës dhe të natës është më mirë të falen nga dy reqate,

FALJA E NAMAZIT NAFILE NE SHTEPI

1187. - Na ka treguar Abdullah b. Hammad, këtij Vuhejbi i cili ka dëgjuar
nga Ejjubi dhe Ubejdullahu, këta nga Nafi'u kurse ky nga Ibn Umeri:

"Pejgamberi i All-llahut ka deklaruar:

- Falni disa namaze tuaj në shtëpia tuaja, mos i bëni ato si vorre!

Në senedin tjetër Vuhejbin e pason Abdu-l-Vehabi i cili të njëjtin haditfi e transmeton nga Ejubi.[26]

- duha-namazi bën pjesë në detyrat fetare mustehab,
përgjegja e dhënë me shenjë, krye ose dorë, është e plotfuqishme sikur të jetë shprehur
me fjalë,
- marrja për gojë, shkagimi, i atij që nuk prezenton s'lejohet.
- ai që shqipton Shehadetin dhe pranon Shpalljen mund të llogarisë se do të hyjë në xhennet,
- për dije duhet ecur dhe duhet kërkuar qoftë edhe në vende tjera, tu - para hyqes në shtëpi të huaj duhet paralajmëmar, të kërkohet leje me trokitje, kollitje apo me tjetër mënyrë të praktikuar,
- udhëheqësi mund t'ia besojë punën tjetërkuj që ka aftësi.

[26] - Taberiu thekson se Muhammedi a.s. me një rast tjetër ka thënë: "Ndriqoni shtëpitë tuaja me përmendjen e All-llahut (namaz) dhe këndoni aty Kur'an, e mos i shndërroni në varre, siç po bëjnë hebrenjtë dhe të krishterët!"

Kreu 20.

Namazi në xhami të Mekkes dhe të Medinës

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

LAVDËRIMI I NAMAZIT NË XHAMINË E MEKKES DHE TË MEDINES

1188. Na ka treguar Hafs b. Umer, këtij i ka thënë Shu'be se e ka informuar Abdu-l-Melik, i cili e ka dëgjuar nga Kazea, ky nga Ebu Seid r.a. që e ka dëgjuar katër herë Pejgamberin s.a.v.s., ky ka marrë pjesë në dymbëdhjetë luftëra me Pejgamberin a.s.

1189. Na ka treguar Aliu (sipas senedit tjetër), këtij Sufjani nëpërmjet të Zuhriut, ky nga Seidi, kurse ai nga Ebu Hurejre r.a. ndërsa ky nga Pejgamberi s.a.v.s. i cili thotë:

"Nuk vëhen shalat, përveç se për tri xhami: Mesxhidu-l-Haram në Mekke, Xhaminë e Pejgamberit a.s. në Medine, dhe për në Mesxhidu-l-Aksa (në Jerusalem).[1)]

[1)] - Hadithin e lartpërmendur e kanë evidentuar dhe e kanë pranuar në koleksionet e tyre muhaddithët e pranuar. Ibn Habbani ka thënë: "E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut duke thënë:

- Kafsha transportuese përgatitet vetëm për tri xhamia: për Mesxhidi-l-Haram në Mekke, për këtë xhami timen (në Medine) dhe për Mesxhidi-l-Aksa në Jerusalem". Këtë deklaratë e kanë shënuar në koleksionet e tyre edhe Ahmadi, Bezzari dhe Taberaniu. Xhamiat e përmendura paraqesin vende të shenjta për muslimanët dhe atë sipas rendit qëjanë përmendur në hadith. Qabeja në Mekke është faltorja më e vjetër monoteiste në Lindje, dhe kjo sot është Kible dhe vend ku muslimanët kryejnë haxhin. Xhamia e Muhammedit a.s. në Medine është faltore të cilën e ka ndërtuar Muhammedi a.s. me shokë të vet dhe aty ka qenë imam personalisht. Xhamia Aksa në Jerusalem ka shërbyer 16 muaj si Kible për muslimanët pas emigrimit të Muhammedit a.s. nga Mekka në Medine.

1190. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf të cilin e ka informuar Maliku që ka dëgjuar nga Zejd b. Rebah dhe Ubejdullahu, ky nga babai i Ebu Abdullah Egarriut, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. se Pejgambed s.a.v.s. ka thënë:

"Namazi që falet në këtë xhami timen është një mijë herë më i lavdëruar nga namazi që është falur në ndonjë xhami tjetër, me për-jashtim në Mesxhidu-l-Haram (në Mekke).[2)]

XHAMIA NE KUBA

1191. - Na ka treguar Jakub b. Ibrahim, këtij Ebu Ulejje, ky ka dëgjuar nga Ejubi, ky nga Nafi'u, se **Ibn Umeri r.a. nuk falte duha namaz, me përjashtim të dy ditëve të caktuara: Atë ditë kur ka arritur në Mekke. Ai në Mekke ka ardhur kah dreka, bëri tavaf Qaben, e pastaj pas Mekami Ibrahim fali dy reqate. Edhe atë ditë kur ka arritur te xhamia e Kubasë, e ky këtu vinte për çdo të shtunë. Sa herë që hynte në këtë xhami, nuk dilte prej**

---

2) - Ka shumë hadithe që flasin për përparësitë dhe rëndësinë e xhamive të përmendura. Hadithin e theksuar e kanë shënuar në koleksionet e tyre edhe: Muslimi, Ibn Maxhe, Tirmidhiu.

Ebu Ja'la në Musenedin e tij thekson se Ebu Seid Huderiu ka thënë se Muhammedi a.s. e ka takuar një njeri dhe e pyeti: Ku shkon?

- Shkoj në faltoren Aksa, u përgjegj ai.

- Një namaz në këtë xhami timen është më i vlefshëm se njëqind namaze të kryera në ndonjë xhami tjetër, përveç Mesxhidi-1-Haramit në Mekke.

Muslimi, Ibn Maxhe, Ahmedi, Taberaniu dhe Ibn Hibban në koleksionet e tyre me hadithe shënojnë përmes Abdullah b. Zubejrit se Muhammedi a.s. ka thënë: "Namazi që kryhet në këtë xhami timen ka vleftën më të madhe se njëmijë namaze që kryhen në tjetër xhami, me përjashtim të asaj në Mekke - Qabe, kurse namazi që kryhet në Xhaminë në Mekke (Mesxhidu-1-Haram, është më i vlefshëm se njëqind namaze që falen këtu në këtë xhami".

aty pa falur namaz nafile.

Ai tregonte, thotë Nafiu, se **Pejgamberi s.a.v.s. këtë e vizitonte kaluar por edhe në këmbë.**

1192. - "Unë veproj vetëm ashtu siç kanë vepruar as-habët e mi, dhe nuk e pengoj askënd të falet kur do që dëshiron, natën ose ditën, vetëm mos të pres lindjen apo perëndimin e diellit".[3)]

TË VIZITUARIT E XHAMISË NË KUBA ÇDO TË SHTUNE

1193. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Abdu-l-Aziz b. Muslim, e ky ka dëgjuar nga Abdullah b. Dinar, ky nga Ibn Umeri r.a.:

"Pejgamberi s.a.v.s. vinte në xhaminë Kuba çdo të shtune, në këmbë ose kaluar, dhe të njëjtën gjë e bënte edhe Abdullahu (b. Umer)".

---

3) - Nga ky hadith del përfundimi:

- shenjtëria e xhamisë në Qabe dhe rëndësia e namazit që kryhet në atë xhami,

- është mirë të vizitosh xhaminë në Kuba dhe aty të falësh të paktën namaz nafile. Xhamia në Kuba është xhamia e parë e ndërtuar, për muslimanët, në të cilën Muhammedi a.s. bashkë me shoqëruesit e vet është falur me rastin e shpëmguljes nga Mekka në Medine. Dita e shtunë është dita e fundit ejavës në kalendarin arab, prandaj është e lavdueshme që në këtë ditë të kryhet namaz nafile dhe të respektohet,

- Ka disa vende dhe ditë që janë më të rëndësishme dhe më të respektuara se ditët e zakonshme ose vendet e rëndomta.

SHKUARJA NE XHAMINË KUBA KALUAR OSE NË KËMBË

1194. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jahja i cili ka dëgjuar nga Ubejdullahu, ky nga Nafi'u, ndërsa ky transmeton nga Ibn Umeri:

"Pejgamberi s.a.v.s vinte në xhaminë Kuba kaluar ose këmbë".

Ibn Numeri shton: "Mua më' ka treguar Ubejdullahu, ky e ka dëgjuar nga Nafi'u se "...në xhami i falte dy reqate (nahile)".

HAPËSIRA NDËRMJET VARRIT (Pejgamberit) DHE MINBERIT

1195. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtë e ka informuar Maliku nëpërmjet Abdullah b. Zejd-Mezinije r.a., se Pejgamberi i All-llahut xh.sh. ka thënë:

"Hapësira ndërmjet dhomës time dhe minberit tim është një kopsht nga kopshtet e xhennetit".

1196. - Na ka treguar Museddedi i cili percjell nga Jahja, ky nga Ubejdullahu, e këtij i ka treguar Hubejb b. Abdurrahman që ka dëgjuar nga Hafs b. Asim, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a., ndërsa ai nga Pejgamberi s.a.v.s.

"Hapësira ndërmjet banesës time dhe minberit tim (në xhami) është një kopsht nsa ato të xhennetit, kurse minberi im është në bazenin tim në xhennet".[4)]

[4)] - Me hadithin e përmendur muslimanët nxiten që sa më shpesh ta vizitojnë varrin e Muhammedit a.s. dhe të falen në xhaminë e tij. Në bazë të haditheve të lartpënnendura disa dijetarë islamë i japin Medines përparësi në raport me Mekken. Ebu Umeri këtë e konteston duke theksuar se me hadithet aludohet vetëm për punën dhe rrugën përmes të cilës do të arrihet mirësi në botën tjetër, si edhe në rrugën së cilës duhet ecur në këtë jetë.

XHAMIA"BEJTU-L-MAKDIS"

1197. - Na ka treguar Ebu-l-Velid, këtij Shu'be që transmeton nga Abdu-l-Melik, i cili ka dëgjuar Kaza' an, rob i limar i Zijadit dhe ky e ka dëgjuar nga Ebu Seid Hudan r.a. i cili tregonte për katër gjëra, për të cilat e kishte dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s., dhe më habitën, por edhe më gëzuan. Ai ka thënë:

"Gruaja mos të udhëtojë dy ditë nëse nuk e ka me vete burrin e vet ose mahremin, nuk ka agjërim në këto dy ditë: dita e parë e Bajramit të Ramazanit dhe Bajramit të Kurbanit, nuk ka kurrfarë namazi pasi të jenë kryer këto dy namaze: pas kryerjes së sabahut e deri sa të lind dielli, pas iqindisë deri kur të perëndojë dielli. Shalët nuk shtrëngohen, me përjashtim për tri xhamia: Mesxhidu-l-Haram, Mesxhidu-l-Aksa dhe pçr te Xhamia ime".[5)]

---

5) - Hadithet e përmendura përmbajnë katër tema:

1 - qe gruaja nuk udhëton vetëm pa përcjellës. Përkitazi me këtë dijetarët kanë mendime të ndryshme, që formojnë pesë mendime:

1 - Hasan Basriu, Zuhriu dhe Katade thonë: "Nuk është e lejuar për gruan që të udhëtojë dy ditë udhëtim këmbësori pa bashkëshortin e vet ose farefisin e afërt (me të cilin nuk i lejohet martesa), por për kohë më të shkurtër mund të udhëtojë".

2 - Ibrahim Nehaiu, Sha'biu dhe Tavusi thonë: "Për femrën nuk lejohet aspak të marrë udhë vetëm, qoftë udhë e shkurtër a e gjatë, pa burrin e vet ose pa një nga më të afërmit e vet". Qëndrimin e vet e mbështetin në deklaratën e Ibn Abbasit që e ka shënuar Tahaviu në këtë variantë: "Pejgamberi s.a.v.s. mbajti ligjëratë dhe tha: Gruaja mos të udhëtojë vetëm, por me një nga më të afërmit, dhe, dhe mos të i hyjë aksush në shtëpi nga meshkujt e huaj përveç nëse aty gjendet farefisi i saj i afërt'."

Pas kësaj u ngrit një njeri dhe pyeti: "0 Pejgamber i All-llahut, unë në një ekspeditë ushtarake kam fituar diçka pasuri dhe kam për qëllim të shkoj për haxh në Qa'be me bashkëshorten time'?"

- Shko në haxh me bashkëshorten tënde - iu përgjegj Muhammedi a.s.

Këtë rast e kanë theksuar në koleksionet e tyre edhe Buhariu, Muslimi dhe Ibn Maxhe.

3 - Ata'u, Seid b. Kejsan dhe disa dijetarë lejojnë udhëtimin e gruas në largësi prej më pak se një berid, kurse për udhëtim në një berid e më tepër, gruaja duhet të përcillet nga nje njeri i farefisit më i afërt. Këta e arsyetojnë këtë qëndrim të vetin me deklaratën e Muhammedit a.s., të cilën Bejhekiu e ka shënuar nga Ebu Hurejreja si vijon: "Gratë mos të udhëtojnë një berid e më tepër pa bashkëshortët e vet ose pa farefis të afërt të tyre".

4 - Evzaiu, Lejthi, Maliku dhe Shafi'iu thonë: "Gruaja mund të udhëtojë vetëm në largësinë prej më pak se një ditë rrugë këmbësorie, kurse më larg vetëm me përcjellje të burrit ose të afërmit të vet". Këta i përmbahen fjalës së Muhammedit a.s. të cilën e ka shënuar Muslimi në Sahih të vet, nëpërmjet të Ebu Hurejres, sipas këtij versioni: "Gruaja që beson në All-llahun dhe Ditën e Kijametit nuk e ka të lejuar që të marrë rrugë vetëm një ditë udhëtim sa ec një këmbësor i zakonshëm, nëse nuk e ka me vete bun-in e vet ose një nga farefisi më i afërt".

Mendimi i Malikut dhe Shafi'iut nukjanë identike. Këta lejojnë që gruaja të udhëtojë vetëm në rrugë të detyrueshme-farz, për haxh në Qa'be, pavarësisht nga distanca.

5 - Thevriu, A'meshi, Ebu Hanife, Ebu Jusufdhe Muhammedi thonë: "Gruaja nuk mund të udhëtojë vetëm tri e më shumë ditë pa burrin e vet ose farefisin e afërt, kurse në më pak se largësia e përmendur mund të shkojë edhe pa përcjelljen e përmendur". Këta dijetarë mbështeten në hadithin që e ka evidentuar Ebu Davudi dhe Ahmed b. Hambeli në koleksionet e tyre me anë të Ibn Umerit ku thuhet: "Gruaja mos të udhëtojë tri ditë rrugë në këmbë pa një përcjellës nga farefisi më i afërt!"

II - se është e ndaluar të agjërohet tri ditët e para të Bajramit. Bajrami i Ramazanit është ditë kur nuk agjërohet se kjo ditë paraqet ditë të gëzueshme për tërë muslimanët për shkak të kryerjes së agjërimit me sukses, janë përgatitur shpirtërisht dhe kanë zbatuar udhërin e All-llahut, kurse Bajrami i haxhit është ditë kur bëhen flijime, zbavitje me dhuntitë e All-llahut e s'duhet bojkotuar.

Abdurrahman b, Avf ka thënë: "Kam qenë aty, kur Umer b. Hattab ditën e Kurban Bajramit e filloi programin e festës së Bajramit me faljen e namazit të Bajramit para se të këndohet hutbeja, mandej mbajti hutben dhe tha: "E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut se e ndalonte agjërimin e këtyre ditëve. Bajrami i Ramazanit është ditë feste e përgjithshme për muslimanët, kurse Bajrami i haxhit është festë e flijimit, kurbanëve, prandaj hani mishin e kurbanit tuaj.

Tekstin e përmendur e ka evidentuar Tirmidhiu në koleksionin e tij me hadithe, por edhe muhaddithë të tjerë në variante ca ndryshe.

III - pas farzit të sabahut nuk falet kurrfarë namazi nafile.

IV - të udhëtosh në vende tjera, të largëta, me qëllim që të falesh namazin nuk është e nevojshme, me përjashtin nëse është fjala për vende të shenjta, që u përmendën në hadith.

Kreu 21

Veprime në namaz

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

VEPRIMET ME DUAR GJATË KRYERJES SË NAMAZIT

Ibn Abbasi r.a. ka thënë:

"Njeriu mund të shërbehet në namaz me cilëndo pjesë qoftë të trupit të vet".

Ebu Is-haku gjatë faljes e vuri kësulën në krye. Aliu r.a. e vuri shuplakën e vet në krycën e majtë të kruhet ose të ndreq teshën që kishte veshur.[1)]

[1)] Ibn Ebi Shejbe transmeton se Ebu Seid Hudariu në namaz ndonjë herë mbështetej në shkopin e vet. Duket se të njëjtën gjë e bënte edhe Ebu Dherr. Ata'u ka thënë: "Shokët e Pejgamberit s.a-v.s. duke u falur mbështeteshin mbi shkopinjtë e tyre.

Amr b. Mejmun e kishte kopshtin të rrethuar me hunj dhe kur lodhej nga qëndrimi në këmbë, në namaz, mbështetej te huri më i afërt ose mbahej për te. Shafi'iu thotë se nuk prish punë nëse mbështetesh për muri, kurse Hasan Basriu këtë e konsideron punë të papëlqyer-mekruh, përveçse te namazi farz. Ibn Sirin këtë mbështetje e konsideronte mekruh, njëlloj si për namazet farz si për ato nafile, me përjashtim nëse kjo bëhet për shkaqe të arsyeshme: sëmundje etj. Muxhahidi veprimet në namaz i ndan në tri lloje:

I - veprime të imta, sikurse që janë: mimika, të kruarit e trupit, luajtja e kokës, ecja deri në rreshtin e zbrazët përpara dhe të ngjashme me këto, dhe këto nuk e prishin namazin aspak.

II - veprimet e mëdha, siç janë: kthimi i krahërorit, me qëllim në drejtim të shmangur nga Kibla, gjë që e prish namazin dhe

III - veprime të mëdha që bëhen qoftë me pahirë ose me qëllim, sikurse janë ecja nëpër dhomë, dalja nga xhamia etj, që natyrisht e prishin namazin. Në këto raste duhet përsëritur namazin.

Në namaz duhet qëndruar sa më qetë dhe denjësisht. Imam Ahmedi në Musenedin e vet nëpërmjet të Ibn Umerit ka evidentuar se Muhammedi a.s. një njeriu ia ka ndaluar mbështetjen në duar.

Ebu Davudi në Musened ka shënuar se Muhammedi a.s. e ka parë një njeri i cili duke u ulur u mbështet në dorë të majtë, dhe i tha: "Mos u ul ashtu! Ashtu ulen ata që janë për dënim. Ashtu falen ata që meritojnë dënimin e All-llahut".

1198. - Na ka treguar Abdullah b. Jusufi, këtij Maliku, e ky e ka dëgjuar Mahreme b. Sulejmanin, ky Kurejbin, rob i limar i Ibn Abbasit, i cili e ka informuar në mbështetje të Abdullah b. Abbasit r.a. se ky ka bujtur te Mejmuneja, nëna e besimtarëve, e kjo është teze e këtij, dhe ka thënë".

"Kam rënë për së gjëri dyshekut, kurse Pejgamberi i All-llahut me familje të vet për së gjati. Pejgamberi s.a.v.s. fjeti deri në gjysmë të natës, ose diçka pak para gjysmës së natës, ose diç pas gjysmës së natës, e pastaj Pejgamberi a.s. u zgjua, u ul dhe me duar të veta fërkonte fytyrën (t'i dalë gjumi), dhe këndoi dhjetë ajetet e fundit te sures Âlu Imran". Pas kësaj iu afrua janxhikut të vjerur nga i cili mori abdest duke i larë të gjitha pjesët e trupit që duhet larë, mirë, e pastaj u drejtua kah Kibleja dhe u fal. Unë, thotë Abdullah b. Abbasi r.a. u ngrita dhe bëra si bëri ai, mandej shkoya dhe qëndrova përkrah tij. Pejgamberi s.a.v.s. e vuri dorën e tij të djathtë mbi kryet tim, më kapi përveshi të djathtë, e fërkoi dhe i fali dy reqate, dhe dy reqate, mandej përsëri dy reqate, e pas kësaj edhe dy reqate, mandej prapë dy reqate dhe dy tjera, e pas kësaj namazin e vitrit. Mandej ra deri kur erdhi muezini, e kur u ngrit i fali dy reqate dhe shkoi (në xhami) ku e fali sabahun".

FJALËT E NDALUARA NË NAMAZ

1199. - Na ka treguar Ibn Numejr, këtij Ibn Fudaj l, të cilit i ka transmetuar A'meshi nëpërmjet të Ibrahimit, ky nga Alkame kurse ky nga Abdullahu r.a., i cili thotë:

"Ne i dhamë selam Pejgamberit s.a.v.s. derisa ende ishte në namaz dhe ai na ktheu selamin. Kur u kthyem nga Nexhashiu, e përshëndetëm, por ai më nuk e ka kthyer përshëndetjen, por na ka thënë:

"Në namaz ka angazhim" (mos folni fjalë tjera).

Ibn Numejri na ka treguar se i ka thënë Is-hak b. Mensur të cilit Hurejm b. Sufjan i ka transmetuar nga A'meshi, ky nga Ibrahimi, ky nga Alkame, ndërsa ai nga Abdullahu r.a. të njëjtin version, si i lartpërmenduri, nga Pejgamberi s.a.v.s.[2)]

[2)] - Muhammedi a.s. e konsideroi të padurueshëm presionin e politeistëve ndaj muslimanëve, si edhe paaftësinë e Ebu Talibit që t'i mbronte, prandaj u lejoi as-habëve të shpërngulen në Etiopi dhe u tha: "Shpërnguluni në Etiopi! Atje është një mbret te i cili nuk ka dhunë dhe atje All-llahu do t'ua bëjë të mundshëm shpëtimin prej kësaj gjendje të rëndë". Në këtë mënyrë shpërngulja e parë nga Mekka për në Etiopi ndodhi në muajin Rexhep, viti i pestë pas shpalljes së profetësisë. Vakidi thekson se këta të shpërngulur deri te deti shkuan këmbë, kryesisht, ndokush shkonte kaluarkurse në breg të detit morën me qira lundrën për një gjysmë dinari-ar, dhe kaluan në Etiopi pa ndonjë problem. Ky grup, thotë Vakidi, ishte i përbërë prej 12 meshkujve dhe katër fëmrash, e ata ishin:

Osman b. Affan dhe bashkëshortja e tij Rukajja - e bija e Muhammedit a.s., Ebu Hudhejfe, me bashkëshorten e vet Sehleta - e bija e Suhejlit, Zubejr b. Avvan, Mus'ab b. Umejr, Abdurrahman b. Avf, Ebu Seleme b. Abdu-1-Esed dhe bashkëshortja e tij Ummu Seleme

- e bijae Ebu Umejje, Osman b. Ma'dhun, Amr b. Rebi'adhe bashkëshortja e tij Lejla-e bija e Ebu Husejmes, Ebu Sebire b. Ebu Rehma, Hatib b. Amr, Suhejl b. Bejda dhe Abdullah b. Mes'ud. Disa mendojnë se ky grup ishte i përbërë nga 82 a 83 vetash. Pas disa muajsh, të informuar gabimisht se gjoja të krishterët e pranuan fenë Islame, ata u kthyen në Mekke. Meqë terrori i politeistëve nuk kishte pushuar, ata përsëri, në numër të dyfishuar shkuan përsëri në Etiopi. Ky grup është kthyer në kohën kur Muhammedi a.s. u shpëmgul për Medine. Në këtë mënyrë disa prej tyre erdhën në Mekke kurse disa shkuan drejt në Medine. Nga hadithi i përmendur del:

- biseda e ndërsjellë në namaz, në ditët e para të përhapjes së fesë Islame, ishte e lejuar, por më vonë u ndalua. Disa dijetarë fetarë konsiderojnë se kjo ndalesë është bërë vitin e pestë të profetsisë, në vitin kur muhaxhirët e parë u kthyen nga Etiopia në Mekke, kurse disa tjerë mendojnë se kjo ishte pas hixhretit, atë vit kur u kthye grupi i dytë nga Etiopia dhe shkoi në Medine, ku e gjetën Muhammedin a.s. duke përgatitur dhe i organizuan muslimanët për të shkuar në Bedr.

1200. - Na ka treguar Ibrahim b. Musa, të cilin e ka infbrmuar Isa se e ka dëgjuar nga Ismaili, ky nga Harith b. Shubejli, kurse ai nga Ebu Amr Shejbaniu:

- Zejd b. Erkame më ka thënë: "Ne me siguri, në kohën e Pejgamberit s.a.v.s., gjatë namazit bisedonim. Individi, filan filani, bisedonte me shokun e vet deri kur zbriti ajeti "Hafidhu alas-salavati..." Ruani namazet, sidomos atë të mesmin, dhe qëndroni para All-llahut në heshtje e me përulje!", se me këtë na urdhërohet të heshtim".[3)]

---

3) - Nga hadithi rezulton:

- ndalohet biseda e ndërsjellë në namaz. Njeriu sapo të hyjë në namaz, vë lidhje të drejtpërdrejtë me All-llahun xh.sh. dhe këtu nuk duhet të ndërpritet me fjalë të njerëzve,

- urdhëresa për kryerjen me rregull dhe deiyësisht të namazit.

Tirmidhiu në Sunen të vet shënon se si Sulejman b. Amr ka thënë që e ka dëgjuar Ebu Umamen i cili tregon se ka dëgjuar Muhammedin a.s. duke mbajtur ligjëratën në haxhin Lamtumirës dhe tha: "...Kini dro All-llahun, falni pesë kohët e namazit, agjërone muajin e Ramazanit, nga pasuriajuaj jepni zekat... kështu do të arrini shpërblimin me xhennet". Tirmidhiu gjithashtu ka shënuar se Ebu Hurejre thotë: "E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut duke thënë: - llogari e parë që do tëjapë njeriu në Ditën e Gjykimit është çështja e namazit".

Urdhëresa për faljen e namazit të mesëm me rregull nga shumica e as-habëve dhe dijetarët e periudhës së hershme konsiderohet se me shprehjen "namazi i mesëm" aludohet për namazin e iqindisë, duke llogaritur se sabahu është namazi i parë i ditës. Mirëpo, Xhabir b. Abdullah, Muadh b. Xhebel, Ibn Abbas dhe teologët e kohës së mëvonshme thonë se me këtë shprehje mendohet për namazin e sabahut. Këta të fundit theksojnë se dita sipas kalendarit islam fillon me perëndim të diellit dhe sipas kësaj namazi i parë është akshami, per çdo ditë të re, i dyti jacia, i mesmi sabahu, i katërti dreka kurse i pesti - i fundit gjatë një dite - është ikindija. Në bazë të kësaj është gabim dhe jo e logjikshme të llogaritet namazi i sabahut si namaz i parë i ditës.

FALENDERIMI DHE LARTESIMI QE U LEJOHET MESHKUJVE TË KËNDOJNË NË NAMAZ

1201. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme, ky ka dëgjuar Aziz b. Ebu Hazim i cili transmeton nga babai i vet, kurse ai nga Sehli:

- Pejgamberi s.a.v.s u nis t'i pajtojë anëtarët e fisit Benu Amr b. Avf. Mu atëherë hyri koha e namazit, dhe, Bilali erdhi te Ebu Bekri r.a. dhe i tha: "u vonua Pejgamberi a.s., prandaj dil ti imam" (a po del ti imam?).

- Po, u përgjegj ai, nëse dëshironi.

- Bilali pastaj, këndoi ikametin për namaz dhe Ebu Bekri r.a. kaloi përpara dhe filloi të falurit. Mandej erdhi Pejgamberi s.a.v.s. dhe kaloi nëpër rreshta deri kur arriti në rendin e parë. Njerëzit, mandej, filluan të duartrokitnin.

- E dini - pyeti Sehli **- ç'është duartrokitja?**

- Ajo është kur i rrah duart njëra me tjetrën.

Ebu Bekri r.a., në namaz, nuk i vuri vesh kësaj. Pasi as-habët e shtuan duartrokitjen, ia tërhoqi vëmendjen edhe këtij, kur, qe, Pejgamberi s.a.v.s në radhën e parë. Ai ia bëri me shenj Ebu Bekrit, me dorë, të qëndrojë në vendin e vet, dhe Ebu Bekri ngriti duart, i falënderoi All-llahut (për këtë besim) dhe u tërhoq pas tij, kurse Pejgamberi s.a.v.s. kaloi para tij dhe u fal me xhematin".

TE DHENIT SELAM TJETRIT NE NAMAZ, E AI NUK E SHEH DHE S'E DI

1202. - Na ka treguar Amr b. Isa, ky ka dëgjuar nga Ebu Abdis-Samed Abdu-l-Aziz b. Abdis-Samed, kurse ky nga Husejn b. Abdurrahman i cili transmeton nga Ebu Vail, ky nga Abdullah b. Mes'udi r.a., i cili thotë:

- Ne kemi folur: Kemi përshëndetur në namaz, i thirrnim me emër njëritjetrit dhe përshëndetnim. Këtë e dëgjoi Pejgamberi i All-llahut dhe tha: "Folni, bisedoni (në namaz): "Përshëndetjet, lutjet dhe tëra veprat e mira i përkasin All-llahut. Qoftë me ty bekimi i All-llahut, o Pejgamber i All-llahut! Qoftë mbi ne dhe mbi njerëzit tjerë të mirë të All-llahut! Dëshmoj se nuk ka Zot tjetër përveç një All-llahu, dhe dëshmoj se Muhammedi është robi dhe pejgamber i All-llahut!" Kur veproni kështu, ju keni përshëndetur, (nderuar) çdo rob të mirë të All-llahut në qiell ose në tokë".

DUARTROKITJA E GRAVE

1203. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, ky ka dëgjuar nga Sufjani, të cilit Zuhriu i ka transmetuar nga Ebu Seleme, e ky ka dëgjuar Ebu Hurejren r.a. ndërsa ky e ka dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. se ka thënë:

"Meshkujt duhet të thonë "Subhanall-llah", kurse femrat duartrokasin".

1204. - Na ka treguar Jahja, këtij i ka treguar Veki i cili transmeton nga Sufjani, ky nga Ebu Hazimi, ndërsa ai nga Sehl b. Sa'd r.a.

"Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Për meshkujt është të thërrasin "Subhanall-llah!", kurse për femrat t'u bien duarve".

LËVIZJA PRAPA DUKE QENË NË NAMAZ

sipas rrëfimit të Sehl b. Sa'dit që përcjell nga Pejgamberi a.s.

1205. - Na ka treguar Bishr b. Muhammed, të cilin e ka informuar Abdullahu se Junusi ka thënë, e ka dëgjuar Zuhriun, kurse këtij i ka thënë Enes b. Maliku:

"Derisa muslimanët ishin në sabah në xhami, ditën e hënë, kurse Ebu Bekri u printe në namaz, u fal edhe Pejgamberi dhe papritmas ngriti perden te dhoma e Aishes dhe i shikoi. As-habët ishin të rreshtuar në namaz e ai qeshi me zë. Ebu Bekri r.a. eci pak prapa, duke menduar se Pejgamberi i All-llahut dëshiron të dalë imam. Muslimanët, edhe pse ishin në namaz, nga gëzimi për pejgamberin që e panë gati sa nuk e prishën namazin, e ai u bëri shenjë me dorë të qëndrojnë në namaz, dhe përsëri hyri në dhomë. Lëshoi perden dhe atë ditë ka ndërruar jetë".

NËNA THËRRET FËMIUN E VET DUKE QENË NË NAMAZ

1206. - Lejthi tregon se i ka thënë Xhaferi, ky transmeton nga Abdur-rahman b. Hurmuzi, kurse këtij i ka thënë Ebu Hurejre r.a. se e ka dëgjuar Pejgamberin e All-llahut:

"Një grua, dikur e thirri djalin e vet derisa ai ishte në namaz:

- O Xhurejxh!

- O Zot, më thërret nëna e unë në namaz?

- O Xhurejxh, - thirri përsëri.

- O Zot, ja, këtu nëna ime, këtu namazi im?

- O Xhurejxh, thirri përsëri.

- O Zot, ja nëna ime dhe namazi im? (ç'të bëj?)

- O Zot, thirri ajo - mos vdekt Xhurejxhi pa e parë lavirja!

Në banesën e tij nganjëherë ndalej një bareshë e cila kulloste tufën e vet aty afër. Kjo më vonë lindi fëmijë, dhe kur e pyetën për fëmiun (i kujt është?)

-I Xhurejxhit - tha ajo. Pastaj Xhurejxhi doli nga banesa dhe pyeti:

- Ku është ajo që mendon se fëmiu i saj është edhe imi?

- Çamarrok! - iu drejtua Xhurejxhi - **Kush është babai yt?**

- Bariu - u përgjegj fëmiu.[4)]

[4)] Muslimi nëpërmjet të Ebu Hurejres thekson të njëjtin rast në variantin që vijon: "Në një shtëpi jeton një njeri i devotshëm i quajtur Xhurejxh. Një ditë i erdhi e ëma dhe e thirri:

O Xhurejxh hape derën se këtu është nëna jote! Ai në atë moment ishte në namaz, tha me vete: "O Zot këtu është nëna ime dhe namazi im! Ç't'ë bëj? Vendosi të vazhdoj namazin. Gruaja e përsëriti thirrjen: O Xhurejxh. Këtu është Nanajote! Përgjigju! Ai tha, përsëri: "O Zot, këtu është nëna ime dhe namazi im? Përsëri vendosi të mbetet në namaz. Nëna përsëri thirri: "O Zot, ja Xhurejxhi! Ky është biri im. Unë e thirra por ai nuk deshi të më përgjigjet. O Zot mos i dalt shpirti pa i dal përfushe amoraliteti!".

Në atë shtëpi (si manastir) jetonte edhe një bari, kurse në fshatin fqinjë një femër lavire me të cilën bariu mbante marrëdhënie intime dhe ajo lindi një djalë. Kur e pyetën bashkëfshatarët se i kujt ishte djali, ajo u përgjegj: "i atij njeriut të devotshëm nga ajo shtëpia".

Fshatarët ia behën me sopata e kazma në duar, thërrisnin njeriun e devotshëm dhe iu vërsulën shtëpisë, por ky ishte duke u falur dhe nuk iu përgjegj menjëherë. Pasi këta filluan ta shembin shtëpinë ai doli dhe i pyeti për çfarë arsyeje sillen kështu, e ata i thanë:

- Pyete këtë të porsalindur!
- Xhurejxhi vuri buzën në gaz, e lëmoi fëmiun fytyrës dhe pyeti:
- Kush është babai yt?
- Babai im është bariu i deleve - u përgjegj ai.

Pasi e dëgjuan përgjegjen e fëmiut, thanë: "Atë pjesë që e shembëm të kësaj shtëpie do ta ndërtojmë me ar e argjend".

- Jo - u përgjegj Xhurejxhi. - Do ta ndërtoni ashtu siç ka qenë, me dhe e gur. Disa kronistë që këtë ndodhi e kanë shënuar dhe më në hollësi. Nga deklarata e theksuar del se:

- biseda e ndërsjellë gjatë namazit, tek popujt e përparmë, ishte e lejuar. Për muslimanët

ka qenë e lejuar deri kur u shpall ajeti: "Kumu lil-lahi kamtin'.", d.m.th. "Qëndroni para

All-llahut me përulje dhe në heshtje!"

Për muslimanët nuk lejohet ta ndërprejnë namazin e filluar, nëse thërret nëna ose ndonjë tjetër, ngase Muhammedi a.s. ka thënë: "Nuk ka nderim ndaj njerëzve nëse me atë gabohet ndaj All-llahut!"

Pjesa dërmuese e dijetarëve konsiderojnë se është punë e pëlqyeshme dhe e arsyeshme që në rastin konkret të kryhet sa më shpejt namazi, përkatësisht të shkurtohet koha, në mënyrë që të përgjigjet sa më parë në thirrjen e palës.

Muxhahidin e kanë pyetur lidhur me gjendjen e njeriut të cilin e thërret prindi derisa është në namaz.

- Do të përgjigjet - u përgjegj Muxhahidi.

- Nga Maliku është transmetuar: "Djali nuk është i detyruar që ta dëgjojë nënën dhe të lejë pa falur namazin ejacisë me xhemat e xhami, nëse ajo e kërkon këtë gjë, por nëse kërkon që mos të shkojë në fushë të betejës, do ta dëgjojë".

- Ndodhja e punëve të mbinatyrshme sipas lutjes së njerëzve të dashur të All-llahut, është e rrallë, por është e vërtetuar nga disa,

- në zgjedhjen e punëve të kësaj bote duhet, që përveç angazhimit të forcave personale, të mbështetesh edhe në udhëzim të All-llahut,

- dëgjueshmëria ndaj prindërve është detyrë e shkallës së parë për fëmijët. Bekimi a mallkimi i prindërve janë dëshira që pranohen te All-llahu. Prindërit duhet të respektohen patjetër, me u kujdes për furnizimin e tyre, madje edhe nëse ata nuk janë muslimanë. Në bisedë me ata duhet me pas kujdes e mirëkuptim. Urdhërin e prindërve duhet marrë parasysh dhe duhet zbatuar me përpikshmëri, por duke pasur kujdes që të mos gabohet ndaj të tjerëve.

Ibn Abbasi ka thënë: "Fëmiu duhet të vizitojë dhe varret e prindërve të vet, qofshin edhe jomuslimanë".

SHKUNDJA E RËRËS KUR JE NË NAMAZ

1207. - Na ka treguar Ebu Nuajm këtij Shejbaniu e ky ka dëgjuar Jahjan, e ai Ebu Selemen kurse ky Muajkibin se Pejgamberi s.a.v.s. i ka thënë një njeriu i cili shkundte rërën për të bërë sexhde:

"Nëse e bën këtë, bëre me një të lëvizur dore - një potez".[5)]

SHTRIRJA E PLAFIT PËR TË BËRË SEXHDE

1208. - Na ka treguar Museddedi, këtij Bishr i cili ka dëgjuar prej Galibit, ky nga Bekr b. Abdullah, ky nga Enes b. Maliku r.a.:

"Jemi falur me Pejgamberin s.a.v.s. në një vapë të madhe dhe kur dikush prej nesh nuk mund të vente fytyrën në tokë, shtronte plafin, teshat e veta dhe mbi to bënte sexhde".

---

5) Nga hadithi i përmednur del përfundimi:

- lejohet ndreqja e vendit ku bëhet sexhde, derisaje në namaz, nëse këtë e kryen vetëm me një lëvizje të dorës.

Neveviu në komentimin e vet që i bën Sahihut të Muslimit thekson se pjesa më e madhe e dijetarëve këtë e konsideron mekruh, sepse me këtë çrregullohet përulshmëria në namaz. Imam Maliku nuk sheh ndonjë gabim në këtë veprim.

Në Telvih theksohet se as-habët në kohën e vet e kanë rrafshuar rërën për të bërë sexhde më lehtë, me një të lëvizur të dorës. Nëse këtë punë e bën me shumë lëvizje trajtohet mekruh-e papëlqyeshme.

Tirmidhiu në Sunen të vet, nëpërmjet të Ebu Dherrit ka evidentuar se Muhammedi a.s.

ka thënë: "Kur të hyjë në namaz, ndokush prej jush, mos ta rrafshojë rërën - terrenin, ngase me këtë e largon mëshirën e All-llahut nga vetvetja".

ÇFARË VEPRIMI LEJOHET NË NAMAZ

1209. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme, i cili përcjell nga Maliku, ky nga Ebu Nadr, ky nga Ebu Seleme, kurse ky nga Aisheja r.a. e cila ka thënë:

"E shtrija këmbën në anën e Pejgamberit s.a.v.s., deri sa ai po falej, dhe kur binte në sexhde ma largonte, dhe unë e tërhiqja, por kur ai ngritej në këmbë, unë përsëri e shtrija".

1210. - Na ka treguar Mahmudi, ky ka dëgjuar nga Shebabe, i cili përcjell nga Shu'be, ky nga Muhammed b. Zijad, ky nga Ebu Hurejre r.a., kurse ai nga Pejgamberi s.a.v.s. që ai falte namaz dhe thoshte:

"Më është paraqitur shejtani dhe insistonte te unë që të ma ndër-presë namazin. All-llahu më forcoi dhe më mbrojti prej tij, ia ngjita për qafe dhe vendosa ta lidhë për shtyllës (në xhami) që ta shihni kur të gdhijë. Në këtë moment më ra ndërmend lutja e Sulejmanit: "O Zot, më jep pushtet të cilin nuk do ta ketë aksush pas meje" kurse All-llahu këtë e refuzoi me përbuzje.

Nadr b. Shumejl ka thënë: **"Fedheattuhu"** me shkronjën **"dh"** d.m.th. ia ngjita për fyti (e mbyta), por në kuptim figurativ është edhe **"Fe deaat" tuhu"** me kuptim të fjalës së të Lartmadhërishmit **"Jevme jude'uune", ("Atë ditë kur do të shtyhet kah xhehennemi".** Domethënë, pra, se kjo është drejt-fedeattuhu, porse ai ka thënë me "a-jn" të dyflshuar dhe "te" të -dyfishuar")[6]

---

[6] - Nga ky hadith rezulton:

- vepdmi i vogël që kryhet me një dorë nuk e prish namazin.

Imam Malikun e pyetën për rastin e largimit të fëmiut nga zjarri, e ai tha: "Nëse njeriu që falet, duke kryer këtë veprim shmanget nga Kibleja, namazin duhet ta përsërisë, e nëse nuk e humb drejtimin e Kibles, namazin do ta vazhdojë, aty ku mbeti".

Imam Ahmedin e pyetën përkitazi me namazin e atij, që i ka rënë,

NËSE GJATË NAMAZIT IK KAFSHA E TRANSPORTIT

Katade ka thënë: **"Nëse atij që fal namaz i mirret tesha, ai do ta ndërpresë namazin dhe ta ndjek vjedhësin".**

1211. - Na ka treguar Ademi, këtij Shu'be, kurse këtij Ezrek b. Kajs:

- Kemi luftuar në Ehvaz kundër Haruriut, dhe derisa isha në breg të lumit një njeri falej, kurse në dorë mbante frenin e kafshës për transport. Pastaj vërejta se kafsha filloi ta tërheqë zvarrë kurse ai i shkonte pas. Shu'be thotë: "Ai ishte Ebu Berzet El-Eslemy". Atëherë njëri nga Harurijt tha: "O Zot, gjeja çaren këtij plaku!" Pasi e kreu plaku namazin, tha: "E dëgjova fjalën tuaj. Unë kam marrë pjesë bashkë me Pejgamberin s.a.v.s. në gjashtë, shtatë ose tetë luftëra, madje kam marrë pjesë edhe në udhëtimet tjera të tij. Mua më vjen, me të vërtetë, më mirë të kthehem bashkë me kafshën time se sa ta lë që të kthehet vetë e unë të mbes të vuaj.

1212. - Na ka treguar Muhamed b. Mukatil, këtë e ka informuar Abdul-lahu, këtë Junusi i cili transmeton nga Zuhriu, e ai nga Urve:

- Aisheja ka thënë: "U errësua Dielli dhe Pejgamberi a.s. u ngrit të falet, këndoi një sure të gjatë, e mandej ra në ruqu dhe e zgjati shumë. Pastaj ngriti kryet dhe filloi të këndojë suren tjetër. Mandej bëri ruqu, deri sa e ka kryer në tërësi, po ashtu edhe sexhden. Të njëjtën gjë bëri edhe në reqaten e dytë, e mandej tha: "Zënia-errësimi - i Diellit dhe Hënës janë dy argumente që dëshmojnë forcën e All-llahut. Sa herë që ta shihni këtë dukuri faluni derisa të kalojë ajo gjendje. Unë tani në

këtë vend kam parë tërë atë çka më është premtuar, madje kam parë dhe dëshirova të marr një kalavesh rrushi nga xhenneti, dhe kjo ishte pikërisht atëherë kur më patë se po shkoja përpara. E kam parë edhe xhehennemin, pashë se si disa pjesë të tij hynë (shkatërrojnë) tjetrën pjesë, pikërisht kur më keni parë sesi po tërhiqem prapa. Aty kam parë Amr b. Lehujj i cili i pari filloi t'u bëjë kurban idhujve deven e dhjetë femër që është pulle, pas dhjetë barrave tjera femra".[7)]

është rrëzuar sutra e ai e kap me një dorë dhe e vë përsëd në vend.

Unë mendoj se me këtë rast namazi nuk prishet - tha Ahmedi.

7) - Nga hadithi i përmendur rezulton:

- Ibn Batali thotë se dijetarëtjanë unanim në mendimin se ai që flet mund ta ndërpresë namazin nëse duhet ta kapë kafshën e cila do t'i ikë kalorësit.

Imam Maliku ka thënë: "Nëse ai që falet frikësohet se po i ik kafsha për transport, ose i rrezikohet kalorësit, ose ndonjë fëmijë rrezikohet në afërsi të tij, ai do ta ndërpresë namazin që ta evitojë rrezikun".

Muhammedi, autor i Sijeri Kebirit, duke komentuar rastin e përmendur te Buhariu, thotë:

"Ezra b. Kajs e ka parë Ebu Berzetin i cili duke u falur e mbante në duar frenin e kalit të vet. Pasi i fali dy reqate i ra nga dora freri kurse kali u nis në drejtim të Kibles. Ebu Berzeti arriti dhe e zuri për freri dhe bashkë me kalë u kthye duke ecur me shpinë kah vendi ku e kish filluar namazin dhe vazhdoi dy reqatet tjera të namazit".

Me sa u tha më lart shihet se namazi është i plotë dhe i vlefshëm, pavarësisht se sa ka ecur sprapthi, pëipara apo majtas e djathtas nëse gjithmonë ka qenë me fytyrë kah Kibla. Disa nga hanefijtë duke komentuar këtë hadith thonë: "Namazin e ka të vlefshëm ai që e fal, por nëse nuk e kalon vendin ku e ka bërë sexhden e parë, por nëse e kalon vendin e sexhdes së parë, namazi i prishet". Dijetarët tjerë të njëjtës shkollë juridike thonë:

"Namazin e ka të vlefshëm pavarësisht nga distanca e kaluar, por me kusht që pas secilit hap të ketë bërë pushim, natyrisht duke mbajtur gjithmonë parasysh drejtimin kah Kibla. Lëvizja e hapërimi i pandërprer e prish namazin për shkak se ai veprim rangohet si kryerje e një pune të madhe".

PËSHTYRJA DHE TË FRYRIT NË NAMAZ

Është transmetuar nga Abdullah b. Amr se:

"Pejgamberi s.a.v.s ka fryrë (hukat) para se të bëjnë sexhde, me rastin e zënies së Diellit".

1213. - Na ka treguar Sulejman b. Harb, këtij Hammadi nga Ejjubi, ky ka dëgjuar nga Nafi'u, e ky nga Abdullah b. Umeri r.a. se Pejgamberi s.a.v.s e ka parë pështymën në mur të xhamisë në anë të Kibles, u zemrua në ata që ishin prezentë dhe u tha:

"Para secilit prej jush është All-llahu xh.sh., prandaj kur dikush prej jush është në namaz mos të pështyjë!", ose - thotë Ibn Umeri, - ka thënë:

"... mos te gërkllojë!" Pastaj zbriti nga minberi dhe e fshiu.

Abdullah b. Umeri r.a. ka thënë: **"Nëse dikush prej jush dëshiron të pështyjë, le të pështyjë në anën e majtë!"**

1214. - Na ka treguar Muhamedi, këtij Gunderi i cili transmeton nga Shu'be: "E kam dëgjuar Kataden i cili transmeton nga Enesi r.a. kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s. i cili thotë:

"Kur është besimtari në namaz ai bisedon me Krijuesin e vet, andaj mos të pështyjë përpara vetes, por as në anë të diathtë, le të pështyjë në anë të majtë, nën shuplakë të këmbës së majtë".[8)]

[8)] - Ebu Davudi fryrjen e përmendur në namaz e ka shpjeguar me fjalët e Abdullah b. Umerit: "...pastaj në sexhden e tij të fundit lëshoi një ofshamë duke thënë "uf, uf!" Këtë veprim dijetarët nuk e konsiderojnë si të folur, dhe kjo si e tillë nuk e prish namazin. Por, nëse tingulli "uff" shqipërohet i dyfishuar me çka fitohet pasthirrma "uff", namazi prishet dhe prandaj duhet që të përsëritet, të falet rishtas.

DUARTROKITJA PA QËLLIMI OSE NGA MOSDUA NUK E PRISH NAMAZIN

Kështu ka transmetuar Sehl b. Sa'di nga Pejgamberi s.a.v.s.[9)]

THËNIA "EC PARA"! ATIJ QË FALET, OSE "PRIT!" DHE AI KËTË E BËN NUK E PRISH NAMAZIN

1215. - Na ka treguar Muhammed b. Kethir të cilin Sufjani e ka informuar nëpërmjet të Ebu Hazim, ky ka dëgjuar Salih b. Sa'ad:

- Burrat janë falur me Pejgamberin s.a.v.s. duke e lidhur mbulesën e poshtme, për shkak të shkurtësisë, për qafe, prandaj femrave u ka thënë: "Mos e ngritni kryet (nga sexhdeja) derisa burrat të radhiten ulur!".

AI QË ËSHTË NË NAMAZ NUK E KTHEN SELAMIN

1216. - Na ka treguar Abdullah b. Ebu Shejbe, të cilit Ibn Fudajl i ka transmetuar nga A'mesh, ky ka dëgjuar Ibrahimin, ky Alkamen i cili përcjell nëpërmjet Abdullah b. Mes'udit:

- Unë, derisa Pejgamberi s.a.v.s. ishte në namaz, i dhash selam e ai ma ktheu selamin. Kur u kthyem (nga Etiopia) unë përsëri i dhash selam, ai nuk ma ktheu selamin por më tha: "Në namaz njeriu është i angazhuar".

---

9) - Me këtë Buhariu aludon në hadithet e lartpërmendura ku është theksuar se në rast se ndodh ndonjë e papritur gjatë namazit mashkulli jep alarmin me fjalët "Subhanall-llah", kurse femra me të përplasur shuplakën e djathtë përmbi të majtën.

1217. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, ky ka dëgjuar Abdu-l-Varithin, ky transmeton nga Kethir b. Shindhir, ky nga Ata'u b. Ebi Rebah, ndërsa ky nga Xhabir b. Abdullahu r.a. i cili ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. më dërgoi me një farë pune (përkitazi me luftën kundër fisit Benu Mustalik). Unë shkova, kreva punë, u ktheva te Pejgamberi a.s. dhe i dhash selam por ai nuk ma ktheu. Më rëndoi kjo, dhe thash me vete: "Ndoshta është i zemruar me mua Pejgamberi i All-llahut që këtë punë e kam kryer ngadalë". Pastaj edhe një herë i dhash selam e ai nuk ma ktheu, e në zemrën time u rrit pikëllimi. Unë përsëri e përshëndeta, kursa ai (pasi e kreu namazin) ma ktheu selamin dhe tha: "Nuk ta ktheva menjëherë përshëndetjen se isha duke u falur".

Xhabiri thotë: Muhammedi a.s. atëherë ishte mbi deven e vet dhe nuk ishte i kthyer kah Kibleja.

NGRITJA E DUARVE NË NAMAZ, NËSE KA ARSYE

1218. - Na ka treguar Kutejbe, të cilit Abdu-1-Azizi i transmeton nga Ebu Hazim, ky nga Salih b. Sa'ad r.a. që ka treguar:

"Pejgamberi s.a.v.s. e mori vesh se ndërmjet fiseve Benu Amr b. Avf në anë të Buka kishte një mosmarrveshje, dhe bashkë me disa nga as-habët e vet, Pejgamberi a.s. u nis që t'i pajtojë. Pejgamberi s.a.v.s. u vonua atje dhe erdhi koha e namazit, andaj Bilali erdhi te Ebu Bekri r.a. dhe tha:

- A po bëhesh imam i këtij xhemati?

- Mirë, pasi po thua, u përgjegj ai.

Bilali këndoi ikametin, kurse Ebu Bekri r.a. kaloi përpara dhe e shqiptoi tekbirin e fillimit për namaz. Në

këtë moment erdhi Pejgamberi a.s. kaloi nëpër rreshta, duke i larguar ngadalë, deri kur erdhi në rreshtin e parë kurse xhemati filluan të duartrokasin".

Sehl thotë: **"Ettasfihu"** është njëlloj sikurse edhe **"Ettasfiku"** - rrahje duarsh, duartrokitje.

"Ebu Bekri r.a. nuk ia vuri veshin. Pasi xhemati duartrokiti shumë ai vuri vesh, kur aty e pa Pejgamberin a.s. i cili i bënte shenjë me dorë që të falej. Ebu Bekri, atëherë, ngriti dorën, Madhëroi All-llahun dhe pastaj u tërhoq pas tij, deri kur arriti në rresht, ndërsa Pejgamberi a.s. kaloi përpara dhe xhematit ua fali namazin. Pasi që kreu namazin u kthye dhe tha: "O Burra, çka është me ju puna? Kur u ndodh ndonjë send e papritur në namaz ju duartrokitni! Duartrokitja është vetëm për gra. Kujt i ndodh diçka në namaz, le të thotë "Subhanall-llah!" Pastaj u kthye kah Ebu Bekri r.a. dhe tha: "O Ebu Bekr, çka të pengoi ty të falish njerëzit pasi që unë ta bëra me shenjë për këtë?"

" Nuk i ka hije të birit të Ebu Kuhafes që ai të prijë para Pejgamberit s.a.v.s. - u përgjegj Ebu Bekri".

TË MBËSHTETURIT NË NAMAZ

1219. - Na ka treguar Ebu Numan, të cilit i ka transmetuar Hammadi nga Ejjubi, ky ka dëgjuar prej Muhammedit, ky nga Ebu Hurejreja r.a. i cili ka thënë:

"Është e ndaluar që në namaz t'i vesh duart në kryca".

Hishami dhe Ebu Halili kanë përcjellë nga b. Sirin të njëjtën deklaratë, kurse ky nga Ebu Hurejre, i cili ka dëgjuar nga Pejgamberi a.s.

1220. - Na ka treguar Amr b. Ali, ky ka dëgjuar Jahjan, ky Hishamin, ndërsa ky nga Muhamed b. Ebu Hurejre r.a. i cili thotë:

"Është e ndaluar që njeriu të falet me duart mbështetur në kryca".[10)]

MEDITIMI NË NAMAZ

Umeri r.a. ka thënë: **Unë e përgatita ushtrinë duke qenë në namaz.**[11)]

1221. - Na ka treguar Is-hak b. Mensur, ky ka dëgjuar nga Umer b. Seid, ndërsa këtij i ka rrëfyer Ebi Mulejke nga Ukbe b. Harith r.a. i cili ka thënë:

- E kam falur iqindinë me Pejgamberm s.a.v.s. Pasi dha selam, me të shpejtë u ngrit dhe hyri te njëra nga bashkëshortet e veta. Mandej doli, por në fytyrat e njerëzve shihej një shenjë habie për shkak të shpejtimit të tij, prandaj tha: "Në namaz më ra ndërmend për një copë ari të papërpunuar tek ne, dhe nuk dëshirova që ta zëjë nata tek ne ose ta kaloj natën, por urdhërova që të shpërndahet".

---

10) - Ebu Davudi me sened thekson se Zejd b. Subejh ka thënë: "Jam falur pranë Abdullah b. Umerit dhe e preka belin me duar e ai më tha: "Ti në namaz po bën kryq me veten kurse Muhammedi a.s. këtë e ka pas ndaluar".

Vënien e duarve në bel *gjatë* namazit mekruh e konsideron: Abdullah b. Umeri, Ibn Abbasi, Aisheja, Ibrahim Nehaiu, Muxhahidi, Ebu Hanife, Maliku, Shafi'iu dhe Evzaiu.

Dhahirinjtë, mbështetjen e duarve për beli në namaz e konsiderojnë punë të ndaluar rreptësisht - haram.

11) - Urve b. Zuhejr ka deklaruar se Umeri ka thënë: "Unë kam menduar për ushtarët e krishterë të Bahrejnit derisa isha në namaz".

Ijad Eshariu thotë: "Umeri e ka falur namazin e akshamit dhe nuk këndoi Kur'an, andaj Musa Ebu i tha: Ti nuk këndove Kur'an?"

- Pastaj - thotë Ebu Musa - m'u drejtua Abdurrahmani dhe më tha: "Kjo është e vërtetë". Umeri u ngrit dhe u fal përsëri, e pasi u fal tha: "Nuk vlen namazi nëse nuk këndohet Kur'an. Unë isha, momentalisht, i preokupuar me gjendjen e kai'vanit që e kisha nisur më heret për Sham - Siri".

1222. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr, këtij Lejthi që ka dëgjiiar nga Xhaferi, e ai nga A'rexhi i cili thotë:

-Ebu Hurejreja r.a. ka thënë: "Pejgamberi s.a.v.s. thotë: Kur thirret ezani për namaz, shejtani ia kthen shpinën duke lëshuar erë, që të mos ndiej thirrjen e ezanit, e kur ndalet muezini, ky kthehet. Kur fillon të këndohet ikameti, ai përsëri kthen shpinën dhe pasi e kryen muezini ikametin, ky kthehet, vazhdimisht rri pranë njeriut duke i thënë: "Men-doje këtë e këtë!" gjëra që më parë kurrë nuk i ka ditur, ashtu që ky nuk e di sa reqate ka falur".

Ebu Seleme b. Abdurrahmani thotë: "Kur dikush prej jush këtë e bën kështu, le të bëjë në fund të namazit edhe dy sexhde (sehvi)! Këtë e ka dëgjuar Ebu Seleme nga Ebu Hurejre.

1223. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna, këtij Osman b. Umer i cili transmeton nga Ebu Dhi'bi, ky nga Seid Makberi që thotë se Ebu Hurejre ka thënë: "Bota po thonë se Ebu Hurejre ka transmetuar shumë hadithe! Pastaj kam takuar një njeri dhe e pyeta:

- Çka ka kënduar Pejgamberi s.a.v.s. mbrëmë në jaci?

- Nuk e di - u përgjegj ai. **Ndoshta nuk ke qenë prezentë?** e pyeta

- Po, kam prezentuar - tha ai.

- Por unë e di, i thash. Këndoi këtë e këtë sure.

Kreu 22

Sexhdeja e harresës

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

HARRESA (NË NAMAZ) DHE NGRITJA PAS FALJES SË DY REQATEVE FARZ

1224. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf të cilit i ka transmetuar Malik b. Enes nga Ibn Shihabi, e ky ka dëgjuar Abdurrahman El-A'rexh, ky nga Abdullah b. Buhajne r.a. i cili ka thënë:

"Pejgamberi i All-llahut ka falur me ne dy reqate të një namazi (drekë apo iqindi) dhe pastaj u ngrit (në reqaten e tretë), pa ndejtur ulur, dhe pas tij u ngritën edhe xhemati. Pasi kreu namazin, ne pritnim të japë selam. Ai, ndërkaq, para se të japë selam shqiptoi tekbir ulur, bëri dy sexhde dhe pastaj, pasi ndejti ulur, dha selam".[1)]

[1)] - Nga hadithi i lartpërmendur del përfundinu:

- selami nuk është pjesë përbërëse e domosdoshme e namazit. Veprimi përfundimtar i detyrueshëm i namazit është ndeja në gjunj aq kohë sa mund të këndohet Ettehijjatu. Në bazë të kësaj namazin e ka të vlefshëm plotësisht nëse nuk flet para se tëjapë selam, ose namazin e ndërpret menjëherë pasi të përfundojë teshehhudin. Ky është qëndrimi i Ebu Hanifes.

Për ta mbështetur qëndrimin e tyre hanefijtë, përveç një ser hadithesh, e marrin edhe rastin kur Pejgamberi s.a.v.s. e kapi përdore Abdullah b. Mes'udin dhe ia mësonte teshehhudin, e pastaj tha: "Pasi ta këndosh këtë tekst - teshehhudin - d namazin e ke të kryer, dhe nëse dëshiron mund te ngritesh, e nëse dëshiron të rrish, rri!" Këtë rast e kanë evidentuar në Musnede të tyre: "Ebu Davudi, Ahmedi, Is-haku, madje edhe Ibn Habbani në Sahih të vet",

- sehvi sexhdeja është akt i përkufizuar me normë dhe përbëhet nga dy sexhde që duhet bërë para se tëjapësh selam ku këndon njëlloj sikurse edhe në sexhdet e përparme gjatë namazit,

- xhemati në namazet kolektive sehvi sexhden e bën bashkë me

1225. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Maliku nga Jahja b. Seid, kurse ky ka dëgjuar nga Abdurrahman El-A'rexhi, ky nga Abdullah b. Buhajner.a.:

"Pejgamberi i All-llahut, pas dy reqateve të drekës u ngrit në reqatin e tretë, midis të cilëve nuk ndejti ulur. Pasi që (kreu ettehijjatun) e kreu namazin, bëri edhe dy sexhde, e pastaj dha selam".[2)]

---

imamin. Gabimi të cilin në namazet farz që falen me xhemat e bën një xhemat nuk e detyron as xhematin, por as imamin, që të bëjë sehvisexhde.

[2)] - Sehvi sexhde bëhet për shkak të prishjes së rendit ose lënies në tërësi të vaxhibit në namaz, gjegjësisht nëse harron ndonjë veprim të rëndësishëm në namaz.

Ebu Hanife, Imam Thevriu dhe disa bashkëkohanikë të tyre konsiderojnë se kjo sexhde kryhet pasi tëjepet selam. Kjo praktikë është transmetuar edhe nga: Aliu, Sa'd b. Ebu Vekasi, Ibn Mes'udi, Ammari, Ibn Zubejri, Enes b. Maliku, Nehaiu, Ibn Ebu Lejla dhe Hasan Basriu. Këta i përmbahen deklaratës Dhu-l-Jedejnit sipas të cilit Muhammedi a.s. e kreu namazin, mandej bëri edhe dy sexhde, duke ndejur i ulur, pasi që dha selamin e rregullt të namazit.

Tirmidhiu thekson se Shabiu ka thënë: "Na fali Mugire b. Shu'be. Pasi kryem reqatin e dytë u ngrit menjëherë në këmbë, e të pranishmit thirrën "Subhhanall-llah!, edhe ky bashkë me ata tha të njëjtën tekst. Pasi e fali pjesën e mbetur të namazit, dha selam e pastaj bëri edhe dy herë sexhde prej ulur. Më vonë u tregoi se kështu ka bërë edhe Pejgamberi i All-llahut".

Një numër i madh hadithesh në të cilët mbështeten hanefijtë janë të evidentuar në koleksionet e pranuar të haditheve: te Muslimi, në Sunene të Ibn Maxhes, Ebu Davudit, Tirmidhiut, kurse Ibn Hudhejme dhe Tahaviu ujapin vend të posaçëm këtyre haditheve. Hanefijtë e pranojnë besueshmërinë e deklaratës së Ibn Buhajnes se Muhammedi a.s. e ka bërë sehvi sexhden përpara selamit, por ata ijapin përparësi haditheve ku Muhammedi a.s., siç është theksuar më parë, ka urdhëruar që sehvi sexhdeja të bëhet pas selamit. Është transmetuar se Muhammedi a.s. sehevi sexhde ka bërë në këto pesë raste:

a - kur ka harruar të rrijë në ettahijjatu pas reqatit të dytë, për namaz me katër reqate, siç e ka përcjellë Ebu Buhajne në deklaratën e tij, b - kur ka harruar ndonjë veprim që është vaxhib pas reqates së dytë, siç ka theksuar në deklaratën e tij Dhu-1-jedejne - kur ka harruar ndonjë vaxhib,

FALJA E PESË REQATEVE (NË VEND TË KATËRVE)

1226. - Na ka treguar Ebu-l-Velid, këtij i ka transmetuar Shu'beja nga Hakemi, ky nga Ibrahimi, ky nga Alkame, kurse ai nga Abdullahu r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka falur pesë reqate në drekë dhe i fhanë:

- A është shtuar diçka në namaz?

- Përse? - pyeti ai.

-I fale pesë reqate - tha Abdullahu.

Dhe Muhammedi a.s., pasi që kishte dhënë selam, i bëri përsëri dy sexhde.[3)]

---

pas reqates së tretë, ç - kur në një rast pat falur pesë reqate, në vend katër, dhe d- kur kishte dyshim në rregullsinë e sexhdes së zakonshme në namaz. Sehvi sexhde bëhet nëse lihet vaxhibi ose sunneti i fortë. Këndimi i tekbirit duke bërë sehvi sexhden është i domosdoshëm.

Në Tevhid thuhet: "Tekbiret në namaz janë sunnet, me përqashtim të tekbirit të fillimit i cili numërohet në detyrime-farze".

Një sehvi sexhde vlen për shumë vaxhibe të lëna gjatë namazit. Kryerjen e sehvi sexhdes hanefijtë e llogarisin në veprime vaxhib, kurse malikijtë e trajtojnë si sunnet të namazit.

3) Hadithin e përmendur, përveç Buhariut, e kane evidentuar në koleksionet e tyre, në variant ca të ndryshuar edhe: Muslimi, Ebu Davudi, Nesaiu, Tirmidhiu dhe Ibn Maxhe.

Kuptimi i këtij hadithi u shërben hanefijve si argument që sehvi sexhdeja të bëhet pasi të jepet selam. Hanifijtë për ta forcuar qëndrimin e tyre sjellin edhe deklaratën e Muhammedit a.s. të cilën e ka cituar Muslimi në këtë version: "Nëse dikush prej jush dyshon në rregullsinë e namazit të vet, le të përpiqet ta saktësojë gabimin dhe le ta vazhdojë namazin, e mandej le tëjapë selam, e pastaj le të bëjë edhe dy sexhde".

Shumë dijetarë konsiderojnë se ky veprim në dy variante i Muhammedit a.s. tregon se sehvi sexhdeja është e vlefshme qoftë përpara selamit apo pasi të jipet selam.

DHËNIA SELAM, PËR NAMAZIN ME KATËR REQATE, NË DY REQATE OSE NË TRE REQATE DHE BËRIA E DY SEXHDEVE SIKURSE SEXHDET E NAMAZIT OSE MË TË GJATA

1227. - Na ka treguar Ademi, këtij Shu'be nëpërmjet të Seid b. Ibrahimit, ky nga Ebu Seleme, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. që thotë:

"Pejgamberi s.a.v.s. na e fali drekën apo iqindinë dhe pasi dha selam, Dhu-l-Jedejni i tha:

- O Pejgamber i All-llahut, a është shkurtuar namazi?

- A është e vërtetë ajo çka pyet ky? Pyeti Pejgamberi.

- Po, i thanë ata.

Mandej **Muhammedi a.s. i fali dy reqate tjera e pastaj bëri edhe dy sexhde.**

Sa'di thotë: E ka shikuar Urve b. Zubejrin kur i ka falur dy reqate të akshamit, ka dhënë selam dhe ka biseduar. Mandej ka falur edhe çka i kishte mbetur, në fund bëri dy sexhde (sehvi sexhde) dhe tha: Kështu ka vepruar edhe Pejgamberi s.a.v.s."[4)]

[4)] - Të gjithë muhadithët e njohur e kanë evidentuar këtë rast në variante të ndryshuara, kurse Nesaiu, me sened, e sjell kështu: "Pejgamberi s.a.v.s. një ditë u fal, dha selam pas dy reqateve dhe u largua nga vendi ku falej, e arrid Dhush-Shimalejni dhe i tha:

- O Pejgamberi i All-llahut, a ishte ky namaz i shkurtuar apo ke harmar diçka?

- Namazi nuk është i shkurtuar, por as që kam harruar - u përgjegj Muhammedi a.s.

- Po, harrove - i tha Dhush-Shimalejni - pasha atë i cili të ka dërguar me Libër të vërtetë.

MOSKËNDIMI I TESHEHHUDIT TE SEHVI SEXHDEJA

Enesi dhe Hasan (Basriu) dhanë selam dhe pas sehvi sexhdes nuk kanë kënduar teshehhudin. Katade ka thënë: "Teshehhudi nuk këndohet (pas sehvi sexhdes).[5)]

1228. - Na ka treguar Abdullah b. Jusufqë Malikb. Enesi i ka transmetuar nëpërmjet të Ejub b. Temim Sahtijaniut, ky nga Muhamed b. Sirin, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. se Pejgambed s.a.v.s. pas kryerjes së dy reqatëve është kthyer, kurse Dhu-l-Jedejni i tha:

"O Pejgamber i All-llahut, a është shkurtuar namazi apo ti ke harruar ndonjë send?"

Pejgamberi a.s. pyeti: "A **është e vërtetë kjo që thotë Dhu-1-Jedejni?" Po, i thanë të pranishmit.**

Pastaj Pejgamberi s.a.v.s hyri përsëri në namaz dhe i fali dy reqate tjera, dha selam, shqiptoi tekbirin dhe bëri sehvi sexhde sikur sexhdeja e namazit të tij apo diçka më të gjatë, e mandej u ngrit nga (sexhdeja).

Sulejman Ibn Harb na ka treguar se i ka transmetuar Hammadi përmjet të Seleme b. Alkame i cili ka thënë:

"E kam pyetur Muhammed (b. Sirin), a ka teshehhud në sehvi sexhde?" Sipas deklaratës së Ebu Hurejres nuk ka - u përgjigj ai.[6)]

[5)] Pas kryerjes së sehvi sexhdes nuk këndohet teshehhudi sipas mendimit të: Sa'dit, Ammarit, Ibn Sirinit, Ibn Ebi Lejlës si edhe disa bashkëkohanikëve të tyre. Këta thonë:, " Ai që ngarkohet me sehvi sexhde, sexhden konkrete, do ta bëjë pasi të këndojë salavatin, dhe menjëherë pas sexhdes do tëjapë selam".

Enesi, Hasan Basriu, Ata'u dhe Tavusi thonë: "Pas sehvi sexhdes nuk ka as teshehhud asselam".

[6)] - Në versionin që evidenton Ebu Nuajmi theksohet se Muhammed b. Sirin iu përgjegj Alkames: "Nga Ebu Hurejreja nuk mbaj mend asgjë për këndimin e teshehhudit, por unë dëshiroj ta këndoj".

Ebu Davudi në Sunen të vet shënon se Ibn Husejni ka thënë:

SHQIPTIMI I TEKBIRIT GJATË DY SEXHDEVE (sehvi sexhdeve)

1229. - Na ka treguar Hafs b. Umer të cilit i ka transmetuar Jezid b. Ibrahimi nga Muhammed (b. Sirini), kurse ky nga Ebu Hurejre.

- Pejgamberi s.a.v.s. e fali njërin nga dy namazet e mbrëmjes. Unë mendoj se - thotë Muhammed b. Sirin - ato ishin dy reqate të iqindisë. Ai pastaj dha selam, mandej u ndal te një shtyllë prej druri në krye të xhamisë dhe i vuri duart mbi ta. Në mesin e as-habëve, aty ishte edhe Ebu Bekri dhe Umeri r.a. dhe kishin dro t'i thonë për këtë. Dikush më i shpejtë nga xhemati pyeti: "A është shkurtuar namazi?" Një njeri të cilin Pejgamberi a.s. e quante Dhu-l-Jedejn tha: "A ke harruar ti diçka apo është shkurtuar namazi?"

- Nuk kam harruar kurrgjë, e as është shkurtuar - u përgjegj Muham-medi a.s.

- Po, ke harruar - shtoi Dhu-l-Jedejni.

Pastaj Muhammedi a.s. fali edhe dy reqate, dha

"Pejgamberi s.a.v.s. falej dhe harroi diçka, prandaj bëri sehvi sexhde, e pastaj këndoi teshehhudin e tek mandej dha selam". Këtë deklaratë e kanë evidentuar në koleksionet e tyre edhe: Tirmidhiu, Nesaiu, Hakemi dhe Ibn Habban.

Përkitazi me nevojën dhe domosdoshmërinë për të folur në namaz ka mendime të ndryshme. Maliku, Shafiu; Ahmedi dhe Is-haku konsiderojnë se lejohet të folurit në namaz vetëm fjalën e domosdoshme që i drejtohet imamit me qëllim që t'ia përmirësqjë ndonjë gabim në namaz, ashtu siç është e lejuar edhe fjala e imamit që e flet pahiri. Në bazë edhe të disa deklarataye të Muhammedit a.s. si edhe të praktikës së as-habëve, Hanefijtë konsiderojnë se fjalë e zakonshme që s'është e lidhur me namaz dhe shmangie e krahërorit nga drejtimi i Kibles e prish namazin dhe atë namaz besimtari duhet ta përsërisë.

selam, shqiptoi tekbir dhe e bëri sexhden sikurse sexhdet e namazit të rregullt, ose ca më të gjatë. Pastaj ngriti kryet duke thënë tekbirin, dhe përsëri duke thënë tekbirin e uli kryet dhe bëri sexhde sikurse sexhdet e zakonshme për namaz, ose diçka më të gjatë, dhe, duke kënduar tekbirin e ngriti kryet.

1230. - Na ka treguar Kutejbe b. Seid, këtij Lejthi, kurse ky transmeton nga Ibn Shihabi, ky nga A'rexhi, ndërsa ky nga Abdullah b. Buhajne El-Esedi, mbrojtës i Benu Abdu-l-Muttalibit se **Pejgamberi s.a.v.s. me rastin e faljes së drekës u ngrit (në reqatin e tretë) ndërsa duhej të rrijë ulur. Pasi e kreu namazin, para se të jepte selam, bëri dy sexhde prej ulur dhe gjatë secilës sexhde thoshte tekbirin. Edhe të pranishmit tjerë i bënë këto sexhde për atë ndejën e harruar** (për tehijjatin e parë).

Në senedin tjetër Lejthin e pason Xhurejxh i cili shqiptimin e tekbirit e transmeton nga Ibn Shihabi.

SEHVI SEXHDE PËR SHKAK TË DYSHIMIT A I FALE TRI APO KATËR REQATE

1231. - Na ka treguar Muadh b. Fedale, të cilit Hisham b. Ebi Abdullah Destevai ia ka transmetuar nga Jahja b. Ebi Kethir, ky nga Ebi Seleme kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. se ka thënë:

- Pejgamberi i All-llahut ka thënë: "Kur këndohet ezani për namaz shejtani kthen shpinën dhe lëshon frymën që të mos dëgjohet czani, dhe kur kryhet ezani ai kthehet kah ai që falet. Kur fillon ikameti për farz, ai përsëri ia kthen shpinën, dhe, pasi të kryhet ikameti ai kthehet me fytyrë kah ai që falet dhe i pëshpërit këtij personi këto fjalë: "Kujtoje këtë e këtë!" Gjëra që nuk i

ke pasur kurrë ndër mend, derisa të harrojë se sa reqate ka falur, tre apo katër. Prandaj nëse dikush prej jush nuk e di sa reqate i ka falë, tre apo katër, le të bëjë, prej ulur, dy sehvi sexhde!"[7)]

SEHVI SEXHDEJA NË NAMAZIN FARZ DHE NË NAFILE - SUNNET

Ibn Abbasi r.a. ka bërë dy sehvi sexhde pas namazit të vitrit.

1232. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Maliku, të cilin e ka informuar Ibn Shihabi, këtë Ebu Seleme b. Abdurrahman, ky e ka dëgjuar Ebu Hurejren r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Kur të ngritet dikush prej jush të falet, i vjen shejtani dhe e habit ashtu që ai nuk di sa reqate ka falur, prandaj nëse ndokuj prej jush i ndodh kështu, le të bëjë (pas ndejës së fundit) dy sehvi sexhde!"

---

7) Në hadithin e lartpërmendur nuk është precizuar koha kur duhet bërë sehvi sexhden. Mirëpo, muhaddithë të tjerë, sidomos Dar Kutni ka shënuar këtë deklaratë të Muhammedit a.s. pikë për pike: *"Nëse dikush prejjush harrort, dhe nuk di se aka shtuar apo ka lënë mangut gjatë namazit, le të bëjë sehvi sexhde, i ulur, e mandej të këndojë teshehhudin dhe të japë selam!"*

Hanefijtë i përmbahen deklaratës së Thevbanit që sehvi sexhdeja të kryhet pas selamit të rregullt të namzit.

Ebu Hanife, sipas rrëfimit të Neveviut ka thënë: "Nëse personit që falet i lind dyshimi për numrin e reqateve në namaz për herë të parë, namazi i prishet dhe duhet ta fali rishtazi, por nëse kjo bëhet dukuri e shpeshtë, atëherë do të veprojë ashtu siç ia merr mendja atij se është më e saktë".

KUR AI QË FALET BËN SHENJË ME DORË -"PRIT" DERISA ËSHTE NË NAMAZ

1233. - Na ka treguar Jahja b. Sulejman, këtij Ibn Vehbi, këtij i transme-ton Amri nëpërmjet të Bukejrit, ky ka dëgjuar nga Kurejbi se si e kanë dërguar te Aisheja Ibn Abbasi dhe Misver b. Mahzeme dhe Abdurrahman b. Ez-her r.a. dhe i thanë:

"Bëri selam prej nesh dhe pyete për faljen e dy reqateve pas farzit të iqindisë!"

- Ne - thuaj asaj - jemi të informuar se ti i fal, kurse jemi në dijeni se Pejgamberi s.a.v.s. këtë e ka ndaluar, kurse në anën tjetër Ibn Abbasi thotë: "Unë për këtë shkak me Umer b. Hattabin kam rrahur njerezit".

- Hyra te Aisheja r.a., thotë Kurejb, dhe ia përcolla porosinë për çka më patën dërguar.

Ajo më tha: Pyete Ummi Selemen!

- U ktheva te ata dhe i informova lidhur me përgjigjen e saj. Këta më kthyen te Ummi Selemeja për të njëjtën gjë që më dërguan te Aisheja.

Ummi Seleme r.a. u përgjegj:

- E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. që e ka ndaluar këtë, por më vonë e kam parë se i falte, pasi që falte iqindinë dhe hante në dhomën time, derisa te unë ishin disa Medinase të fisit Benu Haram. la dërgova një vajzë dhe i thash: "Rri afer tij dhe pyete: O Pejgamberi i All-llahut, Ummi Seleme po thotë:

- Të kam dëgjuar se e ke ndaluar faljen e dy reqateve, kurse tash po të shoh duke i falur! Nëse ai të thotë diçka me dorë, ti prit pak!"

Vajza veproi ashtu. **Ai i bëri shenjë me dorë (të presë) dhe ajo e priti. Pasi e kreu namazin i ka thënë: "Oj bij e Emevijve, më pyete për dy reqate pas kryerjes së farzit**

të iqindisë. Më kanë ardhur njerëz nga fisi Abdu-l-Kajs dhe më kanë penguar t'i fali dy reqate (sunnet) pas farzit të drekës. Ja, ato dy reqate (të mbetura) janë këto dy reqate".[8)]

[8)] - Tahaviu për të njëjtin rast, ose për rast tjetër, sjell versionin që vijon: "Muaviu dërgoi dikë te Aisheja që ta pyesë për faljen e dy reqateve pas namazit të iqindisë, dhe ajo u përgjegj:

- Ai nuk i ka falur këto tek unë, por Ummi Seleme më ka rrëfyer se te ajo i falte. Pastaj më dërguan te Ummi Seleme dhe ajo më tha:

- Pejgamberi s.a.v.s. ato dy reqate vetëm një herë i ka falur te unë, e pastaj kurrë nuk e kam parë që t'i falë. Prandaj, më vonë i thash: "0 Pejgamber i All-llahut, ato dy reqate që të kam parë duke i falur pas iqindisë, nuk të kam parë se po i fal as përpara as pas iqindisë?"

- Ato dy reqate kanë qenë që i falja rregullisht pas farzit të drekës. Mirëpo, më sollën deve të reja të blera për zekatë dhe unë i pata harruar ata dy reqate, ashtu që e fala iqindinë. Pastaj më ra ndërmend për ato dy reqate por më vinte keq që t'i fali në xhami, e njerëzit të më shikojnë, prandaj i fala në dhomën tënde.

Nga hadithi i përmendur rezulton:

- duhet gjurmuar për të nxënë dije, përgjigje të sakta të kërkohen nga njerëz të dijshëm qoftë personalisht apo me anë të ndonjë ndërmjetësi,

- para fillimit të çfarëdo punë qoftë është synnet që të konsultosh njerëzit me përvojë. Kështu ka vepruar Kurejbi me Ummi Selemen.

- xhemati mund ta pyesë imamin për ndonjë veprim jo të zakonshëm gjatë namazit, gjegjësisht i riu mund ta pyesë të vjetrin,

- pas farzit të drekes falen dy reqate sunnet,

- punë me përparësi janë ato që janë me interes e dobi për tërë shoqërinë, por edhe për individin, dhe si të tilla duhet kryer pa vonesë. Këtu shihet se Muhammedi a.s. e ka lënë sunnetin e fundit të drekës dhe ka pranuar delegacionin e fisit Abdu-1-Kajs për t'ia sqaruar themelet e fesë Islame,

- ai që do të pyesë diçka atë që falet, do t'i dalë nga ana e djathtë. Kështu sigurohet komunikimi i ndërsjellë më i mirë,

- taktika dhe mbamendja e mirë e Ummi Selemes,

- grave u lejohet të vizitojnë gruan e cila e ka burrin në shtëpi,

- është punë e papëlqyeshme, mekruh, t'i afrohesh atij që falet pa nevojë,

- Pejgamberët mund të harrojnë, në punët e përditshme, sikurse që i ndodh secilit njeri të zakonshëm.

MIMIKA NË NAMAZ

Për këtë ka informuar Kurejb i cili transmeton nga Umm Seleme r.a., kurse ajo nga Pejgamberi s.a.v.s.

1234. - Na ka treguar Kutejbe b. Seid, këtë e ka informuar Jakub b. Abdurahmani nëpërmjet të Ebu Hazimit, kurse ky nga Salih b. Sa'ad es-Saadij r.a. se Pejgamberit s.a.v.s. i kanë lajmëruar që ndërmjet fisit Benu Amr b. Avf ka një ngatrresë. Pejgamberi i All-llahut doli bashkë me shokë që t'i pajtojë dhe atje u vonua. Hyri koha e namazit, dhe Bilali erdhi te Ebu Bekri r.a. dhe i tha:

- O Ebu Bekr, Pejgamberi a.s. u vonua, kurse koha e namazit tanimë hyri, a po bëhesh imam i këtij xhematit?

Po, mbasi po thua - u përgjigj ai.

Bilali, pastaj këndoi ikametin. Ebu Bekri r.a. kaloi përpara, mori tekbirin me zë, **e në këtë moment erdhi edhe Pejgamberi s.a.v.s. dhe shkonte nëpër rreshta deri kur arriti në rreshtin e parë. Njerëzit filluan t'i bien duarve, kurse Ebu Bekri nuk u vari veshin. Pasi që njerëzit edhe më hovshëm duartrokisnin, ky u kthye dhe e pa Pejgamberm e All-llahut.**

Pejgamberi s.a.v.s. i dha shenjë dhe urdhëroi t'i falë (si imam) porse Ebu Bekri r.a. ngriti duart, falënderoi All-llahun dhe u tërhoq prapa Pejgamberit deri në rreshtin e parë. Pejgamberi a.s. kaloi përpara dhe i fali xhematin. Kur e kreu namazin, u kthye kah xhemati dhe tha: "O Burra, çka është me ju? Kur po paraqitet diçka jo e zakonshme në namazju duartrokitni. Duartrokitja është vetëm për femra. Nëse dikujt gjatë namazit i vjen diçka jo e zakonshme, le të thërras "Subhanall-llah" dhe askush nuk do ta dëgjoj kur të thotë "Subhanall-llah" e të mos ia vejë veshin".

- O Ebu Bekr, çka të pengoi ty të mos e falish

xhematin, pasi që të dhash shenjë për këtë?

Ebu Bekri u përgjigj: **"Nuk i ka hije Ibn Ebi Kuhafes të prijë përpara Pejgamberit të All-llahut".**

1235. - Na ka treguar Jahja b. Sulejman, këtij Ibn Vehbi nga Sufjan Thevriu, ky ka dëgjuar nga Hishami, ky nga Fadmeja, ndërsa ajo nga Esma e cila thotë:

"Hyra te Aisheja r.a. derisa ajo po falej dhe ishte në këmbë. Edhe xhemati tjetër ishin në këmbë.

- Çka është me këta njerëz? - pyeta.

- Ajo e ngriti kryet lart kah qielli.

- A është ky ndonjë shenjë i veçantë?, e pyeta unë. Ajo u përgjegj me krye, **po.**

1236. - Na ka treguar Ismaili nëpërmjet të Malikut, ky ka dëgjuar nga Hishami, ky nga babai i vet, kurse ai nga Aisheja r.a. bashkëshorte e Pejgamberit të All-llahut, e cila ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s., për shkak të lodhjes, pamundësisë, është falur në dhomën e vet ulur, kurse xhemati tjetër falej pas tij në këmbë, dhe ai u bëri me shenjë - me dorë që të ulen edhe ata. Pasi e kreu namazin tha:

"Imami është për të shkuar pas tij, prandaj kur të shkojë ai në ruqu, përkuluni edhe ju, dhe kur të ngritet ai, ngrihuni edhe ju!".

Kreu 23

Namazi i xhenazes

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

XHENAZJA DHE PËRFUNDIMI I JETËS ME FJALET

- Lâ ilahe il-lall-llahu -

E kanë pyetur Vehb b. Munebbihun:

- A nukjanë fjalët "La ilahe il-lall-llah" çelësi i xhennetit?

- Gjithsesi - u përgjegj ai - por nuk ka çelës pa dhëmbë, prandaj nëse ke çelës me dhëmbë, ai do të hapet, në të kundërtën nuk do të hapet.[1)]

[1)] - Bejhekiu, tekstin e plotë të hadithit të përmendur, nëpërmjet Muadh b. Xhebelit, e ka evidentuar në variantin që vijon "Kur e dërgoi Muhammedi a.s. Muadh b. Xhebelin në Jemen i tha: Ti shkon te pasuesit e një feje të shpallur të cilët do të pyesin për çelësin e xhennetit, e ti thuaju se ky është në dëshminë: "La ilahe il-lall-llah". Por ky është një çelës pa dhëmbëz, prandaj nëse ti vjen me çelësin me dhëmbëz atëherë do të hapet xhenneti, në të kundërtën ai nuk hapet".

Bu Nuajm Isfahani thotë se me dhëmbëzit e çelësit mendohet për kryerjen e një varg detyrimesh islame, në besimin e plotë sipas përcaktimit në Kur' an dhe kryerjen e detyrave praktike islame.

Muslimani që nuk i kryen me besnikëri të gjitha detyrat islame është mëkatar dhe hyrja e tij në xhennet është e varur nga falja e mëkatëve të tij. Në Kur'an thuhet: "All-llahu nuk fal nëse i bashkangjitet shok, kurse mëkatet tjera ia fal kujtdo".

Shqiptimi vetëm i dëshmisë islame-kelimei shehadetit, në momentin e vdekjes, pa i kryer detyrat tjera islame, është vetëm një ngushllim i pjesërishëm për shpërblimin me hyrje në xhennet. Sipas shkollave tradicionale në xhennet, më në fund do të hyjnë edhe mëkatarët më të mëdhenjë, por të cilët i kanë besuar All-llahut, ndërsa harixhitët, rafiditët dhe disa tjerë kanë mendim të kundërt.

1237. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Mehdi b. Mejmun, të cilit i ka transmetuar Vasil el-Ahdeb nga Marur b. Suvejd, kurse ky nga Ebu Dherr r.a. i çili ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: Erdhi i Dërguari i Krijuesit tim dhe më ka lajmëruar, ose ka thënë, më ka gëzuar, se ai pasardhës imi që vdes e që nuk i ka bërë shok All-llahut, do të hyjë në xhennet.

- A edhe nëse ka bërë amoralitet dhe ka vjedhur? e pyeta.

- Edhe në past bërë amoralitet dhe në past vjedhur - tha.

1238. - Na ka treguar Umer b. Hafs, i cili transmeton nga babai i vet, ky nga A'meshi, të cilët Abdullah (b. Mesu'di) i ka transmetuar sa vijon:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: Ai që vdes, dhe përveç All-llahut ka adhuruar edhe ndonjë tjetër, do të hyjë në xhehennem".

E unë i thash: **"Ai që vdes, e nuk ka adhurilar askënd përveç All-llahut, do të hyjë në xhennet".**

URDHËRI PËR PËRCJELLJEN E XHENAZES

1239. - Na ka treguar Ebu-l-Velid, këtij Shu'be nëpërmes të Esh'athit i cili ka dëgjuar Muavij b. Suvejd b. Mukarrin që transmeton nga Bera'a r.a. si vijon:

Pejgamberi s.a.v.s. na ka urdhëruar shtatë gjëra, dhe na ka ndaluar shtatë tjera. Na ka urdhëruar: përcjelljen e xhenazes, vizitën e të sëmuarëve, përgjegjen në thirrje (për gëzime), ndihmën atyre që u është bërë e padrejtë, mbajtjen e fjalës së dhënë, kthimin e përshëndetjes dhe uratën atij që teshet; kurse na ka ndaluar: përdorimin e enëve të argjendta, unazat e arit, mëndafshin, xhyben e

mëndafshtë, teshat e tejdukshme dhe teshat e qëndisura me mëndafsh.[2)]

[2)] - Nga hadithi i lartpërmendur mund të vihet në përfundim:

- të vdekurin duhet përcjellë dhe të qëndrosh aty derisa të varroset. Falja e xhenazes është detyrë kolektive e muslimanit.

Davudi thotë: "Të përcjellësh xhenazen do të thotë ta bartësh. Kjo detyrë, në radhë të parë, u përket familjes dhe fqinjve".

Dijetarët e shkollës hanefite mendojnë se është më mirë që pjesëmarrësit në varrim të shkojnë bashkë me xhenazen, kurse shafiijtë konsiderojnë se më mirë është që xhemati të ecë menjëherë përpara xhenazes. Shafiijtë këtë mendim të vetin e mbështesin në hadithin që e kanë shënuar katër muhaddithët më të popullarizuar në Sahihe, sipas këtij varianti: "Salimi ka transmetuar nga babai i vet: E kam parë Pejgamberin s.a.v.s., Ebu Bekrin, dhe Umerin duke ecur përpara tabutit-xhenazes".

Ibrahim Nehaiu, Sufjan Thevriu, Evzaiu, Suvejd b. Gafle, Mesruk, Ebu Kilabe, Ebu Hanife, Ebu Junus, Muhammedi dhe Is-haku konsiderojnë se të ecurit pas xhenazes është më mirë. Transmetohet se këtë mendim e ka përkrahur edhe: H. Aliu, Abdullah b. Mes'udi, Eb Derda, Ebu Umame dhe Amr b. As. Këta mbështeten në urdhërin e Muhammedit a.s. që e ka transmetuar Ebu Hurejre, të cilën e ka evidentuar Ebu Davudi në koleksionin e vet, në këtë variant: *"Mos shkoni pas xhenazes duke biseduar e as me zjarr të ndezur!", kurse sipas Harunit tha edhe këtë: "Dhe mos ecni përpara xhenaz.es!"* Sehl b. Sa'di ka treguar se Muhammed a.s. shkonte pas xhenazes. Ebu Umame thotë se Ebu Seid Hudariu e ka pyetur h. Aliun: "A është më mirë të shkohet prapa xhenazes apo përpara?"

- Pasha All-llahun, që ka dërguar Muhammedin me Kur'an, përparësia e ecjes pas xhenazes krahasuar me ecjen përpara xhenazes, është sikur raporti midis namazit të detyrueshëm-farzit, dhe namazit nafile-vullnetar.

- A është ky mendimi yt - e pyeti Ebu Seleme - apo e ke dëgjuar këtë nga Pejgamberi s.a.v.s.?

Aliu r.a. u zemrua ca dhe tha: "Jo, nuk është imi. Pasha All-llahun këtë e kam dëgjuar nga Muhammedi a.s. kështu jo një herë por, dy, tri, madje dhe shtatë herë".

- Unë përsëri, thotë Ebu Seidi, e kam parë Ebu Bekrin dhe Umerin që po ecnin përpara xhenazes. All-llahu i falt - tha Aliu r.a. edhe ata e kanë mësuar këtë nga Pejgamberi sikurse edhe unë. Ata, pasha Zotin,

janë njerëz të mirë të këtij populli, por ata nuk kanë dashur të ngushtojnë xhematin dhe të shtyhen edhe këtë e kanë bërë për të lehtësuar marshin funeral.

Mesruku ka deklaruar se Muhammedi a.s. ka thënë: "Secili popull bën kurban. Kurban të pasardhësve të mijanë të vdekurit e tyre, prandaj bartni të vdekurit tuaj përpara vetes!"

Darekutni thekson se Muhammedit a.s. i erdhi Thabit b. Kajs dhe i tha kishte vdekur nëna si e krishterë, por dëshiron që të marrë pjesë në përcjellje të xhenazes.

- Hipi deves dhe ec përpara xhenazes, në njëfarë largësie, që të mosjeshë drejtpërsëdrejti bashkëmetë!

Amr b. As i tha djalit të vet Abdullahut: *"Rri pas xhenazes! Përpara xhenaz.es e kanë vendin engjëjtë, kurse njerëzit pas saj".*

Hadithet në të cilat përmendet se Muhammedi a.s., Ebu Bekri dhe Umeri kanë ecur përpara xhenazes nuk kanë arritur me sened të plotë dhe si të tillë nuk mund të shërbejnë si argument.

Të vizitosh të sëmurin është sunnet, kurse disa këtë e konsiderojnë se është vaxhib. Ka shumë deklarata të Muhammedit a.s. dhe të as-habëve që flasin për nevojën e vizitës të sëmurit. Tirmidhiu shënon se h. Aliu ka thënë: "Muslimani që viziton muslimanin e sëmurë ka shpërblim këtë: All-llahu i dërgon 70.000 engjëj të cilët luten për këtë që nga momenti i vizitës e deri në aksham, gjegjësisht prej akshami deri në agim".

Hakemi ka shënuar se Abdullah b. Mes'udi ka thënë:

"Muslimani ndaj muslimanit ka katër detyra të përgjithshme: t'i urojë shëndet kur teshet, t' i përgjigjet kur e thërret për ndonjë gëzim familjar, ta vizitojë të sëmurin dhe ta përcjellë xhenazen e muslimanit".

Buhariu, me anë të Enesit, ka shënuar: "Pejgamberi vizitoi një djalosh ebrejt i cili disa herë i bënte shërbime".

Hakemi sjellë këtë deklaratë të Sa'd b. Ebi Vekasit: "Qesh sëmurë në Mekke dhe më erdhi Pejgamberi s.a.v.s., më vizitoi dhe ma lëmoi ballin me dorë".

Ebu Ejubi ka transmetuar se Muhammedi a.s. vizitoi një të krishter që i qe ankuar: "O Pejgamber i All-llahut, shtatë netë nuk kam fjetur e askush nuk më ka vizituar".

- Eh, more vëllau i im, more vëllau i jem! - i tha Muhammedi s.a.v.s. - ki durim! Ti do të dalësh nga mëkatet tua ashtu siç ke hyrë në ato mëkate". Sipas transmetimit të Taberaniut Selmani ka thënë: "Më ka vizituar Pejgamberi s.a.v.s. dhe kur nisi të dalë më tha: O Selman, All-llahu ta largoftë sëmundjen, t'i faltë mëkatet, ta forcoftë besimin dhe

trupin tënd deri në momentin e fundit tëjetës!" Ai që thirret të marrë pjesë në gazmend të muslimanit është synnet të marrë pjesë, por nëse është fjala për kurorëzim, atëherë e ka farz të kategorisë së dytë-vaxhib. Tajibbiu thotë: "Kur muslimani thërret muslimanin në gazmend ose në ndejë të zakonshme, është detyrë t'i përgjigjet asaj thirrje, nëse aty nuk ka ndonjë veprim qebie ndesh parimeve të fesë Islame, lojëra të palejueshme ose dekor të mëndafshtë". Ebu Lejthi ka deklaruar: "Kur thirret muslimani në dasmë, nuk prish punë pjesëmarrja e tij, në rast se shërbehet me ushqim të lejuar dhe nëse zbavitja nuk kalon në veprime që janë të ndaluara".

Pjesa dërmuese e dijetarëve kanë këtë mendim: i thiiruri e ka sunnet të marrë pjesë në dasmë. Nëse i thirrun agjëron nafile, ai do ta informojë për këtë nikoqirin. Nëse nikoqiri thotë se pjesëmarrja e tij është e nevojshme, i thirruri do t'i përgjigjet ftesës. Kur të hyjë në konak dhe të ulet, nëse heton se agjërimi i tij nafile-vullnetar, nuk shkakton moskënaqësi te nikoqiri, agjërimin nuk duhet ta ndërpresë, në të kundërtën duhet ta ndërpresë dhe atë ditë ta agjërojë më vonë. Solidarizimi në gazmend është i pashmangshëm, nëse nuk u bie ndesh normave fetare. Ta mbrosh dhe t'i ndihmosh të rrezikuarit, aq sa kë mundësi, është detyrë e shkallës parë-farz, për çdo musliman. Buhariu dhe Tirmidhiu nëpërmjet të Enesit transmetqjnë se *Muhammedi a.s. ka thënë: "Ndihmoji vëllaut tënd qoftë të ketë bërë ai dhunë, qoftë t'ijetë bërë atij dhuna!"*

- O Pejgamber i All-Hahut, - pyeti një njeri - unë i ndihmoj të rrezikuarit, por ç'do të thotë ajo, atij që bën dhunë? Si ta ndihmoj të atillin? Pengoje, dhe mos i jep mundësi të bëjë keq! Kjo është ndihmë e madhe - tha Muhammedi a.s.

Muslimi nëpërmjet të Xhabirit ka shënuar se Muhammedi a.s. ka deklaruar: "Muslimani le ta ndihmojë të vetin, bëri ky dhunë apo iu bë këtij dhuna. Nëse ky është kriminel, le ta pengojë në ato veprime dhe këtë e ka ndihmën më të mirë, por nëse i është bërë dhuna dhe padrejtësia, le ta mbrojë dhe t'i ndihmojë!"

Kthimi i përshëndetjes sipas mendimit të Malikut dhe Shafiut është detyrë personale e secilit, kurse sipas mendimit të dijetarëve të Kufës kjo është detyrë kolektive. Përshëndetja islame përbëhet nga fjalët: Esselamu alejkum!" që do të thotë: "Qoftë paqa e bekimi mbi ju!" Sipas mendimit të Hanefijve, t'i japësh selam tjetrit është synnet, kurse ta kthesh selamin është farz. Nëse vetëm dikush nga një shoqëri e kthen selamin, detyra e kthimit të përshëndetjes mbetet edhe tek të tjerët që gjenden

1240. - Na ka treguar Muhammedi, këtij Amr b. Ebu Seleme i cili ka dëgjuar Evzaiun, ky Ibni Shihabin, të cilit i ka transmetuar Seid b. Musejjeb, se Ebu Hurejre r.a. ka thënë:

E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke thënë: Muslimani ndaj muslimanit ka pesë detyra: kthimin e përshëndetjes, vizitën e të sëmurit, përcjelljen e xhenazes, përgjigjen në thirrje për gëzim, dhe ta urojë atë që teshtinj (teshet)"

Në senedin tjetër Amr b. Ebu Selemen e pason Abdurrezaku të cilin e ka informuar Ma'meri, por e ka përcjellë edhe Seleme nga Ukajl.

---

aty. Nuk duhet dhënë selam njeriut që këndon Kur'an, por nëse ijepet selam, ai do të ndërpres këndimin e ta marrë selamin.

Për muslimanin është e ndaluar të shërbehet me enë apo almise tjera të arta ose të argjendta. Hudhejfe transmeton fjalët e Muhammedit a.s.: *"Mos pini nga enë të arta e të argjendta dhe mos hani nga pjatat e tilla!"* Në këtë grup hyjnë mangalla të praruara me ar ose argjend, lugë, almiset kozmetike, pasqyra etj. Ndalesa u referohet njëlloj meshkujve dhe femrave. Mashkulli e ka haram të mbajë unazë ari, kurse unaza e argjendit në bazë të ndonjë nevoje i lejohet.

Enesi ka thënë se Muhammedi a.s. ka mbajtur unaze argjendi me gur të çmuar nga Etiopia ku ishte e skalitur: "Muhammedun resulull-llah". Unaza e këtillë nuk duhet të peshojë më shumë se një mithkal. Unazat me emrin e shkruar të poseduesit që shërbejnë si vula, është sunnet t'i kenë: sundimtarët, gjykatësit dhe individ me pozitë shoqërore, kurse për tjerët më mirë është të mos i kenë këto zbukurime. Veshja me tesha të mëndafshta është e ndaluar vetëm për meshkujt, kurse për femrat nuk ndalohet.

Ebu Davud dhe Ibn Maxhe, nëpërmjet të Aliut, theksojnë se Muhammedi a.s. mori një copë pëlhure të mëndafshtë në dorën e djathtë e pastaj mori një copë ari në dorën e majtë dhe tha: *"Të dyja keto i kanë të ndaluara t'i bajnë meshkujt e umetit tim"*. Ibn Maxhe në Sunen të tij shton edhe këtë: *"...kurse femrat i kanë të lejuara"*.

PJEKJA ME TË VDEKURIN E MBSHTJELLUR ME QEFIN

1241,1242. - Na ka treguar Bishr b. Muhammed i cili transmeton nga Abdullahu, këtë e kanë informuar Ma'meri dhe Junusi, që transmetojnë nga Zuhriu, ky nga Ebu Seleme, se Aisheja r.a., bashkëshorte e Pejgamberit a.s., ka thënë:

- Është nisur Ebu Bekri r.a. me kal nga shtëpia e tij në Sunh.

Kur zbriti **dhe hyri në xhami, nuk i foli asgjë të pranishëmve por hyri te Aisheja r.a. me qëllim që ta shohë Pejgamberin a.s. i cili ishte mbuluar me një copë mbulojë. Ebu Bekri i zbuloi fytyrën u përkul mbi të, e puthi, qau dhe pastaj tha: "O Pejgamberi i All-llahut, do ta jepja babën dhe nënën për ty! All-llahu nuk të jep dy vdekje. Sa për vdekjen që ta ka caktuar All-llahu, ti e shijove".**

Ebu Seleme ka thënë: Më ka informuar (Abdullah) b. Abbas se Ebu Bekri ka dalë, derisa Umeri r.a. po bisedonte me masën, dhe Ebu Bekri i tha: **"Ulu!" Umeri ngurroi dhe ai përsëri i tha: "Ulu!"** Umeri r.a. nuk veproi ashtu, prandaj Ebu Bekri shqiptoi shehadetin dhe masa u kthye kah ai, kurse Umerin e la.

Ai pastaj vazhdoi: **"Kush e ka adhuruar Muhammedin, prej jush, Muhammedi a.s. ka vdekur, por kush e ka adhuruar All-llahun, All-llahu, pa dyshim është i gjallë dhe Ai nuk vdes kurrë".** I Lartmadhërishmi All-llah thotë: **"Muhammedi është Pejgamber i All-llahut. Para tij kanë kaluar shumë Pejgamberë. A do të ktheheni ju prapë, nëse ai vdes ose vritet! Kush kthehet në politeizëm, ai nuk i bën dëm All-llahut fare. All-llahu do t'i shpërblejë ata që janë mirënjohës".**

Pasha Zotin, masa sikur nuk e dinte se All-llahu e ka shpallur këtë ajet deri kur e këndoi Ebu Bekri r.a. **Masa e pranoi këtë, prej tij, dhe pastaj nuk është dëgjuar me**

kush të flas fjalë tjetër përpos këtij ajeti.[3)]

1243. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr, këtij Lejthi, kurse ky ka dëgjuar nga Ukajli, ky nga Ibn Shihabi, të cilin e ka mformuar Harixhe b. Zejd b. Thabit se Ummu A'la, bashkëshorte e një Medinasi, e cila Pejgamberit s.a.v.s. i kishte dhënë betimin për besnikëri në fenë Islame, e informoi se si Muhaxhirët u janë dhënë Ensarive me short, dhe neve na takoi Uthman b. Madh'un. E vendosëm në shtëpiat tona, por ai së shpejti u sëmu dhe ndërroi jetë. Kur e lanë dhe e

---

[3)] - Nga ky hadith rezulton:

- është e preferuar që të vdekurin, sapo të japë shprit, ta mbulosh me pëlhurë fytyrës dhe tërë trupin,

- është e lejuar të marrësh ngryk të vdekurin (përqafosh), me përjashtim nëse vdekja është shkaktuar prej ndonjë sëmundje ngjitëse. Tirmidhiu në Sunen të vet shënon se Muhammedi a.s. hyri te Osman b. Ma'dhuni, i vdekur, u përkul mbi të, e mori ngryk-përqafoi, dhe lotët i rrodhën nëpër fytyrë, qau.

Në Tevhid shënon: "Kur vdiq Osman b. Ma'dhun, Muhammedi a.s. ia zbuloi fytyrën, qau shumë me atë rast, e puthi në ball - midis syve, e kur e vunë në tabut tha: "I lumi ti o Osman, ty nuk të ka mashtruar pasuria e kësaj bote dhe ti nuk ke qenë i dhënë pas asaj".

- lejohet të qashë për të vdekurin, por pa vajtime e bërtima.

. Ebu Bekri ishte më i popullaziruar ndër as-habët se sa Umeri, dhe personi më i çmuar në kohën e vet.

Nga hadithi përfundohet:

- është e lejuar që vdekjen t'ua komunikosh farefisit të të vdekurit, fqinjve dhe dashamirëve,

- Zejnuddini thotë: "Numër i madh i dijetarëve me famë konsiderojnë se është akt i lavdëruar dhe mirë që t'i mformosh për vdekjen të afërmit e të vdekurit, miqtë dhe fqinjët". Këtë mendim e kanë shumica e dijetarëve të shkollës hanefite, si edhe e shkollave tjera tradicionale.

Autori i "El-Hidajes" thekson: "Dijetarët tonë kanë dy qëndrime përkitazi me këtë çështje: disa konsiderojnë se të informosh është mustehab me qëllim që të marrin pjesë në varrim farefisi, madje edhe ata të panjohurit, numër sa më i madh, ndërsa të tjerët mendojnë se këtë duhet kumtuar vetëm atyre të panjohurve.

mbështollën me teshat e veta, hyri Pejgamberi s.a.v.s., kurse unë i thash: **"Mëshira e All-llahut qotë me ty o Ebu Saib! (Llagap iUthmamt). Unë dëshmoj për ty që All-llahu do të bëjë fisnik". Pejgamberi a.s. pas kësaj tha: "Prej nga e di ti se All-llahu e ka bërë nga fisnikët, të nderuarit?"**

"O Pejgamber i All-llahut, ta bëfsha kurban babën tim, kush është ai të cilin All-llahu e ka radhitur te fisnikët?", pyeta unë. Ai tha: "Sa i përket atij, vdekja i erdhi. Pasha Zotin, edhe unë i dëshiroj mirësi! Pasha Zotin, unë jam Pejgamber i All-llahut por nuk e di se ç'do të ndodhë me mua".

- Pasha All-llahun, - tha Ummi A'la - **pas kësaj për askënd nuk kam konfirmuar pastërtinë morale-fetare".**[4)]

Na ka treguar Seid b. U'fejr, si edhe Lejthi, Nafi'a b. Jezidi transmeton nga Ukajli tekstin: **"Nuk e di... çka do të bëhet me ta!"** Në senedin tjetër Nafi'un e përcjell Shuajbi, në versionin e tretë Amr b. Dinar kurse sipas senedit të katërt Ma'meri.

1244. - Na ka treguar Muhammed b. Beshshar, këtij Gunder nga Shu'be i cili ka thënë:

"E kam dëgjuar Muhamed b. Munkedirin duke treguar se e ka dëgjuar Xhabir b. Abdullahun se ka thënë:

Kur më është vrarë babai, ia hoqa mbulesën nga fytyra

---

4) - Nga hadithi del si përfundim:

- për asnjë nuk duhet thënë me këmbëngulje se është xhennetli, përveç atyre dhjetëve për të cilët ka thënë Muhammedi a.s.,
- respektimi i të varfërit, Muhaxherit, nga ana e Ensarive,
- lejohet të hyhet në lokalin ku është i vdekuri edhe përpara se të pastrohet e të përgatitet për t'i falur xhenazen,
- është e lejuar të heqësh short ose të votosh përkitazi me zgjedhjen e ndonjë çështje me rëndësi shoqërore,
- të vdekurin duhet përmendur për të mirë dhe duhet lutur për shpirt të tij.

dhe fillova të qaj. **Këtë ma ndaluan, por Pejgamberi a.s. nuk ma ndaloi këtë. Edhe halla ime, Fatimja, filloi të qajë. Atëherë Pejgamberi s.a.v.s. tha: "E qave ti apo nuk e qave, melaqet-engjëjt me krahët e vet vazhdimisht bëjnë hije mbi të, deri kur ta ngritni, (me tabut)".**

Në senedin tjetër Shu'ben e pason Ibn Xhurejxhi i cili ka thënë:

"Ibn Munkedir më ka informuar se e kishte dëgjuar kështu edhe Xhabirin r.a."

LAJMËRIMI I FAMILJES-FAREFIST PËR VDEKJEN E ANËTARIT TË TYRE

1245. - Na ka treguar Ismaili, këdj Maliku, ky transmeton nga Ibn Shihabi, ky nga Seid b. Musejjeb, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a. se **Pejgam-beri s.a.v.s. i kumtoi opinionit vdekjen e Nexhashiut, atë ditë kur vdiq. Doli në Musal-la, hyri në rresht me as-habët dhe mori katër herë tekbir.**[5)]

---

5) - Muhammedi a.s. nga Hajbed është kthyer në fund të vitit të gjashtë Hixhri, kurse në muajin Muharem të vitit të shtatë sipas hixhretit i dërgoi Negus Es-hametit, me anë të Amr b. Umejjes, thirrjen me shkrim - risale. Negusi e mori shkresën e dërguar nga Muhammedi a.s., e shikoi, zbriti nga froni në tokë, në shenjë respekti ndaj kësaj shkrese, u ul në tokë, dhe pranoi normat e fesë Islame dhe lidhur me këtë iu përgjegj me shkrim Muhammedit a.s. Negusi fenë Islame e pranoi në prezencë të Xhafer b. Ebi Talibit. Ai vdiq në muajin Rexheb të vitit të nëntë hixhri.

Ibn Habban ka thënë: "Dijetarët tonë e konsiderojnë si mekruh lajmërimin publik të vdekjes së dikujt, por nuk ka gjë të keqe nëse ky lajmërim bëhet në mënyrë individuale për miqtë dhe dashamirët e të vdekurit". Ebu Hanife thotë: "Nuk ka gjë të keqe për këtë formë lajmërimi". Tirmidhiu ka shënuar se Hudhejfe ka thënë: "Kur të vdes unë mos ia kumtoni askujt vdekjen time, sepse kam frikë mos bëhet kjo traditë, gjë të cilën e ka pas ndaluar Muhammedi a.s." Tirmidhiu

konsideron se ky hadith është i mirë. Ai gjithashtu ka shënuar se Abdullah b. Mes'ud ka transmetuar fjalët e Muhammedit a.s.: "Shmanguni shpalljes publike për rastet e vdekjes, ngase ky është zakon i periudhës para'kur'anore". Tirmidhiu thotë ky hadith nuk është i njohur - hadith garib. Neveviu thotë: Lajmërimi publik i rastit të vdekjes është i ndaluar. Kjo traditë është nga periudha xhahilije kur me rastin e vdekjes së ndonjërit nga klasa e fisnikëve dërgohej kalorësi dhe ky në fiset tjera shpallte vdekjen e tij me fjalët: "Vdekja e filan fistekut, vdekje e tërë arabëve!" Me atë rast vajtohej, këlthitnin, herë bashkërisht e herë individualisht. Shpallja e vdekjes, individualisht të afërmve të të vdekurit dhe dashamirëve konsiderohet akt i pëlqyeshëm - mustehab". Ibn Batali thotë: "Pejgamberi e shpalli publikisht vdekjen e Negusit në xhami, e pastaj në musal-la ia fali xhenazen, në mungesë të xhenazes, për shkak se as-habët konsideronin se Negusi ishte jomusliman, kurse fenë e pranoi më vonë",

- hadithi argumenton se namazi i xhenazes nuk falet në xhami, sepse Muhammedi a.s. e lajmëroi vdekjen e Negusit në xhami, por pastaj doli bashkë me as-habët në musal-la dhe atje i fali xhenazen. Ky është qëndrimi i Ebu Hanifes. Këtë mendim e kanë edhe Maliku dhe Ibn Ebi Dhi'bi. Mirëpo, ShafTiu, Ahmedi, Is-haku dhe Ebu Thevri thonë:

"Namazi i xhenazes mund të falet edhe në xhami, në rast se xhemati nuk lë pas vetës ndonjë mbeturinë e papastërti". Këta mbështeten në rastin, siç e transmeton Muslimi, se Sa'd b. Ebi Vekasi vdiq, kurse Aisheja urdhëroi të vendoset në xhami në mënyrë që namazin e xhenazes të mund t'ia falin edhe gratë e Pejgamberit. Më vonë Aisheja pyeti:

"A e gjykon opinioni këtë veprim tonin?"

- Po - iu përgjegjën.

- Ndoshta e kanë harruar as-habët se Pejgamberi nuk deshi t'ia fali xhenazen Suhejl b. Bejditjashta xhamisë - tha Aisheja.

Hanefijtë i përmbahen tekstit të hadithit që e kanë evidentuar në Sunene te Ebu Davudi dhe Ibn Maxhe sipas transmetimit të Ebu Hurejres: "Ai që ia fal namazin e xhenazes në xhami, kurrgjë nuk ka prej atij namazi". Disa muhaddithë këtë e kanë komentuar"... i vdekuri nuk ka kurrfarë shpërblimi e dobie prej tij". Deklarata e Aishes ka të bëjë me rastin e kohës me shi ose breshër apo ndonjë arsye tjetër. Sido qoftë, namazi i xhenazes është mirë të faletjashtë xhamisë.

- është sunnet që xhemati të radhiten në rreshta me tek numër pas imamit. Tirmidhiu shënon se Muhammedi a.s. ka thënë: "Atij që ia falin xhenazen tre rreshta, i falen mëkatet dhe shpërblehet me xhennet".

Nesaiu ka shënuar se Hakem b. Furuh ka thënë: "Na ka falur një xhenaze Ebu-1-Mulejh dhe kur ne mendonim se do të marrë tekbir, ai u kthye me fytyrë kah ne dhe na tha:

"Drejtoni radhët tuaja dhe këndonie lutjen mirë". Ebu- 1-Mulejh me një rast tjetër ka thënë se Mejmuna, bashkëshorte e Pejgamberit s.a.v.s. ka thënë: *"Pejgamberi më ka thënë se nuk ka të vdekur të cilit iafalin xhenazen dyzet vetë, e lutja e tyre të mos pranohet"*,

- hadithi i pënnendur është argument për Shafi'iun dhe Ahmedin të cilët lejojnë faljen e xhenazes pa qenë prezente xhenazja.

Neveviu thotë: "Nëse trupi i të vdekurit gjendet në qytet - vendbanim, nuk mund t'i falet xhenazja pa qenë prezent".

Në Rafi'ij është shënuar: "Është e nevojshme që ndërmjet imamit me xhemat dhe xhenazes të mos ketë largësi më shumë se 200-300 arshin. Hatabiu thotë: "Negusi e pranoi fenë Islame dhe e pranoi thirrjen e Muhammedit a.s., por këtë e fshehte nga bashkëqytetarët dhe të nënshtruarit e tij. Kur të vdesë muslimani, është detyrë e muslimanëve të tjerë t'ia falin xhenazen. Bën përjashtim nëse i vdekuri gjendet në mes të jomuslimanëve, ku nuk ka njeri që di dhe mund t'ia falë xhenazen. Muhammedi a.s., si Pejgamber, ishte i denjë për të falë xhenazen e Negusit, madje edhe pa prezencë të tij".

Prandaj, muslimani që vdes në ndonjë vend të banuar dhe aty i përgatitet xhenazja, muslimanët tjerë në vendbanimin tjetër nuk mund t'ia falin xhenazen në mosprezencë të tij. Por nëse dihet se xhenazja, për ndonjë arsye, nuk është falur, është sunnet sipas mendimit të Shafi'iut që t'i falet xhenazja në mosprezencë të tij. Në këtë rast nuk mirret parasysh kurrfarë largësie për t'ia lënë pa falur xhenazen. Nuk ka rëndësi distanca ndërmjet të vdekurit dhe imamit dhe xhematit. Kur falet xhenaze e këtillë, imami me xhematin kthehen kah Kibla, pa marrë parasyshë anën dhe pozitën ku gjendet i vdekuri.

Ka dijetarë që këtë namaz të xhenazes e quajnë të papëlqyeshëm-mekruh, dhe konsiderojnë se falja e namazit të xhenazes Negusit ka qenë e lejuar vetëm për Pejgamberin, si Pejgamberi i All-llahut Shafi'ijtë dhe Hanbelijtë mendojnë se edhe ky .veprim, sikur tëra veprimet e Pejgamberit s.a.v.s.Janë model për të vepruar të tjerët, dhe është e tepërt të interpretohet ndryshe.

Ibn Habbani në Sahih, nëpërmjet të Imran b. Husejnit thekson: "Pejgamberi a.s., ka thënë: "Vëllau i juaj Negusi ka vdekur, ngrituni dhe falnia xhenazen!" Mandej u ngrit Pejgamberi a.s., as-habët u rreshtuan pas tij në musal-la dhe ai mori katër tekbire. As-habët as nuk e morën me mend, nuk u shkoi mendja se a është trupi i Negusit përpara

Muhamemdit a.s.

Ka të tjerë që mendojnë: "Ky është rast nevoje. Negusi ka vdekur në një vend ku nuk ka pasur kush t'ia falë xhenazen, prandaj Muhammedi a.s., ia fali në Medine. Në këtë fakt na ndihmon edhe ajo që, Muhammedi a.s. në këtë mënyrë nuk ua falë xhenazen një vargë as-habësh të cilët vdiqën në qytete dhe vendbeteja tjera."

Historianët, ndërkaq, kanë evidentuar edhe këtë rast:

Vakidi në librin e tij Kitabu-1-Megazi ka shënuar: "K.ur u ndeshën muslimanët në Mut'a me armikun, Muhammedi a.s. hipi në minber. Ai nuk kishte pengesa për ta vështruar fushën e luftës, dhe duke vështruar këtë betejë tha: "Flamurin e mbajti Zejd b. Harithi dhe luftoi deri kur u vra". Vakidi thekson se Muhammedi a.s. ia fali xhenazen, bëri dua dhe tha: "Lutjuni All-llahut ta falë! Ky ka hyrë në xhennet".

- Pastaj flamurin e mori - tha Muhammedi a.s. - Xhafer b. Ebi Talibi, e vazhdoi luftën deri kur u vra, edhe këtij Muhammedi a.s. ia fali xhenazen, bëri lutje dhe tha: "Luteni All-llahun për këtë, por ky ka hyrë në xhennet dhe si me krah fluturon nëpër xhennet".

Këto rastejanë transmetuar pa sened të plotë, prandaj këso deklaratash, thonë hanefijtë, nuk mjaftojnë dhe nukjanë meritore për zbatim praktik në ceremonitë fetarc.

Ibn Ebi Muhammedi ka deklaruar: Kur të mirrët vesh se dikush është mbytur në ujë, është vrarë, ose e ka hëngër ndonjë egërsirë dhe nga ai nuk ka asfarë gjurme a pjesë e mbetur e trupit, atij do t'i falet xhenazja analogjikisht sikurse Negusit".

Ibn Habib dhe Ibn Abdu-1-Bem thonë: "Shumica e juristëve islamë mendojnë se falja e xhenazes së Negusit nga ana e Muhammedit a.s. është lejuar vetëm për atë si Pejgamber, kurse analogjia e përmendur nuk është me vend". Disa thonë se të vdekurit që nuk është prezent mund t'i falet xhenazja vetëm në ditën kur ka vdekur".

Hasan Basriu thotë: "Të vdekurit të tillë i bën vetëm dua, por xhenazen nuk ia fal".

- xhenazja ka katër tekbire, kjo edhe është në praktikë. Ibn Ebi Lejla konsideronte se namazi i xhenazes ka pesë tekbire, disa mendojnë se ka më shumë, deri në shtatë e më së pakti tre tekbire.

Nga Imam Ahmedi është transmetuar: "Në namaz të xhenazes tekbiret nuk mund të jenë më pak se katër por as më shumë se shtatë".

Ibn Mes'udi, Zejd b. Erkame b. Hudhejfe b. Jeman e pranqjnë mendimin që namazi i xhenazes ka pesë tekbire.

1246. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, këtij Abdu-1-Varith, të cilit i ka transmetuar Ejubi nëpërmjet Humejd b. Bilalit, ky nga Enes b. Maliku r.a. i cili ka thënë

- Pejgamberi s.a.v.s. ka deklaruar: "Flamurin (në luftën në Mut'i) e mbante Zejdi dhe u vra, pastaj e mori Xhaferi (b. Ebi Talib), edhe ky u vra, pas këtij e mori Abdullah b. Revaha edhe ky u vra. Sytë e Pejgam-berit a.s. lëshuan lotë. Mandej flamurin e mori Halid b. Velid pa autorizimin e askujt dhe korri fitore".[6)]

[6)] Në vitin e tetë hixhrij, në xhumadu-1-evvel, Muhammedi a.s. nisi një njësit ushtarak prej 3000 burrash për në Mut'a, nën komandën e Zejd b. Hanthit dhe tha: "Nëse vritet Zejdi, udhëheqjen do ta vazhdojë Xhafer b. Ebi Talibi, por nëse edhe ky vritet, komandën do ta marrë Abdullah b. Revah. Në sulmin frontal Zejdi u vra, dhe e mori flamurin Xhaferi, por kur u vra edhe ky, flamurin e mori Abdullah b. Revah. Pasi që edhe ky u vra, komandën, sipas vlerësimit të vet, e mori Halid b. Velidi dhe korri fitoren. Muhammedi a.s. nga minberi e lajmëronte vdekjen me radhë të komandantëve të ushtrisë edhe fitorea e Halidit, akoma pa u kthyer askush nga fronti.

Buhariu thekson fjalët e Ibn Umerit: "E kemi kërkuar Xhafer b. Ebi Talibin dhe e gjetëm në mesin e të vrarëve me 70 e sa plagë në trup, që ishte i goditur nga shigjetat.

Nga hadithi mund të përfundohet:

Muhammedi a.s. e informoi saktësisht opinionin e Medines për çka ndodhte në Mut'a,

- të keshë mëshirë ndaj tjetrit është cilësi e lavdëruar që e kanë vetëm njerëzit e mirë,

- është e lejuar që në rast nevoje me vetinisiativë të marrësh mbi vete udhëheqjen e shoqërisë pa autorizime të organit kompetent, nëse ka indikacione për punë të suksesshme. Në këtë mënyrë Halid b. Validi e mori komandën me vetinisiativë, në betejën në Mut'a, gjë të cilën Muhammedi a.s., më vonë, e përkrahu pa rezervë. Gjithashtu shoku i të vdekurit në shkretëtirë ose në rrugë, është i detymar ta ruajë çka mbetet nga shoku i tij dhe t'ua dorëzojë trashëgimtarëve të atij, anipse shoku i vdekur nuk ka lënë porosi me gojë, - autorizimet dhe urdhërat e kompetentëve duhet zbatuar me përpikëri.

LAJMËRIMI PËR FALJEN E XHENAZES

Ebu Rafi'i përcjell nga Ebu Hurejre deklaratën:

- Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Pse nuk më keni lajmëruar?"[7]

- Përse nuk më keni lajmëruar? - pyeti Pejgamberi.

- Ma tregoni ku e ka varrin!

Pastaj Muhammedi a.s., i shkoi te varri dhe ia fali xhenazen.

1247. - Na ka treguar Muhammedi, këtij Ebu Muaviu që ka dëgjuar nga Ebu Is-hak Shejbaniu, ky nga Shabiu, ky nga Ibn Abbasi r.a. i cili ka thënë:

"Vdiq një njeri të cilin Pejgamberi a.s. e kishte vizituar më përpara. Vdiq natën dhe e varrosën natën. Pejgamberin e lajmëruan në mëngjes për këtë, dhe ai tha:

- Çka ju pengoi të më lajmëroni menjëherë?

- Ishte natë - u përgjigjën ata - bënte terr dhe nuk deshëm që të japim mundim".

Ai, pastaj, shkoi atje ku ishte varrosur dhe ia fali xhenazen atij të vdekuri[8]

---

[7] - Muhaddithë të tjerë kanë evidentuar se Ebu Hurejre ka thënë: "Një njeri, gjegjësisht një grua, e fshiu xhaminë e Pejgamberit dhe ndërroi jetë. Më vonë Muhammedi a.s. pyeti për atë dhe as-habët e thanë se ai person ka vdekur.

[8] - Me shprehjen "dikush, një njeri" mendohet për Talha b. Beraun, nip i Umejrit, i cili para se të japë shpirt kishte lënë porosi që Muhammedin a.s. mos ta shqetësojnë natën për shkak të xhenazës së tij, nga frika që të mos e vrasin ebrejt. Muhammedin a.s. nuke lajmëruan për këtë xhenaze dhe ai, të nesërmen, sa gdhiu drita shkoi te varri i Talhas, kurse as-habët u rreshtuan pas tij e ai ia fali xhenazen. Muslimi evidenton se Muhammedi a.s. shkoi te varri i Talhas derisa ishte ende varri i ri. Shejbaniu thekson se Muhammedi a.s. pat shkuar te varri pas

dy netëve, kurse Bejhekiu thotë se ai shkoi te varri tri netë pasi që ishte varrosur.

Nga hadithi del përfundimi:

- të sëmurin duhet vizituar dhe t'i japësh kurajo,
- lejohet që varrimi të bëhet natën,
- lejohet infomumi individual për të afërmit, se kur do të falet xhenazja e atij të vdekuri,
- falja e namazit të xhenazës dhe varrimi nuk duhet vonuar pa ndonjë arsye, posaçërisht nëse konstatohet me saktësi vdekja,
- lejohet që namazi i xhenazes të falet pas varrimit.

Tirmidhiu thekson se ky është qëndrim i as-habëve dhe i pjesës dërmuese të dijetarëve të kohës së hershme. Ky është mendim i Shafi'iut, Ahmedit dhe Is-hakut.

Disa as-habë dhe disa dijetarë mendojnë se xhenazja nuk mund t'i falet pas varrimit. Kështu mendon Malik b. Enesi.

Abdullah b. Mubareku ka thënë: "Nëse i vdekuri është varrosur, e xhenazja nuk i është falur, do t'i falet mbi varrin e mbuluar".

Ahmedi dhe Is-haku kanë konsideruar se të vdekurit mund t'i falet xhenazja në periudhën prej një muaji pas ditës së vammit.

Autori i "El-Hidajes" thotë: "Nëse i vdekuri është varrosur, porpa iu falur xhenazja, do t'i falet pas mbulimit të varrit. Xhenazja e këtij të vdekuri mund të falet derisa ta merrë mendja që trupi ka filluar të prishet". Kështu shkruan edhe në Mebsut. Në rast dyshimi se trupi nuk është i tërë, xhenazja nuk mund t'i falet. Kështu mendojnë edhe: Shafi'iu, Ahmedi, Aisheja, Ibn Sirin e Evzai.

Për vlefshmërinë e namazit të kësaj xhenazje, sipas mendimit më të arsyeshëm është kusht që i vdekuri të jetë i larë para varrimit. Mirëpo, Ibn Sem'ati ka transmetuar mendimin e Imam Muhammedit se në këtë rast, larja nuk është kusht për vlefshmëri të namazit të kësaj xhenazeje.

Pjesa më e madhe e dijetarëve të shkollës juridike të hanefijve konsideron se kjo xhenaze mund të falet, nëse sipas mendimit të ekspertëve trupi i të vdekurit nuk është ajur. Në të kundërtën, namazi i xhenazes nuk mund t'i falet, madje as atëherë kur vetëm ka dyshim se trupi do të jetë ajur.

Ebu Jusufi konsideron se të vorrosurit, pa iu falur xhenazja, mund t'i falet xhenazja në afat prej tri ditësh pas vorrimit.

SHPERBLIMI PËR PËRBALLIM TE VDEKJES SË FËMIUT ME SHPRESË TE ZOTI

Dhe fjala e të Lartmadhërishmit: **"Jepu sihariq durimtarëve"**

Kur'an, 2:155.

1248. - Na ka treguar Ebu Ma'mer, këtij Abdu-l-Varith të cilit i ka transmetuar Abdu-l-Azizi nga Enesi r.a. që thotë:

Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Nuk ka musliman të cilit i kanë vdekur tre fëmyë në moshë fëmijërie e All-llahu të mos e shtjerë në xhennet për hirë të mëshirës ndaj atyre".[9)]

---

9) - Maliku në Muvatta' shënon se Muhammedi a.s. ka thënë: "Muslimanit të cilit i vdesin tre fëmijë dhe i përballon me durim, duke shpresuar në shpërblimme All-llahut, do t'i ketë mbrojë nga zjarri i xhehennemit". Pas kësaj një grua i tha: "Ose dy?"

- Po, edhe dy - u përgjegj Muhammedi a.s.

Disa muhaddithë kanë shënuar se Muhammedi a.s. ka thënë:

"Ai që vjen para All-llahut me gjashtë vepra të kryera, do të jetë i mbrojtur nga zjarri i xhehennemit dhe do të hyjë në xhennet shqiptojë: 1 - "Subhanall-llah", 2. "Elhamdu lil-lah", 3. "La ilahe il-lall-llah", 4. "All-llahu ekber", 5. me durim të përballojë vdekjen e fëmiut të mitur, dhe 6. këtë ta bëjë me shpresë se All-Ilahu do ta shpërblejë". Teksti i përkthyer në tërësi i ajetit bën: "...Dhe ti përgëzoi durimtarët, të cilët kur i godit ndonjë e papritur vetëm thonë: Ne jemi të All-llahut dhe ne te Ai po kthehemi!" *Kur'an, 2:155-156 Nga hadithi i përmendur del si përfundim:*

- simpati e jashtëzakonshme nga Ana e All-llahut ndaj fëmijëve të mitur dhe prindërve të tyre durimtarë.

Ebu Davudi në Sunenin e tij, nëpërmjet të Aishes sjell këtë: "Pejgamberi s.a.v.s. një herë shkoi te një fëmijë ensarij që t'ia fal xhenazen, kurse Aisheja më vonë i tha:

-I lumi ai! Ai është shpend nga shpendët e xhennetit. Ai nuk ka dëgjuar gjë të keqe as që ka ditur për të.

- Oj Aishe, - tha Muhammedi a.s. - a nuk e di se All-llahu e ka

1249. Na ka treguar Muslimi, këtij Shu'beja nga Abdurrahman b. Asbehani, ky ka dëgjuar nga Dhekvani, ky nga Ebu Seidi r.a. se disa gra i kanë thënë Pejgamberit të All-llahut:

"Na cakto një ditë!" (për ligjëratë), dhe ai u mbajti ligjëratë.

Muhammedi a.s. tha: **Gruas të cilës do t'i vdesin tre fëmijë, ata do të jenë mburojë e saj nga zjarri i xhehennemit.**

- Po dy? - pyeti (Ummi Sulejm)

- Edhe dy - u përgjegj Muhammedi a.s.

1250. - Sheriku përcjell të njëjtin nga Abdurrahman b. Asbehani, ky nga Ebu Salihu, ky nga Ebu Seid dhe Ebu Hurejre, kurse ai nga Pejgamberi s.a.v.s. Ebu Hurejre shton edhe këtë: **"...që nuk janë moshërritur".**

1251. - Na ka treguar Aliu, këtij Sufjani që thotë:

- E kam dëgjuar Zuhriun se po përcjell nga Seid b. Musejjeb, ky nga Ebu Hurejre r.a., kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s. që ka thënë:

---

krijuar xhennetin dhe për të ka krijuar banorët e tij ende duke qenë ata në kryqe të prindërve të tyre, por ka krijuar edhe xhehennemin e për ate edhe banorët e tij ende duke qenë në kryqe të prindërve të tyre.

- shumë dijetarë muslimanë mendojnë se këtu bëjnë pjesë edhe fëmijët jomuslimanë ngase ata nuk janë përgjegjës për shmangien e rrugës së prindërve të tyre. Në Kur'an thuhet: "Askush nuk bart barrën e tjetërkujt".

Muhaddithët kanë evidentuar se Muhammedi a.s. duke mbajtur një ligjëratë tha:

"All-llahu më ka urdhëruar që t'ju kumtoj:

All-llahu të gjithë robërit e vet i ka krijuar nëfenë monoteiste nëfenë Islame. Pastaj u vjen shejtani dhe i kthen nga ajo fe dhe i shpie në politeizëm, dhe ua ndalon atë çka unë u kam lejuar".

AI I CILI NË KOHËN E PEJGAMBERIT A.S. PËRGATITI QEFINAT DHE NUK PAT VËREJTJE, NUK IU BË VËREJTJE

1277. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme, këtij Ibn Ebi Hazim nga babai i vet, kurse ky nga Sehl r.a. se një grua i solli Pejgamberit s.a.v.s, një mbulojë të vejur në tullar.

- E dini çka është burde (mbulojë) pyeti Sehl?

- Ajo është mbulojë - u përgjegjën të pranishmit.

-Po,tha ai.

- E kam mbaruar, vejur, tha ajo gruaja, me duart e mia dhe erdha të ta jap që ta veshish.

Pejgamberi s.a.v.s., pasi që kishte nevojë, e mori, erdhi te ne dhe e veshi. Kjo **"burde"** i pëlqeu njërit, dhe i tha**: "A ma jep? Qenka shumë i bukur!"** Të pranishmit i thanë: **"Nuk bëre mirë! Pejgamberi e pat marrë për vete, sepse i duhej. Ti ia kërkove, e ti e di se ai nuk të refuzon".**

- Pasha All-llahun - tha ky - nuk e kërkova që ta vesh. E lypa ta kem **për qefin.**

- Dhe kjo mbulojë, një mend ishte qefin i tij - thotë Sehl.[2 3)]

---

tjetër ibarit.

Avreti i të vdekudt duhet mbuluar patjetër në radhë të parë, njëlloj sikurse tek i gjalli. Është e ndaluar rreptësisht shikimi ose prekja e avretit. Kjo lejohet vetëm te çifti i gjallë bashkëshortorë.

Hasan Basriu ka transmetuar nga Ebu Hanife sa vijon: "I vdekuri duhet mbuluar me një çarshaf të madh, ngjashëm me atë që bën njeriu i gjallë kur dëshiron të lahet". Pasi që mënyra e tillë e larjes në praktikë është e vështirë, disa dijetarë mendojnë se mjafton që të mbulohet ekskluzivisht avreti i të vdekurit.

. Në Beda'i shkruan: "Ai që e lanë xhenazen, avretin ia lanë duke e mbështjellë dorën me ndonjë leckë ose dorezë dhe duke e futur nën mbulojën e të vdekurit".

[23)] - Nga hadithi i përmendur del përfundimi:

- bujaria e madhe e Muhammedit a.s. Ai e dhuroi xhyben, anipse

PJESËMARRJA E GRAVE NË PËRCJELLJE TË XHENAZES

1278. - Na ka treguar Kabis b. Ukbe, këtij Sufjani i cili transmeton nga Halidi, ky nga Ummi Hudhejle, ndërsa ajo nga Ummi Atijje r.a. përcjell si vijon:

"Na është ndalur përcjellja e xhenazes, por kjo nuk është ndalesë kategorike".[24]

A MUND TË MBAJË ZI GRUAJA PËR TJETËRKËND PËRVEÇ BURRIT?

1279. - Na ka treguar Museddedi, këtij Bishr b. Mufaid, të cilit i Jq transmetuar Seleme b. Alkame nga Muhammed b. Sirinë: "Vdiq i biri i Ummi Atijes r.a. dhe kur kaloi dita e tretë (pas vdekjes) ajo kërkoi kozmetikën dhe u zbukurua me ta dhe tha:

- E kemi të ndaluar më shumë se tri ditë, të mbajmë zi, për tjetër kënd përveç burrit".

---

kishte edhe vetë nevojë për të,

- sendet personale të njerëzve të dijshëm duhet çmuar,
- nevojat jetësore duhet plotësuar përpara se të paraqitet nevojë e ngutshme,
- lutjen e njeriut i cili ka nevojë për diçka nuk duhet refuzuar, por duhet ndihmuar sa dhe si të jetë e mundur.

[24] - Nëse mbështetemi në deklaratën e Ummi Atijes, pjesëmarrja e femrave në xhenaze nuk është ndalesë kategorike, por vetëm punë e papëlqyeshme-mekruh.

Kurtubiu dhe një numër i madh dijetarësh, duke u mbështetur në tekstin e deklaratës së ' pënnendur, pjesëmarrjen e grave në xhenaze e konsiderojne ndalesë të shkallës së dytë-mekruh tenzihij.

Pjesëmarrjen e grave në xhenaze e kanë konsideruar mekmh: Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Umer, Aisheja, Ebu Umame, Ibrahim Nehaij, Hasan Basdu, Mesruku, Ibn Sirin, Evzaiu, Ahmedi dhe Is-haku.

1280. - Na ka treguar El-Humejdi, këtij Sufjani që ka dëgjuar nga Ejub b. Musa, ky nga Humejd b. Nafi'u, ky nga Zejneb b. Ebi Seleme e cila ka thënë:

"Kur arriti lajmi nga Shami - Siria, për vdekjen e Ebu Sufjanit, Ummi Habiba (bija e Ebi Sufjanit) r.a. lypi kozmetikën në mbarim të ditës së tretë, i bëri me ngjyrë edhe bërrylat dhe tha: Këtë nuk do ta kisha bërë pa të mos e kisha dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke thënë:

- Asnjë gruaje që beson All-llahun dhe Ditën e Gjykimit nuk i lejohet të mbajë zi për të vdekurin më tepër se tri ditë, përveçse për burrin, për të cilin bashkëshortja do të mbajë zi katër muaj e dhjetë ditë".

Sufjan Thevriu ka thënë: "Është novatori që gratë të marrin pjesë në përcjellje të xhenazes". Ebu Hanife thotë: "Nuk ka kurrfarë arsyeje që edhe gratë ta përcjellin xhenazen".

Transmetohet se pjesërmarrjen e femrave në përcjellje të xhenazes e kanë lejuar:

Abdullah b. Abbas, Kasim, Salimi, Zuhriu dhe Rebi.

Maliku ka lejuar që xhenazen ta përcjellin gratë e moshuara, kurse për të rejat mendonte se është mekruh - veprimi papëlqyeshëm.

Shafi'iu konsideron se pjesëmarrja e grave në përcjellje të xhenazes është mekruh i përgjithshëm.

Ibn Hazm ka deklaruar: "Nuk është e ndaluar që femrat të marrin pjesë në përcjellje të xhenazes.

Nuk është e lejuar për femrat të falin namazin e xhenazes, e as të gjenden në mesin e xhematit.

Është transmetuar nëpënnjet të Jezid b. Ebi Habibit: "Pejgamberi kamarrë pjesë në faljen e një xhenazeje të një burri, dhe kur e vunë xhenazen përpara për ta falë, Muhammedi a.s. vuri re një grua dhe pyeti kush është ajo?

- Ajo është motra e të vdekurit - i thash.

- Ktheu prapë - i tha Muhammedi a.s., dhe derisa ajo u largua ky nuk ia nisi ta falë namazin e xhenazes.

Me një rasUjetër Muhammedi a.s. i kishte thënë një gruaje: "Ktheu prapë, në të kundërtën do të kthehem unë!".

1281. - Na ka treguar Ismaili, këtij Maliku nëpërmjet Abdullah b. Ebu Bekrit b. Muhammed b. Amr b. Hamza, kurse ky ka dëgjuar nga Humejd b.

"Hyra te Ummi Habibeja, bashkëshorte e Pejgamberit s.a.v.s. e ajo më tha: "E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke thënë: Asnjë gruaje e cila i beson All-llahut dhe Ditës së Gjykimit nuk i lejohet të mbajë zi më tepër se tri ditë, me përjashtim për bashkëshortin, e kjo zgjat katër muaj e dhjetë ditë".

1282. - Pastaj kam hyrë te Zejnebe b. Xhahshi kur i vdiq vëllau, e ajo mori kozmetikën, u ndreq dhe tha: "Unë nuk kam nevojë për kozmetikë, por e kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s., i cili nga minberi thoshte:

"Asnjë gruaje, e cila i beson All-llahut dhe ditës së Gjykimit, nuk i lejohet të mbaje zi për të vdekur më shumë se tri ditë përveçse për burrin, dhe këtë katër muaj e dhjetë ditë".[25]

VIZITA NË VARRE

1283. - Na ka treguar Ademi, këtij Shu'be i cili ka dëgjuar Thabitin, ky Enes b. Malikun icili ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. kaloi afër një gruaje e cila qante pranë një varri, dhe i tha asaj:

---

25) - Nga ky hadith nënkuptohet edhe:

- bashkëshortja është e detyruar të mbajë zi për bashkëshortin e vet katër muaj e dhjetë ditë, kurse për tjetër mund të mbaj zi më së shumti vetëm tri ditë,

- ky kufizim nuk ka të bëjë me bashkëshorten jomuslimane, ngase në hadith thuhet "...gruaja që i beson All-llahut dhe Ditës së Gjykimit..."

- kufizum i përmendur nuk ka të bëjë edhe me bashkëshorten e cila është ende pa hyrë në bylyk, ngase shprehja në hadith "imre'etun" ka kuptimin e femrës moshërritur.

- Ki droje All-llahim dhe ji e durueshme!

- Hiqmu qafët! Ty nuk të ka goditur fatkeqësia ime dhe ti nuk e njeh këtë!

Më vonë asaj i thanë se ky ishte Pejgamberi s.a.v.s. Kjo, pastaj shkoi te shtëpia e Pejgamberit a.s. dhe në hyrje nuk gjeti roje.

- Nuk të kam njohur - i tha ajo.

- Durimi i mirëfilltë është në goditjen e parë - iu përgjigj ky.[26]

---

[26] - Nga hadithi i përmendur rezulton:

- modestia dhe taktika e Muhammedit a.s. ndaj mases së painformuar,
- njerëzit e dijshëm duhet gjithmonë dhe në çdo vend të porositin për vepra të mira dhe të shmangen nga veprat e këqia,
- këshillën e mirë duhet pranuar, pavarësisht se nga cili vjen,
- themel i çdo pune, madje edhe i ibadetit, është durimi,
- lejohet edhe për meshkujt edhe për femrat që t'i vizitojnë varrezat, qoftë për musliman ose jomusliman.

Muslimi me sened thekson se Muhammedi a.s. ka thënë: *"Më heret ia kam pas ndaluar vizitën e varrezave, portash, vizitoni, ngase ajo ia përkujton njeriut botën e ardhme"*.

Ebu Davudi, nëpërmjet të Ebu Hurejres ka shënuar këtë deklaratë "Muhammedi a.s. vizitoi vamn e nënës së vet dhe pranë varrit qau aq sa i nisi me qa edhe shokët që ishin me të".

Me këtë rast ka thënë: "Kërkova leje prej All-llahut që të lutem t'ia falë gjynahet, nuk mora leje. Pastaj kërkova leje që t'ia vizitojë varrin dhe për këtë m'u dha leje. Prandaj edhe ju vizitoni varret, ngase ajo vizitëju përkujton vdekjen.

Transmetohet se Umeri r.a. hyri në varreza, u dha selam të vdekurve, e pastaj tha: "E kam parë dhe e kam dëgjuar Pejgamberin a.s. duke u dhënë selam". Disa dijetarë vizitën e femrave në varreza e quajnë mekruh, por shumica e lejojnë këtë, në bazë të deklaratës së Abdullah b. Muleke "Një ditë Aisheja kthehej nga varret dhe unë e pyeta: - Oj nënë e besëdrejtëve, prej nga po vjen?"

- Nga varri i vëllaut tim, Abdurrahman b. Ebi Bekrit.

Unë përsëri e pyeta: A nuk e ka ndaluar Pejgamberi s.a.v.s. vizitën e varreve?

- Po - tha ajo, e pat ndaluar më heret, por më pastaj tha vizitoni. Mendimet ndryshojnë për vizitën e vajzave dhe femrave të reja në varre,

DEKLARATA E PEJGAMBERIT A.S. PËR VAJTIMIN

"I vdekuri dënohet (në varr) për shkak të vajit të shtëpiarëve të tij, dhe kjo (thotë Buhariu) në se është vajtim me recitim, sepse All-llahu xh.sh. ka thënë: "Ruane veten dhe familjen tuaj nga zjarri i xhehen-nemit!"

Ndërkaq Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "...Secili nga ju është roje dhe secili do të jetë përgjegjës për atë çka i jepet në besim për ta ruajtur".

Vajtimi nuk është nga tradita islame siç thotë edhe Aisheja r.a. kur citon **"Askush nuk do të bartë barrën e huaj..."**, që është në harmoni me fjalët e të Lartmadherishmit: "Nëse **njeriu i ngarkuar me mëkate kërkon ndihmë nga vëllau i vet, ai nuk do të ngarkohet me të".**

Këtu del në shesh se çka lejohet, të qarët pa vajtim lejohet.

Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Nuk do të bëhet vrasje e që një pjesë e atij mëkati të mos i shkojë-ngarkesë, Kabilit, djalit të Ademit a.s. Kjo është për shkak se ai i pari e praktikoi vrasjen".

1284. - Na ka treguar Abdani dhe Muhammedi të cilët transmetojnë nga Abdullahu, këtij Asim b. Sulejmani, ky nga Ebu Uthmani, kurse këtij i ka treguar Usame b. Zejdi r.a. i cili ka thënë: **"Bija e Pejgamberit s.a.v.s. (Zejnebja) e ka**

---

qoftë individualisht ose në shoqëri me meshkuj.

Kurtubiu thotë: "Vizita e varreve për femrën e re në shoqëri me meshkuj është rreptësisht e ndaluar, kurse plakave u lejohet, ndërsa vizita individuale, e pavarur, është e lejuar për të gjithë.

Ibn Ebi Shejbe thotë se vizitën konkrete për femra e lejonin: Ali Ibn Mes'ud dhe Enesi. H. Fatimeja e vizitonte varrin e H. Hamzës çdo të premteje. H. Umeri shkonte te varri i babës së vet, ulej afer tij dhe lutej për shpirt të tij.

thirrur Muhammedin a.s." Djalin e kam për vdekje, eja te unë! Ai i çoi selam dhe i tha: "All-llahut i takojnë edhe ajo që e merr edhe ajo që ia ka dhënë dikujt. Te Ai është i caktuar afati me përpikëri, prandaj le të bëjë durim dhe le të shpresoj në shpërblim!"

Ajo përsëri çoi e thirri dhe i bëri be të vijë pa asnjëfarë kushti, dhe **Muhammedi a.s. u ngrit, bashkë me të edhe Sa'd b. Ubade, Muadhb. Xhebel, Ubej b. Ka'b, Zejd b. Thabit dhe disa tjerë.**[27)]

[27)] - Nga hadithi i përmendur rezulton:

- është e preferueshme që në momentin e vdekjes t'i gjendet dikush afër njeriut, i cili me vetinisiativë dhe spontanisht do t'ia përkujtojë shehadetin,

- nëse dikush na përbeton në All-llahun për ndonjë shërbim tonin,e kemi për detyrë t'i përgjigjemi pozitivisht atij betimi, sipas mundësive dhe porosive të sheriatit,

- në fatkeqësi duhet tëjemi të durueshëm dhe në vend të pikëllimit të shprehim disponim,

- gjatë takimit me njerëz së pari duhet përshëndetur me ata e mandej të fillojmë bisedën,

- duhet vizituar të sëmurin, qoftë i varfër a i pasur, qoftë i rritur apo i mitur,

- duhet pasur kujdes ndaj tjerëve, mirësjellje e mëshirë,

- të qahet i vdekuri, por pa vajtim e piskamë, është e lejuar. Tirmidhiu në Shemail kurse Nesaiu në Musned, me sened përcjellin se Ibn Abbasi ka thënë: "Kur njëra nga vajzat e Pejgamberit s.a-v.s., e mitur, ishte e sëmurë tepër, ai e mori në prehër, e përqafoi, ia vuri dorën përmbi dhe qau. Në atë moment qau edhe Ummi Ejmen, kurse Muhammedi a.s. asaj i tha: Oj Ummi Ejmen! përse po qanë, kur këtu është Pejgamberi i All-llahut?"

- Si të mos qajë unë, kur qanë Pejgamberi i All-llahut!

- Unë - u përgjegj Pejgamberi, po qaj vetëm nga mëshira.

Ebu Davudi në koleksionin e vet me hadithe shënon: "Kanë qarë gratë për Rukijen, vajzën e Muhammedit a.s., por Umeri r.a. i ndalonte, kurse Pejgamberi SM.V.S. i tha:

- Leri o Umer!

- Ju ruhuni piskamës së djallit. Kur del vaji nga z.emra dhe syri, atherë është nga dhembsuria, mëshira, ndërsa kur formulohet me gjuhë

Pasi erdhi Pejgamberi a.s. ia lanë në duar fëmijën, e ai dha shpirt. Më duket, thotë Usmae - se ka thënë edhe këtë: **"Po ky qenka terur krejtësisht!" Sytë iu mbushën me lot, dhe, Sa'di i tha: "O Pejgamber i All-llahut, ç'është kështu?"**

- Kjo është mëshira që e vë All-llahu në zemrat e robërve të vet. All-llahu është i mëshirëshëm vetëm ndaj robërve që kanë mëshirë".

1285. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammedi, Këtij Ebu Amir, të cilit i ka transmetuar Fulejh b. Sulejmani nga Bilal b. Ali, kurse ky nga Enes b. Maliku r.a.

- Kemi prezentuar në xhenazen e bijës së Pejgamberit s.a.v.s. (Rukijes), dhe s.a.v.s. ishte ulur - thotë Enesi - te varri dhe e pashë - shton Enesi - se qante, sytë mbushur me lot. Pastaj - thotë Enesi - Pyeti: "A ka nga ju që nuk ka pasur kontakt me gruan mbrëmë?" Unë, u përgjegj Talha.

- Zbrit (në varr) - tha Muhammedi a.s.

- Pastaj ai - thotë Enesi - **zbriti në varrin e saj.**[28]

---

dhe duar, atëherë është nga shejtani".

H. Fatimeja ka qarë te vorri i Rukijes, kurse Muhammedi a.s. ia fshinte lotët nga fytyra.

[28] - Me këtë hadith kuptohet:

- të qashë për të vdekurin nga mëshira e dhëmbja lejohet, por pa piskamë e vajtime,

- xhenazen e femrës në varr e lëshojnë meshkujt, ata që i ka më të afërt,

- është e lejuar që para se të lëshohet i vdekuri në varr ta lesh pranë varrit. Shafi'iu dhe Ibn Mes'udi këtë nuk e lejojnë. Këta mbështeten në deklaratën e Muhammedit a.s. të cilën e sjell Muslimi si vijon: *"Është më mirë për ju të uleni mbi varr dhe t'u digjen teshat deri në lëkurë, se sa të uleni ndonjëri prej jush pranë varrit* (para se të lëshohet i vdekuri)".

1286. - Na ka treguar Abdani, këtij Abdullahu përmes të Ibn Xhurejxhit, ketij i ka rrëfyer Abdullah b. Ubejdullah b. Ebi Mulejke:

- Në Mekke vdiq e bija e Uthmanit r.a. dhe erdhëm të marrim pjese në xhenaze. Prezentonin edhe Ibn Umer dhe Ibn Abbas r.a. Unë rrija ndërmjet atyre dyve, apo ka thënë Abdullahu, rrija pranë njërit prej atyre dyve, e pastaj erdhi tjetri dhe u ul pranë meje. Atëherë Abdullah b. Umeri r.a. i tha Amr b. Uthmanit:

- Dije se të qarit mezë është e ndaluar!

Ndërsa Pejgamberi i All-llahut, pastaj tha: **"I vdekuri, me të vërtetë dënohet me vajtimin e familjes së vet".**

1287. - Ibn Abbasi r.a. ka thënë: **"Umeri r.a. foli diçka kështu, e pastaj Ibn Abbasi rrëfeu më tej duke thënë: "Isha duke u kthyer me Umerin r.a. nga Mekka (nga Haxhi) dhe kur ishim në Bejda, aty nën hijen e një hurme ishte edhe një karavan."**

- Shko shih kush janë me atë karavan - tha Umeri.

- Unë hulumtova - thotë Ibn Abbasi - **e aty ishte Suhejbi. E informova për këtë Umerin, e ai më tha:**

"Thirrma këtu!"

U ktheva te Suhejbi dhe i thash: **"Shko bashkoju halifit të besdrejtëve (deri në Medine)!"**

Kur u plagos Umeri r.a., Suhejbi hyri duke qarë, dhe tha: **"O vëllau im! O,shoku im!"**

Umeri r.a. ia ktheu: **"O Suhejb, a po më vajton a, e Pejgamberi i All-llahut ka thënë:**

-I vdekuri me të vërtetë dënohet me vajtimin e të afërmve të tij, që e bëjnë për këtë".

1288. - Ibn Abbasi ka shtuar edhe këtë: "Pasi që pat vdekur Umeri, ia tham këtë Aishes dhe ajo tha:

- All-llahu e mëshiroftë Umerin! Pasha All-llahun, Pejgamberi s.a.v.s. nuk ka thënë: "All-llahu, me të vërtetë, i ndëshkon besimtarët për shkak të vajtimit të farefisit të tij për këtë, por Pejgamberi a.s. ka thënë: "All-llahu, pa dyshim mosbesimtarit ia shton mundimet me vajtimin e familjes së tij për të".

- Për këtë u mjafton - tha Aisheja - Kur'ani: "Askush nuk do të bartë bairën e tjetërkujt". Pastaj Ibn Abbasi r.a. ka thënë: "All-llahu e bën njeriun të qeshë dhe të qajë".

Ibn Mulejke thotë: **"Pasha All-llahun, Ibn Umeri nuk ka thënë asgjë për këtë".**

1289. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Maliku që ka dëgjuar nga Abdullah b. Ebi Bekr, ky nga babai i vet, ky nga Amra, e bija e Abdur-rahmanit e cila e ka dëgjuar Aishen r.a. bashkëshorte e Pejgamberit s.a.v.s. duke thënë:

- Pejgamberi i All-llahut kaloi pranë (varrit të) një hebreje, të cilën e qanin familja e vet dhe tha: "Këta e qajnë, e ajo, me të vërtetë dënohet në varr".

1290. - Na ka treguar Ismail b. Halil, këtij Ali b. Mushir, këtij Ebu Is-haku Shejbaniu, të cilit t ka transmetuar Ebu Burde, kurse këtij babai i vet i cili ka thëne:

- Kur është plagosur Umeri r.a. Shuhejbi filloi të vajtojë: "O vëlla!" prandaj Umeri i tha: "A nuk e di se Pejgamberi a.s. ka thënë: "Me vajin e të gjallit i vdekuri vetëm dënohet".

PERBUZJA E VAJTIMIT PER TE VDEKURIN

Umeri r.a. ka thenë: **"Lerini le të qajnë për Ebu Sulejmanin deri sa të mos fillojnë vajtimin dhe lelkitjen!"**

Buhariu thotë, shprehja **"nuk'un"** do të thotë pluhur

mbi krye, kurse **"laklakatun"** do të thotë ulurim, qarje me zë.

1291. - Na ka treguar Ebu Nuajm të cilit i ka transmetuar Seid b. Ubejd pga Ali b. Rebi'a, ky nga Mugire r.a.:

- E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke thënë: "Gënjimi në Uogarinë time nuk është sikurse në llogari të ndonjë tjetri. Ai që gënjen në llogari timen me qëllim, le ta zgjedhë vendin në zjarr! "E kam dëgjuar Pejgamberm s.a.v.s. duke thënë edhe këtë: "Ai për të cilin vajtohet, me atë vajtim ai, me siguri, vetëm se dënohet".[29]

---

[29] - Nga hadithi nënkuptohet:

- vajtimi e piskama për të vdekurin është e ndaluar-haram. Kjo është traditë e periudhës xhahilije dhe Muhammedi a.s. kur e pranonin fenë Islame femrat kërkonte prej tyre që të betohen se nuk do të vajtojnë e piskasin për të vdekunt. Vaji nonnal, me lot për të vdekurin, është i lejuar. Sipas mendimit të disa dijetarëve nga pjesëza "ma" në hadith, kuptohet koha e zgjatjes së dënimit, që do të thotë se i vdekuri dënohet gjatë tërë kohës që vajtojnë.

Janë majtur shumë fjalë të Muhammedit a.s. dhe as-habëve të tij përkitazi me vajtimet.

Teksti i Kur'anit: "Ve la ja'sineke fi ma'rufin..." d.m.th., "...dhe se nuk do të kundërshtojnë për çka dihet..." Kur'an, 60:12, Ibn Abbasi e ka komentuar se "...nuk do të vajtojnë për të vdekudn dhe se do t'i përmbahen traditës islame".

Në periudhën Xhahilije gratë duke vajtuar e bërtitur për të vdekurin shqyenin teshat që kishin veshur, gërvisheshin me thonj fytyrës, nximin flokët dhe mallkonin veten.

Taberiu nëpërmjet të Selmanit ka shënuar fjalët e Muhammedit a.s.: *"Arabet e periudhës Xhahilije kanë pas tri zakone të këqia: mburrja me familje e farefis, nënçmimi dhe maltretimi i tjetrit për shkak të fcaniljesjofisnike dhe vajtimi për të vdekurin".*

Ebu Davudi ka shënuar se Muhammedi a.s. ka thënë: "Nuk është në irugën tonë personi që heq flokët (rruan kryet) me rastin e ndonje fatkeqësie, bërtet dhe vajton me rastin e ndonjë të papriture, i mshon vetes dhe gërvishet fytyrës, dhe ai që shqyen teshat e trupit. *Janë të*

1292. - Na ka treguar Abdan, këtë e ka informuar babai i vet i cili trattsmeton nga Shu'be, ky nga Katade, ky nga Sejjid Musejjeb, kurse ky nga b. Umeri, e ai nga babai i vet r.a. **ndërsa ky nga Pejgamberi s.a.v.s. "I vdekuri dënohet në varr, mundohet, sa herë që vajtohet për të".**

Në senedin tjetër Abdanin e pason Abdu-l-A'la i cili thotë se i ka rrëfyer Jezid b. Zurej, këtij Seidi, këtij Katade, por edhe Ademi i cili transmeton nga Shu'be: **"I vdekuri dënohet kurtë gjallit e vajtojnë".**

1293. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani, i cili thotë se i ka rrëfyerb. Munkedir dhe i ka thënë: **"E kam dëgjuar Xhabir b. Abdullahun r.a. icili thotë:**

- Ditën e luftës së Uhudit, e sollën të vdekur babain tim, me hundë dhe vesh të prerë, dhe e vunë para Pejgamberit s.a.v.s., dhe e kishin mbuluar me një teshë. Unë desha ta zbuloja, por të pranishmit nuk më lejuan. Më vonë përsëri shkova ta zbuloj, mirëpo të pranishmit përsëri më penguan. Mandej Pejgamberi s.a.v.s. urdhëroi dhe e ngritën. Në atë moment u dëgjua një zë femre, dhe ky pyeti?

- Kush është kjo?

- E bija e Amrit - u përgjegjën as-habët. Apo thanë: **- Motra e Amrit është ajo. Përse kështu? Mos të vajtojë! Engjëjtë me krah të tyre bëjnë hije mbi të deri kur ta ngritin.**

---

mallkuar: gruaja e cila vajton për të vdekurin, gruaja që e dëgjon dtë vajtim, gruaja e cila në rast të ndonjë fatkeqësie rruan kryet, ose i shkurton flokët gruaja që në rast pikëllimi piskëllon, i mshon fytyrës së vet dhe gervishtet me thonj, edhe gruaja qe bën në trup të vetin tatuazhë". Pastaj ka shtuar: "Gratë nuk kanë kurrfarë shpërblimi në përcjellje të xhenazes".

NUK ËSHTË NGA MESI JONË AI QË SHQYEN KËMISHËN

1294. - Na ka treguar Ebu Nuajm, këtij Sufjani të cilit i ka transmetuar Zubejd Jami që ka dëgjuar nga Ibrahimi, ky nga Mesruku, ndërsa ai nga Abdullahu r.a. i cili ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka deklaruar: - Nuk është nga ne (i joni) ai që gërrithet fytyrës, gris këmishën dhe duke vajtuar mallkon me mallkimet e zakonshme nga periudha xhahilije-para Kur'anore".

VAJI I PEJGAMBERIT S.A.V.S. PËR SA'D B. HAVELIN

1295. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, të cilin e ka informuar Maliku, ky e ka dëgjuar nga Ibn Shihabi, ky nga Amir b. Sa'd b. Ebi Vekas, kurse ky nga babai i vet - Sa'd r.a. i cili thotë:

- Në vitin e Haxhit Lamtumirës më ka vizituar Pejgamberi s.a.v.s. për shkak të sëmundjes së rëndë që më pat goditur, dhe i thash:

"Sëmundja ka arritur kulminacionin. Unë jamë i pasur por nuk më trashëgon askush përveçse një vajzë, prandaj a mund të shpërndajë nga pasuria sadakë, dy të tretat e pasurisë time?"

"Jo", u përgjegj ai.

- As gjysmën e pasurisë? - e pyeta përsëri.

Jo, nuk mundesh, - u përgjegj Ai.

Mandej e pyeta: **"Po një të tretën?"**

- Edhe një e treta është shumë - ose tha, e madhe. Është më mirë t'i lesh pasardhësit tu të pasurse sa të varfër e të jenë të nevojshëm për sadakë. Ti nuk do të shpërndash asnjë sadakë, me qëllim që të arrish mëshirën e All-llahut, e të mos jeshë i shpërblyer për atë, madje

edhe për atë çka ia le bashkëshortes tënde.

- O Pejgamber i All-llahut, i thash, unë jam mbas shokëve të mi (në Mekke)?

- Ti nuk do të mbetësh prapa tyre - tha ai - duke bërë punë të mirë e të mos rritet shkalla dhe pozita. Ti, me siguri, nuk do të mbetësh prapa tyre e populli yt të ketë dobi, kurse tjerët dëm.

O Zot, vazhdojau shokëve të mi zhvendosjen për Medine dhe mos i kthe prapë (në Mekke).

Mirëpo Pejgamberit s.a.v.s. i erdhi keq, qau, për Sa'd b. Havelin që vdiq në Mekke.[30)]

[30)] - Dialogu i përmendur është i vitit të dhjetë pas Hixhretit, në Haxhin Lamtumirës. Haxhillëku i Muhammedit a.s.në këtë vit ishte si një shenjë lamtumirëse me muslimanët, por edhe ishte në një farë mënyre takim për t'i falë ata që në një periudhë më të hershme ishin ekspozuar si armiq të fesë Islame. Ky haxh quhet edhe "Haxhxhetu-l-Islam", ngase këtu mermin pjesë vetëm muslimanët. Këtu nuk memiin pjesë politeistët siç kishte ndodhur vitet' e mëparshme. Disa historianë e quajnë edhe "Haxhxhetu-l-belag", për shkak se Muhammedi a.s. në këtë haxh kumtoi urdhëresa me shumë rëndësi, me ç'rast të pranishmit shpesh i pyeste: *"Ela, hel bel-legtu?"* që do të thotë: *"A ua kam kumtuar qartë? "*

Ibn Batali thotë: "Fjalët e Muhammedit a.s. u bënë realitet kur është dërguar Sa'di në Irak kundër armiqve të fesë, prej të cilëve disa u përulën dhe u kthyen në fe, kurse disa u vranë në luftë. Në këtë mënyrë në ditët e para të shpalljes së fesë Islame Sa'di i ka sjellë shumë dobi bashkësisë Islame dhe shumë dëme i ka bërë armiqve. Nga hadithi nënkuptohet edhe sa vijon:

- porosia - vasijeti, i të sëmurit rëndë, vlen vetëm për një të tretën e pasurisë së përgjithshme që e ka.në disponim. Dijetarët e metropoleve Islame mendojnë se porosia-vasijeti, mund të realizohet e të pranohet edhe më tepër se një e treta, nëse këtë e miratojnë edhe trashëgimtarët e tij. Në të kundërtën ajo vlen vetëm deri në një të tretën e pasurisë së përgjithshme të atij që e lë.

- puna, prodhimi dhe fitimi me nder është urdhër Islam, për shkak se vetëm pasuria e tillë vlen për kryerjen e detyrave tjera islame,

- është detyrë islame vizita e të sëmurit, kujdesi ndaj të afërmëve dhe ata që kanë nevojë t'u jepet ndihmë,

NDALIMI I RRUAJTJES ME RASTIN E FATKEQËSISË

1296. - Hakem b. Musa ka thënë se i ka transmetuar Jahja b. Hamza nga Abdurrahman b. Xhabir të cilit Kasim b. Muhajmire i ka dëgjuar Ebu Burejde b. Ebi Musa r.a.:

- Ebu Musa u sëmurë shumë dhe humbi vetëdijen. E kishte mbë-shtetur kryet në krah të një gruaje nga anëtarët e shtëpisë së vet. Nuk mund të fliste asgjë.Kur erdh në veti tha: "Unë heqi dorë nga ajo që ka heq dorë Pejgamberi s.a.v.s. Pejgamberi i All-llahut ka heq dorë nga gruja e cila vajton në rast fatkeqësie, nga gruaja e cila i rruan flokët dhe gruaja e cila shqyen teshat e veta.[3 1)]

- Sa'd b. Vekas kajetuar shumë gjatë, ka pushtuar Irakun dhe shumë armiq të fesë Islame i ka gjunjëzuar, dhe me këtë është bërë realitet fjala e Muhammedit a.s. çka pat thënë për këtë,

- kujdesi e mirëmbajtja e shtëpiarëve llogaritet për shpërblim sikurse edhe çdo sadakë tjetër,

- shpërblim të mirëfillte për Muhaxhirë kanë vetëm ata që janë shpërngulur prej Mekke për në Medine deri atë ditë që është çliruar Mekka. Sa ishte gjallë Muhammedi a.a. të gjithë të shpërngulurit kanë jetuar në Medine, i ndihmonin Muhammedit a.s., kurse pas vdekjes së tij disa u kthyen përsëri në Mekke. Kadi Ijadi thotë: "Shpërblimi i Muhaxhirëve të cilët kah fundi i jetës së tyre, me arsye janë kthyer në Mekke dhe aty kanë vdekur, aspak nuk u zvogëlohet". Mirëpo, disa dijetarë thonë: "Muhaxhirët qëjanë këthyer më vonë në Mekke, pavarësisht se për çfarë arsyeje, humbin shpërblimin".

- porosia-vasijeti që është theksuar me Kur'an, me hadith vetëm se është precizuar me detalisht.

31) - Neveviu duke komentuar këtë hadith thotë: "Vajtimi, piskëllima, të mëshuarit vetvetës për fytyre, grisja e teshave të trupit, gërvishja e fytyrës me thonjë, si edhe mallkimi i vetvetes për shkak të ndonjë fatkeqësie apo vdekjes së ndonjë të afërmi, është ndalim i kategorisë së parë - haram. Ata të cilët aktet e përmendura i konsiderojnë si mekruh, mendojnë për mekmh tahrimij, që do të thotë krejtësisht afër haramit.

NUK ËSHTË NGA NE AI QË GËRVISHET FYTYRËS

1297. - Na ka treguar Muhammed b. Beshar, këtij Abdurrahmani, të cilit i ka transmetuar Sufjani nga A'meshi, ky nga Abdullah b. Murre, kurse ky nga Mesruku, ndërsa ky përsëri nga Abdullahu r.a., e ai ka dëgjuar nga Pejgamberi s.a.v.s.:

"Nuk është në drejtimin tonë ai që vritet fytyrës, ai që shqyen teshat dhe vajton sikurse vajtimi në kohën xhahilije".

NDALOHET VAJTIMI DHE MALLKIMI ME RAST FATKEQËSIE

1298. - Na ka treguar Umer b. Hafs, këtij babai i vet ka dëgjuar nga A'meshi, ky nga Abdullah b. Murre, ky nga Mesmku, kurse ky nga Abdullahu r.a.:

- Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Nuk është nga ne (s'i përket rrugës tonë) ai që vritet fytyrës, shqyen këmishën dhe mallkon sipas traditës së periudhës xhahilije".

QËNDRIMI I PIKËLLUESHËM NË RAST FATKEQËSIE

1299. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna, këtij Abdu-1-Vehabi i cili ka dëgjuar nga Jahja, ky nga Amra, e cila thotë: **"E kam dëgjuar Aishen r.a. duke thënë:**

- Kur i erdhi Pejgamberit s.a.v.s. lajmi për vrasjen e Ibn Harithit, Xhaferit dhe Ibn Revahës, u ul (në xhami) dhe u vërejt pikëllimi te ai. Unë shikoja përmes plasave të derës, kur erdhi një burrë dhe tha: "gratë e Xhaferit (bashkëshortja edhe familja tjetër)..." dhe përmendi

vajtimin e tyre.

Muhammedi i urdhëroi që t'ua ndalojë. Ky shkoi, por u kthye përsëdyti te Pejgamberi s.a.v.s. dhe tha se nuk e dëgjuan.

- Çohu! - i tha Muhammedi a.s. (dhe shko prapë). Ky, erdhi përsëri, së treti herë, dhe i tha:

- Pasha All-llahun o Pejgamberi i All-llahut na mposhtën.

Aisheja mendon se Ai atëherë i ka thënë: **"Mbushjau gojën me dhe!"**

- AlI-llahu të marroft! Nuk e ke kryer në tërësi urdhërin e Pejgam-berit, tha Aisheja, dhe nuk e ke plotësuar urdhërin e tij.[32]

1300. - Na ka treguar Amr b. Ali, këtij Muhammed b. Fudajl, të cilit i ka transmetuar Asim - Ahvel nga Enesi r.a.:

"Pejgamberi i All-llahut ka kënduar lutjen e kunutit, një muaj rresht kur u vranë (në Nexhran) haflzët e Kur'anit, dhe kurrë nuk e kam parë Pejgamberin s.a.v.s. më të pikëlluar se atëherë".

MOSSHFAQJA E PIKËLLIMIT NË RAST FATKEQËSIE

Muhammed b. Ka'b Kuredhi thotë: **"El-xheze'u do të thotë të flasësh ose të keshë mendim të keq".**

Pejgamberi Jakup a.s. ka thënë: **"Unë pikëllimin dhe hidhërimin tim më të madh ia shpreh (shfaq) vetëm All-**

---

32) - Nga ky hadith del përfundimi:

- në momentet e pikëllimit është e lejuar të rrihet, bisedohet me familjen e pikëlluar për t'i shprehur ngushllime,

- kundër atij që nuk heq dorë nga punët e këqia edhe pasi t'i jepen këshillat, mund të mirren edhe masa të dhunshme,

- betimi lejohet për shkak të ndonjë mendimi të shprehur.

llahut".

1301. - Na ka treguar Bishr b. Hakem, këtij Sufjan b. Ujejne, këtë e ka informuar Is-hak b. Abdullah b. Ebi Talha, i cili ka dëgjuar nga Enes b. Maliku r.a. duke thënë:

- U sëmurë djali i Ebu Talhas (Ebu Umejr), dhe pastaj vdiq thotë Enesi. Ebu Talha nuk ishte prezent (ishte te Pejgamberi). Kur e pa gruaja e tij se ky vdiq përgatiti (diçka për larje) dhe e shmangu në një këndë të shtëpisë.

Kur erdhi Ebu Talha e pyeti, si u bë djali?"

- Është qetësuar shpritërisht - u përgjigj ajo **- dhe shpresoj se ka pushuar.**

Ebu Talha mendoi se kjo i thoshte të vërtetën, prandaj - thotë Enesi - ky fjeti. Kur u zgjua në mëngjez, u la dhe kur deshi të shkojë, ajo i tha se djali ka vdekur. Mandej ky me Pejgamberin s.a.v.s. ia falën xhenazen dhe e informoi Pejgamberin a.s. për këtë që i ndodhi me bashkëshorten, dhe Pejgamberi i All-llahut tha:

- All-llahu u bekoftë, edhe netët tuaja!

Sufjani ka treguar, më vonë: Një ensarit (Bija b. Rifaje) ka deklaruar: **"E kam parë më vonë këtë (bashkëshorten e Talhas) me nëntë fëmijë dhe që të gjithë këndonin Kur'an".**[33]

---

[33] - Nga hadithi i përmendur del:

- durimi dhe mosshprehja e pikëllimit as vdekjes e fëmiut,
- shpërbliim i madh i Ummi Sulejmit për durimin dhe pranimi i caktimit të All-llahut pa kurrfarë vërejtje dhe me kënaqësi,
- bashkëshortja duhet të jetë e disponuar për bashkëshortin e vet edhe në rrethana kur është me brenga,
- zbatimi i normave fetare në mënyrë të denjë i kontribuon përparimit material dhe standardit të rnirë.

DURIMI NË GODITJENE PARË

Umeri r.a. ka thënë: **"Sa të mirë janë të dy pjesët e ajetit, por është shumë i bukur edhe përfundimi:**

"Ata, kur i godit fatkeqësia, thonë: Nejemi tëAll-llahut dhe te Ai do të kthehemi. Atajanë të falur te All-llahu dhejanë të më-shiruar dhe te udhëzuar në rrugë të drejtë".

Kur'an, 2:156-157.

Fjalët e të Lartmadhërishmit:

"Kërkoni ndihmë në durim dhe namaz, kjo me të vërtetë është e rëndë, përveçse për ata që janë të përulur".

Kur'an, 2:45.

1302. - Na ka treguar Muhamed b. Beshshar, këtij Gunder, të cilit i ka transmetuar Shu'beja nga Thabiti i cili ka thënë: **"E kam dëgjuar Enesin r.a. kurse ky ka dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. që ka thënë: "Durimi i mirëfillt është në goditjen e parë".**

DEKLARATA E PEJGAMBERIT S.A.V.S. "NE JEMI TË PIKËLLUAR ME TY"

(Abdullah) b. Umeri r.a. transmeton se Pejgamberi s.a.v.s. tha: **"Syri loton, kurse zemra pikëllohet"**

1303. - Na ka treguar Hasan b. Abdu-l-Aziz, këtij Jahja b. Hasan, ky ka dëgjuar nga Kurejsh b. Hajjan, ky nga Thabiti, kurse ky nga Enes b. Maliku r.a.:

- Hyra me Pejgamberin s.a.v.s. te Ebu Sejfu-l-Kajn, tutor i Ibra-himit, dhe Pejgamberi i All-llahut e mori ngryk Ibrahimin, e puthi dhe i mori erë.

Pas kësaj here hymë përsëri... Ibrahimi kishte dhënë shpirt, kurse sytë e Pejgamberit a.s. u mbushën lot.

Atëherë Abdurrahman b. Avfi i tha:

"Ti, Pejgamber i All-llahut, a po qanë!?
- O Ibn Avf - tha ai - loti është mëshirë.
Mandej, pas kësaj, i rrodhën lotë tjerë.

Atëherë Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Syri vetëm loton, kurse zemra pikëllohet Ne themi vetëm ashtu si është i kënaqur All-llahu. O Ibrahim - ne me të vërtetë jemi të pikëlluar nga ndarja me ty!"

Të njëjtin hadith e transmetoi edhe Musa nga Sulejman b. Mugire, ky nga Thabiti, ky nga Enesi r.a. kurse ky nga Pejgamberi a.s.[3 4)]

[34)] Muslimi në Sahih të vet ka evidenduarse Muhammedi a.s. ka thënë: *"Sonte më ka le një djalë dhe ia kam vënë emrin e stërgjyshit tim Ibrahimit"*. .Mandej ia dorëzoi për kujdes Ummi Sejfes, bashkëshorte e farkëtarit në Medine, i quajtur Ebu Sejf. Pas një kohe Pejgamberi i All-llahut shkoi te Ebu Sejfi, kurse unë - thotë Enesi - i shkova prapa. Ebu Sejfi frynte në shkallë dhe e tërë shtëpia ishte mbushur me tym. Unë shpejt e shpejt kalova para Pejgamberit s.a.v.s. dhe i thashë: "O Ebu Sejf'. Mos i fryj më! Erdh Pejgamberi i All-llahut." - Nga hadithi i përmendur mund të kuptohet:

- është ruajtur me saktësi tregimi për vdekjen e Ibrahimit djalit të Muhammedit a.s.

Muhammedit a.s. i lindën tetë fëmijë *Kasimi, Tajjibi, Tahiri, Ibrahimi, Zejnebja* -bashkëshorte e Ebi Vekasit, *Rukija, Ummu Kulthum* - bashkëshorte e Osmanit, dhe *Fatimja* - bashkëshorte e Ali Ibn Ebi Talibit. Të gjithë fëmijët i lindën me Hatixhen, përveç djalit Ibrahim që e lindi kopteje Marije.

Muhammed Zuhriu ka thënë se ka thënë Muhammedi a.s.: "Sikur ta kisha pasë gjallë djalin Ibrahim të gjithë Koptët do t'i kisha liruar nga pagesa e xhizjes."

Ibrahimi u lind në muajin dhu-l-Hixhe të vitit tetë sipas Hixhretit, por për daten e vdekjes së tij ka mendime të ndryshme: Muslimi në Sahih nëpërmjet të Umerit transmeton se kur vdiq Ibrahimi, Muhammedi a.s. ka thënë: "Ibrahimi im ka vdekur sa ishte ende në gji, përgjiri, prandaj ai në xhennet do të ketë dy mënesha që do t'ijapin gji."

Nga Muhammed b. Umer b. Ali, nip i Ebu Talibit, është transmetuar: "Në varrezat Bek'i, i pari nga muslimanët është varrosur Ibn Ma'dhun, e pastaj Ibrahim b. Muhammed."

Dikush nga familja e Ali b. Ebu Talibit ka transmetuar:

TË QARIT, VAJI, TE I SËMURI

1304. - Na ka treguar Esbeg, i cili ka dëgjuar nga Ibn Vehabi, ky nga Amri, ky nga Seid b. Harith Ensariu, ky nga Abdullah b. Umeri r.a. i cili ka thënë:

- Sa'd b. Ubade ishte i sëmurë, kishte sëmundje të rëndë, dhe i erdh Pejgamberi s.a.v.s. ta vizitojë së bashku me Abdurrahman b. Avafin, Sa'd Ebi Vekasin dhe Abdurrahman b. Mesudin r.a. Pasi hyri dhe e pa se e kishin mbuluar anëtarët e familjes, tha:

- Po ky paska vdekur?

- Jo, O Pejgamberi i All-llahut - u përgjegjën,

Pejgamberi atëherë qau. Kur e panë ata se po qanë Pejgamberi s.a.v.s., edhe ata qanë. Ky në atë moment u tha: "Dëgjoni! All-llahu nuk dënon për shkak të lotëve, as për pikëllim të zemrës, por dënon për këtë!" dhe bëri shenjë në gjuhë, ose bën mëshirë. I vdekuri, me të vërtetë, dënohet nga vaji i të gjallëve për të."

Umeri r.a., për shkak të vajit i ka rrah (gratë) me shkop, me gur dhe u ka futur dhe në goj.

NDALIMI DHE PENGIMI I VAJTIMIT DHE ULURIMES

1305. - Na ka treguar Muhammed b. Abdullah b. Havsheb, këtij Abdu-l-Vehabi, i cili ka dëgjuar ngaJahja b. Seid, ky nga Amra e cila thotë: E kam dëgjuar Aishen r.a. duke thënë:

- Kur arriti lajmi për vrasjen e Zejd b. Harithit, Xhaferit dhe Abdullah b. Revahës, Pejgamberi s.a.v.s. u ul (në xhami) dhe u vërejt te ai pikëllimi. Unë vrojtoja nëpër plasa të derës, dhe i erdhi një njeri e tha:

O Pejgamber i All-llahut, gratë e Xhaferit..." dhe përmendi vajin e tyre. Pejgamberi i urdhëroi që t'ua

ndalojë këtë. Ai shkoi, e pas pak u kthye dhe tha: "I urdhërova dhe i tregoi se nuk e kanë dëgjuar, prandaj ky e urdhëroi për së dyti herë të shkojë dhe t'ua ndalojë. Ai shkoi, por prapë u kthye dhe tha: "Pasha All-llahun, ato më mundën, mposhtën," ose ka thënë: "tregohen më të forta se ne - nuk dëgjojnë"! Këtu, dyshimi për shprehjen e lartëpërmendur vjen nga Muhammed b. Havsheb.

Aisheja konsideron se Pejgamberi s.a.v.s. tha: "Mbushjau gojën me dhe!"

- All-llahu të poshtroftë! Ti nuk ke vepruar sipas urdhërit dhe nuk e ke zbatuar fjalën e Pejgamberit s.a.v.s.

1306. - Na ka treguar Abdullah b. Abdu-1-Vehab, këtij Hammad b. Zejd, këtij i ka transmetuar Ejubi nga Muhammedi, kurse ky nga Ummi Atije:

"Me rastin e besatimit për besnikëri në fenë Islame ia kemi dhënë Pejgamberit s.a.v.s. edhe besën se nuk do të vajtojmë (për të vdekurit), por këtë nuk e ka plotësuar asnjë grua, përveçse këtyre pesë: Ummi 'Sulejmi, Ummu-1-A'la e bija e Ebi Sabrit, bashkëshortja e Muadhit, dhe dy gra tjera, ose ka thënë Ummi Atija, e bija e Ebu Sabrit dhe bashkëshortja e Muadhit dhe një grua tjetër".

TË NGRITURIT NË KËMBË PËR SHKAK TË XHENAZES

1307. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani i cili ka dëgjuar nga Zuhriu, ky nga Salimi, kurse ky nga babai i vet, ky nga Amir b. Rebi'u, ndërsa ky nga Pejgamberi s.a.v.s..

" Kur të shihni xhenaze, ngrituni në këmbë dhe qëndroni kështu derisa të kalojë."

Sufjani thote se Zuhriu ka thënë edhe këtë:

- Më ka informuar Salimi i cili transmeton nga babai i vet: "Më ka informuar Amr b. Rebi'a, që po përcjell

nga Pejgamberi s.a.v.s. siç ka shtuar Humejdiu: "... deri kur të mos mbeteni prapa saj ose të ulet në tokë.[35]

KUR ULET AI QË ËSHTË NGRITUR PËR SHKAK TË XHENAZES

1308. - Na ka treguar Kutejbe b. Said, këtij Lejthi i cili ka dëgjuar nga Nafi'u, ky nga Ibn Umeri r.a., kurse ku nga Amr b. Rebi'a r.a. kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s.

"Kur dikush prej jush e sheh xhenazen dhe nuk ka për qëllim të shkojë pas, le të ngritet në këmbë dhe le të qëndrojë ashtu deri kur të mbetet pas saj, ose deri sa të mos e lërë prapa."

"Kur është varrosur Ibrahimi, Pejgamberi a.s. ka pyetur:

- A ka sjellë kush prej jush ndonjë jangjik me ujë. Njëri nga Ensarijtë ia solli një enë me ujë dhe Pejgamberi i tha: "Derdhe përmbi vamn e Ibrahimit!",

- lejohet ta përqafosh të sëmurin për vdekje, por duke pas kujdes nga ndonjë sëmundje ngjitëse.

35) - Ebu Davudi në Sunen, të njëjtin hadith e shënon kështu: *"Kur ta shihni ndonjë xhenaz.e ngrihuni në këmbë! Ai që do ta përcjellë, mos të ulet derikur të lëshohet xhenazja!"* Disa as-habë kanë shtuar edhe këtë: "...derisa të lëshohet në tokë", kurse të tjerë : "...derisa të lëshohet në varr".

Ahmedi dhe Bezzar nëpërmjet të Ebu Hurejres kanë transmetuar se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Nëse dikush prej jush e fal xhenazen dhe nuk shkon pas saj, le të ulet sapo të jetë larguar xhenazja nga ai, por nëse shkon ta përcjellë xhenazen mos të ulet deri kur të lëshohet xhenazja".

Nesaiu me sened ka shënuar se as-habë bashkë me Pejgamberin janë ulur e pastaj është falur xhenazja, dhe Muhammedi bashkë me as-habët tjerë, u ngrit në këmbë dhe ashtu qëndruan deri kur u largua xhenazja prej atyre.

Hanefijtë, Shafnjtë dhe disa dijetarë tjerë veprimin e lartpërmendur e trajtojnë si vaxhib, kurse disa këtë e quajnë mustehab. Por ka disa tjerë që mendojnë se kështu veprohej në fillim të përhapjes së fesë Islame kurse më vonë është lënë pas dore. Tahaviu, nëpërmjet të Ebu Musait,

1309. - Na ka treguar Ahmed b. Junus, këtij Ibn Ebi Dhi'b, i cili ka dëgjuar nga Seid Makburi, kurse ky nga babai i vet i cili ka thënë:

- Kemi qenë në një xhenaze dhe Ebu Hurejre r.a. e mori përdore Mervanin dhe u ulën para se të lëshohet xhenazja në tokë. Pastaj erdhi Ebu Seid r.a. e kapi Mervanin për dore dhe i tha:

- Ngritu! Pasha AII-llahun, këtë e di, me siguri edhe Ebu Hurejre se Pejgamberi s.a.v.s. na e ka ndaluar këtë veprim.

Ebu Hurejra, pastaj, tha: **"E tha të vërtetën (Ebu Seidi)".**

KUSH E PËRCJELLË XHENAZEN NUK ULET DERI SA TË LËSHOHET XHENAZJA NË TOKË, NËSE ULET DO T'I URDHËROHET QË TË NGRITET

1310. - Na ka treguar Muslimi, Buhariu mendon në Ibn Ibrahimin, këtij Hishami, i cili ka dëgjuar nga Jahja, ky nga Ebu Seleme, kurse ky nga Seid Hudari r.a., ndërsa ky nga Pejgamberi s.a.v.s. që tha:

"Kur ta shihni xhenazen, ngrituni në këmbë, kurse ai që e përcjellë, mos të ulet deri sa të mos e lëshojnë në tokë"

---

transmeton se Muhammedi a.s. ka thënë: "Kur të kaloj pranë jush xhenaze, qoftë ajo muslimane, hebreje apo e krishterë, ngrituni në këmbë. Ajo ngritje në këmbë nuk është vetëm për xhenazen por është edhe për engjëjt që gjenden pranë asaj xhenazeje". Ibn Habban në Sahih të vet, me sened, evidenton, se një njeri ë pyeti Muhammedin a.s.:

"O Pejgamber i All-llahut, a të ngritemi kurpranë nesh kalon xhenaz.e jomuslimane?" - Po, do të ngriteni - u përgjegj Muhammedi. Ngrituni, sepseju, nëfakt, nuk ngriteni per xhenazen, por këtë e bëni nga respekti ndaj atij që merr shpirtërat.

NGRITJA NË KËMBË PËR SHKAK TË XHENAZES SË HEBREUT

1311. - Na ka treguar Muadh b. Fedale, këtij Hishami ky ka dëgjuar nga Jahja, ky nga Ubejdullah b. Mikseme, kurse ky nga Xhabir b. Abdullahu r.a., i cili ka thënë:

- Kaloi pranë nesh një xhenaze dhe Pejgamberi s.a.v.s. u ngrit në këmbë, prandaj u ngritëm edhe ne, e pastaj i tham:

O Pejgamber i All-llahut, kjo ishte xhenaze hebreje!?

- Kur të shihni xhenaze, e kujtdo qoftë, - tha ai - ngrituni në këmbë!

1312. - Na ka treguar Ademi, këtij Shu'be të cilit i ka transmetuar Amr b. Murre, kurse ky ka dëgjuar Abdurrahman b. Ebi Lejla:

- Sehl b. Hunejfe dhe Kajs b. Sa'ad rrinin në Kadisije, dhe kah ata kaloi një xhenaze. Ata të dy u ngritën në këmbë. Atëherë u treguan "Kjo ishte nga këta të vendit, d.m.th. jomusliman".

- Edhe pranë Pejgamberit s.a.v.s. kaloi - thanë ata - një xhenaze dhe ai u ngrit në këmbë. Atëherë iu tha: "Po kjo ishte xhenaze hebreje!"

- A nuk ishte edhe ai njeri - tha ai.

1313. - Ebu Hamza rrëfen, duke transmetuar nga A'meshi, ky nga Amri, kurse ky nga Ibn Ebi Lejla: **"Kam qenë me Kajsin dhe Sehlin r.a., dhe ata kanë thënë: "Kemi qenë me Pejgamberin s.a.v.s. kur Zekerijja tha duke përcjellë nga Sha'biu, ky nga Ibn Ebi Lejla se xhenazes i janë ngritur në këmbë Ebu Mes'udi dhe Kajsi".**

XHENAZEN E BARTIN VETËM MESHKUJT

1314. - Na ka treguar Abdu-l-Aziz b. Abdullah, këtij Lejthi që ka dëgjuar nga Seid Makburi, ky nga babai i vet, kurse ky nga Ebu Seid Hudari r.a., se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Kur i vdekuri vendoset (në tabut) dhe burrat e bartin në krah, nëse ka qenë njeri i mirë, shpirti i tij u thotë: më bartni më shpejt, e nëse nuk ka qenë njeri i mirë, shpirti thërret: i mjeri ky, ku po e çoni! Këtë zë e ndiejnë të gjithë, përveç njeriut, dhe sikur ta dëgjonte njeriu, do të binte pa mend".

SHPEJTIMI I XHENAZES

Enesi ka thënë: Përcillne xhenazen! Ecni përpara, prapa asaj, nga ana e djathtë dhe nga ana e majtë!"

Të tjerët (Abdurrahman b. Kurti) thotë: "...dhe afër saj!"

1315. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani i cili thotë: Kemi mbajtur mend nga Zuhriu këtë hadith, të cilin e ka transmetuar nga Seid b. Musejjeb, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a., ndërsa ky nga Pejgamberi s.a.v.s. i cili ka thënë:

"Shpejtoni me xhenazen, sepse nëse ka qenë njeri i mirë do ta ketë mirë atje ku e çoni, por nëse nuk ka qenë e tillë, atëherë një të keqe e hiqni qafet më shpejtë".[36]

---

[36] - Përgatitjen e të vdekurit nuk duhet vonuar, aq më tepër nëse është konstatuar vdekja. Teberaniu sjell një shembull të cilin Abdullah b. Umeri e kishte dëgjuar Muhammedin a.s. duke thënë: *"Kur vdes dikush prejjush, mos e vononi, por shpejtoni për ta varrosur!"* Muhaddithët kanë shënuar se Ujejne b. Abdurrahmani ishte në xhenaze të Osman b. Ebi Asit dhe pas kësaj ka thënë: "E bartnim ngadalë, dhe na arriti Ebu Bekri, na bërtiti dhe natha:

FJALËT E TË VDEKURIT KUR ËSHTË NË TENESHIR "MË PËRGATITNI SA MË SHPEJTË"

1316. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Lejthi, të cilit i ka treguar Seid Makburi që ka dëgjuar nga babai i vet (Kejsan) se Ebu Seid Hudari ka thënë:

Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

- Kur vëhet i vdekuri në tabut dhe burrat e bartin në krah, ai nëse ka qenë njeri i mirë thotë: "Më përgatitni më shpejt!", e nëse s'ka qenë njeri i mirë, ai u thërret të afërmëve të vet: "I mjeri ky, ku po e çoni!" Këtë ze e dëgjon çdo kush përveç njeriut, sikur ta dëgjonte njeriu, do të binte pa mend".

- Ne kemi qenë në xhenaze me Pejgamberin e All-llahut dhe xhenazet i bartnim me hapa

mesatarë të shpejtuar, shpejtësi mesatare.

Ibn Ebi Shejbe në Musennef të tij informon se h. Umeri i ka thënë djalit të vet Abdullahut:

"Kur të më vesh në tabut, të gjithë ecni me shpejtësi mesatare dhe rrini prapa xhenazes, sepse përpara asaj është vendi i engjujve, kurse pas asaj vendi i njerëzve". Nga hadithi mirret vesh edhe:

- urdhëresa që të shpejtohet në përgatitjen e të vdekurit. Ibn Kudame ka transmetuar se shumica e dijetarëve të fesë këtë e konsiderojnë mustehab, ndërsa Ibn Hazm këtë e quan vaxhib.

Në komentin që i bëhet vepres së Muhadheb theksohet se disa dijetarë nga shekulli i parë, shpejtësinë e tepruar në përgatitje dhe bartjen e të vdekurit e konsideronin mekmh. Këtë mendim e ka edhe Ebu Hanife.

Autori i "El-Hidajes" thotë: "Xhenazen do ta bartin shpejt, porjo me vrap".

Ibn Ebi Shejbe në Musannaf, me sened, ka shënuar se Ebu Musa ka thënë: "Kaloi pranë Pejgamberit a.s. një xhenaze të cilën e bartnin sikur një enë me ujë, prandaj ai u tha:

- Ecni me maturi kur të bartni të vdekurit tuaj!

FORMIMI I DY A TRE RRESHTAVE ME RASTIN E FALJES SË XHENAZES

1317. - Na ka treguar Museddei, ky ka dëgjuar nga Ebu Avane, ky nga Katade, kurse ky nga Ata'u, i cili ka dëgjuar Xhabir b. Abdullahun r.a. se Pejgamberi s.a.v.s. ka falur namazin e xhenazes së Nexhashiut, kurse unë isha në rreshtin e dytë a të tretë.

FORMIMI I RRESHTAVE PËR NAMAZ TË XHENAZES

1318. - Na ka treguar Museddei, këtij Jezid b. Zurej, këtij Ma'meri, e ky ka dëgjuar nga Zuhriu, ky nga Seidi, ky nga Ebu Hurejre r.a., i cili ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. ua kumtoi as-habëve të vet vdekjen e Nex-hashiut (Negusit), mandej kaloi përpara, kurse as-habët u rreshtuan pas tij në rreshta dhe ai këndoi katër tekbire.[37]

---

[37] - Në namazin e xhenazes radhët duhet të jenë njëlloj sikur që veprohet te namazet tjera farz kur falen me xhematë. Hadithet me përmbajtje tjetër kanë transmetim jo të sigurtë.

Taberaniu ka thënë: "Farefisi i të vdekurit, nëse nuk frikësohen nga ndërrimet e shpejta të trupit të vdekurit, duhet të presin tubimin e farefisit, xhematit, në mënyrë që të mund të formohen tre rreshta xhematë. "Ky konsideronte, thotë Ajni, se është mustehab që xhemati të radhiten në tre rreshta.

Ibn Maxhe, nëpërmjet Ebu Hurejres, shënon se Muhammedi a.s. ka thënë: "Atij që ia falin xhenazen njëqind vetë, i falen gjynahet e vogla që ka bërë ndaj All-llahut".

Nga hadithi i përmendur del si përfundim:

- namazi i xhenazes i ka krejtësisht katër tekbire. Këtë mendim e kanë: A'tau, Muhammed b. Sirin, Nehaiu, Thevriu, Ebu Hanife, Maliku Shafi'iu, Ahmedi dhe shumë dijetarë e as-habë.

Mirëpo ka juristë islamë që përkrahin mendimin se namazi i xhenazes i ka pesë tekbire. Këtë mendim e mbështesin edhe: Abdurrahman b. Ebi

1319. - Na ka treguar Muslimi, këtij Shu'be, i cili ka dëgjuar nga Shejbani, kurse ky nga Sha'biu i cili ka thënë: **"Më ka informuar ai që ka qenë prezent te Pejgamberi s.a.v.s., kur iu afrua një varri të vetmuar, rreshtoi as-habët dhe këndoi katër tekbire.**

- O Ebu Amr, kush ta transmetoi këtë - e pyeta.

- Ibn Abbasi - u përgjegj ai.

1320. - Na ka treguar Ibrahim b. Musa, këtij i ka kumtuar Hisham b. Jusuf, i cili ka dëgjuar nga Xhubejri, ky nga Ata'u, ky nga Xhabir b. Abdullahu r.a. i cili thotë:

- Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Sot ka vdekur një njeri i mirë nga Etiopia, prandaj bashkojuni në faljen e xhenazes!"

- U rreshtuam me Pejgamberin s.a.v.s. dhe ai ia fali xhenazen. Ne ishim disa rreshta - thotë Xhabiri.

Ebu Zubejri transmeton nga Xhabid, se ka thënë edhe kështu: **"kam qenë në rreshtin e dytë".**

FORMIMI I RRESHTAVE ME FËMIJË NË XHENAZE

1321. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Abdu-l-Vahidi, ky ka dëgjuar nga Shejbani, ky nga Amiri e ky nga Ibn Abbasi r.a. **se Pejgamberi s.a.v.s. kaloi afër një varri në të cilin i vdekuri ishte varrosur natën dhe pyeti:**

Lejl, Muadh b. Xhebel, Ebu Jusuf, Hanefiu, Ibn Mes'ud, Zejd b. Ekrem dhe Hudhejfe b. Jeman. Për mendimin se i ka shtatë tekbire është Dherr. b. Hubejsh. Është transmetuar nga Enesi dhe Xhabiri se këta si edhe disa as-habë tjerë kanë marrë vetëm nga tre tekbire.

Ibn Ebi Shejbe në Musannaf ka shënuar se Abdullah b. Harithi ka thënë: "Pejgamberi ia fali xhenazen Hamzës dhe mori nëntë tekbira, mandej ia sollën xhenazen tjetër dhe ky e fali me shtatë tekbire, pastaj i erdh edhe një xhenaze tjetër dhe këtë e fali me pesë tekbire".

Pjesa më e madhe e dijetarëve konsideron se më së miri është që

"Kur është varrosur ky?"

- Dje në mbrëmje - iu përgjegjën.

- Përse nuk më keni lajmëruar? - pyeti Pejgamberi a.s.

- E kemi varrosur me terr të natës, dhe na erdhi keq që të të zgjojmë - u përgjegjën ata.

Atëherë u ngrit, dhe ne u rreshtuam pas tij.

Ibn Abbasi ka shtuar edhe këtë: **"...Edhe unë isha në**

---

namazi i xhenazes të falet me katër tekbire.

Transmetohet nga Imam Ahmedi: "Nëse imami merr tekbirin e pestë, xhemati prezent nuk do të veprojë si imami, nuk marrin tekbir, por edhe selam nukjapin vetë, do ta presin imamin dhe do të japin selam së bashku me imamin. Kështu mendon edhe Thevriu, Maliku, Ebu Hanife dhe Shafi'iu.

Dijetarët që mendojnë se xhenazja ka pesë tekbire bazohen në:

a - deklaratën e Zejd b. Ekremit, të cilën e ka evidentuar Muslimi në këtë variantë:

- Abdurrahman b. Ebi Lejl ka thënë: "Zejd b. Ekrem kur i falte xhenazet merrte katër tekbire, kurse në njërën mori pesë. Unë e pyeta për këtë, e ai m'u përgjegj: Kështu ka bërë edhe Pejgamberi".

b - deklaratën e Hudhejfe b. Jemamit që Tahaviu e ka shënuar kështu:

"Jahja b. Abdullah Tejmije ka thënë: - Kam falur namazin e xhenazes me Isain, robin e liruar të Hudhejfe b. Jemamës dhe ai mori pesë tekbire, e pastaj u kthye kah ne dhe tha:

Këtë nuk e bëra nga mosdia apo harresa, por mora aq tekbir sa ka marrë zotëriu dhe bëniirësi im". Jahja hotë, mendonte për Hudhejfe b. Jemamçn. Ai kur i falte xhenazes merrte pesë tekbire, dhe mandej kthehej kah ne dhe na thoshte: "Këtë nuk e bëra për shkak të ndonjë dyshimi apo harrese, por me këtë kam vepruar ashtu siç bënte Pejgamberi i All-llahut".

Ibn Ajniu thotë: "Më tepër se katër ishte praktikë në fillim të përhapjes së fesë islame, kurse më vonë kjo u kufizua në katër".

Tahaviu shënon se kjo laramani mendimesh për numrin e tekbireve në namaz të xhenazes lind menjëherë pas vdekjes së Pejgamberit a.s. Disa thoshin: "Kam dëgjuar Pejgamberin se i merrte shtatë tekbire", tjetri: "E kam dëgjuar se po i merrte pesë", e disa tjerë "E kam dëgjuar që i merrte katër tekbire". Kjo zgjati kështu deri kur vdiq Ebu Bekri.

Kur e mori pushtetin Umeri dhe e pa këtë dallim mendimesh i erdh rënd dhe për çudi, prandaj i thim as-habët më autoritativë dhe u tha: "O shokët e Pejgamberit të All-llahut, kurju tash nuk pajtoheni për diçka, përpara opinionit, as opinioni nuk do të pajtohet pasjush, pornëse ju tash për një çështeje merreni vesh, edhe njerëzit tjerë do të pajtohen. Shqyrtone këtë çështje për të cilën duhet zgjidhje".

- Mirë - i thanë ata, vetëm se na thuaj ti o sundimtar i besëdrejtëve se çka mendon?

- Përkundrazi, më thuani ju mu çka mendoni? Unë jam njeri sikurse edhe ju. Pastaj ata u konsultuan dhe në fund u pajtuan se numri i tekbireve në namaz të xhenazes është identik me numrin e tekbireve të një reqateje në namazin e Bajramit të Ramazanit ose të Kurbanit. Në këtë mënyrë Umeri e pranoi këtë konkluzë të shokëve të Pejgamberit dhe të gjithë mendimet tjera, lidhur me këtë, i ndaloi menjëherë.

- shihet mrekullia e Muhammedit a.s. që e diti për vdekjen e Negusit mu atë ditë kur vdiq, anipse Medina dhe Etiopiajanë shumë larg ndërmjet njëra tjetrës,

- argumenti për hanefijtë dhe malikijtë se është e ndaluar falja e namazit të xhenazes në xhami, për shkak se Muhammedi a.s. me as-habët e vet në rastin konkret shkoi në musal-la, i radhiti shokët pas veti dhe atje i fali xhenazen Negusit.

Neveviu mendimit të lartpërmendur i shton: "Hanefijtë e ndalojnë futjen e të vdekurit në xhami, e jo edhe faljen e xhenazes në xhami. Në bazë të kësaj, xhenazes së vendosur jashtë xhamisë, përpara mihrabit ose anash prej mihrabit, xhemati mund t'ia falë namazin e xhenazes duke i fomuar rradhët sikur ata që janë jashtë. Është konstatuar se Muhammedi a.s. në këtë mënyrë ka falur xhenazen Suhejl b. Bejdiut.

- Shafi'ijt me këtë hadith argumentojnë se xhenazja mund të falet edhe në mungesë të trupit të të vdekurit. Këta e konsiderojnë këtë veprim edhe sikur sunnet për ne të gjallët, nëse në vendin ku vdes një musliman, nuk ka musliman që do t'ia falin xhenazen. Në këtë rast xhemati bashkë me imamin kthehen kah Kibleja, pa marrë parasysh se në cilën anë gjendet xhenazja e atij muslimani. Disa dijetarë faljen e namazit të xhenazes në mungesë e konsiderojnë mekruh, me bindje se një mënyrë e tillë për të falë xhenazen ka qenë e lejuar vetëm për Muhammedin a.s. Ibn Abbasi ka thënë; se Muhammedi a.s. si Pejgamberi i All-llahut ka mund të shohë Negusin të vënë në tabut përpara vetës, dhe kështu ai nuk e fal xhenazen e dj në mungesë të xhenazes.

mesin e tyre dhe ia fala xhenazen (si fëmijë)".[38]

ELEMENTE TE XHENAZËS

Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: **"...kush ia fal xhenazen..." edhe "...falnia xhenazen shokut tuaj...!", por ka thënë edhe: "falnia xhenazen Nexha-shiut". Ky, pra, këtë e quajti namaz pa ruqu e pa sexhde, namaz në të cilin nuk dëgjohet zë, përveç se tekbirit dhe kur jepet selam. Ibn Umeri xhenazen e ka falur vetëm me abdest, por nuk e ka falur duke lindur as duke perënduar dielli, kurse duart i ngriste vetëm kur merrte tekbirin e parë.**

Hasan Basriu ka thënë: **"Mbaj mend as-habët, dhe prej tyre përparësi për namazin e xhenazes kishin ata të cilët masa dëshironte t'i ketë imam edhe në namazet tjera.**

Nëse njeriu ne momentin e faljes së namazit të bajramit e prish abdestin, ose gjatë faljes së namazit të xhenazes, do të kërkojë ujë dhe nuk do të marrë tejemmum.

Nëse njeriu arrin në namazin e xhenazes duke e falur

---

38) - Nga hadithi i përmendur nxirret përfundim:

- lejohet që të vdekurit të varrosen natën.

Tinnidhiu sjell fjalët e Ibn Abbasit: "Pejgamberi iu afrua një natë një varri, e ndriçoi me një dritë, u drejtua kah Kibla dhe tha: "All-llahu të mëshiroftë!"

Me siguri kësi varrimi nuk duhet bërë pa ndonjë arsye, ngase Muhammedi a.s. këtë e lejonte vetëm në rast nevoje.

Shafi'iu dhe disa dijetarë tjerë, në rrethana të caktuara, lejojnë faljen e namazit të xhenazes në mungesë të tmpit të të vdekurit,

- të pranishmit e falin namazin e xhenazes të rreshtuar pas imamit drejt e mirë. As-habi Malik b.Hurejre konsideron se xhemati duhet të radhitet në tre rreshta, qofshin shumë apo pak,

- femijët meshkuj duhet të falin xhenazen pas burrave dhe kështu e marrin shprehinë për moshën e pjekurisë,

- vdekja dhe koha e faljes së xhenazes lejohet që të komunikohet në një mënyrë të përshtatshme,

xhemati, hyn në namaz duke kënduar tekbirin.

Ibn Musejjebi thotë: **"Katër tekbir këndohen qoftë ditën apo natën, qoftë ne rrugë** ose **në shtëpi".**

Enesi r.a. ka thënë: **"Njëri nga ato tekbire - ai i fillimit është tekbir i namazit". I Lartmadhërishmi All-llah ka thënë: "Kurrë askujt prej atyre mos ia fal xhenazen kur të vdesin...! Edhe aty ka rreshta dhe imam.**[39]

1322. - Na ka treguar Sulejman b. Harb, këtij i ka transmetuar Shu'be, ky ka dëgjuar Shejbaniun, ky nga Sha'biu i cili thotë: "Më ka informuar ai i cili kaloi bashkë me Pejgamberin tuaj afër një varri të vetmuar dhe (Pejgamberin) e kishin imam, kurse ne u rreshtuam pas tij në rreshta".

- Ebu Amr (Shejbani), kush të tha ashtu? e pyetëm.

- Ibn Abbasi r.a. - u përgjegj ai.

- në Mebsut thuhet se është e lejuar të falet xhenazja pasi të jetë varrosur, në vorr të mbuluar, nëse nuk i është falur me kohë, dhe nëse trupi nuk është prishur, dhe me kusht që i vdekuri të ketë qenë i larë sipas normave të sheriatit. Ibn Sem' a transmeton nga Imam Muhammedi se xhenazja e tillë mund të falet edhe nëse nuk është larë më parë. Autori i "El-Hidajes" thotë: "Të varrosurit i falet xhenazja me varr të mbuluar, në kohën derisa nuk i është prishur trupi. Këtu mirret parasysh qëndrimi i shumicës. Nëse shumica e ekspertëve konsideron se trupi është ajur, xhenazja nuk mund t'i falet. Në të kundërtën do t' i falet. Nëse ndënnjet këtyre dy mendimeve ka dyshim, xhenazja nuk mund t' i falet". Nga Ebu Jusufi është transmetuar se në këtë rast xhenazja mund t'i falet vetëm në afat prej tri ditësh nga dita e varrimit, sepse kështu kanë vepmar edhe as-habët e Pejgamberit. Dijetarët Shafi'itë, siç u theksua më lart, kanë mendime të ndryshme për këtë çështje.

[39] - Namazi i xhenazes konsiderohet namaz sikur edhe të tjerët namaze ngase i ka, gati, të gjitha elementet e namazit të rregullt. Nga deklaratat e përmendura shihet se Muhammedi a.s. e quante namaz, përkundër faktit se nuk ka ruqu dhe sexhde. Namazi i xhenazes fillon me tekbirin dhe përfundon me të dhënë selam, në anë të djathtë dhe në të majtë, si në çdo namaz tjetër. Këtë mendim e ka Abdullah b. Ebi

Rifa'u, i cili në njërin nga hadithet e lartpënnendur ësthë përgjegjur vërejtjes së as-habëve:

- Ke dhanë selam në anë të djathtë dhe të majtë?

- Unë nuk kam shtuar asgjë përveç asaj çka ka bërë Muhammedi a.s. Ky mendim është transmetuar edhe nga Xhabir b. Zejdi, Sha'bi, Ibrahimi, Nehaiu, Ebu Hanife dhe shumë dijetarë tjerë.

Është transmetuar se Abdullah b. Mes'udi ka thënë: "Janë tri punë të cilat i ka punuar Muhammedi a.s., ndërsa muslimanët më vonë i kanë zënë asgjë ose i kanë lënë. Njëra është dhënia selam në një anë, në vend se në të dy anët". Dhënien selam vetëm në anë të djathtë e kanë praktikuar: Aliu, Ibn Abbasi, Ibn Umeri, Xhabiri, Ebu Hurejre, Enesi, Maliku, Ahmedi, Is-haku dhe disa dijetarë tjerë të shekullit të dytë Hixhri.

Selami, sipas mendimit të Ebu Hanifes dhe Imam Jusufit, jepet: "As me zë shumë të lartë, as shumë të ulët", ndërkaq Maliku konsideron se duhet lëshuar aq zë sa të mund të dëgjojë xhemati i parë afër.

Xhenazja është namaz edhe, natyrisht, falet me abdest. Kështu mendojnë të gjithë përfaqesuesit e shkollave tradicionale islame. Sabiu, ndërkaq, namazin e xhenazes e konsideron si lutje - jo si namaz, prandaj lejon që të kryhet edhe pa abdest.

Ibn Aliu ka thënë: "Namazi i xhenazes përbëhet nga lutjet për t'ia falë të vdekurit mëkatet, dhe kjo lejohet të bëhet edhe pa abdest". Hasan Basriu, në bazë të tekstit të Buhariut, konsideronte se xhenazja nuk mund të falet pa abdest që merret me ujë. Me këtë do të thotë se tejmmumi nuk vlen, nuk e zëvendëson abdestin.

Në namazin e xhenazes hyhet me tekbir. Muhammed b. Sirin ka thënë: "Xhemati thotë tekbirin që ka arritur, kurse më vonë i këndon edhe tekbirët që i kanë kaluar". Hasan Basriu thotë: "Xhemati do t'i këndojë tekbitët që i ka arritur, kurse ata që i kanë kaluar nuk i këndon".

Nëse imami ka marrë një ose dy tekbire, xhemati i ardhur me vonesë, sipas mendimit të Ebu Hanifes, nuk merr tekbidn fillestar, deri kur të marrë imami tekbirin tjetër vijues. Imam Muhammedi thotë:" ...Pas kësaj, kur merr imami tekbir, do ta marrë edhe xhemati i vonuar, kurse me të kryer imami namazin, xhemati do të këndoj tekbiret që i kanë kaluar, vetë, por ende pa e ngritur të vdekurin nga vendi".

SHPËRBLIMI PËR PËRCJELLJE TË XHENAZES

Zejd b. Thabiti ka thënë: **"Kur e fal xhenazen, ti ke kryer një nga detyrat që ke pasur".**

Humejd b. Hilal thotë: "Nuk dimë për leje, kurrfarë, pas kryerjes së namazit të xhenazes, por kush e falte dhe kthehej kishte për shpërblim lyë kirat".[40]

1323. - Na ka treguar Ebu Nu'aman se Xhabir b. Hazim i ka thënë: **Kam dëgjuar Nafi'un duke thënë:**

Ibn Umeri ka treguar se Ebu Hurejre r.a. ka thënë: **"Kush e përcjell të vdekurin ka për shpërblim një kirat".**

- Shumë gjëra na ka thënë Ebu Hurejre! - shtoi Ibn Umeri.

1324. - Këto më vonë Ebu Hurejres ia ka vërtetuar edhe Aisheja, thotë Buhariu. Ajo ka thënë:

- E kam dëgjuar Pejgamberin e All-llahut duke thënë ato fjalë".

Në anën tjetër edhe (Abdullah) b. Umeri r.a. ka thënë: "Neve **atëherë na kanë shkuar dëm shumë kirata!"**

Shprehja **"ferr-rrattu",** thotë Buhariu, do të thotë **"kam**

---

40) - Përmbajtjen e hadithit të përmendur e zbatojnë pikë për pikë hanefijtë, shafiijtë dhe një pjesë e madhe e dijetarëve fetarë.

Mirëpo, për mospërcjellje të xhenazes pasi të jetë falur namazi i xhenazes, personi që nuk ka mundësi duhet të kërkojë pëlqim nga më i afërti i atij të vdekuri. Ky mendim është transmetuar nga Ibn Umeri, Ibn Mes'udi, Ebu Hurejre, Mithver b. Mahzeme dhe Nehaiu. Këta, pas faljes së namazit të xhenazes, nuk ndaheshin nga përcjellja e të vdekurit pa lejen e me të afërmit të xhenazës.

Transmetohet se Imam Maliku ka deklaruar: "Kush merr pjesë në faljen e xhenazes, nuk ka nevojë të largohet nga përcjellja deri sa t'i lejohet nga më i afërti i të vdekurit, përveçse në rast të zgjatjes së ceremonialit të varrimit".

humbur shumë nga urdhërat e All-llahut".[41]

PRITJA DERISA TË VARROSET I VDEKURI

1325. - Na ka treguar Abdullah b. Mesleme: - Kam cituar Ibh Ebi Dhi'bin që e kam transmetuar nga Seid b. EbiSeid Makburi, kurse ky nga babai i vet, se si e ka pyetur Ebu Hurejren r.a. dhe ai është përgjegjur: "E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s...."

Na ka treguar Ahmed b. Shebib b, Seid, i cili thotë: - **Mua më ka rrëfyer baba im se i ka thënë Junusi se Ibn Shihabi ka thënë: "...", por më ka treguar edhe Abdurrahman A'rexhi se Ebu Hurejre r.a. ka thënë:**

"Kush merr pjesë në xhenaze dhe ia fal namazin, ka për shpërblim një kirat, kurse ai që pret deri kur të varroset, ka shpërblim dy kirat".

- Sa janë ata dy kirata - pyeti dikush.

- Sa dy kodra të mëdha - u përgjegj ai".[42]

---

[41] - Hadithin e përmendur e kanë evidentuar muhaddithët e dëgjuar e të pranuar me ndryshime tekstuale shumë të vogla. Tirmidhiu në Sunen të vetin, me sened, thekson se Ebu Hurejreja ka thënë:

- Pejgamberi All-llahut ka thënë: "Ai që fal namazin e xhenazes shpërblehet me një kirat, ai që e përcjell dhe merr pjesë deri në varrim, Ka shpërblim dy kirat, dhe më i vogli prej këtyre dy kiratëve është sa kodra e Uhudit". Më vonë këtë ia transmetuan Ibn Umerit dhe ky dërgoi një njeri te Aisheja r.a. që të pyes për këtë, kurse ajo u përgjegj: "Ebu Hurejre ka thënë të vërtetën".

- Ne kemi asgjësuar shumë kirata! - tha Ibn Umeri,

Kirat është masë për matjen e arit, d.m.th. karat, kurse Uhud emri i një kodre afër Mekkes.

[42] - Nga ky hadith del përfundimi:

- nxitja e muslimanit që të marrin pjesë sa më shumë në përcjellje të xhenazes, pastaj edhe ta mbulojnë nurë vamn,

- prezentimi i shpërblimit të botës shpirtërore në formë matenale, me mjete konkrete të kësaj bote, bëhet për ta kuptuar më lehtë ne,

- për të giitha gjërat që nuk i di duhet pyetur të diturit.

FËMIJËT NË NAMAZIN E XHENAZES BASHKË ME TË RRITURIT

1326. Na ka treguar Jakub b. Ibrahim, këtij Jahja b. Ebi Bukejr i cili ka dëgjuar nga Zaide, ky nga Ebu Is-haku dhe Shejbaniu, e ky transmeton nga Amri deklaratën e Ibn Abbasit r.a.: **- Pejgamberi s.a.v.s. iu afrua një varri dhe as-habët i thanë: "Ky është i varrosur, ose e varrosur, mbrëmë".**

Ibn Abbasi r.a. thotë: "Atëherë ai neve na rreshtoi pas veti në radhë, e pastaj fali namazin e xhenazes".

FALJA E XHENAZES NË MUSAL-LA DHE NË XHAMI

1327. - Na ka treguar Jahja b. Bukejr, këtij Lejthi, ky ka dëgjuar nga Ukajl, ky nga Ibn Is-haku, ky nga Seid b. Musejjebi dhe Ebu Seleme, kurse ata nga Ebu Hurejre r.a. i cili ka thënë: "Na **ka kumtuar Pejgamberi i All-llahut vdekjen e Nexhashiut, mbretit të Etiopisë, atë ditë kur kishte vdekur dhe na tha:**

- Kërkoni falje për vëllaun tuaj!"

1328. - Transmetohet nga Ibn Shihabi se i ka rrëfyer Ibn Musejjeb se Ebu Hurejre r.a. ka thënë **Pejgamberi s.a.v.s. i ka rreshtuar në musal-la dhe ka marrë katër tekbire (për Nexhashiun).**

1329. - Na ka treguar Ibrahim b. Mundhir, ky ka dëgjuar nga Ebu Damre se Musa b. Ukbe i transmetoi nga Nafi'u, ky nga Abdullah b. Umeri r.a. se **ia sollën herbenjtë Pejgamberit a.s. një mashkull dhe një femër që kishin bërë amoralitet. Ky dha urdhër dhe u dënuan me gur afër vendit ku falej xhenazja, te xhamia.**[43]

---

[43] - Rastin e përmendur e ka shënuar Nesaiu, por Muslimi e ka paraqitur në këtë variant:

"Ia sollën Muhammedit a.s. një hebrej dhe një hebreje që kishin

MOSLEJIMI I NDËRTIMIT TË XHAMIVE MBI VARRE

Kur vdiq Hasan b. Hasan b. Ali r.a. gruaja e tij ngriti një kube mbi varrin e tij. Pas një vjeti, pasi u ngrit, dëgjuan një zë: **"Dëgjoni! A e gjetën atë çka nuk e kishin më parë".**

- Përkundrazi, ata humbën shpresën dhe u kthyen - u përgjegj tjetri.

1330. - Na ka treguar Ubejdullah b. Musa, ky ka dëgjuar nga Shejbani, ky nga Halil el-Vezen, ky nga Urve, kurse ky drejtpërsëdrejti nga Aisheja r.a., e cila thotë se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë, kur ishte i sëmurë për vdekje:

---

bërë amoralitet. Çka shënon në Tevratin tuaj për personin që bën amoralitet? pyeti Muhammedi a.s.

- la nximë fytyrën, e hipim sprapthi mbi një kafshë (deve a kal) dhe duke e tallur i sillemi përreth - u përgjegjën ata.

- Nëse e thuani të vërtetën, ma sillni Tevratin! - u tha Muhammedi a.s.

E sollën Tevratin, filluan ta lexojnë dhe kur arritën te teksti për dënim me gurëzim, i autorizuari i cili e lexonte, vuri dorën mbi tekst dhe ashtu lexonte tekstin e mëpërparshëm dhe atë çka vinte më poshtë, nën tekstin që flet për gurëzimin e lavirit. Bashkë me Muhammedin ishte Abdullah b. Selam dhe ky i tha Pejgamberit s.a.v.s.: "Urdhëroje ta ngritë dorën nga Tevrati. Rabini i ri e ngriti dorën, dhe aty, ja, ishte teksti për gurëzimin e lavirit. Pasi u lexua teksti në tërësi, Muhammedi a.s. urdhëroi dhe ata u gurëzuan-dënuan me gurë".

Abdullah b. Umeri ka deklaruar: "Kam qëlluar pikërisht në mesin e atyre që i gurëzonin dhe e kam parë atë rabinin e ri si po përpiqej që ta mbrojë ebrejen nga gurët".

Nga teksti i hadithit rezulton:

- zbatimi i dënimit për amoralitet është farz-detyrë e shkallës së parë për organet e qeverisë,

- dënimi për amoralitet ndaj të pamartuarve është me njëqind të rëna me shkop, kurse për ata që kanë kurorë o$e kanë qenë më parë nën kurorë është dënimi me gurë - gurëzim.

"All-llahu i ka mallkuar ata hebrenj dhe të krishterë të cilët varret e Pejgamberëve të tyre i kanë bërë faltore".

- Po të mos ishte kjo - thotë Aisheja - as-habët do ta kishin bërë varr të Tij tërë dhomën (do t'i kishin prishur muret), por unë përsëri kam frikë që ky mos të merret si vend për t'u falur e për të bërë sexhde.

FALJA E XHENAZES SË FEMRËS QË KA VDEKUR ME NIFAS

1331. - Na ka treguar Museddedi, këtij Zejd b. Zurej, kurse ky ka dëgjuar nga Abdullah b. Burejd, ky nga Sumere r.a.:

"Kam falur mbas Pejgamberit s.a.v.s. xhenazen e një femre e cila kishte vdekur me nifas, dhe ky qëndroi drejt asaj, në mes".

KU RRI IMAMI PËR XHENAZEN MASHKULL E KU PER FEMER

1332. - Na ka treguar Imran b. Mejsere, këtij Abdu-l-Varith, i cili ka dëgjuar nga Huseini, ky nga Ibn Burejdi, ky nga Semure, b. Xhundeb r.a.:

"Kam falur me Pejgamberin a.s. xhenazen e një femre e cila kishte vdekur me nifas, dhe ky qëndroi drejt saj, në mes".[44]

---

[44] - Ka mendime të ndryshme se ku mund të qëndrojë imami, përkatësisht xhemati, kur fal xhenazen.

Shumë dijetare thonë: imami duhet të qëndrojë kah mesi i trupit të të vdekurit, qoftë mashkull ose femër.

Shafi'iu, Ahmedi dhe Ebu Jusufi konsiderojnë se imami te xhenazja mashkull qëndron kah kryet, ndërsa shumica e dijetarëve hanefitë thonë:

MARRJA E KATËR TEKBIREVE NË NAMAZIN E XHENAZES

Humejdi thotë: "Bashkë me ne e ka falur (xhenazen) Enesi, dhe mori vetëm tre tekbire dhe dha selam. Pasi iu bë vërejtje për këtë, ai u kthye kah Kibleja dhe mori katër tekbire e pastaj dha selam".

1333. - Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Maliku, ky ka dëgjuar nga Ibn Shihabi, ky nga Seid b. Musejjeb, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a., se **Pejgamberi s.a.v.s. kumtoi vdekjen e Nexhashiut, atë ditë kur kishte vdekur, doli**

"Imami qëndron në drejtim të krahërorit, qoftë i vdekuri mashkull apo femër".

Hasan Basriu konsideron se duhet qëndruar kah mesi i trupit të të vdekurit, pavarësisht nga gjinia.

Maliku ka thënë: "Te xhenazja mashkull qëndrohet kah mesi i trupit, kurse tek femra kah krahët".

Është mendim unanim i dijetarëve se nuk duhet të qëndrohet shumë afër të vdekurit. Ndërmjet të vdekurit dhe imamit, gjegjësisht xhematit,duhet lënë hapësirë aq sa mund të radhitet edhe një rend.

Hasan Basriu konsideron se nuk duhet falur xhenazenfemrës që ka vdekur gjatë lindjes së fëmiut të pakurorë - në amoralitet.

Tirmidhiu me sened ka shënuar se Ebu Galibi ka thënë: "la kam falur xhenazen një njeriu me Enes b. Malikun dhe ky si imam qëndroi në drejtim të kokës. Mandej i sollën një femër Kurejshite.

- O Ebu Hamz, falja kësaj xhenazen! - i tha Ebu Galibi.

Ky qëndroi në drejtim të mesit të tabutit.

Pas kësaj A'la b. Zejdi i tha: "A e ke parë Pejgamberin s.a-v.s. që te xhenazja femër qëndron ashtu sikurse ti, dhe te mashkulli përsëri ashtu ku qëndrove ti?

- Po, - u përgjegj ai.

Pastaj A'la tha: "Mbane mend këtë!"

Buhariu mbështet mendimin që hadithi i përmendur të zbatohet kështu siç është edhe pa komentim, ngase vetvetiu është i qartë.

me as-habët në musal-la, i rreshtoi dhe për këtë mori katër tekbire".

1334. - Na ka treguar Muhammed b. Sinan, këtij i rrëfeu Selim b. Hajjan, këtij Seid b. Mina, ky ka dëgjuar nga Xhabiri r.a. se **Pejgamberi s.a.v.s. ia ka falur xhenazen Nexhashiut bujar (Negusi) duke kënduar tekbir katër herë.**

Jezid b. Hamn dhe Abdussamedi, hadithin e lartpërmendur e transmeto-jnë dhe thonë: **"...nga bujari Selim".**

KËNDIMI I SURES FATIHA NE XHENAZE

Hasan Basriu thotë: - Ai që falet i këndon fëmiut "Fatihan" duke i shtuar edhe: "O Zot, bëre këtë paraprijës e udhëheqës (në xhennet) dhe bënaj shpërblim!"

1335. - Na ka treguar Muhammed b. Beshir, këtij Gunderi, kurse këtij i ka transmetuar Shu'be nga Sa'di, ky nga Talha i cili thotë: **"Jam falur pas (Abdullah) Ibn Abbasit r.a."** Më ka treguar Muhammed b. Kethir, këtij Sufjani i ka transmetuar nga Sa'd b. Ibrahim, ky nga Talha b. Abdullah b. Avf këto fjalë: **"Kam falur xhenazen pas Ibn Abbasit, dhe ky këndoi "Fatihan" dhe tha: "Të pranishmit le ta dinë se kjo është synnet!"**[4 5)]

[45)] - Përkitazi me këndimin e Fatihës dijetarët kanë mendime të ndryshme për te namazi i xhenazes.

Ibn Mendhuri ka transmetuar nga Ibn Mes'udi, Hasan b. Aliu, Ibn Zubejri, Mithver b. Mahreme se këndimi i Fatihës është e caktuar me sheriat. Këtë mendim e kanë edhe Shafi'iu dhe Is-haku.

Nga Ebu Hurejre dhe Ibn Umeri është transmetuar: "Në namaz të xhenazes nuk këndohet Kur'an". Këtë mendim e kanë përkrahur Maliku dhe dijetarët e Kufës. Dijetarët e shkollës hanefite mendojnë se në namaz

NAMAZI NË VARR, PASI TË MBULOHET

1336. - Na ka treguar Haxhxhaxh b. Minhal, këtij Shu'be, të cilit Sulejman Shejbaniu i ka thënë: **"E kam dëgjuar Shabiun kur ka thënë:**

"Më ka informuar ai i cili bashkë me Pejgamberin s.a.v.s. kaloi kah një varr i lënë, dhe Muhammedi a.s. u bë imam (për namaz).

---

të xhenazes këndohet edhe Kur'an. Ibn Batali ka thënë: "Në mesin e atyre që nuk kanë kënduar Kur'an në namaz të xhenazes, madje disa edhe e kanë gjykuar këtë, kanë qenë: Umer b. Hattabi, Aliu b. Ebi Talibi, Abdullah b. Umeri dhe Ebu Hurejre, kurse nga gjenerata e parë pas as-habëve kanë qenë:

Ata'u, Tavusi, Seid b. Musejjebi, Ibn Sirini, Seid b. Xhubejri dhe Sha'biu. Ibn Mundhiri ka thënë se këtë qëndrim e ka edhe Muxhahidi, Hammadi dhe Thevrij. Maliku ka deklaruar: "Këndimi i sures Fatiha në qytetet tona nuk është praktikuar". Sipas mendimeve të: Mukhulit, ShafTiut, Ahmedit dhe Is-hakut sureja Fatiha këndohet vetëm pas tekbirit të parë, kurse Ibn Hazm thotë: "sipas mendimit të Shafiut kjo sure këndohet pas çdo tekbiri". Ajniu thotë se ky version është i gabuar. Hasan Basriu thotë: "Sureja Fatiha nuk këndohet pas secilit tekbir". Kështu mendon edhe Ibn Havshebi. Nga Misver b. Mahzeme është transmetuar se ky pas tekbirit të parë ka kënduar Fatihanë dhe një sure të shkurtër.

Edhe Nesaiu, Ebu Davudi dhe Tirmidhiu në Sunene të tyre kanë shënuar se sureja Fatiha është kënduar në xhenaze. Nga hadithi del si përfundim edhe:

- Tirmidhiu në Sunen të vet evidenton hadithin: "Këndimi i Fatihasë është synnet ose plotëson synnetin".

Ky mendon se hadithi në fjalë bie në grupin e haditheve hasen dhe sipas këtijkanë vepruar as-habët dhe këtë mendim e kanë përfillur edhe: Shafi'iu, Ahmedi dhe Is-haku,

- sipas mendimit të dijetarëve të shkollës shafi'ite këndimi i Padhasë pas tekbirit të parë është mustehab, por nëse nuk këndohet pas tekbirit të parë, mund të këndohet pas tekbirit të dytë,

- në mesin tonë, tc muslimanët e Ballkanit, këndohet, pas tekbirit të parë vetëm Subhaneke dhe kjo mjafton.

- O Ebu Amr, kush të tregoi për këtë? - e pyeta.

- (Abdullah) b. Abbasi r.a. - u përgjegj ai.

1337. - Na ka treguar Muhammed b. Fadl, ky ka dëgjuar nga Hammad b. Zejd, ky nga Thabit, ky nga Ebu Rafi'u, kurse ky nga Ebu Hurejre r.a., se një njeri i zi ose një grua e fshiu xhaminë dhe vdiq por Pejgamberi s.a.v.s. nuk e kishte ditur për këtë. Një ditë dikush e përmendi, dhe Muhammedi a.s. pyeti: **"Çka u bë me atë njeri?"**

- Ka vdekur, o Pejgamberi All-llahut - i thanë as-habët.

- Përse nuk më keni informuar? - pyeti ky.

- Rasti i tij ishte kështu - kështu, u përgjegjën.

Këta, thotë Ebu Hurejre, e nënçmonin pozitën e tij.

- Ma tregoni varrin e tij! - u tha Muhammedi a.s.

Pastaj shkoi te varri dhe ia fali xhenazen.

I VDEKURI E DËGJON RRAPËLLIMËN E KËPUCËVE TË XHEMATIT

1338. - Na ka treguar Ajjashi, këtij Abdul A'la, këtij i ka treguar Seidi, por më ka thënë edhe Halifa se i ka rrëfyer Ibn Zurej' këtij Seidi, këtij Katade, kurse këtij Enesi r.a., ndërsa ai e ka dëgjuar nga Pejgamben s.a-v.s.:

"Kur lëshohet njeriu në varr dhe xhemati largohen aq sa ai dëgjon rrapëllimën e këpucëve të tyre, i vyonë dy engjëj (Murikir dhe Nekir), e bien në veti dhe i thonë:

- Çka ke menduar për Muhammedin?

- Besoj se ai është Pejgamber i All-llahut dhe rob i Tij - do të përgjigjet ai.

- Shikoje - do t'i thonë - **vendin tënd në xhehennem të cilin All-llahu ta ka zëvendësuar me xhennet Ai - thotë Pejgamberi s.a.v.s. - do t'i shohë në të njëjtën kohë të dy.**

Mosbesimtari dhe hipokriti, ata do të përgjigjen: **"Nuk di. Unë kam thënë çka kanë thënë të tjerët".**

- Nuk ke ditur dhe nuk ke kënduar (Kur'an)

- Pastaj do ta godasin aq fort sa këlithitjen e tij do ta dëgjojë ai që e përcjell, përveç ujeriut dhe exhinve".[46]

AI QË DËSHIRON TËVARROSET NË VEND TË SHENJTË A TË NGJASHËM

1339. - Na ka treguar Muhammedi, këtij Abdurrezaku, këtij Ma'mer e ky ka dëgjuar nga Ibn Tavus, ky nga babai i vet, ndërsa ky nga Ebu Hurejre r.a.:

- Musa a.s. iu dërgua engjëlli i vdekjes. Kur i erdhi, Musa ia lëndoi syrin. Engjulli iu drejtua All-llahut dhe i tha:

- Më dërgove te një njeri që nuk e do vdekjen!

All-llahu i Lartmadhëruar ia shëroi syrin dhe i tha: **"Ktheu prapë te ai dhe thuaji, le ta vejë dorën e vet në shpinë të kaut, dhe sa kime që i mbulon dora e tij aq vite**

---

[46] Ebu Davudi në Sunen ka shënuar se Bera b. A'zeb ka thënë: "Kemi shkuar me Pejgamberin s.a.v.s. në xhenaze të një njeriu nga Ensarijtë. E arritëm te varri dhe Muhammedi a.s. u ul, edhe ne u ulëm rreth tij dhe heshtëm. Muhammedi a.s. kishte në duarhjë shkop me të cilin shkarraviste në tokë, e pastaj tha: "Kërkoni nga All-llahu t'ju shpëtojë nga dënimi i varrit! Këtë e përsëriti dy a tri herë, dhe pastaj vazhdoi: "I vdekuri i dëgjon rrapëllimat e këpucëve të xhematit, dhe kur këta kthehen prapa, të vdekurit i shtrohen pyetje:

- O njeri! Kush është Zoti yt? Ç'farë feje ke pasë dhe kush është Pejgamberi yt? Nga hadithi i përmendur nënkuptohet:

- dënimi në varr zbatohet. Kështu mendojnë të gjithë përfaqësuesit e shkollavejuridike tradicionale. Këtë dënim nuk e pranojnë: Dinar b. Amr, Bishr Murejsij dhe dijetarë të tjerë të mu'tezilëve. Këta i përmbahen fjalëpërfjalë ajetit: *"Ata nuk do të përjetojnë në xhennet tjetër vdekje, përveç asaj të parës."*

Me këtë ajet nuk mohohetjeta dhe vdekja në varr. Ka ajete që hudhin

jetë do të ketë".

- O Zot, - tha Musa - **pastaj?**

- Pastaj vdekje! - iu përgjegj All-llahu.

- Atëhere, pra, mundet edhe tash - tha Musa, dhe e luti All-llahun që ta afronte kah vendi i shenjtë, sa e arrin hudhja e gurit, që të vdes atje.

- Pejgamberi i All-llahut - thotë Ebu Hurejre - pastaj ka thënë:

"Sikur të isha atje, do t'ua kisha treguar varrin e tij pranë rrugës, (në Tur) te një kaçubë e kuqe me rërë".[47]

---

posht shpjegimin e gabuar të tyre, si janë: *"Ata i ekspozohen zjarrit në mëngjes dhe në mbrëmje"*, dhe "O Zoti ynë, na ke bërë të vdesim dy herë dhe na ringjallë dy herë!" Kjo do të thotë se një jetë dhe një vdekjejanë në këtë botë, dhe e dyta në varr.

Ne gjashtë librat - koleksionet - e njohura të hadithit, nëpërmjet të Bera b. A'zebit është evidentuar ky hadith i Muhammedit a.s. *"Pasi të lëshohet besimtari në varr, atij ijepet mundësia të deklarojë se nuk ka zot tjetërpërveç Një të vetmit All-llah dhe se Muhammedi është njeri i All-lldhut dhe Pejgamberi i Tij."*

Përkitazi me dënimin e varrit Buhariu thotë ka zbritur ajeti i Kur'anit: "Ata që besojnë All-llahu i përforcon në përgjigje, në këtë dhe në botën tjetër."

Ebu Davudi, Nasaiu dhe Ibn Maxhe në Sunene të tyre theksojnë: "Pejgamberi s.a.v.s., i është lutur All-llahut për ta shpëtuar nga shejtani, koprracia, dënimi i varrit dhe zemra."

Ibn Ebi Shejbe në Musannefthotë se Ummi Mubeshshira ka thënë: "Pejgamberi a.s. hyri në një pemishte të Beni Nexharëve ku isha edhe unë. Aty kishte ca varre të atyre që kishin vdekur në periudhën Xhahilije, dhe duke dalë e kam dëgjuar duke thënë: *"Kërkoni që t'ju ruajë All-llahu nga dënimi i varrit!"*

- O Pejgamber i All-llahut, a ka dënim në varr?

- Ata dënohen në varr me asi dënimi që edhe kafshët e dëgjojnë. Ka shumë hadithe që flasin përjetën pas vdekjes si edhe për përgjegjësinë qëjepet në botën tjetër, dhe mohimi i tyre do të thotë largimi nga feja Islame.

[47] Pasi që Izraelitët ishin të ndjekur nga Jerusalemi dhe Palestina, duke u kthyer nga Egjipti, nja dyzet vjet kanë jetuar në shkretëtirën Tih. Musa dëshironte që bashkë me popullin e vet të vendoset përfundimisht në atdheun e të parëve të vet dhe atje të ndërroj jetë. Disa historianë theksojnë që Musa dëshironte dhe lutej për këtë, nga frika se mos po

VARROSJA NATËN

Ebu Bekiri është varrosur natën.

1340. - Na ka treguar Uthman b. Ebi Shejbe, këtij Xheriri, ky ka dëgjuar *nga.* Shejbaniu, ky nga Ibn Abbasi r.a. i cili thotë:

- Pejgamberi s.a.v.s. ia ka falur namazin e xhenazes një njeriu, pasi që ishte i varrosur natën. Ai u ndal dhe as-habët e tij, e përpara kësaj pyeti: "Kush është ky?"

- Filan fisteku - iu përgjigjen ata - **që është varrosur mbrëmë.**

Dhe ata, mandej, ia falën xhenazen.[48]

---

vdes në shkretëtirë, sepse pasi të varroset atu për Pejgamberët nuk lejohet zhvarrosja e rivarrosja. Historianët kanë mendime të ndryshme lidhur me vendin ku vdiq Musa. Shumica prej tyre mendojnë se ai vdiq në shkretëtirën Tih.

- Nga ky hadith nënkuptohet:
- autoriteti i madh që kishte h. Musa,
- edhe pas vdekjes së Musaitjeta do të vazhdojë shumë kohë,
- është e preferueshme që vammi të bëhet në vend sa më të mirë e terren të përshtatshëm.

[48] Përkitazi me varrin natën ka mendime të ndryshme. Disa e konsiderojnë se eshtë mekruh varrosja e xhenazës natën. Kështu mendojnë Hasan Basriu, Seid b. Museueb, dhe Katade. Këta e argumentojnë qëndrimin e vet me deklaratën e Xhabirit të cilin e kanë evidentuar Imam Ahmedi dhe Tahaviu në koleksionet e tyre si vijon: "Nga fisi Benu Uzre një njeri është varrosur naten, por Pejgamberi a.s. nuk ia fali xhenazen, madj edhe e ndaloi varrosjen natën."

Ibn Hazm thotë: "Nuk i lejohet askujt varrosja natën, përveç se në rast ndonjë nevoje." Të gjitha varrimet që janë bërë gjatë natës, siç ka qenë rasti me Pejgamberin a.s., disa gra të tij, Ebu Bekrin etj., janë per ndonjë arsye. Arsyet mund të jenë: frika nga nxehtësia e madhe e ditës, fiika nga armiku, droja mos po prishet trupi i të vdekurit etj. Disa historianë kanë shënuar se Arabët i varrosnin xhenazet të papërgatitura mirë, prandaj këtë e bënin gjatë natës. Me qëllim që të nxiten për përgatitje të denjë Muhammedi a.s., ua ndalonte varrosjen në kohë kur nuk shihet natën.

NDËRTIMI I FALTORES TE VARRI - NDËRTIMI I TYRBES

1341. - Na ka treguar Ismaili, këtij Maliku, këtij Hishami, ky ka dëgjuar nga babai i vet kurse ky nga Aisheja r.a.:

- Kur u sëmurë Pejgamberi s.a.v.s., disa nga bashkëshortet e tij i përmendën një kishë që e kishin parë në Etiopi, e cila quhej "Marija". Këto ishin Ummi Selame dhe Ummi Habiba r.a. të cilat kishin shkuar në Etiopi - në hixhret. Këto përmendën bukuritë e asaj dhe freskat e ndryshme në të.

Muhammedi a.s. atëherë ngriti kryet dhe tha: "Ata janë të cilët kur u vdes ndonjë njeri i mirë, te varri i ndërtojnë faltore dhe pastaj aty bëjnë ato fotografi. Atajanë te All-llahu krijesat më të këqia."

LËSHIMI I GRUAS NË VARR

1342. - Na ka treguar Muhammed b. Sinan, këtij Fulej b. Sulejman, të cilit Halil b. Ali i ka transmetuar nga Enesi r.a.:

- Kemi prezentuar në xhenaze të (Rukijes) bijës së Pejgamberit s.a.v.s., i cili rrinte afër varrit, dhe unë e pashë se si i shkonin lotët, qante. Pastaj pyeti:

- A ka nga ju ndonjë që nuk e ka prekur gruan e vet mbrëme?

- **Unë** - tha Ebu Talha.

- **Hyr, zbrit, në varrin e saj!** - tha Muhammedi a.s.

- **Ai** - thotë Enesi - **zbriti në varr të saj dhe e varrosi.** Ibni Mubareku thotë: **"Fulejhi ka thënë:**

- Mendoj se ai me këtë shprehje kishte për qëllim të

thotë mëkat".

Ebu Abdullahu ka thënë: **- "Lijekterifu" do të thotë "Lijektesibu" d.m.th., "Le të fitojnë mëkat për vete!"**

FALJA E XHENAZES SË SHEHIDIT

1343. Na ka treguar Abdullah b. Jusuf, këtij Lejthi, këtij Ebu Shihabi, kurse ky ka dëgjuar nga Abdurrahman b. Ka'ab, b. Malik, ndërsa ky nga Xhabir b. Abdullahu:

- Pejgamberi s.a.v.s., i bashkonte në një qefin dy veta, nga të vrarit në luftën e Uhudit dhe pyeti:

- Cili prej tyre ka kënduar më shumë Kur'an?

Pasi që iu tha për njërin prej tyre, i vuri përpara, buzë varrit dhe tha: "Unë jam dëshmitar në Ditën e Gjykimit për këta, - e mandej urdhëroi që të mbulohen me gjithë gjak, pa ua pastruar plagët nga gjaku.

Ata as nuk u lanë e as xhenazja nuk iu është falur".[49]

---

[49] Nga hadhiti nënkuptohet:

- Ibn Tin thotë: "Lejohet mbështjellja e dy xhenazeve, mashkuj, në një qefin", kurse Eshhebi ka shtuar: "Kështu veprohet në rast nevoje." Një-llojë veprohet edhe me varrosjen në një varr. Ibn Tejmija, duke komentuar hadithin e përmendur, thotë se një qefin ndahet dhe shtrohet në atë mënyrë që xhenazet tëjenë të ndara ndërmjet veti, madje edhe në rast se disapjesë mbeten të pambuluara. Për këtë kemi përgjëgjen në mbarim të hadithit, kur Muhammedi a.s. pyeti: *"Cili prej tyre ka kënduar më shumë Kur'an?"*

Ibn Arebiu thotë: Me vdekjen për njeriun pushojnë të gjitha ndalesat dhe detyrimet e mëparme." Përndryshe nuk lejohet që mashkujt të lakuriquar të shtrihen njëri pranë tjetrit,

- shpërblimi për këndim të Kur' anit. Nëse dy meshkuj janë të barabartë në këtë, përparësi ka ai që është më i vjetër,

- lejohet që në një varr të varrosen dy e më shumë meshkuj. Mirëpo, Hasan Basriu këtë e konsideron të papëlqyeshme-mekruh.

Eshhebi ka thënë: "Nëse në një varr futen dy veta, ndërmjet tyre nuk vehet ndarje me shtresë të dheut",

1344. Na ka treguar Abdullah b. Jusufi, këtij Lejthi, këtij Jezid b. Ebi Habib, ky nga Ebu-1-Hajri, ky nga Ukbe b. Amr, se Pejgamberi s.a.v.s. doli një ditë dhe ua fali luftëtarëve të vrarë në Uhud, namazin e xhenazes, mandej hypi në minber dhe tha:

- Unë jam udhëheqës dhe dëshmitarë i juaj!

- Pasha All-llahun ja, unë po e shoh burimin tim. Mua mëjanë dhënë çelësat e depove të botës, ose ka thënë, çelësat e tokës. Unë, pasha All-llahun, nuk frikësohem se ju do të ktheheni pas vdekjes time në idolatri, por kam frikë se ju do të bëni gara (nga zilia), për të arritur pasuri.[50)]

VARROSJA E DY A TRE VETAVE NË NJË VARR

1345. - Na ka treguar Seid b. Sulejman, këtij Lejthi, këtij Shihabi, i cili transmeton nga Abdurrahman b. Ka'b se Xhabir b. Abdullahu i ka thënë: se **Pejgamberi s.a.v.s. i ka bashkuar nga dy vetë nga të vrarit në Uhud.**

- shehidët varrosen pa i larë, me teshat e tyre të përgjakura, për shkak se Muhammedi a.s., përveç rastit të lartpërmendur, edhe në një rast tjetër ka thënë: "Mbështillni me teshat e tyre të përgjakura.

- sipas asaj që thekson Buhariu shehidit nuk i falët xhenazja. Hanefijtë mendojnë se nuk ka nevojë t'i falet namazi i xhenazes shehidit, por Muhammedi a.s., nuk ka thënë që mos t'i falet. Nga sa u tha del se po t'i falet xhenazja shehidit nuk ka gjë të keqe, madje mund të jetë më mirë t'i falet se të mos i falet.

50) - Nga ky hadith rezulton:

- Hatabiu thotë: "Pejgamberi s.a.v.s. luftëtarëve të rënë në Uhud ua ka falur xhenazen pas një kohe, jo menjëherë". Në bazë të kësaj shehidit i falet xhenazja sikurse edhe të tjerëve.

Vonesa e Muhammedit a.s. në faljen e xhenazeve të shehidëve të Uhudit shpjegohet me angazhimet e mëdha që kishte Muhammedi a.s. rreth punëve të pasluftës,

SHEHIDIN NUK DUHET LARË

1346. - Na ka treguar Ebu-l-Velid, këtij Lejthi, ky ka dëgjuar nga Ibn Shihabi, ky nga Abdurrahman b. Ka'bi, ky nga Xhabiri; se Pejgamberi s.a-v.s. ka thënë:

"Varrosni me gjithë gjak!" Mendonte për ditën e Uhudit. **Ai ata nuk i ka larë.**

KUSH VEHET PERPARA - BUZE VARRIT

1347. - Na ka treguar Ibn Mukatil, këtij Abdullahi, ky ka dëgjuar nga Lejth b. Sa'di, të cilit i ka transmetuar Ibn Shihabi nga Abdurrahman b. Ka'b b. Malik, kurse ky nga Xhabir b. Abdullahu r.a., se **Pejgamberi s.a.v.s. i ka bashkuar nga dy luftëtarë në Uhud, me një qefin, e pastaj ka pyet: "Cili prej tyre këndonte më shumë Kur'an?"**

Pasi që i thuhej për njërin prej tyre, ai këtë të parin e vente në buzë të varrit dhe thoshte: **"Unë jam dëshmitar i juaj",** e pastaj jepte urdhër të mbulohen me gjithë gjakun e tyre. Xhenazen nuk ua ka falur, e as i ka larë.

1348. - Evzaiu na ka treguar, këtij Zuhdu, e ky ka dëgjuar nga Xhabir b. Abdullahu r.a.:

- Pejgamberi i All-llahut për luftëtarët e vrarë në betejën e Uhudit ka pyetur: "Cili prej tyre ka kënduar më shumë Kur'an?" Pasi që i tregonin se kush ishte ai, ky e vente gjithmonë këtë në varr përpara shokut tjetër.

Xhabiri thotë: "Baba im dhe mixha im janë mbështjellë me një qefin.

Sulejman b. Kethir ka thënë se ka dëgjuar nga Zuhriu se këtë ia ka treguar ai i cili e ka dëgjuar drejtpërsëdrejti nga Xhabiri.

PËRDORIMI I SHAVARIT TË THATË OSE BARIT NË VARRIM

1349. - Na ka treguar Muhammed b. Abdullah b. Havsheb, këtij Abdul-vehhabi, i cili ka dëgjuar Halidin ky nga Ikrime, kurse ky nga (Abdullah) b. Abbas r.a., kurse ai nga Pejgamberi s.a.v.s.:

"I Lartmadhërishmi All-llah e ka bërë Mekken të shenjtë dhe askujt përpara meje as prapa meje, nuk do t'i lejohet të derdhë gjak këtu. Unë e kam pasur të lejuar vetëm në një pjesë të një dite. Është e ndaluar të pritet gjelbrimi i saj, të priten lisat e saj, të ndiqen (për gjahtim) kafshët e saj, dhe të merren gjërat e gjetura në rrugët e saj, përveçse ai i cili do t'i shpallë publikisht". (se çka ka gjetur).

- Përveç idhhirit për nevoja të argjentarëve dhe për varre tona - ka thënë Ibn Abbasi.

- Përveç idhhirit - u përgjegj Muhammedi a.s.

Ebu Hurejre r.a. thotë: **"...ajo që është e nevojshme për varret dhe shtëpitë tona".**

Eban b. Salih transmeton nga Hasan b. Muslim, ky nga Safija e bija e Shejbit, e cila ka thënë: **"Kam dëgjuar nga Pejgamberi s.a.v.s. të njëjtën gjë".**

Muxhahidi transmeton nga Tavusi, ky nga Ibn Abbasi r.a. "...për farkëtarët dhe shtëpiat e tyre".[51]

- parapamja e sakët e Muhammedit a.s. për shtrirjen e fesë Islame.

Muhammedi a.s. nuk kishte frikë nga paraqitja e politeizmit, por frikësohej për garat e ndërsjella për levërdi materiale, si fiyt i egoizmit njerëzor.

51) - Nga hadithi i përmendur del përfundimi:

- Mekka është qytet i shenjtë e i nderuar dhe aty janë ndaluar shumë veprime që ne vendet tjera lejohen.

Sipas Mavredit historianët kanë mendime të ndryshme përkitazi me kohën, datën, prej kur është Mekka e Shenjtë. Disa thonë se Mekka këtë

A LEJOHET NXJERRJA E TE VDEKURIT NGA VARRI PËR NDONJË ARSYE

1350. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani, ky ka dëgjuar nga Amri i cili ka thënë: E kam dëgjuar Xhabir b. Abdullahun duke thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. erdhi pasi që Abdullah b. Ubejj ishte lëshuar në varr dhe urdhëroi ta nxjerrin. Mandej e mori në prehër, bëri sikur pështyu dhe ia veshi këmishën e vet, një Zot e di më së miri përse. Abdullahu, menjëherë, ia kishte veshur këmishën e vet Abbasit".

---

status e ka qysh prej themelimit, por ky status është shpallur publiki^ht tek në kohën e Pejgamberit Ibrahim. Të tjerët mendojnë se shejtnia e Mekkes zë'ml me Ibrahimin a.s. dhe se kjo para Ibrahimit a.s. ka pas tretman sikur qytetet tjera.

- gjelbërimin natyror, bari, lisa etj. në Mekke ndalohet rrepëtsisht që të pritet e të dëmtohet. Ky është mendimi unanim i të gjithë dijetarëve Islamë. Ndërkaq pemët e zarzavatet që i kultivojnë njerëzit për nevoja ushqimore, lejohet shfrytëzimi i tyre maksimalisht. Sipas mendimit të Ebu Hanifes dhe Imam Muhammedit është e ndaluar edhe të kulloturit e bagëtive në kuHosat natyrore, kurse sipas mendimit të Ebu Jusufit, Malikut, Shafi'iut dhe Ahmedit lejohet.

- ai që gjen ndonjë send në Harem nuk mund të bëhet pronar i atij sendi, as ta shpenzojë e as t'ia dhurpjë dikujt, gjë që nuk është sikur rastet e tjera për sende të gjetura jashtë Haremit të Mekkes.

Hanefijtë nuk bëjnë dallim ndënnjet sendeve të gjetura në Harem apo jashtë Haremit të Mekkes. Hanefijtë i përmbahen fjalës së Muhammedit a.s.: "Shpalle kuletën e gjetur me gjithë spagën, me çka është e lidhur, dhe këtë bëre një vjet pandërpre, e pastaj shfrytëzoje!"

Tahaviu shënon se Muavij b. Adeviu ka thënë: "Një grua e pyeti Aishen. E kam gjetur një teshë të humbur në Harem. Unë e kam shpallur por askush nuk doli që e njeh atë send?"

- Përdore për nevojat tua! - i tha Aisheja,

- është e lejuar që shavari të përzihet me barë tjetër dhe tokë, dhe, për ta mbuluar varrin, me qëllim që dheu të mos derdhet.

Sufjani thotë:

- Ebu Haruni tregon: "Pejgamberi s.a.v.s. kishte dy këmisha dhe Ibn Abdullahu i tha: "O Pejgamber i All-llahut, vishja babait tim këmishën tënde, atë që e ke për trupi".

Është transmetuar, thotë Sufjani **se Pejgamberi s.a.v.s. ia veshi Abdullahut këmishën e vet si kompenzim për atë që ai ia kishte veshur mixhës së tij Abbasit.**[52)]

1351. - Na ka treguar Museddedi, këtij Bishr b. Mufaddal, ky ka dëgjuar nga Huseinu-l-mual-lim, ky nga Ata'u, kurse ky nga Xhabiri r.a. i cili ka thënë:

"Kur u bë lufta në Uhud, diku natën më thirri babai

---

52) - Nga titulli i hadithit nënkuptohet:

- zhvorrimi i të vdekurit mund tëjetë me dobi për të vdekurin ose me interes për të gj'allët,

- arsyet që lejojnë zhvamminjanë: nëse i vdekuri është varrosur në vend të huaj, ose që më vonë bëhet i huaj, etj.

- lejohet transferimi i varrit nga një vend në tjetër. H. Osmani ka urdhëruar dhe disa varre janë eks-humua, zhvendosur, nga afërsia e xhamisë së Muhammedit në Medine dhe eshtrat e tyrejanë bartur në varrezat Beki'a, në mënyrë që të zgjerohetxhamiapapengesa. Sa'd b. Vekasi ka vdekur në Akik por është bartur dhe është varrosur në Medine.

Shafi'iu ka thënë: "Nuk e pëlqej bartjen e të vdekurit për në tjetër vend, vetëm nëse është fjala për t'u varrosur në afersi të Mekkes, Medines ose në Aksa - Jerusalem.

Begaviu bartjen e xhenazes e konsideron mekruh-kurse Kadi Hyseini e quan haram.

Neveviu thekson se askush nga as-habët nuk e ka konsideruar se është haram bartja ose eks-humimi i të vdekurit nga një vend në tjetërin. Prandaj, edhe Muadhi e ka bartur bashkëshorten e vet prej një varri në tjetrin varr.

Sa i përket zhvorrimit për shkak të larjes ka mendime të ndryshme.

Maliku dhe Shafi'iu lejojnë që i vdekuri që nuk është i larë me rastin e varrimit të zhvarroset, të lahet si duhet, madje Maliku shton edhe: "... Në rast se trupi nuk është i prishur, s'ka marrë erë".

Ebu Hanife ka deklaruar: "Pasi të varroset i vdekuri nuk ka kuptim

im dhe më tha:

"Unë jam i sigurt se do të vritem ndër të parët nga as-habët e Pejgamberit s.a.v.s. Unë pas meje nuk lë asgjë më të çmueshme se sa ty, pas Pejgamberit a.s. Jam borxh, prandaj paguaje borxhin, kurse motrave tua (ishin nëntë) gjithmonë porositu punë të mira!

Pastaj doli drita dhe me të vërtetë ai ishte i pari nga të vrarët, dhe bashkë me të në një varr është varrosur edhe një tjetër. Mirëpo mua nuk më vinte mirë ta lë kështu, dhe, pas gjashtë muajsh e nxora, e ai, pothuaj se i njëjti, hiç pa prishur, sikurse atë ditë kur e varrosëm, përveçse një veshi".

1352. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Seid b. Amr, kurse këtij Shu'be, i cili ka dëgjuar nga Ibn Ebi Nexhih, ky nga babai Ata'u, ndërsa ky nga Xhabiri r.a., që ka thënë:

"Bashkë me babën tim është varrosur edhe një njeri, dhe mua nuk më vinte mirë kjo, prandaj e nxora dhe e varrosa në varr të veçantë".

THELLIMI I VARRIT KAH KIBLEJA DHE VARRI I RRAFSHËT

1353. - Na ka treguar Abdan, këtij Abdullahu, kurse ky ka dëgjuar nga Lejth b. Sa'd, ky nga Ibn Shihab, ky nga Abdurrahman b. Ka'ab b. Malik, kurse ky nga Xhabir b. Abdurrahman r.a., i cili ka thënë:

---

të nxirret përsëri". Kështu mendon edhe Esh-hebi.

Dijetarët kanë mendime të ndryshme edhe përkitazi me zhvarrosjen me qëllim të faljes së xhenazes.

Ibn Mundhiri thotë: "Sipas hanefijve varri nuk zbulohet por xhenazja i falet mbi varr të mbuluar, nëse është mbuluar. Pëmdryshe nxirret xhenazja e pastaj i falet namazi i xhenazes.

- Pejgamberi s.a.v.s. i bashkonte nga dy luftëtarët e vrarë të Uhudit, dhe pyeste: "Cili prej këtyre dyve këndonte më shumë Kur'an?" dhe pasi i tregonin për njërin prej tyre, ai këtë e vente të parin në lug të varrit dhe thoshte: "Unë jam dëshmitar i tyre në Ditën e Gjykimit", dhe jepte urdhër të mbulohen me gjithë gjak, madje as nuk i ka larë".[53]

A I FALET XHENAZJA FËMIJËS I CILI PRANON FENË ISLAME DHE VDES

Dhe a i propozohet fëmijës të pranojë fenë Islame? Hasan (Basriu) Shurejh, Ibrahim, Is-hak dhe Katade kanë thënë:

"Nëse njëri nga prindërit e fëmijës pranon fenë Islame, fëmija shkon pas prindit musliman".

Ibn Abbasi r.a. ishte njëri nga të dobëtit me nënën e vet (në Mekke) por jo nga ana e babës. Ky transmeton nga Pejgamberi a.s.: **"Feja Islame është mbi të gjitha, asgjë nuk i vëhet përpara".**

1354. - Na ka treguar Abdan, i cili thotë se i ka transmetuar Abdullahu, ky ka dëgjuar nga Junusi, ky nga Zuhriu, të cilit Salim b. Abdullahu i transmeton se Abdullah b. Umeri r.a. e ka informuar se **kishte shkuar me**

---

53) - Nga ky hadith del përfundimi:

- fëmijët e kanë për detyrë që të sillen mirë me prindërit e vet, të kujdesen për ata dhe pas vdekjes mos ti harrojnë,
- besimi, imani, i fortë dhe dashuria e madhe e Abdullahit ndaj fesë Islame dhe Muhammedit a.s.,
- largpamësia dhe vendosmëria e Abdullahut që të vendosë për të vdek për fitoren Islame dhe ngadhnjim në fushëbetejë,
- lejohet varrimi i dy të vdekurve në një varr, si edhe bartja e të vdekurit nga një varr në tjetër.

Pejgamberin s.a.v.s. te një grup njerëzish te Ibn Sajjadi dhe e gjetën duke luajtur me fëmijët te kështjella e fisit Benu Megale. Ibn Sajjadi ishte afër moshës madhore, dhe nuk hetoi kurrgjë derisa Pejgamberi a.s. i ra dorës dhe i tha:

- A e dëshmon ti se unë jam Pejgamber i All-llahut?"

- Ibn Sajjad e shikoi dhe i tha: "Dëshmoj dhe besoj se tije Pejgamber"

Pastaj Sajjadi e pyeti Pejgamberin s.a.v.s. **"A beson ti se unë jam Pejgamber i All-llahut?"**

Muhammedi a.s. e largoi ca anash dhe i tha: **"Besoj All-llahun dhe Pejgamberët e Tij".**

- Çka mendon ti (për pejgamberët), e pyeti Muhammedi.

- Ndonjëherë të sinqertë, ndonjëherë gënjeshtarë.

Pejgamberi s.a.v.s. i tha: **"Ti i paske gjërat të përziera"**

Pastaj Pejgamberi s.a.v.s. i tha **"Kam për ty një fshehtësi".**

- Ai është tym - u përgjegj Ibn Sajjad.

- Largohu prej meje - i tha Muhammedi a.s. **Ti kurrë nuk do të arrish te dëshira jote.**

Atëherë Umeri r.a. tha: **"O Pejgamber i All-llahut, ta vras!"**

Pejgamberi s.a.v.s. iu përgjegj **"Nëse ky është Dexhal, ti nuk ke pushtet mbi të, po nëse nuk është, atëherë nuk ka kurrfarë dobie nëse edhe e vret".**

1355. - Salimi ka thënë: **- E kam dëgjuar Ibn Umerin r.a. duke thënë:**

- Pejgamberi s.a.v.s. dhe Ubejj b. Ka'ab, pastaj, shkuan në pemishten ku ishte Ibn Sajjadi, vjedhurazi, që të dëgjojnë ndonjë send nga Ibn Sajjadi, pa i hetuar ai. Pejgamberi a.s. e pa të shtrirë në një dyshek kadife, dëgjoi ca rënkime, gjegjësisht belbëzime. Nëatë moment nëna e Ibn Sajjadit e pa Pejgamberin e All-llahut duke u

fshehur nëpër pemishte, dhe i tha Ibn Sajjadit: "O Saf (kështu quhet djali i Ibn Sajjadit), ja ku është Muhammedi". Ibn Sajjadi brofi në këmbë. Pejgamberi s.a.v.s. thotë: "sikur ta kishte lejuar ajo, ky do t'ia kishte sqaruar".

: Shuajbi në verzionin e tij thotë: **"...dhe ai e la rënkimin e pëshpërit-jen..."**

Ukajli ka transmetuar, shprehja **"remremetun"** d.m.th. **"përshpëritje",** kurse Ma'ameri thotë: **"remzetun"**, d.m.th. **"rënkim ndër hund".**[54]

1356. - Na ka treguar Sulejman b. Harb, këtij Hammad b. Zejd, ky ka dëgjuar nga Thabiti kurse ky nga Enesi r.a., ky ka thënë:

- Një djalosh hebreit i shërbente Pejgamberit a.s., por u sëmurë. Për këtë shkak Pejgamberi s.a.v.s. erdhi ta vizitojë, u ul afër kokës dhe i tha:

"Pranoje fenë Islame!" Djaloshi shikoi babën e vet i cili ishte aty pranë dhe ai i tha: "Nderoje Ebu-l-Kasimm!" Djaloshi pranoi fenë Islame, kurse Pejgamberi a.s. doli duke thënë: **"Falënderimi i qoftë All-llahut që e shpëtoi nga**

---

54) - Nga hadithi del përfundimi:

- Ibn Sajjadi që përmendet në hadith mund të jetë Dexhali.

Muslimi në Sahih, me sened, ka shënuar se Abdullah b. Mes'ud ka thënë: "Duke shkuar rrugës me Pejgamberin s.a.v.s. hasëm në një grup fëmijësh ndër të cilët ishte edhe Ibn Sajjadi. Fëmijët tjerë ikën, kurse Ibn Sajjadi mbeti vetëm, i ulur. Kjo nuk i pëlqeu Pejgamberit të All-llahut, prandaj e pyeti:

"A e dëshmon ti se unëjam Pejgamberi i All-llahut?"

- Jo, nuk e dëshmoj - u përgjegj ai, por - ia ktheu:

- A dëshmon ti se unë jam Pejgamber i All-llahut? Prezentimi i rrcjshëm i Ibn Sajjadit si Pejgamber ka qenë në një farë mënyre një sprovë për muslimanët e Medines dhe Muhammedi a.s nuk ndërmori asgjë kundër tij, për shkak se ai ishte i mitur.

zjarri i xhehennemit!".[55]

1357. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Sufjani, ky ka dëgjuar nga Ubejdullahu:

"E kam dëgjuar Ibn Abbasin r.a., duke thënë: - Une dhe nëna ime kemi qenë ndër të dobëtit (rob në Mekke), unë nga fëmijët, kurse nëna ime nga gratë".

1358. - Na ka treguar Ebu-1-Jeman, këtij Shuajbi se Ibn Shihabi ka thënë:

"Çdo të porsalinduri i falet xhenazja, madje edhe nëse është kopil, ngase ai është i lindur për nga natyra në fenë Islame, nëse të dy prindërit janë të fesë Islame, ose vetëm baba, madje edhe në pastë nënë të krishterë, por nëse kur lind qanë. Fëmijës të tillë i falet xhenazja, por nuk do t'i falet xhenazja atij fëmije i cili kur lind nuk qanë, nuk bën zë fare. Kështu veprohet nga shkaku se ky konsiderohet dështim".

Ebu Hurejre r.a. thotë:

"Secili i porsalindur lind në fenë Islame, e pastaj

---

55) - Rastin e pënnendur e kanë evidentuar në koleksionet e tyre edhe Ebu Davudi dhe Nesaiu. Djaloshi i përmendur e kishte emrin Abdu-1-Kudus dhe ai në propozim të Muhammedit a.s. dhe me lejen e babës së vet e shqiptoi Dëshminë Islame - shehadetin plotësisht. Nga hadithi nënkuptohet:

- Ai, të cilit i shpjegohet se e ka gabim besimin, por nuk e pranon përsëri fenë Islame, meriton dënimin e All-llahut,

- lejohet të vizitohetjomuslimani i sëmurë, sidomos nëse e kemi fqinj, dhe duhet treguar respekt,

- muslimani ka të drejtë që me kompenzim korrekt të marrë shërbëtor që nuk është musliman,

- besimin Islam duhet gjithkund ta prezentosh, madje edhe tek fëmijët. Shqiptimi i Dëshmisë Islame - shehadetit, qoftë edhe në momendn e fundit të jetës, është shenjë, sinjal se e pranon fenë Islame.

prindërit e tij e kryqëzojnë ose e bëjnë mazdeist. Ky është sikur mitakët e kafshëve shtëpiake. A hetoni tek ato ndonjë të metë?"

Pastaj Ebu Hurejre r.a. ka shtuar edhe këtë: **"Fe e All-llahut është ajo në të cilën Ai krijoi njerëzit (dhe në krijesat e All-llahut nuk ka ndry-shime).**[5 6)]

1359. - Na ka treguar Abdan se e ka informuar Abdullahu, këtë Junusi, ky ka dëgjuar nga Zuhriu, të cilit i ka transmetuar Ebu Seleme b. Abdur-rahman se Ebu Hurejre ka thënë:

- Pejgamberi i All-llahut ka deklaruar: "Secili i porsalindur lind në fenë Islame, e pastaj prindërit e tij e

---

[56] - Është mendim unanim i dijetarëve islamë që të porsalindurit i falet namazi i xhenazes, në rast se ka lindur i gjallë, gjegjësisht pas lindjes ka dhënë ndonjë shenjë gjallërie me zë apo me lëvizje të ndonjë organi. Këtij fëmiu i vëhet emër, lahet dhe i falet namazi i xhenazes. Në rast se nuk jep asnjë shenjë gjallëde, ai nuk lahet, nuk i vehet emër, por vetëm varroset.

Tahaviu thotë: "Fëmiu i vdekur duhet larë, por pa e fërkuar". Imam Muhammedi thotë: "Në rast se te fëmiu i dështuar dallohen qartë organet e trupit, ai duhet larë, mbështdllet me qefin, parfymoset por xhenazeja nuk i falet". Ebu Hanife ka deklaruar: "Në qoftë se me rastin e lindjes, pasi të dalë pjesa më e madhe e tmpit të fëmiut, lëviz, e pastaj vdes, do t'i falet namazi i xhenazes. Në rast se del pjesa më e vogël e trupit, dhe vdes, atëherë nuk i falet xhenazja". Në komentimin që i bëhet Muhedhebit shkruan: "Në rast se fëmiu i dështuar gjatë daljes tregon shenja gjallërie, do t'i falet namazi i xhenazes,ngase Ibn Abbasi ka thënë: "Nëse dështaku tregon shenjë gjallërie, i falet xhenazja dhe ka të drejtë në trashëgim". Maliku konsideron se fëmijës të porsalindur i falet xhenazja nëse ai me ndonjë organ të vetin ka lëvizur e pastaj ka vdekur.

Është transmetuar nga Ibn Umeri se foshnjes i falet xhenazja pavarësisht a ka treguar shenjë gjallërie. Këtë mendim e kanë edhe: Ibn Sirin, Ibn Musejjeb, Ahmedi dhe Is-haku. Abdariu ka thënë: "Në rast se dështaku ka qëndruar në amëz më pak se katër muaj, atij nuk i falet xhenazja. Ky është qëndrim i të gjithç dijetarëve. Nëse ka qenë katër

bëjnë hebrej, të kishterë ose e bëjnë mazdeist. I porsalindiiri është sikur motaku normal i kafshëve shtëpiake. A vëreniju ndonjë të metë te ai?"

Pastaj sqaron Ebu Hurejre r.a.:

"Fe e All-llahut është ajo në të cilën ai krijoi botën dhe në krijesat e All-llahut nuk ka ndërrime. Ajo është fe e vërtetë".

POLITEISTI QË NË ORË TË VDEKJES THOTË

"La ilaheil-lall-llah"

1360. - Na ka treguar Is-haku, këtij i ka rrëfyer Jakub b. Ibrahim, i cili ka dëgjuar nga babai i vet, ky nga Sa'adi, ky nga Ibn Shihabi, këtij i ka transmetuar Seid b. Musejjebi të cilit babai i vet i ka thënë:

---

muaj në amëz, por me rastin e dështim-lindjes, nuk ka dhënë shenja gjallërie, me ndonjë lëvizje, sipas mendimit të shumicës, nuk do t' i falet xhenazja, ndërsa A' meshi dhe Davudi thonë:

"Do t'i falet namazi i xhenazes".

Ibn Kudame ka thënë: "I dështuar është foshnja që ka dalë i vdekur në këtë botë, ose i pazhvilluar plotësisht, prandaj nëse lind i gjallë dhe tregon shenja gjallërie, ai duhet të lahet dhe t'i falet xhenazja. Ky është mendim unanim i të gjithë dijetarëve".

Abdullah b. Umeri ia ka falur xhenazen nipit të vet që ka lindur i vdekur.

Hasan Basriu, Ibrahimi, Hakemi, Hammadi, Maliku, Evzaiu dhe juristë islamë të shkollës hanefite thonë: "Të porsalindurit të vdekur nuk i falet xhenazja, nëse me rastin e lindjes nuk ka treguar asnjë shenjë gjallërie".

Disa juristë islamë konsiderojnë se meritore është që i porsalinduri të qajë, kuse Lejthi, Ibn Vehbi, Ebu Hanife dhe Shafi'iu thonë: "Lëvizja e ndonjë organi, thithja gji ose frymëmarja janë shenja të plotëfuqishme për të konstatuar gjallërinë, njëlloj sikur që janë zëri, të qarit. Disa nga Malikijtë e marrin edhe urinën sikur shenjë të jetës".

"Kur iu paraqitën shenjat e vdekjes Ebu Talibit, erdhi Pejgamberi s.a.v.s., dhe këtu i gjeti: Ebu Xhehl b. Hishamin dhe Abdullah b. Ebi Umejje b. Mugirën. Pejgamberi i All-llahut i tha Ebu Talibit: "O mixhë, thuaj: *La ilahe il—lall-llah"* dhe unë këtë do ta dëshmoj te All-llahu".

Ebu Xhehli dhe Abdullah b. Ebi Umejje kanë thënë:

"O Ebu Talib, a do ta lësh fenë e Abdu-l-Muttalibit?"

Pejgamberi s.a.v.s. vazhdimisht kërkonte prej tij që të thoshte she-hadetin, kurse ata përseri fjalët e tyre, tërë kohën, derisa më në fund Ebu Talibi tha se është në fenë e Abdu-I-Muttalibit, duke refuzuar me këtë të thotë "La ilahe il-lall-llah".

Atëherë Pejgamben i All-llahut ka thënë: **"Pasha All-llahun, unë, me siguri, do të kërkoj falje për ty derikur të më ndalohet".**

Përkitazi me këtë rast i Lartmadhërishmi shpalli ajetin:

"Pejgamberi dhe ata që besojnë mos të kërkojnë falje për politeistët!"[5 7)]

Kur'an. 9:113.

[57)] - Historianët kanë mendime të ndryshme përkitazi me vdekjen e Ebu Talibit. Disa mendojnë se ai vdiq në kohën kur Muhammedi ishte40 vjeçarë, 9 muaj e 11 ditë, të tjerët mendojnë se ka vdekur në shevval, në vitin e 10. pas profetësisë së Muhammedit a.s. kurse disa se ka vdekur tre vjet para Hixhretit. Më e besueshme është se ka vdekur atë vit kur vdiq edhe Hatixheja r.a.

Pejgamberi e ka vizituar Ebu Talibin, të sëmurë, dhe i ka propozuar të pranojë fenë Islame. Kjo ka qenë kur ai ishte i semurë, porjo në ditët e vdekjes, ngase në Kur'an thuhet: "Kur të paraqiten shenjat e vdekjes nga All-llahu, atëherë askujt nuk i vlen më pranimi i besimit". *Disa komentatorë të Kur'anit thonë se ky ajet është shpallur në Medine.*

Muhammedi a.s... duke u kthyer nga Tebuku u ndal në Asfan, u dha pushim as-habëve, kurse vetë shkoi te varri i nënës së vet dhe atje ka qarë. Kur u kthye i pyeti as-habët pse poqajnë. Ti na ke shti të qajmë - i thanë ata.

VËNIA E DEGËS MBI VARR

Burejd Eslemi ka porositur që mbi varr t'i vehen dy degë, kurse Abdullah b. Umeri r.a. e ka parë te varri i Abdurrahmanit shatorin dhe ka thënë:

"Djalosh, hiqe këtë! Atij i bën hije vetëm puna e tij e mirë"

Harixhe b. Zejdi ka thënë: "E di mirë, ishim të rinj, në kohën e Uthmamit r.a., më i miri nga ne në kërcime ishte ai i cili duke kërcyer varrin e Uthman b. Madh'umit, kërcente aq shumë sa e lënte larg varrin". [5 8)]

Uthman b. Hakimi thotë: Më mori për dore Harixhe, më vuri mbi varr dhe më tha, fjalët e mixhës së vet Jezid b. Thabitit:

- Unë shkova deri te varri i nenës time, tha Muhammedi a.s, dhe iu luta All-llahut që të më lejojë në Ditën e Gjykimit të angazhohem për të, por nuk m'u dha leja. Kjo më pikëlloi dhe fillova të qajë. Në atë moment më erdhi Xhibrili dhe më tha: "As Ibrahimi nuk ka pas leje të kërkojë fale për babën e vet".

58) - Muslimi, nëpërmjet të Ebu Hurejres ka evidentuar se Muhammedi a.s. ka thënë: "Më mirë është përju që të uleni në zjarr dhe teshat t'u digjen deri në lëkurë, se sa të uleni mbi varr". Sipas versionit që përcjell Tahaviu, Ebu Hurejre ka thënë edhe këtë: "...Kush ulet te varri për të bërë nevojën e vogël ose të madhe e ka njëlloj sikur tëjetë ulur në zjarr".

Tahaviu thekson se e ka dëgjuar Ebu Mirsadin që ka thënë: "E kam dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. kur ka thënë:

- Mos u falni në varre dhe mos u ulni aty!"

Këtë deklaratë, nëpërmjet transmetuesve të tjerë, e kanë evidentuar edhe Muslimi, dhe Ebu Davudi. Tirmidhiu thekson se Amr b. Hazm ka thënë: "Më ka parë Muhammedi a.s. te një varr dhe më tha:

- Zbrit nga varri! Mos e shqetëso të vdekurin se as ai nuk të shqetëson ty!" Këtë rast e ka shënuar edhe Ahmedi në Musnedin e tij. Imam Ahmedi shënon edhe hadithin që transmeton Xhabiri: "Pejgamberi a.s. ka ndaiuarmurosjen e varreve, shkrimet mbi të, uljen mbi të si edhe ngritjen e objekteve (muauzoleve) mbi varre". Këto veprime i trajtojnë si mekruh:

- Është mekruh vetëm për atë që dëshiron të bëjë nevojën te varri. Nafiu thotë: "Ibn Umeri r.a. rrinte mbi varre".

1361. *- Na ka treguar Jahja, këtij Ebu Muavija, ky ka dëgjuar nga A'meshi, ky nga Muxhahidi, ky nga Tavusi, ky nga Ibn Abbasi r.a., kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s. se kaloi pranë dy varreve në të cilët, të vorrosurit, dënoheshin, prandaj tha:*

"Këta dy dënohen. Mirëpo nuk dënohen për ndonjë gabim të madh. I pari dënohet se nuk është ruajtur nga nevoja e vogël, kurse i dyti merrej me përgojime". Pastaj mori një degë të njomë, e ndau përgjysmë, dhe nga një gjysme e vuri te secili varr. As-habët e pyetën: "O Pejgamber i All-llahut, pse veprove kështu?"

Ndoshta u lehtëson dënimin deridiku, sa tëjenë të njoma - u përgjegj Pejgamberi s.a.v.s.

Hasan Basriu, Muhammed b. Sirin, Seid b. Xhubejri, Mukhali, Ahmedi dhe Sulejmani. Është transmetuar se këtë mendim e kanë pasë edhe: Abdullahu, Ebu Bekri, Ukbe b. Umer, Ebu Hurejre dhe Xhabiri. Ibn Hazmi në Mehalli thekson: "Askujt nuk i lejohet të ulet mbi varr". Të tjerët, ndërkaq, kanë mendim të kundërt dhe konsiderojnë se ulja mbi varr nuk është e gjykuar si akt i tillë, por gjykohet nëse, siç thuhet në disa hadithe tjera, kryhet nevoja e vogël ose e madhe. Kësi komentimi fjalëve "të ulesh" dhe të "rrish kacul" nuk është në kundërshtim me kuptimet leksikore, ngase populli thotë "është ulur" të kryejë nevojën e vogël, ose "është ulur" për të pushuar apo për të kryer ndonjë punë tjetër. Këtë mendim e përkrahin: Ebu Hanife, Maliku, Abdullah b. Vehbi, Ebu Jusufi dhe Muhamedi. Është transmetuar se po kështu mendonin edhe: Ali' b. Ebi Talibi dhe Abdullah b. Umeri. Nuk ka arsye të shkelet mbi varre apo pa ndonjë arsye të fortë të ulesh mbi to. Këto veprime janë për gjykim.

MBAJTJA E FJALIMIT NË VARRE

Dhe të ndejturit rreth varrit, shokët e tij, ditën kur do të dalin nga varret.

Shprehja e Kur'anit **"el-exhdathu"** do të thotë **"el-kuburu",** që do të thotë varre; **"bu'thiret"** është sikurse **"uthijret",** d.m.th. rrotullim, **"ba'th-ertu havdi"** do të thotë, burimin e ktheva përpjetë; **"el-ifadu"** do të thotë **"el-israu",** me shpejtuar. A'meshi e këndon **"ila nasbin"** që do të thotë (ditën kur do të dilet nga varret) duke shpejtuar sikur bëjnë gara drejt një shenji të caktuar. Mirëpo **"nusubun"** është emër në njëjës, kurse **"nasbun"** është masdar. Në **"ditën e daljes"** të njerëzve nga varret e tyre, **"jensilune"** do të thotë **"jahruxhune",** pra, dalin.

1362. - Na ka treguar Uthmani, këtij Xheriri, këtij i ka transmetuar Mensuri, ky ka dëgjuar nga Sa' ad b.Ubejde, ky na Ebu Abdurrahmani, kurse ky nga Aliu r.a. i cili ka thënë:

- Kemi qenë në një xhenaze, në varrezat BekFu-l-Garkad, e atje erdhi Pejgamberi s.a.v.s. dhe u ul, kurse rreth tij u ulëm edhe ne. Kishte diçka në duar. E uli kryet kah toka dhe me shkopin e vet filloj të shupurit në dhe, e pastaj tha:

- Secilit prej nesh dhe çdo i krijuar e ka vendin e caktuar në xhennet ose në xhehennem, dhe e ka të caktuar a është i pafat apo fatlum.

Atëherë njëri i tha: **"O Pejgamber i All-llahut, atëherë pra të mbështetemi vetëm në atë çka na është caktuar dhe ta lemë punën, sepse ai, të cilit i është caktuar të jetë i lumtur, do t'i vijë përdore puna fatlume, kurse ai të cilit i është caktuar të jetë i pafat, pa tjetër do të vijë tek puna fatkeqe?"**

- Sa u përket fatlumëve " tha Muhammedi a.s. - atyre vetëm u lehtësohet rruga kah fati, kurse fatkëqinjve kah

e keqja. Pas kësaj citoi ajetin:

"Sa i përket atij që jep edhe ruhet; Edhe e dëshmon më të bukurën; Atij do t'ia lehtësojmë - rrugën - për lehtësim; Kurse ai që koprracon dhe kërkon të pasurohet; dhe e përgënjeshtron të bu-kurën; Atij do t'ia lehtësojmë - rrugën për në vështirësi".[59]

Kur'an. 92:5-10.

---

[59] Mirë, jo mirë dhe keq janë gjëra relative dhe këto ashtu klasifikohen dhe kuptohen varësisht nga vendi, rrethanat dhe njerëzit e jo nga raporti që kanë me veprimin konkret. Fati sa është i varrur nga vullneti i All-llahut dhe caktimi i Tij, aq ndërlidhet edhe me aktivitetin dhe veprimet e njeriut në kufijtë e vullnetit të pakufizuar të All-llahut xh.sh. Këto dy koncepte nuk duhet të përzihen, sepse, po të kishte njeriu lirinë e zgjedhjes së plotë për veprimet e veta, gjithfuqishmëria e All-llahut në atë rast do të ishte e gjymtuar, thuase All-llahu xh.sh. nuk ka kompetencë mbi atë se çka bën njeriu, madje edhe se nuk di se çka do të bëjë. Nga hadithi i lartpërmendur del përfundimi:

përfundimi i vërtetë i fatit do të shihet tek në Ditën e Gjykimit,

- duke ndejur ulur pranë varrit lejohet që t'i japësh të pranishëmve ndonjë këshillë e udhëzim,

- në varreza duhet me u sjellë me devotshmëri, të mendohet për vdekjen dhe botën e ardhshme dhe mos të bisedohet pa ndonjë nevojë reale

Kreu 23ª

Vetëvrasja, Nata e varrit

Në emër të All-llahut, të Gjithëmëshirshmit, Mëshirëplotit!

VETËVRASJA, NATA E VARRIT

1363. - Na ka treguar Museddedi, këtij Jezid b. Zurej'i, të cilit i ka thënë Halidi, ky ka degjuar nga Ebu Kilabe, ky nga Thabit b. Dahak r.a., kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s. i cili ka thënë:

"Kush betohet në ndonjë fe, përveç asaj Islame, duke gënjyer me vetëdije, konsiderohet rrenacak, sikurse edhe ai që bën vetëvrasje me çfardo mjeti të hekurt qoftë, me atë do të dënohet në zjarrin e xhehen-nemit!"

1364. Haxhxhaxh b. Minhali ka thënë: - Na ka treguar Xherir b. Hazim, ky transmeton nga Hasani, ky nga Xhundebi r.a, se na ka treguar në këtë xhami (në Basra dhe ne nuk e kemi harruar, as jemi frikësuar se Xhundebi po gënjen kur po transmeton se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

"Një njeri kishte plagë dhe u mbyt, e All-llahu i Lartmadhëruar thotë:

- Ma kaloi robi im, personalisht, prandaj e privova nga xhenneti".

1365. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman dhe thotë se i ka kumtuar Shuajbi, të cilit Ebu Zinadi i transmeton nga A'rexhi, ky nga Ebu Hurejre r.a., i cili ka thënë, se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

- Ai që varet (furet) do të jetë i varur edhe në xhehennem, kurse ai i cili vret (shpërthen) veten, do të jetë i vrarë edhe në xhehennem.[1)]

KERAHETI PËR FALJEN E XHENAZES HIPOKRITËVE

Si edhe kërkimi falje për politeistët e në mbështetje të deklaratës së Pejgamberit a.s që e transmeton Ibn Umeri r.a.

1366. - Na ka treguar Jahja b. Bukejri, këtij Lejthi, kurse ky ka dëgjuar nga Ukajli, ky nga Ibn Shihabi, ky nga Ubejdullah b. Abdullah, kurse ky nga Ibn Abbasi, ndërsa ky nga Umer b. Hattab r.a. i cili ka thënë:

[1)] - Nga hadithi i përmendur del përfundimi:

- Ebu Hanife dhe dijetarët e shkollës së tij me hadithin e parë që është përmendur më lart argumentojnë se individi i cili betohet, qoftë edhe në atë mënyrë siç është theksuar në hadithin e përmendur, është i detyruar që atë betim ta zbatojë. Në të kundërtën është i obliguar të shpaguhet me kefaret. Neveviu thotë se individi i atillë nuk ka detyrë të zbatojë betimin, e as shpagimin me kefaret, por vetëm duhet t'i lutet All-llahut që ta falë. Këtë mendim e kanë edhe: Maliku, Shafi'iu dhe një numër i madh dijetarësh. Këta mbështeten në deklaratën e Muhammedit a.s. "Ai që betohet dhe thotë pasha Latin, dhe Uzza!, le të thotë pastaj: La ilahe il-lall-llahu". Në këtë hadith thotë Neveviu nuk është përmendur shpagimi e asgjë tjetër, por vetëm dëshmia e unikatësisë së All-llahut. Ibn Batali ka thënë: "Dijetarët e të katër medhhebeve konsiderojnë se vetëvrasësi nuk del nga feja islame pse ka bërë vetëvrasje dhe namazi i xhenazes i falet. Ai është mëkatar imadh".

Ebu Jusufi mendon se vetëvrasësit nuk duhet t'i falet xhenazja, njëlloj sikurse murteddit, atij që del nga feja. Sipas mendimit të Ebu Hanifes dhe Imam Muhammedit vetëvrasësit i falet xhenazja si çdo muslimani të vdekur.

Vetëvrasësi është privuar nga xhenneti përgjithmonë, në rast se ka bërë vetëvrasje duke menduar se këtë e ka të lejuar, në të kundërtën ajo masë është me karakter të përkohshëm. Në Musannaftë Ibn Ebi Shejbes është evidentuar hadithi, me sened, nëpërmjet të Xhabir b. Sëmure se as-habi kishte një plagë të rëndë, dhe ia mori shigjetën dhe bëri vetëvrasje, dhe Pejgamberi a.s. nuk ia fali xhenazen.

- Kur vdiq Abdullah b. Ubejj b. Selul, e thirrën Pejgamberin s.a.v.s. t'ia falë xhenazen. Kur doli Pejgamberi a.s. para xhematit, unë iu afrova dhe i thash:

- O Pejgamber i All-llahut, a do t'ia falësh xhenazen Ibn Ubejit i cili filan ditë ka thënë kështu-kështu, e këtë ditë, kështu-kështu (ishte pra hipokrit). Unë ia numrova deklaratat e tij, kurse Pejgamberi s.a.v.s. qeshi dhe tha: "Rri prapa meje, o Umer!" Pasi që unë isha këmbëngulës, ai më tha: "Unë kam të drejtë të zgjedh, dhe unë e zgjodha këtë. Sikur të dija se po të lutesha shtatëdhjetë herë do t'i falej, unë do të kisha bërë më shumë se kaq".

Pastaj Pejgamberi i All-llahut, tha Umeri, fali xhenazen e pastaj shkoi, dhe shumë shpejt, pas kësaj, u shpallën dy ajete të sures Tevbe:

"Asnjërit prej tyre, kur t'ë vdesin mos ia fal xhenazen, sepse ata nuk besojnë në All-llahun dhe Pejgamberin e Tij. Ata kanë vdekur si dyfytyrësh-mëkatarë".

Kur'an, 9:84.

- Pastaj jam habitur - deklaroi Umeri - me guximin tim ndaj Pejigamberit s.a.v.s., por këtë më së miri e di All-llahu dhe i Dërguari i tij.[2)]

[2)] - Ajeti i dytë që te Buhariu vetëm është përmendur, në përkthim të plotë do të thotë:

"Kërkove a nuk kërkove falje për ata, njëlloj! Sikur të kërkosh falje edhe 70 herë, atyre All-llahu nuk ua fal". Kur'an, 9:80.

Davudi konsideron se ajetet e përmendura u referohen njerëzve të njohur në atë kohë si hipokritë, për të cilët vetëm Muhammedi a.s. kishte dijeni, dhe prë ata 17 që i dinte edhe Hudhejfe, anipse kishte edhe më shumë. Kjo ndalesë nuk u referohej hipokritëve të kamufluar dhe muslimanët nuk i ka obliguar me asgjë, sepse muslimanët nuk i dinin këta sejanë të atillë prandaj me këta shoqëroheshin dhe bënin edhe martesa, trashëgoheshin dhe mbanin marrëdhënie të tjera islame, në mënyrë të ndërsjellë.

Historianët theksojnë se h. Umeri është mbështetur në Hudhejfen. Në atë xhenaze ku merrte pjesë Hudhejfe, merrte pjesë edhe Umeri, por

- **Po tre?** e pyetëm ne.
- **Edhe tre** - u përgjegj ai.
- **Edhe dy?** - thamë ne.
- **Edhe dy** - u përgjegj Umeri.

Më nuk e pyetëm për një.[3)]

---

atij që nuk i shkonte në xhenaze Hudhejfe, nuk i shkonte as Umeri.

Është transmetuar se faljen e xhenazes mosbesimtarit Taberiu e ka radhitur në haram-ndalim kategorik. Mirëpo të shkosh, të përcjellësh xhenazen e mosbesimtant dhe të qëndrosh pran varrit të tij, nuk është e ndaluar. Lejohet posaçërisht, nëse i vdekuri është nga farefisi ose është e nevojshme t'i ndihmohet rreth varrimit. Kështu i ka thënë Muhammedi a.s. Aliut kur i vdiq babai: Shko dhe varrose!".

Seid b. Xhubejri ka thënë: "Vdiq njëri djali i te cilit ishte musliman. I treguan Ibn Abbasit dhe ai tha: "Ai duhet të shkojë në përcjelljen e babës së vet, ta varrosë, të lutet për të mirë të tij sa është gjallë, ndërsa kur të vdesë t'ua lë të afërmve të tij". Vërejtja e Umerit që i bën Muhammedit a.s. sinjalizon në detyrën dhe nevojën që secili organ, madje edhe individ qëllimmirë, t'ia parashtrojë udhëheqësit të bashkësisë mendimin e vet edhe qëndrimin e tij për çdo çështje aktuale në shoqëri, madje edhe në rastin kur ky qëndrim nuk është tërësisht i drejtë e i arsyeshëm, kurse udhëheqësi këtë nuk duhet ta marrë si ofendim e nënçmim.

[3)] - Hadithin e parë e ka shënuar edhe Muslimi në Sahih të vet në një variant ca të ndryshuar. Hakemi e ka evidentuar nga Nadr b. Enesi i cili ka thënë: "Kam qenë bashkë me Pejgamberin s.a.v.s. dhe na rastisi të kalojmë pranë një xhenazeje, dhe pyeti:

- Kush është ky në tabut?

- Ky është filan fisteku, i filan filanit, u përgjegjën as-habët. Ai e donte All-llahun dhe Pejgamberin e All-llahut. Ishte i përulur i All-llahut dhe në këtë ishte këmbëngulës.

- E pashmangshme! E pashmangshme! E pashmangshme! Më vonë kaloi pranë një tjetri dhe pyeti:

- Kush është në këtë tabut?

- Ai është filan filani, i filan fistekut - i thanë as-habët. Ai e urrente All-llahun dhe të Dërguarin e tij, ka bërë gabime ndaj All-llahut dhe ishte këmbëngulës në këtë.

- E pashmangshme! E pashmangshme! E pashmangshme! tha Muhammedi a.s.

- O Pejgamber i All-llahut, pyete për xhenazet e përmendura. E para ishte e lavdëruar, kurse e dyta e urrejtur, ndërsa ti për të dyja thoshe: "E pashmangshme! E pashmangshme! E pashmangshme!"

- Po - u përgjegj Pejgamberi a.s.

"O Ebu Bekr, All-llahu ka engjëj të cilët me gjuhën e njëriut i prezentojnë dhe i flasin për njeriun edhe mirë edhe të keqen.

Davudi, duke komentuar këto hadithe thotë: "Dëshmia e deklarimi për të mirë për njeriun e vdekur vlen vetëm atëherë nëse këtë e thonë muslimanët e mirë dhe të devotshëm, kurse dëshmia dhe deklarimi i mëkatarëve nuk ka vleftë. Mëkatarët, duke u nisur nga vetvetja do të dëshmonin edhe për mëkatarin se është i mirë dhe musliman i sinqertë.

Ka hadithe të cilët thuhet se është e nevojshme që për të vdekurin të^rmenden vetëm veprat e mira. Ato hadithe, thotë Neveviu, u referohen vetëm muslimanëve të mirë. Prandaj nuk është e ndaluar që të këqinjve t'ua përmendësh: hipokrizinë, mosbesimin, novatorinë.

Lavdërimi ose përmendja për të keq i të vdekurit duhet të jenë objektive dhe të sakta. Taberaniu në Mu'xhemu-1-Kebir thekson se si Ibn Ka'ab ka thënë se Muhammedi a.s. një ditë ka pyetur shokët e vet:

- çka mendoni për njeriun që vdes në rrugë të All-llahut?

- Këtë më së miri e di All-llahu dhe 1 Dërguari i Tij - u përgjegjën ata.

- Meriton xhennetin, në dasht All-llahu - tha Muhammedi a.s.

- çka mendoni për njeriun që ka vdekur në shtëpi?

Në këtë moment u ngritën dy njerëz të drejtë dhe thanë:

Ne për këtë dimë vetëm çka është më mirë, kurse All-llahu dhe Pejgamberi i tij këtë e dinë më së miri.

- Meriton xhennetin, në dasht All-llahu, - tha Muhammedi a.s.

- Po çka mendoni për atë tjetrin që ka vdekur në shtëpi - i pyeti Muhammedi a.s. Tash përsëri u ngritën dy vetë të drejtë dhe thanë: "Për këtë nuk dimë asgjë të mirë". Ai është mëkatar - tha Muhammedi a.s. - porse All-llahu është i mëshirshëm dhe fal. Nga hadithi rezulton:

- njerëzit shpërblehen dhe gjykohen sipas veprave të tyre dhe sipas punës së tyre të ndershme,

- për njerëzit duhet folur me objektivitet, posaçënsht për të vdekurin,

- numri i caktuar i dëshmitarëve nuk është me rëndësi, por thelbësore është që atë dëshmi ta thonë njerëz të mirë, objektivë dhe të devotshëm.

DENIMI NE VARR DHE FJALA E ALL-LLAHUT

"...Eh sikur t'i shohësh mosbesimtarët në mundimet e vdekjes, kur engjëjt t'i shtrijnë duart: "Dorëzoni shpirtërat tuaj!" Sot do të shpërbleheni me dënim të poshtër..."

Kur'an, 6:93.

Gjithashtu fjala e All-lahut është edhe:

"... Do t'i dënojmë dyfish e pastaj do të kthehen në një dënim shumë të madh si edhe: ***"...kurse familjen e Faraonit e goditi kob i zi; zjarri që i ekspozohet në mëngjes dhe në mbrëmje, e kur të vijë momenti; Shtine familjen e Faraonit në vuajtje më t'ë rënda:.***[4)]

Kur'an, 9:101; 40:45-46:

"El-hunnu" do të thotë **"el-hevanu"**, d.m.th. poshtrim, kurse **"el-hevnu"** është sikur **"err-rrifku"**, d.m.th. butësi.

1369. - Na ka treguar Hafs b. Umer, këtij Shu'be, ky ka dëgjuar nga Alkame b. Mersad, ky nga Sa'd b. Ubejde, ky nga Bera'a b. Azib r.a. kurse ky nga Pejgambed s.a.v.s. i cili ka thënë:

- Kur lëshohet besimtari në varr, i vijnë (engjëjt) dhe ky dëshmon se nuk ka tjetër zot përveç Një All-llahut dhe se Muhammedi është Pejgamber i All-llahut. Kjo është, ajo fjala e Tij: "All-llahu i forcon ata që besojnë edhe me fjalë të fortë"

---

4) - Disa ajete që përmenden te Buhariu tregojnë se për dënimin në varr flet edhe Kur'ani. Dënimi në varr është, pra, një e vërtetë që nuk guxon të mohohet... Pas vdekjes së trupit dënimi është psiqikisht. Ai dënim psiqik për shpirtin që është i pavdekshëm mund të jetë më i rëndë se dënimi trupor-fizik, fjala vjen siç mund të jetë ëndërrim i ngjarjeve trishtuese, si, kumtimi i dënimit me vdekje, varje etj.

Muhammed b. Beshar thotë se Gunderi duke transmetuar nga Shu'be ka shtuar se ajeti: **i lartpërmendur është shpallur në lidhje me dënimin në vorr.**

1370. - Na ka treguar Ali b. Abdullah, këtij Jakub b. Ibrahim, këtij babai i vet, ky transmeton nga Salihu të cilit i ka treguar Nafi'u se Ibn Umeri r.a. i ka kumtuar:

Pejgamberi s.a.v.s. qëndroi te xhenazet (e politeistëve në Bedr) në humnerë dhe tha:

- E keni gjetur atë çka u ka premtuar Krijuesi juaj!

Atëherë e pyeti (Umeri r.a.): **"A do të thërrasësh njerëzit e vdekur?"**

- Ju kurrgjë nuk dëgjoni më mirë se ata, vetëmse ata nuk përgjigjen - u përgjegj Pejgamberi s.a.v.s..[5)]

1371. - Na ka treguar Abdullah b. Muhammed, ky ka dëgjuar nga Sufjani, ky nga Hisham b. Urve, ky nga babai i vet, kurse ky nga Aisheja r.a. e cila ka thënë: Pejgamberi ka thënë vetëm këtë:

"Këta, me të vërtetë, tek tash e dinë se ajo që kam thanë unë ka qenë e vërtetë", por edhe i

---

5) - Këtë rast e kanë evidentuar edhe muhaddithë të tjerë, kurse Muslimi shënon se Enesi ka thënë: *"Muhammedi a.s. për një moment i la anash tre politeistë të vrarë në Bedr, e më vonë u erdhi, u ndal te ata dhe thirri: "O Ebu Xhehl b. Hishami, Umejje b. Halef, Utbe dhe Shejbe b. Rebi'a! a e gjetët atë që u ka premtuar Zotijuaj? Unë me të vërtetë e kam gjetur at'ë çka më është premtuar prej Zotit tim!"*

Kur e dëgjoi Umeri këtë fjalim të Muhammedit a.s., i tha: "0 Pejgamber i All-llahut, si e dëgjojnë ata këtë dhe si do të përgjigjen kur ata kanë vdekur?" - Pasha Atë në dorë të cilit eshtë shpirti im - tha Muhammedi a.s. - *kjo që po them unë, ju nuk e dëgjoni asgjë më mirë se ata, vetëm se ata nuk kanë mundësi të përgjigjen".*

Pastaj, thotë Enesi, urdhëroi dhe i tërhoqën e i hudhën në një humnerë sikur bunarë i pamurosur.

Lartmadhërishmi, thotë Aisheja, ka thënë: "Ti me të vërtetë nuk mund t'i bësh të vdekurit që të dëgjojnë".[6)]

1372. - Na ka treguar Abdan, këtij babai i vet, i cili transmeton nga Shu'be, i cili ka thënë: E kam dëgjuar Esh'athin i cili transmeton nga babai i vet, ky nga Mesruku, kurse ky nga Aisheja r.a., se i ka ardhur një hebreje dhe i përmendi dënimin e varrit, kurse Aisheja i tha: **"All-llahu të ruajt nga dënimi i varrit!"**

Më vonë Aisheja e ka pyetur Pejgamberin e All-llahut për dënimin në varr, dhe ai i ka thënë: **"Po, ka dënim në varr".**

Aisheja r.a. ka thënë: **"Dhe pas kësaj nuk e kam parë Pejgamberin e All-llahut që të falë cilindo nga namazet qoftë, e të mos e lus All-llahun për shpëtim nga dënimi i varrit.[7)]**

[6)] - Deklarata e Aishes është në kundërshtim me atë të Ibn Umerit. Ajo mbështet mendimin se politeistët e vrarë që pëtmenden këtu, dinë vetëm për atë çka kanë dëgyuar dhe mësuar para se të vriteshin, dhe pasi që u vranë më asgjë nuk mund të dëgjojnë. Dijetarët ndërkaq, i japin përparësi deklaratës së Ibn Umerit sepse ky gjatë betejës ka qenë përkrah Muhammedit a.s., që nuk është njëlloj sikurse me rastin e Aishes. Ai, pra, ka pasë më shumë mundësi të dëgjojë, e të mbajë mend dhe të transmetojë me besnikërisht fjalët e Muhammedit a.s., se sa Aisheja.

Disa dijetarë fetarë thonë, nëse ata kanë pasur mundësi të dinë të kaluarën e vet, atëherë është e mundshme edhe të dëgjojnë diçka, kur u përkujton diçka nga ditët kur kanë qenë të gjallë. Përveç kësaj këtu dialogu është me shpirtin e pavdekshëm që tani më nuk është në trupin e vet.

Kushtet e të dëgjuarit nonnal dhe forcën e vrojtimit të organeve trupore ua jep vetëm All-llahu dhe Ai me Fuqinë e tij këtë mund t'ua japi edhe jashtë kushteve të natyrshme, kurdo që dëshiron.

[7)] - Muslimi, me sened, transmeton nga Urve se Aisheja ka thënë: "Më erdhi një hebreje dhe më tha: "A e di se ju në varr veheni në sprovë?" Unë këtë ia rrëfeva Pejgamberit të All-llahut, thotë Aisheja, kurse ai më përgjegji: "Ajo sprovë është vetëm për hebrenjtë". Pas disa ditësh

Gunderi shton: ***"Dënimi në varr është i vërtetë".***

1373. *- Na ka treguar Jahja b. Sulejman dhe ka thënë se i ka kumtuar Ibn Vehbi, ky ka dëgjuar nga Junusi, ky nga Ibn Shihabi, ky nga Urve b. Zubejr, ky nga Esma b. Ebu Bekri, e cila thotë:*

"Pejgamberi s.a.v.s. në një rast duke mbajtur hytben, përmendi edhe dënimin e varrit me të cilin do të ballafaqohet njeriu. Kur e përmendi këtë, muslimanët bërtitën me tërë zërin që kishin".

Pejgamberi i All-llahut përsëri më pat thënë: "A e di se më është shpallur se të gjithë do të veheni në sprovë në varr?" Aisheja thotë e kam dëgjuar Pejgambedn e All-llahut duke iu lutur All-llahut ta shpëtojë nga dënimi në varr". Ahmedi në Musenedin e tij, me sened, transmeton se Aisheja ka thënë: "Një hebreje që i shërbente Aishes, sa herë që Aisheja i bënte ndonjë mirësi, ajo i thoshte, uronte: Zoti të ruajt nga dënimi në varr"

- Mandej - thotë Aisheja - e ka pyetur Pejgamberin a.s.: "A ka dënim në varr?"

- Hebreitët gënjejnë. Nuk ka dënim në varr, përveç dënimin në Ditën e Kijametit - u përgjegj ky.

Kaloi një kohë e gjatë, sa dashti All-llahu, dhe ai një ditë, kah koha e drekës, doli në xhami dhe me zë bukur të lartë thirri:

- *O njerëz, kërkoni mbrojtjen e All-llahut nga dënimi në varr! Dënimi i varrit është i vërtetë.* Muhammedi a.s. këtë e deklaroi në Medine shumë kohë pas hixhreti kurse ajetet ku thuhet: "Besimtarët All-llahu i përforcon..." si dhe ajeti i lartpërmendur: "Ata i ekspozohen dënimit të zjarrit të xhehennemit në mëngjes dhe në mbrëmje..." janë kuptuar si vërejtje vetëm për mosbesimtarët. Nga ky hadith nënkuptohet edhe sa vijon:

- dënimi në varr është i vërtetë, nuk ka dyshim,

Meditimi dhe diskutimi për parimet e njefeje tjetër është e lejuar,por qëndrimin definitiv duhet marrë pasi të njihen parimet Islame për çështjen konkrete,

- të kërkosh mbrojtjen e All-llahut nga dënimi i varit, më së mirë është pas krydjes së namazit,

- lejohet që jomuslimanja ta vizitojë muslimanen, qoftë si mikeshë ose për t'i shërbyer.

1374. - Na ka treguar Ajjash b. Velid, këtij Abdu-l-A'la, këtij Seid, ky ka dëgjuar nga Katade, ky nga Enes b. Maliku r.a. se u ka rrëfyer as-habëve që Pejgamberi i All-llahut ka thënë:

- Kur lëshohet njeriu në varr, largohen nga ai shokët e tij, i dëgjon rrapëllimat e këpucëve të tyre. Atëherë i vijnë dy engjëj e bien në veti dhe i thonë: "Çka mendon ti për këtë njeri, Muhammedin a.s.? Be-simtarët e yërtetë do të përgjigjen:

- Besoj se ai është rob dhe Pejgamber i All-llahut.

- **Shiko,** - do t'i thuhet - **vendin tënd në zjarrin e xhehennemit! All-llahu ta ndërron me një vend në xhennet. Ashtu që do t'i shohë të dy në të njëjtën kohë.**

Katade thotë: **"Neve na është thënë se atëherë do t'i zgjerohet varri". Më vonë Katade pajtohet me deklaratën e Enesit: "Kurse hipokritëve dhe mosbesimtarëve do t'u thuhet:**

- Çka ke menduar për këtë njeri?

- **Nuk e di** - do të përgjigjet ai - **unë kam folur ashtu si kanë thënë të tjerët.**

- Nuk ke ditur dhe nuk ke kuptuar (asgjë)! Do ta godasin dhe do të bërtas aq shume, sa do ta dëgjojnë të gjithë përreth tij, përveç njerëzve dhe exhinëve".

TË KËRKUARIT FALJE NGA DËNIMI I VARRIT

1375. - Na ka treguar Muhammed b. Muthenna, se i ka rrëfyer Shu'be, ky ka dëgjuar nga Avn b. Ebi Xhuhajfe, ky nga babai i vet kurse ky nga Bera'a b. Azib, ndërsa këtë nga Ebu Ejjubi r.a.:

- Doli Pejgamberi s.a.v.s. (jashtë Medines), e dielli kishte perënduar, dhe dëgjoi njëfarë zëri dhe tha: "Hebrenjtë dënohen në varre".

Nadri thotë: **Neve na ka thënë Shu'be se i ka kumtuar Avni:**

- E kam dëgjuar babën tim duke thënë: "E kam dëgjuar Bera^en i cili transmeton (hadithin e përmendur) nga Ebu Ejjubi, kurse ky nga Pejgamberi s.a.v.s.

1376. - Na ka treguar Mual-la, këtij Vuhejbi, ky ka dëgjuar nga Musa b. Ukbe, i cili ka thënë:

- Më ka treguar e bija e Halid b. Seid b. As-it se e ka dëgjuar Pejgamberin s.a.v.s. duke kërkuar, mbrojtje nga dënimi në varr.

1377. - Na ka treguar Muslim b. Ibrahim këtij Hishami, ky ka dëgjuar nga Jahja, ky nga Ebu Seleme, ky nga Ebu Hurejre r.a., se ka thënë:

"Pejgamberi s.a.v.s. ka kënduar këtë lutje:

- O Zot, unë kërkoj mbrojtjen tënde nga dënimi në varr, nga dënimi në xhehennem, nga sprovat e jetës dhe të vdekjes, edhe nga sprova me Dexhalin!"[8)]

---

8) - Taberaniu, të njëjtin rast, me sened, e ka evidentuar se Avni ka thënë: "Dola me Pejgamberin a.s. jashtë Medines pasi që kishte praruar dielli. Unë kisha me vete pak ujë. Muhammedi a.s. u shmang në një anë për nevoja të veta, por kur u kthye mori abdest dhe tha:

- A ke dëgjuar ti çka dëgjova unë?

- Këtë më së miri e di All-llahu dhe Pejgamberi i tij - u përgjegja unë.

-Kam dëgjuar këlthitjen e hebrenjve që po dënohen në varre, tha Muhammedi a.s. Lutjen e përmendur si edhe shumë të tjera, Muhammedi a.s. nuk i këndonte për vete, sepse ai si Pejgamber është i mbrojtur nga gjynahet, por e këndoi për t'i mësuar dhe udhëzuar muslimanët e tjerë.

DËNIMI NË VARR PËR SHKAK TË SHPIFJES DHE URINËS

1378. - Na ka treguar Kutejbe, këtij Xherir, ky ka dëgjuar nga A'meshi, ky nga Muxhahidi, ky nga Tavusi, i cili thotë se Ibn Abbasi r.a. ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. ka kaluar pranë dy varreve dhe ka thënë:

- Këta dy dënohen, por jo për ndonjë gjynah të madh. Po, - vazhdoi pastaj - njëri prej tyre ka qenë i dhënë në përgojime, kurse tjetri nuk është ruajtur, (s'ka pasur kujdes) nga nevoja e vogël.

Pastaj, thotë Ibn Abbasi, mori një dru të njomë, e ndau në dy pjesë dhe e mbëltoi në të dy këto varre, duke thënë: **"Do t'ua lehtësojë mundimin deri kur të thahet".**

TË VDEKURIT I TREGOHET VENDI I VET NË MËNGJES DHE MBRËMJE

1379. - Na ka treguar Ismaili, këtij Maliku, ky ka dëgjuar ngaNafru, ky nga Abdullah b. Umeri r.a., se Pejgamberi.a.s. ka thënë:

"Secilit prej jush kur vdes, vendi i tij i shfaqet në mbrëmje, dhe në mëngjez, e nëse është nga ata të xhennetit vendi i tij i tregohet në mesin e xhennetlinjve, por nëse është nga ata të xhehennemit, vendi i tij i tregohet në mesin e banorëve të xhehennemit, dhe i thuhet: "Këtu është vendi yt kur të ringjallë All-llahu në Ditën e Gjykimit".[9)]

---

9) - Trupi si materie zhduket dhe me kohë shndërrrohet në dhe, dhe ai nuk kupton asgjë, por shpirti, vazhdon jetën dhe i përjeton të gjitha sikurse edhe më parë. Shprehjet "në mëngjes dhe në mbrëmje" në këtë

FJALËT E TË VDEKURIT NË TENESHIR

1380. - Na ka treguar Kutejbe, këtij Lejthi, këtij Seid b. Ebi Seid, kurse ky ka dëgjuar nga babai i vet, ky nga Ebu Seid Huderi r.a., i cili thotë se Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

- Kur vehet i vdekuri në tabut dhe e bartin, nëse ka qenë njeri i mirë thotë: "Më përgatisni! më përgatisni më shpejtë!", por nëse nuk ka qenë i mirë, thotë: "Oh i mjeri, ku po më çoni?". Këtë zë e dëgjojnë të gjithë, përveç njeriut. Sikur të dëgjonte njeriu do të mbetej pa mend, nga trishtimi.

FËMIJËT E MUSLIMANËVE

Ebu Hurejre r.a. ka transmetuar nga Pejgamberi a.s.:

"Ai të cilit i vdesin tre fëmijë të moshës jomadhore, i ka si mburojë kundër zjarrit të xhehennemit, gjegjësisht do të hyjë në xhennet".

1381. - Na ka treguar Jakub b. Ibrahim, këtij i ka transmetuar Ibn Ulejjje, këtij Abdu-l-Aziz b. Shuhejb, ky ka dëgjuar nga Enes b. Maliku r.a., i cili ka thënë:

- Pejgamberi i All-llahut ka thënë:

- Nuk ka asnjë musliman, të cilit i kanë vdekur tre fëmijë që nuk kanë arritur moshën e përgjegjësisë për mëkate, të cilin All-llahu nuk do ta shtjerë në xhennet nga mëshira e tij ndaj fëmijëve.

---

hadith janë përdorur në ngjashmëri me matjen e kohës në këtë botë materiale, ngase në botën tjetër nuk ka matje të kohës sikur kjo. Disa mendojnë se pozita që i takon atij të vdekuri, i tregohet vetëm një herë, në mëngjesin dhe mbrëmjen e parë, pas dhënies së shpirtit, kurse të tjerët mendojnë se kjo ndodh çdo mëngjes dhe mbrëmje, deri në Kijamet.

1382. - Na ka treguar Ebu-l-Velid, këtij Shu'be, këtij Adijj b. Thabit i cili ka dëgjuar Bera'in duke thënë:

"Kur vdiq Ibrahimi (b. Muhammed) shpëtimi i All-llahut qoftë me të, Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë: "Ky, me siguri, ka mëneshë në xhennet".

FËMIJËT E POLITEISTËVE

1383. - Na ka treguar Hibban, këtij Abdullahu, këtij Shu'be, këtij Ebu Bishr, ky ka dëgjuar nga Seid b. Xhubejri, kurse ky nga Ibn Abbasi r.a., i cili thotë: - E pyetën Pejgamberin s.a.v.s. për fëmijët e politeistëve dhe ai tha:

- Kur i ka krijuar All-llahu ata, Ai e ka ditur më së miri se çka do të bëjnë.[10)]

[10)] - Bezzari në përmbledhjen e vet me hadithe ka shënuar se Ibn Abbasi ka thënë:

"Pejgamberi a.a. ka marrë pjesë në një luftë ku një njeri e pyeti:

O Pejgamber i All-llahut, çka mendon për fëmijët?

Pejgamberi s.a.v.s. nuk u përgjegj aty për aty, por kur mbaroi lufta në Tif hasën nc një fëmijë i cili luante me pluhur, dhe Muhammedi a.s. thirri: "Ku është ai që më pyeti për fëmijët!" U paraqit ai që e kishte pyetur dhe Muhammedi a.s. i tha: "Është e ndaluar të mbytën dhe të maltretohen fëmijët, kurse All-llahu e din më së miri se çka do të bëjnë ata".

Ahmedi në Musnedin e vet, me sened, transmeton se një grua e ka pyetur Pejgamberin a.s.: "Kush do tëjenë në xhennet?"

- Pejgamberët, shehidët, foshnjet dhe fëmijët - femra të varrosura për së gjalli - u përgjegj Muhammedi a.s.

Sipas kësaj edhe fëmijët që vdesin para se ta arrijnë moshën e pjekurisë do të jenë në xhennet, e kjo është në përputhje me ajetin: *"Askush nuk do të bartë barrën e tjetrit"*. Kjo do të thotë, secili përgjigjet për vete dhe veprat e veta.

Dijetarët islamë kanë mendime të ndryshme përkitazi me gjendjen e fëmijëve jomuslimanë në ahiret.

Disa statusin e tyre e lidhin ekskluzivisht me paracaktimin e All-llahut dhe vullnetin e Tij. Ata e mbështesin mendimin e tyre në deklaratën

1384. - Na ka treguar Ebu-l-Jeman, këtij Shuajbi, këtij Zuhriu, i cili thotë:

Më ka thënë Ata'u b. Jezid Lejthijj, ky ka dëgjuar Ebu Hurejren r.a. duke thënë:

- Pejgamberin e All-llahut e kanë pyetur për pasardhësit e politeistëve, dhe ai ka thënë: "All-llahu e di më së miri se çka do të bëjnë ata".

1385. - Na ka treguar Ademi, këtij i ka transmetuar Ibn Ebi Dhi'bi, këtij Zuhriu, ky ka dëgjuar nga Ebu Seleme b. Abdurrahman, ky nga Ebu Hurejre r.a., i cili ka thënë: Pejgamberi s.a.v.s. thoshte:

"Çdo fëmijë lind në fenë natyrore, por prindërit e tij, pastaj e bëjnë hebrenj, ose të krishterë, ose e bëjnë mazdeist, analogjikisht sikur kafsha shtëpiake. A vëren te ai (fryti kafshës) ndonjë të metë?"

BËHET ASHTU SI DO ALL-LLAHU

1386. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Xherir b. Hazim, kurse ky ka dëgjuar nga Ebu Rexha', ky nga Semure

---

e lartpërmendur të Muhammedit a.s.: *"All-llahu e di më së miri se çka do të bëjnë ata".*

Të tjerët thonë: Fëmijët kanë statusin e prindërve të tyre, e kjo do të thotë fëmijët e muslimanëve do të jenë në xhennet kurse fëmijët e politeistëve në xhehennem. Këta mbështeten në ajetin: "O Zot, mos lë në botë asnjë shtëpi politeisti..." Kështu u lutën ata kur është shpallur ajeti: "Nga populli yt nuk do të besojnë më, përveç atij që ka besuar mëheret".

Ka dijetarë që mendojnë se ata fëmijë do tëjenë në xhennet. Këta mbështeten në ajetin:

"Ne nuk do të dënojmë aksë derisa të mos i dërgojmë pejgamber..." Nga ky ajet del përfundimi logjik, nëse nuk dënohen të moshërriturit derisa të mos u dërgohet pejgamber, atëherë edhe fëmijët nuk dënohen.

b. Xhundeb r.a. i cili ka thënë:

- Kur e falte Pejgamberi s.a.v.s. namazin, kthehej me fytyrë kah ne dhe thoshte:

- Cili nga ju ka parë ndonjë ëndërr mbrëmë?

- Ai që kishte ëndërruar - tha Xhundeb - tregonte ëndrrën, kurse Pejgamberi s.a.v.s. do t'i thoshte: "Do të bëhet ashtu si do All-llahu!"

- Kur një ditë na pyeti: A ka parë dikush ndonjë ëndërr?

- Jo, i tham.

Por kam ëndërruar unë - tha ai - se kanë ardhur dy vetë (engjëj), më morën përdore dhe më çuan deri te Toka e shenjtë, e atje një njçri rrinte ulur, kurse tjetri pranë tij qëndronte në këmbë, e në dorë - tha dikush nga as-habet, i cili transmetonte nga Musa - një çengel hekuri që ia fuste në gojë deri kur i arrinte në grykë të fytit. Pastaj të njëjtën gjë e bënte nga ana tjetër e gojës.

- Kush është ky? pyeta unë.

- Ec mëtej! - më thanë ata.

Vazhduam dhe arritëm te një njeri që rrinte mbështetur me duar pas kreje, kurse një njeri i rrinte mbi krye me një gur, përkatësisht copë shkëmbi e me këtë ia çante kokën. Sa herë që i binte guri shkyhej, ai shkonte ta marrë dhe nuk kthehej derisa t'i shërohej kryet e të bëhej si më parë.

" Kush eshtë ky? - pyeta.

- Ec mëtej! - më thanë të dy.

Pastaj arritëm te një humnerë si gropë zjarri, pjesa e epërme e ngushtë kurse pjesa e poshtme e gjërë. Nën të ndizej zjarr dhe kur i afrohej, njerëzit që ishin aty, ngriteshin sikur duan të dalin, dhe kur flaka qetësohej pak, ata përsëri ktheheshin aty. Aty edhe burrat edhe gratë ishin lakuriq.

- Kush janë këta? - pyeta.

- Ec mëtej! - thanë.

Vazhduam kështu, deri kur arritëm te një lumë i tëri me gjak. Një njeri rrinte midis lumit, kurse tjetri - siç thanë Jezid b. Xherir, të cilët transmetojnë nga Xherir b. Hazim - në breg të lumit, dhe përpara tyre ishte një gur. Në atë moment ai që ishte në lumë u kthye dhe kur dëshiroi të dalë, ai tjetri ia futi gurin në gojë dhe e ktheu atje ku ishte më parë.

- Ç'është kjo? pyeta.

- Vazhdo mëtej! - thanë.

Ecëm deri kur arritëm te një kopsht ku ishte një pemë e madhe e aty një plak me fëmijë. Afër atij druri, peme, rrinte një njeri që kishte përpara një zjarrë dhe ky vazhdimisht e nxitte. Ata, pastaj, më hipën mbi atë pemë dhe më shtinë në një pallat që nuk kisha parë kurrë më të mirë. Aty kishte njerëz, pleq, të rinj, gra dhe fëmijë. Mandej më nxorën prej aty, më hipën dhe më lart në pemë dhe më shpien në një pallat që ishte më i bukur dhe më i çmuar, e ku kishte pleq dhe të rinj.

Atëherë u thash: **"Ja, me mua shetitëm tërë natën, a më informoni për ato gjëra që i pashë!"**

- Mirë - thanë të dy.

Sa i përket atij që e ke parë se po ia shkyejnë nofullën, ai ka qenë rrenavec i madh. Fliste të pavërteta dhe ato rrena merrnin dhenë, dhe këtë që e pe do të vazhdojë deri në Ditën e Gjykimit me të.

Ai, të cilit ia shkyenin kryet, është njeri që All-llahu e pajisi me Kur'an, kurse ai natën flen e ditën nuk punon me të. Me atë ashtu do të veprohet deri në Ditën e Gjykimit.

Ata që i pe në atë humnerë ishin lavirë.

Ai në lumë ishte njeri që ka ngrënë kamatë, e ai plaku në pemë ishte Ibrahimi a.s., kurse femijët përreth tij janë fëmijët e botës, ndërsa ai që ndizte zjarin është kujdestar dhe roje xhehnnemi.

Pallati i parë që hase është pallat i përgjithshëm i besimtarëve, kurse ky i dyti, është pallat i shehidëve.

Unë jam Xhibrili, kurse ky është Mikaili. Tash çoje kryet! Unë e ngrita kryet, e mbi mua një si re, mjegull!

- Kjo - thanë të dy **- është banesa jote.**

- Atëherë më lejoni të hyjë në banesën time! - u thash.

- Ti - m'u përgjegjën - ke ende të jetosh. nuk e ke kryer jetën, sikur ta kishe kryer, do të vije në banesën tënde. [11]

VDEKJA NË DITËN E HËNË

1387. - Na ka treguar Mual-la b. Esed, këtij Vuhejbi, ky ka dëgjuar nga Hishami, ky nga babai i vet, kurse ky nga Aisheja r.a. e cila ka deklaruar:

"Hyra te Ebu Bekri r.a., e ai më tha:

- Në sa pjesë qefin e keni mbështjellë Pejgamberin s.a.v.s.?

- Në tri pjesë të bardha nga Sehuli, pa këmishë dhe pa çallmë - u përgjegj Aisheja.

- Në cilën ditë ka ndërruar jetë Pejgamberi s.a.v.s.?

Pyeti Ebu Bekri.

---

11) - Nga hadithi rezulton:

- është e lejuar që të diskutosh dhe shpjegosh ëndërrat të cilat disa herë mund të jenë edhe reale. Ëndërrat e njerëzve të zakonshëm nuk duhet të konsiderohen si të sakta. Ëndërrat e pejgamberëve kanë qenë të vërteta,

- të ruhesh nga e pavërteta, të flasësh të vërtetën,

- mos ta zëshë asgjë këndimin e Kur'anit dhe mos të nënçmosh veprimin sipas udhëzimeve të Kur'anit,

- ditën e Kijametit ka dënime të rënda për amoralitetin dhe eksploatimin e njerëzve me anë të kamatës,

- shkallë e lartë e afërsisë së Muhammedit a.s. te All-llahu dhe ndarja e pasardhësve të dj në tri grupe: fëmijët, masa e gjerë, shehidët,

- Ditën e hënë - u përgjigj ajo.

- Cila ditë është kjo? - pyeti ai.

- E hënë - u përgjegj ajo.

- Shpresoj (lus All-llahun) - tha ai- të vdes në kohën midis meje dhe natës së ardhme.

Pastaj shikoi teshat ku dergjej, që ishin me shafran dhe tha: "M'i lani këto tesha, shtoni dhe dy copa dhe të me varrosni me to!"

- Kjo është teshë e vjetër - **i thashë unë.**

- E reja është më e rëndësishme për të gjallët se sa për të vdekurit. Kjo është vetëm për kalbësirë - u përgjegj ai.

Ai, ndërkaq, nuk vdiq deri të martën në mbrëmje dhe është varrosur para se të agojë".[1 2)]

VDEKJA E BEFASISHME - E PAPRITUR

1388. - Na ka treguar Seid b. Ebi Merjem të cilit i ka transmetuar Muhammed b. Xhafer, këtij Hishami, ky ka dëgjuar nga babai i vet, ky nga Aisheja r.a. se Pejgamberit

---

- kush bën çfardo të mira në këtë botë, ka shpërblimin në botën tjetër,

- rekomandohet që imami pasi tëjapë selamin në reqaten e fundit të kthehet kah xhemati,

- ëndërra më me besnikëri rrëfehet në mëngjes derisa është më e freskët në kujtesë kurse truri më i aftë për të logjikuar,

- tërë jetën duhet të hulumtosh për dije, të mësosh dhe të veprosh sipas asaj.

[12)] - Ebu Bekri, si bashkëpunëtor më i afërt i Muhammedit a.s., me siguri e ka ditur se sa është i përgatitur Pejgamberi a.s. Ai insistonte që ta imitojë besnikërisht Muhammedin a.s. në të gjitha veprimet, madje edhe në përgatitjen e xhenazes, me çka ua tërhiqte vërejtjen të pranishëmve me pyetjet e tij, sidomos bijës së vet Aishes. Ebu Bekri dëshironte që edhe të vdesë në ditën e javës në të cilën ka vdekur Muhammedi a.s. Mirëpo ky vdiq një ditë më vonë. Muhammedi a.s. ka

s.a.v.s. i tha një njeri:

"Nëna ime ka vdekur papritmas dhe mendoj, sikur të kishte mundur të fliste, do të jepte sadakë. A ka shpërblim nëse unë për të shpërndajë sadak?"

- Po, - u përgjegj Muhammedi a.s.[13)]

VARRI I PEJGAMBERIT A.S. DHE I EBU BEKRIT r.a.

Shprehja **"akberehu"** do të thotë **"akberturr-rrexhule",** kjo është kur e lëshon njeriun në varr, kurse **"kabertuhu"** do të thotë **"e kam mbuluar me dhe, e harmova".**

Shprehja "Kifaten do të thotë"(toka) që mbledh, ruan të gjallët që janë mbi të dhe të vdekurit që janë në të, varrosen aty".

---

ndërmarjetë ditën e hënë, kurse Ebu Bekri ditën e martë ndërmjet akshamit dhe jacisë, me 22 të muajit xhumade-1-ahar, në vitin 13 hixhri.

Ebu Bekri me dialogun e vet e përgatiti Aishen dhe të tjerët që ta presin me qetë vdekjen e tij. Nga hadithi del edhe kjo:

- është mustehab që qefini të përbëhet nga tri pjesë, pëlhurë e bardhë, me vleftë mesatare, jo shumë e shtrenjtë,
- qefini mund tëjetë nga pëlhura e vjetër, por e larë,
- pëlhurën e shtrenjtë është më mirë ta përdorin të gjallët,
- varrimi i të vdekurit, nga arsye të ndryshme, mund të kryhet edhe gjatë natës,
- jeta dhe puna e njerëzve të mirë duhet të jenë shembull për të tjerët,
- dijen, shkencën, duhet pranuar prej kujtdo qoftë,
- vendosmëria e Ebu Bekrit dhe në momentin e vdekjes,
- porosia e të sëmurit për vdekje përkitazi me maturinë në përgatitje të xhenazes dhe shpenzimet rreth varrimit është me vend.

[13)] - Muslimi transmeton nëpërmjet Ebu Hurejres që një njeri ka thënë: "O Pejgamber i All-llahut, më ka vdekur babai. Ai ka lënë pasuri, por asgjë nuk ka porositur, prandaj a ka dobi ai nëse unë në emër të tij shpëmdaj diçka për sadak?"

1389. - Na ka treguar Ismaili, këtij Sulejmani, kurse këtë e ka informuar Hishami, (ndërsa në senedin tjetër) më ka rrëfyerMuhammed b. Harb, të cilit i ka transmetuar Ebu Mervan Jahja b. Ebi Zekerija, këtij Hishami, këtij Urve, ndërsa ky ka dëgjuar nga Aisheja r.a. e cila ka thënë:

- Pejgamberi i All-llahut ka kërkuar falje (leje) të rrijë te Aisheja kur ishte i sëmurë:

"Ku jam sot e ku do të jem nesër?", llogariste ditën deri kur t'i vijë rendi te Aisheja. Kur ishte, me rend, te unë, e mori All-llahu, gjersa unë e mbaja në krahëror, prandaj edhe është varrosur në dhomën time.

1390. - Na ka treguar Musa b. Ismail, këtij Ebu Abane, ketij Hilal, ky ka dëgjuar nga Urve, kurse ky nga Aisheja r.a., e cila ka deklamar:

- Pejgamberi s.a.v.s., kur ishte i sëmurë prej nga nuk u ngrit dot, ka thënë:

- All-llahu i ka mallkuar hebrenjtë dhe të krishterët

- Po - u përgjegj Muhammedi a.s.

Buhariu ka shënuar se Sa'd b. Ubbade e ka pyetur Muhammedin a.s. për vasijetin e të ëmës së vet e cila kishte vdekur para se ta zbatonte atë, edhe Muhammedi a.s. i tha:

"Kryeje, zbatoje ti për të!"

Në bazë të kësaj që u tha dhënia e sadakës në emër të të vdekurit është veprim i vlefshëm.

Muhaddithët kanë shënuar se As b. Vali ka lënë vasijet në periudhën para shpalljes së Kur'anit se do të prejë 100 deve, ndërsa djali i tij Hishami preu 50 deve, në vend të tij, pasi u shpallë Kur'ani. Më vonë Umeri e pyeti Pejgamberin a.s. për këtë rast dhe ai iu përgjegj: "Nëse babai yt e ka pranuar besimin në All-llahun, e ti pastaj në emër të tij ke dhënë sadakë, kjo do t'i ndihmojë atij".

Është evidentuar se Enesi i ka thënë Pejgamberit a.s.: "Ne lutemi për të vdekurit tonë, në emër të tyrejapim sadakë, kryejmë haxhin, aju shkon kjo atyre?"

- Po, ju shkon - u përgjegj Muhammedi a.s. Ata gëzohen me këto sikurse çdo njeri që gëzohet për dhurata.

përse varret e pejgamberëve të tyre i bëjnë faltore.

- Të mos kish qenë kështu, varri i Tij, thotë Aisheja - do të ishte krejtësisht i hapur. Mirëpo ai frikësohej, gjegjësisht ishte droja që ky mos të shndërrohet në faltore.

Është transmetuar nga Hilali - thotë Buhariu - se ka thënë: "Urve b. Zubejri më ka ngjitur llagapin (Ebu Amr), ende pa më lind fëmiu".

Na ka treguar Muhammed b. Mukatil, këtij Abdullahu, këtij Ebu Bekr b. Ajjash, ky ka dëgjuar nga Sufjan at-Temmara, i cili ka treguar se ka parë varrin e Pejgambedt s.a.v.s. si në formë shatori.[14)]

Ferve ka rrëfyer se i ka transmetuar Aliu, këtij Hisham b. Urve, kurse ky nga babai i vet, se kur iu rrëzua muri në kohën e Velid b. Abdul-1-Melikut, dhe këta filluan ta rindërtojnë, dhe iu zbulua shputa e këmbës, u fnkësuan dhe menduan se kjo ishte shputa e Pejgamberit s.a.v.s. Nuk gjetën askënd i cili dinte diçka për këtë, derisa Urve nuk u tha:

- Jo,! Pasha All-llahun, kjo nuk është shputa e Pejgamberit, por shputa e Umerit r.a.

1391. - Na ka treguar Hishami, ky ka dëgjuar nga babai i vet ky nga Aisheja r.a. e cila e ka porositur Abdullah b. Zubejrin:

---

14) - Ibrahim Nehaiu ka thënë: "Më ka kumtuar një njeri i cili ka parë varrin e Pejgamberit, dhe të dy shokëve të tij, që ka qenë i ngritur dhe i rrëpishëm, kurse mbi ta një gur i bardhë". Autori i El-Hidajes thotë: "Varri bëhet si me kurriz, që do të thotë se toka pak ngritet mbi ta, për një pëllëmbë apo më shumë". Këtë mendim e kanë edhe: Musa b. Talha, Jezidi b. Habib, Thevriu, Lejthi, Maliku, Ahmedi, Ebu Hanife, Gazaliu dhe juristët e shkollës juridike hanefite.

"Mos më varros te ata, por të më varrosësh te shoqet e mia në Bek'a. Me varrim në mauzole nuk do të pastrohem nga gjynahet e mia eventuale".[15]

1392. - Na ka treguar Kutejbe, këtij Xherir b. Abdu-l-Hamid, këtij i ka transmetuar Husejn b. Abdurrahman, kurse ky ka dëgjuar nga Amr b. Mejmun el-Evdijj, i cili ka deklamar: E kam parë Umer b. Hattabin r.a. kur ka thënë:

- O Abdullah b. Umer, shko te nëna e besëdrejtëve, Aisheja r.a. dhe thuaj: "Të bën selam Umer b. Hattabi", e mandej pyete a bën të varrosem pranë dy shokëve të mi.

- Me të vërtetë, këtë e mendoja për vete - tha Aisheja.

- Ja, sot, atij i jap përparësi, ai është përpara meje.

Kur u kthye, Umeri e pyeti: **"Çka ka?"**

" O sundimtarë i muslimanëve, të lejon të varrosesh - u përgjegj.

Nuk kam pasur asnjë brengë tjetër, përveçse për këtë vend u përgjegj Umeri.

- Kur të vdes, më bartni atje, jepni selam, e tithuaj: "Umer b. Hattabi kërkon leje (për varrim) dhe nëse lejohet, më varrosni atje, në të kundërtën të më ktheni te varret e muslimanëve! Nuk di a ka më të denjë për këtë tjetër njeri në mos ata me të cilët Pejgamberi ishte i kënaqur në momentin e vdekjes. Ai të cilin do ta zgjedhin ata, pas meje për halif, ai është halif i vërtetë, prandaj dëgjone dhe përuljuni!

---

15) - Hishami rrëfen se babai i tij Urve i ka treguar se si njerëzit faleshin te varri i Muhammedit a.s., dhe me urdhërin e Umer b. Abdu-l-Azizit është ngritur një mur në mënyrë që të mos mund të afrohet askush të falet aty. Kur u rrëzua ky mur dhe u paraqit një këmbë deri në gjunj, Umer b. Abdu-l-Azizi u frikësua. Në këtë moment erdhi Urve dhe i tha "Kjo është këmba e gjunjët e Umerit". Kjo e gëzoi Umer b. Abdu-l-Azizin.

Pastaj i permendi emër për emri: **Osmanin, Aliun, Talhën, Zubejrin, Abdurrahman b. Avfin dhe Sa'ad b. Ebi Vekasin. Në këtë moment hyri një djalosh nga Medinasit dhe tha:**

- O sundues i besimtarëve! Ji i kënaqur me çka All-llahu të jep sihariq, ke qenë i parë në Islam, siç e di edhe vetë, pastaj ke qenë i zgjedhur halif dhe ke qenë i drejtë, dhe pas tëra këtyre do të biesh shehid.

- O biri i vëllait tim, tha Umeri - **hilafeti është detyrë e madhe. Ku është ai fat që mos të kem as dënim, e as shpërblim! Halifit, pas meje, i rekomandoj që t'u bëjë mirë Muhaxherëve të parë, të dijë të drçjtën e tyre dhe t'ua ruajë nderin! I porositi t'u bëjë shërbime të mira Ensarijve të cilët e zgjodhën këtë anë (Medinen) për vendbanim të tyre, e pastaj pranuan Fenë Islame (para Hixhretit). T'ua pranojë veprat e mira të tyre, kurse të jetë i arsyeshëm - t'ua falë, gabimet; e porositi sedlin musliman që është në mbrojtje të All-llahut dhe të Pejgamberit s.a.v.s., t'i plotësojë detyrat e domosdoshme ndaj tyre; të luftojë për ata dhe të mos i ngarkoj përtej mundësive objektive të tyre!**[16]

---

16) - Umeri r.a. ndërroi jetë pas plagosjes me thikë të helmuar nga A'rexh Firuz Ebu Lu'lu' ë, shërbëtor dhe rob i Mugire b. Shu' bes. Histonanët shënojnë se Firuzi i tha Umerit:

- A po i thua zotëriut tim të më lirojë nga pagesa e haraçit?

- Sa haraç paguan? - e pyeti Umeri r.a.

- Një dinar - u pergjeg] Ebu Lu'lu'ë.

- Unë nuk e shoh të arsyeshme. Ti je punëtor i mirë dhe nuk është shumë e madhe ajo -i tha Umeri.

Kjo përgjigje e zemroi Ebu Lu'lu'ën, dhe një mëngjesi kur Umeri shkonte në xhami për namazin e sabahut, ky me thikën e helmuar e plagosi për vdekje.

Vakidi shkruan se Umeri është plagosur ditëne mërkurë, me 26 të muajit dhu-l-hixhxhe;

në vitin 23 sipas hixhretit, kurse është varrosur ditën e diel, me 1

NDALOHET PËRGOJIMI I TË VDEKURIT

1393. - Na ka treguar Ademi, këtij Shu'be, kurse ky ka dëgjuar nga A'meshi, ky nga Muxhahidi, kurse ky ka dëgjuar Aishen r.a. e cila ka thënë:

- Pejgamberi s.a.v.s. ka thënë:

- Mos i përgojoni (shani) muslimanët e vdekur, sepse ata e kanë gjetur atë çka e kanë përgatitur"

Deklaratën e lartpërmendur e kanë transmetuar edhe Abdulla b. Abdu-l-Kuddusi nga A'meshi, dhe Muhammed b. Enes, gjithashtu nga A'meshi.

Në senedin tjetër, Ademin e pason Ali b. Xha'ad, në senedin e tretë Ibn Ar'ar, kurse në të katërtin, Ibn Ebi Adijj, i cili transmeton nga A'meshi.[17)]

---

muharrem të vitit 24 hixri. Kajetuar 60 vjet, kurse halifka qenë 10 vjet, 5 muaj e 21 ditë. Nga hadithi i përmendur rezulton:

- gjatë jetës duhet shoqëruar me njerëz të mirë dhe për varr të zgjedhësh terren të përshtatshëm,

- premtimin duhet zbatuar, anipse nuk bie në farze,

- zgjedhja e halifit pas Umerit ishte demokratike dhe me marrëveshje ndërmjet as-habëve më autoritativë,

- të sëmurit rëndë, kur bisedohet me te, duhet përmendur sa më shumë veprat e mira.

17) - Tirmidhiu në Sunen të vet evidenton se Abdullah b. Umeri ka thënë se Pejgamberi s.a.v.s. ka deklaruar: *"Përmendni veprat e mira dhe sjelljet e mira të vdekurve tuaj dhe përmbahuni nga cilësitë e veprat e këqia!"*.

Madje as jomuslimanët mos i përmendni për të keq. Ahmedi në Musned, kurse Nesai në Sunen kanë shënuar se një Ensari e shkagoi Ebu Abbasin për ndonjë sjellje që kishte treguar në periudhën e para shpalljes së Kur'anit. Abbasi u zemrua për këtë dhe i ra shuplakë. Pastaj erdhën njerëzit e atij Ensariu duke u kërcënuar se do t'i bien shuplakë Abbasit. Kjo grindje e ndërsjellë gati i solli në konflikt me armë. Këtë e dëgjoi më vonë edhe Muhammedi a.s., hypi në minber dhe tha:

- O burra, kush është më i përmbajturi te All-llahu?

- Ti - u përgfegjën të pranishmit.

- Abbasi është imi, edhe unë jam i atij. *Mos i shkagoni të vdekurit tonë, e me këtë të shqetësoni të gjallët!"* - Tha Muhammedi a.s.

PËRMENDJA E PUNËVE TË KËQIA PËR TË VDEKURIN

1394. - Na ka treguar Umer b. Hafs, të cilit i ka treguar babai i vet, ky ka dëgjuar nga A'meshi, ky nga Amr b. Murre, kurse ky nga Seid b. Xhubejri, ndërsa ky nga Ibn Abbasi r.a. i cili ka thënë:

- Ebu Lehebi, pastë mallkimin e All-llahut, tha Pejgamberi s.a.v.s. "Është shkatërruar ditën vijuese!" Mandej është shpallur sureja Leheb:

"lu thafshin duart Ebu Lehebit, dhe i janë tharë..."[18]

Më vonë, ata njerëz erdhën dhe i thanë: "O Pejgamber i All-llahut, kërkojmë mbrojtjen e All-llahut për këtë që të zemruam!"

Muhaddithët kanë shënuar se Muhammed b. Ebi Bekri ka thënë: "Pejgamberi e ka ndaluar përqeshjen e politeistëve që u vranë në Bedr, duke thënë: "Mos i fyeni ata, ngase me ato fyerje nuk u bëni asgjë atyre, por të gjallët i shqetësoni!".

[18] - Buhariu, duke komentuar suren Shu'ara, thotë: Kur është shpallur ajeti: "Tërhiqi vërejtjen : të afërmëve tuaj!" Muhammedi doli në Safa dhe me zë të lartë hirri:

- O bijt e Fihrit! O bijt e Adijjit! brez i Kurejshijve!

U tubuan njerëzit, kurse kush nuk pati mundësi të marrë pjesë vetë, dërgoi te autorizuarin që të shoh se çka po bëhet. Aty erdhi Ebu Lehebi dhe Kurejshitë të tjerë dhe Muhammedi a.s. i pyeti:

- Çka mendoni, nëse ju kumtoi se në luginën e Mekkes momentalisht ndodhet armiku me kalorësinë e vet që do t'ju sulmojë, a do të më besonit?

- Do të besonim - u përgjegjën të pranishmit. - Ne të njohim si njeri të sinqertë.

- Unë po ju tërheq vërejtjen - tha Muhammedi a.s. - se po pret dënim i rëndë për shkak të adhurimit të idoleve!

- Plaq sonte, ose neser! - i tha Ebu Lehebi. A për këtë na ke thirrur a? Pas këtij mallkimi të Ebu Lehebit është shpallur sureja Leheb, e cila në gjuhën shqipe

është:

"Ju thafshin dy duart Abu Lehebit siç iu kanë tharë! Nuk e bën pasanik pasuria e tij, e as ajo çka e kafituar. Ai do të hyjë në zjarrë të këndellur; Edhe gruaja e tij, drubartsja.

Në qafën e saj ka një litar të përdredhur".

"Kush gënjen, me qëllim, në llogari timen le t'ia përgatisë vetes vendin në zjarr"

Muhammedi a.s.

FJALORTHI TERMINOLOGJIK PËR "SAHÎHU-L-BUHÂRI" - 3.

A

Âd - fis arab, i cili përmendet edhe në Kur'an. Kajetuarnë shkretëtirën Ahkaf. Ahkaf shrihet ndërmjet Umanit dhe Hadremevtit

Ahiret - bota e ardhshme, pas vdekjes.

Alejhisselam ose **Sal-lall-llahu alejhi ve sel-lem** - shprehje urate e bekimi që përdoret kur përmendet emri i pejgamberit Muhammed. Shprehja e parë përdoret edhe me emrat e pejgamberëve të tjerë: Adem, Musa, Isa, etj., kurse e dyta përdoret vetëm për Muhammedin. Shpeshëherë përdoren në format e shkurtuara: **e para** *a.s.* kurse e **dyta** *s.a.v.s.* Nëse këto shrpehje hasen pa emrin e ndonjërit nga pejgamberët, atëherë kjo i referohet Muhammedit.

Âlu-Imran - sureja e 3 Kur'anit. **As-hâbë** - shok i Muhammedit a.s.

Avret - organe të trupit të njeriut që duhen mbuluar si vende të turpshme. Pjesë të tmpit që nuk duhet të shihen.

B

Bint - e bija, shkurtesa për këtë bën vetëm b. Shkurtica b. mund t'i referohet edhe gjinisë mashkullor, ibn - i biri.

Buâth - vendluftim për luftërat ndërfisnore të arabëve në periudhën para shpalljes së Kur'anit. Bu'ath gjendet jo fort larg nga Medineja.

Burda - lloj veshje, mantil, xhyly, xhybe, kapulaqë.

Bedâi - titull libri.

Berid - masë për largësi, përafërsisht 12 mila.

D

Dexhâl - ngatërrestar, krijesë e trishtueshme për të cilin supozohet se do të paraqitet në prag të Kijametit.

Duha namaz - namaz nafile që mund të falet pas lindjes së diellit e deri para kohës së drekës.

DH

Dhikr - të përmendurit e emrit të All-llahut ose ndonjë shprehje tjetër devotshmërie me të cilën lartëson Zotin xh.sh.

E

E'alâ - sureja e 87 e Kur'anit.

Ensâr - banorët e Medines që ishin vendës, jo të ardhur. E kundërta e termit Muhaxhirë.

El-Hidâje - titull libri.

Evsat - titull i veprës së Taberaniut.

F

Farz-i kifaje - detyrim i domosdoshëm kolektiv, farz kolektiv. 1 tillë është namazi i xhenazes.

Fâtiha - sureja e parë e Kur'anit (El-hamdu lil-lahi...).

Felek - sureja e 113 e Kur'anit

Fitne - shtirje; sprovë.

Fersah - masë për largësi, përafërsisht 8 km.

H

Halife - mëkëmbës, sundimtar me autorizim të veçantë.

Harixhij - fraksion musliman i njohur në historinë islame.

ffixhr (El-Hatim) - vend me mure të lartë dy arshina që gjenden në anën veriore të Qabes.

Hutbe, hytbe - ligjëratë, këshillë, që mbahet ditën e xhuma dhe ditëve të bajrameve nga minberi. Ligjëratë specifike.

1

Ibn - i biri, shkurtica është b.

Ihram - veshje specifike, mbështjellje e trupit me

çarshaf, e haxhiut në kohën kur e kryen detyrën e haxhxhit. Bërja nijet për haxh os umre.

Ihlâs - surej e 112 e Kur'anit.

J

Jevmi shek - dita e dyshimit, kur dyshohet a është dita e fundit e ramazanit apo dita e parë e muajit shevval.

Janâbi'a - titull libri.

K

Kebir - titull libri, vepër e Taberiut.

Kafirun - sureja e 109 e Kur'anit.

Kamfor - lloj bari, si borziloku.

Kefaret - kompenzim, formë shpagimi për ndonjë gabim.

Kijam - të qëndruarit në namaz në këmbë.

Kible - të drejtuarit me fytyrë kah Qabeja (Mekke) kur fal namaz. Në vendin tonë Kibleja është në jug-lindje.

Kiraet - të kënduarit Kur'an.

Kurban - flijimi i një kafshe, (dele, a lopë...) për festën e bajramit të Kurbanit, bajrami i Vogël.

Kamil - **titull i librit të Ibnu-1-Ethirit.**

L

Lamije - këngë, vargjet e së cilës përfiidnojnë me shkronjën L. **Lejletu-1-kadr** - nata e 27 e ramazanit. (Kader gexhe).

Lutja e kunutit - (kunut dua) është lutja që këndohet në namazin e vitrit, në reqatin e tretë pas tekbirit që mirret duke qëndruar në këmbë pasi ta kemi kënduar Fatihan dhe suren.

M

Mekruh - punë e papëlqyeshme, punë e urrejtur.

Medhheb - shkollë juridike në të drejtën islame.

Minber - vend i ngritur, i ndërtuar me dërrasa..., ku këndohet hytbeja.

Misvak - lloj bmshe për të larë dhëmbët. Përfitohet nga një lloj druri salvadore persica.

Mebsut - titull libd.

Mehr - dhuratë që i jepet femrës me rastin e kurorcs.

Mubah - e lejuar, punë që lejohet të bëhet. As urdhërim as ndalim.

Mugnij - libër i Ibn Kudames.

Muhtasar - vepër e Ebu Musa ad-Darint.

Musned - kështu quhen veprat e Ahmed Ibn Hanbel dhe Ebu-1-Ja'la.

Mustedrek - titull libri. Autor i kësajë vepre është Hakimi.

Musannaf – libra nga autorët Ibn Ebi Shejbe dhe Ferjabi.

Muxhtehid - dijetarë i njohur islam i cili në mbështetje të Kur'anit dhe hadithit zgjedh probleme fetare.

Muxhize - mrekulli, veprim karakteristik i pejgamberëve me të cilin dëshmojnë profetësinë e tyre.

Mufessir - komentues i Kur'anit.

Muhaddith - njohës i mirë i haditheve.

Muta - vend në Siri ku u ndeshën muslimanët me Bizantinët në vitin 8 hixhri (629).

Mu'temir - vizitor i Mekkes në kohë tjetër, jo të haxhit, i cili në mikat vesh ihramin, kryen tavafin rreth Qabes dhe sa'jin ndërmjet Safa dhe Merves.

Mutemetti' - haxhiu i cili në muajt e haxhit kryen umren dhe të njëjtin vit e kryen edhe haxhin.

Mahrem - person me të cilin femra përkatëse e ka të ndaluar kurorën

Muhit - vepër që trajton çështje të fik-hut.

Muvatta'a - titull libri, autor i të cilit është Imam Malik Ibn Enes.

Musal-la - vend i hapur i përshtatshëm për të falë namazin bashkarisht një masë më e madhe se sa në xhami. Hapsirë ku mund të falet namazi i bajramit ose i xhumasë.

N

Nâfile - Namaz nafile, namazjo i detyruar. **Nas (An-nas)** - sureja 110 e Kur'anit.

Nijet - vendos, e bën mend.

Nexhashi - sundues i Etiopisë në kohën e Muhammedit a.s. Vdiq derisa ishte Pejgamberi a.s. gjallë dhe ky ia fali xhenazen në mosprezencë për shkak se ai i përkrahu muslimanët. Në literaturën historike njihet edhe me emrin Negus.

R

Rek'at - një pjesë e namazit që përbëhet nga qëndrimi në këmbë, (kijam) përkulja, (mknë) dhe përulja (sexhdeja).

Ruku'ë - përkulja e trupit duke formuar këndin 90 shkallësh, duke mbajtur gjunjët me duar.

Rukne - pjesë përbërëse të namazit.

S

Sadakatu-1-fitr - sadakë speciale që jepet në ramazan.

Sexhde - pjesë përbërëse e namazit që kryeht duke vënë në tokë ballin, hundën, gjunjët, shuplakat e duarve dhe majet e gishtërinjëve të këmbës.

Sened - Vargu i pandërprerë i transmetimëve të hadithit. Ky varg arrin prje transmetuesit deri te folësi.

Sahih - titull libri (Sahihu-1-Buhari, Sahihu-1-Muslim).

Sunen - titull libri. Kështu titullohen veprat e autorëve: Ibn Maxhe, Ebu Davud Nesai, Tirmidhi, Bejhaki dhe Darekutni.

Sehvi Sexhde - sexhdeja korrigjuese. Kjo sexhde behet nëse është bërë ndonjë gabimjo i rëndë gjatë namazit.

Sunnet - puna, veprimi i Muhammedit a.s. ose pëlqimi i tij.

Sunnet-i muekkede - sunnet i fortë, punë të cilën Pejgamberi a.s. e kryente rregullisht.

Sutra - paravan simbolik gjatë namazit në vend të hapur. Shenjohet me shkop ose me ndonjë send tjetër.

SH

Shehid - luftëtar që vritet për liri të fesë e të atëdheut; i mbyturi pa faj. **Sheriat** - ligj, norma ligjore të mbështetura në Kur'an e hadith. **Shirk** - politeizëm.

T

Tabfit - tabuti, sandëku me kapak ose pa kapak, me të cilin bartet i vdekuri deri në varr.

TabHn - gjenerata që ka arritë të mbajë mend e të shoqërohet me shokët e Muhammedit a.s,,

Tekbir - quhet teksti "All-llahu ekber" - ALL-llahu është më i madhi. **Telvih** - titull libri. Autor i kësaj vepre është Taftazani. **Tervijet** - dita e tetë e muajit dhu-1-hixhe.

Teshehhund - teksti "Ettehijjatu lil-lahi..." vetëm, ose bashkë me salevatë që këndohen në namaz kur rrimë ulur më gjunjë.

V

Vaxhib - detyrim, urdhër i shkallës së dytë, afër farzit.

Vitr namaz – namaz trereqatësh që falet gjate natës, pas jacije.

XH

Xhema'at - bahsldm njerëzish që bashkërisht falin namazin.

Xhenaze - i vdekur; namaz me lutje për të vdekurin, që kryhet zakonisht para vorrimit.

Xhihad - luftë, përpjekje.

Xhizje - forëm tatimi që ia paguanin jomuslimanët shtetit islam për t'u liruar nga shërbimi ushtarak.

Xhum'a - namazi që falet ditën e xhuma, në drekë, kolektivisht.

Xhunub - gjendje e papastër pas kontaktit seksual, ose ejakulimi i shkaktuar në ëndërr etj.

Xhamiu-l-fikh - titull libri.

Pasthënie

"Ai i cili punon mirë, sa grima - e sheh atë, por edhe kush bën keq, qoftë sa grima - do ta shohë"

Kur'an, 99:7-8.

Jeta, megjithatë, rrjedh binarëve të vet. Të gjithë popujt e botës i kanë, kush më shumë kush më pak, engjujtë dhe djajtë e vet. Populli shqiptar nuk mund të jetë përjashtim. Në këto vite të lëkundjeve të mëdha e të përgjithshme, sidomos në Ballkan, popullit shqiptar më shumë se të gjithë popujt e Ballkanit i ka rënë hise të përjetojë më shumë hidhërime sesa gëzime. Në mënyrë të veçantë shqitarët e mbetur jashta kufinjëve të shtetit amë. Pava-rësisht se me fajin e kujt.

Megjithatë, edhe këta nuk e lënë pa e vënë nga një gurë në kalanë shqiptare, qoftë në fushë të arsimit, fesë, kulturës, shkencës, etj., e cila kala, edhe pasi të ndërtohet nuk mund të qëndrojë pa angazhimin konkret e me sinqeritet të pjesës më të madhe të faktorit shqiptarë.

Viti 1994 do të mbahet mend për shumëçka, por historia e kulturës shqiptare këtë moment do ta shënojë me prezentimin e veprës *"Sahihu-l-Buhâri"*, para lexuesve shqiptarë, për herë të parë në gjuhën shqipe, nga e cila vepër së shpejti do të ketë në duarë tetë vëllimet e para. Koleksioni i Buhariut me hadithe të Muhammedit a.s. paraqet kulminacionin e saktësisë së hadithe të Alejhisselamit. Për kriterin e saktësisë flet fakti se prej gjashtëqindë mijë hadithe të mbledhura, pas një shqyrtimi dhe krahasimi të gjithanshëm të burimit dhe përcjelljes deri tek mbledhësi, në nëntë vëllimet e Buhariut kanë gjetë vend vetëm 7563 (shtatëmijë e pesëqind e gjshtëdhjetë e tre) hadithe.

Me këtë botim të *"Sahihu-l-Buhdri"* lexuesi shqitpar ka në duar dy burimet themelore të Fesë Islame: Kur'anin dhe Hadithin.

Lexues të nderuar, literatura Islame shqitpare zë fill ne vitet e njëzeta të këtij shekulli, mirëpo nga lëmi i haditheve, deri në ditët e sotme, në gjuhën shqipe, nuk kemi pasë ndonje botim të veçantë më vëllimor se "Katërdhet hadithe" nga Imam Nevevi, që është botuar disa herë anë e kand ku jetojnë shqitarët. Këtë vit, 1994, doli nga shtypi edhe libri "Kështu fliste Mu

hammedi a.s.", në dy vëllime, por koleksioni *"Sahihu-l-Buhdri"*, si në origjinal, poashtu edhe përkthimi edhe botimi në gjuhën shqipe, nga shumë aspekte ndryshojnë prej përkthimeve dhe botimeve tjera, e që mund të hetohet edhe nga lexuesi i zakonshëm.

Me sa di, ndër lexuesit shqiptarë është menduar dhe është biseduar individualisht për përkthimin e *"Sahthu-l-Buhâri"*, mirëpo deri në fund të vitit 1992 nuk kishte asgjë konkrete. Pas disa konsultimeve, në fillim të vitit 1993, me arsimtarët e Degës së Orientalistikës në Prishtinë, me 18 qershor 1993 morëm përsipër detyren konkrete që ta përkthejmë koleksionin e njohur të haditheve me titullin *"Sahihu-l-Buhâri"*. U definua ecuria e punës konkrete në vija të përgjithshme, dhe u morëm vesh që pasi përkthimi duhet të botohet krahas origjinalit, një vëllim të Buhariut, sipas botimit të vitit 1894, ta ndajnë dy vetë dhe në gjuhën shqipe të dalin dy vëllime, kështu siç i keni në duar. Ndarja është bërë pa e cënuar tërësinë tematike.

Puna konkrete filloi menjhëherë sipas marrëveshjes:

Mr. Mehdi Polisi, Libri i parë (hadithet 1-348). Mr. Abdullah Hamiti, Libri i dytë (hadithet 349-875). Mr. Uaz Rexha, Libri i tretë (hadithet 876-1394). Dr. Feti Mehdiu, Libri i katërtë (hadithet 1395-1772). Mr. Ismail Ahmedi, Libri i pestë (hadithet 1773-2259). Ruzhdi Lata, Libri i gjashtë

(hadithet 2260-2737). IsaMemishi, Libri i shtatë (hadithet 2738-3325). BahriAliu, Libri i tetë (hadithet 3326) .

Afati për kryerjen e kësaj pune ishte një vjet. Në dhjetor të vitit 1993 kolegu Ilaz Rexha hoqi dorë nga përkthimi i librit të tretë dhe pasi që libri i trete dhe i katërtë janë një vëllim në origjinal, përkatësisht libri i dyte i Buhariut, personalisht m'u shtua edhe një detyrë, që ta perkthej edhe librin e tretë. Ky obligim është njëkohësishte edhe një kënaqësi më tepër, sepse lexuesit shqitpar po i afroj dy vëllime me hadithe të Muhammedit a.s., librin 3 dhe 4.

Nëntë vëllimet e Buhariut me 7563 hadithe të zgjedhura e të mbarshtruara sipas temave boshte për çështjet Islame, si: *namazi, agjërimi, zekati, haxhi* etj., janë të redaktuara edhe nga filologu Ibn Malik dhe u botuan, përveç vendeve tjeta, edhe në Kairo në vitet 1862, 1887, 1889, 1893, 1894, dhe në literaturën Islame zënë vendin e parë, pas Kur'anit, si spiegim më autentik i normave në besim dhe në veprime në fenë Islame.

Numrimi i haditheve, kështu siç ia prezentojmë lexuesit tonë, është bërë nga muhaddithi i njohur *Ahmed b. Ali b. Haxher Al'Askalani,* 1371-1448 (773-852 h.) me çka ka dhënë kontribut të madh për funksionalitetin e kësaj vepre të rëndësishme. Edhe ne gjatë përkthimit i përmbahemi besnikërisht kësaj radhitje.

Libri i tretë, përfshinë 518 hadithe. Këtujanë hadithet prej 876 deri 1394. Me këto hadithe, në mënyrë më autentike, sqarohet vënia në praktikë e urdhërave të Kur'anit për namazin *e xhumasë* dhe disa namaze tjerë, si:

namazi në kohë lufte, namaz.i i bajramit, namazi i xhenazes, namazi i vitrit, etj., me të gjitha kohët dhe mënyrët praktike për kryerjen e këtyre namazeve, domosdoshmëri e të cilave mbështetet në Kur'an. Duke lexuar Kur'anin, sigurisht, keni mësuar urdhërin për të falur namaz, para lindjes së diellit, para perendimit dhe pas perendimit të diellit,

për çdo dit; keni mësuar për të fal një namaz natën vonë; një namaz ditën e xhuma (lexo: Bekare, Hud, Isra, Ta-ha, Nur, Xhum'a) etj., por aty nuk ka hollësi si të veprohet në praktikë me këto farze dhe vaxhibe apo nafile.

Tani, me Libdn e tretë të Sahihu-1-Buhariut në gjuhën shqipe, nga hadithet që i ka zgjedhur fakihu dhe muhaddithi i merituar, Buhariu, që kam fatin e kënaqësinë t'ua afrqj në gjuhën amëtare, si dhe nga komentimet e nevojshme që janë të zgjedhura nga Ibn Haxher Al-Askalani dhe Hasan Shkapur, ju personalisht njoftoheni dhe infromoheni se si i kryente këta detyra Pejagamberi a.s., si i kryenin shokët e tij dhe familja e tij, çfarë spiegimesh kërkonin ata dhe çfarë përgjigje u jepte Muhammedi a.s. për çështje konkrete. Krahaso hadithin 1243, 1298, 1305 etj. Dhe tani kur këto sqarime i kemi në gjuhën tonë, na mbetet që ti zbatojmë në mënyrë korrekte këto detyra ashtu siç vepronte, porosiste apo parapëlqente Muhammedi a.s. Në rast të ndonjë paqartësie të leçisim me kujdes kurreshtjen e bashkëkohanikëve të Muhammedit a.s. dhe përgjigjet që jepte ai. Nëse kështu veprojmë kurrë nuk do të gabojmë.

Në këtë botim i jemi përmbajtur me besnikëri origjinalit të Buhariut, prandaj lexuesit shqitpar, vargu i emrave në pjesën e parë të secilit hadith "senedi", qëjemi përpjekur, sa ka qenë e mundshme ta rreshtojmë në frymën e gjuhës shqipe: *Na ka treguar... na ka rrëfyer... i cili ka dëgjuar... ai nga... nëpërmjet të... të cilit i ka thënë..., këtij..., ndërsa...,* etj., në asnjë mënyrë mos i duket si përsëritje e kotë. Përkundrazi lexuesi të ndjejë kënaqësi. sepse në këtë mënyrë ka arrijt te fjala e Muhammedit a.s., të cilën bashkëkohaniku i tij, për shembull: Ebu Bekri, Enes b. Maliku, Aisheja, Ebu Hurejreja r.a. etj., ia la amanet brezit pas tyre, ndërsa këta brezit tjetër dhe kështu, Buhariu (810-870), i shenoi, i zgjodhi me kujdes, i verifikoi dhe ua la amanet atyre që dëshirojnë të marrin dituri nga burimi. Nëse ndonjërin nga hadithet që i lexoni

këtu nuk mund ta kuptoni lehtë, atëherë përpiquni ta veni vehten në shekullin e shtatë, në radhë të parë në rrethanat histroike, sociologjike e kulturore, por edhe ato gjeografike. Në këtë mënyrë asgjë nuk do të mbetet e paqartë.

Përmendja e emrave, "senedi" që fillon nga ai më i afërti për mbledhesin e haditheve, dhe shkon kah ai më i largëti, i cili gjendet tek burimi, Buhariut i ka shërbyer të veriflkojë kvalitetet e nevqjshme, morale, psiqike, fizike, të atyre nëpër gojën e të cilit ka kaluar hadithi konkret. Së kënddejmi, në këtë vëllim, do të hasni hadithe të ngjashme, me ndryshime minimale, dhe kjo është garanci e saktësisë ne vijën e përgjithshme të haditheve që i keni para vetes. Sepse evidentimi i hadithit që bënë fjalë për një çështje nga disa transmetues, pa asnjë ndryshim, ose me ndryshime krejtësisht të vogla, flet për transmetimin besnik të haditheve duke i majt detalet më të imta.

Buhariu na thotë: *"Hadithet që i kam shënuar i kam mbledhur mbase edhe ngamë tepër se 1000 dijetarë, dhe nuk kam shënuar asnjë hadith për të cilin nuk e kam vargun e transmetuesve "senedin" të pashkëputur deri në burim".*

Këtë mënyrë te prezentimit para lexuesit tonë e kemi parë të arsyeshme sa për lexuesit e zakonshëm, aq edhe për kategorinë e lexuesëve të cilëtjanë të kyçur në rrejdhat e burirfieve dhe literaturës islame, posaçërisht të hadithit. Ky prezentim besnik, me sened të plotë sipas origjinalit, dhe me tekstin e hadithit origjinal përballë përkthimit në gjuhën shqipe, është mbështetja më e fortë që shërben për evitimin e hamendjes eventuale të ndonjë lexuesi laik apo edhe profesional.

Sahihu-l-Buhdri është botuar dhe ribotuar sa e sa herë. Është botuar me komentime e pa komentime, madje edhe është përkthyer në gjuhë të ndryshme të botës. Ka disa përkthime në gjuhën turke, kurse në gjuhën frenge është botuar ndërmjet viteve 1903-1914 me titullin "El-ehadisu-l-

islamijje", e më vonë edhe në anglisht. Në njërin nga botimet në gjuhën turke, botimi i tretë, i përkthyer nga Kamil Miras, nuk është respektuar tërësia e kolekcionit. Përveç kësaj, këtu është hequr edhe senedi, si pjesë përbërëse dhe e pandashme e hadithit sipas kriterit që ka zbatuar Buhariu për besueshmërin e hadithe. Një veprim të tillë nuk e kemi parë të arsyeshëm për ta përfillur në punën tonë, pavarsisht nga përsëritja e shpeshtë e emrave të transmetuesve të hadithe.

Lexuesi shqiptar në Satuhu-l-Buhari, në librat: 1,2,3,4 etj. do të vërejë ndonjë laramani metodologjike që është rrjedhojë e dy faktorëve. Njëri është fakti se secili nga përkthyesit ka stilin e vet të punës e të shprehurit. Madje edhe në zgjedhjen e komentimit bashkëpuntorët kanë qenë të pavarur të vendosin personalisht, kurse në tekstin e hadithe të gjithë janë obliguar të respektojnë me besnikëri senedin dhe metnin në bazë të Buhariut, me numrim të Ibn Haxher al-Askalaniut.

Faktori i dytë është si rrjedhojë e kushteve objektive në të cilat kanë punuar arsimtarët e Degës së Orientalistikës gjatë kësaj periudhe. Në mu-ngesë të hapësirës për punë kaq serioze, siç është projekti në përkhtimin e koleksionit të Buhariut, fillimisht në tetë vëllime, me rreth 3000 faqe, realizuesit e këtij projekti nuk kanë pasë mundësi të konsultohen për të gjitha çështjet që kërkonin harmonizim gjatë punës njëvjeçare. Kemi qenë të shtrënguar që çështjet konkrete të përpiqemi t'i harmonizojmë në biseda të improvizuara në vend jo të përshtatshëm për këtë qëllim. Kjo gjendje ka qenë e kushtëzuar sa nga rrethanat e përgjithshme të vështira që përjetojnë punonjësit shkencorë, aq edhe nga fakti se, All-llahu xh.sh. ka krijuar edhe aso njerëz që kanë mundësi të afrojnë kushte më të mira për punë, por u mungon kapitali shpirtëror.

Megjithatë, çka do All-llahu xh.sh. bëhet, dhe vetëm Ai

është i denjë për adhurim. I dërguari i Tij, Muhammedi a.s. meriton çdo respekt, kurse për punën e bërë deri tash kanë të drejtë dhe detyrë, të gjithë ata që dinë, të marrin pjesë në evitimin e gabimeve të mundshme për botimet e ardhshme.

E ndjej si obligim por edhe nderë e kënaqësi që posaçërisht kolegëve të Degës së Orientalistikës, edhe bashkëpunëtorëve të tjerë t'u shpreh falën-derim e mirënjohje të sinqertë për angazhimin e tyre të pakursyer që kjo punë të kryhet me faqe të bardhë. U shpreh mirënjhoje të sinqertë të gjithë atyre që kanë kontribuar në mirëvajtjen dhe efikasitetin e realizimit të këtij projekti, si redaktorët profesionalë, redaktorët gjuhësorë, korrektorët, realizuesit teknikë dhe të gjithë të tjerëve të cilët kanë marrë pjesë dhe kanë kontribuar në çfarëdo mënyre qoftë.

All-llahu i shpërbleftë të gjithë si di Ai!
Ndihmo Zot që puna të vazhdojë deri në fund!

Dr. Feti MEHDIU

Literatura

- *Al-Muntehab fi tefsîri-l-Kur'ani-l-Kerîm,* at-tabatu-1-hâmise, al Kahire, 1975. (Lexhnetu-1-Kur'an vessunneti).

- *Al-Mu'xhemu-l-Vesit, 1,2,* "Daru-1-Mearif bi Misr, 1972 (1392 h.).

- **Abdulah Skaljic,** *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku,* Sarjevo, 1973. ("Svjetlost" - trece izdanje).

-*Arabsko - ruskii slovar,* Moskva, 1962, Sastavil prof. **H.K. Baranov.**

- **Dr. Ahmed Shelebi,** *Tanhu-t-teshri il-isldmt ve tdnhinnadhmi-l-kadaijjeti Fi-l-isldm,* al-Kahire, 1976.

- **Fet-hu-1-Bari, bisherhi Sahihi-1-Buhari,** *al-xhuz'uth-thani, al-xhu^ uththalith, "Dâru-l-ma'rife" Bejrut,* s.a.

- *Fjalor serbokroatisht-shqip* (grup autorësh) Prishtinë, 1986. (bot. Instituti Albanologjik i Prishtinës).

- *Fjalor i gjuhës shqipe,* Tiranë, 1954 (Rilindja, Prishtinë, 1965).

- *Islam Ansiklopedisi,* 2. cilt, Istanbul, 1961.

- **Ibn Hisham,** *asstretunnebevijje,* 1-4, Al-Kahire, 1974.

- *Kur'an-i,* përktheu **Feti Mehdiu,** Prishtinë 1985.

- *Kitabu rijadi-s-salihîn min kelâmi Sejjidi-l-murselm,* el-Kahire (Mektebetu-l-gjumhûrijjeti-l-arabijjeti) s.a.

- *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe,* 1,2, Prishtinë, 1981 (ribotoi "Rilindja") sipas botimit te Akademisë së Shkencave të RPSSH Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë-Tiranë).

- **Nerkez Smailagic,** *Leksikon Islama,* Sarajevo, 1990 (LK."Svjetlost")

- **Sahihu-Ebi Abdil-lah al-Buhari,** *al-xhuz'uththani,* "Mektebetu-1-gjumhurijjeti-1-arabijjeti" Al-Kahire, s.a.

- *Sahih-i Buhâri muhtasari Tecrid-i Sarih tercemesi ve Serhi,* dorduncii cilt, (sekizinci baski) Ankara, 1985,

Mutercimi ve Sarihi **Kamil Miras.**

- *Sahth-i Buhdri, tecrtd-i Sarih Muhtasari,* cild 2, Mütercimi **Konyali Mehmet Vehbi;** Bab-i Ali; 1966.

- *Sahihul-Buhari, Buharijina zbirka hadisa,* druga knjiga, Prijedor, 1975, prijevod i komentar **Hasan Skapur.**

- **Teufik Muftic,** *Arapsko-srpskohrvatski rjecnik,* 1-2, Sarajevo, 1973 (Udruzenje Ilmije u SRBiH - Sarajevo.

- *Tefsiru-l-Xheldlejn bihamishi-l-Kur'ani-l-Kerîm, Bejrut, 1987*

(1407 h)(Kaddeme lehu **Shejh Abdulkadr al-Arnavut).**

KREU 11

NAMAZI I XHUMASË 3
NAMAZI I XHUMASË 5
RËNDËSIA E LARJES NË DITËN E XHUMASË.....9
TË PARFYMOSURIT PËR HIR TË NAMAZIT TË XHUMASË.....11
RËNDËSIA E NAMAZIT TË XHUMASË.....12
XHUMAJA ËSHTË DETYRIM I DOMOSDOSHËM...13
PARFYMOSJA E FLOKËVE PËR NAMAZIN E XHUMASË.....13
PËR TË SHKUAR NË XHAMI VISHEN TESHAT MË TË MIRA.....16
LARJA E DHËMBËVE DITËN E XHUMA.....17
LARJA E DHEMBEVE ME MISVAK TE HUAJ.....20
ÇKA KËNDOHET NË NAMAZIN E SABAHUT DITËN E XHUMA.....20
FALJA E NAMAZIT TË XHUMASË NË FSHATRA DHE QYTETE.....21
A E KANË VAXHIB LARJEN GRATË, FËMIJËT DHE TË TJERËT, TË CILËT NUK E KANË DETYRË TË FALIN NAMAZIN E XHUMASË.....26
LEHTËSIMI PËR ATË QË NUK MUND TË SHKOJË NË XHUMA PËR SHKAK TË SHIUT.....28
PREJ NGA VIHET NË XHUMA DHE PËR KËND ËSHTË E DETYRUAR.....28
KOHA E NAMAZIT TË XHUMASË ËSHTË KUR KALON DIELLI ZENITIN.....30
NËSE TË PREMTEN MERR NXEHTË XHUMAJA SHTYHET KUR TË FRESKOHET.....32
MËNYRA E SHKUARJES NË NAMAZIN E XHUMASË.....32

XHEMATI DITËN E XHUMA, SA ËSHTË NË RRESHT, NUK NDAHET.....35
DITËN E XHUMA NUK DUHET TA NGRESH TJETRIN PER T'U ULUR VET.....36
EZANI NE DITEN E XHUMA.....37
IMAMI E KËNDON NË HESHTJE EZANIN NË MINBER, DERISA E DËGJON EZANIN E MUEZINIT.....38
TË ULURIT NË MINBER GJATË THIRRJES SË EZANIT.....39
THIRRJA E EZANIT PARA HUTBES 39
KËNDIMI I HUTBES NË MINBER.....39
KËNDIMI I HUTBES NË KËMBË.....42
GJATE KËNDIMIT TË HUTBES IMAMI KTHEHET KAH XHEMATI -KURSE XHEMATI KTHEHET KAH IMAMI.....42
KUSH THA NË HUTBE "EMMA BA'DU", E PASTAJ.....43
TË ULURIT NDËRMJET DY HYTBEVE DITËN E XHUMA.....47
TË DËGJUARIT E HUTBES DITËN E XHUMA.....48
KUR E SHEH IMAMI NDONJË NJERI SE VJEN NË XHAMI DERISA PO E KËNDON HUTBEN, DO T'I URDHËROJË TË FALË DY REQATE.....49
AI QË ERDHI DERISA IMAMI KËNDONTE HUTBEN DHE FALI DY REQATE.....50
NGRITJA E DUAREVE NE HUTBE.....51
LUTJA PËR SHI NË DITËN E XHUMASË.....51
HESHTJA DERISA DITEN E XHUMA IMAMI KENDON HUTBEN.....52
MOMENTI FATLUM NË DITËN E XHUMA.....54
NËSE NJERËZIT DITËN E XHUMA SHKOJNË, PAS FARZIT, NAIVIAZI I IMAMIT DHE TË TJERËVE ËSHTË PLOTËSISHT I VLEFSHËM.....55

TË FALURIT PARA DHE PAS NAMAZIT TË XHUMASË.....56
KUR TA KRYENL NAMAZIN E XHUMASË SHPËRNDAHUNI NËPËR TOKË DHE KËRKONI DHUNTITË E ALL-LLAHUTI KUR'AN,.....57
PUSHIMI PAS NAMAZIT TË XHUMASË.....58
KREU 12.
NAMAZI NË KOHË LUFTE.....59
NAMAZI NË KOHË LUFTE.....61
NAMAZI NË KOHË RREZIKU, TË FALURIT NË KËMBË DHE KALUAR.....63
DERISA FALET NAMAZI NË KOHË RREZIKU TË RUAJNË NJËRI-TJETRIN.....64
FALJA E NAMAZIT GJATË DOMINIMIT DHE BALLAFAQIMIT ME ARMIKUN.....65
NAMAZI I KËRKUESIT DHE TË KËRKUARIT, KALUAR DHE ME MIMIKË.....67
KENDIMI I TEKBIRIT, TERRI I MENGJEZIT DHE FALJA E NAMAZIT NË RAST LUFTE E SULMI.....68
KREU 13.
FESTA E BAJRAMEVE.....69
ZBUKURIMI PËR BAJRAM.....71
PËRDORIMI I SHIGJETAVE DHE MBUROJAVE TË LËKURËS PËR BAJRAM.....72
TRADITA E MUSLIMANËVE PËR FESTËN E BAJRAMIT.....75
NGRENIA PARA SHKUARJES NE XHAMI PËR BAJRAMIN E RAMAZANIT.....77
NGRËNIA NË DITËN E KURBAN BAJRAMIT.....79
DALJA NË MUSAL-LA PA MINBER.....81
SHKUARJA NË NAMAZIN E BAJRAMIT NË KËMBË DHE KALUAR -PËR FALJEN E NAMAZIT PARA HUTBES, PA EZAN DHE PA IKAMET.....84

HUTBEJA KËNDOHET PAS NAMAZIT TË BAJRAMIT.....86
MEKRUH ËSHTË BARTJA E ARMEVE DITËN E BAJRAMIT DHE NË HAREM.....89
PLAGOSJA NË NAMAZIN E BAJRAMIT 90
RËNDËSIA E PUNËS NË DITËT E BAJRAMIT TË KURBANIT (TRI DITË TË PARA).....92
TEKBIRËT NË DITËT E MINNES DHE NË MËNGJEZIN E ARAFATIT.....93
FALJA E NAMAZIT KAH SHIGJETA NË DITËN E BAJRAMIT.....97
BARTJA E MBUROJES OSE SHIGJETËS SË SHKURTËR NË PREZENCË TË IMAMIT PËR BAJRAM.....97
ARDHJA E GRAVE ME MENSTRUACION NË MUSAL-LA.....98
ARDHJA E DJALOSHIT NË MUSAL-LA.....98
IMAMI GJATË HUTBES SË BAJRAMIT I DREJTOHET XHEMATIT.....99
SHENJIMI I MUSAL-LASË.....100
LIGJËRATA E IMAMIT PËR GRATË, DITËN E BAJRAMIT.....100
NËSE GRATË NUK KANË FEREXHE XHILBABE..102
TËRHEQJA E INDIVIDIT ME MENSTRUACION NGAMUSAL-LA.....104
PRERJA E KURBANIT NË DITEN E BAJRAMIT NË MUSAL-LA.....104
FJALA E IMAMIT DHE E XHEMATIT QË PREZENTOJNË NË HUTBEN E BAJRAMIT 105
KTHIMI NË DREJTIM TJETËR PAS FALJES SË NAMAZIT TE BAJRAMIT.....107
NËSE DIKUJ I KALON NAMAZI I BAJRAMIT, DO TË FALË DY REQATE: KËSHTU DO TË VEPROJË EDHE GRUAJA EDHE ANËTARËT TJERË TË FAMILJES QË

JANË NË FSHATRA.....107
NAMAZI PARA DHE PAS NAMAZIT TË BAJRAMIT.....110
KREU 14
NAMAZI I VITRIT.....111
NAMAZI I VITRIT.....113
KOHA E FALJES SË NAMAZIT TË VITRIT.....119
PEJGAMBERI I ZGJONTE ANETARET E FAMILJES PËR NAMAZ TË VITRIT.....120
AI QË FAL NAMAZIN, LE TË JETË NAMAZI I VITRIT I FUNDIT!.....120
FALJA E NAMAZIT TË VITRIT KALUAR.....122
NAMAZI I VITRIT GJATË UDHËTIMIT.....123
LUTJA E KUNUTIT PARA DHE PAS RUQUJE.....124
KREU 15
LUTJA PËR SHI.....129
LUTJA E PEJGAMBERIT S.A.V.S. QË TË BJERË SHI.....131
LUTJA E PEJGAMBERIT S.A.V.S.....131
XHEMATI MUND TË KËRKOJË NGA IMAMI TË LUTET PËR SHI.....134
RROTULLIMI I XHYBES ME RASTIN E LUTJES PËR SHI.....136
LUTJA PËR SHI NË SECILËN XHAMI AKTIVE.....136
LUTJA PËR SHI NË HUTBEN E XHUMASË PA U DREJTUAR KAH KIBLA.....138
LUTJA PËR SHI NË MINBER.....139
TË JESH I KËNAQUR ME NAMAZIN E XHUMASË GJATË LUTJES PËR SHI.....140
LUTJA ALL-LLAHUT KUR NDËRPRITEN RRUGËT NGA SHIU I MADH.....141
PEJGAMBERI S.A.V.S. NUK E KTHENTE XHYBEN E VET SPRAPTHI DITËN E XHUMA GJATË LUTJES PËR SHI.....141

KUR XHEMATI KËRKON PREJ IMAMIT TË KËNDOJË LUTJE PËR SHI AI NUK DUHET T'I REFUZOJË.....142
POLITEISTËT KËRKOJNË INTERVENCEN E MUSLIMANËVE NË RAST THATËSIE DHE SKAMJE.....142
LUTJE KUR BIE SHUMË SHI:
" ...QOFTË RRETH NESH , JO MBI NE!"..... 143
TË KËNDUARIT E LUTJES PËR SHI NË KËMBË... 144
KENDIMI I KUR'ANIT ME ZE ME RASTIN E LUTJES PËR SHI.....145
PEJGAMBERI IA KTHEU SHPINËN XHEMATITTËPRANISHËM.....145
NAMAZI PËR LUTJEN PËR SHI I KA DY REQATE145LUTJA PËR SHI NË MUSAL-LA.....146
KTHIMI KAH KIBLEJA ME RASTIN E LUTJES PËR SHI.....146
KUR BEHËT LUTJE PER SHI TË PRANISHMIT NGRITEN DUART ME IMAMIN..... ...146
IMAMI I NGRIT DUART KUR LUTET PËR SHI.....148
ÇKA KËNDOHET KUR FILLON TË BJERË SHI.....148
U LAG NGA SHIU SA QË SHIU I ECTE NEPËR MJEKËR.....149
ÇKA DUHET BËRË KUR FRYEN ERA.....150
DEKLARATA E PEJGAMBERIT A.S.....150
PËR TERMETET DHE FENOMENET TJERA.....151
FJALET E ALL-LLAHUT: "JU NË VEND TË MIRËNJOHJES, PËRGËNJESHTRONI".....153
VETËM ALL-LLAHU E DI SE KUR DO TË BJERË SHI.....154
KREU 16
NAMAZI KUR ZEHET DIELLI.....155
FALJA E NAMAZIT ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT.....157

SADAKA ME RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT.....162
NAMAZI KOLEKTIV ME RASTIN E ZËNIES
SË DIELLIT APO HËNËS.....163
HUTBEJA KUR ZIHET DIELLI164
A DUHET THËNË "KESEFETISH-SHEMSU" APO
"HASEFETISH-SHEMSU"?.....165
"ALL-LLAHU U TËRHEQ VËREJTJEN ROBËRVE TË
VET ME ZËNIE TË DIELLIT".....166
KËRKIMI I SHPËTIMIT NGA DËNIMI NË VARR NË
RASTIN E ZËNIES SË DIELLIT.....167
ZGJATJA E SEXHDES GJATË ZËNIES SË DIELLIT.169
NAMAZI FALET BASHKËRISHT.....169
GJATË ZËNIES SË DIELLIT FEMRAT JANË BASHKË
ME MASHKUJT NË NAMAZ.....171
LIRIMI I ROBËRVE ME RASTIN E ZËNIES SË
DIELLIT.....172
NAMAZI NË XHAMI ME RASTIN E ZËNIES SË
DIELLIT.....172
ZËNIA E DIELLIT NUK BËHET PËR SHKAK
TË VDEKJES AS JETËS SË DIKUJT.....173
DHIKRI KUR ZIHET DIELLI.....174
LUTJA GJATË ZËNIES SË DIELLIT OSE HËNËS....175
FJALËT E IMAMIT"E PASTAJ "
NË HUTBEN KUR ZIHET DIELLI.....176
NAMAZI ME RASTIN E ZËNIES SË HËNËS.....177
REQATEJA E PARË GJATË ZËNIES SË DIELLIT
ËSHTË MË E GJATË.....177
KËNDIMI I KUR'ANIT ME ZË KUR ZIHET
DIELLI.....178
KREU 17
SEXHDET E KUR'ANIT.....181
SEXHDET NË KUR'AN DHE MËNYRA
E KRYERJES SË TYRE.....183
SEXHDEJA E SURES "ELIF LAM MIM.....185

SEXHDEJA E SURES "SAD".....185
SEXHDEJAES URES "NEXHIM".....186
SEXHDEJA E MUSLIMANIT QË KRYHET
ME POLITEISTËT.....186
ZEJD B. THABITI KËNDOI TEKSTIN KU
PËRMENDET SEXHDEJA, POR SEXHDE NUK
BËRI.....187
SEXHDEJA E SURES "INSHIKAK".....189
BËRJA E SEXHDES PËR SHKAK TË ATIJ QË E
LEXON.....190
NGUSHTËSIA E NJERËZVE KUR IMAMI KËNDON
AJETIN E SEXHDES.....191
SEXHDEJA E KUR'ANIT NUK ËSHTË FARZ
(KONSIDEROJNË DISA).....192
LEXIMI DHE KRYERJA E SEXHDES
NË NAMAZ, MENJËHERË.....194
NUK GJETI VEND PËR SEXHDE PËR SHKAK TË
NGUSHTËSISË.....196
KREU 18
SHKURTIMI I NAMAZIT.....197
NË CILAT RASTE UDHËTARI MUND
TË SHKURTOJË NAMAZIN.....199
NAMAZI NE MINNE.....202
SA KOHË QËNDROI PEJGAMBERI A.S.
NË HAXH.....205
KUR SHKURTOHET NAMAZL.....207
UDHËTARI E SHKURTON NAMAZIN.....209
NAMAZI I AKSHAMIT GJATË UDHËTIMIT
FALET ME TRI REQATE.....212
FALJA E NAMAZIT NAFILE KALUAR KAHDO
QË SHKON KAFSHA.....213
FALJA E NAMAZIT ME MIMIKË, KALUAR.....215
ZBRITJA NGA KAFSHA PËR TË FALUR NAMAZIN
FARZ.....216

FALJA E NAMAZIT NAFILE HIPUR NË GOMAR...216
MOSFALJA E NAMAZIT NAFILE GJATË UDHËTIMIT PARA DHE PAS FARZEVE.....217
FALJA E NAMAZIT NAFILE GJATE UDHËTIMIT, POR JO MENJËHERË PARA E PAS FARZIT.....218
BASHKIMI I AKSHAMIT DHE JACISË GJATË UDHËTIMIT.....220
A E THËRRET EZANIN DHE IKAMETIN, UDHËTARI, KUR I FAL SË BASHKU AKSHAMIN DHE JACINË 221
KUR NISET UDHËTARI NË RRUGË PARA SE E KALON DIELLI ZENITIN, NAMAZIN E DREKËS E SHTYNË DERI NË IQINDI.....222
NËSE NISET UDHËTARI PASL TË KALOJË DIELLI ZENITIN, DO TA FALË DREKËN, PASTAJ DO TË KALËROJË DHE DO TË UDHËTOJË.....223
KRYERJA E NAMAZIT ULUR.....223
NAMAZI ME MIMIKË I PERSONIT I CILI RRI ULUR.....225
KUSH NUK MUND TË FALET ULUR DO TË FALET RATË.....225
NËSE PERSONI QË FALET ULUR VËREN LEHTËSIM, SHEROHET, DO TA KRYEJË NAMAZIN.....226
KREU 19
NAMAZI NAFILE.....229
FALJA E NAMAZIT GJATË NATËS DHE FJALËT E ALL-LLAHUT:.....231
RËNDËSIA E NAMAZIT TË NATËS.....232
ZGJATJA E SEXHDES GJATË NAMAZIT TË NATËS.....233
I SËMURI I LË NAMAZET E NATËS - NAFILET.....233
PEJGAMBERI NXISTE PËR FALJE TË NAMAZIT NATËN DHE NAMAZ NAFILE.....235

QËNDRIMI I PEJGAMBERITA.S. NË NAMAZ, NATËN, GJATË SA QË I AJESHIN KËMBËT.....237
TË FJETURIT PARA AGIMIT.....238
NGRËNI PARA AGIMIT DHE NUK FJETI DERISA E FALI SABAHUN.....239
QËNDRIMI I GJATË NË KËMBË GJATË NAMAZIT TË NATËS.....240
NAMAZI DHE FJETJA E PEJGAMBERIT S.A.V.S....242
FRENI I SHEJTANIT NË KRYE TË ATIJ QË NUK FALET NATËN.....244
NËSE MUSLIMANI BIE TË FLEJË PA U FALUR, SHEJTANI I BËN SHURREN NË VESH.....244
LUTJA DHE FALJA E NAMAZIT NË FUND TË NATËS.....245
FJETJA NE FILLIM TE NATES DHE ZGJUARJA NË FUND TË NATËS.....246
NAMAZI I PEJGAMBERIT S.A.V.S. NATEN, NE RAMAZAN DHE JASHTË TIJ.....247
RËNDËSIA E PASTRIMIT NATËN DHE DITËN.....248
TEPRIMI QË EDHE NË NAMAZ ËSHTË PUNË E PAPËLQYER.....249
NUK ËSHTË E PËLQYESHME TË HEQË DORË NGA NAMAZI I NATËS AL QË E KA BËRË ZAKON T'L KRYEJË ATO NAMAZE.....251
RËNDËSIA E NAMAZIT NATËN NË QETËSI DHE FALJA E NAFILEVE.....252
INSISTIMI PËR FALJEN E DY REQATEVE SUNNET TË SABAHUT.....254
SHTRIRJA NË ANËN E DJATHTË PAS FALJES SË SUNNETIT TË SABAHUT.....255
BISEDA, PA U SHTRIRË, PAS DY REQATEVE TË SUNETIT TË SABAHUT.....256
NAMAZI NAFILE FALET NGA DY REQATE.....256

BISEDA PAS FALJES SË DY REQATEVE
- SUNNET - TË SABAHUT.....259
KUJDESI NDAJ SUNETIT TË SABAHUT
DHE TRAJTIMI I TYRE SL NAFILE.....259
ÇKA KËNDOHET NË SUNETIN E SABAHUT.....260
FALJA E NAFILES PAS KRYERJES SË NAMAZIT
TË DETYRUAR-FARZIT.....261
MOSFALJA E NAFILES PAS NAMAZIT FARZ.....264
DUHA NAMAZI GJATË UDHËTIMIT.....264
DUHA NAMAZI MUND TË FALET
JO RREGULLISHT.....266
DUHA NAMAZI NË SHTËPI.....266
DY REQATE PARA FARZIT TË DREKËS.....267
NAMAZI PARA FARZIT TË AKSHAMIT.....268
FALJA E NAMAZIT NAFILE ME XHEMATË.....269
FALJA E NAMAZIT NAFILE NE SHTEPI.....272
KREU 20.
NAMAZI NË XHAMI
TË MEKKES DHE TË MEDINËS.....273
AVDËRIMI I NAMAZIT NË XHAMINË E MEKKES
DHE TË MEDINES.....275
XHAMIA NE KUBA.....276
TË VIZITUARIT E XHAMISË NË KUBA
ÇDO TË SHTUNE.....277
SHKUARJA NE XHAMINË KUBA
KALUAR OSE NË KËMBË.....278
HAPËSIRA NDËRMJET VARRIT
(PEJGAMBERIT) DHE MINBERIT.....278
XHAMIA"BEJTU-L-MAKDIS".....279
KREU 21
VEPRIME NË NAMAZ.....281
VEPRIMET ME DUAR GJATË KRYERJES SË
NAMAZIT.....283
FJALËT E NDALUARA NË NAMAZ.....284

FALENDERIMI DHE LARTESIMI QE U LEJOHET MESHKUJVE TË KËNDOJNË NË NAMAZ.....287
TE DHENIT SELAM TJETRIT NE NAMAZ, E AI NUK E SHEH DHE S'E DI.....288
DUARTROKITJA E GRAVE.....288
LËVIZJA PRAPA DUKE QENË NË NAMAZ.....289
NËNA THËRRET FËMIUN E VET DUKE QENË NË NAMAZ.....289
SHKUNDJA E RËRËS KUR JE NË NAMAZ.....292
SHTRIRJA E PLAFIT PËR TË BËRË SEXHDE.....292
ÇFARË VEPRIMI LEJOHET NË NAMAZ.....293
NËSE GJATË NAMAZIT IK KAFSHA E TRANSPORTIT.....294
PËSHTYRJA DHE TË FRYRIT NË NAMAZ.....296
DUARTROKITJA PA QËLLIMI OSE NGA MOSDUA NUK E PRISH NAMAZIN.....297
THËNIA "EC PARA"! ATIJ QË FALET, OSE "PRIT!" DHE AL KËTË E BËN NUK E PRISH NAMAZIN.....297
AI QË ËSHTË NË NAMAZ NUK E KTHEN SELAMIN.....297
NGRITJA E DUARVE NË NAMAZ, NËSE KA ARSYE.....298
TË MBËSHTETURIT NË NAMAZ.....299
MEDITIMI NË NAMAZ.....300
KREU 22
SEXHDEJA E HARRESËS.....303
HARRESA (NË NAMAZ) DHE NGRITJA PAS FALJES SË DY REQATEVE FARZ.....305
FALJA E PESË REQATEVE (NË VEND TË KATËRVE).....307
DHËNIA SELAM, PËR NAMAZIN ME KATËR REQATE, NË DY REQATE OSE NË TRE REQATE DHE BËRIA E DY SEXHDEVE SIKURSE SEXHDET E NAMAZIT OSE MË TË GJATA.....308

MOSKËNDIMI I TESHEHHUDIT TE SEHVI
SEXHDEJA 309
SHQIPTIMI I TEKBIRIT GJATË DY SEXHDEVE
(SEHVI SEXHDEVE).....310
SEHVI SEXHDE PËR SHKAK TË DYSHIMIT
A I FALE TRI APO KATËR REQATE.....311
SEHVI SEXHDEJA NË NAMAZIN FARZ DHE NË
NAFILE - SUNNET.....312
KUR AI QË FALET BËN SHENJË ME DORË
-"PRIT" DERISA ËSHTE NË NAMAZ.....313
MIMIKA NË NAMAZ.....315
KREU 23
NAMAZI I XHENAZES.....317
XHENAZJA DHE PËRFUNDIMI I JETËS
ME FJALET..... 319
URDHËRI PËR PËRCJELLJEN E XHENAZES.....320
PJEKJA ME TË VDEKURIN E MBSHTJELLUR
ME QEFIN.....325
LAJMËRIML I FAMILJES-FAREFIST
PËR VDEKJEN E ANËTARIT TË TYRE.....328
LAJMËRIMI PËR FALJEN E XHENAZES.....333
SHPERBLIMI PËR PËRBALLIM TE VDEKJES SË
FËMIUT ME SHPRESË TE ZOTI.....335
KËSHILLA PËR GRUAN QË TE VARRL TË BËJË
DURIM.....337
LARJA E TË VDEKURIT DHE ABDESTI I TIJ ME UJË
DHE GUR SHTUFI..... 337
LARJA E TË VDEKURIT, TEK, TRI,
PESË HERË -ËSHTË MUSTEHAB.....339
LARJA E TË VDEKURIT FILLON NGA ANA E
DJATHTË.....340
LARJA E XHENAZES FILLON NGA ORGANET
KU FILLON ABDESTL.....341

A MBËSHTJELLET XHENAZJA
FEMER MEMBULOJË TË MASHKULLIT.....341
KAMFORI PËRDORET NË LARJEN
E FUNDIT.....342
SHPRISHJA E FLOKËVE FEMRËS
GJATË LARJES.....342
MËNYRA E MBËSHTJELLJES ME QEFIN.....343
FLOKËT E FEMRËS BËHEN NË TRE
BISHTALECA.....344
FEMRËS FLOKËT I PALOHEN
PAS SHPINE.....344
PELHURA E BARDHË SI QEFIN.....345
QEFINI PREJ DY PJESËSH.....346
PARFYMOSJA E TË VDEKURIT.....347
MBËSHTJELLJA ME QEFIN HAXHIUN
QË VDES NË IHRAM.....347
VESHJA E TË VDEKURIT ME QEFIN
TË QEPUR APO TË PAQEPUR.....348
QEFINAT PA KËMISHË.....350
QEFINI PA ÇALLMË.....350
QEFINAT MERREN NGA PASURIA
E TËRËSISHME.....350
QEFINI NGA NJË PJESË – NJË PJESËSH.....351
NË RAST SE QEFINI MBULON VETËM KRYET OSE
VETËM KËMBËT, ATËHERË DO TË MBULOHET
VETËM KRYET.....352
AI I CILI NË KOHËN E PEJGAMBERIT A.S.
PËRGATITI QEFINAT DHE NUK PAT VËREJTJE,
NUK IU BË VËREJTJE.....353
PJESËMARRJA E GRAVE NË PËRCJELLJE TË
XHENAZES.....354
A MUND TË MBAJË ZI GRUAJA PËR T
JETËRKËND PËRVEÇ BURRIT?.....354
VIZITA NË VARRE.....356

DEKLARATA E PEJGAMBERIT A.S.
PËR VAJTIMIN.....358
PERBUZJA E VAJTIMIT PER TE VDEKURIN.....362
NUK ËSHTË NGA MESI JONË
AI QË SHQYEN KËMISHËN.....365
VAJI I PEJGAMBERIT S.A.V.S. PËR SA'D B.
HAVELIN.....365
NDALIMI I RRUAJTJES ME RASTIN E
FATKEQËSISË.....367
NUK ËSHTË NGA NE AL QË GËRVISHET
FYTYRËS.....368
NDALOHET VAJTIMI DHE MALLKIMI
ME RAST FATKEQËSIE.....368
QËNDRIMI I PIKËLLUESHËM NË RAST
FATKEQËSIE.....368
MOSSHFAQJA E PIKËLLIMIT NË RAST
FATKEQËSIE.....369
DURIMI NË GODITJENE PARË..... 371
DEKLARATA E PEJGAMBERIT S.A.V.S.
"NE JEMI TË PIKËLLUAR ME TY".....371
TË QARIT, VAJI, TE I SËMURI.....373
NDALIMI DHE PENGIMI I VAJTIMIT DHE
ULURIMES.....373
TË NGRITURIT NË KËMBË PËR SHKAK TË
XHENAZES.....374
KUR ULET AL QË ËSHTË NGRITUR
PËR SHKAK TË XHENAZES.....375
KUSH E PËRCJELLË XHENAZEN NUK ULET DERI
SA TË LËSHOHET XHENAZJA NË TOKË, NËSE
ULET DO T'I URDHËROHET QË TË NGRITET.....376
NGRITJA NË KËMBË PËR SHKAK
TË XHENAZES SË HEBREUT.....377
XHENAZEN E BARTIN VETËM MESHKUJT.....378
SHPEJTIMI I XHENAZES.....378

FJALËT E TË VDEKURIT KUR ËSHTË NË TENESHIR "MË PËRGATITNI SA MË SHPEJTË".....379
FORMIMI I DY A TRE RRESHTAVE ME RASTIN E FALJES SË XHENAZES.....380
FORMIMI I RRESHTAVE PËR NAMAZ TË XHENAZES.....380
FORMIMI I RRESHTAVE ME FËMIJË NË XHENAZE.....381
ELEMENTE TE XHENAZËS.....384
SHPËRBLIMI PËR PËRCJELLJE TË XHENAZES....387
PRITJA DERISA TË VARROSET I VDEKURI.....388
FËMIJËT NË NAMAZIN E XHENAZES BASHKË ME TË RRITURIT.....389
FALJA E XHENAZES NË MUSAL-LA DHE NË XHAMI.....389
MOSLEJIMI I NDËRTIMIT TË XHAMIVE MBI VARRE.....390
FALJA E XHENAZES SË FEMRËS QË KA VDEKUR ME NIFAS.....391
KU RRI IMAMI PËR XHENAZEN MASHKULL E KU PER FEMER.....391
MARRJA E KATËR TEKBIREVE NË NAMAZIN E XHENAZES.....392
KËNDIMI I SURES FATIHA NE XHENAZE.....393
NAMAZI NË VARR, PASI TË MBULOHET.....394
I VDEKURI E DËGJON RRAPËLLIMËN E KËPUCËVE TË XHEMATIT.....395
AI QË DËSHIRON TËVARROSET NË VEND TË SHENJTË A TË NGJASHËM.....396
VARROSJA NATËN.....398
NDËRTIMI I FALTORES TE VARRI - NDËRTIMI I TYRBES.....399
LËSHIMI I GRUAS NË VARR.....399
FALJA E XHENAZES SË SHEHIDIT.....400

VARROSJA E DY A TRE VETAVE NË NJË VARR....401
SHEHIDIN NUK DUHET LARË.....402
KUSH VEHET PERPARA - BUZE VARRIT.....402
PËRDORIMI I SHAVARIT TË THATË
OSE BARIT NË VARRIM.....403
A LEJOHET NXJERRJA E TE VDEKURIT
NGA VARRI PËR NDONJË ARSYE.....404
THELLIMI I VARRIT KAH KIBLEJA
DHE VARRI I RRAFSHËT.....406
A I FALET XHENAZJA FËMIJËS I CILI PRANON
FENË ISLAME DHE VDES.....407
POLITEISTI QË NË ORË TË VDEKJES
THOTË.....409
VËNIA E DEGËS MBI VARR.....414
MBAJTJA E FJALIMIT NË VARRE.....416
KREU 23[A]
VETËVRASJA, NATA E VARRIT.....419
VETËVRASJA, NATA E VARRIT.....421
KERAHETI PËR FALJEN E XHENAZES
HIPOKRITËVE.....422
DENIMI NE VARR DHE FJALA
E ALL-LLAHUT.....426
TË KËRKUARIT FALJE NGA DËNIMI I VARRIT.....430
DËNIMI NË VARR PËR SHKAK
TË SHPIFJES DHE URINËS.....432
TË VDEKURIT I TREGOHET VENDI
I VET NË MËNGJES DHE MBRËMJE.....432
FJALËT E TË VDEKURIT NË TENESHIR 433
FËMIJËT E MUSLIMANËVE 433
FËMIJËT E POLITEISTËVE 434
BËHET ASHTU SI DO ALL-LLAHU.....435
VDEKJA NË DITËN E HËNË.....438
VDEKJA E BEFASISHME - E PAPRITUR.....439

VARRI I PEJGAMBERIT A.S. DHE I EBU BEKRIT R.A.....440
NDALOHET PËRGOJIMI I TË VDEKURIT.....445
PËRMENDJA E PUNËVE TË KËQIA PËR TË VDEKURIN.....446
FJALORTHI TERMINOLOGJIK PËR "SAHÎHU-L-BUHÂRI" - 3. 448
PASTHËNIE.....455
LITERATURA.....463

